पवित्र कुराणाचें

सुरस व सटीक

मराठी भाषांतर

(पूर्वार्ध).

— भाषांतरकार —

डॉ. मौलवी हकीम सूफी मीर मोहंमद याकूब खान.

प्रकाशकः-कुराण प्रकाशक ऑफिस, फरहत फार्मसी, गवळी मोहल्ला,
पायधुणी, मुंबई, नं. ३.

THE HOLY KORAN

TRANSLATED INTO MARATHI

FROM THE ORIGINAL ARABIC

BY

DR. MOULVI H. SOOFI MEER MAHOMMED
YACOOB KHAN.

Vol I.

(First Edition.)

1916

To be had from the Koran Publishing Office, C/o Farhat
Pharmacy, Gowli Mohalla, Pydhoni, Bombay, No. 3.

सूचना.

पवित्र कुराणाचा उत्तरार्ध लवकरच छापून बाहेर पडेल.
सबंध पुस्तकाची किंमत आगाऊ पैसे भरणारांस
कापडी सोनेरी बांधणीसह फक्त रु. ६ पडेल.
शिवाय टपालखर्च निराळा. मागाहून किंमत
जास्त पडेल. मलपृष्ठावरील पत्त्यावर
नांवें नोंदविण्याची
त्वरा करावी.

Printed by N. V. Ghumre at the LAKSHMI ART PRINTING WORKS, 97B. Sankli Street, Byculla, Bombay, and published by Dr. Moulvi Hakeem Soofi Meer Mahommed Yacoob Khan at the Koran Publishing Office, C/o Farhat Pharmacy, Gowli Mohalla, Pydhoni, Bombay No. 3.

पवित्र कुराणाच्या पूर्वार्धाची अनुक्रमणिका.

कुराणाचें प्रकटीकरण म्हणजे वह्य सुरक्षित होण्यास प्रमाण कोणतें ?

प्रकटीकरणाची कच्ची हकीकत तर स्पष्टपणें माहीत होणें शक्य नाहीं; त्याचें इंगित, जगद्धोधारक असे जे परमेश्वराचे निष्पाप व परमपूज्य महाप्रेषित हजरत श्री **मोहंमद**—परमेश्वर त्यांस धन्यवाद व शांति देवो—यांनाच ठाऊक असलें पाहिजे. कारण अंत:करणांत होणारी स्फुर्ति किंवा प्रेरणा अथवा घडणारा साक्षात्कार ज्याचा त्यालाच माहीत असतो. परंतु त्या वेळीं कांहीं चिन्हें प्रगट होत होतीं; त्यांजवरून याचें कांहीं अनुमान व कल्पना करितां येईल. प्रकटीकरणाचा प्रसंग हजरत पैगंबर साहेबांस फार अवजड जात होता. त्यांच्या चेहऱ्याचा रंग फिका पडून जात होता आणि शरीर भारी होऊन जात होतें; येथपर्यंत कीं जेव्हां कधीं ते सांढणीवर स्वार असत व प्रकटीकरण होऊं लागे तेव्हां सांढणी त्याचें ओझें सहन करूं शकत नसे. शिवाय कधीं कधीं असेंहि झालें आहे कीं हजरत पैगंबर साहेब कोणा 'सहाबी' ह्मणजे तत्कालीन अनुयायाच्या मांडीवर आपलें मस्तक ठेऊन निजलेले असत व प्रकटीकरण होऊं लागे; तेव्हां त्या अनुयायास असें वाटून येई कीं त्याची मांडी ओझ्यामुळें मोडून जाईल. शरीराचा भारीपणा व चेहऱ्याचा फिकेपणा यांच्याशिवाय एक गोष्ट हीहि होती कीं कसलाहि कडक हिंवाळा असो प्रकटीकरणाचेवेळीं ते घामाघुम होऊन जात असत. आरंभीं आरंभीं तर हजरत पैगंबर साहेबांस भयहि वाटत होतें. प्रकटीकरण सादर होण्याच्या वेळीं हजरत पैगंबर साहेबांची जी एक विशिष्ठ प्रकारची स्थिति होत होती ती शेंकडों अनुयायांनीं निरनिराळ्या वेळीं पाहिली होती; व ते प्रकटीकरणासंबंधानें कसलीच शंका काढीत नव्हते, याचेंहि हेंच कारण होतें. प्रकटीकरण अमुक एका स्थितीवर वा अमुक एका वेळेवर किंवा अमुक एका जागेवर अवलंबून नव्हतें. **म**क्केंत, **म**दिनेंत, प्रवासांत, घरांत, एकांतीं, लोकांतीं, रात्रीं, दिवसां वगैरे सर्व स्थितींत व वेळांत प्रकटीकरण सादर झालें आहे. प्रकटी-

करण हें पैगंबर साहेबांच्या अखत्याराची गोष्ट नव्हती. तें कधीं एकामागें एक लागोपाठ होत असे व कधीं फार दिवसपर्यंत बंद पडत असे. प्रकटीकरण बंद होण्याच्या काळांत हजरत पैगंबर साहेबांची जी स्थिति होत असे, तिला ब्रह्मज्ञानाचे अभ्यासी 'कब्ज' ह्मणजे औदासिन्य वा चित्ताची तळमळ असें ह्मणतात. हजरत पैगंबर साहेब प्रकटीकरण सादर होण्याच्या वेळीं त्यांतील शब्द पुन्हां उच्चारण्यास फार घाई करीत होते; आणि ती विशिष्ट प्रकारची स्थिति नाहींशी होतांच, लिहितां वाचतां येई अशा कोणा अनुयायास बोलावून, झालेलें प्रकटीकरण लिहून घेत असत. याशिवाय त्याचे शब्द तेव्हांच लोकांस तोंडपाठ होऊन जात होते. त्या काळीं लिहिण्याची पद्धति प्राथमिक स्थितींत होती व मुख्यत्वेंकरून अरब लोकांत लिहिण्या वाचण्याचा परिपाठ एरव्हींहि फारच कमी होता. यास्तव हें प्रकटीकरण कधीं हरीणाच्या चर्मपत्रावर, कधीं उंटांच्या हाडकांवर, कधीं खजुरीच्या पानांवर, आणि कधीं कधीं दगडाच्या शिलांवर लिहिलें जात होतें. तत्कालीन अनुयायांपैकीं ज्यांना जास्त आवड होती ते आपणच त्या प्रकटीकरणास गोळाहि करीत जात होते; पण पूर्णपणें नव्हे तर ज्याला जितकें पोहोंचे तितकें तो आपल्या फुरसतीप्रमाणें गोळा करी. हजरत पैगंबर साहेबांच्या हयातींत संपूर्ण कुराणाचें कोणा एका मनुष्याजवळ गोळा होणें शाबिद नाहीं. परंतु सहाबांच्या मंडळांत संपूर्ण कुराण उपलब्ध होतें: लोकांच्या मनांत कांहीं, व कांहीं चर्मपत्रावर, हाडकांवर, शिलेवर आणि पानावर असें होतें. एक ही गोष्ट लक्षांत ठेवण्यासारखी आहे कीं माणसाचीं अंतर्बाह्य इंद्रियें जास्त उपयोगांत आणि त्यानें अधिकाधिक तीक्ष्ण होत जातात. तत्कालीन लोक जास्त पढलेले नव्हते ह्मणून ते स्मरणशक्तीस जास्त उपयोगांत आणीत असत. लिहिण्याची पद्धति जसजशी बळावत चालली तसतसा स्मरणशक्तीस आश्रय मिळत गेला. हेंच कारण आहे कीं पूर्वीच्या लोकांसारखी हल्लींच्या लोकांची स्मरणशक्ति नाहीं; आणि ते लोक, आम्हीं जसे कुराणाकडून बेपर्वा आहों तसे बेपर्वा नव्हते. दुसरें असें कीं ज्या अर्थीं अरबी त्यांची मातृभाषा होती व कुराणाची भाषासरणी वक्तृत्वपूर्ण आहे त्या अर्थीं कुराणाचें एक एक वाक्य ह्मणीप्रमाणें सर्वांच्या तोंडांवर चढलेलें होतें. सर्वांत प्रथम, इस्लामचे पहिले खलीफा हजरत **अबुबकर**—परमेश्वर त्यांशीं राजी होवो—यांनीं कुराणास एके ठिकाणीं गोळा केलें. त्यांच्या गोळा करण्याचा अर्थ हा होता कीं जें कांहीं

लोकांच्या स्मरणांत होतें व जें चर्मपत्रावर, हाडकांवर, शिलांवर व पानांवर होतें तें सर्व त्यांनीं एके जागीं लिहिवविलें. ही गोष्ट सांगावयासच नको कीं अध्यायांचीं नांवें व आयातीं—महावाक्यां—ची अंतर्व्यवस्था हीं सर्व हजरत पैगंबर साहेब आपल्या जिंदगाणींतच करून गेले होते. जेव्हां जेव्हां प्रकटीकरण होई तेव्हां तेव्हां ते सांगत असत कीं हें वाक्य अमुक अध्यायांत अमुक जागीं लिहून घ्या. हजरत **अबुबकर** यांनीं समग्र कुराण एकत्र करून **उम्मुल्–मोमिनीन** ह्मणजे विश्वासूंच्या मातोश्री हजरत **हफ्सा** यांजपाशीं ठेवून दिलें होतें. यांच्यानंतर **तिसरे खलीफा** हजरत **उस्मान**—परमेश्वर त्यांच्याशीं राजी होवो—यांनीं इतकें केलें कीं कुराणाच्या नकला करवून जागोजागीं पाठवून दिल्या; आणि त्रोटक त्रोटक व विसकटलेल्या स्थितींत जें ज्याच्यापाशीं होतें तें घेऊन मतांतर होऊं नये ह्मणून नष्ट करून टाकिलें. तदनंतर परमेश्वरानें आपल्या या दिव्य वाणीचें संरक्षण करण्याची अशी उत्तम व्यवस्था करून दिली कीं प्रत्येक काळीं हजारों लाखों मुसलमानांस कुराण तोंडपाठ करण्याची आवड उत्पन्न होत राहिली आहे व आतां अतिशयोक्तिवाचून ही स्थिति आहे कीं परमेश्वर न करो, आणि जर अखिल भूतलावरून छापलेलें किंवा लिहिलेलें कुराण नष्ट होऊन जाईल, तर कोणताहि भूप्रदेश असा नाहीं कीं जेथें कोणालाहि कुराण तोंडपाठ नसेल व त्यांच्या स्मरणावरून कुराण न लिहिवविलें जाईल. जितकीं कुराणें वेगवेगळाल्या भूप्रदेशांत याप्रमाणें लिहिलीं जातील त्यांच्या परस्परांत 'जेर जबर' ह्मणजे रहस्व व दीर्घ स्वर व 'नुक्ता' ह्मणजे अनुस्वार यांचासुद्धां फरक होणार नाहीं. या गोष्टींला या पवित्र पुस्तकाचे चमत्कार ह्मणण्यास हरकत नाहीं. हे असे असामान्य व विशिष्ठ गुण आहेत कीं कोणत्याहि लोकांच्या कोणाहि पुस्तकास आजतागाईत प्राप्त झाले नाहींत व होणारहि नाहींत. या गोष्टी आह्मीं हजरत पैगंबर साहेबांच्या 'अहादीस' ह्मणजे वचनसंग्रह व त्यांच्या चरित्रावरून घेऊन लिहिल्या आहेत.

प्रस्तावना.

॥ ७८६ ॥

नह्मदुल्लाह्‌ व नुसल्ली अला रसूलेहिल्‌करीम्‌.

पवित्र कुराणाचें भाषांतर मराठींत करण्याचें कारण.

ईश्वरकृपेनें जगांत जिकडे तिकडे शिक्षणाच्या प्रगतीबरोबर लोकांच्या विचारांत उत्क्रांति होऊन ज्ञानाची अभिरुचि दिवसें दिवस वाढत चालली आहे व प्रत्येक धर्मांच्या पुस्तकांचीं निरनिराळ्या भाषांत भाषांतरें होत आहेत. परंतु दक्षिणी व कोंकणी मुसलमान व इतर जिज्ञासू ज्यांस मराठीशिवाय इतर भाषा फारच कमी अवगत असतात त्यांस पवित्र कुराणाचें मराठी भाषांतर अद्यापि झालेलें नसल्यामुळें या ज्ञानास अंतरावें लागत होतें. हें फारच शोचनीय वाटून माझे परम गुरु ब्रह्मर्षि महात्मा हजरत मौलाना मौलवी **सईदुल्ला** साहेब **कोल्हा**-पूरकर यांच्या दिव्य आज्ञेनें व आग्रहानें, मी त्यांच्याबरोबर **लाहोर** शहरीं गेलों असतांना, तेथें '**दाता गंजबक्ष**' या नांवानें प्रसिद्ध असलेले एक फारच नामांकित महंत होऊन गेले आहेत, त्यांच्या दरगेंत **बुधवार** ता. ११ माहे **सफर** हि. स. १३३० रोजीं सूर्योदयानंतर अरबी कुराण उघडून ईश्वरप्रेरणेनें पवित्र कुराणाचें मराठी भाषांतर करण्यास आरंभ केला. पुढें साहित्यशास्त्रासंबंधानें कोणतेंहि पुस्तक जवळ नसल्यामुळें हें शुभ कार्य मुंबईस आल्यावर नेटानें पुढें चालविलें. नवव्या अध्यायापर्यंत पोहोंचल्यावर तें भाषांतर बरोबर व सुरस नसल्याकारणानें पुन्हां दुसरें लिहावयास आरंभ केला; परंतु यावरहि अर्थ-निर्णायक व सुबोध टीपा दिलेल्या नव्हत्या ह्मणून तें तिसऱ्यांदा लिहावें लागलें.

या अल्पशाब्दिक व विपुल—अर्थदर्शक अशा **अरबी** भाषेंतील वक्तृत्वपूर्ण व अनुपम कुराणाचें भाषांतर मराठींत करणें ह्मणजे फारच मुष्किलीचें होतें;

सुरस भाषांतर.

व तेंहि प्रचलित सुरस मराठी भाषेंत व्हावें हें त्याहूनहि अधिक दुष्कर. ह्मणून टीकात्मक शब्द कौंसांत घालून भाषांतर सुरस करण्याचा मी प्रयत्न केला आहे; व ह्या टीकाहि **तफसीरे–बैजावी**, **जलालैन**, **तफसीरे–मखदूम** साहेब **माहीमकर**,

मआलिमुत्तंजील, आणि दिल्लीनिवासी शाह **अ**बदुल—**का**दिर साहेब यांच्या **त**फसीरे—**मु**वज्जेहुल्—कुर्आन वगैरे प्रख्यात व सर्वमान्य ग्रंथांतून घेतल्या आहेत. पण मराठी ही माझी मातृभाषा नसल्यामुळें तो कोठपर्यंत साधला आहे याची वानवाच आहे. तथापि मराठी वाङमयांत या जगप्रसिद्ध व अपूर्व दिव्य कुराणाच्या भाषांतराची मोठीच उणीव होती, हें लक्षांत बाळगून तज्ज्ञांनीं भाषेसंबंधीं ज्या ज्या उणीवा व चुका त्यांच्या निदर्शनास येतील त्या कृपा करून मला कळविल्यास मी त्यांचा फार फार ऋणी होईन व ईश्वरकृपेनें या ग्रंथाची द्वितीयावृत्ति काढण्याचा प्रसंग आल्यास त्यांत योग्य ती दुरुस्ती करण्यांत येईल.

पारिभाषिक शब्द.

कोणत्याहि भाषांतरांत अनेक पारिभाषिक शब्द यावयाचेच; तसेच ते या ग्रंथांतहि आलेले आहेत. त्यासंबंधानें भाषांतरांत मुबलक टीपा दिल्या आहेत, ह्मणून ते येथें निराळे सांगण्याचें कारण नाहीं.

मूळ कुराणापासून वेगळें भाषांतर कां छापलें?

जाहिरातींत दिल्याप्रमाणें, माझा मूळहेतु, **अ**रबी लीपीच्या अस्सल कुराणासह त्याचें मराठी भाषांतर छापावें असा होता. परंतु **नि**जाम—**है**द्राबाद येथील **इ**स्लामधर्माचे धर्माध्यक्ष महात्मा हजरत मौलाना मौलवी **मो**हंमद **अ**न्वारुल्लहा खान बहादुर व इतर **'ओलमा'** ह्मणजे विद्वान मंडल यांनीं असा **'फ**तवा' ह्मणजे निर्णय दिला कीं निव्वळ सटीक भाषांतरच छापिलें जावें. कारण, हें भाषांतर मुख्यत्वें करून मराठी वाचकांच्या हातीं जाणार; व त्या सर्वांसच **अ**रबीचें ज्ञान नसल्यामुळें **अ**रबी लिपीच्या कुराणाचा त्यांना कांहीं एक उपयोग होणार नाहीं. शिवाय पुस्तक मोठें व जाड झाल्यामुळें ग्राहकांवर किंमतीचा बोजाहि वाढेल व तें पाहिजे तेथें बरोबर नेण्यासहि सोईस्कर होणार नाहीं. उलटपक्षीं ज्या लोकांस **अ**रबी येत असेल त्यांना मूळ **अ**रबी कुराण घेऊन या भाषांतरांत दिलेल्या आंकड्याप्रमाणें भाषांतर वाक्यवार पाहतां येण्यासारखें आहे.

सुरक्षित प्रकटीकरण.

'कुराणाचें प्रकटीकरण सुरक्षित होण्यास प्रमाण कोणतें?' या मथळ्याखालीं मी एक अलाहिदा लेख लिहिला आहे तो सद्यःस्थितींत वाचकांचें समाधान करण्यास पुरा होय, असें माझें मत आहे.

कुराण हें एकदम एकाच वेळीं प्रकट न होतां तें भिन्न भिन्न काळीं म्हणजे तेवीस वर्षांच्या अवधींत अंशतः अंशतः प्रकट झालें आहे, म्हणून प्रसंगविशेषीं त्यांतील महावाक्यांची पुनरुक्तिहि झालेली आहे. परंतु ही द्विरुक्ति वाचकांस कंटाळा आणीत नाहीं. कारण मूळ कुराणाच्या अरबी भाषासरणींत एका विशिष्ट प्रकारचें वैचित्र्य असून ती इतकी रसभरीत आहे कीं वाचकांचें मन त्यांतच तन्मय होतें; व त्याचा मनावर फारच गंभीर व बोधपर परिणाम घडतो. कुराणांत पूर्वापरविरुद्ध अशीं वाक्यें नाहींत. तथापि वर वर पाहणारांस असा भ्रम होण्याचा संभव आहे. परंतु कुराणाचीं कित्येक महावाक्यें दुसऱ्या कित्येक महावाक्यांचें स्पष्टीकरण असल्यामुळें त्याला पूर्वापर विरोध समजणें अगदींच चुकीचें आहे.

कुराणांत एकच मजकूर पुन्हां पुन्हां कां आला?

कुराणांत ऐतिहासिक महत्वाच्या गोष्टीहि बऱ्याच आलेल्या आहेत. त्यांतील मर्म कुराणाचें मननपूर्वक परिशीलन करणाऱ्यांच्या सहज लक्षांत येतें; व त्यापासून सुपरिणामकारक असे अनेक बोध घेतां येतात. म्हणून अशा पुस्तकास कादंबरी वा बखरी प्रमाणें घाई-घाईनें न वाचतां फारच शांत मनानें व विचारपूर्वक वाचिलें पाहिजे. तरच त्याचा कांहीं योग्य उपयोग होईल. खऱ्या व यथार्थ इतिहासाच्या वाचनानें विचारी मनुष्यांचे अंगीं खरें व उपयुक्त शहाणपण प्राप्त होतें हें सर्व श्रुतच आहे. म्हणून परमपवित्र व सर्वशक्तिमान परमेश्वरानें अशा प्रकारचे मार्मिक उल्लेख करून या अपूर्व व महनीय ग्रंथाद्वारें आम्हां मानवांत एक नवीन चैतन्य उत्पन्न केलें व मनुष्यजन्मसार्थक्याचें एक उत्कृष्ट वळण लावून दिलें आहे.

कुराण व इतिहास

'इस्लाम' या अरबी शब्दाचा अर्थ ईश्वराज्ञापालन असा होतो; आणि अशा आज्ञापालकास 'मुसलमान' ही संज्ञा आहे; तर जगांत जितके ईश्वरप्रणीत धर्म होऊन गेले त्या सर्वांच्या मुळाशीं 'इस्लाम'-ईश्वराज्ञा-पालन हें असलेंच पाहिजे. जगाच्या उत्पत्तीपासून आज-पर्यंत कोणतेंहि धर्मपुस्तक घ्या—मग तें वेद असो किंवा बायबल वा झेंदावस्ता असो—त्यांत ईश्वराज्ञापालन हें आहेच. म्हणून परमेश्वरानें कुराणांत म्हटलें आहे कीं **'परमेश्वरापाशीं (मूळचा सत्य) धर्म (म्हटला) तर केवळ इस्लामच होय.'** (पाहा. कुराण अ. ३:१९). **आणि जो कोणी इस्लामाखेरीज (आणखी)**

कुराणांत जो इस्लामधर्म प्रतिपादिला आहे तो नवा नव्हे; तर प्राचीन शुद्ध धर्मांचेंच तें एक सत्यमूलक रुपांतर आहे.

एखादा धर्म शोधूं पाहील, तर (परमेश्वरापाशीं) त्याचा तो धर्म केव्हांहि मान्य केला जाणार नाहीं; व तो परलोकीं हानि भोगणारांपैकीं होईल (कुराण अ. ३:८५). म्हणूनच परमेश्वरानें सांगितलें आहे कीं **"(यांत) शंका नाहीं कीं बुद्धिमानासाठीं या लोकांच्या वृत्तांतांत एक (मोठा) धडा होय. हें कुराण एखादी (नवीन) रचिलेली गोष्ट** तर **नव्हेच; तर जीं (दिव्य पुस्तकें) याच्या(प्रकटीकरणा)पूर्वीं (उपलब्ध) होत त्यांचें तें** सत्यत्व **पटवितें. आणि यांत, जे लोक विश्वास धारितात त्यांच्यासाठीं प्रत्येक गोष्टींचा तपशील, व सद्बोध व दया हीं होत.** (कुराण अ. १२:१११).

कुराण व सायन्स-पदार्थविज्ञान वगैरे आधुनिक शास्त्रें.

जगांत आजतागाईत जे शास्त्रीय शोध झाले व होत आहेत त्यांचें ज्ञान ज्यांना ज्यांना आहे त्यांनीं कुराणाचीं तत्वें ह्या शास्त्रीय तत्वांशीं ताडून पाहिलीं व त्यांना हें सिद्ध झालें कीं त्यांच्या दर्म्यान कांहीं विरोध नाहीं. मनुष्य जातीची संस्कृति व उन्नति हा जो धर्माचा मूळ हेतु तो कुराणाद्वारें उत्तम प्रकारें सिद्धीस जातो आणि आचारविचारासंबंधीं सर्व अडचणी सहज दूर होतात; म्हणूनच कुराणाचें अध्यात्महि व्यवहार्य व सुलभ असून संसारांत वावरूनहि त्यायोगें जीवित्व सफल करितां येतें; व सहजगत्या मोक्ष प्राप्त होतो. कुराणांतील मतें व तत्वें इतकीं ठाम व निर्विघ्न आहेत कीं त्याच्या प्रकटीकरणाच्या वेळीं सर्व जगांत जिकडे तिकडे जो धर्मविषयक गोंधळ व अव्यवस्था माजली होती ती यानें दूर झाली; आणि आजहि लोकांत ज्या समाजविघातक व निंद्य रिवाज व चालीरीति पसरल्या आहेत, उदाहरणार्थ मद्यपान, जातिभेद, पुनर्लग्ननिषेध वगैरे या गोष्टींचें निर्मूलन करण्यास कुराणाचीं तत्वें समर्थ असून त्यांचें निर्धास्तपणें मुसलमानेतर जातीकडूनहि अनुकरण होत चाललें आहे. यूरोपियन व हिंदू वगैरे लोकांच्या धर्मशास्त्रांत या गोष्टींची मनाई नसतांहि त्यांना पुष्कळ वर्षांच्या अनुभवा-नंतर मानवहितास विघातक अशा या चालींचा दिवसेंदिवस वीट येत चालला आहे व ते त्यांचा प्रतिज्ञापूर्वक त्याग करूं लागले आहेत; व पुढें जसजशीं त्यांच्या ज्ञानांत व विवेचक बुद्धींत प्रगति व उन्नति होत जाईल तसतसा ह्या निंद्य चालीरीतिंचा बीमोड होत जाईल. यावरून हेंहि सिद्ध होतें कीं कुराण ईश्वरप्रणीत आहे म्हणून त्याचीं तत्वें त्रिकालाबाधित व व्यवहार्य अशींच आहेत.

चमत्कार व भविष्यवाद

हजरत **मोहंमद** पैगंबर साहेब–परमेश्वर त्यांस धन्यवाद व शांति देवो–यांच्या हातून इतके बहुत चमत्कार घडले आहेत कीं ते येथें दिल्यास एक निराळेंच पुस्तक बनेल. या शिवाय हे चमत्कार जरी तत्कालीन लोकांनीं आपल्या डोळ्यांनीं प्रत्यक्ष पाहिले व ते इतिहाससिद्धहि आहेत तरी ज्या लोकांच्या स्वभावांत वितंडवाद आहे ते आज म्हणतील कीं आम्हीं तर हे चमत्कार पाहिले नाहींत व ते आम्हीं मानीतहि नाहीं, हें संभवित आहे. म्हणून सर्व प्रकारच्या लोकांस कुराणाचें प्रामाण्य पटविण्यासाठीं परमेश्वरानें यालाच एक जागती ज्योत व स्वतःसिद्ध चमत्कृति करून पाठविलें; कारण, ज्या काळीं कुराण प्रकट झालें तत्कालीन व तद्देशीय लोक मोठ्या अभिमानानें आपणाला 'अरब' म्हणजे वक्ते व इतरांना 'अजम' म्हणजे मुके अशी संज्ञा देत असत, आणि त्या वेळेचें **अरबी** वाङ्मय इतक्या पूर्णावस्थेस पोहोचलें होतें कीं त्यांचा हा अभिमानहि व्यर्थ नव्हता. अशा वेळीं हजरत **मोहंमद** पैगंबरासारखा एक अगदींच निरक्षर भविष्यवादी निर्माण होणें व त्याला याच नीतिपर भारदस्त व भव्य अशा **अरबी** भाषासरणींचें अप्रतिम व अद्भुत असें वक्तृत्वपूर्ण कुराण प्रकट होणें म्हणजे कांहीं लहानसहान चमत्कार नव्हे; तर परमेश्वरानें त्याच्या संबंधानें संशय करणाऱ्यांस व त्याला पाखंड म्हणणाऱ्यांस खुद्द कुराणांतच अनेक जागीं स्पष्टपणें असें अव्हान केलें आहे कीं ह्या सारखाच एक अध्याय तुह्मीं मानवलोकहि रचून आणा (पाहा कुराण अ. २: २२–२३ आणि अध्याय १०:३७–३९ वगैरे). परंतु अरबी वाङ्मयाच्या त्या उत्कर्षाच्या वेळेपासून आज १३३४ वर्षें झालीं मोठमोठाल्या विरोधी विद्वानांनीं जिवापाड प्रयत्न केले असतांहि कोणीही हें ईश्वरी अव्हान खोटें पाडूं शकला नाहीं व शकणारहि नाहीं. जगांत कोणत्याहि पुस्तकांनें असें अव्हान केलेलें नाहीं; आणि **बाय**बलाच्या **हिब्रू** व **वेदां**च्या **संस्कृत** भाषे प्रमाणें **कुराणाची अरबी** भाषा मृत कोटींतली नव्हे; तर ती प्रचलित असून अनेक देशांत बोलली व लिहिली जाते; म्हणून हें अव्हान खोटें पाडण्यासहि जागा होती. वास्तव कुराण हें ईश्वर प्रणीत आहे असें मानण्यास किंचितहि हरकत दिसत नाहीं.

शिवाय कुराणांत जीं भविष्य वचनें आलीं आहेत तीं आजपर्यंत तंतोतंत खरीं झालीं, व पुढेंहि खरीं ठरतील यांत शंका नाहीं. या संबंधानें मीं टीकेंत जागजागीं इषारत दिली आहे.

कुराण हें हजरत मोहंमद पैगंबरांना प्रकट झालें आहे. परंतु त्यांतील कित्येक गोष्टी जरी हजरत पैगंबरांस अनुलक्षून सांगितल्या आहेत तरी त्यांचा उद्देश त्यांच्याद्वारें इतर मानवांस बोध करण्याचा असतो. उदाहरणार्थ आईबापांसंबधानें ईश्वरी आज्ञा (पाहा कुराण अ. १७: २३—२५) इचा कटाक्ष हजरत पैगंबराकडे आहे असें समजणें अगदींच वेडगळपणाचें होय. कारण हें महावाक्य प्रकट झालें त्याच्या आधींच म्हणजे पैगंबर साहेबांच्या बाल्यावस्थेंतच त्यांचे आईबाप निवर्तले होते. अशींच इतरहि वाक्यें आहेत. तीं सर्वच येथें देऊन वाचकांचा वेळ दवडणें इष्ट नाहीं. तथापि पैगंबर साहेबांनीं स्वतःहि ह्या पवित्र कुराणाप्रमाणें अक्षरशः आचरण करून आम्हां मानवांस एक उत्कृष्ट कित्ता घालून दिला आहे, ही गोष्ट विसरतां कामा नये.

कुराण व हजरत मोहंमद पैगंबर साहेब

कुराणापूर्वीं अखिल जगांत जितके म्हणून पैगंबर वा ऋषि आले ते सर्व ईश्वरप्रेषित असून मानवउद्धारासाठीं आले होते व जीं जीं पुस्तकें त्यांना भिन्न भिन्न काळीं प्रकट झालीं तीं खरीं असून त्यांत एकाच परमेश्वराची उपासना प्रतिपाद्य होती. (पहा कुराण अ. २:२८५). पैगंबर साहेबांच्या एका वचना प्रमाणें हे पैगंबर २ लक्ष २४ हजार व दुसऱ्या वचन—संग्रहांत १ लक्ष २४ हजार असे होऊन गेले आहेत. परंतु कुराणाखेरीज इतर पुस्तकांचें प्रकटीकरण सुरक्षित राहण्यास साधनें नव्हतीं व त्यांत बरीच ढवळाढवळहि झालेली आहे, यास प्रमाण हें कीं त्यांत एकाच परमेश्वराची उपासना हा जो प्रतिपाद्य विषय तो स्पष्टपणें सांगितलेला नसून अनेक वस्तू व विभूतींची उपासना आढळून येते. म्हणून इतर पुस्तकांचें अक्षरशः अनुकरण करणें जरी सुरक्षित नाहीं, तरी पुस्तकां बद्दल व त्यांच्या पैगंबरांबद्दल पूज्यबुद्धि बाळगणें हें कुराणास मानणाऱ्यांचें कर्तव्यकर्म आहे. (कुराण अ. २:१३६ पाहा.) ज्या अर्थीं कुराणांत सर्व धर्मांचें सार आहे व त्याचें प्रकटीकरणहि सुरक्षित आहे (कुराण अ. १५:९), त्या अर्थीं कुराणाचें अनुकरण करणें हेंच बिनधोक होय. हजरत मोहंमद पैगंबर साहेबांचें आगमन सर्व जगासाठीं झालेलें आहे. म्हणूनच परमेश्वरानें त्यांस उद्देशून कुराणांत **('हे पैगंबरा!) आम्हीं तुला सकल जगांच्या लोकांसाठीं केवळ (मूर्त) दया करून पाठविलें आहे.'** असें प्रतिपादिलें आहे. कुराणांत जातीद्वेष नाहीं. त्यावर कोणाहि एका विशिष्ट जनसमुहाची एकतंत्री सत्ता नाहीं. कुराणांचें अनुकरण ज्याला पाहिजे त्याला करतां येतें. कुराणाचें विश्वबंधुत्व इतकें मोठें व व्यापक आहे कीं त्यांत

कुराण हें विश्वधर्म प्रतिपादितें व तें अखिल जगासाठीं आहे.

दाखल होतांच कोणत्याहि प्रकारचा जातिभेद न बाळगतां कुराणाप्रमाणें आचरण राखणारांस मुसलमानी समाजांत सख्या बंधु प्रमाणें वावरतां येतें, व जगांतील इतर समाजाचे उलट त्यांस रोटी व बेटी व्यवहारासहि अंतरावें लागत नाहीं. त्यांत अंत्यजोद्धारासाठीं नवीन समाज किंवा मंडळ यांची स्थापना करण्याची अपेक्षा नसून पहिल्या पासूनच त्यांच्या उद्धाराकरितां मार्ग खुला करून ठेवलेलाच आहे.

कुराण व प्रवृत्तिमार्ग

कुराणांत जागजागीं प्रवृत्तिमार्गच प्रतिपादिलेला आहे; म्हणून शब्दांची व वाक्यांची ओढाताण करून बायबल व गीता वगैरे पुस्तकें ज्यांची भिस्त निवृत्तिमार्गावरच आहे त्यांजप्रमाणें याला प्रवृत्तिपर सिद्ध-करण्याचा खटाटोप करण्याचें कारण नाहीं. कुराणावरून निवृत्तिमार्गाचाहि बोध होतो; परंतु तो ज्या लोकांस वैराग्य प्राप्त होतें अशा विशिष्ट वर्गाच्या लोकांसाठींच होय. या लोकांसहि कर्म केव्हांहि सुटत नाहीं. पण वैराग्य प्राप्त झाल्यावर त्यांची कर्में निष्काम होतात हें मात्र खास. शिवाय कर्म प्रवृत्तिपर असो किंवा निवृत्तिपर असो त्यांत ईश्वरार्पण करण्याची निर्मळ बुद्धि त्याच्या बुडाशीं असलीच पाहिजे, हाहि कुराणाचा मुख्य उद्देश आहे. कारण, मुसलमान लोक जीं जीं शास्त्रविहित कर्में करितात त्यांत ईश्वराज्ञाधीनता-इस्लाम-याची जोड असल्या शिवाय तीं कर्में मान्य होत नाहींत.

क्षमायाचना.

कुराणाची जाहिरात बाहेर पडून बराच काळ लोटला; पण पुरेशा द्रव्यनिधीच्या अभावामुळें हें काम निरुपायास्तव लांबणीवर टाकणें भाग पडलें व वाचक वर्गास फार दिवस वाट पाहत राहावें लागलें; या बद्दल ते मला क्षमा करतील अशी आशा आहे.

हि. हा. निझाम सरकारचे आभार.

तथापि माझें व वाचकांचें हें मोठेंच सुदैव कीं हिज हायनेस आसिफजाह मुझफ्फरुलममालिक रुस्तमेदौरान अरस्तुएजमान निझामुल्मुल्क निझामुद्दौला नव्वाब मीर उस्मान अलीखान बहादुर फत्तेजंग यांनीं उदार राजाश्रय देऊन हें सत्कार्य तडीस नेण्यास अमोल्य मदत केली व हा दिव्य ग्रंथ वाचकांपुढें अत्यादरानें ठेवण्यास मीं भाग्यशाली झालों; म्हणून याचें सर्व श्रेय त्यांनाच योग्य आहे. त्यांच्या या अभिनंदनीय व प्रशंसनीय सत्कार्याबद्दल त्यांचे जितके आभार मानावेत तितके थोडेच होतील. शेवटीं माझी हीच प्रार्थना आहे कीं उदारधि व

गुणग्राहक अशा ह्या सिंहासनाधिपतींस व त्यांच्या संततीस अशींच सुकृत्यें करण्यास ईश्वर उदंड आयुष्य देवो! व त्यांचें राज्य अखंड व चिरकाल चालवो! तथास्तु.

परमस्तुत्य परमेश्वरानें या कलियुगाचे महान प्रेषित श्रीमन्मोहंमद--सल्लल्लाहो अलैहे व सल्लम--परमेश्वर त्यांस धन्यवाद व शांति देवो--यांस उद्देशून आज्ञापिलें

मुसलमान बंधूंस विनंति.

आहे कीं '**हे पैगंबरा! जे (हुकूम) तुला तुझ्या पालनकर्त्या-कडून सादर झाले आहेत ते तूं (जशाचे तसेच लोकांना) पोहोंचवून दे**' वगैरे (पाहा कुराण अ. ५:६७) तर ही ज्ञान-दानाची आज्ञा हजरत पैगंबर साहेबांद्वारें आम्हां विश्वासूंसहि केली गेली आहे. परंतु कुराण निव्वळ अरबी भाषेंत असल्यामुळें, इतर भाषांत त्याचें भाषांतर झाल्याशिवाय हा संदेश पोहोंचविण्यास दुसरा मार्गच नाहीं. शिवाय फार्शी, उर्दू, इंग्रजी, फ्रेंच, वगैरे भाषांत याचीं भाषांतरें झालीं आहेत; म्हणून मराठींतहि भाषांतर करून मी हा ज्ञानयज्ञ केला आहे. यास्तव मुसलमान बंधू सहानुभूतिपूर्वक माझ्या या अल्प सेवेंत समभागी होऊन या सत्कार्यास हातभार लावतील अशा पूर्ण आशेनें प्रमोदकपूर्वक मी हें पहिलें मराठी भाषांतर त्यांच्या हवालीं करितों. शेवटीं परमेश्वरापाशीं एवढीच प्रार्थना आहे कीं माझे हे नम्र प्रयत्न त्याच्या सेवेंत मान्य होवोत व तो मला व सर्व भक्तांस प्रसन्न होवो! आमीन! आमीन!! आमीन!!!

मुंबई.

ता. २५ जमादिल् आखर हि. स. १३३४

मीर मोहंमद याकूब खान.

पवित्र कुराणाचें

सुरस व सटीक

मराठी भाषांतर.

—भाषांतरकार—

डॉ. मौलवी हकीम सूफी

मीर मोहंमद याकूबखान.

आणि अर्थात आम्ही कुराणाला (लोकांच्या) बोध
घेण्यासाठीं सुलभ केलें आहे;
तर कोणी आहे कीं बोध घेईल?

कुराण, अध्याय ५४:१७

निःसंशय हें (कुर्आन्) मोठ्या आदर सन्मानाचें कुर्आन् होय (व हें आमच्या येथें) जतन करून ठेवलेल्या गुप्त पुस्तका (ह्मणजे लौहेमहफूज) मध्यें (लिहिलेलें) आहे. सोंवळ्या व पवित्र (दुतां) शिवाय अन्य कोणाच्यानें त्यास स्पर्श करवत नाहीं. (आणि त्याचीच नक्कल हें कुर्आन् होय कीं तें) सकल जगांच्या पालन कर्त्यांकडून (कलियुगाचे पैगंबरास) प्रकट झालें आहे.

कुराण, अध्याय ५६:७७–८०.

पवित्र कुराण.

भाग पहिला—सूरा (अध्याय) १ ला.

सूरतुल्–फातेहा.

सूरतुल्–फातेहा ह्मणजे मूळ अध्याय हा हजरत **मोहंमद** पैगंबर साहेब (सल्लल्ला हो अलैहेव सल्लम-परमेश्वर त्यांस धन्यवाद व शांति देवो.) यांना **मक्का** शहरीं प्रकट झाला. ह्यांत ७ आयात (महा वाक्यें) आहेत. फातेहा ह्मणजे प्रारंभ, मूळ कुर्आनाची सुरुवात याच अध्यायानें होते ह्मणून याला उम्मुल्कुर्आन म्हणतात. शिवाय अल्-हम्द म्हणजे स्तुति–स्तोत्र, सब् उल्-मसानी ह्मणजे ज्या सात आयात नमाजींत दोनदां वाचिल्या जातात अगर ज्या दोनदां प्रकट झाल्या आहेत त्या–एकदां **मक्केंत** जेव्हां नमाज पढणें फर्ज म्हणजे अवश्य कर्तव्य ठरलें तेव्हां; व एकदां **मदिनेंत** जेव्हां किब्ला म्हणजे नमाजीची दिशा बदलली तेव्हां, सुरतु-श्शफा सूरतु-स्सलात वगैरे, अशीं आणखींही ह्याचीं नांवें आहेत. (पहा **तफ्सीरे बैज़ावी व तफसीरे रहमानी**).

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराच्या नांवानें (मीं आरंभ करितों). १.

(१) ह्या पुढील पहिल्या चार वाक्यांत परमेश्वरानें आपलें शुभ नांव कसें घेतलें जावें व आपली यथायोग्य स्तुति कशी व्हावी याविषयीं आपल्या पैगंबराद्वारें मनुष्यास शिक्षण दिलें आहे; ह्मणूनच 'तुह्मी असें ह्मणा' हे शब्द सुरुवातीपूर्वी येथें अवगत आहेत. हे पहिलें वाक्य प्रत्येक सुकर्माच्या आरंभीं शुभकारक ह्मणून बोललें जातें. ह्यांत '**रहमान**' व '**रहीम**' हे दोन्ही शब्द एकाच धातूचे आहेत; परंतु रहमान ह्मणजे परम दयाळू–जो ह्या जगांत सर्वांवर दया करणारा तो, व रहीम ह्मणजे परम कृपाळू–जो त्याला एक मानणाऱ्यांवरच पुढील जगांत कृपा करणारा तो,–असा जो एकच परमेश्वर आहे त्याच्या नांवानें आरंभ करणें येथें सुचविलें आहे.

सर्व स्तुति, सकल जगांचा पालनकर्ता असा जो परमेश्वर त्यालाच (योग्य) होय. २. (तो) परम दयाळू (आणि) कृपाळू (आहे). ३. (तो) (शेवटच्या) निर्णयाच्या दिवसाचा धनी (आहे). ४. (हे परमेश्वरा)

(१) सर्व स्तुति ह्मणजे ती कोणत्याही कारणानें, कोणाहीकडून कोणाचीही व केव्हांही झाली तर तिची योग्यता परमेश्वराखेरीज इतर कोणालाही नाहीं. कारण जें जें हित आणि देणग्या मनुष्यास प्राप्त होतात त्यांचा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष दाता परमेश्वरच होय.

(२) सकल जगांचा पालनकर्ता—जग अरबी भाषेंत आलम होय. ज्या ज्या वस्तुवर्गाच्या अवलोकनानें जगत्कर्त्याचें ज्ञान होतें त्या सर्व, आलमीन या शब्दांत मोडतात. पालनकर्ता याला अरबी शब्द 'रब' आहे. त्याचा मूळ अर्थ कोणत्याही वस्तूस हळुहळू तिच्या पूर्णावस्थेस आणणारा असा होतो. तर रब ह्मणजे सर्वांचा स्वतंत्रपणें निर्माणकर्ता व प्रत्येक अवस्थेंत पालनकर्ता असा जो परमेश्वर त्यालाच सर्व स्तुति योग्य होय. पालनकर्ता या नामाद्वारें परमेश्वरानें आपल्या सर्व सृष्टीशीं आपला प्रेममय संबंध दर्शविला आहे; त्यास प्रमाण पुढील वाक्य आहे.

(३) 'तो परम दयाळू (आणि) कृपाळू आहे.' त्याची परम दया ही कीं तो सर्वांस ह्या जगांत निर्माण करितो व त्याला कोणी मानो अगर न मानो तरी देखील तो त्यांचें पालन पोषण करितो. त्याची परम कृपा ही कीं जे लोक त्याला श्रद्धापूर्वक मानतात व त्याच्या हुकुमाप्रमाणें वागतात त्यांना तो जाति व वर्णांचा भेद न पाळतां कारण—जो कोणी परमेश्वराच्या मर्जीच्या व हुकमाच्या आधीन असतो तोच त्याच्यापाशीं उच्च जातीचा होय—परलोकीं प्रत्येकाच्या कर्मांच्या योग्यतेप्रमाणें अतोनात कल्याण व सुख देईल.

(४) कारण 'तो शेवटच्या निर्णयाच्या दिवसाचा धनी आहे.' ज्या दिवशीं सृष्टिप्रलय होऊन मेलेले लोक पुन्हां जीवंत करून उठविले जातील व प्रत्येकाच्या कर्मांचा निवाडा होऊन जशास तसें फळ मिळेल, म्हणजे सुकृत्यें करणारांस स्वर्ग हें वतन इनाम मिळेल आणि कुकर्में करणारांस शिक्षेदाखल नरकवास प्राप्त होईल त्या दिवसाला अरबींत कियामतचा दिवस व मराठींत पुनरुत्थानाचा दिवस ह्मणतात. त्याचें सविस्तर व सप्रमाण वर्णन पुढें कुर्‌आनांत अनेक जागीं आलें आहे तें वाचून पहा.

तुझीच आम्हीं भक्ति करित आहों; व तुझीच आम्हीं मदत मागत आहों. ५. तूं आह्मांस सरळ मार्ग दाखीव. ६. (ह्मणजे) ज्या (लोकां) वर त्वां कृपा केली आहेस त्यांचा मार्ग (दाखीव.) पण ज्यांच्यावर

---

(१) आमचा निर्माणकर्ता, पालनकर्ता व शेवटच्या निर्णयाचा मालक, परमेश्वरच ठरतो म्हणून भक्तीस पात्रही केवळ तोच आहे; आणि आमची उत्पत्ति, रक्षण व तारण ज्याच्या हातीं आहे असा जो सर्वशक्तिमान परमेश्वर त्याचीच मदत मागणें योग्य आहे. सबब परमेश्वरानें ह्या वाक्यांत, भक्ति, ज्यांत धार्मिक व नैतिक कर्मांचा समावेश होतो, आणि मदत, जी व्यवहारिक व सामाजिक वगैरे कर्मांस लागू असते त्या दोहोंचें स्वामित्व आपणासच आहे असें सिद्ध केलें; म्हणूनच कायावाचामनेंकरून त्याला एकच जाणून पुढील प्रार्थना करण्यास शिकविलें:–'हे परमेश्वरा, तुझचि आम्हीं भक्ति करितों व तुझीच आम्हीं मदत मागतों.'

(२) ह्या करारावर कायम राहणें, मनुष्यांत देवगुणापेक्षां पशुगुण विशेष प्रबल असून त्याला मायामय मनोविकारांचा झोंका कसल्या आडरानांत वाहून नेईल त्याचा नेम नाहीं म्हणून, फार कठीण असतें. सबब परमेश्वरानें आपल्या अपार कृपेनें ही प्रार्थना शिकवून आम्हां मनुष्यांवर महदुपकार केले:–'तूं आम्हांस सरळ मार्ग दाखीव.' सरळ मार्ग हा शब्द, कुर्आनांत जेथें आला आहे तेथें त्याचा अर्थ इस्लामधर्म असा आहे; व इस्लाम या शब्दाचा अर्थ, परमेश्वराच्या मर्जीच्या व हुकमाच्या आधीन होणें असा होतो. या व्याख्ये प्रमाणें सर्व मनुष्य मात्राचा धर्म सृष्टीचे आरंभापासून नेहमीं इस्लामच होय. त्याप्रमाणें चालून वेडेंवांकडें जाण्याची भीति रहात नाहीं.

(३) कारण, "ज्या लोकांवर त्वां कृपा केली आहेस त्यांचा मार्ग (दाखीव)." ह्या तपशीलवार वर्णनावरून असें ठरतें कीं, ज्या लोकांवर परमेश्वरानें कृपा केली आहे तेच सरळ मार्गावर आहेत; कां तर, त्याच्या उद्दिष्ट मार्गावर चालल्याशिवाय त्याच्या कृपेस पात्र होणें शक्य नव्हे. ह्मणूनच पैगंबर लोक व त्यांचे अनुयायी–सात्विक लोक, धर्मार्थ प्राणास मुकणारे [शहीद] आणि सद्गुणी लोक–यांनीं आपापल्या वेळीं पूर्वीं निरनिराळ्या पैगंबरांद्वारें व शेवटीं हजरत **मोहंमद** पैगंबराद्वारें प्रकट झालेल्या त्याच एका इस्लाम धर्माप्रमाणें वागून ईश्वरकृपा संपादिली.

(तुझा) कोप झालेला आहे त्यांचा (मार्ग) नको आणि आडमार्गी भटकणाऱ्यांचाही नको. ७. तथास्तु.

---

(१) पण ज्या वेळीं हजरत **मो**हंमद (सल्लल्लाहो अलैहेवसल्लम्–परमेश्वर त्यांना धन्यवाद व शांति देवो.) ह्या जगांत आले त्या वेळीं अज्ञानरूपी अंधकार सर्वत्र पसरला होता व यहुदी व ख्रिस्ती लोक ह्यांच्यापाशीं ईश्वरी पुस्तक असतां-नाही गैरमार्गी झाले होते. तसेंच जगांत इतरत्रही लोक ईश्वरी राजमार्गा-पासून अगदीं अलिप्तच होते. ह्मणून परमेश्वरानें प्रार्थनेंत असें ह्मणण्यास शिकविलें:–"पण ज्यांच्यावर [तुझा] कोप झालेला आहे त्यांचा मार्ग [नको]." कोप हा एक मनोविकार असल्यामुळें परमेश्वरासंबंधीं बोलतांना त्याचा यथाशब्द अर्थ न घेतां, कोपाचा परिणाम जी शिक्षा ती समजली जाते. जे लोक जगप्रपंचांत फार कुशल असून ईश्वर इच्छित धर्माची सत्यता जाणून बुजून सुद्धां त्याप्रमाणें आचरण्याची व आपल्या जन्माचें सार्थक करून घेण्याची त्यांना सुबुद्धि प्राप्त न होणें हा ईश्वरी कोपाचाच परिणाम होय. तर यहुदी लोक आपल्या **तो**रात ह्मणजे जुन्या करारांत, ख्रिस्ति लोक अनेक ठिकाणीं त्यांच्या **बा**ईबलांत व मुख्यत्वें करून स्पष्टपणें **बा**र्नबसच्या गॉस्पेलांत,–हें पुस्तक लपवि-ण्याचे प्रयत्न झाले असतांही तें लंडन, लेडन व रोम वगैरे जागीं मिळणें शक्य आहे–व पारशी वगैरे इतर लोकांनीं आपापल्या धर्मग्रंथांत, हजरत **मो**हंमद पैगंबरांच्या आगमनाविषयीं ज्या पूर्व सूचना आहेत त्या लपविल्या अगर द्वेषानें त्यांचा भलताच अर्थ केला त्यास अनुलक्षून हें वाक्य प्रकट झालें.

(२) 'आणि आडमार्गी भटकणाऱ्यांचाही नको;' ह्मणजे मार्ग नको. कारण यहुदी, हजरत **ओझैर** पैगंबर अलै हिस्सलाम त्यांस शांति असो–यांस परमेश्वराचा पुत्र समजत होते व ख्रिस्ति हजरत **ई**सा (**ये**शू) पैगंबर अलै हिस्सलाम–त्यांस शांति असो–यांस परमेश्वराचा पुत्र अथवा प्रत्यक्ष परमेश्वर समजत होते. तसेंच इतर लोक पण ह्या जगांतील नाशिवंत, बुद्धिशून्य व बलहीन वस्तूंची पूजा अर्चा करीत होते त्यास उद्देशून प्रार्थनेचा हा शेवटचा भाग आहे. 'आमीन' या हिब्रु शब्दाचा अर्थ, मीं, तथास्तु ह्मणजे तसेंच होवो, असा केला आहे. हा शब्द प्रार्थनेच्या शेवटीं उच्चारण्याचा परिपाठ आहे.

अध्याय २ रा.

सूरतुल्-बकर:

हा अध्याय हजरत **मोहंमद** पैगंबर (परमेश्वर त्यांना धन्यवाद व शांति देवो) यांस **मदिना** शहरीं प्रकट झाला. ह्यांत २८६ आयात (महा वाक्यें) आहेत. याचें हें नांव ६७ ते ७३ व्या वाक्यांतल्या बकर: या शब्दावरून प्रसिद्ध झालें. (पहा त्या वाक्यांवरील टीपा).

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

अ.[1] ल. म. (अलिफ–लाम–मीम.) १. हें (असें) पुस्तक (होय कीं) त्या (च्या ईश्वरवाणी होण्यां)त कसलाच संशय नाहीं. (तें परमेश्वराला) भिऊन[2] चालणाऱ्यांस सन्मार्गदर्शक (होय). २. (ह्मणजे) जे

---

(१) अरबी मूळाक्षरांपैकीं असलीं कांहीं कांहीं अक्षरें कित्येक अध्यायांच्या प्रारंभीं आलीं आहेत. त्यांना हुरूफे-मुकत्तेआत म्हणजे तुटक अक्षरें म्हणतात. त्यांचा गूढार्थ समजाविण्यासाठीं विद्वानांनीं प्रयत्न केले आहेत व आपापलीं सयुक्तिक व समर्पक मतें प्रदर्शित केलीं आहेत. उदाहरणार्थ : 'अलिफ' अल्लाह साठीं, व 'लाम,' जिब्रईल–पवित्र आत्मा–या साठीं, आणि 'मीम' **मोहंमद** साठीं; म्हणजे परमेश्वरानें जिब्रीलदूता–पवित्र आत्म्या–द्वारें हजरत **मोहंमद** पैगंबर यांस कुराण प्रकट केलें, वगैरे, वगैरे.

(२) येथें दोन अर्थ संभवित आहेत; म्हणजे जे लोक परमेश्वराला भिऊन चालतात, त्यांस अधिकाधिक सन्मार्ग दिसतो किंवा ज्या लोकांच्या अंगीं परमेश्वराला भिऊन वागण्याची पात्रता आहे, त्यांस सन्मार्गाची सुबुद्धि प्राप्त होते.

लोक (धर्मविषयक) गैबी-इंद्रियातीत-गोष्टींवर विश्वास ठेवितात, व (नित्य) नमाज पढतात आणि जें कांहीं आम्ही त्यांना देऊन ठेविलें आहे त्यांतून (परमार्थांत) खर्च वेंच करितात; ३. आणि (हे पैगंबरा!) जे लोक, तुला जें (पुस्तक) प्रकट करण्यांत आलें आहे त्यावर व तुझ्या पूर्वीं जीं (पुस्तकें) प्रकट झालीं आहेत त्यांजवर विश्वास ठेवितात; आणि परलोकींचीही जे (पूर्ण) खातरी बाळगितात: ४. असलेच लोक आपल्या पालनकर्त्याच्या सरळ मार्गावर होत; आणि हेच (अखेर आपल्या मनोरथांत) सफल होतील. ५. (हे पैगंबरा!) ज्या लोकांनीं (इस्लाम स्वीकारण्याचें) नाकारिलें, त्यांना तूं (ईश्वरी शिक्षेचें) भय दाखविलेंस काय अगर न दाखविलेंस काय सारखेंच; ते तर विश्वास धरणार नाहींत. ६. परमेश्वरानें त्यांच्या अंत:करणांवर व त्यांच्या कानांवर मोहर लाविली आहे; व त्यांच्या डोळयांवर पडदा (पडला) आहे, आणि त्यांना (परलोकीं) मोठी शिक्षा (होणें) आहे. ७. आणि लोकांत कोणी कोणी असेही आहेत कीं जे (तोंडून तर) म्हणतात कीं आम्हीं

---

(१) ज्या गोष्टी इंद्रियांच्या आकलनशक्तिपलिकडे आहेत, त्यांस 'गैब' म्हणजे अदृष्ट म्हणतात व त्या अंतर्ज्ञान व बुद्धिनें जाणतां येतात. उदाहरणार्थ: परमेश्वर व त्याचीं गुणविशेषणें, परलोक, नरक व स्वर्ग, वगैरे.

(२) म्हणजे अहो मोहंमदपैगंबर! तुम्हांला जें पवित्र कुराण प्रकट झालें आहे त्यावर व तुमच्यापूर्वीं ज्या ज्या प्रवक्तयांस व प्रेषितांस जीं जीं पुस्तकें सादर झालीं आहेत त्यांजवर; म्हणजे हजरत दाऊदला जबूर (Psalms), हजरत मोझेज-मूसा-ला तौरात (जुना करार) व हजरत येशू (ईसा) ला इंजील (नवा करार) वगैरे हीं परमेश्वराकडून होत असा विश्वास ठेविला पाहिजे. कुराणा शिवाय इतर पुस्तकांत लोकांनीं आपल्या मन:कल्पनेनें पुष्कळ ढवळाढवळ व फेरफार करून टाकले आहेत; व म्हणूनच त्यांत एकाच व सर्वशक्तिमान परमेश्वराची उपासना व भक्ति सोडून भलभलत्या वस्तूंची पूजा अर्चा पाहण्यांत येते व मनुष्यां सारखा बुद्धिश्रेष्टही त्यापुढें नमतो. यास्तव परमेश्वरानें अस्सल तत्वें जीं त्या दिव्य पुस्तकांत होतीं तीं कुराणांत पुन्हां पुन्हां सांगितलीं आहेत; तर कुराणाप्रमाणें आचरणें हें त्या सर्व पुस्तकां प्रमाणेंच आचरणें दाखल होय. मग तें पुस्तक वेद असो वा बायबल असो.

परमेश्वर व शेवटला दिवस यांचा विश्वास धारिला आहे; व खरें पाहतां, ते विश्वासू नव्हेत. ८. (हे लोक आपल्या मतें) परमेश्वराला व ज्यांनीं विश्वास धारिला आहे त्यांना ठकवितात; आणि (अर्थात) ते खुद्द आपल्या शिवायं[1] (अन्य) कोणालाच ठकवित नाहींत; व (ही गोष्ट) त्यांना समजत नाहीं. ९. त्यांच्या अंतःकरणांत (आधींच अविश्वासाचा) रोग होता, तशांत आतां (कुराण[2] प्रकट करून) परमेश्वरानें त्यांचा (तो) रोग (आणखीही) वाढविला. आणि त्यांना त्यांच्या लबाड[3] बोलण्याच्या शासनार्थ दुःखदायक शिक्षा (होणें) आहे. १०. आणि जेव्हां त्यांना सांगितलें जातें कीं पृथ्वीवर फिसाद फैलावूं नका, तेव्हां ते ह्मणूं लागतात कीं आह्मीं तर (लोकांत) मेळ मिलाफ मात्र करविणारे आहोंत एवढेंच. ११. पहा! ते आपणच फिसादखोर[4] होत; परंतु, (तें) त्यांना

---

(१) जे लोक लबाडीला आपली कार्यसिद्धि समजतात, एकदांकां त्यांची लबाडी उघडकीस आली, म्हणजे या लोकीं त्यांची फजिती होते व परलोकीं त्यांना शिक्षा होईल ती वेगळीच; म्हणून ते आपल्या स्वतःशिवाय अन्य कोणालाच ठकवित नाहींत, असें होतें.

(२) नास्तिक लोकांच्या मनांत आधींच धर्मावर विश्वास नव्हता, तशांत आतां कोणाचीही भीड न बाळगितां खरी गोष्ट उजेडांत आणणारें कुराण प्रकट झालें, हें पाहून ते मत्सर व द्वेषानें पेटून अगदीं भडकून गेले; आणि आम्हींही मुसलमान आहों असें लबाड बोलून खऱ्या मुसलमानांस धोक्यांत ठेवून त्यांच्यांत फिसाद म्हणजे गैरसमज उत्पन्न करण्यास झटूं लागले. सारांश, गोष्ट तर एकच असते; पण तन्निमित्त कोणी सन्मार्गीं लागतो व कोणी कुमार्गीं लागतो.

(३) लबाड बोलणें म्हणजे मुसलमानांस फसगतींत ठेवण्या साठीं आम्हींही मुसलमान आहों असें ढोंग करून सागणें.

(४) ज्या दांभिक (म्हणजे ढोंगी) लोकांचा या वाक्यांत उल्लेख आहे, त्यांची नांदणूक अशी होती कीं ते मुसलमान व नास्तिक या उभयतांशींही मेळमिलाफ ठेवीत, व ते ज्यांच्याशीं भेटत, त्यांच्यासारखीच गोष्ट करीत असत. तुम्ही एका पक्षाचेच होऊन रहा व दुरोखी गोष्टी करून फिसाद वाढवूं नका, असें त्यांना सल्ला मसलतीनें बोललें असतां ते त्याचा जबाब देत कीं आम्हांला

कळून येत नाहीं. १२. आणि जेव्हां त्यांना सांगितलें जातें कीं ज्याप्रमाणें (आणखीही) लोकांनीं विश्वास धरिला आहे, त्याप्रमाणें तुम्हींही विश्वास धरा; तेव्हां ते म्हणूं लागतात कीं (इतर) मूर्खांनीं जसा विश्वास धरिला तसा आम्हींही विश्वास धरावा काय? पहा, ते आपणच मूर्ख होत; परंतु त्यांना (ह्या गोष्टीची) जाणीवच होत नाहीं. १३. आणि ज्यांनीं विश्वास धरिला आहे त्यांच्याशीं जेव्हां ते भेटतात, तेव्हां ते ह्मणतात: आह्मींही विश्वास धरिला आहे. आणि जेव्हां ते आपल्या फाजील पुढाऱ्यांकडे एकांतीं जातात, तेव्हां ते ह्मणूं लागतात, आह्मीं तुमच्या सोबतच आहों, आह्मीं कायती (मुसलमानांची) चेष्टा मात्र करीत आहों. १४. (ते मुसलमानांची तर काय चेष्टा करतील? पण

फिसादी ठरविणें हें केवळ कुभांड होय. आमचा खास उद्देश हा कीं दोन्हीं पक्ष आपापल्या जागीं दबून रहावेत व उघड उघड हातघाईवर येऊं नयेत. परमेश्वरानें त्यांच्या अशा वर्तणुकीचा निषेध करून मुसलमानांस बजाविलें कीं ही त्यांची गैर समजूत आहे, यानें उलट जास्तच वैमनस्य वाढतें. दांभिकांस धर्माशीं कांहीं संबंधच नाहीं. ते तर जगप्रपंचांतच लागलेले असतात. ते हें गूज समजत नाहींत कीं खुशामतीपणाचे वर्तनानें हरेक पक्षास पाठिंबा मिळतो; आणि अशा परिस्थितींत समेट होणेंच अशक्य असतें.

(१) प्रथमारंभीं लोकांची स्थिति सळमिसळीची होती. जसजसे लोक इस्लामांत दाखल होत चालले, तसतसा त्यांचा समाज वेगळा बनत गेला. बहुतेक उघडपणें नास्तिक होते; कित्येक पण थोडकेच उघड उघड मुसलमान होते; आणि कित्येक न धड इकडे न धड तिकडे असे होते. या तिघांतही गोत्रसंबंध व प्रीती कायम होती. जेव्हां कांहीं पक्के मुसलमान गोत्रसंबंध वगैरेनीं प्रेरित होऊन दांभिकास समजावित कीं तुम्हीं दुसऱ्या लोकांप्रमाणें पक्के मुसलमानच कां होत नाहीं? तेव्हां दांभिक त्यांना आपले समजून बिनधडक जबाब देत कीं तुम्हीं तर सारे मूर्ख आहां; तुम्हांस जगप्रपंचाचा विचार नाहीं म्हणून कां आम्हींही मूर्ख व्हावें? त्यांच्या उत्तरादाखल परमेश्वरानें फर्माविलें कीं, ते मुसलमानास मूर्ख समजतात; पण ते आपणच मूर्ख होत. कारण कीं संसाराला धर्मावर श्रेष्ठता देणें व विवेचक बुद्धीचा उपयोग न करणें यांहून आणखी मूर्खपणा तो कोणता असणार?

खरोखरीं) परमेश्वर यांचीच चेष्टा करितो, व (ह्मणूनच) तो त्यांना ढिली दोरी देतो कीं ते आपल्या शिरजोरींतच भटकत फिरतात १५. हेच लोक होत कीं ज्यांनीं सरळ मार्गाच्या ऐवजीं चुकीचा मार्ग विकत घेतला. पण त्यांचा व्यापारही फलीभूत झाला नाहीं, व ते सरळ मार्गावरही कायम राहिले नाहींत १६. या (ढोंग्यां) चा दृष्टांतही अशा (मनुष्या) च्या दृष्टांतासारखा होय कीं ज्यानें (लोकांच्या एका समुदायांत रात्रीं)

---

(१) जशास तसें या न्यायानें परमेश्वर त्यांचें पारिपत्य करितो.

(२) येथें देवघेव व व्यापाराचा मजकुर दृष्टांतरूप आहे. त्याचा अर्थ हा कीं दांभिक लोकांस सरळ मार्ग पत्करावयास पाहिजे होता; पण त्यांनीं खोट्या आशेवर चुकीचा व वांकडातिकडा मार्ग पत्करला. अखेरीस त्यांना आपल्या खोट्या ग्रहाचा दुष्परिणाम भोगावा लागला. हाच व्यापारांतील तोटा होय.

(३) दृष्टांताचें स्पष्टीकरण असें कीं कोणा दांभिकानें लोकांच्या समुदायांत कलेमए–शहादत ह्मणजे परमेश्वरा वांचून अन्य कोणी उपास्य नाहीं व हजरत मोहंमद हे त्याचे पैगंबर वा प्रेषित आहेत,–हे शब्द उच्चारले, ह्मणजे त्यानें एक प्रकारचा अग्निच पेटविला. त्याच्या या कृतिनें आसपासच्या इतर लोकांस उत्तेजन मिळून तेहीं मनोभावें करून हे दैदिप्यमान शब्द उच्चारून पक्के मुसलमान झाले. तो स्वत:हीं दांभिक असल्यामुळें फजित होऊन समाज भ्रष्ट व्हावयाचा, तो बचावला. पुढें त्याची मनोवृत्ति अशी कांहीं झाली कीं त्याला विश्वासाचें तेज दिसेनासें झालें व तो अविश्वासाच्या अंध:कारांतच राहिला. किंवा त्याला मृत्यु येऊन त्याच्या डोळ्यांचें तेज हरवलें व त्यानें दांभिकपणानें उच्चारलेल्या घोषणेचा कांहींच परिणाम झाला नाहीं. पश्चात्ताप करणें त्याला कांहीं उपयुक्त होईल ह्मणावें तर मरणोत्तर पश्चात्ताप करणें ही व्यर्थच; ह्मणून फिरून त्याचें सन्मार्गावर येणें ही शक्य नाहीं. अगर दांभिकानें वरच्या मनानें कां होईना विश्वास व्यक्त केला व आसपासच्या लोकांनीं त्याचा लाभ घेऊन व इस्लाम स्वीकारून आपलें सार्थक करून घेतलें. ढोंगी लोक, जवळ असूनही पाहवत नाहीं असें होऊन आंधळेचे आंधळेच राहिले. हे फक्त आंधळेच असते; तरी आंधळा दुसऱ्या कोणाच्या हाक मारल्यानें अगर

अग्नि पेटाविला. मग जेव्हां त्यानें त्याच्या सभोंवतील वस्तु चकाकूं लागल्या, तेव्हां परमेश्वरानें त्यां (च्या डोळयां) चें तेज हरण केलें व त्यांना अशा अंधःकारांत सोडून दिलें कीं (आतां तेथें) त्यांना कांहींच सुचत नाहीं. १७. (जणो काय) बहिरे, मुके, आंधळे; कीं ते फिरून (कोणत्याच युक्तिनें सन्मार्गाकडे) येऊं शकत नाहींत. १८. अगर (त्यांची स्थिति) आकाशांतून पडणाऱ्या झोडीच्या पावसा सारखी होय; कीं त्यांत (नानातऱ्हेचे) अंधःकार, व मेघगर्जना व वीज हीं असतात; (व लोक) विजेच्या कडाक्यां मुळें मरणाच्या भीतीनें आपलीं बोटें आपल्या कानांत

स्वतः विचारपूस केल्यानें वाटेवर येऊं शकतो. परंतु जो मनुष्य आंधळा असून बोलतही नाहीं व दुसऱ्याचें ऐकतही नाहीं तर त्याची सरळ मार्गावर येण्याची आशाच नको.

(१) ह्यांत इस्लाम धर्माला पावसाची उपमा दिली गेली आहे. निःसंशय पाऊस ही परमेश्वराची कृपा होय. पावसानें जशीं शेतें हिरवीं टवटवीत होतात तशींच इस्लामाचा विश्वास धरिल्यानें व त्या प्रमाणें आचरल्यानें मनुष्यांचीं मनें प्रफुल्लित होतात: परंतु त्याच्या बरोबरच अंधःकार, मेघगर्जना व वीज हीं अरिष्टें ही आहेत, तर इस्लामवर कायम राहणें हें अज्ञानी लोकांच्या अज्ञानपणामुळें येणाऱ्या दुःखास व संकटास तोंड दिल्यावांचून शक्य नाहीं. प्रथमच्या मुसलमानांवर पुष्कळच संकटें ओढवलीं होतीं. त्यांना मूर्तीपूजक व नास्तिकांकडून पुष्कळ छळ सोसावा लागे. पण दांभिकांस पूर्ण विश्वसाच्या अभावीं हा छळ दुःसह होत असे. मुसलमानांस जर कोठें ऐहिक नफा झाला किंवा लढाईत विजय मिळाला, तर या दांभिकांच्या मनांत इस्लाम धर्माविषयीं उत्तम ग्रह उत्पन्न होत असत, परंतु जर त्यांना नुकसान पोहोंचलें अथवा लढाईत पराभव झाला, तर त्या दांभिकांचें मन धर्माकडून डगमगून जाई व त्यांची श्रद्धा कमी होई. तात्पर्य दांभिक हे कधीं धर्मापासून खुष होत व कधीं नाखुष होत असत. अगर हा झोडीचा पाऊस ह्मणजे कुराणाचें प्रकट होणें, अंधःकार ह्मणजे त्यावेळीं जगांत जो नास्तिक भाव होता तो; मेघगर्जना ह्मणजे कुराणांत जे दरडावणीचे वायदे होत ते आणि वीज ह्मणजे कुराणाचीं स्पष्ट व सुबोध प्रमाणें. तत्कालीन लोक, कुराण ऐकून आपण इस्लाम धर्माकडे

घुसवून घेतात. आणि परमेश्वर नास्तिकांस घेरून आहे, (कीं त्याच्या आटोक्यांतून ते कोठेंच निसटून जाऊं शकत नाहींत.) १९. हें संभवित आहे कीं वीज त्यांचे डोळे झपटून नेईल. जों जों वीज त्यांच्या पुढें चमकली, तों तों, ते तिच्या (प्रकाशां) त (कांहीं) चालले. आणि जेव्हां त्यांच्यावर गडद काळोख पसरला, तेव्हां ते उभे (चे उभेच) राहिले. आणि जर परमेश्वर इच्छील तर तो (पुरवीं पण) त्यांची श्रवणशक्ति व दृष्टी हरण

झुकून जाऊं व आपला पूर्वीच्या धर्माचा त्याग होईल या भीतीनें—कारण पूर्वीचा वेडावाकडा धर्म हा त्याग करणें म्हणजे त्यांना मरण आल्या सारखें होई—म्हणून ते लोक आपली बोटें आपल्या कानांत घुसवून घेत; कीं कुराण ऐकूं येणार ही नाहीं व स्वधर्म त्याग ही होणार नाहीं.

(१) अरबींतल्या काफिर या शब्दाचा अर्थ मी नास्तिक असा केला आहे. कारण जे लोक सत्याचा अपलाप करून असत्याच्या नादीं लागतात किंवा दुसऱ्या शब्दांत, परमेश्वर व त्याच्या आज्ञा हेंच जें सत्य त्यास नाकारितात त्यांना काफिर म्हणतात. मराठींत नास्तिक म्हणजे परमेश्वराचें अस्तित्व मानीत नाहींत ते; तर हजरत पैगंबर साहेब तत्कालीन लोकांस, परमेश्वर एक आहे व कुराण ही त्याची वाणी आहे व त्यांत ईश्वरी आज्ञा आहेत असें समजावून सांगीत असत, तरीही ते लोक आपलें तें खरें असा अभिमान बाळगून पैगंबराच्या बोलण्यास म्हणजे ईश्वरी आज्ञांस जुमानीत नसत, म्हणजे ते परमेश्वरालाच मानीत नसत; म्हणून त्यांना नास्तिक ही संज्ञा देण्यांत कांहींच वावगें होणार नाहीं.

(२) वीज म्हणजे कुराणोक्त प्रमाणें ऐकून त्यांचे डोळे दिपून जात ही प्रमाणें त्यांच्या बुद्धीस पटली म्हणजे ते त्यांच्या प्रकाशांत चालत व जेव्हां त्यांच्या पूर्वीच्या मतांस विरोधक अशा गोष्टी ऐकून त्यांची मति गुंग होऊन जाई तेव्हां ते जेथल्या तेथेंच उभे राहून जात असत.

(३) 'अणि जर परमेश्वर इच्छील तर तो (पुरवीं पण) त्यांची श्रवणशक्ति व दृष्टी हरण करील' या वाक्यांतून असें निष्पन्न होतें कीं परमेश्वरास जशी आंतील इंद्रियांवर सत्ता गाजवितां येते तशी तो बाहेरचीं इंद्रियें, कान व डोळे हीं हि हरण करूं शकतो. अतएव दांभिक कट्टे अविश्वासी झाले,

करील. कांहीं शंका नाहीं कीं परमेश्वर सर्व शक्तिमान् होय २०. अहो लोकांनों ! ज्या तुमच्या पालनकर्त्यानें तुह्मांस व तुमच्या पूर्वी जे लोक होऊन गेले आहेत त्यांस निर्माण केलें, त्याची तुह्मीं भक्ति करा; कीं कदाचित् तुह्मीं (परमेश्वराला) भिऊन वागूं लागाल. २१. ज्या (परमेश्वरा) नें तुह्मांसाठीं पृथ्वीला बिछाईत व आकाशाला छत बनविलें; आणि आकाशांतून पाण्याचा वर्षाव करून तद्द्वारें तुमच्या भक्षणार्थ फळफळादि उत्पन्न केलीं; तर अशा परमेश्वराचे तुह्मीं कोणालाही जोडीदार बनवूं नका; आणि तुह्मीं तर जाणते (बुजतेही) आहां. २२. आह्मी आपला सेवक (मोहंमद) यास जें (कुराण) प्रकट केलें आहे त्या संबंधानें जर तुह्मीं संशयांत असाल, (व समजत असाल कीं हें ईश्वरी पुस्तक नव्हे, पण मनुष्यानें रचिलेलें आहे) आणि तुह्मी (आपल्या त्या दाव्यांत) खरे असाल; तर ह्या सारखाच एक अध्याय (सूरा तुह्मीही

तरी इस्लाम धर्माचें ते कांहींही बिघडवूं शकत नाहींत. या अध्यायाच्या आरंभा पासून येथ पर्यंत तीन तऱ्हेच्या लोकांचा अहवाल दिला गेला आहे. प्रथम मुसलमानांचा, नंतर ज्यांच्या अंत:करणावर मोहोर लाविली गेली आहे व जे कधींच विश्वास धरणार नाहींत त्या नास्तिकांचा व तिंसरा, दांभिकांचा कीं ते दिसण्यांत तर मुसलमान पण त्यांच्या मनांतून विश्वासाचा गंध ही नाहीं.

(१) परमेश्वराला भिऊन वागणें हें केवळ भक्ति पेक्षांही श्रेयस्कर होय. कारण, (लअल्ल) म्हणजे कदाचित् या शब्दांत आशाही आहे व शंकेचाही बोध होतो. यानें ज्याशीं बोललें जातें त्याला उमेदवार करण्याचा उद्देश असतो. उदाहरणार्थ:—कोणी अधिकारी कोणा मनुष्याची चाकरीवर नेमणूक करून सांगतो कीं तुम्हीं ही चाकरी बरोबर बजावाल तर नवल नव्हे कीं तुमची लवकर बढती केली जाईल. आतां ही बढती चांगल्या सेवेवर अवलंबून आहे. अगदीं हीच गोष्ट येथेंही लागू पडते कीं परमेश्वराची भक्ति करा म्हणजे त्याला भिऊन वागण्याचीही सुबुद्धि प्राप्त होईल.

(२) म्हणजे तुम्हांस ही गोष्ट समजण्याची अक्कल आहे कीं मनुष्य आपल्या आपणच पैदा झाला नाहीं, पृथ्वी व आकाश हीं आपोआप बनलीं नाहींत, पाऊस आपोआप पडत नाहीं व पावसाच्या अंगी फळेंही आपल्या आपणच

रचून) आणा व परमेश्वराखेरीज तुह्मीं आपले प्रत्यक्ष हिमाईतीही बोलावून घ्या. २३. मग जर तुह्मीं (एवढी गोष्टही) न करूं शकला व (तीं) तुमच्यानें केव्हांही करवणारच नाहीं, तर ज्या नरकाग्नीचें इंधण मनुष्यें व दगड होतील, त्याचें भय बाळगा; तो नास्तिकांकरितां (भडकवून) तयार ठेवलेला आहे. २४. आणि (हे पैगंबरा!) ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंही केलीं, तूं त्यांना शुभवर्तमान ऐकीव कीं त्यांच्या साठीं अशा (स्वर्गीय) बागा होत कीं ज्यांच्या खालून नद्या वाहत असतील. जेव्हां त्यांना त्यांतून एखादें फळ खावयास दिलें जाईल, तेव्हां ते ह्मणतील कीं आह्मांला जें पूर्वी दिले गेलें होतें तेंच हें; आणि (असें ते यासाठीं बोलतील कीं त्यांना

उत्पन्न करण्याचें सामर्थ्य नाहीं. हे सारे फेरफार पाहून मनुष्याला स्वभावत:च विचार उत्पन्न होतो कीं हे फेरफार करणारा कोणी वेगळाच आहे; तो व्यक्ती व गुणविशेषणांत अद्वितीय व एकटाच होय; त्याचा कोणी विभागी नाहीं, कोणी जोडीचा नाहीं; आणि कोणी त्याचा मदतनीसही नाहीं. मनुष्य आपल्या उपजत बुद्धि द्वारेंच या गोष्टी समजतो; पण संसाराच्या मोहपाशांत फसून त्याला आपला उद्दिष्ट मार्ग दिसेनासा होतो.

(१) हजरत मोहंमद पैगंबर साहेब आपली पैगंबरी–प्रेषितत्व–आणि कुराण ही परमेश्वराची वाणी आहे. यांविषयीं पुष्कळ प्रमाणें देत होते, त्यांत हें प्रमाण सर्वांत फार भक्कम होतें. कारण ज्या काळीं कुराण प्रकट झालें त्या काळीं अरब लोकांमध्यें वक्तृत्वशक्ति व साहित्यशास्त्र याची फारच ख्याति होती. पद्यरचना करण्यांत ते इतके तरबेज होते कीं दासी देखील निरनिराळ्या विषयांवर अशीं उत्कृष्ट पदें म्हणत कीं आज उत्तमांत उत्तम साहित्यशास्त्रपारंगत विद्वान त्यांची बरोबरी करूं शकत नाहीं. तर एका निरक्षर पैगंबराचे कंठरवानें बोलणें कीं यासारखाच एक अध्याय तुम्हींही रचून आणा, ही कांहीं लहान सहान गोष्ट नव्हे; तर ही एक अशी चमत्कृति आहे कीं पुनरुत्थान होईपर्यंत अशीच नि:संशयें करून काईम राहील.

(२) म्हणजे खनिज द्रव्यें जसें, गंधक वगैरे.

त्या (पूर्वीच्या फळां) शीं सादृश्य अशींच (फळें) दिलीं जातील; आणि तेथें त्यांच्यासाठीं चोखीं (व निर्मल) जोडपीं असंतील व ते त्या (बागां) त सदासर्वदा राहतील. २५. निःसंशय परमेश्वर कोणताही दृष्टांत देण्यांत (कसलीच) भीड ठेवित नाहीं; (मग पाहिजे तर तो दृष्टांत) चिलटाचा असो वा ह्याहूनही जास्त (आणखी कोणा क्षुल्लक वस्तुचा)

---

(१) जगांत जेव्हां कोणाला त्यानें पूर्वी न पाहिलेलें असें फळ खावयास दिलें जातें, तेव्हां तो तें खावयास मागें पुढें करतो कीं न जाणो तें कसलें असेल. स्वर्गवास्यांस जीं परिचित अशा रंगारूपाचीं फळें दिलीं जातील, तीं खावयास ते बिचकणार नाहींत. कारण, ते जाणतात कीं असलीं तर आम्हीं पूर्वीही खाल्लीं आहेत. होय, कदाचित् रंगारूपाच्या मोहांत येऊन त्यांना फारशी अभिलाषा होणार नाहीं कीं एकदां खाल्लें तरी तेंच व दोनदां खाल्लें तरी तेंच, परंतु तीं फळें चाखल्यावर त्यांना अपूर्व रूचि मिळेल व ते जास्तच खुष होतील कांकीं त्यांत अपरिचित असा स्वाद प्राप्त होईल. ह्या जड व आधिभौतिक वस्तूंचा उल्लेख या साठीं केला गेला आहे कीं ज्यांस विशेष ज्ञान नाहीं त्यांनीं यांतच आनंद मानावा आणि जे ज्ञानी व विचारी आहेत त्यांना या पासून आध्यात्मिक सुखाची कल्पना व्हावी.

(२) परमेश्वरानें कुराणांत लोकांस समजाविण्यासाठीं जागजागीं प्राणी व इतर वस्तूंचीं उदाहरणें दिलीं आहेत. त्याच कोटींतलें हें चिलटाचें व सतराव्या भागांतील सुरतुल् हज्जच्या एका वाक्यांतल्या माशीचें उदाहरण होय. त्याचा खुलासा असा कीं लोक परमेश्वराला सोडून ज्या मूर्तींची पूजाअर्चा करतात, त्या मूर्ती एक लहानशी माशी देखील बनवूं शकत नाहींत, आणि बनविणें तर एकिकडेच, पण माशी जर त्यांच्यापासून एकादी वस्तु झोंबाडून नेईल, तर त्या तिच्यापासून हिसकाऊन घेऊंही शकत नाहींत. काय बापडी निर्बल माशी व काय तिचा केवा! आणि ज्यांच्या अटोक्यांत एक माशीही नाहीं ते तर तिच्याहूनही निर्बल होत. असलीं उदाहरणें ऐकून अधर्मी लोक आक्षेप घेत होते कीं मुसलमानांचा कसा हा परमेश्वर कीं तो अशा हिडिस्स व क्षुल्लक वस्तूंचीं उदाहरणें देतो. आक्षेपकांस परमेश्वरानें त्यांचा मूर्खपणा दाखवून देऊन म्हटलें कीं, हे मूर्ख लोक माशी, चिलट वगैरेच्या नांवानें

असो. पण ज्या लोकांनी विश्वास धरिला आहे, ते (खात्रीपूर्वक) जाणतात कीं हा (दृष्टांत बिलकुल) रास्त आहे (व तो) त्यांच्या पालन कर्त्याकडूनच होय. आणि जे अविश्वासू आहेत ते म्हणतात कीं हा (क्षुल्लक) दृष्टांत देण्यांत परमेश्वराचा हेतु तरी काय असेल? असल्याच दृष्टांतानें परमेश्वर बहुतेकांस बहकवितो व अशानेंच बहुतेकांस सरळ-मार्गाची बुद्धि देतो. आणि ह्यानें तो बहकवितोही तर केवळ आज्ञा-भंजकांसच. २६. जे लोक परमेश्वराचा करार, त्याचें पक्कें बंधन झाल्यावर मोडून टाकतात; व जो संबंध जोडला जावा अशी परमेश्वरानें आज्ञा केली आहे तो (संबंध) जे पार तोडून टाकतात; आणि जे पृथ्वीवर फिसाद माजवितात; हेच लोक (सरतेशेवटीं) हानी पावतील. २७. (लोकांनों!) तुम्ही परमेश्वराला कसें नाकारूं शकतां? आणि (खरें पाहिलें असतां) तुम्हीं निर्जीव होतां तेव्हां त्यानें तुम्हांस जीवदान दिलें; मग (तोच) तुम्हांस मारतो; नंतर (तोच) तुम्हांस (पुनरुत्थानाचे दिवशीं दुसऱ्यांदा) जिवंतही करील; मग त्याच्याकडेसच तुम्हीं पालटले जाल. २८.

बिचकतात व दृष्टांताच्या परिणामावर लक्ष देत नाहींत. असल्याच गोष्टींनीं विश्वासू बोध घेतात, आणि जे आज्ञाभंजक आहेत व परमेश्वर एकच व सर्व शक्तिमान आहे हा जो उपजत धर्म व नैसर्गिक करार कीं ज्यांची साक्ष त्यांचीं अंतर्यामें त्यांना नित्य पटवीत राहतात, त्याला स्मरत नाहींत, आणि शांतता व सुमेट यांचा जो संबंध सामाजिक व व्यावहारिक स्थितीशीं आहे तो जे कायम ठेवीत नाहींत व मुलखांत नासाडी माजवितात; त्यांच्यावर असल्या दृष्टांतांचा उलटा परिणाम होतो. म्हणूनच ते परिणामाकडे लक्ष न देतां, उगाच वितंडवाद मांडितात. (पहा आयात २६ ते २७).

(१) मानवी उत्पत्तीची परंपरा अशी आहे कीं प्रथम कांहींच नव्हतें. मग परमेश्वरानें पृथ्वी व आकाश हीं पैदा करून दूताद्वारें जमिनीची मशागत करविली व त्यांतून वनस्पति उपजविली. मग मातीचा सजीव पुतळा बनविला व जमिनीच्या पिकाला त्याचा आहार ठरविला. या आहारावर पाचन वगैरेंचे प्रयोग होऊन त्याचें वीर्य बनलें. येथून मनुष्याची मरणावस्थेपर्यंत परंपरा चालूं लागली. या उपरांत ऐतिहासिक दृष्टीनें पाहत गेले असतां आमच्या

तोच असा (परम समर्थ) होय कीं ज्यानें तुम्हांकारितां पृथ्वींत सर्व कांहीं निर्मिलें; नंतर (ह्याच्याशिवाय त्यानें एक मोठें काम हें केलें कीं) आकाशा (च्या रचने) कडे लक्ष्य लाविलें; तों त्याची सात आकाशें सारखीं बनविलीं. आणि तो हरेक वस्तु (च्या गुरुकिल्ली) शीं वाकब होय. २९. आणि (हे पैगंबरा! तूं लोकांना तो वेळ आठवून दे कीं) जेव्हां तुझ्या पालनकर्त्यानें दूतांस सांगितले कीं मीं पृथ्वींत (आपला एक) प्रतिनिधी नेमणार आहे; तेव्हां (दूत) बोलले, पृथ्वींत तूं कां अशा (मनुष्या) स (प्रतिनिधी) बनवितोस कीं जो तिच्यांत फिसाद फैलवील व रक्तपात करील? आणि (असेंच बनवितोस तर तूं आम्हांला बनीव कीं) आम्हीं तुझ्या स्तवनाबरोबर तुझा गौरव करितों व तुझी पवित्रता वर्णितों. परमेश्वरानें ह्मटलें कीं तुह्मीं जें (गुज) जाणत नाहीं तें मीं (पक्कें) जाणतों. ३०. आणि परमेश्वरानें आदमला सर्व (वस्तूंचीं) नांवें शिकविलीं; नंतर त्यानें

डोळ्या समोर केवळ अंधारा आहे; त्यांत आम्हाला तेज:पुंज ईश्वरी प्रकटीकरणा वांचून चालतां येत नाहीं. हें प्रकटीकरण असें दर्शवितें कीं मरणोत्तरही एक अस्तित्व होईल व आमचें अंत:करणही त्याचें होणें कबूल करितें. त्या स्थितीच्या तपशीलवार अहवालाचें आम्हांस प्रत्यक्ष ज्ञान नाहीं. पण कुराणांत ह्या उत्पत्तीचा मजकुर ठिकठिकाणीं आला आहे. कोठें तर तो सृष्टीच्या प्रथमारंभापासून घेतला गेला आहे कीं जेव्हां पृथ्वी व आकाश कांहींच नव्हतें; कोठें मातीपासून सुरुवात केली आहे; आणि कोठें वीर्यबिंदुपासून. प्रथमारंभापासून घ्यावा तर मनुष्य निर्जिव होता या दृष्टीनें त्याचा केवळ अभाव होता. आणि मातीपासून घ्याल तर तो केवळ निर्जिवच होता. तर या वाक्याचा अर्थ इतकाच कीं मनुष्याच्या स्थितींत ह्या ज्या उत्क्रांत्या झाल्या व पुढें होतील व ज्यांची साक्ष कुराणाच्या "तुम्हीं अर्थात् एका अवस्थेतून दुसऱ्या अवस्थेंत वर चढत जाल" या वाक्यावरून पटते, त्या, तुमचा संकल्प व इच्छा यांवर अवलंबून नसतात. म्हणून जो कोणी ह्या उत्क्रांत्या घडवून आणितो तोच परमेश्वर होय. तर तुम्हीं परमेश्वराला कसें नाकारूं शकतां?

(१) ह्मणजे सर्व प्रकारच्या व्यंगें व उणीवा यांजपासून तूं पवित्र आहेस व तुजवर कोणताच आक्षेप येऊं शकत नाहीं.

त्या वस्तूंना दूतांपुढें मांडून फर्माविलें कीं जर तुह्मीं (आपल्या दाव्यांत) खरे आहां, तर तुह्मीं मला ह्या वस्तूंचीं नांवें सांगा (पाहूं?) ३१. ते बोलले, तूं पवित्र आहेस, तूं जें आह्मांला शिकविलें आहेस त्याच्या शिवाय आह्मांला (कसलेंच) ज्ञान नाहीं. खरोखर तूंच ज्ञानी व सम्य-संकल्प आहेस. ३२. (तेव्हां परमेश्वरानें आदमला) फर्माविलें कीं हे आदमा! तूं दूतांस त्या (वस्तूं) चीं नांवें सांग. मग जेव्हां आदमनें दूतांस त्या (वस्तूं) चीं नांवें सांगितलीं, तेव्हां (परमेश्वरानें दूतांस उद्देशून) सांगितलें कीं, कां मीं तुह्मांस सांगितलें नव्हतें कीं मी आकाशाचे व पृथ्वीचे गुप्त भेद जाणतो आणि जें काय तुम्हीं (आतां) जाहीर करितां व

---

(१) दूतांनीं परमेश्वराच्या गौरव करणें व त्याची पवित्रता वर्णनें ह्या आपल्या सेवा व्यक्त करून ईश्वरी प्रतिनिधित्वाविषयींची आपली पात्रता सिद्ध करूं पाहिली; आणि मनुष्याच्या बाह्य स्थितीच्या त्यांना धोका होऊन त्याला त्यांनीं नासाडी करणारा व रक्तपात करणारा असा दर्शविला. कारण की तो मातीतून बनविला गेला होता व माती भिन्न भिन्न प्रकृतींच्या परिमाणांतून झाली आहे. ह्मणून जो संकर व मिश्र असेल तो अवश्य फाजिलपणा करणारच. तथापि माणसाचे दोष काढण्यांत दूतांचा उद्देश हा होता की तो ईश्वरी प्रतिनिधित्वाला लायक नाहीं हें सिद्ध करावें, परंतु दूत माणसांच्या शारीरिक स्थितीवरून त्यांच्या मनांतील विचारांचा अनुमान बांधीत होते. ह्या अनुमानांत एक प्रकारें हा दावाही निष्पन्न होत होता कीं आह्मी माणसांच्या मनाची स्थिति जाणतो व वास्तविक पाहतां मनांतील विचार जाणणें हें परमेश्वरावांचून शक्य नाहीं. ह्मणून परमेश्वरानें माणसांचे मनांतील विचार पूर्णपणें जाणण्याच्या त्यांच्या ह्या दाव्यांत त्यांना निरुत्तर करण्यासाठीं फर्माविलें कीं जर तुह्मी असे मनांतील विचार जाणतां तर सृष्ट पदार्थांचीं नांवेंही तुह्मी जाणत असाल. कारण मनांतील विचार जाणण्यापेक्षां सृष्ट पदार्थांचीं नांवें सांगणें सोपें आहे. आणि जर तुह्मी तीं जाणत नसाल तर तुमचा हा दावा गैर आहे व मनुष्याला दोषारोप करणेंही बरोबर नव्हे.

(२) ह्यांत एक बोध घेण्यासारखा आहे. तो असा की, परमेश्वरानें मनुष्यसृष्टि एका विशिष्ट प्रकारचीच बनविली आहे. त्याला ...

जें काय तुह्मीं (मनांत) लपवितां तें (सर्वही) मला माहीत आहे. ३३. आणि आह्मीं दूतांस फर्माविलें कीं तुह्मीं आदमला नमन करा, तेव्हां सैतानाखेरीज (सर्वांनींच) नमन केलें. त्यानें (मात्र) नाकारिलें व तो शेखींत आला आणि नास्तिक बनून बसला. ३४. आणि आह्मीं (आदमला) सांगितलें कीं हे आदमा! तूं व तुझी पत्नी (उभयतां) स्वर्गांत रहा व तेथें तुमच्या मर्जीस येईल तें खूप खा (प्या.) पण ह्या (गव्हाच्या) वृक्षा जवळही फिरकूं नका. (असें कराल) तर तुह्मीं (आपणच आपलें) नुकसान करून घ्याल. ३५. मग सैतानानें त्यांना तेथून फूस दिली व (अखेर) ज्या (सुखां)त ते होते त्यापासून त्यांना अंतरविलें. आणि आह्मीं फर्माविलें कीं तुह्मीं (सर्व) खालीं उतरा. तुह्मी एकमेकांचें शत्रु अहां. आणि पृथ्वींत तुह्मां साठीं एका (खास) वेळेपर्यंत राहण्याचें ठिकाण व (निर्वाहाचें) साधन आहे. ३६. मग आदमनें आपल्या

निरनिराळे आवेश असून त्यांत नेमस्तपणा कायम राखणें अशक्य नव्हे, तरी मुष्किलीचें हें मात्र खास आहे. त्याच्यांत काम व क्रोधादि षड्रिपु यांच्या ढुमण्या अशा लावून ठेविल्या आहेत कीं त्यांचा पुष्कळ अंशीं बुद्धीवरही पगडा बसूं लागतो. सारांश, मानवी स्वभावांत पापांकडे प्रवृत्ति असतेच. दूत, ज्यांना ईश्वरी सान्निध्य प्राप्त आहे व ज्यांचें (Etherial) ह्मणजे हलकें व सूक्ष्म शरीर आहे, त्यांना आपल्यावरून असा भास झाला कीं मनुष्य आपल्या स्वभाविक प्रवृत्तीमुळें ईश्वरी प्रतिनिधित्वाच्या लायक नाहीं. एवंच त्यांनीं परमेश्वरापुढें आपलें मनोगत जाहीर करून मानवी सृष्टीची कारण-मीमांसा करूं पाहिली. पण परमेश्वरानें दूतांचें अज्ञान सिद्ध करून त्यांच्या पासून कबूल करवून घेतलें कीं त्यांचें ज्ञान अपुरें व मर्यादित आहे. ज्याअर्थी परमेश्वरानें मनुष्याच्या सृष्टीचें कारण दूतांसही जाहीर केलें नाहीं त्याअर्थी दुर्बल मानवांचा तर काय केवा कीं तो त्याचे गुप्त भेद जाणूं शकेल वा त्याची मीमांसा करूं शकेल? तर माणसाला योग्य आहे कीं त्यानें असलें बाष्कळ विचार सोडून देऊन प्रत्येक गोष्टीची मर्यादा राखावी; आणि ज्ञानांत दिवसानुदिवस प्रगति करावी व कितीही प्रगति झाली तरी "तुह्मां लोकांस फारच थोडें ज्ञान दिलें गेले आहे" या कुराणोक्तीच्या मर्यादेंतच राहावें. कारण कितीही ज्ञान असलें तरी तें परमेश्वरापुढें अत्यल्प होय.

पालनकर्त्यापासून (क्षमायाचनेचे कांहीं) शब्द[1] शिकून घेतले व (त्या शब्दांच्या प्रभावानें) परमेश्वरानें त्याचा पश्चाताप मान्य केला. निःसंशय तो मोठा पश्चात्ताप मान्यकर्ता (व) दयाळू होय. ३७. आह्मी हुकूम केला कीं तुह्मीं सारे (चे सारेच) येथून खालीं उतरा; तर (तेव्हांच आह्मीं हेंही बजाविलें होतें कीं) जर माझ्याकडून तुह्मां लोकांपाशीं एकादा सद्बोध पोहोंचेल, तर (त्याप्रमाणें चालावें; कारण) जे कोणी माझ्या सन्मार्गाचें अनुकरण करतील, त्यांना (शेवटीं) (एकतर) कसलेंच भय राहणार नाहीं व (दुसरें) ते (कोणत्याही प्रकारें) दुःखी होणार नाहींत ३८. आणि जे लोक नाकारतील व आमच्या निशाण्यांस[2] पाखंड ह्मणतील, असलेच लोक नरकवासी होतील (व) ते निरंतर नरकांतच राहतील. ३९. अहो बनी-इस्राएलांनों[3]! मी जे जे उपकार तुह्मांवर करून चुकलों आहें ते माझे

(१) मनुष्य जरी प्रार्थना करितो तरी त्याच्या मनांत प्रार्थनेचा विचार येणें व तो जिव्हेनें व्यक्त होणें याची सुबुद्धि त्याला परमेश्वराकडूनच प्राप्त होते. आदमला आपला गुन्हां पदरीं घेऊन माफीची याचना करण्यासाठीं जे शब्द शिकविले गेले व जे कुराणांत दुसरीकडे आले आहेत ते असे:—"हे आमच्या पालनकर्त्या, आह्मीं आपल्या जिवावर जुलूम केला, आणि जर तूं आह्मांस क्षमा न करशील व आह्मांवर दया न करशील, तर आह्मी हानी भोगणाऱ्यांपैकीं होऊं." या प्रार्थनेंतील 'आम्ही' या अनेक वचनी सर्व नामांत आदम व त्याच्या सर्व संततीचा समावेश झाला आहे व सर्वांस त्या पापाची माफी मिळाली आहे. तर जगांत जन्म घेतल्यावर, आतां मात्र आम्हां लोकांना पापापासून दूरच राहिलें पाहिजे. नाहींतर पुनरुत्थानाच्या दिवशीं त्यांचा जबाब घेतला जाईल.

(२) निशाणी ह्मणजे कुराणांतील महावाक्यें, व कोठें कोठें चमत्कार व अद्भुतकृति असाही अर्थ आहे; आणि कांहीं जागीं त्याचा अर्थ ईश्वरी संदेश अथवा धर्मग्रंथ हाही होतो. तथापि जेथें जो अर्थ लागू असेल तो वाक्यसंदर्भावरून सहज कळून येतो.

(३) **बनी**-इस्राएलचा शब्दशः अर्थ इस्राएलचीं मुलें असा आहे. इस्राएल हें हजरत **याकूब** पैगंबराचें नांव होय. सूरीया भाषेंत 'ईल' ह्मणजे

उपकार तुह्मी स्मरा; आणि तुह्मी माझ्याशीं (केलेला) करार पुरा करा, ह्मणजे मी तुह्मांशीं (केलेला) करार पुरा करीन; आणि मलाच तुह्मी भिऊन असा. ४०. आणि तुह्मी, आपल्यापाशीं जें (तौरात पुस्तक) आहे त्याचें सत्यत्व पटविणारें असें जें (कुरआन्) मीं प्रकट केलें आहे, त्यावर विश्वास ठेवा; आणि तुह्मी त्याला (सर्वांत) पहिले नाकारणारे बनूं नका. आणि माझ्या महावाक्यां (मध्यें उलटापालट करून त्यां)च्या मोबदला अत्यल्प किंमत (ह्मणजे जगिक फायदे) प्राप्त करून घेऊं नका. आणि मलाच (ह्मणजे माझ्या शिक्षेला) भीत असा. ४१. आणि तुह्मीं सत्याला असत्याचें आवरण घालूं नका; आणि जाणून बुजून सत्य लपवूं नका. ४२. आणि तुह्मी नमाज पढित असा व जकात देत जा; व (आह्मापुढें नमाजीच्या वेळीं) झुकणाऱ्या सोबत तुह्मींही झुका ४३. तुह्मी कां लोकांस पुण्यकर्म करण्यास सांगतां व स्वतः आपल्याला विसरतां? आणि वास्तविक तुह्मी (ईश्वरी) पुस्तकही वाचीत असतां. तर कां तुह्मी (इतकी गोष्टही) समजत नाहीं? ४४. आणि (संकट समयीं) तुह्मी

परमेश्वर व 'इस्रा' ह्मणजे दास, तर इस्राएल ह्मणजे परमेश्वराचा दास; आणि **बनी**-इस्राएल ह्मणजे **याकू**बची अवलाद ह्मणजे यहुदी लोक. त्यांचा अहवाल असा कीं ईश्वरी आज्ञेचा वारंवार भंग करून, प्रेषितांस छळून व जिवें मारून, ते मोठमोठाल्या संकटांस बळी पडले. त्यांच्यांत माहामारी व सांथ पसरली. वर्षोंगणती अरण्यांत भटकत राहिले; व अगदीं पायमल्लीस येऊन पोहोंचले. त्यांच्या हातून राज्य गेलें. ते कैदी झाले व गुलाम बनविले गेले. त्यांचें भजनालय ह्मणजे **पॅ**लेस्टाईन येथील बैतुल-मकदस नामी मंदीर जमीनदोस्त केलें गेलें. परंतु त्यांच्या **तौ**रात ह्मणजे जुन्या करारांत हें भविष्य होतें व आहे कीं शेवटच्या म्हणजे कलि युगांत अरबस्तानामध्यें शेवटला महाप्रेषित ह्मणजे हजरत **मो**हंमद-पैगंबर यांचें आगमन होईल. त्यांची आज्ञा पाळल्यानें व इस्लाम धर्मांत दाखल झाल्यानें **ब**नी-इस्राएल आपलें गेलेलें वर्चस्व व अब्रू पुन्हां प्राप्त करूं शकतील. पण या दुर्दैवी लोकांनीं या पैगंबराशींही विरोध केला. परिणाम हा झाला कीं ते देशोधडीस लागून दीनवाणे गयांवयां भटकत फिरत आहेत. लोक यांना सुखानें बसूं देत नाहींत आणि एवढ्या अफाट व विस्तीर्ण पृथ्वीवर त्यांचें कोणा वीतभर जमिनीवरही राज्य नाहीं.

सहनशीलता व नमाज यांचे द्वारें सहाय्य[1] मागा. आणि अर्थात् नमाज भारी होय; परंतु अशा लोकांस (नव्हे) कीं जे विनम्र भावानें वागतात. ४५. व ज्यांची भावना अशी आहे कीं ते[2] (शेवटीं) आपल्या पालनकर्त्याला भेटतील व त्याच्याचकडे परतून जातील. ४६. अहो बनी-इस्राएलांनों ! मी तुह्मांवर जे उपकार[3] करून चुकलों आहें ते माझे उपकार तुह्मीं स्मरा; आणि हेंही कीं मी तुह्मांस सकल जगांच्या लोकांवर (हरेक प्रकारची) श्रेष्ठता दिली होती. ४७. आणि ज्या दिवशीं कोणी मनुष्य दुसऱ्या कोणा मनुष्याच्या कांहींच कामा येणार नाहीं, व त्याच्या वतीनें (कोणाचीच) शिफारस मान्य होणार नाहीं आणि त्याच्यापासून (कोणातऱ्हेची) कांहीं भरपाई घेतली जाणार नाहीं व लोकांना (कोठूनही) कांहीं सहाय्य मिळणार नाहीं त्या (पुनरुत्थानाचे) दिवसाला तुम्ही भ्या. ४८. आणि (तो वेळ आठवा

---

(१) सहनशीलता ही एक अशी मनोवृत्ति आहे कीं जो कोणी ती पत्करतो त्याला जगाचीं दु:खें व संकटें सोपीं होऊन जातात; व हीच स्थिति मनोभावेंकरून नमाज पढण्यानें ही प्राप्त होते. कुराणांत म्हटलें आहे, "पहा ! परमेश्वराच्या नामस्मरणानें अंत:करणें समाधान पावतात." आणि हजरत मोहंमद पैगंबर (परमेश्वर त्यांना धन्यवाद व शांति देवो). यांचाहि हाच परिपाठ होता कीं जेव्हां त्यांच्या मनाला एखादा क्लेश वाटे, तेव्हां ते नमाजींत निमग्न होत असत. परंतु ज्या लोकांस परमेश्वराचा व परलोकींचा विचार नाहीं, त्यांना नमाज पढणें म्हणजे एक मोठें संकट वाटतें. हीच स्थिति आचारभ्रष्ट यहुद्यांची होती; व म्हणूनच ते भयाभंगास गेले.

(२) मराठी वाक्यरचनेस अनुसरून हें वाक्य असें पाहिजे आहे:–आपण (शेवटीं) आपल्या पालनकर्त्याला भेटूं व त्याच्याचकडे परतून जाऊं." परंतु अस्सल शब्द भाषांतरांत यावेत ह्मणून मी ते तसेंच राहूं दिले.

(३) त्या उपकारांत मोठा उपकार हा होता कीं बनी–इस्राएलामध्यें ह्या जगाच्या राज्याबरोबरच धर्माचें अधिपत्य ह्मणजे पैगंबरीपद ही चालत येत होतें.

कीं) जेव्हां आम्हीं तुम्हांस फिरऔन[१]–फेरो–च्या लोकांपासून बचाविलें कीं जे तुम्हांस वाईट (वाईट) दुःख पोहोंचवित होते; जे तुमच्या मुलांच्या गळयावर सुरी फिरवीत व तुमच्या स्त्रिजाती(स म्हणजे मुलीं)स (आपल्या सेवे चाकरीसाठीं) जिवंत राहूं देत. आणि त्यांत तुमच्या पालनकर्त्या-कडून (तुमच्या सहनशीलेतची) मोठी (बिकट) परिक्षा होती. ४९. आणि (तो वेळही आठवा कीं) जेव्हां आम्हीं तुमच्यामुळें समुद्रास विभागिलें व तुम्हांस तारिलें; आणि फिरऔनचे लोकांस तुमच्या देखतां (देखतां; बुडवूं[२]न टाकिलें. ५०. आणि (तो वेळही आठवा कीं) जेव्हां आम्हीं मूसा

---

(१) **इ**जिप्त देशाच्या बादशाहाचें उपनांव **फि**रऔन वा **फे**रो असें होतें. त्याच्या जागीं आतां खदीव आहे. परंतु खदीव तुर्की सुलतानाचा मांडलिक आहे, व **फे**रो स्वतंत्र होता. हजरत **यू**सुफ पैगंबर, ज्यांच्या सुप्रसिद्ध गोष्टीचा सविस्तर उल्लेख १२व्या अध्यायांत येईल, त्यांनीं बनी इस्राएलांस **इ**जिप्तमध्यें नेऊन वसविलें. तेथें त्यांचा वेल विस्तार झाला. त्या वेळचे फेरो बनी-इस्राएलांशीं मत्सर करीत होते, व मिसर देशांत विदेशीयांची वसाहत त्यांना नापसंत होती. ते खुद्द अधिकारारूढ होते म्हणून बापड्या बनी-इस्राएलांस तऱ्हेतऱ्हेचें दुःख देत, त्यांच्याकडून घाणेरडीं घाणेरडीं कामें घेत व त्यांच्या स्त्रियांची बेअब्रू करीत. त्यांच्या दुःखाची येथपर्यंत मजल गेली; तेव्हां परमेश्वराला दया येऊन त्यांच्या तारणाचीं चिन्हें प्रगट होऊं लागलीं. त्यावेळीं ज्योतिर्विद्या फार प्रचारांत होती व तत्कालीन ज्योतिषी स्वप्नाचें भाकीतही सांगत होते. **फे**रोला एक स्वप्न आलें कीं तें राज्याच्या अपकर्षाचें सूचक होतें. ज्योतिष्यांनीं सांगितलें कीं बनी इस्राएलांमध्यें एका महान पुरुषाचा जन्म होईल व त्यामुळे राज्यावर मोठें अरिष्ट ओढवेल. **फे**रोनें हुकुम दिला कीं **ब**नीइस्राएलांत जो मुलगा जन्मेल, तो तात्काळ जिवें मारला जावा. ह्या गरमागरमींतच हजरत **मू**सा पैगंबर जन्मले, व त्यांत आश्चर्य हें कीं परमेश्वरानें त्यांची जोपासना **फे**रोचे हातीं करविली. याचें तपशीलवार वर्णन कुराणांत ठिकठिकाणीं आलें आहे.

(२) हजरत **मू**सा बनी-इस्राएलांस गपचीप घेऊन कांहीं रात्र असतांच **ई**जिप्तहून निघाले. **फे**रोला कळतांच त्यानें त्यांचा पिच्छा केला व सकाळ

(पैगंबरा) शीं चाळीस[१] रात्रींचा वायदा केला; नंतर तुम्हीं त्याच्या (गेल्या) पश्चात् (पूजाभक्तिसाठीं) वासराला धरून बसलां. आणि तुम्हीं (आपण होऊन आपल्यावर) जुलूम करीत होता. ५१. मग ह्या नंतरही आम्हीं तुम्हांस माफी दिली कीं कदाचित् तुम्हीं आभार मानाल. ५२. आणि (तो वेळही आठवा कीं) जेव्हां आम्हीं मूसाला (तौरात) पुस्तक व निर्णायक नियमशास्त्र दिलें कीं कदाचित् तुम्हीं सन्मार्गी लागाल. ५३. आणि (तो वेळही आठवा कीं) जेव्हां मूसानें आपल्या लोकांस म्हटलें कीं, हे बांधव हो ! तुम्हीं वासरा[२] (च्या पूजे)चा अंगिकार करून आपल्यावर (मोठाच) जुलूम

होतां होतां अशा एका जागीं जाऊन गांठलें कीं ते अजून समुद्राच्या अलिकडेच होते. बनी-इस्राएलासाठीं हा मोठा आणीबाणीचा वेळ होता. पाठीमागें शत्रु व पुढें समुद्र; जवळ गलबत वगैरे कांहीच नाहीं. परमेश्वरानें अशा वेळीं बनी-इस्राएलांस साहाय्य केलें. हजरत मूसानें समुद्रांत आपली काठी मारली, तों समुद्र फाटून विभागला व बनी-इस्राएल कोरडे खुष्क निघुन गेले. फेरो त्यांचा पिच्छा पुरवित चालला येत होता. तो जेव्हां समुद्राच्या मधो-मध आला, तेव्हां समुद्राचे विभक्त भाग एक होऊन गेले व फेरो व त्यांचें सर्व सैन्य बुडालें.

(१) हजरत मूसाला परमेश्वरानें तौरात देण्यासाठीं तूर पर्वतावर पाचारिलें होतें कीं एक महिना पर्वतावर येऊन रहा. मग परमेश्वरानें त्याचे चाळीस दिवस केले. हे चाळीस दिवस, आमचे पैगंबर जसे दिव्य प्रकटीकरणा पूर्वीं हीरा नांवाच्या गुहेंत एकांतीं ध्यानस्थ होते, त्याच प्रकारचे होते.

(२) हजरत मूसा तूर पर्वताकडे जातांना आपला भाऊ हजरत हारून यांस आपला प्रतिनिधी करून गेले होते. बनी-इस्राएलांनीं हारूनचें एकदेखिल ऐकिलें नाहीं व सामेरीच्या बहकावणीनें वासराची एक मूर्ति बनवून त्याची उपासना करूं लागले. मूसानीं परत आल्यावर ही स्थिति पाहिली व त्यांना फार संताप झाला. परमेश्वराचे हुकमानें या पातकाचें प्रायश्चित्त हें ठरलें कीं त्यांनीं एकमेकाला जिवें मारावें. सारांश, कांहीं लोक अशाप्रकारें ठार झालेही. परंतु हजरत मूसा व हारून हे परमेश्वराच्या हुजुरांत धाय धाय रडले व त्यांनीं बाकीच्या लोकांस माफी देवविली.

केलात, तर (आतां) तुम्हीं आपल्या निर्माणकर्त्याच्या सेवेंत पश्चात्ताप करा; आणि (तो हा कीं आपल्याच लोकांच्या हातून) आपल्याला ठार करा. ज्यानें तुम्हांस निर्माण केलें आहे त्याच्या जवळ तुमच्याठायीं हेंच उत्तम होय. मग (जेव्हां तुम्हांकडून हुकूम बजाविण्याची तयारी झाली, तेव्हां) परमेश्वरानें तुमचा पश्चात्ताप मान्य केला. निःसंशय, तो मोठा पश्चात्ताप मान्यकर्ता (व) दयाळू होय. ५४. आणि (तो वेळही आठवा कीं) जेव्हां तुम्हीं (म्हणजे तुमच्या वडिलांनीं मूसाला) म्हटलें होतें कीं, हे मूसा! आम्ही परमेश्वराला साक्षात पाहीपर्यंत आम्ही तर केव्हांच तुझा विश्वास धरणार नाहीं; (कीं परमेश्वरच तुजशीं संभाषण करितो आहे.) यावर तुम्हांला विद्युल्लतेनें येऊन गांठलें; व तुह्मीं बघीतच राहिला. ५५. मग तुमच्या मरणानंतर, आह्मीं तुह्मांस (जिवंत करून) उठविलें कीं कदांचित् तुह्मीं आभार मानाल. ५६. आणि आह्मीं तुह्मांवर आभाळाची सावली केली व तुह्मांवर मन्न व सल्वा हीं (मिष्टान्नें) उतारिलीं; (व तुह्मांस परवानगी दिली कीं) आह्मीं तुह्मांस जे (हे उत्तम व) योग्य पदार्थ दिले आहेत त्यांतून तुह्मीं (खुशाल)खा. आणि त्या लोकांनीं आमचें तर कांहीं नाहींच बिघडलें; परंतु ते आपलेंच (कांहीं) नुकसान करीत

---

(१) हजरत मूसा बनी-इस्राएलांस घेऊन इजिप्तहून निघाले तेव्हां परमेश्वरानें त्यांस आश्वासन दिलें होतें कीं तुम्हीं आमालेक लोकांशीं लढाल तर आम्हीं तुम्हांस विजयी करूं व सिरीया देशांत तुमचें राज्य स्थापन करूं. ह्मणून मूसानें त्यांस पुष्कळ समजाविलें पण त्यांची हिंमत होईना. हा आज्ञाभंग केल्याबद्दल परमेश्वरानें त्यांना शिक्षा दिली; तों चाळीस वर्षें ते वनवासांत राहून दररोज प्रवासांतच होते. नंतर हजरत मूसाचे प्रार्थनेचे प्रतापानें परमेश्वरानें त्यांच्यावर कांहीं बऱ्याच मेहरबान्या व कृपादानें केलीं. उन्हातान्हांतून वांचण्यासाठीं त्यांच्यावर आभाळाची सावली केली जाई आणि खावयास मन्न व सल्वा हीं मिळत. रात्रीं दव पडे तों जंगली झाडांच्या पानांवर कांहीं गोडगोडसा पदार्थ जमत असे तोच मन्न होय. तो खुरचून घेऊन गोड पदार्थाच्या जागीं ते खात. आणि सल्वा हा लाव्याच्या प्रकारचा एक पक्षी होता. हे बनी-इस्राएल जेथें जेथें तळ देत, तेथें त्यांचे थवेचेथवे आपोआप गोळा होत व ते त्यांस भाजून खात. परंतु हुकूम अमा

राहिले. ५७. आणि (ती वेळ आठवा कीं) जेव्हां आम्हीं फर्माविलें कीं तुम्हीं ह्या (उरैहा) गांवांत दाखल व्हा व त्यांत जेथून तुमच्या इच्छेस वाटेल तेथून खूप खा (प्या); आणि दरवाज्यांतून साष्टांग नमस्कार घालीत शिरा व (तोंडून) हित्ततुन (ह्मणजे क्षमाक्षमा) बोलत जा. ह्मणजे आम्हीं तुह्मांस तुमच्या पापांची क्षमा करूं; व जे (आमचा) हुकूम चांगला बजावितील त्यांना आह्मी वरून अधिक (पुण्यही) देऊं (तें वेगळेंच). ५८. तर जे लोक (त्यांच्यांत) खोडसाळ होते, ते (क्षमेच्या याचनेची) प्रार्थना जी त्यांना सांगितली गेली होती ती बदलून दुसरेच बोल बोलूं लागले. मग आह्मी, जे लोक खोडसाळ होते त्यांच्यावर, ते आज्ञाभंग करीत

होता कीं उद्यांसाठीं गोळा करून ठेवूं नये. लोकांच्यानें धीर धरवला नाहीं व संचय करून ठेवूं लागले. तेव्हां या आज्ञाभंगाच्या शासनार्थ हीं मिष्टान्नें येणें बंद पडलें.

(१) हजरत **मूसाचे** हयातींत तर **बनी**-इस्राएल्यांना **सिरीया** देशाच्या सरहद्दींत दाखल होणें प्राप्त झालेंच नाहीं; येथ पर्यंत कीं त्यांच्या हैराणगतींतच हजरत **मूसाचा** अंत झाला. त्यांचे मागून हजरत **यूशा** बीन **नून** हे पैगंबर झाले. त्यांनीं **बनी**-इस्राएल्यांस **सिरीया** देश जिंकण्याचें वचन आठवून देऊन **अमालिकांचे** राष्ट्राशीं युद्ध करण्यास सिद्ध केलें. सारांश **बनीइस्राएल्यांनीं** **किनआन-खनान**-च्या इलाख्याचीं कांहीं शहरेंही सर केलीं. परंतु त्यांच्यावर अशी कांहीं साडेसाती होती कीं ते एकाच स्थितीवर कायम राहत नव्हते. थोडासा विजय होतांच ते पुन्हां खोडसाळपणा करूं लागले. त्यांना आज्ञा होती कीं जेव्हां पहिलें शहर जिंकाल, तेव्हां त्यांत परमेश्वराला साष्टांग नमस्कार घालीत व क्षमा भाकीत दाखल व्हा, ह्मणजे परमेश्वराचें आभार-प्रदर्शन व उपकार-स्तुति प्रगट होईल. तर पहिलें शहर जें त्यांनीं जिंकलें तें उरैहा होतें. त्यांत शिरतांच ते साष्टांग नमस्काराचे जागीं पोरांप्रमाणें गुडघेमेट येऊन चालूं लागले; आणि क्षमा भाकण्याऐवजी त्यांना 'हित्ततुन' ह्मणजे पापांचें निरसन होवो हे शब्द शिकविण्यांत आले होते त्याच्या ऐवजीं 'हिन्ततुन' ह्मणजे गहूं किंवा गोधूम हा शब्द बोलूं लागले. तात्पर्य, त्यांनीं ईश्वराज्ञेची अवहेलना केली ह्मणून त्यांच्यांत सांथ व मऱ्या पसरल्या व जिंकलेला मुलूख पुन्हां त्यांच्या हातचा निघून गेला.

होते ह्मणून आकाशांतून शिक्षा पाठविली. ५९. आणि (ती गोष्टही आठवा कीं) जेव्हां मूसानें आपल्या लोकांसाठीं पाण्याची दरखास्त केली. तेव्हां आह्मी फर्माविलें कीं (हे मूसा) तूं आपली काठी खडकावर मार, (काठी मारताक्षणीं) त्या (खडकां) तून बारा झरे फुटून वाहूं लागले. (आणि) सर्व लोकांनीं आपापला पाणवठा ओळखून घेतला. (आणि सदर परवानगी झाली कीं) परमेश्वराच्या (दिलेल्या) अन्नोदकांतून खा व प्या; आणि पृथ्वींत फिसाद फैलावीत हिंडूं नका. ६०. आणि (तो वेळही आठवा कीं कीं) जेव्हां तुह्मीं (मूसाला) ह्मणालां कीं हे मूसा! आमच्यानें तर एकाच अन्नावर मुळींच दम धरवत नाहीं. तर तूं आह्मांसाठीं आपल्या पालनकर्त्यास विनंति कर कीं धरित्री जे (जे पदार्थ) निपजविते ते ह्मणजे तिची शाकभाजी व काकडी व गहूं व मसूर व कांदे हीं (पिकें, मन्न व सल्वाचे ऐवजीं) तो आह्मांकरितां निपजवील. (मूसानें) ह्मटलें कीं जो (पदार्थ) उत्कृष्ट होय, तुह्मीं कां त्याच्या बदलीं जो (पदार्थ) निकृष्ट होय तो घेऊं पाहतां? (बरें तर) तुह्मी कोणा शहरांत उतरून पडा; ह्मणजे तुह्मी जे काय मागतां तें तुह्मांस अर्थात् (तेथें प्राप्त) होईल. आणि त्यांच्यावर हीनता व दारिद्र्य यांचा छाप मारला गेला व ते परमेश्वराचे कोपांत येऊन सांपडले. हें यासाठीं कीं ते परमेश्वराच्या निशाण्यांस नाकारीत होते व प्रवक्त्यांस विनाकारण जिवें मारीत होते. (आणि तसेंच) हें याकरितां कीं त्यांनीं आज्ञा मोडली व ते मर्यादेचें उल्लंघन करीत असत. ६१.

---

(१) यहुद्यांवर यासाठीं टीकेचा एवढा वर्षाव केला जातो कीं त्यांनीं सीरीया देशावर चढून जाण्याचें नाकारिलें व हजरत मूसाची आज्ञा मोडिली. ह्याचें शासनार्थ त्यांना चाळीस वर्षें अरण्यांत भटकावें लागलें. तथापि हजरत मूसाचे आर्जवामुळें त्यांना खावयास मन्न व सल्वा हीं मिळत होतीं. त्यांना कित्येकदां पाण्याची जरूरी भासली; तेव्हां हजरत मूसानें आपल्या चमत्कृतीनें पाण्याचे झरे दगडांतून वाहविले. परंतु बनी-इस्राएल एकच प्रकारचें अन्न खातखात कंटाळलेले होते. ते हजरत मूसाला आग्रह करीत कीं जमिनीचीं पिकें आम्हांस कां ह्मणून न मिळावींत? ते उत्तर देत कीं तुमचे मनांत जर हे पदार्थ हवेसे असतील, तर चला, तुम्ही किनआनवर चढाई करा व एखाद्या शहरावर विजय संपादून तेथें तळ द्या. येथें अरण्यांत शेताचीं पिकें कोठून येणार?

यांत शंका नाहीं कीं मुसलमान व यहुदी व ख्रिस्ती व साबी या लोकांपैकीं ज्यांनीं कोणी परमेश्वरावर व शेवटल्या दिवसावर विश्वास ठेविला व चांगलीं कामें करीत राहिले, तर त्यांना त्यां (च्या कर्मां)चा मोबदला त्यांच्या पालनकर्त्यापाशीं (प्राप्त) होईल; आणि त्यांना (कसलेंच) भय राहणार नाहीं व ते(कोणा प्रकारें) दुःखी होणार नाहींत. ६२.

हें जें मन्न व सल्वा याचें खाद्य अनायासें मिळतें व स्वादिष्ट ही आहे त्यालाच अलभ्य लाभ समजा. शेवटीं हजरत मूसाचें मरणानंतर त्यांनीं किनआनीयाशीं युद्ध केलें; व याप्रमाणें यशापयशाची परांपरा चालू झाली. खोडसाळपणा तर बनी-इस्रायलांच्या स्वभावांत होताच; ते पैगंबरांस जिवें मारून टाकीत होते, व नियमशास्त्राचें उल्लंघन करीत होते. परिणाम असा झाला कीं सर्वकाल पावेतों त्यांचें राज्य व इभ्रत त्यांजपासून हरण केली गेली. हल्लींहि ते तसेंच कोपग्रस्त आहेत व पुनरुत्थानापर्यंत असेच राहतील. म्हणून चतुरांनीं यापासून धडा घ्यावयाजोगा आहे. येथें या गोष्टी सांगून पुढच्यास ठेंच व मागचा शहाणा या म्हणीप्रमाणें लोकांस जागृत करणें एवढाच उद्देश आहे.

(१) साबी हे लोक कोण व केव्हां व कोठें होते; आणि ते कोणत्या मताचे होते याविषयीं कुराणाच्या भाष्यकारांत म्हणजे तफसीर-स्पष्टीकरण-करणारांत इतकीं भिन्न मतें आहेत कीं तीं येथें सविस्तर नमूद करणें स्थलसंकोचामुळें अशक्य आहे. तरी जी गोष्ट या सर्वांच्या मतांतून निष्पन्न होते ती ही कीं ते तत्वज्ञानी लोकांचे अनुयायी होते; त्यांत कांहीं एकेश्वरमतवादी व कांहीं मूर्तीपूजक व नक्षत्रपूजक होते.

(२) यहुदी हे प्रवक्त्यांची अवलाद होते म्हणून ते परमेश्वराशीं आपला खास संबंध दर्शवीत होते. कधीं कधीं ते म्हणत कीं "आम्हीं परमेश्वराचीं लेकरें व त्याचे आवडते आहों;" व कधीं असें प्रतिपादन करीत कीं "गणतीच्या कांहीं दिवसांखेरीज नरकाग्नि तर आम्हांला स्पर्श देखील करणार नाहीं;" आणि कधीं अशी फुशारकी मिरवीत कीं "यहुद्याशिवाय स्वर्गांत कोणी जाणारही नाहीं." परमेश्वरानें त्यांचीं हीं विधानें खोटीं पाडलीं व बजाविलें कीं कोणाही पक्षाला कांहीं विशिष्टत्व व श्रेष्ठता नाहीं.

आणि (हे बनीइस्राएलांनों! तो वेळ आठवा कीं) जेव्हां आह्मीं तुह्मापाशीं (तौरातचे अमल बजावणीचें) पक्कें वचन घेतलें आणि तूर (पर्वता)ला उचलून तुमच्या (शिरा) वरती (आणून लोंबकळावयास) लाविलें. (आणि आज्ञा केली कीं हें तौरातपुस्तक) जें आह्मीं तुह्मांस दिलें आहे त्याला मजबूत धरून रहा; व त्यांत जें (लिहिलेलें) आहे तें (नीट) स्मरणीं घ्या कीं कदाचित् तुह्मी (परमेश्वराला) भिऊन आचरूं लागाल. ६३. नंतर ह्या मागून तुह्मीं फिरून पडला. पण जर तुह्मांवर परमेश्वराची कृपा व त्याची दया (दृष्टि) झाली नसती तर तुह्मी अवश्य (मोठ्या) गोत्यांत आलां असतां. ६४. आणि तुम्हांपैकीं ज्या लोकांनीं शब्बाथ दिवशीं

आणि जी श्रेष्ठता आहे ती विश्वास व चांगलीं कामें करण्यावरच अवलंबून आहे व यावर सर्व धर्मशास्त्रांचें मतैक्य आहे. जोंपर्यंत हजरत मूसाचें नियमशास्त्र प्रचलित होतें तोंपर्यंत यहुदी परमेश्वरास प्रिय होते; त्या नंतर जे ख्रिस्ती आपल्या अस्सल धर्माचें वातावरण बिघडण्यापूर्वी येशू ख्रिस्ताला परमेश्वर किंवा परमेश्वराचा पुत्र नव्हे, तर त्याचा प्रेषित मानून धर्माचरण करीत होते, ते त्याला प्रिय होते. आतां स्वधर्माचरणीं मुसलमान परमेश्वरास प्रिय होत. कारण इस्लाम धर्माप्रमाणें हजरत **मोहंमद** पैगंबरापूर्वींचे सर्व पैगंबर व वशिष्ठ ऋषि व त्यांचीं पुस्तकें–ज्यांत एकाच परमेश्वराशिवाय अन्य कोणाचीही उपासना सांगितलेली नाहीं आणि परलोक सत्य आहे याचाही त्यांत उल्लेख आहे–हीं सर्व खरीं मानिलीं जातात व त्यांजविषयीं पुज्यबुद्धि बाळगिली जाते. ज्याप्रमाणें एखादें राज्य बदलल्यावर त्याबरोबरच पूर्वींचे कायदेकानू बदलतात त्याप्रमाणेंच हीं पुस्तकें तत्वत: बहुत अंशीं नाहीं पण रद्द झालीं असून प्रचलित दिव्य पुस्तक जें कुराण त्यांत त्यांचा समावेश झालेला आहे; म्हणून कुराणाप्रमाणें आचरणें हेंच उचित जाणिलें जातें. तात्पर्यार्थ हा कीं आपापल्या काळीं आपापल्या प्रेषितांच्या कह्याप्रमाणें ज्यांनीं परमेश्वराचा व शेवटल्या दिवसाचा विश्वास धारिला त्यांनीं आपल्या जन्माचें सार्थक करून घेतलें.

(३) यहुद्यांस तौरात दिली गेली तेव्हां ते त्याचा जाडपणा पाहून घाबरले व म्हणूं लागले कीं आमच्यानें तर एकढ्या बहुत हुकमांची बजावणी

(त्याच्या अनादराचा) अतिरेक केला त्यांच्या (परिणामा) शीं तर तुम्हां वाकबच होऊन चुकलां अहां. तर आम्हीं त्यांस म्हणालों कीं तुम्हीं माकडें बनून जा (कीं जेथें जाल तेथें) धुत्कारिले (जाल.) ६५. मग आम्हीं या वृत्तांतांत जे लोक ह्याच्या (घडून येण्याच्या) वेळीं हजर होते व जे लोक ह्याच्या मागून येणार होते त्या (सर्वां) साठीं एक धडा घालून दिला आणि (तसाच परमेश्वराला) भिऊन चालणाऱ्यांसाठीं एक बोध. ६६. आणि (तो वेळ आठवा कीं) जेव्हां मूसानें आपल्या लोकांस म्हटलें कीं परमेश्वर तुम्हांस अशी आज्ञा करितो कीं तुम्हीं एका गाईचा बळी द्या. ते म्हणूं लागले, कां तूं आमची थट्टा करितोस? (त्यावर मूसानें) म्हटलें कीं मी (इतका जहाल) अज्ञानी लोकांपैकीं होऊं (नये) म्हणून मी परमेश्वरालागीं शरण रिघतों. ६७. ते बोलले, तूं आपल्या पालनकर्त्यापाशीं आम्हांकरतां विनंति कर कीं तो आम्हांला फोड करून समजावील कीं ती (गाय) कसली असावी. (मूसानें) म्हटलें, परमेश्वर म्हणतो कीं ती (एक) गाय असावी, ना म्हातारी व ना तरणी फोक. ह्या (दोहों) मध्यें मध्य रास. तर तुम्हांला जी आज्ञा केली गेली आहे ती बजावून टाका. ६८. ते बोलले, तूं

होणार नाहीं. तेव्हां परमेश्वरानें तूर पर्वत त्यांच्या शिरावर आणून लोंबकळविला कीं मानता तर माना; नाहींतर आतां चुराडा करून टाकतों. अखेर त्यांनीं मानिलें. ही परमेश्वराची कृपाच होय.

(१) ज्या प्रमाणें मुसलमानांत शुक्रवार व खिस्त्यांत आदितवार, हे विश्रांति व ईश्वरोपासना यांचे दिवस आहेत, त्याचप्रमाणें यहुद्यांसाठीं शनवारचा दिवस खास मुकर होता. इतर हुकमाप्रमाणें त्यांना त्यांत एक हुकूम होता कीं शनवारचे दिवशीं त्यांनीं शिकार मारूं नये. हे लोक नेहमीच खोडसाळ होतेच. ते काय चलाखी करीत कीं समुद्रकांठीं खळगे खणून ठेवित. शुक्रवारीं समुद्राला भरती येऊन त्या खाड्यांत पाणी येई व त्यांत मासेही येत. आदल्या दिवशीं त्या खळग्यांतून मासे काढून नेत व म्हणत कीं ही शिकार शुक्रवारची आहे. त्यांनी हुकमाच्या अनादराचा अतिरेक केला म्हणून परमेश्वरानें त्यांना विरूप करून माकडें बनविलीं व त्यांना चोहोंकडून धुत्कार व हड हड होऊं लागली.

आपल्या पालनकर्त्यापाशीं आम्हांकरितां विनवणी कर कीं तो
स्पष्ट करून सांगील कीं तिचा रंग कसा असावा. (मूसानें)
परमेश्वर म्हणतो कीं ती गाय असावी, पिवळी (व) खूप
रंगाची; कीं पाहाणाऱ्यांस ती गोजिरवाणी दिसावी. ६९. ते बो
तूं आपल्या पालनकर्त्याला आम्हांसाठीं विनीव कीं तो आम्हांला
प्रकारें समजावील कीं ती (आणखी) काय (काय गुण धारण
असावी. आम्हांला तर (ह्या रंगाच्या बहुतेक सर्वच) गाई
दिसतात. (तर कोणती घ्यावी व कोणती न घ्यावी?) व (या
परमेश्वरानें इच्छिलें तर आम्हीं अर्थात् (तिचा) नेमका पत्ता लावून घे
(मूसानें) ह्मटलें, परमेश्वर ह्मणतो कीं ती गाय अशी राबलेली
कीं जी जमीन नांगरते व अशीही नसावी कीं जी शेताला पाणी देते;
व्यंगरहित, तिच्या अंगीं कोणत्याही तऱ्हेचा डाग नसावा. ते
(होय) आतां मात्र तूं खरें (व नेमकें) वर्णन आणिलेंस.
त्यांनीं तिचा बळी दिला; आणि आशा नव्हती कीं ते
करतीलच. ७१. आणि (हे बनी-इस्राइलांनों!) जेव्हां तुम्ही
मनुष्यास जिवें मारिलें व मग तुह्मीं त्याच्या संबंधानें एक
झगडूं लागला; (कीं कोणी कोणालाच खुनी ह्मणे व कोणी
लाच) आणि तुह्मीं जें कांहीं लपवीत होता, परमेश्वरा
उघडकीस आणायाचेंच होतें. ७२. तर आह्मीं फर्माविलें
(गाई) चें कोणतें ही (यज्ञांग) घेऊन तें त्या (प्रेता) ला

(१) कुराणाच्या भाष्यकारांनीं लिहिलें आहे कीं फार प्राची
यहुदी लोकांमध्यें एक खून झाला होता. त्याचा नीट पत्ता लागत
कारण खून झालेल्या इसमास त्याच्याच वारसदारांनीं ठार केलें होतें
उलट हजरत मूसा ह्मणजे मोश्यापाशीं फिर्यादी झाले होते. हजरत
परमेश्वराचे हुकमानें एक गाय बळी दिली व तिचें यज्ञांग त्या प्रेताला
मयतानें तेव्हांच थोडा वेळ जिवंत होऊन आपला खूनी कोण होता
सांगितलें. हा सारा अहवाल ६७ ते ७३ वाक्यांत आलेला आहे.
गौयज्ञाचा व मग खूनाचा; आणि गौयागामध्यें यहुद्यांनीं जे वितंड

अशाच तऱ्हेनें (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) परमेश्वर मेलेल्यांस सजीव करील; आणि तो (जगांत) तुह्मांस आपल्या (सामर्थ्याच्या) निशाण्या दाखवितो कीं नवल नव्हे कीं तुह्मीं समजाल (कीं पुनरुत्थानाचें घडून येणें सत्य आहे). ७३. मग ह्यानंतर तुमचीं अंतःकरणें (अशीं) कठीण होऊन गेलीं कीं जणुंकाय तीं पाषण होत; किंबहुना (याहूनहि) जास्तच कठीण. आणि पाषाणांत तर कांहीं असेही असतात कीं त्यांतून अर्थात् नद्या फुटून वाहतात; आणि त्यांत कांहीं असेही असतात कीं जे फाटतात व त्यांतून पाणी झरतें; आणि त्यांतच कांहीं असेही असतात कीं जे परमेश्वराच्या भयानें (धडाधड) कोसळून पडतात. आणि जें काय

केले त्यांत त्यांचा नेहमीचा खोडसाळपणा दिसून येत होता. खुनाच्या बाबींत ज्या रीतीनें खूनी इसमांचा सुगावा लागला तो एक महान चमत्कार होय.

(१) ह्मणजे जसें यज्ञपशुचें यज्ञांग मयताला लाविल्यानें मयत सजीव झाला; आणि हें लक्ष्यांत येत नाहीं कीं यज्ञांगानें स्पर्श करण्याचा मैताच्या सजीव होण्याशीं काय संबंध होता. तसेंच पुनरुत्थानांत शेंकडों व हजारों वर्षांचे मेलेले यांचें पुन्हां जिवंत होणें लक्ष्यांत येत नाहीं. परंतु ज्या प्रमाणें बनी-इस्राएलांचा मेलेला इसम जिवंत होऊन उठला होता त्या प्रमाणेंच तें होईल हें खास. ह्याच अध्यायांत पुढें हजरत इब्राहीम पैगंबराचा अहवाल आलेला आहे. त्यांनींही पैगंबर असून, मानवी प्रवृत्यानुसार मेलेल्याचें सजीवन होण्या-संबंधीं आपलें आश्चर्य प्रदर्शित केलें होतें. त्यांनाही परमेश्वरानें मेलेले प्राणी सजीव करून आपलें अद्भुत सामर्थ्य दाखविलें. परंतु परमेश्वरानें त्यांनाही हें जीवनाचें गूज प्रकट केलें नाहीं. अगदीं हीच गोष्ट बनी-इस्राएलाशींही घडून आली. यावरून सिद्ध झालें कीं जीवनाचें गूज उमजणें मानवी शक्ति पलिकडेचें आहे व ह्यांत माथेफोड करणें व्यर्थ आहे.

(२) पर्वतांचें कोसळणें ही कांहीं असाधारण गोष्ट नव्हे. बहुधा तर भूकंपामुळें मोठमोठाले डोंगर कोसळून पडतात; आणि ज्या पर्वतांतून आपो-आप ज्वाला निघतात व जे ज्वालाग्राही ह्मणवितात, त्यांच्यावर अशीं बहुत संकटें ओढवतात. शिवाय आंतल्या आंतच असें ही कोणा एखाद्या कारणानें पर्वताचें बूड ठिसूळ व पोंचट होऊन जातें व पर्वत कोसळून पडतात.

तुम्ही (लोक) करितां त्या पासून परमेश्वर गाफील नाहीं. ७४. (मुसलमानांनों!) कां तुम्हांला (ही) आशा आहे कीं (यहुदी) तुमची गोष्ट मान्य करतील? आणि त्यांची परिस्थिति ही आहे कीं त्यांच्यांत एक लोकसमूह असाही होऊन गेला आहे कीं ते परमेश्वराचें [1] वचन (ह्मणजे तौरात) ऐकत असत; मग ते तें समजवून (पटवून) घेतल्यानंतर जाणूनबुजून त्याचें कांहींचे [2] बाहीं करून टाकीत असत. ७५. आणि जेव्हां ते मुसलमानांशीं भेटतात, तेव्हां ते ह्मणूं लागतात कीं आम्हीही विश्वास धरून चुकलों आहों. आणि जेव्हां ते एकांतीं आपल्यांपैकीं एक दुसऱ्यापाशीं जातात, तेव्हां ते ह्मणतात कीं जें कांहीं (तौरातमध्यें) परमेश्वरानें तुह्मांला उघड केलें आहे, त्याची तुह्मीं मुसलमानाशीं वार्ता कां करितां; कीं (उद्याला) तुमच्या पालनकर्त्या

तर हें बसून जाणें अगर कोसळून पडणें परमेश्वराचे हुकमानें होतें. कारण, त्यानें सर्व पदार्थांत हा एक विशिष्ट गुण ठेविला आहे कीं वजनी पदार्थ फार जलद खालीं येतो व हलका जरा उशिरानें. याचेंच नांव भय होय कीं ते पर्वत सुद्धां परमेश्वरानें नेमून दिलेले कायदे मोडूं शकत नाहींत.

(१) तौरात म्हणजे जुना करार, अनुवाद अध्याय १८वा वर्स १५–१८–१९ यांमध्यें हजरत **मो**हंमद पैगंबराविषयीं परमेश्वराचें हें वचन स्पष्टपणें दिलेलें आहे. तें समजून उमजून ते त्याचा भलताच अर्थ करीत असत. मराठी बायबलांत हें भविष्य खिस्ताविषयीं आहे असें कंसांत लिहिलें आहे; तें मूळचें नसून हा खिस्तीलोकांचा हटवादीपणा होय. कारण, ख्रिस्त हे कोणाही प्रकारें हजरत **मू**सा–**मो**शाचे भाऊ होऊं शकत नाहींत. तर ते त्यांच्या संतानांत होते. हजरत **इ**ब्राहीम पैगंबरांचे पुत्र **इ**स्हाक वा **आ**यझाक यांच्या वंशांत प्रथम **मू**सा मग ख्रिस्त हे उतरत आले होते; आणि **इ**ब्राहिमाचे ज्येष्ठ पुत्र **ह**जरत **इ**स्माईल यांच्या कुलांत **ह**जरत **मो**हंमद पैगंबर होते. या नात्यानें हजरत **मो**हंमद पैगंबर साहेब हजरत **मू**साचे भाऊ होते. पहा अनुवाद अध्याय १८:१८–१९.

(२) कांहींचेंबाहीं करून टाकण्यांत शब्दांचा फेरफार व अर्थांची उलटापालट या दोन्ही गोष्टी आल्या.

समक्ष त्याच गोष्टीचे अधारावर त्यांनीं तुम्हाशीं प्रमाण पटवून वाद मांडावा? तर कां तुह्मीं (इतकेंही) समजत नाहीं? ७६. (पण) का ह्या लोकांस ही गोष्ट ठाऊक नाहीं कीं ते जें कांहीं लपवितात व जें कांहीं जाहीर करतात तें (सर्व कांहीं) परमेश्वर जाणतो? ७७. आणि त्यांच्यांत जे कोणी निरक्षर आहेत ते (तोंडून कांहीं शब्द) बडबडण्याशिवाय (ईश्वरप्रणीत) पुस्तक तर (मुळींच) समजत नाहींत; आणि ते केवळ कल्पना[१]च लढवीत असतात, झालें. ७८ तर त्यांच्यासाठीं ही दुःखाची गोष्ट होय कीं ते आपल्या हातांनीं तर पुस्तक लिहितात; नंतर ते (लोकांस) सांगतात कीं हें परमेश्वरापासून (उतरलें) आहे, अशासाठीं कीं त्या योगें त्यांना थोडेसे दाम (ह्मणजे जगिक फायदे) प्राप्त करतां यावेत; तर त्यांस दुःख होय कीं तें त्यांच्या हातांनीं लिहिलें; आणि (पुन्हां) त्यांस दुःख होय कीं ते असली कमाई करतात. ७९. आणि ते ह्मणतात कीं गणतीच्या कांहीं दिवसाखेरीज नरकाग्नि तर आह्मांला स्पर्श देखील करणार नाहीं. (हे पैगंबरा! तूं त्या लोकांस) सांग, कीं तुह्मी का परमेश्वरापाशीं कांहीं वचन घेऊन ठेविलें आहे कीं परमेश्वर आपल्या वचनाच्या उलट (केंव्हांच) करणार नाहीं? अगर तुह्मांस ज्याचें ज्ञानही नाहीं अशा (खोट्यानाट्या) गोष्टी कां तुह्मी परमेश्वरासंबंधीं व्यक्त करितां? ८०. खरी गोष्ट तर ही आहे कीं ज्याच्या पदरांत[२] दुष्टपणा पडला व जो आपल्या पातकांच्या फेऱ्यांत सांपडला, तर असलेच लोक नरकवासी होत; कीं ते निरंतर नरकांतच राहतील. ८१. आणि ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंही केलीं, तर असलेच लोक स्वर्गवासी होत; कीं ते

(१) यहुदी लोक हजरत मोहंमद पैगंबरास नाकारण्यासाठीं पुष्कळ कल्पना लढवीत व म्हणत कीं जो पैगंबर जुन्या करारांत सांगितला आहे तो यूशा बिन नून होय. पण त्यांना हेंही माहीत होतें कीं हे यूशा, मूसाचे चाकर वा शिष्य होते; भाऊ नव्हते. अनुवाद अध्याय १८ यांतील भविष्यांत 'तुझ्या भावांतून' असें लिहिलें आहे.

(२) म्हणजे जो कोणी येऊन जाऊन रात्रंदिवस पापार्जन करूं लागला व शेवटीं आपल्या पापांच्या फेऱ्यांत सांपडला.

निरंतर स्वर्गांतच राहतील. ८२. आणि (तो वेळ आठवा की) जेव्हां आह्मी (प्राचीन) बनी-इस्राएल (म्हणजे तुमच्या पूर्वजां) पासून पक्कें वचन घेतलें कीं तुह्मीं परमेश्वरावांचून कोणाचीही उपासना करूं नये; आणि आईबापाशीं चांगलीं वागणूक ठेवावी आणि (तशीच) नातलग व अनाथ बालकें व गोरगरीब यांच्याशींही; आणि लोकांशीं चांगलें (गोडीगुलाबीनें) संभाषण करा; आणि नमाज पढत जा व जकात देत राहा. तदनंतर तुमच्या पैकीं थोड्याशा लोकांशिवाय (बाकी सारे) फिरून पडले. आणि तुह्मी लोक (कांहीं) आहांच (बेपर्वा) कीं (उपदेशापासून) तोंड चुकवितां. ८३. आणि (तो वेळ आठवा कीं) जेव्हां आह्मी तुह्मांपासून (ह्मणजे तुमच्या वडिलांपासून) पक्कें वचन घेतलें कीं तुह्मी आपला (परस्परांचा) रक्तपात करूं नये व आपल्या शहरांतून आपल्या लोकांस हद्दपार करूं नये. नंतर तुह्मी (ह्मणजे तुमच्या वडिलांनीं हें) कबूल केलें व तुह्मां (सांप्रत काळचे) लोकांसही (त्याची) साक्ष पटतेच; (की होय, असें घडलें होतें). ८४. तथापि तेच तुह्मी आहां कीं जे आपल्यांस मारून टाकितां आणि (तसेच) आपल्यापैकीं कांहीं मंडळीच्या विरुद्ध अन्यायानें व बलात्कारानें एकमेकांस पाठबळ देऊन, त्यांना त्यांच्या शहरांतून हद्दपार करितां. आणि तेच लोक जर (कोठें) बंदीवान होऊन तुह्मांपाशीं (मदत मागायास) येतात, तर तुह्मीं खंड देऊन त्यांना सोडवून घेतां; व वास्तविक पाहतां, (मुळांत) त्यांचें बाहेर काढणेंच तुह्मांस गैरवाजवी होतें. तर कां तुह्मीं (ईश्वरी) पुस्तकाच्या कांहीं (गोष्टीं) चा विश्वास धरितां व कांहींस नाकारितां? तर तुमच्यांतून जे लोक असें करतील ह्याच्या शिवाय त्यांचा (आणखी) काय मोबदला होऊं शकतो कीं या लोकींच्या आयुष्यांत (त्यांची) फजिती होईल; व (अखेर) पुनरुत्थानाचे दिवशीं (नरकाग्नीचे) फारच कडकतर शिक्षेकडे लोटले जातील. आणि जें कांहींही तुह्मीं करितां, परमेश्वर त्यापासून गैर सावध नाहीं. ८५. ज्या लोकांनीं पुढच्या

(१) भाष्यकारांनीं याचा दुसरा अर्थ असाही लिहिला आहे कीं लोकांस नीतिशिक्षण द्या.

(आयुष्या)चे ऐवजीं ह्या जगाचें आयुष्य विकत घेतलें, ते हेच लोक होत. तर (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) त्यांच्यावरून तर शिक्षा हलकी केली जाणार नाहीं व (कोठून) त्यांना मदतहि पोहोंचणार नाहीं. ८६. आणि अलबत आम्हीं मूसाला (तौरात) पुस्तक दिलें; व त्याच्या मागून एकामागें एक (इतर) प्रेषितही पाठविले. आणि मरयमचा पुत्र ईसा (येशू) यासही आम्हीं ढळढळीत चमत्कार दिले व पवित्र आत्मा (म्हणजे जिब्रील) या द्वारें आम्हीं त्याला पाठबळ दिलें. तर कां (तुम्हीं इतके दांड होऊन गेलां आहांत कीं) जेव्हां जेव्हां तुम्हापाशीं कोणी प्रेषित–(पैगंबर) तुमच्या जिवांस नको नको होत असे हुकूम घेऊन आला, तेव्हां तेव्हां तुम्हीं गर्वानें अडून बसलांत? मग कांहींना तुम्हीं पांखडी म्हटलेंत व कांहींस तुम्हीं जिवें मारूं लागलांत. (८७.) आणि ते म्हणतात, आमचीं अतःकरणें (आवरणांत)[1] सुरक्षित आहेत; (तसें नव्हें) पण त्यांच्या नास्तिकपणामुळे परमेश्वरानें त्यांजला शापित केलें आहे; तर ते विरळाच विश्वास धरतात. ८८. आणि जेव्हां परमेश्वराकडून त्यांच्यापाशीं (कुरआन) पुस्तक आलें कीं तें त्यांच्यापाशीं जें (तौरातपुस्तक) आहे त्याची सत्यताही पटवितें व लोक ह्याच्यापूर्वीं (ह्याच्याच भरवंशावर) नास्तिकांविरुद्ध आपल्या जयाची प्रार्थना[2] करीत होते; तर जेव्हां जें कांहीं ते जाणून ओळखून

(१) शब्दशः भाषांतर तर हें आहे कीं आमचीं अंतःकरणें पडद्यांत अगर आवरणांत आहेत. त्याचा भावार्थ हा कीं इस्लामचे पैगंबर ज्या ज्या गोष्टींचें शिक्षण देतात त्या आम्हीं कबूल करीत नाहीं; कारण कीं आमचीं अंतःकरणें फार खोल व दूर आहेत. जणूं काय साता-पडद्यांत असून त्यांवर कोणत्याच शिक्षणाचा कांहीं परिणाम घडून येऊं शकत नाहीं व त्यास तेथें वावही मिळत नाहीं. तर आह्मां पासून इस्लाम स्वीकारण्याची आशाच नको. ह्या त्यांच्या समजुतीचें परमेश्वरानें खंडन केलें व बजाविलें कीं हें आवरण नव्हे; पण त्यांस हा परमेश्वराचा शाप होय.

(२) म्हणजे कलियुगाच्या हजरत मोहंमद पैगंबर साहेबांच्या आग-मनाविषयीं तौरात (म्हणजे जुना करार) यांत भविष्य वचन लिहिलेलें होतें व

होते, तें त्यांच्यापाशीं येऊन चुकलें तेव्हां ते त्याची नाकारणी करूं लागले. ह्मणून नाकारणाऱ्यांस परमेश्वराचा शाप होय. ८९. ज्या (गोष्टीं)च्या ऐवजीं त्या लोकांनीं (आपल्या मतें) आपले जीव खरीदले आहेत, तो कितीतरी वाईट (मोबदला) होय! म्हणजे (एवढ्याच गोष्टीवरून कीं) परमेश्वर आपल्या सेवकांपैकीं ज्याला इच्छील त्याला आपली कृपा प्रगट करील; ते शिरजोरी करून, परमेश्वरानें जें (पुस्तक) प्रकटिलें आहे त्यास नाकारूं लागले. तर ते कोपावर कोपांत येऊन सांपडले. आणि नाकारणाऱ्यांस फजितीची शिक्षा (होणें) आहे. ९०. आणि जेव्हां त्यांना सांगितलें जातें कीं (कुर्आन) जें परमेश्वरानें प्रकट केलें आहे त्याचा विश्वास धरा; तेव्हां ते जबाब देतात कीं आम्हीं तर जें (पुस्तक) आम्हांस प्रकट झालें आहे, त्यावरच विश्वास ठेवितों. सारांश, त्याच्याशिवाय दुसऱ्या (पुस्तका) ला मानण्याचें ते नाकारतात. आणि खरें पाहिलें असतां, हें (कुर्आन) सत्य आहे (व) जें (पुस्तक)

यहुदीलोक ह्या पैगंबराची वाट पाहत होते; आणि ते मूर्तिपूजकांविरुद्ध अशी प्रार्थना करीत होते कीं परमेश्वर करो आणि तो येणारा पैगंबर प्रगट होवो, ह्मणजे आह्मीं त्याच्या बळावर मूर्तिपूजकांवर आपलें वर्चस्व गाजवूं.

(१) पवित्र कुराणांत दुसरें जागीं असें लिहिले आहे कीं "प्रत्येक मनुष्य आपल्या कर्मांबद्दल गहाण आहे" आणि "दरएक आतमा आपल्या कर्मांबद्दल गहाण आहे;" ह्मणजे प्रत्येक मनुष्याचा जीव परमेश्वरापाशीं कर्मांबद्दल गहाण आहे; जो कोणी सुकर्म करील त्याचा आत्मा मुक्त होईल. हीच स्थिति यहुद्यांचीही होती. परंतु त्यांनीं आपल्या मुक्तीच्या ऐवजीं शेवटल्या युगाच्या अपेक्षित पैगंबरास नाकारिलें व ह्या नाकारणीलाच ते आपल्या मुक्तीचें साधन समजून बसले. ही त्यांची घोडचूक होय.

(२) ह्मणजे यहुदी आपल्या खोडसाळपणाचे शासनार्थ ईश्वराचे कोपांत होतेच. आतां त्यांच्यावर हा दुसरा कोप उतरला कीं हजरत मोहंमद पैगंबराला कुराण सादर होतांना पाहून ते मनांत जळूं लागले. ह्मणजे एक सोडून दुहेरी दुहेरी कोप त्यांच्यावर उतरले.

त्यांच्यापाशीं आहे त्याची तें सत्यताही दर्शवितें. (हे पैगंबरा! तूं त्यांना हें तर) विचार, बरें जर तुम्हीं (म्हणजे तुमचे पूर्वज) विश्वासू असते, तर पूर्वीं (चे काळीं) ते परमेश्वराचे प्रवक्त्यांस जिवें कां मारीते? ९१. आणि तुम्हांपाशीं मूसा खुल्या (खुल्या) निशाण्या घेऊन येऊनही चुकला होता; त्यावरही तुम्हीं त्याच्या (तौरात आणण्यासाठीं तूर पर्वतावर गेल्या) पश्चात् वासराला (भक्तिप्रित्यर्थ) घेऊन बसलां. आणि (असें केल्यानें) तुम्हीं (आपलेंच) नुकसान करीत होता. ९२. आणि (तो वेळ आठवा कीं) जेव्हां आम्हीं तुम्हां-(म्हणजे तुमच्या पूर्वजां) पासून पक्कें वचन घेतलें व तूर (पर्वता)ला उचलून तुमच्या (म्हणजे तुमच्या पूर्वजांच्या शिरा) वरतीं (आणून लोंबकळू) लाविलें; (आणि आह्मी आज्ञा केली कीं हें तौरात पुस्तक) जें आम्हीं तुह्मांस दिलें आहे त्याला मजबूत धरून राहा; आणि (त्यांत जें कांहीं लिहिलेलें आहे तें) ऐका; (व पदरीं बांधा. ह्यास उत्तरादाखल) ते लोक (तात्काळ) ह्मणाले कीं आम्हीं ऐकिलें तर खरें; पण आह्मीं (त्यास) मान्य करीत नाहीं. आणि त्यांच्या नास्तिकपणामुळें वासरूं (ह्मणजे त्या विषयींची पूज्य-बुद्धि) त्यांच्या अंतःकरणांत भिनून गेली होती. (हे पैगंबरा! तूं त्या लोकांस) सांग कीं जर तुम्हीं विश्वासू आहां, तर तुमचा विश्वास तुम्हांस (फारच) वाईट शिक्षण देतो. ९३. (हे पैगंबरा! तूं त्यांना) सांग कीं जर परमेश्वरा पाशीं परलोक निखालस तुम्हां करतांच आहे व दुसऱ्या लोकां-करतां नव्हे, व तुह्मीं (ह्या दाव्यांत) रास्त आहां; तर तुह्मी मृत्युची हांव धाला; (कीं लवकरच स्वर्गांत प्रवेश होईल). ९४. परंतु जीं (दुष्ट कर्मे) त्यांच्या हातांनीं पूर्वी घडून आलीं आहेत त्यांमुळें ते मृत्युची हांव धालूं शकणारच नाहींत. आणि परमेश्वर (या) आज्ञा-भंजकांस खूप जाणून आहे. ९५. आणि (हे पैगंबरा!) अर्थातच तुला हें आढळून येईल कीं हे लोक जीवनाचे (सर्व) लोकांहूनही अतिशय जास्त लोभी होत; येथपर्यंत कीं (दुसऱ्यांना परमेश्वराचे) जोडीदार

(१) भावार्थ इतकाच कीं जे लोक दुसऱ्यांना परमेश्वराचे जोडीदार मानितात ते पुनरुत्थानाला मानीत नाहींत. त्यांना ऐहिक जीवनाचा लोभ

मानणारे (कीं ज्यांना पुन्हां उठणें मुळांत मान्यच नाहीं) त्यांच्यांतून हरेक असेंच चिंतितो कीं (ईश्वर करो आणि) आपल्याला एक हजार वर्षांचें आयुष्य दिलें जावो! आणि वास्तविक (तो इतका काळ जगला, तरीही) दीर्घायुष्य दिलें जाणें हें त्याची शिक्षेपासून सुटका करणार नाहीं. आणि जें कांहींहि हे लोक करितात तें परमेश्वर पहात आहे. ९६. (हे पैगंबरा! तूं या लोकांस) सांग कीं जो कोणी जिब्रील (दूता)चा दुशमान होईल (तर होवो बापडा!) हें (कुर्आन्) त्या(दूता)नें च परमेश्वराचे आज्ञेनें तुझ्या अंतःकरणांत भरविलें आहे; (आणि कुर्आन) हें आपल्या (प्रकटीकरणाचे) आधीं (पुस्तकें म्हणून एकंदरींत) जीं होतीं त्यांचें सत्यत्व दर्शवितें; आणि तें विश्वासूं साठीं सद्बोध व (तारणाचें) शुभवर्तमान होय. ९७. जो कोणी परमेश्वराचा दुशमन होय व त्याच्या दूतांचा व त्याच्या प्रेषितांचा व (प्रामुख्यें करून) जिब्रील (दूता)चा व मीकाएल (दूता)चा; तर खरोखरींच परमेश्वरही अशा नास्तिकांचा दुशमन होय. ९८. आणि (हे पैगंबरा!) आम्हीं तुजकडे सुबोध (व स्पष्ट अर्थाचीं) महा वाक्यें पाठविलीं आहेत. आणि आज्ञाभंजक लोकांशिवाय त्यांस कोणीही नाकबूल करीत नाहीं. ९९. आणि कां (या यहु-

---

होणें हें आश्चर्य नव्हे. कारण, त्यांच्या कल्पनेनें जें कांहीं आहे तें हेंच जग आहे; आणि ह्यांत जितकें आपण जगूं तितकाच अलभ्य लाभ. विशेष आश्चर्याची गोष्ट ही कीं ज्या लोकांना पुनरुत्थानाचें होणें मान्य आहे, तेही या जगाच्या क्षणभंगुर जीवित्वाचे लोभिष्ट होत!

(१) यहुद्यांच्या खोडसाळपणापैकीं एक गोष्ट ही होती कीं त्यांच्या धर्मपुस्तकांत आज्ञाभंजक लोकांस **जिब्रील**दूताचे हस्तें शिक्षा ठोठावण्याचा मजकूर होता यामुळें ते **जिब्रील**शीं खुष नव्हते. हजरत **मोहंमद** पैगंबर साहेब कुराणासंबंधीं ह्मणत कीं ते परमेश्वरापासून जिब्रील मजला प्रकट करतात. परमेश्वरानें यहुद्यांच्या ह्या खोट्या व वेडगळ मताचें याप्रमाणें खंडन केलें; की **मिकाएल** ह्यांस लोकांला अन्न पुरविण्याचा अधिकार आहे तरी **जिब्रील**च्या व त्यांच्यामध्यें परस्पर प्रतिनिधित्वाचा संबंध आहे. आणि अवघे दूत परमेश्वराचें लष्कर आहेत; तर जो कोणी त्यांजपैकीं एकाचा शत्रु झाला तो दुसऱ्याचाही झाला.

ह्यांनीं खोडसाळपणावरच इतकी कंबर बांधिली आहे कीं) जेव्हां जेव्हां ते एखादा करार करितात, तेव्हां त्यांच्यांतून कोणी ना कोणी तरी लोकपक्ष त्यास धाब्यावर बसवून ठेवितो; किंबहुना त्यांच्यांपैकीं बहुतेक तर विश्वासही ठेवीत नाहींत. १००. आणि जेव्हां त्यांजकडे परमेश्वराकडून (हजरत मोहंमद) पैगंबराचें आगमन झालें (व तो) या (यहुद्यां)पाशीं जें तौरात (पुस्तक) आहे त्याचें सत्यत्वही दर्शवितो; तेव्हां (ह्या) ग्रंथधारी लोकांपैकीं एका पक्षानें परमेश्वराचें पुस्तक (तौरात ज्या मध्यें ह्या मोहंमद पैगंबराविषयीं भविष्यवचनही आहे तें) आपल्या पाठीमागें (असें) झुगारून टाकिलें; जणों कीं त्यांना (त्याची) कांहीं जाणीवच नव्हती. १०१. आणि ते, सुलेमान पैगंबराचे राज्याचे अमदानींत सैतान (म्हणजे असुर लोक) जें (धंतर मंतर) पठन पाठन करीत होते त्याच्या नादीं लागले. वास्तविक पाहतां सुलेमानचे हातून नास्तिकपणाचें (हें) काम नाहींच घडलें; परंतु नास्तिकपणाचें काम (केलें होतें तर) असुरांनीं केलें होतें कीं ते लोकांस जादू शिकवीत होते. आणि (ह्याशिवाय ते लोक) बाबेल मध्यें हारूत व मारूत या दोघां दूतांस ज्या (गोष्टी) प्रकट केल्या गेल्या होत्या (त्यांच्याही नादीं लागले) आणि ते उभयतां (सुद्धां त्यांना

(१) ज्याप्रमाणें आज लोकांत ज्योतिष, फलज्योतिष, गंडादोरा वगैरे वगैरे पुष्कळ धंतर मंतर व ठकविद्या प्रचलित आहे त्याच प्रमाणें यहुदीही असल्या निरर्थक गोष्टींत आपला वेळ दवडीत असत; येथपर्यंत कीं त्यांना आपले दिव्य पुस्तक तौरातचीही खबर नव्हती. आणि पैगंबर साहेब काय ह्मणतात व कोणतें शिक्षण देतात याचा त्यांना गंधही नव्हता. ह्या धंतर मंतरलाच ते धर्म समजून बसले होते. या धंतर मंतर व जादू वगैरेंची उपपत्ति परमेश्वरानें अशी वर्णिली आहे कीं हजरत सुलेमान पैगंबराच्या राज्याचे अमदानींत या गोष्टींचा फार बोभाट व चर्चा होती. परंतु हे अधर्मीपणाचें काम हजरत सुलेमानचे हातून झालें नव्हतें; तर हे नास्तिकांचें असुरांचें काम होतें. नंतर बाबेल ह्मणजे बाबिलोनियामध्यें हारूत व मारूत हे—कोणी ह्मणतो, दूत होते व कोणी ह्मणतो, सौंदर्यादि गुणांनी संपन्न असा वरचे दर्जाचीं मनुष्यें होतीं; व कोणी ह्मणतो, बादशाह होते—कांही असो;

जें कांहीं पोहोचलें होतें तें) कोणालाही शिकवीत नसत; येथपर्यंत कीं ते (त्याला बजावून) सांगींत की (बाबारे!) आम्हींतर परिक्षेची कसोटी आहों; तर (या विद्येचा दुरुपयोग करून) कोठें तूं नास्तिक बनूं नकोस. यावरही ते त्या उभयतांपासून अशा गोष्टी शिकत कीं ज्या योगें ते पतिपत्नीमध्यें ताडातोड करीत. तथापि परमेश्वराचे हुकमावांचून ते (आपल्या) या (तितंब्या)नें कोणालाही नुकसान पोहों-चवूं शकत नाहींत. सारांश, हे लोक, ज्या (गोष्टी खुद्द) यांनाच नुक-सान पोहोंचवीत व यांना (कोणाही तऱ्हेचा) नफा पोहोंचवीत नसत अशा (गोष्टी त्यांच्यापासून) शिकत. आणि वस्तुस्थिति अशी होती कीं ते हें जाणून चुकले होते कीं जो कोणी या गोष्टींचा खरीददार झाला, त्याचा परलोकीं कांहींच वांटा नाहीं. आणि ज्याच्या बदलीं यांनीं आपले जीव विकले तो अर्थात (फारच) वाईट (मोबदला) होय. यांना जर (इतकी) जाणीव असती (तर बरें होतें)! १०२. आणि जर हे विश्वास धरते व (परमेश्वराला) भिऊन वागते, तर (जी) पुण्यप्राप्ति (यांना) परमेश्वराकडून (मिळती ती त्यांच्या ठायीं या पेक्षांही) उत्तम होती. यांना जर (इतकी) समज असती (तर बरें होतें)! १०३. अहो मुसलमानांनो! तुह्मी (पैगंबराला) 'राएना'[2]

ज्या काळाचें हें कथन आहे त्या काळीं तीं माणसें होतीं. त्यांनाही असले तोडगे व गौडबंगाल माहीत होतें; व ते लोकांच्या आग्रहामुळें त्यांस शिकवीतही होते. परमेश्वरानें जादू व तोडगे यांचें भांडें फोडिलें; आणि हेंही सांगून दिलें कीं हें अधर्म व नास्तिकपणाचें काम होय. परमेश्वरानें हेंही सुचविले कीं माझ्या हुकमावाचून कांहींच होणें सवरणें नाहीं.

(१) ह्मणजे नास्तिक मतांचा अंगिकार करून त्यांनीं आपल्या जन्माचें मातेरें केलें.

(२) पैगंबर साहेब जेव्हां धर्मसंबंधीं कांहीं उपदेशपर विवेचन करीत, तेव्हां श्रोते मंडळींत, मुसलमान, यहुदी, ख्रिस्ती, मूर्तिपूजक वगैरे सर्वच प्रकारचे लोक असत. कधींकधीं असेंही होई कीं कांहीं गोष्ट कोणाला बरोबर न ऐकूं येई, तेव्हां त्याला ह्मणावें लागे कीं पुन्हां एकदां

(अशा) शब्दांनीं संबोधून बोलूं नका; तर 'उन्जुर्ना' बोलत जा व (ध्यान लावून) ऐकत जा. आणि जे नास्तिक होत त्यांच्या साठीं दुःखदायक शिक्षा होय. १०४. ग्रंथधारी लोक व (तसेच) मूर्तिपूजक यांजपैकीं जे लोक (इस्लामधर्मास) नाकारितात, त्यांस ही गोष्ट पसंत नाहीं कीं तुमच्या पालनकर्त्याकडून तुम्हां (मुसलमानां)स कांहीं कल्याण (ह्मणजे प्रकटीकरण) सादर व्हावें. आणि परमेश्वर ज्याची इच्छितो त्याची आपल्या दयेसाठीं खास (निवड) करितो. आणि परमेश्वर महान् कृपानिधि होय. १०५. (हे पैगंबरा!) आह्मीं एखादी आयत (ह्मणजे महा–वाक्य) खोडून[१] टाकूं वा (तुझ्या) स्मृतिपटलावरून ती पुसून टाकूं, तर आम्हीं तिच्यापेक्षांही उत्तम वा तसलीच प्रकटही करूं शकतों. (हे पैगंबरा,) कां तुला ठाऊक नाहीं कीं परमेश्वर सर्व शक्तिमान् आहे? १०६. कां तुला हें माहीत नाहीं कीं आकाश व पृथ्वी यांचें राज्य त्याच परमेश्वराचें होय? आणि परमेश्वरावाचून तुमचा (मुसलमानांचा) कोणी मित्र नाही व कोणी मदत-

---

बोला. यहुदी जे पैगंबर साहेबांचे कट्टे शत्रु होते, ते 'राएना' हा व्द्यर्थक शब्द उच्चारीत. त्याचा एक अर्थ तर हा कीं आह्मीं समजलों नाहीं, आह्माकरितां पुन्हा एकदां बोला; व दुसरा अर्थ, त्यांच्या भाषेंत, हे कुशारकी व शेखी मिरविणाऱ्या मूर्खा! असा अपशब्दव्यंजक होतो; आणि 'राएना' यांत मधल्या अक्षराचा दीर्घ उच्चार केला ह्मणजे त्याचा 'हे आमच्या मेषपाला किंवा हे आमच्या राखणदारा' असा अर्थ होतो. मुसलमान कीं ज्यांच्या मनांत कांहींच खोट नव्हती त्यांचें ह्याकडे लक्ष्य गेलें नाहीं. यहुद्यांना पाहून तेही 'राएना' च बोलूं लागले; यहुद्यांस कुटाळकीची संधि मिळाली. म्हणून परमेश्वरानें मुसलमानांस समजाविलें कीं तुम्हीं ज्यांत अनादराचा बोध होतो असा शब्द कां उच्चारितां? तर राएना नाहीं पण उन्जुर्ना बोलत जा कीं त्याचाही तोच अर्थ आहे कीं आम्हांकरितां पुन्हां एकदां बोला.

(१) कुराण जोंपर्यंत प्रकट होत राहिलें तोंपर्यंत त्यांतलें एखादें वाक्य कधींकधीं प्रचारांतून वा पठनपाठनांतून रद्दही होई. विरोधी पक्षी-

गारहि नाहीं. (१०७.) (मुसलमानांनों!) कां तुह्मीं हें इच्छितां कीं ज्याप्रमाणें पूर्वकाळीं मूसापाशीं (वेडगळ मागण्या व) प्रश्न केले गेले होते, त्याप्रमाणेंच तुह्मींही आपल्या पैगंबरापाशीं (वेडगळ मागण्या व) प्रश्न करावेत ? आणि जो कोणी विश्वासाचे बदली अविश्वास पत्करील, तर तो सरळ मार्गाहून खचितच बहकला. १०८. (मुसलमानांनो!) बहुतेक ग्रंथधारी लोक, त्यांना सत्य जाहीर होऊन चुकलें तरी देखील आपल्या मनांतल्या मात्सर्यामुळें, अशी उत्कंठा बाळगितात कीं तुमच्या विश्वासधारणानंतरही त्यांनी तुम्हांस पुन्हां नास्तिक करून टाकावेत. तर तुम्हां

यांचा यावर आक्षेप होता व आतांही आहे. त्याचा जबाब परमेश्वरानें असा दिला कीं आम्हीं आपल्या सेवकांचें हित कशांत आहे हें खूप समजतों. लोकांची स्थिति सर्वदा सारखीच राहत नसते; तर त्यांचें स्थित्यंतर होतच असतें. त्याच्या स्थित्यंतरास अनुसरून योग्य ते हुकूम दिले जातात व त्यांच्या स्थितीचा पालट करण्याचाही अधिकार आम्हांला आहे. त्यांना वेळोवेळीं जें जें शिक्षण देणें योग्य समजलें जातें तें त्यांस दिलें जातें. यांवर आक्षेप तो काय ?

(१) यहुद्यांस फारच वितंडवाद करण्याची संवय होती व त्याचें उदाहरण गौयागांत माहीत झालेंच आहे. परमेश्वरानें मुसलमानांस अशा रीतीनें खोरसणी करण्यापासून मनाई केली व आयातच्या रद्द होण्यासंबंधी कारणमीमांसा करीत बसणें हीही एकातऱ्हेची खोरसणीच होय. अशाच तऱ्हेनें यहुदी हजरत मूसापाशीं वेडगळ मागण्या करीत होते. ते कधीं म्हणत कीं आम्हांस परमेश्वर आणून दाखीव; कधीं बोलत कीं मन्न व सल्वा आम्ही नाहीं खात; कधीं ह्मणत कीं दुसरे लोक मूर्ती पूजतात, तर तूं आम्हांलाही एक मूर्ति बनवून दे. अशाच कांहीं गोष्टी तत्कालीन कांहीं मुसलमानांविषयींही बोलिल्या जातात. उदाहरणार्थ: ‘जाते अन्वात’ हा एक वृक्ष होता; मूर्तिपूजक त्याचा कौलप्रसाद घेत असत. कांहीं मुसलमानांनी पैगंबर साहेबांसही दरखास्त केली कीं आम्हांलाही असें एक स्थान बनवून द्या. तर या वाक्यांत जेथें वेडगळ मागण्यांची मनाई आहे तेथें असल्या प्रश्नांचीही मनाई होय.

(त्यांना) माफ करा व सोडा, जाऊं द्या; येथपर्यंत कीं परमेश्वर आपला (आणखी कांहीं) हुकूम[1] सादर करील. निःसंशय परमेश्वर सर्व शक्तिमान् होय. १०९. आणि तुम्हीं नमाज पढीत जा व जकात देत असा. आणि जें कांहीं पुण्य तुम्ही आपल्या साठीं (पुढच्या सामुग्रीदाखल) पहिल्यानेंच पाठवाल, तें तुम्हीं परमेश्वरापाशीं (जाऊन) पावाल. निःसंशय जें कांहीही तुम्ही करितां, तें परमेश्वर पाहत आहे. ११०. आणि (यहुदी) म्हणतात कीं यहुद्यां (शिवाय) व (खिस्ती म्हणतात कीं) खिस्त्यां शिवाय स्वर्गांत कोणाच्यानेंच जाववणार नाहीं. ह्या त्यांच्या (आपल्या) मिथ्या कल्पना होत. (हे पैगंबरा तूं या लोकांस) सांग कीं जर तुम्हीं खरे आहां तर तुम्ही आपलें प्रमाण पुढें करा. १११. किंबहुना (वास्तविक गोष्ट ही आहे कीं) ज्यानें खुद्द आपल्याला[2] परमेश्वराचे आधीन केलें, व तो परोपकारीही आहे, तर त्याला त्याचा मोबदला त्याच्या पालनकर्त्यापाशीं (प्राप्त) होईल. आणि (परत्रीं) असल्या लोकांस (कसलेंच) भय राहणार नाहीं व ते दुःखीही होणार नाहींत. ११२. आणि यहुदी म्हणतात कीं खिस्ती (धर्म) कशांतच नाहीं; व खिस्ती ह्मणतात कीं यहुदी (धर्म) कशांतच नाहीं.

(१) हुकूम म्हणजे जिहाद उर्फ धर्मयुद्धाची परवानगी. जेव्हां ग्रंथधारी म्हणजे ज्यांच्यापाशीं ईश्वरी पुस्तकें आहेत असे यहुदी व खिस्ती लोक यांनीं आपल्या पुस्तकांत हजरत मोहंमद पैगंबराविषयीं भविष्यवचन असतांही इस्लामधर्म स्वीकारिला नाहीं, तेव्हां ते उलट मूर्तिपूजकांशीं मिळून मुसलमानांस पुन्हां नास्तिक बनविण्यास झटूं लागले व त्यांना छळूं लागले. सुरवातीस मुसलमान त्यांच्या वाटे न जातां क्षमाशीलता व मौन धारण करीत. आणि कांहीं तिखट स्वभावाचे लोक हातघाईवर येऊं पाहत, तेव्हां पैगंबर साहेब त्यांना रोखून ठेवीत असत. परंतु सहनशीलता व उपेक्षा यांचाही कांहीं परमावधी असतो; तर जेव्हां गोष्ट गळ्यापर्यंत आली तेव्हां आपल्या व धर्माच्या संरक्षणा साठीं धर्मयुद्ध करणें भाग पडलें.

(२) वज्ह म्हणजे तोंड, तर आपले तोंडाला आधीन केलें म्हणजे खुद्द आपल्याला आधीन केलें.

आणि खरें पाहूं जातां, ते (दोन्हीही पंथाचे लोक, ईश्वरी) पुस्तक वाचीत असतात. अशाच तऱ्हेनें (मूर्तीपूजक अरब) ज्यांना (ईश्वरी हुकमांचें कांहीं) ज्ञानही नाहीं तेही त्यांच्याच सारख्या गोष्टी बोलत असतात. तर ज्या गोष्टींत हे लोक वादविवाद करितात, त्यांचा, पुनरुत्थानाचे दिवशीं परमेश्वर यांच्या मध्यें फैसला करील. ११३. आणि जो कोणी परमेश्वराच्या मशीदींत परमेश्वराचें नामस्मरण केलें जाण्यास मनाई करील व त्यांच्या बेचिराख करण्यास झटेल, अशा (मनुष्या) पेक्षांही विशेष जुलमी (आणखी) कोण? हे लोक खुद्द ह्या लायक नाहींत कीं त्यांनीं (उजळ माथ्यानें) मशीदींत शिरावें, परंतु भीत भीतच. यांच्यासाठीं इहलोकींही नामोशी आहे आणि परलोकींही यांना मोठी

---

(१) समग्र सृष्टीचा उत्पन्नकर्ता असा जो एकच परमेश्वर, त्याचें नामस्मरण त्यास वाहिलेल्या मशीदींत अगर भजनालयांत करणें हें प्रत्येक मानवाचें आद्य कर्तव्य होय. जो कोणी हें कर्तव्य स्वतः न बजाविता तें बजावतांना दुसऱ्याच्याही आड येईल व परमपूज्य परमेश्वराची पवित्र मशीद उजाड करील व तिला कांटा लावील, तो अतोनात जुलमी होय. आणि असा ईश्वर द्रोही व दुर्दैवी मनुष्य कितीही जबरदस्त व दीर्घायु असला तरी जुलमाचे दिवस थोडे. तो उजळ तोंडानें मशीदींत वा भजनालयांत शिरण्यास योग्य नाहीं; कारण कीं सर्वत्र परमेश्वराचें सत्तारूपी अस्तित्व आहे. तर त्याला भीत भीतच राहिलें पाहिजे. त्याच्यावर कोणतें अरिष्ट केव्हां ओढवेल याचा नेम नाहीं. अशा ईश्वरद्रोहाचा कसा विपरीत परिणाम होतो याचीं उदाहरणें जगाच्या इतिहासांत पुष्कळ आहेत. तर अशा लोकांस इहलोकीं नामोशी आहे व परमेश्वरापुढें त्याचे काय हाल होतील, न कळे. इस्लामच्या प्रसाराचे आरंभीं मक्केकर मूर्तिपूजक व नास्तिक लोक, पैगंबर साहेब व त्यांचे अनुयायी यांचा फार छळ करीत होते; त्यांना बांग पुकारण्यास व नमाज पढण्यास मनाई करीत; पैगंबर साहेबांचे वाटेंत कांटे टाकीत. ते नमाज पढीत असतांना त्यांनीं त्यांना बळेंच धरून एकदा त्यांचा गळा दाबला; आणि एकदां ते परमेश्वरापुढें सिजदा म्हणजे साष्टांग नमस्कार घालीत असतां, त्या नास्तिकलोकांनीं त्यांचे मानेवर उंटाचें आंतडें आणून घातलें. असा साधारण छळ तर नित्य चालूच होते. नंतर जेव्हां जिवावर पाळी आली तेव्हां

(भारी) शिक्षा होय. ११४. आणि पूर्व व पश्चिम (ह्या दिशा) परमेश्वराच्याच होत. तर जेथेंही कोठें तुम्हीं (किब्ल्याकडे) तोंड कराल, तेथेंच परमेश्वराचा सामना आहे. निःसंशय परमेश्वर सर्व-व्यापी व सर्वज्ञानी होय. ११५. आणि ते म्हणतात (कसें) कीं परमेश्वर पुत्र बाळगितो. (पण) तो (ह्या बखेड्यापासून) पाक होय. किंबहुना, आकाश व पृथ्वी यांत जें कांहीं आहे तें त्याचेंच

ईश्वराज्ञेनें पैगंबर साहेब **मक्का** सोडून **मदिनेंत** येऊन राहिले. या हिजरत म्हणजे स्वदेशत्यागाचे सहावे वर्षी पैगंबरानें **उमरा** म्हणजे **मक्केचें** तीर्थ—याचेंही पुण्य हज्ज म्हणजे नेमलेल्या काळची मक्केची यात्रा याच्या जवळ जवळच आहे—करण्याचा बेत केला. परंतु **मक्केकरांनीं** त्यांस मज्जाव केला. या जुलमाकडेही या वाक्यांत इषारा आहे. ह्याच्या पारिपत्यास्तव पैगंबरानें भाकीत केलें होतें तें पूर्ण झालें; म्हणजे मक्का जिंकला गेला व मुसलमान त्यावर काबीज झाले, आणि नास्तिक व मूर्तिपूजक भयभीत होऊन पळत सुटले. मशीदींत कोणा-लाही एकाच व सर्वशक्तिमान परमेश्वराची उपासना करण्याची मनाई नाहीं. पैगंबर साहेबांची स्थिति अशी होती कीं जेव्हां नजरानचे ख्रिस्ति लोक त्यांच्या सेवेंत येऊन हाजर झाले, तेव्हां त्यांनीं आपल्या खास मशीदी मध्यें त्यांस उतारा दिला व तेथें त्यांना आपल्यापरी भक्ति करण्याची पर-वानगीही दिली. ह्या भूलोकावर मनुष्य मात्रास सारख्या व सौम्य नजरेनें पाहणारा असा एकच इस्लामधर्म होय. त्यांत कोणाचा कसलाच द्वेष मानिला जात नाहीं.

(२) मक्केच्या नास्तिकांकडून मुसलमानांस **काबा** या पवित्र मंदिरांत ईश्वरभक्तिसाठीं मज्जाव होत होता, त्यानें मुसलमानांस अर्थातच विषाद वाटला असेल कीं त्यांना ईश्वरी मंदिरांत कां भक्ति करितां येऊं नये या वाक्यांत परमेश्वरानें मुसलमानाचें सांत्वन केलें आहे कीं त्यांच्या ह्या वर्तनाचें तुम्हीं वाईट कां मानतां? कारण हा मज्जाव थोड्या दिवसांसाठींच होय. तर नमाज पढावयाची ती पाहिजे तेथें होऊं शकते. मुसलमानांस सर्व जगभर मशीदच आहे. कोठेंही कां असानात किब्ला म्हणजे **काब्याच्या** दिशेकडे तोंड करा म्हणजे ती परमेश्वर मान्य करितो.

होय. सर्वच त्याच्या आज्ञांकित होत. ११६. (हीं विचित्र) आकाश व पृथ्वी यांचा तोच उत्पादक होय. आणि जेव्हां तो कोणा एखाद्या कामाचा निश्चय करितो, तेव्हां तो त्याच्या संबंधानें फक्त एवढेंच फर्मावितो कीं हो, व तें होऊन जातें. ११७. आणि (मूर्तिपूजक अरब) ज्यांना (ईश्वरी नियमांचें कांहीं) ज्ञानही नाहीं, ते म्हणतात कीं परमेश्वर (खुद्द) आम्हांशीं संभाषण कां नाहीं करीत? अगर आम्हांपाशीं (आम्हीं मागतो तशी) एखादी निशाणी कां नाहीं येत? अशाच तऱ्हेनें जे लोक यांच्या पूर्वीं होऊन गेले आहेत, तेही यांच्याच सारख्या गोष्टी करीत असत. या (सर्वां) चीं अंतःकरणें (कांहींशीं) सारखींच होत. जे लोक दृढविश्वास (ठेवण्याची पात्रता) राखतात त्यांना तर आम्हीं (आपल्या) निशाण्या स्पष्टपणें दाखवून चुकलों आहों. ११८. (हे पैगंबरा!) आम्हीं तुला सत्धर्म देऊन (विश्वासूंस

(१) भावार्थ असा कीं जे लोक सत्यलोलुप व न्यायी स्वभावाचे आहेत त्यांच्या ठायीं, कुराण, त्याचें शिक्षण व त्याची चमत्कारपूर्ण वर्णन शैली, आणि हजरत मोहंमद पैगंबर व त्यांच्या पवित्र जीवन चरित्राचा नमुना, हीं सर्व समाधानकारक व समर्पक चिन्हें होत. आणि ज्यांच्या मनांत धरसोड व कच्चर आहे ते तर आपण मागितलेल्या निशाण्या पाहून तरी कां मानूं लागणार? सारांश, दुसऱ्या जागीं त्याचें वर्णन आलें आहे. ते म्हणत असत कीं हे पैगंबरा! आम्हीं तुम्हांवर विश्वास ठेवण्यास तयार आहों परंतु तुम्हीं अगोदर जमिनींतून एक पाण्याचा झरा वाहून दाखवा अगर अशी एक बाग लावून दाखवा कीं ज्यांत खजूर व द्राक्षें फळलेलीं असतील व नद्या वाहत असतील. अगर जसें तुम्हीं आम्हांला दरडावितां, तसें आम्हांवर आकाश फाटून पडावें; किंवा परमेश्वरानें दूतासमवेत स्वतः आमचे समक्ष येऊन उभें राहावें अगर सोन्या व चांदीचें एक घर आपणें बनविलेलें मिळावें किंवा तुम्हीं आम्हां समोर आकाशावर चढून दाखवा। व आम्हांस तुमचें आकाशावर चढणेंही मान्य नाहीं; तर हें कीं तुम्हीं आकाशांतून आम्हांस एक पुस्तक प्रकट करवा कीं तें आम्हीं खुद्द वाचावें. तात्पर्य हें कीं ह्या लोकांनीं परमेश्वराबरोबर हारजीत मांडली होती. त्यांच्या

तारणाची) सुवार्ता सांगणारा व (नास्तिकांस परलोकींचें शिक्षेचें) भय सुचविणारा (करून) पाठविला आहे आणि तुला नरकवासी लोकांसंबंधीं (कांहीं) विचारणा केली जाणार नाहीं. ११९. आणि (हे पैगंबरा!) यहुदी तुझ्याशीं कधीं खुष होणार नाहींत व ख्रिस्तीहि (तुझ्याशीं खुष होणार) नाहींत; येथपर्यंत कीं तूं त्यांचाच धर्म (न) अनुसरशील. (हे पैगंबरा! तूं या लोकांस) सांग कीं परमेश्वराचा सन्मार्ग तोच (अस्सल) सन्मार्ग होय. आणि (हे पैगंबरा!) जर तूं, ज्ञान (म्हणजे कुर्आन्) जें तुजपाशीं येऊन चुकलें आहे त्या उपरांत, त्यांच्या मनेच्छेप्रमाणें चाललास, तर (मग) तुला परमेश्वरा-(चे कोपा) पासून (वांचविणारा) ना कोणी मित्रच होय व ना कोणी मदतगार. १२०. ज्या लोकांस आम्हीं कुर्आन् दिलें आहे, ते जसा त्याच्या वाचण्याचा हक्क आहे तसें वाचीत राहतात. (व) हेच त्यावर विश्वासही ठेवतात. आणि जे त्यास मानण्याचें नाकारितात तेच लोक तर तोट्यांत होत. १२१. अहो बनी-इस्राएलांनो! मी

म्हणण्याप्रमाणें एखादी गोष्ट झालीही असती, तरी त्यांनी दुसरें दुसरें निमित्त काढून उभें केलें असतें. कारण कीं परमेश्वरानें त्यांस साशंकवृत्तीचेंच निर्माण केलें होतें. आणि वहीमाचें औषध लुकमानापाशींही नाहीं.

(१) म्हणजे, अहो पैगंबर साहेब! तुम्हांस जी ही तळमळ वाटते कीं लोकांचे मोठमोठाले समुदाय भराभर मुसलमान कां होत नाहींत? तर तुम्हांस ती न वाटतां, सबुरी ठेविली पाहिजे. कारण कीं, नरकवासी लोकांची जबाबदारी तुम्हांवर नाहीं. लोक जसें करतील तसें भरतील.

(२) भावार्थ असा कीं, यहुदी व ख्रिस्ती तर कुराणापासून धर्म विषयक फायदा घेऊं इच्छित नाहींत, तर कांहीं फिकिरीची गोष्ट नाहीं. अखेर असे लोक तर आहेतच कीं जे कुराणाला चित्त देऊन वाचीत राहतात व त्याच्या योग्य पारायणानंतर त्याचें ईश्वर–प्रणित दिव्य पुस्तक होणें मान्य करितात व मान्य करून चुकले आहेत. अशाच अर्थाचें वाक्य कुराणांत दुसरीकडे आलें आहे; "हे (नास्तिक) जर या (देणग्यां)ची किंमत जाणत नाहींत तर (कांहीं चिंता नाहीं; या साठीं कीं) आम्हीं या (देणग्या)

जे उपकार तुम्हांवर केले आहेत त्या माझ्या उपकारांचें स्मरण करा; आणि ह्याचेंहि कीं मीं तुम्हांस सकल जगांच्या लोकांवर श्रेष्ठत्व दिलें. १२२. आणि तुम्हीं अशा एका दिवसा (चे शिक्षे) चें भय बाळगा कीं ज्या दिवशीं कोणी मनुष्य कोणा मनुष्याच्या कांहींच कामीं येणार नाहीं, व त्याच्याकडून कांहीं भरपाई कबूल केली जाणार नाहीं व (कोणाची) शिफारस त्याला फायदा देणार नाहीं आणि लोकांना (कोणीकडून) मदत पोहोंचणार नाहीं. १२३. आणि (हे पैगंबरा! बनी-इस्राएलांस तूं तो वेळ आठवून दे कीं) जेव्हां इब्राहीमास त्याच्या पालनकर्त्यानें कित्येक गोष्टींनीं कसून पाहिलें व त्यानें त्या पूर्ण करून दाखविल्या; तेव्हां (परमेश्वरानें प्रसन्न होऊन) म्हटलें कीं मीं तुला लोकांचा इमाम (म्हणजे धर्माध्यक्ष) बनविणार आहें. (इब्राहीमानें) विनंति केली, आणि (मग) माझ्या वंशांतून? (परमेश्वरानें) उत्तर दिलें, (होय! पण,) माझ्या ह्या वचनांत (नाहक) जुलूम करणारे सामील नाहींत. १२४. आणि (हे पैगंबरा! बनी-इस्राएलांस तूं तो वेळही

अशा लोकांस सोंपविल्या आहेत कीं जे त्यांचे गुणग्राहक नाहींत असें नाहीं." ते जसा त्याच्या वाचण्याचा हक्क आहे तसें वाचीत राहतात, म्हणजे बरोबर समजून वाचितात. आणि जे त्याचा अनादर करतात ते कुराण वाचीत नाहींत व त्यांना तारणाचा मार्ग सुचत नाहीं म्हणून तेच लोक तर तोट्यांत होत.

(१) येथून थेट ह्या भागाच्या समाप्तीपर्यंत एकच विषय चाल-लेला दिसून येतो. त्याचा अस्सल रोंख यहुद्यांकडे आहे व कोठें कोठें लपेटींत खिस्तीही येऊन गेले आहेत. यहुदी लोकांस तौरात पुस्तक मिळालें होतें व ते हजरत इब्राहीम पैगंबराचा मोठा आदर ठेवीत होते. असें असूनही इब्राहीमाचा पुत्र, हजरत इस्माईल यांचा वंश म्हणजे अरब लोक, यांच्याशीं त्यांस वैमनस्य असे; या द्वेषामुळेंच त्यांची अशी कल्पना व भावना झाली होती कीं या जगाचें राज्य व धर्माध्यक्षता म्हणजे पैगंबरी ज्याचें अभिवचन परमेश्वरानें इब्राहीमाचे वंशास दिलें होतें, तें इब्राहीमाचा पुत्र, इस्हाक याच्याच वंशांत फलीभूत होईल. हजरत मोहंमद पैगंबर साहेबांशी

आठवून दे कीं) जेव्हां आम्हीं (काबा) गृहाला लोकांचें पुण्यक्षेत्र व शांतिस्थान ठरविलें; आणि (लोकांस आज्ञा केली कीं) इब्राहीमचे (ह्याच) जागेला तुम्हीं नमाजीची जागा मुक्रर ठेवा. आणि आम्हीं इब्राहीम व इस्माईल यांस आज्ञापिलें कीं माझ्या (ह्या) गृहाला तुम्हीं उभयतां, प्रदक्षिणा घालणारे, व व्रतस्थ होऊन आंत वास्तव्य करणारे आणि नमन करणारे व साष्टांग नमस्कार घालणारे (म्हणजे नमाजी) अशा लोकांसाठीं पाक (साफ) राखा. १२५. आणि (हे पैगंबरा! तूं त्यांना तो वेळही आठीव कीं) जेव्हां इब्राहीमानें प्रार्थना केली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! या (शहरा) स तूं शांततेचें शहर बनीव आणि तेथील रहिवाश्यांस, (म्हणजे) त्यांच्यापैकीं परमेश्वरावर व शेवटल्या दिवसावर विश्वास ठेवितील त्यांस फळफळावळ खाव-

---

त्यांच्या विरोधाचें कारणही हेंच होय. या वाक्यांत यहुद्यांचा गैरसमज उघडकीस आणिला गेला आहे व त्यांची कानउघाडणी करण्यांत आली आहे. मुळांत गोष्ट अशी आहे कीं परमेश्वरानें इब्राहीम पैगंबराला कांहीं हुकूम दिले. भाष्यकारांनीं लिहिलें आहे कीं ते हुकूम शारिरीक व आत्मिक शुद्धि व उन्नति या संबंधाचे होते. आत्मिक शुद्धि म्हणजे सर्व भाकडकथा सोडून देऊन, परमेश्वर एकच व सर्वशक्तिमान आहे अशी कायावाचामनें करून दृढभावना ठेवणें व ह्या विश्वासास विरोधक अशीं सर्व मतें अंतःकरणांतून दूर करणें व एकाच परमेश्वराचें मनन करणें; आणि शारिरीक शुद्धि म्हणजे सुंता करणें, नखें काढणें, मिशांचे, बगलेचे व नाभीखालील केंस मुंडविणें आणि लघवी व शौचानंतर पाण्यानें शुद्धि करणें वगैरे वगैरे. इब्राहीमानें या हुकमांची बजावणी अशा उत्तम प्रकारें केली कीं परमेश्वरानें प्रसन्न होऊन त्यांस लोकांचा इमाम म्हणजे धर्माध्यक्ष वा नेता बनविला. मानवधर्मानुरूप इब्राहीम यांनीं आपली इच्छा प्रदर्शित केली कीं त्यांच्या वंशाही ह्या ईश्वरी देणगीस अंतरू नये. परमेश्वरानें त्यांची प्रार्थना मान्य केली व फक्त नाहक जुलूम करणारे व परमेश्वराच्या आज्ञेचा भंग करणारे अशा लोकांस अपवादभूत ठरवून वगळलें; मग ते इस्हाकच्या वंशाचे असोत वा इस्माईलच्या. यांत यहुद्यांच्या मुख्य दाव्याचा जबाब आला व पुढें हजरत इस्माईलचे सेवाभक्तीचें वर्णन केलें गेलें.

यास दे. (परात्पर परमेश्वरानें) म्हटलें, आणि जो (परमेश्वराला म्हणजे मला व शेवटल्या दिवसाला) नाकारील त्यालाही मीं थोड्या दिवसासाठीं (या पदार्थांचा) सुखोपभोग घेऊं देईन. मग (सरशेवटीं) त्याला निरुपाय करून नरकाग्नीचे शिक्षेस पोहोंचवून सोडीन. आणि (तें फारच) वाईट ठिकाण होय. १२६. आणि (हे पैगंबरा! बनी इस्राएलांस तूं तो वेळही आठीव कीं) जेव्हां इब्राहीम व (त्याचे सोबत) इस्माईल (हे उभयतां काबा) गृहाचा पाया उभारीत होते; (व प्रार्थना करीत जात होते कीं) हे आमचे पालनकर्त्या! आम्हांकडून तूं (ही सेवा) मान्य कर. निःसंशय तूंच (प्रार्थनेचा) ऐकणारा (व मनोगत) जाणणारा आहेस. १२७. आणि हे आमचे पालनकर्त्या! तूं आम्हांस

---

(१) हजरत इस्माईल पैगंबर हे काब्याची इमारत उभारण्यांत आपले पिता हजरत इब्राहीम यांचे सहकारी होते. बापलेंकरांनीं हें भक्तिगृह मान्यतेच्या आशेनें बनविलें होतें. ह्मणून ते बांधीत बांधीत परमेश्वराला प्रार्थना करीत होते कीं परमेश्वर आमची ही सेवा मान्य करो. आणि हें भजनालय अशा जागीं स्थापित झालें होतें कीं जेथें खाण्यापिण्याच्या वस्तू दुर्लभ होत्या. यास्तव हें अवश्यक होतें कीं निर्वाह साधनें प्राप्त केलीं जावींत व वस्तींत शांतता नांदावी कीं जेणेंकरून लोकांस शांति समाधानानें ईश्वरोपासना करितां यावी. सारांश ह्या प्रार्थनेच्या मान्यतेचीं चिन्हें आज तागाईत अस्तित्वांत आहेत व पुनरुत्थानाचे दिवसापावेतों काईम राहतील. मक्केचे आस्मंतात् जमीन डोंगराळ व वालुकामय आहे. पाऊसपाणी होत नाहीं आणि जमिनींत पिकांची पात्रता नाहीं. पाण्याची कमतरता व जें कांहीं थोडें बहुत आहे तेंही खारें. मक्का मोठें शहर झालें आहे व जगांतील सर्व पदार्थ तेथें मिळतात. आणि शांततेची अशी स्थिति होती कीं अरबलोक नित्य एकमेकांशीं लढत होते व अखिल मुलखांत लूटमार चाललेलीच होती. परंतु मक्केचे आदरबुद्धिमुळें तेथें त्या वेळींही कोणी यात्रेकरूना आडवीत नसे आणि हज्जचे एक महिनापूर्वीं व हज्जचे एका महिन्यानंतर पावेतों सर्व लढाया बंद होत असत. आणि खास शहरांत पूर्वींही शांतता होती व आतांही आहे. ह्या सर्व गोष्टी शारिरीक सुखासंबंधाच्या झाल्या.

आपले आज्ञाधारक (सेवक) बनीव; आणि आमच्या वंशांतून तुझी आज्ञा पाळणारी अशी एक प्रजा (निर्माण कर). आणि तूं आम्हांला आमचे भक्तीचे मार्ग दाखीव; व आमचा पश्चात्ताप स्विकार. निःसंशय तूंच मोठा पश्चात्ताप स्विकारणारा (व) दयाळु आहेस. १२८. आणि हे आमचे पालनकर्त्या! तूं ह्या (मक्केकरां)मध्यें ह्यांच्यांतूनच एक पैगंबर[१] पाठीव कीं तो त्यांना तुझीं महा वाक्यें वांचून ऐकवील, व त्यांना (दिव्य) पुस्तक व अक्कल शिकवील आणि त्यांची आत्मशुद्धि करील. निःसंशय तूंच समर्थ व सत्यसंकल्प आहेस. १२९. आणि असा कोण आहे कीं जो इब्राहीमचे पंथास विमुख होईल? परंतु ज्याची अक्कल मारली गेली असेल तोच. आणि आम्हीं त्याला ह्या लोकींही खरोखरच निवडून घेतलें होतें; व परलोकींही तो पवित्राचरणी लोकांपैकींच होईल. १३०. जेव्हां त्याला त्याच्या पालनकर्त्यानें फर्माविलें कीं तूं

---

(१) हजरत इब्राहीम यांनीं लोकांच्या आत्मिक उन्नति व सुखासाठीं प्रार्थना केली होती कीं ह्या मक्केकरामध्यें ह्यांच्यांतून एक पैगंबर पाठीव म्हणजे तो त्यांची आत्मशुद्धि करील. तर आमच्या मोहंमद पैगंबरांच्या आगमनानें इब्राहीमाचे प्रार्थनेची मान्यता पूर्ण करून दाखविली. हा यहुद्यांच्या विशिष्ट वितंडवादाचा दुसरा जबाब होय. आणखी या गोष्टीचाही कीं यहुद्यांपाशीं मक्का व काबागृह यांचा मुळींच आदर सन्मान नव्हता व ते ह्यांच्या आदर सन्मानाला, अज्ञानकाळांतील अरब लोकांचा सांप्रदाय समजत होते. परमेश्वरानें स्पष्टपणें सांगून दिलें कीं हजरत इब्राहीमाला मानणें व हजरत मोहंमद पैगंबरास न मानणें हा निवळ हटवाद होय. इस्लामधर्म ज्याचें हजरत मोहंमद पैगंबर शिक्षण देतात हा तोच इब्राहीमचा धर्म होय. हा धर्म इब्राहीमापासून त्यांचीं मुलें इस्माईल व इस्हाक यांस व मग त्यांचे प्रपुत्र याकूब यांस व याकूबच्या संततीस आणि शेवटीं पिढी दर पिढी होतां होतां हजरत मोहंमद पैगंबर यांस मिळाला. यहुद्यांस ह्या गोष्टीचा फार गर्व होता कीं आम्हीं इब्राहीम, इस्हाक व याकूब यांचा वंश आहों. तेव्हां परमेश्वरानें म्हटलें कीं धर्माचा वंशावळीशीं व कुळाशीं काय संबंध आहे? मनुष्य हा अधर्मी व आचारभ्रष्ट झाला म्हणजे तो कुलीन होऊनहि व्यर्थच.

(माझ्याच) हुकमाच्या आधीन हो; तेव्हां त्यानें (नम्रतेनें) जबाब दिला कीं मीं सकल जगांच्या पालनकर्त्याच्या (म्हणजे तुझ्याच) आधींन झालों आहें. १३१. आणि ह्याच (पंथा) संबंधानें इब्राहीम आपल्या मुलांस मरतेवेळीं ताकीद करून गेला व (तशीच) याकूबही; कीं अहो माझ्या मुलानों! निःसंशय परमेश्वरानें (तुमच्या) या (इस्लाम) धर्मास तुम्हांसाठीं पसंत केलें आहे. म्हणून तुम्हीं (मराल तर) मुसलमानच मरा. १३२. (हे यहुद्यानों!) बरें कां तुम्हीं (त्यावेळीं) हजर होतां कीं जेव्हां याकूबला मृत्यु येऊन ठेपला, (आणि) त्यावेळीं त्यानें आपल्या मुलांस विचारिलें कीं तुम्हीं माझ्या (मरणा) पश्चात् कोणाची भक्ति कराल? (तेव्हां) त्यांनीं जबाब दिला कीं आम्हीं तुझा उपास्य, व तुझे वडील (म्हणजे) इब्राहीम व इस्माईल व इस्हाक यांचा उपास्य असा जो एकच परमेश्वर त्याची उपासना करूं; आणि आम्हीं त्याच्याच आधीन आहों. १३३. (हे यहुद्यांनो) हे लोक (आपापले वेळीं) होऊन गेले; त्यांचें केलें सवरलें त्यांना व तुमचें केलें सवरलें तुम्हांला. आणि जें कांहीं ते करून गेले आहेत, त्याची तुम्हांस विचारपूस केली जाणार नाहीं. १३४. आणि (यहुदी व ख्रिस्ती लोक मुसलमानांस) म्हणतात कीं तुम्हीं यहुदी वा ख्रिस्ती बनून जा, कीं सरळ मार्गावर याल. (हे पैगंबरा! तूं या लोकांस) सांग कीं (नाहीं) पण, आम्हीं इब्राहीमचे पंथांत आहों; कीं तो एका (परमेश्वरा) चाच होऊन

(१) मरेपर्यंत ह्याच धर्मावर कायम रहा. मुसलमान या शब्दाचा अर्थ परमेश्वराच्या हुकमाच्या व मर्जीच्या आधीन राहाणारा असा होतो.

(२) यहुदी लोक मुसलमानांस म्हणत होते कीं आम्हीं सरळ मार्गावर आहों तर तुम्हीं आमच्या धर्मांत या. आणि ख्रिस्ती म्हणत होते कीं आम्हीं सरळ मार्गावर आहों, तुम्ही आमच्या धर्मांत येऊन जा. परमेश्वरानें मुसलमानांच्या वतीनें त्यांना जबाब दिला कीं तुम्ही दोन्ही पंथांनीं अस्सल धर्म म्हणजे परमेश्वराला एक मानणें सोडून दिलें आहे; आणि आमचा धर्म, जो पक्का एकेश्वरवादी इब्राहीम यांचा धर्म होता,

राहिला होता; व तो (कोणालाही परमेश्वराचा) जोडीदार मानणाऱ्यां-पैकीं नव्हता. १३५. (मुसलमानांनो! तुम्हीं यहुदी व खिस्ती यांस हें) उत्तर द्या कीं आम्हीं तर परमेश्वरावर विश्वास ठेविला आहे; आणि (कुर्‌आन्) जें आम्हांस प्रकट झालें आहे त्यावर, व (इतर ग्रंथ) जे इब्राहीम व इस्माईल व इस्हाक व याकूब व (याकूबचीं) कुलें यांजला प्रकट झाले त्यांजवर, आणि मूसा व ईसा यांस जीं (पुस्तकें) दिली गेलीं आहेत त्यांजवर, आणि जीं (इतर) प्रवक्त्यांस त्यांचे पालनकर्त्या-कडून दिलीं गेलीं त्यांजवरही (विश्वास ठेविला आहे.) आम्हीं ह्या (पैगंबरां) पैकीं कोणा एकामध्येंही (कसलाच) भेदभाव ठेवीत नाहीं. आणि आम्हीं त्या (एका परमेश्वरा) चेच आज्ञाधारक आहों! १३६. मग तुम्हीं ज्या गोष्टींचा विश्वास धरिला आहे त्याप्रमाणेंच जर हे लोक (त्या गोष्टींचा) विश्वास धरतील; तर (झालेंच) तेही सरळमार्गीं लागले. आणि जर ते विमुख होतील तर (समजा कीं) बस ते

तोच आहे. आणि त्यांचा वंश **मूसा**, **ईसा—येशू**—वगैरे वगैरे या प्रेषितांचा जो धर्म होता तो हाच. आणि आम्हीं सर्व दिव्य ईश्वरी पुस्तकांस मानितों तुम्हीं तर कोणाला मानितां व कोणाला मानीत नाहींत. उदा-हरणार्थ, जसे यहुदी हजरत **ईसा—येशू**—ला व नव्याकराराम मानीत नाहींत; तसे यहुदी व खिस्ती हे दोन्ही, इस्लाम जो त्यांच्याच वाडवडिलांचा खरा धर्म त्यास विमुख आहेत व कुराणाला मानीत नाहींत.

(१) म्हणजे आम्हीं मुसलमान लोक, जितके पैगंबर म्हणजे प्रेषित व प्रवक्ते म्हणून होऊन गेले आहेत त्यांजपैकीं कोणा एकामध्येंही कस-लाच भेदभाव ठेवित नाहीं; व या गोष्टीवर दृढ विश्वास ठेवितों कीं ते सर्व परमेश्वराचे प्रामाणिक पैगंबर वा प्रेषित आहेत व त्यांनीं मानवजातीस आपल्या त्या एकाच परमेश्वराचे भक्तिचा उपदेश केला व आपापला कार्य-भाग पूर्णपणें उरकून गेले. आणि हीं गोष्टही विचारार्ह आहे कीं त्यांनीं परमेश्वराखेरीज अन्य कोणावस्तूंची उपासना सांगितलीच नाहीं. कारण कीं हे प्रेषित आपला पाठविणारा जो परमेश्वर त्याच्याप्रती फारच आज्ञांकित व प्रामाणिक होते.

(तुमच्या) विरोधावर आहेत; (व डाव साधल्यास तुम्हांस छळतील) तर (हे पैगंबरा) त्यांच्या (अपकारा) पासून परमेश्वर तुझ्या (संरक्षणा) स्तव बस होईल. आणि तो (सर्वांचें) ऐकितो (व प्रत्येकाचे स्थितीशीं) वाकब होय. १३७. (मुसलमानांनो! या लोकांस सांगा कीं आम्हीं तर) परमेश्वराचे रंगात (रंगले गेलों) आणि परमेश्वराचे (रंगा) पेक्षां आणखी कोणाचा रंग अधिक उत्तम होणार? आणि आम्हीं त्याचीच भक्ति करित आहों. १३८. (हे पैगंबरा! तूं या लोकांस) सांग कीं तुम्ही कां परमेश्वराचे संबंधीं आम्हांशीं झगडतां! आणि खरें पाहतां, तोच आमचाही पालनकर्ता व (तोच) तुमचाही पालनकर्ता होय. आणि आम्हांला आमचीं कर्मे व तुम्हांला तुमचीं कर्मे; व आम्हीं निखालस त्यालाच मानितों. १३९. अगर तुम्हीं असें म्हणतां कीं इब्राहीम व इस्माईल व इस्हाक व याकूब आणि (याकूबचीं) कुलें (हे लोक) यहुदी वा ख्रिस्ती होते. (हे पैगंबरा! तूं त्यांस) सांग कीं (बरें,) तुम्हीं अधिक जाणणारे आहां कीं परमेश्वर? आणि जो कोणी परमेश्वराकडून (आलेली) ग्वाही त्याच्यापाशीं (हजर असून तो ती) लपवील त्याच्यापेक्षांही अधिक जुलमी (आणखी) कोण होणार? आणि जें कांहींही तुम्हीं करीत आहां, परमेश्वर त्याकडून गाफिल नाहीं. १४०. हे लोक (आपापले वेळीं) होऊन गेले; त्यांचें केलें सवरलें त्यांना, व तुमचें केलें सवरलें तुम्हांला. आणि जें कांहीं ते करून गेले आहेत तुम्हांस त्याची विचारपूस केली जाणार नाहीं. १४१.

---

(१) ग्वाही लपविण्याचा अर्थ हा कीं यहुदी व ख्रिस्ती यांचीं पुस्तकें म्हणजे जुना करार व नवा करार यांत हजरत मोहंमद पैगंबराविषयीं जें भविष्यवचन होतें व ह्या दोन्हीं पुस्तकांत उत्तरोत्तर प्रचंड फेरफार झालेला असून अद्यापिही जें भविष्य त्यांत आढळून येतें त्यास ते लपवित होते. ह्या विषयीं मीं पुढें लिहिणार आहे; तरीही वाचक वृंदासाठीं त्यापैकीं कांहीं भविष्यवचनांचा हवाला येथें देणें इष्ट होय. (पाहा जुना करार, अनुवाद अ० १८: १५, १८, १९, २० आणि अ० ३३: २ नवा करार योहान, अ० १४: १५, १६ व २६, ३०. आणि अ० १६: ७.)

पवित्र कुराण

भाग दुसरा.

सूरतुल् बकर: (पुढें चालू).

ज्या लोकांची अक्कल मारली गेली आहे ते तर म्हणतीलच कीं मुसलमान ज्या किबल्याकडे (पूर्वी) होते (म्हणजे पालेस्टाईन) त्यापासून त्यांच्या (काबागृहाकडे) वळण्यास काय कारण झालें? (हे पैगंबरा! तूं हा) जबाब दे कीं पूर्व व पश्चिम (सर्व) परमेश्वराचीच होय. तो ज्याला इच्छितो त्याला (धर्माचा) सरळ मार्ग दाखवितो. १४२. आणि (मुसलमानांनो! जसा आम्हीं तुम्हांस योग्य किब्ला दाखविला आहे) अशीच आम्हीं तुम्हांस मध्य राशीची

---

(१) हजरत पैगंबर साहेब सुरवातींत पालेस्टाईनकडे तोंड करून नमाज पढीत होते; येथपर्यंत कीं मदिनेस आल्यानंतरहीं कांहीं दीड वर्षांच्या जवळ जवळ पालेस्टाईनकडेच तोंड करून नमाज पढीत असत. नंतर हुकूम झाला कीं काबागृहाकडे म्हणजे मक्केच्या पवित्रालयाकडे तोंड करीत जा. यहुदी लोकांस उखाळ्या पाखाळ्या काढण्याची संवय होतीच. त्यांना आतां ही संधी सांपडली व ते म्हणूं लागले कीं पैगंबरांच्या बोलण्यांत बोलणें नाहीं; त्यांचें मतही स्थीर नाहीं. या आयत म्हणजे महावाक्यामध्यें त्यांच्या अक्षेपाचा जबाब आहे कीं परमेश्वराच्या अगाध ज्ञानामध्यें कायमचा किबला म्हणजे जिकडे तोंड करून नमाज पढतात ती दिशा हाच काबा होता. मुसलमानांकडून कोणा विशिष्ठ कारणामुळें पालेस्टाईनकडे नमाज पढविली. सारांश, त्या विशिष्ठ कारणाचा पुढें उल्लेख होईल.

(२) या वाक्याचा असा अर्थ होतो कीं आम्हां मुसलमानांचे धर्मांत कांहींच अफरातफर होत नाहीं; व आम्हीं बुद्धिलाही कुचकामाची ठरवीत नाहीं कीं अंधश्रद्धेनें प्राचीन लोकांचें अनुकरण करीत जावें. व तशीच बिलकूल बुद्धीवरच आमच्या धर्माची मदार नाहीं कीं दरेक

(नेमस्त) प्रजाही बनविली आहे; अशा साठीं कीं (इतर) लोकांवर तुम्हीं साक्षीदार बनावें व तुम्हांवर (तुमचा) पैगंबर (मोहंमद) साक्षी बनेल. आणि (हे पैगंबरा!) ज्या किबल्याकडे तूं (पूर्वी) होतास (म्हणजे पालेस्टाईन) आम्हीं तो या उद्देशानेंच मुकरर केला होता कीं (जेव्हां किबला बदलला जाईल तेव्हां) जे लोक पैगंबराचें अनुकरण करतील त्यांना आम्हीं अशा लोकांपासून (वेगळे) जाणून ठेवावें, कीं जे (बेहुकमी करून) आपल्या मागल्या पायींच उलटून फिरतील. आणि किबल्याचें बदलणें सर्वांलाच जड गेलें; परंतु ज्या लोकांस परमेश्वरानें (सन्मार्गाची) सुबुद्धि दिली त्यांना मात्र (जड गेलें नाहीं. ह्मणूनच त्यांनीं किबला बदलणें खुशी खुशीनें मंजूर केलें.) आणि परमेश्वर असा नव्हे कीं तो तुह्मां मुसलमानांच्या विश्वासा(चें काम ह्मणजे नमाजी-)ला (कीं जी तुह्मीं पालेस्टाईनकडे पढून चुकलां आहां तिला किबला बदलला ह्मणून) वायां जाऊं देईल. परमेश्वर तर लोकांवर फारच ममता करणारा व दयाळू होय. १४३. (हे पैगंबरा!

गोष्टीची कारण-मिमांसा करीत बसावें. कारण, यांत सर्वज्ञानी अशा परमेश्वराचे आज्ञेसच अग्रस्थान दिलें जातें. किबला बदलण्याचें प्रकरणही अशाच प्रकारचें होतें कीं आम्हांस त्याचें कारण विचारण्याची गरज नव्हती. पैगंबराचें म्हणणें मान्य करून त्या प्रमाणें आचरणें पुरे होतें. किबला बदलण्याचा हुकूम असर—म्हणजे तीन प्रहरचे नमाजीचे वेळीं सादर झाला. पैगंबर साहेब तर नव्या किबल्याकडे 'असर'ची नमाज पढून चुकले होते. कुबा येथील मशीदींत नमाज चालली होती; एक सहाबी म्हणजे पैगंबर साहेबांचा तत्कालीन अनुयायी, ह्या मशीदीजवळून गेला व त्यानें नमाजींतल्या लोकांस सांगितलें कीं मी नव्या किबल्याकडे पैगंबर साहेबांबरोबर नमाज पढून आलों आहें. हें ऐकतांच लोकांचें मंडळ जें नमाजींत झुकलें होतें तें तत्काळ तसेच काब्याकडे वळलें. मध्यराशीची नेमस्त प्रजा म्हणजे हेच अतिरेक न करणारे असे मुसलमान लोक. परंतु सगळ्यांची स्थिति सारखीच नसते. यहुद्यांचे बहकविण्यानें कांहीं तर संशयित होऊन गेले. म्हणून पुढील वाक्यांत त्याचा

किबला बदलण्याचे हुकमाची वाट पाहतांना) तुझें तोंड फिरवून फिरवून आकाशाकडे पाहणें आह्मीं निरिक्षीतच आहों. तर (तूं घाबरूं नकोस) जो किबला तूं चाहतोस त्याच्याचकडे आह्मीं तुला वळण्याचा हुकूम देऊं. (बरें,) तर (आतां नमाज पढतांना) आदर-सन्मानाचे मशीदी (ह्मणजे काब्या) कडेस आपलें तोंड करीत जा; आणि (मुसलमानांनो! तुह्मींही) जेथें कोठेंही असाल, तेथें त्याच्याचकडे आपलीं तोंडें करीत असा. आणि (हे पैगंबरा!) ज्या लोकांना (तौरात वगैरे) पुस्तक दिलें गेलें आहे, त्यांना हें पक्कें माहीत आहे कीं किबल्याचें बदलणें सत्य (व) त्यांच्या पालनकर्त्यांचे (हुकमा) द्वारें होय. आणि ज्या (युक्त्या हे लोक मुसलमानांचे मनांत शंका उद्भवण्यासाठीं) करीत आहेत, परमेश्वर त्यांपासून अजाण नाहीं. १४४. आणि (हे पैगंबरा!) ज्या लोकांस (तौरात वगैरे) पुस्तक दिलें गेलें आहे, त्यांचेपाशीं जरी तूं (जगभरचें) एकूणएक प्रमाणही घेऊन येशील, तरीही ते तुझ्या किबल्याचें अनुकरण करणार नाहींत; व तूंहि

खुलासा आहे कीं प्रथम पालेस्टाईनकडे किबला ठरविणें व मग काब्याकडे बदलणें या हेतुनेंच होतें कीं मुळींच कांकूं न करितां गपचीप मानणारे व वितंडवाद करणारे हे पृथक पृथक जाणिले जावेत.

(१) काबा तर एक कोठासा आहे; व त्याचे भोंवतालीं मशीद बनलेली आहे. तिला मस्जिदे हराम ह्मणजे आदर सन्मानाची मशीद ह्मणतात. मशीदीचा आदर सन्मान काबागृहामुळेंच होय. ह्मणून जरी या पवित्र मशीदीकडे तोंड करण्याचा हुकूम आहे, तरी मुख्य उद्देश काब्याकडेच तोंड करण्याचा असतो; कारण कीं, मशीदींत ज्या नमाजी होत असतात त्या चोहोंकडून काब्याकडेसच तोंड करून पढिल्या जातात.

(२) मागील दिव्य पुस्तकांत हजरत पैगंबर साहेबांविषयीं जीं भविष्यवचनें होतीं त्यांतच त्यांची एक खूण हीहि होती कीं ते दोन किबल्याचे स्वामि होतील ह्मणजे ते दोन किबल्याकडे नमाज पढतील. तर ग्रंथधारी लोकांस योग्य होतें कीं किबला बदलणें ही त्या भविष्याची पूर्णता समजून मुळींच कांकूं न करतां ते विश्वास धरिते.

त्यांचे किबल्याचें अनुकरण करणार नाहींस. आणि त्यांच्यातला कोणी (पक्ष) ही दुसऱ्या कोणा (पक्षा)चे किबल्याचें अनुकरण करणार नाहीं. आणि तुला जें ज्ञान (प्राप्त) होऊन चुकलें आहे, त्याच्या (प्राप्ती) पश्चातही जर तूं त्यांच्या मनेच्छेप्रमाणें चालशील, तर अशा स्थितींत निःसंशय तूंही आज्ञाभंजक लोकापैकींच (लेखलेला) होशील. १४५. ज्या लोकांस आम्हीं (तौरात वगैरे) पुस्तक दिलें आहे, ते जसे आपल्या लेंकरांस ओळखतात, त्याच तऱ्हेनें ते (आमचे) या (पैगंबर मोहंमद) लाही ओळखतात. आणि त्यांच्यांत कांहीं लोक (असेही आहेत कीं जे) जाणूनबुजून सत्य (गोष्ट) लपवितात. १४६. (हे पैगंबरा! हें किबल्याचें बदलणें) सत्य (व) तुझ्या पालनकर्त्याचे (हुकमा) द्वारें होय. तर (पहा! तूं) कोठें साशंकांपैकीं होऊं नकोस. १४७ आणि हरएक (पक्षा) करितां एक दिशा (मुक्रर) होय कीं तो तिकडे (नमाजींत) आपलें तोंड करितो. तर (मुसलमानांनो! तुम्हीं दिशाभेदाची फारशी पर्वा न करितां) पुण्याईचे कामांकडे सर-

---

(१) ग्रंथधारी लोकांपैकीं यहुद्यांचा किबला तर यरुशलेम आहे; व ख्रिस्त्यांचा किबला पूर्व दिशा होय; आणि प्रत्येक पक्ष आपापल्या किबल्यावर बळकट जमून आहे.

(२) प्राचीन दिव्य पुस्तकांत हजरत मोहंमद पैगंबर साहेबां-संबंधानें असे स्पष्ट व सुबोध भविष्यवाद आहेत कीं पैगंबर साहेबां-विषयीं शंका घेण्यास वावच नाहीं. कारण विचारांतीं हे स्पष्ट कळून येतें कीं परमेश्वरानें पूर्वील पुस्तकांत ज्या पैगंबरांचें आश्वासन दिलें होतें ते हेच पैगंबर साहेब आहेत.

(३) किबला बदलून जाणें ही कांहीं सोपी गोष्ट नव्हती. विरुद्ध पक्षांनीं या गोष्टीला विलक्षण स्वरूप आणिलें; व ते फार कंठरवानें आक्षेप घेऊं लागले कीं तुमच्या पैगंबराचे मतास स्थीरताच नाहीं; आज कांहीं तर उद्यां कांहीं. हें ऐकून ज्या मुसलमानांची श्रद्धा खंबीर नव्हती ते डगमगूं लागले होते. त्यांना हें माहीत नव्हतें कीं ह्यांत पैगंबराचें कांहींच नाहीं; परमेश्वर करील तोच हुकूम. म्हणून परमेश्वरानें या

सावा (कीं इतराहून वरचढ व्हाल.) तुम्हीं कोठेंही असा, परमेश्वर तुम्हां सर्वांस (आपल्यापाशीं) खेंचून आणील. निःसंशय परमेश्वर सर्व शक्तिमान् होय. १४८. आणि (हे पैगंबरा!) तूं कोठूनही निघोस (येथपावेतों कीं मक्केहूनही; तर जेथेंही तूं असशील तेथें नमाजींत) आपलें तोंड मस्जिदे हराम (म्हणजे आदरसन्मानाचे मशीदी) कडे करीत जा. आणि हा (म्हणजे नवीन किबला) सत्य (व) तुझ्या पालनकर्त्याचे (हुकमा) द्वारें होय. आणि (मुसलमानांनो!) परमेश्वर तुमच्या कर्मांपासून गैरसावध नाहीं. १४९. आणि (हे पैगंबरा!) तूं कोठूनही निघोस (येथपावेतों कीं मक्केहूनही; तर जेथेंही तूं असशील तेथें नमाजींत) आपलें तोंड मस्जिदेहराम (ह्मणजे आदर सन्मानाचे मशीदी) कडे करीत जा. आणि (मुसलमानांनो!) तुह्मींही जेथें कोठेंही असाल तेथें (नमाजींत) तिच्याचकडे आपलीं तोंडें करा. (पुन्हां पुन्हां हुकूम देण्यांत एक) उद्देश हा होय कीं असें न

आक्षेपांचे तीन जबाब दिले आहेत. प्रथम किबला बदलण्याचीं कांहीं प्रयोजनें सांगितलीं आहेत. नंतर तौरात वगैरे मागील पुस्तकांतील भविष्य वचनाद्वारें त्याचें सत्यत्व पटविलें. व सरशेवटीं विश्वासापुढें त्या गोष्टीला असें हलकें करून दाखविलें; जणूं काय ही गोष्ट इतका जोर देण्यास योग्यच नाहीं. मुख्य मुद्दा हा कीं ही नमाजींची एक अट आहे. म्हणून मनुष्य कोणत्याना कोणत्यातरी दिशेकडे तोंड करीलच; परंतु ज्यांत ईश्वराज्ञा पालन होतें तेंच कृत्य उत्तम. जर अमुक वेळपावेतों अमुक दिशेकडे तोंड करीत राहिलें व मग ती सोडून दुसरी दिशा पत्करली तर त्यानें ईश्वरोपासना कीं जी अस्सल नमाज होय तीस कांहीं बाध येत नाहीं. मुसलमान जसे पालेस्टाईनकडे नमाज पढतांना मुसलमान होते, तसेंच ते काब्याकडे नमाज पढतांनाही मुसलमानच राहतात. तसेंच आगगाडींत व गलबतावर, किबल्याचें ज्ञान व त्याकडे वळण्याचें सामर्थ्य नसल्यास प्रत्येक दिशेस नमाज होऊं शकते. तरी ईश्वराज्ञापालनार्थ प्रयत्न करून पहावें कीं किब्ला कोणीकडे असावा आणि जी खास दिशा लक्ष्यांत येईल तिकडेच नमाजींत तोंड करावें.

व्हावें कीं लोकांस तुमच्या पदरीं घालण्यास प्रमाण मिळावें; परंतु यांच्यापैकीं जे नाहक हेंकडाई करितात (ते तर तुह्मांस दोष लावल्यावांचून राहणार नाहींत.) तर तुह्मीं त्यांच्याशीं भिऊं नका आणि माझें भय बाळगा. आणि (दुसरा) उद्देश हा होय कीं मी आपला उपकार तुह्मांवर पूर्ण करावा; व (तिसरा) उद्देश हा होय कीं (किबल्याचे संबंधांत) तुह्मीं सरळ मार्गीं येऊन लागावें. १५०. (मुसलमानांनो! हे उपकारही त्याच कोटींतले होत कीं) जसा आह्मीं तुह्मांमध्यें तुमच्यांतूनच एक पैगंबर पाठविला कीं तो आमचीं महा वाक्यें तुह्मांस वाचून ऐकवितो व तुमची (चित्त) शुद्धि करितो, व तुह्मांला पुस्तक (ह्मणजे कुरआन्) व अक्कल शिकवितो आणि तुह्मांस अशा अशा गोष्टी शिकवितो कीं ज्या (या पूर्वीं) तुह्मांस माहीत नव्हत्या. १५१.

---

(१) इतक्या अवधींत काबागृहाकडे तोंड करण्याचा हुकूम तीनदां येऊन चुकला आहे. परमेश्वरानें ह्याचीं तीन कारणें दर्शविलीं आहेत. एक तर हें कीं असें न व्हावें कीं लोकांस मुसलमानांचे पदरीं घालण्यास प्रमाण मिळावें; त्याची हकिकत अशी कीं किबला बदलण्याचा हुकूम आला; तेव्हां काय मुसलमान व काय यहुदी व काय मूर्तिपूजक या सर्वांमध्येंच एकसारखा खळबळाट उडाला. यहुदी तर यासाठीं चिडले कीं मुसलमानांनीं त्यांच्या किबल्याचा परित्याग केला. मूर्तिपूजक या शेखींत आले कीं त्यांनीं आमचा किबला पत्करला आहे तर ते हळूहळू आमचा धर्मही पत्करतील. चोहोंकडून असा गोंगाट पाहून मुसलमानांपैकीं कांहींची तर मुद्राच उतरली. मनुष्याचा स्वभाव असा आहे कीं त्याला आपल्या मनेच्छेविरुद्ध हुकूम दिला जाईल तर तो लाचार होऊन त्यांत एखादें निमित्त काढून उभें करितो. तर कांहीं मुसलमानांस असा विचार आला कीं नित्य राहण्याचे जागीं तर काब्याकडे तोंड करावें; पण मुशाफरींत व नैमित्तिक मुकामीं मात्र नाहीं. यासाठीं तीनदां आज्ञा झाली कीं कायमचे जागेंत, हंगामी वस्तींत व मुशाफरींत या सर्व स्थितींत काब्याकडे तोंड करणें भाग आहे. कारण कीं जर फक्त कायमचे जाग्याची अट ठेविली जाईल; तरीही लोक आक्षेप घेतील कीं किबला कशाचा झाला, इकडचा न तिकडचा; कीं नेहमीच्या जागीं असतांना काब्या-

तर तुम्हीं माझ्या स्मरणांत लागून रहा; म्हणजे मीही तुमचें स्मरण ठेवीन. आणि माझे आभार मानीत राहा व मजलागीं कृतघ्न होऊं नका. १५२. अहो मुसलमानांनो! (तुम्हांवर एकादें संकट आल्यास त्याचा सामना करण्यासाठीं) सहनशीलता व नमाज यांच्याद्वारा साह्य मागा. निःसंशय परमेश्वर सहनशील लोकांचा साथी होय. १५३. आणि जे लोक परमेश्वराचे मार्गांत जिवें मारले जातील त्यांना मेलेले म्हणूं नका. (ते मेले नाहींत) तर ते जिवंत होत; परंतु (त्यांचे जीवनाची हकीकत) तुम्हां समजत

कडे व इतर जागीं व प्रवासांत असतांना यरूशलेमाकडे तोंड केलें जातें! सारांश वारंवार हुकूम देण्याचें कारण हेंच तर आहे. परंतु त्याच्याच सोबत हेंही सांगितलें कीं तुम्हांशीं जे नाहक हेकटाई करितात म्हणजे यहुदी, ते तर तुम्हांस दोष लावल्यावांचून राहणार नाहींत. तर अशांना भिणें काय! वारंवारच्या हुकमांत दुसरें कारण विचाराअंतीं असें दिसतें कीं अरब लोकांचे ठायीं किबला बदलणें हा ईश्वरी उपकारच होता. ह्यानें इब्राहीम पैगंबरांचा व त्यांनीं स्थापिलेल्या काब्याची गेलेली इज्जत व अब्रू पुन्हां कायम झाली. शिवाय ह्यांत अरबलोकांना मन-धरणीहि होती. तिसरें कारण असें कीं परमेश्वराला काब्याची इज्जत नेहमीं कायम राखावयाची होती. आणि जें कांहीं परमेश्वराला मंजूर असतें तेंच खरें. म्हणून वारंवार हुकूम देऊन मुसलमानांस समजाविलें कीं सरळ मार्ग हाच होय.

(१) एक लांबलचक हदीस (म्हणजे पैगंबर साहेबांचें वचन) यामध्यें असें निविदिलेलें आहे कीं देवदूत भूतलावर येऊन ईश्वरी दरबारांत जेव्हां पुन्हां हजर होतात तेव्हां त्यांना सेवकांविषयीं पृच्छा होते. त्या वेळीं ते ईश्वरस्मरण व चांगलीं चांगलीं कामें यांचा उल्लेख करितात व परात्पर परमेश्वराकडून त्यांच्यावर दयादृष्टि होते. तर या वाक्या मध्यें कदाचित् त्याच गोष्टीकडे इशारा असेल. अगर त्याबद्दल आणिक बोलावयाचें तर तुम्हीं आमचें स्मरण करा म्हणजे आम्हीही तुमचें स्मरण करूं अथवा आम्हांस तुमचा विचार राहील.

नाहीं. १५४. आणि अलबत आम्ही तुम्हांस थोड्याशा भयानें व भुकेनें आणि धनदौलत व प्राण व (जमिनींतील) पीक यांच्या हानीनें कसून पाहूं; आणि (हे पैगंबरा!) सहनशीलता राखणाऱ्यांस (ईश्वरप्रसन्नतेची व भरभराटीची) सुवार्ता ऐकीव. १५५. हे लोक, जेव्हां यांचे वर एकादें संकट ओढवतें, तेव्हां बोलूं लागतात कीं आम्हीं तर परमेश्वराचेच आहोंत; (तो आम्हांला हव्या त्या स्थितींत राखो) आणि आम्ही त्याच्याचकडे परतून जाणार आहों (तर तो आम्हांस आमच्या सहनशीलतेचा मोबदला देईल). १५६. हेच लोक होत कीं ज्यांच्यावर त्यांच्या पालनकर्त्याची मेहरनजर व दया होय. आणि हेच सरळ मार्गावर होत. १५७. निःसंशय सफा

(१) मतलब हा कीं मनुष्य सहनशीलतेची संवय करून घेतो, तेव्हां त्याला संकटाची इजा कमी भासते; व एकदां दुःख सोसण्याची संवय झाली म्हणजे तें दुःखच राहत नाहीं. हीच गोष्ट नमाजांविषयींही होय. म्हणजे ईश्वरस्मरणानें जीवास समाधान वाटतें. हजरत पैगंबर साहेबांचाही हाच परिपाठ असे कीं जेव्हां जेव्हां त्यांना कांहीं विवंचना पुढें येई तेव्हां तेव्हां ते नमाजींत लागून जात असत.

(२) इस्लामचे पूर्वीपासूनच हज्ज—यात्रेचाही उपासनेंतच समावेश होता परंतु त्यांत बहुतेक निरर्थक व शिष्टाचाराविरुद्ध रीतरिवाज सामील झाले होते. इस्लामनें त्यांचा समुच्छेद करून अस्सल उपासनाच कायम ठेविली. हज्जचे कांहीं प्रधान विधि आहेतः—जसें 'एहराम' म्हणजे हज्जची वस्त्रें परिधान करणें, 'अरफात' नामीं मैदानांत मुकाम करणें, 'मिना' येथें खडे फेंकणें, काबागृहाची प्रदक्षिणा करणें आणि सफा व मर्वा या पर्वतां दरम्यान दौड मारणें. सफा व मर्वा हे मक्का शहरांत दोन पर्वत आहेत. पैगंबराचें आगमनापूर्वी काबागृहाला जसें मूर्तींनीं भरून ठेविलें होतें, तशाच ह्या पर्वतावरही दोन मूर्ति उभ्या केलेल्या होत्या. या दोन पर्वतांचे मध्यें दौडणें या गोष्टीचें स्मारक होतें कीं जेव्हां हजरत इब्राहीमनें आपली पत्नि हाजरा व पुत्र इस्माईल या उभयतांस या जागीं आणून बसविलें; तेव्हां बाई हाजरा पाण्याचे शोधांत या पर्वतांचे दरम्यान दौड

(पर्वत) व मर्वा (पर्वत) हीं ईश्वरस्थापित सन्माननीय स्मारकें होत. तर जो कोणी काबागृहाची हज्ज–यात्रा करील अगर उमरा–तीर्थ करील, त्यावर ह्या दोहोंचे दरम्यान प्रदक्षिणेचे (फेरे) घालण्यांत कांहीं गुन्हा नाहीं; (कीं जसा लोकांचा समज आहे, तर मात्र पुण्यच होय). आणि जो कोणी आपखुशीनें सुकृत्य करील (व प्रदक्षिणाही त्यांपैकींच होय) तर परमेश्वर गुणज्ञ व (मनोगत) जाणणारा होय. १५८. आह्मीं जे खुले खुले हुकूम व (तशाच) सन्मार्गाच्या गोष्टी प्रकट केल्या आणि (तौरात) पुस्तकांत आह्मीं लोकांस त्या स्पष्ट करून वर्णिल्या, त्या उपरांतही जे लोक त्या लपवितील; तर हेच ते लोक होत कीं ज्यांना परमेश्वर शापग्रस्त करितो व (जगभर सर्व) छीथू करणारेही त्यांजला छीथू करितात. १५९. परंतु ज्यांनीं पश्चात्ताप केला व (आपलें आचरण) सुधारिलें व (जें कांहीं पुस्तकांत होतें तें) स्पष्ट करून सांगितलें, तर हेच लोक होत कीं ज्यांचा पश्चात्ताप मी मान्य करतों. आणि मी (तर पश्चात्तापाचा) मोठा मान्य कर्ता व दयाळू आहें. १६० जे लोक (जिवांत जीव आहे तोपर्यंत सद्धर्मास) नाकारित राहिले व (नाकारीत) नाकारीतच मरण पावले: हेच लोक होत कीं ज्यांच्यावर परमेश्वराचा शाप होय व (तसाच) देवदूतांचा व मनुष्यांचा–सर्वांचा. १६१. ते सदासर्वदा ह्या शापां-

---

घालीत होत्या. पूर्वीं येथें मूर्ती होत्या ह्मणून कांहीं मुसलमानांस ही शंका आली कीं ह्या पर्वतांचे मध्यें दौड घालणें हें त्या मूर्तींच्या प्रदक्षिणेसाठीं होत असेल, तर नवल नाहीं. या विचारानें लोक यांमध्यें दौडण्यास कच्चर करूं लागले. ह्मणून परमेश्वरानें बजाविलें कीं दौडणें हें केवळ हज्ज व उमरा यांच्याच विधिपैकीं होय. 'हज्ज' व 'उमरा' यांत फरक एवढाच कीं हज्ज खास जिलहज्जचे महिन्यांत होतो आणि उमरा पाहिजे तेव्हां करतां येतो; एक हा व 'उमऱ्या'चे दुसरे विधि फक्त हे आहेत कीं 'एहराम' परिधान करणें, काबागृहास प्रदक्षिणा घालणें व सफा व मर्वाचे दरम्यान दौडणें. परंतु हज्जमध्यें याखेरीज प्रमुख विधि अरफातमध्यें मुक्काम करणें, मिना येथें खडे टाकणें व काबागृहाची प्रदक्षिणा करणें हेहि होत.

तच राहतील. यांच्यावरून शिक्षा हलकी केली जाणार नाहीं व यांना (शिक्षेचे मध्यंतरी) अवसरहि दिला जाणार नाहीं १६२. आणि (लोकांनों!) तुमचा उपास्य (देव तर तो) एकच परमेश्वर होय. त्याच्याशिवाय अन्य कोणी उपास्य नाहीं; (तो) परमदयाळू (व) कृपाळू होय. १६३. निःसंशय आकाश व पृथ्वी यांचे निर्माण करण्यांत व रात्रंदिवसाचे अनुक्रमांत; आणि जहाजें, जीं लोकांस उपयुक्त अशा चिजा (म्हणजे व्यापारी माल) लादून समुद्रांतून वाहतात त्यांत; व (पाऊस-)पाणी, जें परमेश्वर आभाळांतून पाडितो, मग त्या परत्वें जमिनीस तिच्या मेल्या (म्हणजे पडित झाल्या) पश्चात पुन्हां सजीव (म्हणजे टवटवीत) करितो त्यांत; आणि हरतऱ्हेचे प्राणी, ज्यांचा परमेश्वरानें जमिनीवर फैलाव करून ठेविला आहे त्यांत; व वाऱ्यांचे (इकडून तिकडे व तिकडून इकडे) पालटण्यांत, आणि ढग, जे (ईश्वराज्ञेस वश होऊन) आकाश व पृथ्वी यांचें दरम्यान घेरून राहिलेले असतात त्यांत, (एवंच या सर्व गोष्टींत) समंजस लोकांकरतां (ईश्वरी सामर्थ्याच्या बऱ्याच) निशाण्या (उपलब्ध) आहेत. १६४. आणि लोकांत कोणी असेही आहेत कीं जे परमेश्वराखेरीज (इतरांसही त्याचे) विभागी ठरवितात (व) जशी प्रीति परमेश्वराशीं राखिली पाहिजे तशीच प्रीति ते त्यांच्याशींही राखतात. आणि जे विश्वासू आहेत त्यांना (तर सर्वांहून) अधिक परमेश्वराची प्रीति असते. आणि जी गोष्ट (या) जालिम लोकांस (प्रत्यक्ष) शिक्षा पाहिल्यावर समजेल ती जर आतांच समजती कीं हरतऱ्हेची शक्ति परमेश्वरालाच होय व (तसेंच) हें कीं परमेश्वर शिक्षेंतही कडक आहे, (तर बरें झालें असतें)! १६५. (ही अशी आणीबाणीची वेळ होईल कीं) त्या वेळीं ज्यांचें अनुकरण केलें जात होतें (असे गुरु वा आचार्य) हे त्यांचें अनुकरण करीत होते असे जे (चेले वा शिष्य) त्यांजकडून (आपलें) अंग काढून घेतील व (डोळयांनीं) शिक्षा पाहून घेतील व त्यांचे (परस्पर) हितसंबंध पार तुटून जातील. १६६. आणि अनुकरण करीत होते असे जे (चेले वा शिष्य) ते ह्मणूं लागतील कीं

जर करतां आह्मांला (एकदां जगांत) पुन्हां परतून जाणें (प्राप्त) होईल, तर जसें (ह्या लोकांनीं) आह्मांकडून अंग काढून घेतलें आहे तसेंच आह्मींही त्यांचेकडून अंग काढून घेऊं. ह्याप्रमाणें परमेश्वर त्यांच्या करण्या त्यांच्यापुढें आणील; कीं त्यांना (त्या सर्वोपरी) खेद-प्रद दिसून येतील. आणि (इतकें होऊनही) त्यांच्यानें नरकाग्नींतून बाहेर निघवणार नाहीं. १६७. अहो लोकांनों![1] धरित्रींत ज्या(वस्तु) अनिषिद्ध व चोख आहेत त्यांतून तुह्मीं (तुह्मांस हव्या त्या बेलाशक) खा; व सैतानाचे पदोपदीं चालूं नका. कारण, तो तुमचा बोलून चालून दुशमन होय. १६८. तो तर तुह्मांस कुकर्म व निर्लज्जपणा (चींच काय तीं कामें) करावयास सांगील व हेंच (इच्छील) कीं तुह्मी जाणत देखील नाहींत अशा (नसत्या कुभांडाच्या) गोष्टी तुह्मीं (आप-ल्याकडून) परमेश्वरासंबंधीं व्यक्त कराव्या. १६९. आणि जेव्हां या (लोकां)स सांगितलें जातें कीं जो (हुकूम) परमेश्वरानें सादर केला आहे त्याप्रमाणें चाला; तेव्हां ते जबाब देतात, नाहीं हो! आम्हीं तर ज्या (मार्गा)वर आपल्या वडिलांना (चालतांना) पावलों आहों त्या (मार्गा)वरच आम्हींही चालूं. बरें, जरी त्यांचे वडील कांहींच समजत नसतील व ते सरळ मार्गावरहि चालत नसतील तरी देखिल कां (ते त्यांचेंच अनुकरण करीत चालले जातील)? १७०. आणि जे लोक नास्तिक आहेत, (मूर्तिपूजेंत) त्यांची उपमा अशा मनुष्याचे उपमेसारखी होय कीं जो कोणाएका वस्तूचे मागून ओरडत राहतो

---

(१) मूर्तिपूजक अरब वळू सोडलेल्या जनावरांस त्यांची महिमा व पूज्यता यांमुळें निषिद्ध समजत होते. तर परमेश्वरानें सांगितलें कीं ही सैतानाची बहकवणी आहे; व हे लोक आंधळ्यासारखे आपल्या वडि-लांचे धरतीवर चालले जातात. एरवीं, परमेश्वरानें तर मेलेलीं जना-वरें, रक्त वगैरे (ज्यांचें वर्णन पुढें येईल) या शिवाय कांहींच निषिद्ध केलें नाहीं; आणि लाचारीस तर मुडदारही हलाल होय. मुसलमानी शास्त्रांत वळू सोडलेल्या जनावरांचा निषेध आहे खरा; परंतु अनेकेश्वरवादी व मुर्तिपूजकांचे मताप्रमाणें त्या वाहिलेल्या जनावरांच्या पूज्यते मुळें नव्हे, तर त्यांच्या मलीनते व घाणीमुळें होय.

(व)ती ऐकत (वैकत कांहींच) नाहीं. (तर त्याची ओरड) केवळ (निरर्थक) बोलाविणें व हाक मारणें होय; (कीं त्याचा कांहींच परिणाम नाहीं. मूर्तिवरच काय अवलंबून आहे, हे लोक स्वतःही) बहिरे, मुके, आंधळे होत. तर हे समजत (उमजत कांहींच) नाहींत. १७१ अहो मुसलमानांनों! आम्हीं तुह्मांस ज्या चोख्या वस्तु देऊन ठेविल्या आहेत, त्या तुह्मीं (बेधडक) खा; आणि जर तुह्मीं परमेश्वराचेच भक्तीचा दम भरीत आहां, तर त्याचे आभारही माना. १७२. त्यानें तर तुह्मांसाठीं फक्त मेलेलें (जनावर) व रक्त व डुकराचें मांस हीं निषिद्ध केलीं आहेत; व (तसेंच) परमेश्वराशिवाय अन्य कोणा(चे अराधने) स्तव जें (बळी दिलें व) नामजादे केलें जाईल तें (जनावर.)[1] पण जो कोणी (भुकेनें) व्याकूळ होऊन जाईल, आणि तो आज्ञाभंग व मर्यादोल्लंघन करणारा नसेल, तर त्याच्याकडे (ह्यांतून एखादी वस्तु सेवन करण्याचाही) गुन्हा नाहीं. निःसंशय परमेश्वर क्षमाळू व दयाळू होय. १७३. जे लोक, परमेश्वरानें (आपले तौरात) पुस्तकांत जे (हुकूम) सादर केले आहेत त्यांस लपवितात व त्याच्या ऐवजीं अत्यल्प (ऐहिक) मोबदला प्राप्त करतात; हे लोक आणखी कांहीं नाहीं पण आपल्या पोटांत अंगारे भरतात, आणि पुनरुत्थानाचे दिवशीं परमेश्वर यांच्याशीं संभाषणही तर करणार नाहीं, व तो यांना (पाप–विटाळापासून) शुचिर्भूतहि करणार नाहीं. आणि यांच्यास्तव दुःखप्रद शिक्षा होय. १७४. हेच लोक होत कीं ज्यांनीं सरळमार्गाचे

(१) पूर्वापर संदर्भास अनुसरून आह्मीं 'मा ओहिल्ला' चें भाषांतर त्याचें एकच अंग वा सदर घेऊन ह्मणजे 'जनावर' या शब्दानें केलें आहे. परंतु कुराणोक्त शब्द सर्व साधारण आहेत. निषिद्ध वस्तु-वर्गांत त्याचीं इतर सदरेंही दाखल आहेत ह्मणजे सर्व जातीचे नवस व नैवेद्यहीं परमेश्वराखेरीज अन्य कोणाचे नांवानें करणें निषिद्ध होय.; आणि कोणाला कांहीं करावयाचेंच असेल तर परमेश्वराचे नांवास अर्पण करून त्याचें पुण्यफल, पैगंबर, अवलिया, साधूसंत व मातापिता वगैरे यांस वाहणेंस अडचण नाहीं. यावरून सिद्ध होतें कीं जें कांहीं पुण्य कृत्य करावयाचें तें परमेश्वरार्थींच करावें, ह्मणजे तें मान्यता पावतें.

बदलीं आडमार्ग विकत घेतला; व (ईश्वरी) क्षमेचे ऐवजीं शिक्षा. तर नरकाग्नीपुढें हे, किति तरी कंठक! १७५. हें यासाठीं कीं (तौरात) पुस्तक वस्तुतः परमेश्वरानेंच प्रकट केलें. आणि ज्या लोकांनीं त्या पुस्तकांत मतभेद केला, (व त्यांत अफरातफर व लपवालपव केली) ते पराकाष्ठेचे विरोधांत (पडले) आहेत. १७६. (मुसलमानांनो!) पुण्य इतकेंच नव्हें कीं (नमाजींत) तुम्हीं आपलें तोंड पूर्व (कडे करा); वा पश्चिमेकडे करा. किंबहुना (अस्सल) पुण्य तर अशा लोकांचें होय कीं ज्यांनीं परमेश्वर व शेवटला दिवस व देवदूत व (दिव्य) पुस्तकें आणि पैगंबर (लोक) यांजवर विश्वास ठेविला; आणि (आपलें प्रियतर) धन परमेश्वराचे प्रेमार्थीं, नातलग व अनाथ बालकें व (अन्नास मोताद असे) दीन गरीब व वाटसरू व याचक वृंद यांस दिलें; आणि (तसाच गुलामगिरी वगैरेचे बंदांतून लोकांच्या) माना (मुक्त करण्यां[१]) त (खर्चेवेंच केला;) आणि नमाज पढीत व जकात देत राहिले; आणि (कोणाहि गोष्टीचा) त्यांनीं करार केला म्हणजे ते आपल्या वचनाचे पुरे; आणि टंचाईंत व आपत्तींत व हल्लाहरकतीचे वेळीं सहनशील राहिले. हेच लोक होत कीं (मुसलमानीचे दाव्यांत) खरे निपजले; आणि (परमेश्वराला) भिऊन वागणारें (म्हटलें म्हणजेही) हेच. १७७. अहो मुसलमानांनो! जे लोक (तुमच्यांत) जिवें मारिले जातील त्यांच्या संबंधांत तुम्हांस (जिवाचा) बदला[२] (जीव) घेण्याचा हुकूम दिला जातो; स्वतंत्राचे बद्दल स्वतंत्र

---

(१) माणसाच्या माना तीन तऱ्हेनें फसतात. एक गुलामगिरींत, दुसरी कर्जांत व तिसरी बंदीवासांत. येथें सर्व प्रकारांचा समावेश केला गेला आहे. गुलामास, पैसे भरून, मुक्त करावें; अगर कोणावर कोणाचें कर्ज येत असेल तर त्यास ऋणमुक्त करावें अगर खंड देऊन जर कोणाची बंदीवासांतून सुटका होऊं शकेल तर त्याची, आपल्याहातून खंड देऊन, मुक्तता करावी.

(२) अरबलोकांत हजरत मोहंमद पैगंबरां पूर्वी असा दस्तुर होता कीं जर कोणी बडा गृहस्थ खालचे वर्गाचे मनुष्यास जिवें मारी तर त्यापासून बदला

व गुलामाचे बद्दल गुलाम व स्त्रिचे बद्दल स्त्रि. पण ज्या (खून्या) ला त्या (मयता)चे भावाकडून (बदल्या पैकीं) कांहीं (हिस्सा) माफ केला जाईल तर (जिवाबद्दल द्रव्यदंड व मैताचे वारसदाराकडून त्याची) मागणी (शास्त्र)-सांप्रदायानुसार करणें, आणि (खून्यानें) मैताचे वारसदारास (ठराविक द्रव्यदंड) भल्याभलाईनें आदा करणें. हा (द्रव्यदंडाचा हुकूम) तुमच्या पालनकर्त्याकडून (तुमच्या ठायीं एका प्रकारची) सवलत व मेहरबानी होय. मग ह्या पश्चात जो कोणी मर्यादेचें उल्लंघन करील तर त्याच्याकरतां दुःखकारक शिक्षा होय. १७८. आणि अहो बुद्धिवानांनो! सूडा (चे कायद्यां)त तुमचें जीवनें होय. (व तो

घेत नसत; आणि बडा मनुष्य मारला जाई तर ते एकाचे बदलीं अनेक खून करीत असत. सारांश, ते सूड उगविण्यामध्यें जगिक वैभव व मातब्बरीचा विचार ठेवीत होते. इस्लामधर्मानें हा भेदाभेद मिटविला; व हा नियम घालून दिला कीं खूनी इसम, स्वतंत्र असो वा गुलाम असो अथवा कोणीही असो, त्याचे हातून झालेल्या खूनाबद्दल त्याचाच जीव घेतला जावा.

(१) मुळांत खुनाचा बदला तर खून होय; व याला अरबींत 'किसास' म्हणजे सूड म्हणतात. हा, खून झालेल्या मनुष्याचे वारसदारांचा हक्क आहे. परंतु जर मैताचे वारसदार त्या खुनाची माफी देतील व खून्याचा जीव घ्यावयास न इच्छीतील; अथवा त्यांच्यांत मतभेद पडेल, कीं कांहीं सूड घ्यावयास इच्छितात व कांहीं नाहीं इच्छीत; तर या दोन्हीं स्थितींत 'दिय्यत' म्हणजे रक्ताचा बदला वा द्रव्यदंड लागू होईल. मग जेव्हां द्रव्यदंड देणें ठरलें तेव्हां देणारानें तो भल्याभलाईनें व कृतज्ञतापूर्वक देऊन टाकावा व घेणारानें त्याच्या मागणींत व वसूल करण्यांत गैरवाजवी सक्ती करूं नये.

(२) सूडांत तुमचें जीवन होण्याचा अर्थ असा कीं त्या योगें जिवांचें संरक्षण होतें, म्हणजे सूड उगविला जाण्याचे भीतीनें लोक रक्तपात करण्यापासून आपल्याला आवरून घेतात. या प्रमाणें सूडापरत्वें प्राणदान प्राप्त होऊन हजारों लोकांचे जीव वांचतात. नाहींतर यादवी माजून कोणी कोणाची पर्वाच बाळगिली नसती.

या सद्‌ हेतुनें करण्यांत आला आहे) कीं कदाचित्‌ तुम्हीं (रक्तपात-करण्याविषयीं) जपून वागाल. १७९. (मुसलमानांनो!) तुम्हांस लेखी हुकूम दिला जातो कीं जेव्हां तुम्हांपैकीं कोणा एखाद्यास मृत्यु येऊन ठेपेल तेव्हां तो, कांहीं मालमत्ता मागें सोडीत असल्यास मातापिता व अगदीं जवळचे नातलग यांचेसाठीं यथाशास्त्र मृत्यु-लेखदान (करून त्यानें मरावें.) जे लोक (परमेश्वराला) भितात अशा (लोकां)वर (त्यांचे आप्तांचा हा एक) हक्क होय. १८०. मग जो कोणी तो (मृत्यु लेख) ऐकिल्यानंतर त्यांत कांहीं अदलाबदल करील तर त्याचें पाप, मृत्युलेखांत जे लोक अदलाबदल करितील त्यांचे कडेच होय. निःसंशय परमेश्वर (सर्वांचें) ऐकितो (व सर्वकांहीं) जाणतो. १८१. तथापि ज्या कोणाला मृत्युलेख करणाराकडून (कोणा विशिष्ट व्यक्तीची) तरफदारी अगर (कोणाचा) हक्क मारला जाणें यांचा अंदेशा झाला असेल, व तो वारसदारांमध्यें समेट करवील तर (अशा परिस्थितींत मृत्युलेखांत हेरफेर केल्यास) त्याच्याकडे कांहींच पाप नाहीं. निःसंशय परमेश्वर क्षमाकर्ता व दयाळू होय. १८२. अहो मुसल-मानांनो! ज्या प्रमाणें तुमचे पूर्वीचे (ग्रंथधारी) लोकांस उपास पाळणें कर्तव्य केलें गेलें होतें, त्याचप्रमाणें तें तुम्हांसाठींही कर्तव्य केलें गेलें आहे; अशासाठीं कीं तुम्हीं (कित्येक पापाविषयीं) कदाचित्‌ जपाल. १८३.

---

(१) चौथ्या भागांत एक कलम आहे ज्यांत वारसांचे हक्क ठरविण्यांत आले आहेत, त्या अन्वयें मृत्युलेखाचे नियम ज्यांचा संबंध वारसांशीं आहे ते रद्द केले गेले आहेत. परंतु इतर नातलगासंबंधीं मृत्युलेखाचे नियम यथास्थित रूढ आहेत. तर प्रथमतः मरणोन्मुख झालेल्या मनुष्यास मृत्युलेख करण्याची ताकीद आहे; यासाठीं कीं त्यानें लोकांचे हक्क आपल्या मानेवर घेऊन जाऊं नयेत. नंतर ज्यांस मृत्युलेख करून दिला गेला आहे त्यांस अशी सक्त मनाई आहे कीं त्यांनीं मृत्युलेखांत आपल्या कडून कांहीं कंपेश करूं नये. आणि जर ते तसें करतील व कोणास कांहीं ज्यास्त देववितील, तर ज्याला जादा पोहोंचेल त्याचें पापही मृत्युलेख बदलणाराचे शिरावर आहे. पण मरणाराकडून कांहीं भूलचूक झाली असेल व ज्यांचे साठीं मृत्युलेख केला गेला आहे त्यांचे संमतीनें एखादी गोष्ट ठरेल तर कांहीं हरकत नाहीं.

(तेही) गणतीचे कांहीं दिवस (होत.) यावरही जो कोणी तुमच्यांतून आजारी असेल अगर मुशाफरीवर (असेल) तर इतर दिवसांतून गणती (त्यानें पुरी करावी.) आणि ज्यांना भोजन देण्याचें सामर्थ्य आहे त्यांच्यावर (एका उपासाचा) मोबदला, एका (मोताद) गरीबास भोजन घालणें हें होय. आणि जो कोणी आपखुषीनें (हें) पुण्य कृत्य करूं इच्छील, तर हें त्याचेठायीं अधिक उत्तम होय. आणि जर तुम्हीं समजाल तर उपास करणें हें (कांहीं झालें तरी) तुमच्याठायीं उत्तमच होय. १८४. (उपासांचा) महिना रमजानचा (महिना) होय कीं ज्यांत (उपास करण्याच्या आज्ञे विषयीं परमेश्वराकडून) कुर्आन प्रकट झालें आहे; (व कुरआन् हें) लोकांस सन्मार्गदर्शक होय व (त्यांत) सद्बोध व (सदसतविचाराचे) तारतम्याचे खुले खुले नियम होत. तर (मुसलमानांनों!) तुमच्यांतून जो कोणी या महिन्यांत (घरीं) हजर असेल त्यानें या (महिन्या)चे उपास पाळा-

---

(१) दुखणाईंत वा मुशाफरींत जो उपास सुटेल तो आपल्या मुक्कामीं आल्यावर वा दुखणाईंतून उठल्यावर पुरा करणें हें धर्म–कर्तव्य होय. शिवाय ज्यांना भोजन देण्याचें सामर्थ्य आहे त्यांनीं एका उपासाचे मोबदला एका मोताद गरीबास भोजन घालावें; याला 'फिद्या' किंवा 'कफ्फारा' म्हणतात. जो कोणी भोजन घालण्याचें पुण्यकृत्य आप खुषीनें करील व सुटून राहिलेले उपासहि पाळील तर त्याचे ठायीं तें उत्तमच होय. अगर याचा असाही अर्थ आहे कीं इस्लामचे प्रथमारंभीं भोजन देणें अथवा उपास करणें या गोष्टींची मुभा होती. परंतु हा नियम पुढील वाक्यानें रद्द झाला. तर आतां उपास केल्यावांचून कोणालाही गत्यंतर नाहीं. आणि जर तुह्मीं उपासाचें इंगित समजाल, तर उपास करणें हें कांहीं झालें तरी उत्तमच होय.

(२) कित्येक भाष्यकारांनीं असें लिहिलें आहे कीं रमजान महिन्यांत कुरआन् प्रकट होण्यास सुरुवात झाली व तें अंशत:अंशत: येऊं लागलें. हा अर्थ कायम ठेवून आम्हीं जो अर्थ घेतला आहे तो 'तफसीरे कबीर' या भाष्याचे आधारें घेतला आहे.

(३) यांत 'शहेदा' या शब्दाचे आणखीही अर्थ आहेत. परंतु

वेत. आणि जो कोणी आजारी असेल अगर मुशाफरीवर (असेल) तर इतर दिवसांतून गणती (त्यानें पुरी करावी). परमेश्वर तुह्मांसाठीं सुसाध्यता इच्छितो व तो तुह्मांवर सक्ती करूं इच्छित नाहीं. आणि (हे नियम त्यानें या साठीं घालून दिले आहेत) कीं तुह्मीं (उपासांची) गणती पुरी करावी व हें कीं परमेश्वरानें जो तुह्मांस सन्मार्ग दाखविला आहे त्या (उपकारा) बद्दल तुह्मीं त्यास गौरवावें, व तुह्मीं (त्याची) उपकार स्तुति करावी. १८५. आणि (हे पैगंबरा!) जेव्हां माझे सेवक तुला माझ्यासंबंधीं विचारतील तेव्हां (तूं त्यांना समजावून दे कीं) मीं (त्यांचे) जवळ आहें. जेव्हां कधीं कोणी माझी प्रार्थना करील तेव्हां मीं (हरेक) प्रार्थना करणाराची प्रार्थना (ऐकितों व योग्य वाटल्यास) मान्यही करून घेतों. तर त्यांना पाहिजे आहे कीं त्यांनीं माझा हुकूमही मानावा व मज वर विश्वास ठेवावा; कीं ते कदाचित् सन्मार्गी

मखदूम फकीह अली साहेब या जगमान्य विद्वान महात्म्यांनीं याचा अर्थ, शाबान महिना संपून रमजान महिन्याच्या चंद्राची ज्याला जाणीव होईल वा साक्ष पटेल त्यानें त्या महिन्याचे उपास पाळावेत, असा केला आहे व हाच उचित होय; कारण शहेदा, हा 'अलमा' व 'रआ' म्हणजे 'जाणिलें' व 'पाहिलें' या अर्थीं हा रूढ आहे. म्हणून चंद्र पाहून व जाणून उपास केला पाहिजे.

(१) अरबस्तानांतील कांहीं अज्ञानी लोकांस असा वहीम आला कीं परमेश्वर उंचीवर आहे; म्हणून ते ओरडून ओरडून त्याची प्रार्थना करूं लागले. तेव्हां परमेश्वरानें या वाक्यांत त्यांचा वहीम दूर केला; आणि प्रार्थना मान्य होण्याची स्थिति अशी आहे कीं गैब म्हणजे अदृष्ट गोष्टींचा अहवाल परमेश्वरालाच ठाऊक आहे; कधीं असेंही होतें कीं मनुष्य एखादी गोष्ट प्रार्थना करून इच्छितो; परंतु परमेश्वराचे अगाध ज्ञानांत त्यास ती अहितकारक होय; ह्मणून परमेश्वर आपल्या कृपेनें ती गोष्ट होऊं देत नाहीं. अशा स्थितींत ज्या मनुष्यानें ईश्वराचाच अवलंब केला आहे तो महनशीलता पत्करतो व त्याला त्या गोष्टीचें दुःख होत नाहीं. सारांश प्रार्थनेचे मान्य-

लागतील. १८६. (मुसलमानांनों!) उपासांचे रात्रींत तुम्हांस आपल्या पत्न्यांपाशीं जाण्याची मुभा दिली गेली आहे. त्या तुमचा पदर होत व तुह्मीं त्यांचा पदर आहां. परमेश्वरानें पाहिलें कीं तुह्मीं (चोरी छपी त्यांचे पाशीं गेल्यानें) खुद्द आपलेंच (धार्मिक) नुकसान करीत होतां; ह्मणून त्यानें तुमचा पश्चात्ताप मान्य केला व तुमच्या अपराधांची क्षमा केली. तर आतां (उपासांत रात्रीचे समयीं) तुह्मीं त्यांच्याशीं अंगसंग करा; आणि (अंगसंगाचा परिणाम) जी (पुत्रप्राप्ती) परमेश्वरानें तुह्मांसाठीं लिहून ठेविली आहे तिची आकांक्षा करा; (व निवळ कामतृप्तीचे नादास लागूं नका) आणि तुह्मीं खा व प्या, येथपर्यंत कीं (रात्रीचे) काळ्या धारेपासून प्रातःकाळांची पांढरी धार तुह्मांस स्पष्ट दिसून येऊं लागेल. नंतर रात्र (पडे) पर्यंत उपास पुरा करा; आणि (होय,) तुह्मी मशीदींत व्रतस्थ असाल, तर (रात्रींही) त्यांच्याशीं अंगसंग करूं नका. ह्या, परमेश्वराच्या (ठराविक)

तेचे दोन प्रकार आहेत: एकतर उद्दिष्ट हेतु सफल होणें अगर मनाचें समाधान व सांत्वन होणें.

(१) लिबास या शब्दाचा अर्थ पोषाक वा परिधान असा आहे; मी त्याचा अर्थ पदर केला आहे. कारण कीं, नवऱ्याच्या अब्रूवर बायको पदर घालते व बायकोचे अब्रूवर नवरा पदर घालतो अगर ते परस्परांचे सुखास कारणीभूत होतात; म्हणजे एकमेकांचे सहवासावांचून त्यांचें चालतच नाहीं.

(२) इस्लामधर्माची हीच तर मोठी खुबी आहे कीं त्यांत मानवी स्वभाव व प्रवृत्तींचा विचार ठेविला गेला आहे. नाहींतर वास्तविक पाहतां, पतिपत्नींच्या समागमाचा वेळ म्हटला म्हणजे रात्रीचा; आणि उपास दोनचार दिवसांचेच नाहींत तर एक महिन्याभरचे. मग पतिपत्नीस एक सारखें वेगळें राहण्याचा हुकूम दिला गेला असता, तर त्याची अंमलबजावणी फार मुष्किल होती.

(३) प्रातःकाळ होतो तेव्हां प्रथम गडद अंधार होतो व मग उजेडाच्या दोन धारा उगवत्या दिशेस दिसून येतात. नंतर उजेड प्रबळ होतां होतां अंधार लय पावतो.

मर्यादा होत ; तर तुह्मीं त्यांच्याजवळही फिरकूं नका. अशाच तऱ्हेनें परमेश्वर आपले नियम लोकांस स्पष्ट करून सांगतो ; कीं कदाचित ते (आज्ञाभंगास) जपून वागतील. १८७. आणि तुह्मीं आपसांत एकमेकांचे माल (उगीच) नाहक खाऊन चट करूं नका ; व त्या (माला)ला (सरकारी) अधिकाऱ्यांपाशीं (वशीला घडवून आणण्याचे कामीं) साधन बनवूं नका ; कीं लोकांचे मालांतून (थोडें बहुत जें) कांहीं (हातीं लागेल तें) पापबुद्धीनें जाणून बुजून तुह्मांस गिळंकृत करितां यावें. १८८. (हे पैगंबरा! लोक) तुला चंद्रा (चे रूपांतरां) संबंधीं प्रश्न करितात. तर (तूं त्यांना) सांग कीं चंद्राचे द्वारा लोकांचे व्यवहार व (त्यांची उपासना उदाहरणार्थ) हज्ज यांचे वेळ माहीत होतात. आणि घरांत तुह्मीं त्यांच्या पाठीमागचे बाजूनें यावें हें कांही पुण्य नाहीं; किंबहुना पुण्य तर त्याचें होय कीं जो (परमेश्वराला) भिऊन वागेल. आणि घरांत (याल तर) त्यांचे दरवाज्यांतून या ; व परमेश्वरा (चे आज्ञाभंगा) पासून भीत रहा

(१) म्हणजे लांच खाण्याचे हेतुनें ; कीं जो लांच, लांचखाऊ अधिकाऱ्यांस खऱ्याचें खोटें करण्यासाठीं दिला जातो.

(२) पैगंबर साहेबांस लोक लहान मोठ्या सर्वच तऱ्हेच्या गोष्टी विचारीत होते. सारांश, कोणी हेंही विचारिलें कीं, कांहो, महाराज! ही चंद्राची वधघट व उगवणें मावळणें यांत काय प्रयोजन आहे? परमेश्वरानें त्यांस उत्तर दिलें कीं चंद्राद्वारा लोकांचीं मोठमोठालीं कामें निघतात. त्यांचे व्यवहार व उपासना यांचें कालमान चंद्रावर अवलंबून आहे. म्हणूनच शास्त्रांत चंद्रमास व चांद्रवर्ष गणण्याचा प्रचार होय.

(३) इस्लामापूर्वी अबरलोक निरनिराळ्या वहींमांत पडलेले होते. त्यापैकीं एक हें कीं हज्जचीं वस्त्रें धारण केलीं असतांना घरांत यावयाचें अगत्य झाल्यास, घरांत मागचे बाजूनें भिंतींत खिंडार पाडून येत होते. परमेश्वरानें या त्यांच्या वर्तनाचा निषेध केला व सांगितलें कीं प्रथम तर या गोष्टीच पुण्यांत दाखल नाहींत. पण ज्या पुण्याची जरूरी आहे त्याचे-कडे तुमचें लक्ष नाहीं.

कीं तुह्मीं (आपल्या मनोरथांत) सफल व्हाल. १८९. आणि (मुसलमानांनों!) जे लोक तुह्मांशीं लढतील, तुह्मीहीं परमेश्वराचे मार्गा-(ह्मणजे धर्मा)र्थ त्यांच्याशीं लढा. व अत्याचार करूं नका; कारण कीं, परमेश्वर (कोणाही तऱ्हेनें) अत्याचार करणाऱ्यांना पसंत करीत नाहीं. १९०. आणि (जे लोक तुह्मांशीं लढतात) त्यांना जेथें पावाल तेथें कत्तल करा; व जेथून त्यांनीं तुह्मांस काढून लाविलें आहे (ह्मणजे मक्केतून) तुह्मींही त्यांना बाहेर काढा. आणि फितुर (काईम राहणें हें) कत्तले पेक्षांही अधिक भयंकर होय. आणि जोंपावेतों नास्तिक लोक आदर मान्यतेचे मशीदी (ह्मणजे काबागृहा)पाशीं तुह्मांशीं न लढतील, तों पावेतों तुह्मींही त्या जागीं त्यांच्याशीं लढूं नका. परंतु जर ते लोक तुह्मांशीं लढतील तर तुह्मींही त्यांना (बेलाशक) मारून टाका. (असल्या) नास्तिकांची अशीच सजा होय. १९१. मग जर ते माघार घेतील तर परमेश्वर क्षमाळू व दयाळू होय. १९२. आणि तुम्हीं येथपर्यंत त्यांच्याशीं लढा कीं (मुलखांत) फंदफितुर (नांवासही) राहणार नाहीं; व (एका) परमेश्वराचाच हुकूम चालेल. मग जर ते (फितुरापासून) माघार घेतील तर (त्यांच्यावर कोणात्याही प्रकारची सक्ती न केली पाहिजे. कारण) सक्ती तर जुलूमी[1] लोकांखेरीज कोणावरही (वाजवीच) नाहीं. १९३.

---

(१) उर्दू भाषेंत कुराणाचे लोयप्रीय भाषांतरकार शाह अबदुल कादिर साहेब हे लिहितात कीं ‘अविश्वासी व नास्तिक लोकांशीं लढाई याच करतां होय कीं अन्याय व जुलूम तहकूब व्हावा, व सद्धर्माकडून लोकांस बहकविलें न जावें आणि हुकूम सर्वत्र परमेश्वराचा चालावा. जर अविश्वासी लोक ताबेदार होऊन राहतील तर लढाईची गरज नाहीं; आणि विश्वास तर मनांवर अवलंबून आहे. मग बळजबरीनें मारून हाणून मुसलमान करण्यांत काय हांशील आहे?’ यावरून मुसलमांनाचें जिहाद ह्मणजे धर्मयुद्ध यावर चांगला प्रकाश पडतो व त्याची कच्ची हकिकत माहीत होते कीं कसल्या धार्मिक आवश्यकतेमुळें जिहादची परवानगी असते; एरवीं तर लढाई चालत असतांही अत्याचार व जुलूम करण्याची मनाई आहे.

आदर सन्मानाचे महिन्यांचा बदला आदर सन्मानाचे महिने; आणि (महिन्यावरच काय? तर) आदराच्या (सर्वच) चिजा अदल्यांचा बदला. तर जो कोणी तुम्हांवर (कांहीं) कहर गुदरवील, तर जसा कहर त्यानें तुम्हांवर गुदरविला, तसाच कहर तुम्हींही त्याच्यावर गुदरवा. आणि (कहर गुजारतांना) परमेश्वराला भीत राहा व जाणून असा कीं परमेश्वर, त्याला जे लोक भिऊन वागतात त्यांचाच साथी होय. १९४. आणि तुम्हीं परमेश्वराचे मार्गांत खर्चवेंच करा व आपल्या हातांनीं आपल्याला हलाखींत घालूं नका. आणि परोपकार करा; निःसंशय परमेश्वर परोपकारकर्त्यांस प्रीय

असले नियम असतांना 'जिहाद' वर कोणाच्या तऱ्हेचा आक्षेप येऊं शकत नाहीं.

(१) अरबलोक जिल्काद, जिल्हज्ज मोहर्रम व रजब या चार महिन्यांचा फार आदर करीत होते; कीं सर्व मुलुखभर लूटमार व लढाया बंद होत होत्या. मुसलमानही त्याच कायद्याप्रमाणें वागत होते. म्हणून नास्तिक लोक या महिन्यांत मुसलमानांवर चढचढून येत असत. मुसलमान या सन्माननीय महिन्यांच्या विचारानें लढाईकडून अंग काढून घेत. परमेश्वरानें मुसलमानांस सदर परवानगी दिली कीं आदराबरोबर आदर आहे; जर ते कोणा वेळेचा अगर स्थलाचा आदर न पाळतील तर तुम्हांसही असा आदर पाळण्याची जरूरी नाहीं; कीं जेणें करून तुम्हीं जशाला तसा जबाब देण्यांत कमी करावी.

(२) भाष्यकारांनीं या वाक्याचे अर्थ वेगवेगळाले दिले आहेत. कोणी म्हणतात कीं आपल्याला हलाखींत घालणें म्हणजे जर तुम्हीं जिहाद करणें सोडून द्याल तर शत्रूचा तुम्हांवर पगडा बसेल व ते शेवटीं तुमचे नाशास कारणीभूत होतील; कोणी म्हणतात कीं जर तुम्हीं धर्मयुद्धांत आपलें धन न खर्चाल तर शत्रूंचे पुढें हार खाऊन पायमल्लींत पडून जाल. आणि कोणी हाही अर्थ सांगतात कीं परमेश्वराचे मार्गी खर्च करा, पण इतका जास्त खर्चही करूं नका कीं तुम्हांला स्वतः टंचाई भासेल. व तुमची टंचाई तुम्हांलाच नडेल व तुमचे पायमल्लीस कारणीभूत होईल.

ठेवितो. १९५. आणि परमेश्वरार्थ हज्ज व उमरा (यांचा तुह्मीं निश्चय केला असेल तर तो) पूर्ण करा. आणि जर तुह्मीं (वाटेंत कोठें) घेरले जाल

(१) ज्या मनुष्यानें हज्ज व उमरा यांचा निर्धार केला असेल व वाटेंत शत्रु त्याला अडकवतील; व यास्तव तो काबागृहीं पोहोंचू न शकेल; तर त्याला सर्वानुमतें कुरबानी ह्मणजे बळी अर्पण करणें भाग होय. आतां तो बळी कोठें व केव्हां दिला जावा याविषयीं धर्मशास्त्रवेत्त्यांमध्यें मतभेद आहे. हजरत इमाम-आचार्य-अबुहनीफा यांचें असें मत आहे कीं बळी-दानार्पण काब्यांजवळ केलें जावें; ह्मणजे त्या मनुष्यानें बळीच्या जनावराला आणखी कोणा मनुष्याच्या हस्तें काबा गृहांत धाडावें आणि त्याच्या अर्पणाचा दिवस हज्जचे विधि करावयाचे असल्यास 'यौमि नहर' ह्मणजे जिल्हज्जची दहावी तारीख, व उमरा ह्मणजे तीर्थाचे विधि करावयाचे असल्यास कोणताही एक दिवस ठरवावा. त्या दिवशीं ह्या निर्धार केलेल्या मनुष्यानें जेथें अडकविला गेला असेल तेथेंच आपलें डोसकें मुंडवून एहराम ह्मणजे हजचीं वस्त्रें काढून टाकावीं व आपला नेहमीचा पोषाक करावा. हजरत इमाम–आचार्य–शाफई ह्मणतात कीं हें बळीदानार्पण काब्याजवळच होणें कांहीं जरूर नाहीं. ज्या जागीं तो मनुष्य घेरला गेला असेल त्याच जागीं बळी देऊन वस्त्रें उतरावीं. या मतभेदामुळें आह्मी सर्व साधारण असा अर्थ पत्करला आहे व तो दोन्हीं पक्षांसही लावतां येतो. हें ठाऊक असूं द्या कीं काबागृहाचे आदराचे दृष्टीनें मक्कापुरीच्या चारही बाजूस तटबंदी केली गेली आहे; व या हद्दींत शिकार करणें व वनस्पतीपैकीं झाड, पान, फूल, गवत वगैरे कापणें, तोडणें व ओरबाडणें यांची मनाई आहे. याचें कारण अध्यात्मिक उन्नति व नैतिक प्रगती हें होय; याशिवाय मक्केची जमीन रेताळ व खडकाळ आहे व तींत पाणी व झाडपाल्याची कमतरता आहे; ह्मणून त्या जागेला पायमल्लीपासून राखणें हा ही उद्देश दिसतो. या हद्दबंदीचे आंत जो प्रदेश आहे त्याला 'हरम' ह्मणतात. निरनिराळ्या देशाहून येणाऱ्या मक्केचे यात्रे करूं साठीं शास्त्रांत कांहीं स्थळें नियमित केलीं गेलीं आहेत. उदाहरणार्थ:–मदिनेकरांसाठीं जुल्हलीफा, सिरीयादेशाचे रहिवाशांसाठीं हजफा, नज्दचे लोकांसाठीं

तर जी सहज प्राप्त होऊं शकेल अशी कुरबानी (ह्मणजे बळी अर्पण करा). आणि बळी आपल्या वेदी जवळ जाऊन ठेपे तों पर्यंत तुह्मीं आपलीं डोसकीं मुंडवूं नका. पण जो कोणी तुमच्यांत दुखणेकरी असेल अगर त्याच्या डोसक्याकडून त्याला (कोणतीही) इजा होत असेल; तर (केंस उतरून टाकण्याचा) मोबदला उपास वा दानधर्म वा बळीदान (यांहीं होतो); मग जेव्हां तुह्मीं (शत्रु वगैरे कडून) बिनघोर होऊन जाल, तेव्हां जो कोणी उमरा (ह्मणजे तीर्था)चा, हज्ज (ह्मणजे यात्रे) बरोबरच लाभ घेऊं पाहील तर जी सहज प्राप्त होऊं शकेल अशी कुरबानी (ह्मणजे बळी त्यानें दिला पाहिजे); आणि ज्याला (बळी) प्राप्त न होईल तर हज्जचे हंगामांत तीन दिवसाचे उपास (राखणें) व जेव्हां तुह्मीं परत याल तेव्हां सात (दिवसाचे). हा पूर्ण दशक (झाला). हा (हुकूम) ज्याचें घरदार सन्माननीय मशीदी (चे सीमेंत ह्मणजे मक्के) त नसेल त्याच्या करतां होय. आणि तुह्मी परमेश्वराला भ्या व जाणून असा कीं परमेश्वर शिक्षेंत फार कडक आहे. १९६.

कर्नुल्मनाजिल व यमनवाल्यांकरतां (ज्यांत हिंदुस्थानहि दाखल आहे) यलमलम पर्वत. जेव्हां कोणी हज्ज अथवा उमरा करण्याचे निर्धारानें या स्थळीं किंवा त्यांच्या थेट समोरासमोर येऊन पोहोंचेल त्यानें स्नान अगर वजू करून ह्मणजे तोंड व हात पाय धुवून सोवळें होऊन नवे कपडे बदलावे व सुगंधी द्रव्यें लावावीं व दोन रकअत नमाज पढून तलबिय: ह्मणजे (लब्बैक लाहुम्मा लब्बैक, लब्बैकालाशरींकालक, लब्बैक अन्नल हमदा व न्नेअमता लक, वल्मुल्का लक ला शरींका लक.) हे परमेश्वरा! मी तुझ्या सेवेंत हजर आहे, हे परमेश्वरा! मीं तुझ्या सेवेंत हजर आहे, मी तुझ्या सेवेंत हजर आहे; तुझा कोणी सरकतदार नाहीं. हे परमेश्वरा! मी तुझ्या सेवेंत हजर आहे. सर्व स्तुति तुलाच्च योग्य आहे, सर्व देणग्या व राज्य तुझेंच आहे, तुझा कोणी विभागी नाहीं;' अशी घोषणा करीत जावी. मुहरिम ह्मणजे हज्जाचीं वस्त्रें परिधान करणाराचे फक्त दोनच्च कपडे असतात ह्मणजे एक चादर, व एक लुंगी कीं तीं शिवलेलीं नसावींत; परंतु स्त्रियांस शिवलेले कपडे परिधान करण्याची मुभा आहे. हीं वस्त्रें धारण केल्यानंतर कित्येक गोष्टी करण्याची

हज्जचे (तर खास) महीने (होत कीं ते सर्वांस) विदित आहेत. तर जो कोणी त्या महिन्यांत हज्जचा निर्धार करील, तर (एहराम-हज्जचीं वस्त्रें-धारण केल्यापासून अखेर पावेतों) हज्जचे (हंगामा) मध्यें ना विषयसुखाची कांहीं गोष्ट (करणें) व ना (कसल्याच) पातकाची व ना तंट्याबखेड्याची. आणि तुम्हीं पुण्याचें कोणतेंही काम कराल, तें परमेश्वराला (तेव्हांच) माहीत होऊन जाईल. आणि (हज्जेस जाण्यापूर्वीं वाटेची) बेगमी करून घ्या. कारण, (वाटेची) सर्वोत्तम बेगमी (परमेश्वराचें) भय होय; (व त्यांपैकींच हें कीं कोणापाशीं मागूं नये व चोरूं नये). आणि अहो बुद्धिवानांनों! (अस्सल धार्मिकता ही कीं) तुम्हीं माझ्याशीं भीत असा. १९७. (हज्जमध्यें सामील होऊन) तुम्हीं आपल्या पालनकर्त्यांची कृपा (म्हणजे व्यापाराद्वारें कांहीं द्रव्य) संपादन करूं पाहाल तर त्यांत तुम्हांकडे कांहीं पाप नाहीं. मग जेव्हां तुम्हीं 'अरफात'हून परत फिराल, तेव्हां मश्‌अरुल्‌हराम (म्हणजे मुजदल्फा) मध्यें मुकाम करून परमेश्वराचें स्मरण करा. आणि त्याचें स्मरणही जसें त्यानें (पैगंबराद्वारा) तुम्हांस

मनाई आहे:—पुरुषाला शिवलेले कपडे घालणें, डोकें झांकणें, अत्तर लावणें, ऊवा मारणें, शिकार करणें, डोकें मुंडविणें, नख वा केस कातरणें, पतिपत्निगमन व केशर वगैरे रंगीन वस्तुनें रंगलेलें वस्त्र लेणें वगैरे. स्त्रिला डोकें झांकण्याची मुभा आहे पण तोंडावर बुरखा घेण्याची मनाई आहे.

(१) म्हणजे शव्वाल, जिल्काद व जिल्हज्जचे दहा दिवस. हज्जचीं वस्त्रें परिधान करणें शव्वालचे अगोदर निषिद्ध होय.

(२) इस्लामचे पूर्वीं तर लोक भीक मागमागून हज्ज करीत होते व मगदुर असून वाट सामुग्री बरोबर नेत नसत व इतर लोकांस कंटाळा आणीत असत. आतांहि हजारों मनुष्यें ज्यांना मगदूर नाहीं ते पुरता वाटखर्च घेतल्या वांचून केवळ भिकेचे भरंशावर हज्ज करण्यासाठीं निघून उभे राहतात. तर वाटेची बेगमी करून घेण्याची फार उत्तम व उपयुक्त ताकीद होय. मुसलमानांना या गोष्टीकडे पुरतें लक्ष पुरविलें पाहिजे.

शिकविलें आहे तसेंच करा. आणि या पूर्वी तर तुम्हीं आडमार्गी भटकणाऱ्यांपैकीं होतां; (म्हणजे तुम्हांस भक्तिमार्गही माहीत नव्हता.) १९८. नंतर (एक गोष्ट ही होय कीं जेव्हां तुम्हीं आरफातहून चालूं लागाल तेव्हां) ज्या जागेवरून (इतर) लोक चालतील त्या वरूनच तुम्हींही चाला; आणि परमेश्वरापाशीं (पातकांची) क्षमा मागा. निःसंशय परमेश्वर क्षमाकर्ता व दयाळू होय. १९९. मग जेव्हां तुम्हीं आपले (हज्जचे) विधि पूर्ण करून चुकाल, तेव्हां तुम्ही (शेखीनें) जसें आपल्या वाडवडीलांचें स्मरण करूं लागत होतां (तें सोडून देऊन) तसेंच, किंबहुना त्याहूनही जास्तच (पूज्यबुद्धीनें) तुम्हीं परमेश्वराचे स्मरणांत लागा. मग लोकांतून

(१) हजरत पैगंबर साहेबांनीं परमेश्वराचे शिक्षणास अनुसरून जें कांहीं कार्य केलें व जें त्यांच्या हदीस म्हणजे वचनानें शाबीत होतें तें असें कीं:—त्यांनीं मुजदल्फा मुक्कामीं पोहोंचून एकदां 'अज़ान' म्हणजे बांग व दोनदां 'इकामत' म्हणजे नमाजीला उभे राहण्याचे वेळीं पुकारली जाते ती बांग म्हणवून 'मगरिब' म्हणजे संध्याकाळ व 'इशा' म्हणजे रात्र या वेळच्या दोन्हीं नमाजी एकत्र पढून कांहीं विश्रांति घेतली. सकाळ झाली तेव्हां अज़ान व इकामत पुकारून सकाळची नमाज पढली. मग आपल्या कस्वा नांवाचे उंटणीवर स्वार होऊन, कुज़हपर्वत जो मुजदल्फाचे मैदानांत आहे तेथें आले; व किबल्याकडे तोंड करून दुवा व तकबीर (म्हणजे अल्लाहो अकबर) व तहलील (म्हणजे लाइलाहा इल्लल्लाहो) यांचें घोषण करीत राहिले व सूर्य उगवतांच पुढें चालते झाले.

(२) मक्केचे राहणारे अरफात मध्यें जाऊन राहत नव्हते; व म्हणत कीं आम्हीं तर, खास हरमचे रहिवाशी आहों. तर आम्हीं हरमचे हद्दीबाहेर कां म्हणून जावें? पण वास्तविक पाहतां अरफातमध्यें मुक्काम करणें, हा हज्जचा एक मुख्य विधि होय. इतर लोक तर अरफातहून चालत; व हे लोक हरमची सरहद्द, जेथें ते थांबत होते तेथूनच चालूं लागत. परमेश्वरानें त्यांच्या या गैरसमजाची सुधारणा केली.

(३) जे लोक अरफातहून चालून येऊन काबागृहाला प्रदक्षिणा

कांहीं असे होत कीं जे (प्रार्थनेंत) म्हणतात कीं हे आमचे पालनकर्त्या! आम्हांला (जें कांहीं देणें असेल तें) ह्या जगांत दे; (सारांश, त्यांना दुनिया प्राप्तही होते.) आणि पुढील जगांत त्यांचा कांहींच वांटा नाहीं. २००. आणि त्यांच्यांतून कांहीं असेही होत कीं जे (प्रार्थनेंत) म्हणतात कीं हे आमचे पालनकर्त्या! तूं आमचें ह्या लोकींही कल्याण कर व परलोकींही कल्याण (कर;) व आम्हांस नरकाग्नीचे शिक्षेंतून वांचीव. २०१. हेच लोक होत कीं ज्यांना (परलोकीं) त्यांनीं जें कांहीं केलें सवरलें आहे त्याचा वांटा (म्हणजे पुण्य फल प्राप्त) होईल. आणि परमेश्वर तर फटक्या भरांत (सर्वांचा) हिशेबकर्ता होय. २०२. आणि गणतीचे (ह्या कांहीं) दिवसांत तुम्हीं परमेश्वराचें स्मरण करीत असा. मग जो कोणी घाई करील (व) दोनच दिवसांत (मिनाहून निघून उभा राहील); तर (त्यांत) त्याच्याकडे कांहीं पाप नाहीं. आणि जो उशीरापर्यंत थांबून राहील त्याच्याकडेही कांहीं पाप नाहीं. (ही सवलत) जो कोणी

घालतात, त्यांचे हज्जचे विधि या प्रदक्षिणेनंतर पूर्ण होतात. परंतु हज्ज तर इस्लामचे पूर्वीं पासूनच चालत येत होता; व ते लोक हज्ज पूर्ण झाल्यावरही मेळा जमवून ठेवित असत. त्यांत ते देवघेव करीत व शेखीनें आपल्या वाडवडीलांची बढाई मिरवीत व पवाडे व काव्यें पाठ म्हणून दाखवीत. परमेश्वरानें हा जमाव मोडावयास इच्छिलें नाहीं, कारण कीं ते क्रयविक्रय व व्यापारधंद्याचे दिवस असतात; परंतु वाडवडिलांची बढाई व निरर्थक गोष्टी यांची मनाई केली; व परमेश्वरानें आपलें स्मरण फार पूज्य-बुद्धीनें करावयास त्यांस आज्ञा केली.

(१) दोनच दिवस अथवा कांहीं जास्त दिवस पावेतों राहण्यास अडचण नाहीं. पण ईश्वरस्मरणाकडून गाफिल होतां कामा नये. सारांश जे लोक मक्केंत राहतात ते मिनामध्यें खडे फेंकतात व प्रत्येक नमाजेनंतर व एरवींही 'तकबीर' म्हणत जातात. व ही तकबीर इतर देशांतही लोक हज्जमध्यें नसले तरीही याच नियमित दिवसांत नमाजेनंतर म्हणतात.

(परमेश्वराला) भिऊन वागेल त्याच्या साठींच होय. आणि तुम्हीं परमेश्वराला भीत राहा व जाणून असा कीं (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) तुह्मीं (सर्व) त्याचेच हुजुरांत हजर केले जाल. २०३. आणि (हे पैगंबरा) कोणी एखादा माणूस असा (दांभिकही) असतो कीं ज्याच्या गोष्टी तुला (या वेळीं) जगिक आयुष्यांत भल्या व मोहक वाटतात व तो आपल्या अंतरंगांतील (प्रीति) भावाचा परमेश्वराला साक्षीही ठरवितो; व वास्तविक पाहतां, तो (तुझ्या) शत्रूं मध्यें (सर्वांत) अति कट्टा भांडखोर होय. २०४. आणि जेव्हां तो (तुजकडून) परत फिरेल, तेव्हां तो या हेतुनें (सारा) मुलुख खुंदळून टाकील कीं त्यानें त्यांत नासाडी माजवावी; व शेताभाताचा व (मनुष्य व पशु वगैरेंच्या) बिजांचा विध्वंस करून टाकावा. आणि परमेश्वर नासधूळीला पसंत करीत नाहीं. २०५. आणि जेव्हां त्याला सांगितलें जाईल कीं तूं परमेश्वराला भी; तेव्हां त्याला शेखी येऊन (ती त्याला) पाप करण्यास प्रवृत्त करील. तर अशा (अजागळा) स मात्र जहन्नम (ह्मणजे नरककुंड) पुरेसें होय व तें (फारच) वाईट शयन होय. २०६. आणि लोकांत कोणी (भला माणूस) असाही होय कीं जो परमेश्वराची मर्जी संपादण्यासाठीं आपला जीव

---

(१) आणि जो कोणी परमेश्वराला भिऊन वागेल त्याच्यासाठीं वेळ अवेळ कशाचीच अडचण नाहीं; पण जो कोणी वाईट हेतूनें तेथें थांबून राहील त्याचें राहणेंच परमेश्वराला पसंत नाहीं. मग तो घाई करो वा उशीर करो.

(२) मौलवी शाह अबदुलकादिर साहेब लिहितात कीं दांभिक ह्मणजे ढोंगी माणसाची ही स्थिति असते; कीं तो जाहीरपणें तर खुशामत करतो व परमेश्वराला साक्षी ठेवुन ह्मणतो कीं माझ्या मनांत तुमचें फार प्रेम आहे. पण भांडतांना तो कांहीं कसर ठेवित नाहीं. आणि त्याला बाब सांपडेल तर लूटमार चालवील. त्याला मना करावें तर तो अभिमान धरून जास्तच पाप करितो. हजरत पैगंबर साहेबांचे वेळीं अखनस बीन शुरैक नामीं मनुष्य त्यांच्याशीं असेंच वर्तन करीत होता.

(देखिलही) देऊन टाकतो. आणि परमेश्वर, सेवकांचे ठायीं फारच करूणाशील होय; (कीं त्यांच्या कमजोरीवर नजर ठेवून त्यानें धर्मांत हरतऱ्हेची सुलभता ठेविली आहे.) २०७. अहो मुसलमानांनों! इस्लामांत तुम्हीं पुरेपुरे दाखल व्हा व सैतानाचे पदोपदीं चालूं नका. निःसंशय तो तुमचा धडधडीत दुशमन होय. २०८. मग जर तुह्मांपाशीं स्पष्ट हुकूम येऊन पोहोंचेल व त्या उपरांतही तुह्मीं डगमगाल, तर जाणून असा कीं परमेश्वर परम समर्थ (व) बुद्धिमान् होय. (त्याच्या तावडींतून तुह्मांस सुटतां येणार नाहीं.) २०९. हे लोक कां या गोष्टींचीच वाट पाहतात कीं परमेश्वरानें आभाळाचें छत्र लावून देवदुतांसह परिवार यांचे समोर येऊन हजर व्हावें; व (जें कांहीं होणें असेल त्याचा) हुकूम सोडला जावा. (म्हणजे पुनरुत्थानाची घटका यावी; परंतु हें सद्या मंजूर नाहीं.) आणि सर्व कामें परमेश्वराचेच हवालीं होत. २१०. (हे पैगंबरा!) तूं बनी-इस्राएलांस विचार कीं आम्हीं त्यांना कितीतरी खुल्या खुल्या निशाण्या दिल्या? आणि जो कोणी (इतका अजागळ असेल कीं परमेश्वर त्याला एक देणगी म्हणजे दिव्य पुस्तक देईल व तो) परमेश्वराचे (त्या) देणगीला ती आपल्यापाशीं आल्यानंतर बदलून टाकील; तर ह्यांत शंका नाहीं कीं परमेश्वर शिक्षेंत फार कडक होय. २११. जे लोक (सत्धर्माला) नाकारितात त्यांना ऐहिक आयुष्य सुशोभित

---

(१) कित्येक यहुदी मुसलमान झालेले होते; व मुसलमान होऊनही शब्बाथ ह्मणजे शनवारचे दिवसाचा आदर करीत होते; व उंटाचें मांस जें यहुद्यांचे येथें निषिद्ध आहे त्याविषयीं जपत. अजूनही हिंदूंचे झालेले कांहीं नवे मुसलमान आपल्या पहिल्या धर्मांतल्या गोष्टी पाळतात. तर मुसलमान व्हावें तर पुरेपुरे. अर्धे हिंदू व अर्धे मुसलमान राहून कांहीं उपयोग नाहीं. हें वाक्य दांभिक लोकांसंबंधानें प्रगट झालें आहे.

(२) ह्मणजे सर्व कामें परमेश्वराचे मर्जी व परवानगीनें होतात. तशीच कियामत ह्मणजे पुनरुत्थानाची घटका जेव्हां येईल तेव्हां योग्य वेळीं त्याच्याच मर्जी व परवानगीनें होईल.

करून दाखविलें गेलें आहे; व ते मुसलमानांची चेष्टा[१] उडवितात. व वास्तविक पाहतां, जे लोक परमेश्वराला भिऊन चालतात (म्हणजे मुसलमान, ते आपल्या दर्ज्यांमध्यें) पुनरुत्थानाचे दिवशीं त्या(नाकारणाऱ्यां) वरहि वरचढ राहतील. आणि परमेश्वर ज्याला इच्छील त्याला बेसुमार (देणग्या) देईल. २१२. (सुरुवातींत सर्व) लोक एकाच पंथाचे होते. मग (ते आपसांत मतभेद करूं लागले तेव्हां) परमेश्वरानें प्रवक्ते पाठविले कीं ते (विश्वासूंना ईश्वरप्रसन्नतेची) सुवार्ता सांगीत व (नास्तिकांना ईश्वरशिक्षेचें) भय सुचवीत; आणि त्यानें त्यांच्या मार्फत सत्य पुस्तकें पाठविलीं, कीं ज्या गोष्टींत लोक मतभेद करीत आहेत त्या गोष्टींविषयीं ईश्वरी पुस्तक त्यांच्यांत फैसला करील. आणि (यावरही लोकांचा विरोध बंद झाला नाहीं कीं) ज्या लोकांना पुस्तक दिलें गेलें होतें तेच (लोक) आपल्यापाशीं खुले खुले हुकूम आले त्याउपरांत, आपसांतील अढीमुळें त्याविषयीं मतभेद करूं लागले. तर (अखेर) ज्या खऱ्या (मार्गा)विषयीं लोक मतभेद करीत होते तो (मार्ग) परमेश्वरानें स्वसंकल्पानें मुसलमानांस दाखविला. आणि परमेश्वर ज्याला इच्छील त्याला सरळमार्ग दाखवील. २१३. (मुसलमानांनों!) कां तुह्मीं अशी कल्पना करितां कीं तुम्ही (मजेनें) स्वर्गांत जाऊन दाखल व्हाल? आणि अजून, जे लोक तुमच्या आधीं होऊन गेले आहेत त्यांच्यासारखी स्थिति तुह्मांला आली नाहीं; कीं त्यांना टंचाईही पोहोंचली व दुःखेंही (पोहोंचलीं) व झटकारिलेही गेले; येथपर्यंत कीं पैगंबर व त्याचे संगतीं जे विश्वासणारे होते ते (हळहळून) बोलूं लागले कीं अखेर परमेश्वराचे मदती(चे येण्या)चा कांहीं वेळही आहे? सावध असा! सावध असा! परमेश्वराची मदत (ह्मणजे तिचावेळ) जवळ (येऊन लागला) आहे. २१४. (हे पैगंबरा!) तुला (लोक) विचारितात कीं (परमार्थांत) त्यांनीं काय खर्च करावा? तर तूं

(१) हल्लींही कांहीं श्रीमंत आपल्या वैभवाच्या घमेंडींत गरीब मुसलमानांची हेटाळणी व चेष्टा करतात. त्यांना या वाक्यापासून बोध घेतला पाहिजे.

(त्यांना) समजीव कीं (परोपकारबुद्धिनें) जो मालही तुह्मीं खर्च कराल, तो तुमच्या आईबापांचा हक्क होय, व (तसाच) अगदीं जवळचे नातलगांचा व अनाथ बालकांचा आणि (मोताद) गोरगरिबांचा व वाटसरूंचा. आणि तुह्मीं कोणचाही परोपकार (लोकांशीं) कराल तर परमेश्वर तो जाणून आहे. २१५. (मुसलमानांनो! जिहाद ह्मणजे धर्मयुद्ध) तुह्मांस कर्तव्य केलें गेलें आहे; व तें तुह्मांस आवडेनासेंही वाटेल. आणि नवल नाहीं कीं एक गोष्ट तुह्मांला आवडेनाशी लागेल व ती तुमचे ठायीं उत्तम असेल! आणि नवल नाहीं कीं एक गोष्ट तुह्मांस प्रीय वाटेल व ती तुमचे ठायीं वाईट निपजेल. आणि परमेश्वर जाणतो व तुह्मीं जाणत नाहीं. २१६. (हे पैगंबरा! मुसलमान लोक) तुला आदरणीय महिन्याविषयीं (ह्मणजे) त्यांत लढाई करण्याविषयीं विचारितात (कीं काय हुकूम आहे?) तर तूं त्यांना समजावून दे कीं आदरणीय महिन्यांमध्यें लढणें महा पातक होय. पण परमेश्वराचे मार्गास अडथळा करणें व परमेश्वराला (जसें मानिलें पाहिजे तसें) न मानणें, आणि सन्माननीय मशीदीं (ह्मणजे काबागृहां)त मज्जाव करणें व त्या (मशीदींत राहण्याची व सेवाभक्ति करण्या)ची ज्यांचे अंगीं पात्रता आहे अशांस (ह्मणजे मुसलमानांस) तींतून काढून लावणें (कीं काबागृहांत त्यांना भक्तिकरतां येऊं नये), हें परमेश्वरा समीप (त्याहूनही) महान्‌तर (पातक) होय. आणि फितुर माजविणें हें (रक्तपात व) कत्तलेहूनही भयंकर होय आणि (हे नास्तिक लोक) नित्य तुह्मांशीं लढतच राहतील येथपावतों कीं जर त्यांचें चालेल तर ते तुह्मांस तुमच्या (इस्लाम) धर्मांतून फिरवून टाकतील. आणि तुमच्यांतून जो कोणी आपल्या धर्मांतून फिरेल व नास्तिक असतांनाच मरून जाईल, तर असल्या लोकांचें केलें सवरलें

(१) दानधर्म व परोपकार यांचे विनियोग तर स्पष्ट करून सांगितले व किती द्यावें हें प्रमाण लोकांच्या हिमतीवर सोडून दिलें. कारण जितका गूळ घालाल तितकें गोड होईल.

(२) पहा पृष्ट ७७, नोट नं० १.

(काय) इहलोक व (काय) परलोक (दोहों)मध्यें अक्रीत जाईल. आणि हेच नरकवासी होत (व) ते सदासर्वदा नरकांतच राहतील. २१७. ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व ज्यांनीं परमेश्वराचे मार्गांत स्वदेशत्यागही[1] केला व जिहाद-धर्मयुद्ध-हि केलें; हेच ते होत कीं जे परमेश्वराचे दयेची आशा बाळगून (बसले) आहेत. आणि परमेश्वर क्षमाकर्ता व दयाळू होय. २१८. (हे पैगंबरा! लोक) तुला दारू व जुगार यांविषयीं प्रश्न करितात. तर (तूं या लोकांस) सांग कीं ह्या दोन्हीं (चिजां)त मोठें पातक होय; आणि लोकांचे (कांहीं) फायदेही होत; परंतु यांच्या फायद्यापेक्षांही यांचें पातक (व नुकसान) अति मोठें होय. आणि ते तुला विचारितात कीं त्यांनीं (परमेश्वराचे मार्गांत) किती खर्च करावा? तर (तूं त्यांना) समजावून दे कीं (तुमच्या गरजा भागून) जितका फाजील उरेल. अशाच तऱ्हेनें परमेश्वर (आपले) नियम तुह्मांस स्पष्ट करून सांगतो कीं तुह्मीं कदाचित् इहलोक व परलोक यां(चे प्रकरणां)त[2] मननपूर्वक विचार कराल. २१९. आणि (हे पैगंबरा! लोक) तुला अनाथ बालकांविषयीं विचारितात. तर (तूं त्यांना) समजावून दे कीं (ज्यांत) त्या(अनाथां)ची सुधारणा[3] (होईल तेंच) उत्तम होय. आणि जर तुह्मीं

---

(१) स्वदेशत्याग हा हिजरत या शब्दाचा अर्थ होय. पैगंबर साहेब व तत्कालीन मुसलमान हे, नास्तिक व अविश्वासी लोकांचे छळणूकीचे भयानें आपापले देश सोडून मदिनेंत येऊन राहिले होते. नंतर परमेश्वरानें असें केलें कीं मुसलमानांनीं पैगंबर साहेबांचे हयातींतच मक्का शहर जिंकलें व तमाम अरबी द्विपकल्पांत मुसलमानांचें राज्य झालें. लोकांस धर्माचें स्वातंत्र्य प्राप्त झालें व पुन्हां स्वदेशत्याग करण्याची जरूर उरली नाहीं.

(२) ह्मणजे जग प्रपंचाला निभावणें व परलोकाचें मनन करणें हें होय. माणसाला पाहिजे कीं त्यानें चांगल्याप्रकारें समजूनउमजून खर्चाची व्यवस्था करावी; मग तो खर्च पारमार्थिक गरजांस अनुसरून असो वा प्रापंचिक गरजामुळें असो.

(३) अनाथ बालकांच्या वित्तविषयाचे संरक्षणाबद्दल खबरदारी

त्यांच्याशीं मिळून मिसळून राहाल तर तीं तुमचीं भावंडें होत; (कोणी परकीं नव्हत). आणि परमेश्वर दुर्धारकाला सुधारकापासून (अलग) ओळखतो. आणि जर परमेश्वर इच्छिता, तर तो तुह्मांस कष्टांत घालता. निःसंशय परमेश्वर परम समर्थ (व) युक्तिवान होय. २२०. आणि (मुसलमानांनों!) मूर्तीपूजक स्त्रिया विश्वास धरीपर्यंत त्यांच्याशीं तुम्हीं लग्न करूं नका. आणि मूर्तीपूजक स्त्री, तुम्हांला कितीही भली (कां) वाटेना, तिच्यापरती मुसलमान दासी बेहत्तर. आणि मूर्तीपूजक पुरुष विश्वास धरीपर्यंत तुम्हीं त्यांचा विवाह संबंध करूं नका. आणि मूर्तीपूजक तुम्हांला कसाही भला (कां) लागेना त्याच्यापरता मुसलमान दास बेहत्तर. हीं (मूर्तीपूजक स्त्रिपुरुषें तर लोकांस) नरकाकडे पाचारण करितात; व परमेश्वर आपल्या आज्ञेनें स्वर्ग व तारण यांकडे पाचारितो. आणि तो आपले नियम लोकांस स्पष्टकरून सांगतो कीं ते कदाचित् हुशार राहतील. २२१. आणि (हे पैगंबरा! लोक) तुला ऋतुस्रावाविषयीं विचारतात. तर (तूं त्यांना) समजावून दे कीं तो मल होय; तर विटाळांत तुम्हीं स्त्रियांपासून अलग राहा. आणि त्या चोख्या होईपर्यंत त्यांच्यापाशीं जाऊं नका. मग जेव्हां त्या नाहून धुवून घेतील तेव्हां जेथून परमेश्वरानें तुम्हांस सांगून दिलें आहे तेथून त्यांच्यापाशीं या. निःसंशय परमेश्वर पश्चात्ताप करणाऱ्यांस पसंत करितो व सफाई राखणाऱ्यांसही पसंत करितो. २२२. तुमच्या पत्न्या (जणुं काय) तुमचीं क्षेत्रें होत. तर तुम्हीं आपल्या

ठेवण्याचा हुकूम होता. सारांश कुराणांत एके ठिकाणीं ह्मटलें आहे कीं जे लोक अनाथ बालकांचा माल निष्कारण व हकनाक गिळंकृत करतात, ते आपले पोटांत अंगारे भरतात. तर जे लोक जास्त खबदारी घेणारे होते त्यांनीं पोरक्या मुलांचें खाणेंपिणें वेगळें केलें; कीं असें न होवो कीं त्यांची एखादी कवडीही आमचे खर्चांत यावी. परमेश्वरानें बजाविलें कीं अस्सल हेतु अनाथांचे आचार व स्थिति सुधारणें हें होय. तर ज्यांत त्यांचें हित असेल तेंच करा. परंतु त्यांच्या संगतीं खाण्यापिण्यास बाध समजूं नका.

क्षेत्रांत जसें पाहिजे आहे तसें या ; आणि आपल्यासाठीं पुढची (म्हणजे परलोकींचीही) व्यवस्था ठेवा. आणि परमेश्वराला भ्या व जाणून असा कीं तुम्हांस त्याचे हुजूर हजर होणें आहे आणि (हे पैगं-बरा! तूं) विश्वासणाऱ्यांना सुवार्ता ऐकीव. २२३. आणि (मुसल-मानांनों!) आपल्या (निरर्थक) आणाशपथा (चे निमित्ता)नें परमे-श्वराला (ह्मणजे त्याच्या नामाला, लोकांशीं) पुण्यवर्तन ठेवणें व (परमेश्वराला) भिऊन वागणें व लोकांत समेट घडवून आणणें या गोष्टींस प्रतिबंधक (व मुजाईम) ठरवूं नका. आणि परमेश्वर ऐकता व जाणता होय. २२४. तुमच्या शपथांत ज्या निरर्थक (शपथा) होत त्यांबद्दल तर परमेश्वर तुह्मांस पकडणार नाहीं. परंतु तुमच्या मनःसंकल्पित (शपथा) बद्दल तो तुह्मांस (अवश्यच) पकडील.

---

(१) स्त्री क्षेत्र, पुरुष शेतकरी, व वीर्यबिंदु बीज होय. तर ज्या प्रमाणें शेतकरी बियाण्याचें संरक्षण करितो कीं तो त्यास वाया जाऊं देत नाहीं व जेथें उगूं शकेल तेथेंच टाकतो; त्याचप्रमाणें पुरु-षानेंही आपल्या बियांचें संरक्षण करावें. हें संरक्षण, आपल्या मत्तेच्या शेतांत व नैसर्गिक मार्गानेंच बिजारोपण केल्यावांचून होणें शक्यच नाहीं.

(२) पुढची व्यवस्था या शब्दांतून जें निष्पन्न होतें तें हें कीं प्रपंचांतच गर्क होऊन धार्मिक व पारमार्थिक कार्याकडून गाफिल होऊं नये. दुसरें असें कीं आपल्या पत्नीशीं या उद्देशानें अंगसंग करावा कीं परमेश्वर सुसंतति देवो व ती जगांत आपल्या कामा येवो! आणि परमेश्वर त्यास सुपुत्र करो कीं त्याच्या श्राद्धादि क्रियांनीं म्हणजे कोणतेंही सुकृत्य करून त्याचे पुण्यफळांनीं आईबापांचें पाप क्षालन होऊन त्यांना उत्तम गति प्राप्त होवो.

(३) कधीं असें होतें कीं एक काम शास्त्रत: सुवंद्य व पुण्य-वह आहे व मनुष्य रागाचे भरांत तें न करण्याची शपथ घेऊन बसतो; तर असल्या शपथा पाळल्या न पाहिजेत.

(४) निरर्थक शपथा म्हणजे इरादा व मनःसंकल्प नसतां, अगर गतगोष्टींविषयीं ज्या शपथा ती गोष्ट प्रत्यक्ष घडली नसली तरी

आणि परमेश्वर क्षमाकर्ता व दयार्द्र होय. २२५. जे लोक आपल्या स्त्रियांपाशीं जाण्याची शपथ घेऊन बसतील, त्यांना चार महिन्यांचा अवकाश[३] होय. मग (ह्या अवधींत) जर ते (शपथेहून) फिरतील तर परमेश्वर क्षमाकर्ता व दयाळू होय. २२६. आणि जर ते सोड चिठीचा निर्धार करतील, तरीही परमेश्वर ऐकता (व) जाणता होय. २२७. आणि ज्या स्त्रियांस सोडचिटी दिली गेली असेल त्यांनीं आपली तीन विटाळांपावेतों वाट पाहावी. आणि त्या जर परमेश्वरावर व शेवटल्या दिवसावर विश्वास ठेवीत असल्या तर (पुत्रसंतानापैकीं) जें कांहीं परमेश्वरानें त्यांच्या गर्भाशयांत निर्माण करून ठेविलें असेल तें लपवून ठेवण्याची त्यांस मुभा नाहीं. आणि त्यांचे पति (त्यांना) चांगल्या प्रकारें ठेवूं इच्छितील तर ते ह्या अवधींत त्यांना (आपल्या पत्नित्वांत) परतून घेण्याचे विशेष हक्कदार होत. आणि जसे (पुरुषांचे हक्क) स्त्रियांवर तसेच यथाशास्त्र स्त्रियांचे

ती खरी आहे अशा कल्पनेनें परवलींच्या शब्दा दाखल तोंडून निघतात त्या ; उदाहरणार्थ कित्येक लोक बोलतां बोलतां संकल्पावांचून ईश्वराची, देवाची वगैरे शपथा वाहतात. जरी असल्या शपथाचें प्रायश्चित करावयास नको ; तरी परमेश्वरानें त्यांस निरर्थक म्हटलें आहे. म्हणून मुसलमानांनीं निरर्थक गोष्टींपासून दूरच राहावें. तविसाव्या अध्यायांत विश्वासू मनुष्यांचीं कांहीं लक्षणें दिलीं आहेत ; त्यांतल्या त्यांत एक लक्षण "आणि जे निरर्थक गोष्टींपासून पराङ्मुख असतात" हेंही होय. प्रायश्चित नाहीं तरी ह्या निरर्थक शपथांत परमेश्वराचें पवित्र नांवाचा अनादर मात्र आढळून येतो. म्हणून त्या पासून परमेश्वर आम्हां सर्वांस वांचवो !

(३) ह्या शपथांचे वर्गांत एक खास तऱ्हेचे शपथेचें वर्णन केलें आहे. तिला शास्त्रीय परिभाषेंत 'ईला' म्हणतात म्हणजे पुरुषानें आपल्या स्त्रिपाशीं जाण्याची शपथ वाहिली ; तर त्यांना चार महिनांचा अवकाश दिला गेला आहे. याच्या आंतच पाहिजे असेल तर त्यानें ती शपथ मोडून तिचा पुन्हां अंगिकार करावा अगर लाचारीस त्या मुदतीनंतर काडी मोडून द्यावी.

(हक्क पुरुषांवर होत). आणि पुरुषांला स्त्रियांवर (एक विशेष) दर्जा आहे. आणि परमेश्वर परम समर्थ व बुद्धिमान होय. २२८. सोडचिठी (जिच्या अन्वयें त्या टाकलेल्या स्त्रीचा पुन्हां अंगिकार करतां येतो ती) दोनदां ('मी तुला टाकलें' असें म्हणून, दिली जावी.) मग (दोनदां असें म्हटल्यावर) यथा शास्त्र (तिला घरांत) ठेवून घेणें अगर उपकारशीलतेनें रजा देणें. आणि जें कांहीं तुम्हीं त्यांना देऊन चुकलां असाल त्यांतून तुम्हांला कांहींच (परत) घेण्याची मुभा नाहीं; परंतु हें कीं पतिपत्नीस (या गोष्टीची) भीति असेल कीं परमेश्वरानें (पतिपत्नींच्या नांदणूकीच्या) ज्या मर्यादा ठरविल्या आहेत त्यांजवर ते काईम राहूं शकणार नाहींत; तर अशा स्थितींत कीं तुम्हां लोकांस ह्या गोष्टीचें भय असेल कीं पतिपत्नि परमेश्वराचे (बांधीव) मर्यादांवर काईम राहूं शकणार नाहींत, आणि स्त्री (आपला पिच्छा सोडविण्याखातर) कांहीं देऊन सुटेल; तर त्यांत उभयतांवरही कांहीं पाप नाहीं. ह्या परमेश्वराच्या (बांधीव) मर्यादा होत; तर तुम्हीं त्यांचें उल्लंघन करूं नका. आणि जे परमेश्वराचे (बांधीव) मर्यादांचें उल्लंघन करतील, तर हेच लोक अन्यायी होत. २२९. आतां जर त्यानें तिला (तिसऱ्यांदा) सोड-चिठी दिली, तर त्यानंतर जों पर्यंत ती त्याखेरीज (दुसऱ्या कोणा) पतीशीं लग्न लावून घेणार नाहीं, तोंपर्यंत ती त्याचे साठीं कायदेशीर (होऊं शकत) नाहीं. पण जर (दुसरा पति तिचा अंगसंग केल्यावर) तिला सोडचिठी देऊन टाकील, तर दोघां (पतिपत्नि) वर कांहीं पाप नाहीं, कीं त्यांनीं (पुन्हां) एकमेकांकडे वळावें; अशा अटीवर कीं उभयतांचीही अशी पक्की भावना व्हावी कीं ते परमेश्वराचे (बांधीव) मर्यादांवर काईम राहूं शकतील. आणि ह्या परमेश्वराच्या (बांधीव) मर्यादा होत कीं तो, जे लोक (गृहकार्य प्रयोजन) समजतात त्यांस त्या स्पष्ट करून सांगतो. २३०.

---

(१) पैगंबर साहेबाचें वचन म्हणजे हदीस या अन्वयें सिद्ध होतें कीं दुसऱ्या पतीशीं तिचा स्त्रिप्रसंग होणें हेंहा आवश्यक आहे.

आणि जेव्हां तुह्मीं स्त्रियांना (दोनदां) सोडचिठी देऊन टाकली व त्यांची इद्दत (ह्मणजे सूटपत्रानंतरची शास्त्रोक्त अवधि) पूर्ण व्हावयास आली; तेव्हां (दोन गोष्टीं पैकीं एक गोष्ट तुह्मीं पत्करा, कांतर पुन्हां) यथाशास्त्र त्यांना (पत्नित्वांत) राखा अगर (तिसऱ्यांदा सोडचिठी देऊन) त्यांना शिष्टाचारानें निरोप देऊन टाका. आणि इजा देण्यासाठीं त्यांना (घरांत) ठेऊन घेऊं नका कीं (मागाहून) तुह्मीं त्यांचे प्रकार करावेत. आणि जो कोणी असें करील तर तो (कांहीं) आपलेंच नुकसान करून घेईल. आणि परमेश्वराचे हुकमांस हंशी (खेळ) समजूं नका; व परमेश्वरानें जे तुह्मांवर उपकार केले आहेत त्यांचें स्मरण करा; आणि (त्याचा) हा (उपकारही स्मरा) कीं त्यानें तुह्मांस पुस्तक व अक्कलेच्या गोष्टी प्रकट केल्या; (आणि उद्देश हा) कीं त्यानें तुह्मांस त्या योगें बोध करावा. आणि तुह्मीं परमेश्वराला भीत असा व जाणून ठेवा कीं परमेश्वर सर्वज्ञानी होय. २३१. आणि जेव्हां तुह्मीं स्त्रियांस (तीनदां) सोडचिठी देऊन टाकाल व त्या आपली (इद्दतीची) मुदत पुरी करतील, व यथाशास्त्र त्यांची आपसांत (कोणाशीं) मर्जी मिळून जाईल; तेव्हां तुह्मीं त्यांना आपल्या (दुसऱ्या) पतींशीं लग्न लावून घेण्यास अडथळा करूं नका. तुमच्यांत जो कोणी परमेश्वरावर व शेवटल्या दिवसावर विश्वास ठेवीत असेल त्याला हा उपदेश केला जातो. ही तुह्मांसाठीं फार शुद्धिकारक व चोखपणाची गोष्ट होय. आणि (गृहकार्यांचे प्रयोजनांस) परमेश्वरच (खूप) जाणतो व तुह्मीं (तसें) जाणत नाहीं. २३२.

---

(१) हजरत मोहंमद पैगंबर साहेबांपूर्वीं अरब लोकांनीं सोडचिठीला हंशीखेळ बनवून ठेविला होता. सोडचिठी देण्यावर उतरलें कीं एकदम शेंकडों वेळां, 'मी तुला टाकलें,' 'मी तुला टाकलें' असें बोलतच चालले जात; अगर सोडचिठी देत व पुन्हां अंगिकार करीत; नंतर पुन्हां सोडचिठी देत व पुन्हां अंगिकार करीत. तर त्यांच्या या जहाल अज्ञानपणाची कांहीं पारावारच राहत नसे. ते गृहकार्यांचे प्रयोजनाकडेही नजर ठेवित नसत. परमेश्वरानें ह्या वरील वाक्यांत सूटपत्राचा असा उत्तम उलगडा केला

आणि जो मनुष्य (बायकोला सोडचिठी दिल्यावर आपल्या तान्ह्या मुलास) पुऱ्या दिवसापर्यंत दूध पाजवूं इच्छील; तर त्याचे खातर आईनीं आपल्या मुलांस भरपूर दोन वर्षें दूध पाजावें. आणि ज्याचें तें मूल आहे (ह्मणजे बाप) त्यावर शिष्टाचाराप्रमाणें त्या (आई)चें अन्नवस्त्र देणें लाजिम होय. (अन्नवस्त्रांचे ठरावांत) कोणालाच तकलीफ दिली जाऊं नये; परंतु त्याच्या ऐपतीप्रमाणेंच मात्र. आईला तिच्या मुलाकारणें नुकसान पोहोंचविलें जाऊं नये व तसेंच ज्याचें तें मूल आहे त्याला (ह्मणजे बापाला) त्याच्या मुलाकारणें (कोणाही तऱ्हेचें नुकसान दिलें जाऊं नये.) आणि (दूध पाजणारीचें अन्नवस्त्र जसें अस्सल बापावर) तसेंच (त्याचे) वारसदारावर[१] (लाजिम होय.) मग जर (शास्त्रोक्त मुदतीचे आधींच आईबाप हे) दोन्हीं आपल्या मर्जी व सल्लामसलतीनें दूध सोडवूं इच्छितील तर त्यांजवर कांहीं पाप नाहीं. आणि जर तुम्हीं आपल्या मुलांना (कोणा दाईकडून) दूध पाजवूं इच्छाल, तर ज्या अर्थी तुम्हीं दस्तुराप्रमाणें (त्यांना) जें देऊं केलें होतें तें (त्यांचे) हवालीं कराल त्या अर्थी (त्यांतही) तुम्हांवर कांहीं पाप नाहीं. आणि परमेश्वराला भीत राहा व जाणून असा कीं जें कांहींही तुम्हीं करितां परमेश्वर तें पाहतो[२] आहे. २३३.

कीं याहून उत्तम उलगडा होणें शक्यच नाहीं. सूटपत्र देण्यासंबंधीं परमेश्वरानें आपली नापसंती दर्शविली; व लाचारीस सोडचिठी द्यावीच लागली तर तिचे नियम व कानू स्पष्ट करून सांगितले व गृहकार्याच्या प्रयोजनेंही समजाविलीं.

(१) येथें वारसदार, एक तर मूल जें आपल्या बापाचा वारस होय, त्याचे हिश्श्याची कांहीं मालमत्ता असेल तर त्यांतून दूध पाजणारीचें अन्नवस्त्र दिलें जावें; अगर त्या मुलाचा जो कोणी वारसदार असेल तो असा अर्थ होय; त्या मुलाची कांहीं मालमत्ता नसेल तर त्याचा वारस जो त्याचा नातलग त्यानें वारस या नात्यानें त्याचें पालन पोषण करावें.

(२) बायकोस सोडचिठी दिल्यावर दूध पित्या तान्ह्या मुलांची फार मुष्किली होते. सोडचिठीनें पतिपत्नींत तर झाली अदावत; व

आणि तुमच्यांत जे लोक मरून जातील व (मागें) बायका सोडून जातील, तर (त्या विधवा स्त्रियांस पाहिजे आहे कीं) त्यांनीं चार महिने व दहा दिवस (दम धरून) आपली वाट पाहावी. मग जेव्हां त्या, आपली (इद्दतीची) मुदत पुरी करतील, तेव्हां शिष्टाचाराप्रमाणें जें कांहीं त्या आपल्या संबंधीं करतील त्याचा तुम्हां (मेताचे वारसां) कडे कांहीं दोष नाहीं. आणि तुम्हीं लोक जें कांहींहि करितां परमेश्वराला त्याची खबर आहे. २३४. आणि जर तुम्हीं कोणा गोष्टीचे आडपड्यांत (या) स्त्रियांशीं लग्नाचें बोलणें कराल अगर (तें) आपल्या मनांत लपवून ठेवाल तर त्यांतही तुम्हांवर कांहीं पाप नाहीं. परमेश्वराला माहीत आहे कीं तुम्हांला त्या (स्त्रियांशीं लग्न करण्या)चा विचार येईल; (तर त्याची कांहीं हरकत नाहीं). परंतु त्यांच्याशीं (लग्नाचा) ठराव तुम्हीं गपचीपहि करूं नये; पण शिष्टाचाराप्रमाणें जें बालणें तेवढेंच बोलावें. आणि जोंपर्यंत नियमित काळ (म्हणजे इद्दत) समाप्तीस न पोहोंचेल,

---

एकमेकाचे हट्टानें मुलाचे ममतेंतही कमीपणा आला. अशा परिस्थितींत फारखत झाल्यावर पतिपत्नींनें एकमेकांस नुकसान पोहोंचवूं शकूं नये व मुलाचेंही मातेरें होऊं नये अशी व्यवस्था होणें ती परमेश्वरानें वरील वाक्यांत सांगितल्याप्रमाणें अम्मलबजावणी केल्यानेंच होऊं शकते. वरील वाक्यांतून हेंही निष्पन्न होतें कीं मुलाकारणें आईबापांस नुकसान पोहोंचणें योग्य नाहीं, तसेंच आईबापांचे परस्पर विरोधामुळें मुलासही नुकसान पोहोचतां कामा नये. नंतर मुलांना आईकडून किंवा कोणा दाईकडून दूधपाजणें हें ही आईबापांचे मर्जीवर व सल्लामसलतीवर ठेविलें आहे. दूध पाजण्याचे हक्काचें पूर्ण संरक्षण करून ठेविलें आहे कीं जितके दिवस आई दूध पाजील तिला तिचा हक्क जो दस्तुरांप्रमाणें ठरला असेल तो बिनतक्रार हवालीं केला जावा.

(१) म्हणजे दुसरें लग्न करण्याचे तयारींत बनाव शृंगार वगैरे शिष्टाचाराप्रमाणें त्या स्त्रीया जें कांहीं करतील, त्यांत तुम्हांवर कांहीं पाप नाहीं. शिवाय अरबांचे अज्ञान काळचे परिपाठाप्रमाणें जास्त दिवसांपावेतों स्त्रियांस सुतक पाळण्यास भाग पाडलें नाहीं म्हणून कांहीं दोषही नाहीं.

तोंपर्यंत तुम्हीं लग्नगांठ पक्की करून बसूं नका. आणि जाणून असा कीं जें कांहीं तुमच्या मनांत आहे तें परमेश्वर जाणतो; तर त्याला भीत रहा व (हेंही) जाणून असा कीं परमेश्वर क्षमा-कर्ता व दयार्द्र होय. २३५. जर तुम्हीं स्त्रियांस स्पर्शहि केला नसेल अगर त्यांचें स्त्रिधनही ठरविलें नसेल, तोंच तुम्हीं त्यांना सोडचिठी देऊन टाकाल तर त्यांत तुम्हांवर कांहीं पाप नाहीं. पण असल्या स्त्रियांस तुम्हीं कांहीं निर्वाह—साधन द्या;—ऐपत दारानें आपल्या ऐपतीचे प्रमाणानें (देणें जरूर आहे) व बिनऐपतवाल्यानें स्वशक्त्यानुसार. (आणि) देणेंही (जें कांहींही असेल तें) शिष्टाचारा-प्रमाणें. ज्यांचे अंगीं परोपकारशीलता बाणली आहे त्यांचेवर (अशा स्त्रियांचा हाही एक प्रकारचा) हक्क होय. २३६. आणि जर तुह्मीं स्त्रियांस स्पर्श करण्यापूर्वीच त्यांना काडी मोडून द्याल आणि त्यांचें स्त्रिधन ठरवून चुकलां असाल; तर जें कांहीं तुह्मीं ठरविलें होतें त्याचें निम्मेनिम (देणें येईल.) पण हें कीं स्त्रिया माफ करून टाकतील अगर (पुरुष) ज्याच्या हातांत लग्नगांठ (ह्मणजे त्याचें बंधन व मोचन) आहे तो (आपला हक्क) सोडून देईल (ह्मणजे पुरें स्त्रिधन देण्यास राजी होईल, तर गोष्ट वेगळी.) आणि तुह्मीं (आपला हक्क) माफ करून टाकावा, ही गोष्ट तर (परमेश्वराला) भिऊन चालण्याच्या अगदीं जवळ जवळ होय. आणि तुह्मीं आपसांतील श्रेष्ठता[1] विसरूं नका. जें कांहींहि तुह्मीं करीत आहां, परमेश्वर तें पाहतो आहे. २३७. (मुसलमानांनों! तुह्मीं बहुधा

(१) श्रेष्टता यांतच्च आहे कीं मनुष्यानें ओढाओढीचे वेळीं दबून जावें व आपला हक्क थोडाबहुत सोडून द्यावा.

(२) सूटपत्र व स्त्रिधन यांचे चार प्रकार आहेत. **प्रथम**, सर्व साधारण प्रकार असा कीं स्त्रिधन ठरून लग्न झालें, पतिपत्नि हीं एकमेकां संगती राहिलीं; नंतर त्यानें तिला कोणा शास्त्रोक्त कारणामुळे सोडचिठी दिली तर तिला पुरें स्त्रिधन द्यावें लागेल. **दुसरा प्रकार**, स्त्रिधन ठरल्यावांचून लग्न झालें, पति-पत्नि हीं एकमेकांसंगतीं राहिलीं व तदनंतर त्यानें काडी मोडून दिली तर 'मह्‌र-

सर्वच) नमाजींची आणि (मुख्यत्वेंकरून) मधल्या नमाजीची कळकळ बाळगा; व (नमाजींत) परमेश्वरापुढें आज्ञांकित होऊन (अत्यादरानें) उभे राहा. २३८. मग जर तुह्मांला (शत्रूची) भीति असेल (व

मिस्‌ल' म्हणजे त्या स्त्रीच्या ज्ञातींत जी रूढी असेल तीप्रमाणें स्त्रीधन देणें भाग होईल. **तिसरा प्रकार,** स्त्रीधन ठरून लग्न झालें पतिपत्नि यांचा समागम होण्यापूर्वींच विवाह मोचन झालें अशा स्थितींत निमें स्त्रीधन देणें येईल. **चवथा प्रकार,** स्त्रिधन ठरलें नाहीं व पतिपत्निचे समागमाचीही पाळी आली नाहीं तोंच सोडचिठी दिली तर स्त्रीधन कांहींच नाहीं. हा प्रकार सर्वांत कमजोर आहे. त्याची घटना जवळ जवळ अशी झाली आहे कीं जशी हल्लींचे लोक लग्नाची मागणी किंवा योजना करून सोडून देतात; कीं तें जरी लग्न नाहीं तरी लग्नाची प्रस्तावना खरी. परंतु येवढ्याशा गोष्टीनेंही कांहीं प्रमाणानें स्त्रीस कमीपणा येतो, तर त्याचा मोबदला कपडेलत्ते वगैरे देणें होय; स्त्रिधन नव्हे. आणि असा विचार होत होता कीं अशा सोडचिठीनें स्त्रीचा हक्क मारला जातो व पुरुष हा बे-मुरवत व त्यांचा हक्क हाणून पाडणारा ठरतो. म्हणून असें फर्माविण्यांत आलें कीं ह्या तऱ्हेचा करारनामा जोरदार नसून त्यानें पुरुषाकडे कांहीं दोष येत नाहीं व स्त्रीचीही कांहीं हानी होत नाहीं. शेवटले दोन प्रकार येथें दिले आहेत. पहिला प्रकार चवथ्या अध्यायांत येईल; व दुसरा प्रकार हदीस ह्मणजे पैगंबरांचे वचनसंग्रहामध्यें आहे. हे नियम सूटपत्रासंबंधीं होत. ज्या स्त्रीचा पति निवर्तेल तिला ह्या चारही प्रकारांत पुरें स्त्रिधन अगर महरेमिस्‌ल हदीसचे वचनाअन्वयें मिळेल. यावरून हेंहि माहित झालें कीं स्त्रीधन ठरविल्याखेरीजही लग्न होऊन जातें. लग्न झाल्यावर तें आपसाचे संमतीनें ठरवावें अगर 'शरीअत' म्हणजे धर्मशास्त्र 'महरेमिस्‌ल' ठरवील.

(१) हदीस प्रमाणें मधल्या नमाजीचा अर्थ 'असर'ची नमाज होय. हा वेळ संसार व्यवहारांत गुंतून राहण्याचा असल्यामुळें त्या नमाजीची फार ताकीद व महत्व आहे. असरच्या नमाजीला, मधली नमाज ह्या साठीं म्हटलें कीं सकाळची व दोनप्रहरची या दोन नमाजी दिवसांत तिच्यापूर्वीं आणि संध्याकाळ व रात्र यांच्या दोन नमाजी रात्रीं तिच्यांनंतर आहेत; तर ही मधली नमाज झाली.

नमाजीचे मुख्य विधी पुरे पुरे आदा न करूं शकाल,) तर पायीं अगर घोड्यावर (ज्या स्थितींत असाल त्या स्थितींत व जशी होऊं शकेल तशी नमाज पढा.) मग जेव्हां तुह्मीं निर्भय होऊन जाल, तेव्हां जशी परमेश्वरानें तुह्मांस (पैगंबरामार्फत नमाजीची पद्धति) शिकविली आहे कीं तुह्मीं (ती) पूर्वी जाणत नव्हतां, त्याच पद्धतीनें तुम्हीं परमेश्वराचें स्मरण करा. २३९. आणि तुह्मां पैकीं जे लोक निवर्ततील व (मागें) स्त्रिया सोडून जातील तर आपल्या (विधवा) स्त्रियांस एक वर्ष पर्यंतचें (निर्वाह–) साधन पुरविणें (व घरांतून) बाहेर न घालविणें असा मृत्युलेख (त्यांनीं करून मरावें.) मग जर स्त्रिया (आपणच घरांतून) निघून उभ्या राहतील तर शिष्टाचारानें जें कांहीं त्या आपल्या ठायीं करतील त्याचा तुह्मांकडे कांहीं दोष नाहीं. आणि परमेश्वर परमसमर्थ व बुद्धिवान होय. २४०. आणि ज्या स्त्रियांस सोडचिटी दिली जाईल त्यांस (स्त्रिधनाखेरीज) शिष्टाचाराप्रमाणें (कपडेलत्ते वगैरे कांहीं) देणें योग्य होय; कीं (परमेश्वराला) भिऊन चालणारांवर (त्यांचा हाही एक प्रकारचा) हक्क आहे. २४१. अशाच तऱ्हेनें परमेश्वर तुह्मां लोकांकरतां आपले हुकूम स्पष्ट करून सांगतो कीं कदाचित् तुह्मीं (त्याच्या प्रयोजनांस) समजाल. २४२. (हे पैगंबरा!) मृत्युचे दहशतीनें जे लोक आपल्या घरादारांतून निघून

(१) अशाच प्रकरणाचें एक वाक्य पूर्वी येऊन गेलें आहे. त्यांत इद्दतचा काळ चार महिने व दहा दिवस ठरले आहेत. तें वाक्य जरी वाचण्यांत प्रथम आहे, तरी पण तें या वाक्यानंतर प्रकट झालें आहे; आणि चार महिने व दहा दिवस ही मुदत ठरल्यानें वर्षाची मुदत रदबातल झाली. असें असतांही या वाक्याचा भावार्थ हा कीं विधवा स्त्रीस एक वर्षपर्यंत मैयत पतीच्या वारसाकडून अन्नवस्त्र मिळावें व पतिचे घरांतून तिला [illegible] काढूं नये. जर ती आपणच इद्दत पुरी करून निघून जाईल व दुसऱ्या विवाहाची तयारी करूं लागेल; आणि अशा परिस्थितींत मैयत पतीचे वारस तिचें अन्नवस्त्र बंद करतीलच; तर त्या लोकांवर अन्नवस्त्र बंद करण्यानें व त्या स्त्रीची दुसऱ्या लग्नाची तयारी करण्यानें कोणताही गुन्हा होत नाहीं.

उभे राहिले व तेहि हजारों होते, त्यां(च्या स्थिति)चें तूं अवलोकन केलें नाहींस काय? मग परमेश्वरानें त्यांना फर्माविलें कीं मरा; (व ते मरून गेले.) नंतर परमेश्वरानें त्यांना जिवंत केलें. निःसंशय परमेश्वर तर लोकांवर (फारच) कृपावंत होय. परंतु बहुतेक लोक (त्याची) उपकार[१] स्तुति करीत नाहींत. २४३. आणि (मुसलमानांनों!) तुह्मीं परमेश्वराचे मार्गांत (त्याचे शत्रु जे नास्तिक त्यांशीं) लढा व जाणून असा कीं परमेश्वर (सर्वांचें) ऐकितो व (सर्व कांहीं) जाणतो. २४४. कोणी आहे कीं जो परमेश्वराला दिलखुशीनें[३] कर्ज देईल; कीं परमेश्वर त्याचें कर्ज त्याला अनेक पटींनीं वाढवून देईल? आणि परमेश्वर (लोकांस) तंगदस्तही करितो व विपुलही देतो व त्याच्याचकडे तुह्मां (सर्वां)स परतून जाणें आहे. २४५. (हे पैगंबरा!) मूसाचे मागून (आलेल्या) बनी–इस्राएलांचे सरदारां(च्या स्थिती)चें तूं अवलोकन केलें नाहींस काय? कीं ऐके काळीं त्यांनीं आपले (वेळचे) पैगंबर (सम्युएल) यास

(१) या वाक्यांत दैवगतीशीं कृतज्ञतापूर्वक संतुष्ठ राहण्याचें शिक्षण आहे. असें निवेदन करण्यांत येतें कीं प्राचीन काळीं बनी इस्राएलांचे हजारों लोक सांथीचे दहशतीनें घरदार सोडून पळाले होते. ते जेथें पळून गेले होते तेथेंच सांथीनें त्यांना येऊन गांठलें व सारेचे सारेच मरून गेले. मग बराच काळ लोटल्यावर हजरत हिझकील–यहजेकील–पैगंबर हे तिकडून सहज गेले. त्यांनीं परमेश्वरास उःशापाची प्रार्थना केली व त्यांना परमेश्वरानें पुन्हां जिवंत करून उठविलें.

(२) ह्मणजे धर्मयुद्ध करण्यांत जे लोक निष्कारण सबबी पुढें आणतील, परमेश्वर त्यांचे बहाणे ऐकितो व त्यांच्या मनोगतीस खूप जाणतो.

(३) परमेश्वराला कर्ज देणें ह्मणजे त्याच्या मार्गांत खर्च करणें. आणि परमेश्वराचे मार्गांत खर्च करण्याचें पुण्य परलोकीं मिळेल ह्मणून त्याला कर्ज ह्मटलें. 'हसन' याचा शब्दशः अर्थ चांगला असा आहे. आह्मीं त्याचा भावार्थ दिलखुशीनें असा घेतला आहे. व्यवहारांत 'कर्जे हसन' बिनव्याजी कर्जास ह्मणतात व तो शब्द बोलतांना 'कर्जे हसना' असें बोलतात.

दरखास्त केली होती कीं तूं आह्मांसाठीं एक बादशाह नेमून दे कीं आह्मीं (त्याचे आश्रयाखालीं) परमेश्वराचे मार्गांत युद्ध—जिहाद—करूं. (यावर सम्युएलनें) ह्मटलें कीं जर धर्मयुद्ध तुमचें कर्तव्यकर्म ठरविलें जाईल,. तर हें संभवित नव्हे काय कीं तुह्मीं लढणार देखील नाहींत? ते बोलले कीं आह्मीं आपल्या घरादारांतून व आपल्या पोराबाळांतून तर काढले जाऊन चुकलों, (तर आतां) आह्मांस कोणतें (निमित्त उरलें) आहे कीं आह्मीं परमेश्वराचे मार्गांत लढणार नाहीं? मग जेव्हां धर्मयुद्ध त्यांचें कर्तव्यकर्म ठरविलें गेलें, तेव्हां त्यांच्यांतून थोड्याखेरीज (बाकी सर्व) फिरून पडले. आणि परमेश्वर तर आज्ञाभंजकांस खूप जाणून आहे. २४६. आणि त्यांच्या पैगंबरानें त्यांस सांगितलें कीं परमेश्वरानें (तुमच्या मागणी बमुजब) तालूतला तुमचा बादशाह मुकर्र केला आहे. (यावर) ते ह्मणूं लागले कीं त्याला आह्मांवर कसा राज्याधिकार मिळूं शकतो? आणि वास्तविक पाहूं जातां, त्याच्यापेक्षां तर राज्याधिकाराचे आह्मींच विशेष हक्कदार आहोंत; कीं त्याला तर धनदौलतीपैकींही कांहीं भरभराट दिला गेला नाहीं. (पैगंबरानें) ह्मटलें कीं परमेश्वरानें तुह्मांवर (राज्याधिकार चालविण्यास) त्यालाच पसंत केलें आहे; आणि (धनदौलतींत नाहीं तर) ज्ञानांत व शरीरांत त्याला (फार) समृद्धि दिली आहे. आणि परमेश्वर आपलें राज्य, ज्याला इच्छील

---

(१) हजरत मूसाचे मागून कांहीं दिवस बनी—इस्राएलांची स्थिति चांगली होती. ते कनआन देशांत विजय मिळवीत चालले होते. परंतु ते बेचैन होते; एकाच स्थितीवर कायम राहत नव्हते. त्यांनीं अपला जुना खोडसाळपणा पुन्हां सुरू केला. परमेश्वरानें त्यांच्यावर शत्रूंस सरशी दिली व त्यांचा प्रतिस्पर्धि जालूत बादशाह यानें त्यांस फार दिक्क करून सोडलें. त्याकाळीं हजरत सम्युएल हे पैगंबर होते, बनी इस्राएलांनीं त्यांचा आश्रय घेतला. पुढें काय झालें हें कुराणांत सांगितलेंच आहे.

(२) ज्ञानाची समृद्धि ह्मणजे त्याला लढाईचे कामाचें चांगलें ज्ञान होतें व शरिराची समृद्धि ही कीं तो शरिरानें खंबीर व बलाढ्य होता.

त्याला देईल. आणि परमेश्वर (अति) उदार व सर्व ज्ञानी होय. २४७. आणि त्यांच्या पैगंबरानें त्यांना सांगितलें कीं तालूतचे (ईश्वरनियुक्त) बादशाह होण्याची खूण ही होय कीं ज्या पेटींत तुमचे पालनकर्त्याची (पाठविलेली) शांति (ह्मणजे तौरात) आहे व तशीच मूसा व हारून यांच्या वंशजांनीं जी (यादगिरी) मागें सोडिली आहे तींतून उरल्या सुरल्या चिजाही जींत आहेत ती पेटी[1] (बिनलढतां) तुह्मांपाशीं येईल (व) तिला देवदूत उचलून आणतील. जर तुह्मीं विश्वासणारे आहां तर हीच एक गोष्ट तुह्मांसाठीं (नेमकी) खूण होय. २४८. मग जेव्हां तालूत फौजांसह (आपल्या मुक्कामाहून) रवाना झाला, तेव्हां त्यानें (आपल्या साथीदारांस) सांगितलें कीं (वाटेंत एक नदी पडेल) परमेश्वर (त्या) नदीद्वारें तुमची (ह्मणजे तुमच्या सहनशीलतेची) कसोटी पाहणार आहे. तर जो कोणी (तहानभर) तिचें पाणी पिईल, तो माझ्यांतला नाहीं; आणि जो तें पाणी चाखूनही पाहणार नाहीं तो माझा होय. पण जो आपल्या हातानें एखादी ओंजळ भरून घेईल (व पिईल तर त्याची हरकत नाहीं). मग त्या लोकांपैकीं कांहीं थोड्याखेरीज सर्वच तर त्या(नदीं) तून (तृप्त होऊन) प्याले. नंतर जेव्हां तालूत व त्याच्या संगतीं जे

---

(१) असें सांगण्यांत येतें कीं बनी इस्राएलांपाशीं एक पेटी अगर कोशागर होता त्यांत तौरात ह्मणजे जुन्या करारार्ची एक प्रत, मूसा पैगंबराची काठी, 'मन्ना'ची बरणी, हारून पैगंबराचा झगा वगैरे चिजा होत्या. ते लोक लढाईत ही पेटी आशिर्वाददायक ह्मणून पुढेंपुढें ठेवीत असत. जालूतनें बनी इस्राएलांचा पराभव केला तों त्यानें ती पेटीही छिनावून नेली. आतां जो तालूतचे आश्रयाखालीं लढाई ठरली; तेव्हां जालूतचे लोकांनीं ती पेटी छकड्यावर लादून तालूतचे कंपुकडे हांकलून लावली कीं हीच भांडणाचें मूळ कारण आहे. बनी-इस्राएल ह्या पेटीचें पोहोंचणें अलभ्य लाभ समजले व तें त्यांचे ठायीं शुभ चिन्ह झालें व त्यांची हिंमत वाढली. आणि हा परमेश्वराचा उपकार होय कीं दुतांनीं ती पेटी बनी इस्राएलांकडे उचलून आणिली.

विश्वासणारे होते ते ती नदी ओलांडून पार होऊन गेले, तेव्हां (ज्या लोकांनीं तालूतचा वचनभंग केला होता) ते ह्मणूं लागले कीं आमच्यांत तर जालूत व त्याच्या फौजांशीं सामना करण्याचा आज दमच नाहीं. (यावर) ज्या लोकांची अशी (पक्की) भावना होती कीं त्यांना परमेश्वराचे हुजूर हजर होणें आहे, ते बोलूं लागले कीं बहुतेक (असें घडून आलें आहे कीं) परमेश्वराचे हुकमानें एका छोट्याशा टोळीनें बड्या टोळीवर वर्चस्व गाजविलें आहे. आणि परमेश्वर सहनशील लोकांचा साथी होय. २४९. आणि जेव्हां ते, जालूत व त्याच्या फौजा यांच्या समोरासमोर निघाले तेव्हां ते (प्रार्थना करून) ह्मणूं लागले कीं हे आमच्या पालनकर्त्या! तूं आह्मांवर धैर्याचा वर्षाव कर व (समरांगणांत) आमचे पाय दृढ जमवून ठेव आणि नास्तिक लोकांवर आह्मांला यशस्वी कर. २५०. मग त्या लोकांनीं परमेश्वराचे हुकमानें (शत्रूंचा मोड करून) त्यांस पळविलें. आणि जालूतला दाऊदनें[१] ठार मारिलें व त्याला परमेश्वरानें राज्य व विवेचक बुद्धि हीं दिलीं; आणि त्याच्या इच्छेस आलें तें (कलाकौशल्य) त्यानें त्याला शिकविलें. आणि जर परमेश्वर कित्येक लोकांचे द्वारा कित्येकांस (राज्यासनावरून) न हटवित राहील तर पृथ्वी(ची व्यवस्था) बिघडून जाईल. परंतु परमेश्वर सकल जगांचे लोकांवर फार कृपावंत होय. २५१. (हे पैगंबरा!) हीं परमेश्वराचीं महावाक्यें होत कीं तीं आह्मीं तुला (जिब्रीलदुताद्वारें) सत्यपूर्ण वाचून वाचून ऐकवितों. आणि निःसंशय तूं (पाठविलेल्या) पैगंबरांपैकीं आहेस. २५२.

---

(१) **तालूत**चे लष्करांत हजरत **दाऊद** पैगंबरही होते. त्यांनीं **जालूत**ला ठार केलें. **तालूत**नें आपली कन्या त्यांस दिली. ह्या परंपरेनें **तालूत**चेनंतर हजरत **दाऊद** हे बादशाह झाले. कुराणांत अन्य स्थलीं याचेंही वर्णन आहे कीं **दाऊद**ला बखतर बनवितां येत होतें, व ते इतर प्राण्यांची वाणीही समजत होते; आणि आश्चर्य नाहीं कीं विवेचकबुद्धि व कलाकौशल्य या शब्दांची इषारत या गोष्टींकडेच असेल.

पवित्र कुराण

भाग तिसरा.

सूरतुल्‌ बकर: (पुढें चालू).

हे (जे) पैगंबर (आह्मीं पाठविले) यांच्यांतून कित्येकांस कित्येकांवर आह्मीं श्रेष्ठता दिली. यांजपैकीं कोणी तर असा होय कीं ज्याशीं (खुद्द) परमेश्वरानें संभाषण केलें; व यांच्यांत कोणाकोणाचे दर्जे त्यानें (अन्य तऱ्हेनें) वाढविले. आणि मर्यमचा पुत्र ईसा यास आह्मीं खुले खुले चमत्कार दिले व पवित्र आत्मा (ह्मणजे जिब्रीलदूत) या द्वारें आह्मीं त्याला सबळ केलें. आणि जर परमेश्वर इच्छिता तर जे लोक त्यां(पैगंबरां)चे मागून झाले ते आपल्यापाशीं स्पष्ट निशाण्या आल्या त्या उपरांत, एकमेकांशीं न लढते. परंतु लोकांनीं आपसांत मतभेद केला. तर ह्यांच्यांत कोणी असे होते कीं ज्यांनीं विश्वास धरिला व कोणी असे होते कीं ज्यांनीं (विश्वासास) नाकारिलें. आणि जर परमेश्वर इच्छिता, तर (हे लोक) आपसांत न लढते; परंतु परमेश्वर जें योजितो तें करतो. २५३. अहो मुसलमानांनों! आह्मीं दिलेल्यांतून (कांहीं परमार्थांतही) खर्च करा; (परंतु) असा एक दिवस (ह्मणजे पुनरुत्थान) येईल त्यापूर्वींच; कीं त्या दिवशीं क्रयविक्रय होणार नाहीं

---

(१) भावार्थ हा कीं परमेश्वर इच्छिता तर सर्व माणसांचे स्वभाव एकाच प्रकारचे झाले असते; व त्यांच्यांत मतभेदही झाला नसता. परंतु त्यानें सत्य व असत्य अशा दोन गोष्टी निर्मिल्या; मनुष्याला सदसद्विवेकबुद्धि दिली व शिवाय अधिकार व सत्ताही दिली; कीं त्यानें हवें तर सत्य पत्करावें अगर असत्य पत्करावें. माणसाला साधिकार निर्माण करणें हें परमेश्वराचें कृत्य आहे; व सदसद्विवेक करणें व सत्याचा स्वीकार व असत्याचा त्याग करणें हें माणसाचें कर्तव्य आहे.

आणि मित्राचारी व शिफारसहि (कांहीं कामा येणार) नाहीं. आणि जे (परमार्थांत खर्च न करीतां ईश्वर देणगीस) कृतघ्न होतात, ते लोक (कांहीं आपलेंच) नुकसान करितात. २५४. परमेश्वर (असा परम पवित्र होय कीं) त्याच्याशिवाय अन्य कोणी उपास्य (देव) नाहीं; जिवंत, (अवघ्या सृष्टीचा शाश्वत) सांभाळ कर्ता; त्याला ना गुंगी घेरते व ना निद्रा. जें कांहीं आकाशांत आहे व जें कांहीं पृथ्वींत आहे तें त्याचेंच होय. कोण असा आहे कीं जो त्याच्या परवानगी वांचून त्याच्या समीप (कोणाची) शिफारस करील? जें कांहीं लोकांचे पुढें येतें तें व जें कांहीं त्यांच्या मागून (होणार) आहे तें (सर्व) त्याला विदित आहे. आणि लोक त्याच्या ज्ञानाचे कणमात्रासही पोहोंचूं शकत नाहींत; पण जेवढें तो इच्छील तेवढेंच काय तें (ते जाणतात). त्याच्या (सत्तारूपी) सिंहासनानें आकाश व पृथ्वी (हीं सर्व) व्यापिलीं आहेत; व (आकाश व पृथ्वी) या दोहोंचें संरक्षण त्याला (मुळींच) जड जात नाहीं. आणि तो (अति) परात्पर व महिमावंत होय. २५५. धर्मांत जबरदस्ती (चें कांहीं

(१) शिफारस करण्याचा अर्थ असा होतो कीं शिफारस करणारा हा अधिकाऱ्याला रयतेचे हक्क ज्यांची त्याला स्मृति नाहीं अगर माहिती नाहीं त्यांची आठवण करून देतो. पण परमेश्वर तर भूल-चूक व अज्ञान या दोषांपासून अलिप्त आहे; आणि त्याचे दरबारांत शिफारस करण्याची जरूरच काय आहे? यावरही परमेश्वर आपल्या कडून दया जाहीर करण्यासाठीं व शिफारस करणाराकडून कनवाळा दर्श-विण्यासाठीं व या प्रकारें पाप्यांचें समाधान व्हावें म्हणून दूत, प्रेषित व प्रवक्ते आणि पवित्राचरणी लोक यांस लोकांच्या शिफारशीची परवानगी देईल.

(२) भावार्थ हा कीं परमेश्वर जणो काय आपल्या राज्यासनावर विराजमान होऊन सर्व सृष्टीमात्रावर अधिकार गाजवीत आहे. आकाश, पृथ्वी वगैरे अखिल जग त्याच्याच सत्तेखालीं होय.

(३) परमेश्वर तर स्पष्ट शब्दांनीं सांगतो कीं धर्मांत जबरदस्ती नाहीं; आणि लोक व्यर्थ इस्लामधर्माला दोष लावतात कीं तरवारीनें

काम) नाहीं. वावग्या मार्गापासून सन्मार्ग (वेगळा) जाहीर होऊन चुकला आहे. तर जो खोट्या देवतांस नाकारील व परमेश्वरावरच विश्वास ठेवील, तर त्यानें अर्थात् भक्कम दोरगांठ धरून ठेविली आहे; कीं ती तुटावयाची नाहीं; (व त्याचा बेडा पार होय). आणि परमेश्वर (सर्वांचें) ऐकितो (व सर्व कांहीं) जाणतो. २५६. परमेश्वर विश्वासणारांचा पुरस्कर्ता (व मददगार) होय कीं तो त्यांना (नास्तिकपणाचे) अंधःकारांतून काढून (विश्वासाचे) उजेडांत आणितो. आणि जे लोक (सद्धर्मास) नाकारितात त्यांचे पुरस्कर्ते सैतान होत कीं ते त्यांना (विश्वासाचे) प्रकाशांतून काढून (नास्तिकपणाचे) अंधःकारांत लोटून देतात. हेच लोक नरकवासी होत (व) ते सदासर्वदा नरकांतच राहतील. २५७. (हे पैगंबरा!) जो मनुष्य केवळ एवढ्यावरूनच कीं परमेश्वरानें त्याला राज्य देऊन ठेविलें होतें (गर्विष्ट होऊन) इब्राहीमाशीं त्याच्या पालनकर्त्याचे संबंधानें वादविवाद करूं लागला, त्या (च्या स्थिती) चें तूं अवलोकन केलें नाहींस काय? जेव्हां इब्राहीमानें (त्याला) सांगितलें कीं माझा पालनकर्ता, जो (लोकांस) जिववितो व मारतो तो होय; तेव्हां तो म्हणूं लागला कीं मीही[1] जिववितों व मारतों. (यावर) इब्राहीमानें म्हटलें कीं (बरें) परमेश्वर सूर्य पूर्वेकडून उगवितो, तूं

त्याचा प्रसार केला गेला. जर कोणा बादशहानें धर्माची सबब पुढें करून राज्यविस्ताराचे महत्वाकांक्षेनें असें केलेंही असेल तर त्याचा धर्मांकडे काय दोष? कुराणांत जिहाद ह्मणजे धर्मयुद्ध जें आहे त्याचा मूळहेतु राज्यविस्तार नव्हे तर धर्मपालनांत प्रतिबंध होऊं नये आणि ईश्वरोपासना निर्वेध करितां यावी, हा होय. परंतु या युद्धांत विजय मिळाल्यास पर्यायानें राज्य विस्तार होणें हें साहजिकच आहे.

(१) ही गोष्ट त्या नास्तिक राजानें त्याला सांगितली कीं मी ज्याला पाहिजे त्याला बेगुन्हा मारून टाकितों व पाहिजे त्या फांशीचा हुकूम झालेल्या खुन्याला सोडून जीवदान देतों; अगर इनाम व बक्षिसें देऊन निर्धनास सधन करितों.

तो पश्चिमेकडून उगीव (पाहूं!). यावर तो नास्तिक थक्क होऊन राहिला (तरीहि त्यानें विश्वास धरिला नाहीं) आणि परमेश्वर हटवादी लोकांस सुबुद्धि देत नसतो. २५८. अगर (हे पैगंबरा!) उदाहरणार्थ जो (सत्पुरुष) एका वस्तीच्या जवळून गेला कीं ती आपल्या छतांवर ढांसळून पडली होती त्या (च्या स्थिती) चें तूं अवलोकन केलेंस कां? तो (हें पाहून आश्चर्यानें) म्हणूं लागला कीं परमेश्वर ह्या (वस्ती)ला तिच्या मेल्या (म्हणजे इतकी उजाड झाल्या) नंतर कशी जिवंत (म्हणजे आबाद) करून टाकील? यावर परमेश्वरानें त्याला शंभर वर्षें मृत दशेंत ठेविलें; नंतर त्याला जिवंत करून उठविलें; आणि विचारिलें कीं तूं (या स्थितींत) किती काळ राहिलास? तो म्हणाला, एक दिवस राहिलों असेन अगर एका दिवसाहूनही कांहीं कमीच. परमेश्वरानें म्हटलें, (तसें नाहीं) किंबहुना, तूं शंभर वर्षें (या स्थितींत) राहिलास. तर आतां तूं आपल्या खाण्याच्या व आपल्या पिण्याच्या पदार्थांकडे पाहा कीं ते नासले सुद्धां नाहींत; आणि (ज्यावर तूं स्वार होतास त्या) आपल्या गाढवाकडेही पाहा. (इतका काळ तुला मृत दशेंत ठेवण्याचा व पुन्हां जिवंत करून उठविण्याचा) उद्देश हा कीं आम्हीं तुला लोकांसाठीं (आपल्या सामर्थ्याचा) एक नमुना बनवावा. आणि (गाढवाचे) हाडकांकडे पाहा कीं आम्हीं त्यांना (जोडून जाडून त्यांचा सांगाडा बनवून) कसा उभा करितों; (व) मग त्यांवर मांस मढवितों! मग जेव्हां त्या (सत्पुरुषा)ला (ईश्वरसामर्थ्याचा हा चमत्कार) प्रगट झाला तेव्हां तो बोलूं लागला कीं आतां मी (विश्वासपूर्ण) जाणतों कीं परमेश्वर सर्व शक्तिमान् होय. २५९. आणि (हे पैगंबरा! तो प्रसंगही आठवण कर कीं) जेव्हां इब्राहीमानें (परमेश्वराला विनवून) म्हटलें कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! (एक नजर) मलाही तूं दाखीव कीं (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) तूं मेलेल्यांस जिवंत तरी कसे करशील! (परमेश्वरानें) फर्माविलें, कां तुला (याचा) विश्वास नाहीं? त्यानें अर्ज केला, नाहीं कां म्हणून (तुझ्या सांग-

(१) बहुतेक असें घडून येतें कीं जुन्या घरांचीं छतें अगोदर कोसळून पडतात. मग अखेर भिंती व दारें त्यावर येऊन ढांसळतात. तात्पर्य हें कीं ती वस्ति उजाड पडलेली होती.

(२) भाष्यकारांनीं कोणती वस्ति व कोण मनुष्य यांच्या निश्चित करण्यांत मतभेद केला आहे. त्यांत कांहींचें म्हणणें असें आहे कीं

ण्यानें विश्वास तर आहेच) परंतु (मी एक नजर पाहावयासही इच्छितों) अशा साठीं कीं माझ्या मनाचें (पुरेंपुरें) समाधान व्हावें. (परमेश्वरानें) फर्माविलें कीं (बरें) तर चार पक्षी घे व त्यांस आपल्या ध्यानांत बरोबर ठेव, (व त्यांचा चेंदा मेंदा कर;) तदनंतर एकेका डोंगरावर त्यांचा एकेक तुकडा ठेवून दे; व मग त्यांना बोलीव, ह्मणजे ते (आपोआप) तुजकडे दौड घालीत येतील. (हा ईश्वर-सामर्थ्याचा नमुना तूं पाहा) व जाणून अस कीं परमेश्वर परम समर्थ (व) सत्यसंकल्प होय. २६०. जे लोक आपली धनदौलत परमेश्वराचे

बख्तनस्सर (Nebuchadnezzar) यानें यरूशलेमला आग लावून व शहर उजाड करून बनी इस्राएलांस कैदी करून नेलें होतें. हजरत ओझैर पैगंबर या सत्पुरुषानें यरूशलेमच्चे जवळून तें विध्वस्त झालें असतांना सहज गमन केलें व त्या बाह्य परिस्थितीवर नजर करून त्यांच्या मनांत निराशा उत्पन्न झाली कीं असली उजाड जागाही कधीं वसली आहे! परमेश्वरानें त्यांना आपल्या सामर्थ्याचा चमत्कार दाखविला कीं ते शंभर वर्षे मृत दशेंत पडून राहिले; नंतर जेव्हां त्यांना पुन: जिवंत करून उठविलें तेव्हां यरूशलेम पुवर्वत् आबाद होऊन गेलें होतें. परमेश्वरानें त्यांच्या गाढवास त्यांच्या डोळ्यां देखतां जिवंत केलें; व त्यांच्या खाण्या-पिण्याचे पदार्थांचें येथ पावेतों संरक्षण केलें कीं ते नासले देखिल नाहींत. हजरत ओझैर यांस केवळ याचेंच आश्चर्य होतें कीं परमेश्वर आपल्या नैसर्गिक नियमांचे विरुद्ध आपली सत्ता कशी चालवितो? ज्या नास्तिक राजानें हजरत इब्राहीम पैगंबराशीं वादविवाद केला होता त्याला मुळांत ईश्वरसामर्थ्य मान्यच नव्हतें. परंतु हजरत ओझैर यांस तें अमान्य नव्हतें, तर किंबहुना त्याचें आश्चर्य वाटत होतें. अमान्यता व आश्चर्य यांत जरी फरक आहे तरी दोन्हींही जवळ जवळ आहेत. म्हणून परमेश्वरानें या दोन्हीं गोष्टी एकामागून एक अशा निवेदिल्या. हें जें हजरत ओझैर यांनीं शंभर वर्षे मृतदशेंत राहिल्यावरही त्या कालास एक दिवस अगर एका दिवसाहूनही कमीच असें सांगितलें त्याचें कारण असें कीं ते खरोखरींच मरून गेले होते. त्यांना उशिराचा भासच झाला नव्हता. हीच स्थिति पुनरुत्थानांत होईल कीं नास्तिक व अविश्वासू हे इहलोक व बरझख (म्हणजे मृत्यु व पुनरुत्थान यांचे मधील स्थल) यांत राहण्याचा काळ असाच थोडा दर्शवितील. पण गफलतींत पडलेला मनुष्य ह्या लोकीं जागृत होत नाहीं.

(१) परमेश्वरानें इब्राहीम पैगंबराला आपल्या सामर्थ्याचा नमुना

मार्गांत खर्च करितात त्यां(च्या दानधर्मां)ची उपमा एखाद्या धान्याच्या दाण्याप्रमाणें होय कीं त्याला सात कणसें येतात, व प्रत्येक कणसांत शंभर (शंभर) दाणे असतात. आणि परमेश्वर ज्याला इच्छितो त्याला दुप्पटीनें देतो. आणि परमेश्वर (अति) उदार व सर्वज्ञानी होय. २६१. जे लोक आपली धनदौलत परमेश्वराचे मार्गांत खर्च करितात, व मग खर्च केल्यावर परिणामीं (कोणा तऱ्हेचा) उपकार दर्शवित नाहींत व (दान स्वीकारणारांला कोणा तऱ्हेची) इजा देत नाहींत, त्यांना त्यां(च्या दिल्या)चा मोबदला त्यांच्या पालनकर्त्या समीप (प्राप्त) होईल; आणि (परत्रीं) त्यांना कसलेंच भय राहणार नाहीं व ते (कोणा तऱ्हेनें) दुःखीहि होणार नाहींत. २६२. नरमाईनें बोलणें व (याचकाचे जिकिरीची) उपेक्षा करणें हें अशा खैरातीपेक्षां फार उत्तम होय कीं जिच्या(दिल्या)वर परिणामीं (याचकास कोणा तऱ्हेची) इजा होईल. आणि परमेश्वर निरपेक्ष[१] (व) दयार्द्र

तर दाखविला; पण जीवनाचें गूढ सांगितलें नाहीं. तें हजरत मोहंमद पैगंबराला उद्देशून कुराणांत दुसरीकडे सांगितलें आहे कीं 'आत्मा हा एक माझ्या पालनकर्त्याचा हुकूम होय.' आणि हुकूमकर्ता जसा परम समर्थ व सत्यसंकल्प तसा त्याचा हुकूमही जबरदस्त होय. इच्छाशक्तिजन्य हुकमाची ज्याला प्रचिति पाहावयाची असेल त्यानें लहान प्रमाणावर मेस्मेरिझम मध्यें व मोठ्या प्रमाणावर सुफिज्म् अगर योगशास्त्रामध्यें स्वतः प्रयोग करून पाहावेत. दुर्बल व सृष्ट मनुष्याचे अंगीं इतका चमत्कार असतां तेव्हां सर्व शक्तिमान सृष्टीकर्त्याचे अंगीं हे चमत्कार साहजिकच होत. या प्रमाणें जगांतील प्रत्येक शास्त्र व वस्तू यांद्वारें जगदुत्पादक परमेश्वराचें ज्ञान प्राप्त होतें. या प्रमाणें कुराणाचें मननपूर्वक परिशीलन केल्यानें कुराण हेंच एक ईश्वर प्रणीत विश्वग्रंथ आहे असें अनुभवास येईल.

(१) निरपेक्ष म्हणजे त्याला असल्या दानधर्मांची पर्वा नाहीं कीं जो, उपकार दर्शवून दिला जाईल. आणि दयार्द्र आहे म्हणजे लोक दान अर्पणकरून उपकार दर्शवितात व याचकांस दुर्भाषणानः नरांना परमेश्वर त्यांच्या या वर्तनाकडे फारसें लक्ष न देतां सहसा रागावत नाहीं.

होय. २६३. अहो मुसलमानांनों! तुह्मीं आपल्या दानधर्माला, उपकार दर्शवून व (याचकास) इजा देऊन, जो मनुष्य आपलें धन लोकांच्या दाखविण्यासाठीं खर्च करितो व परमेश्वर व शेवटला दिवस यांजवर विश्वास ठेवीत नाहीं अशा त्या मनुष्याप्रमाणें अक्रोत करूं नका. तर त्या(च्या दानधर्मा)ची उपमा एखाद्या दगडाचे शिले सारखी होय कीं तिच्यावरती (कांहीं थोडीशी) माती (पडली) आहे; मग तिला झोडीचा पाऊस लागला व तिला सपाट खणखणीत करून (वाहून) गेला. (अशाच रीतीनें डौल दाखविणारांस पुनरुत्थानीं त्यांच्या दानधर्मांद्वारें) त्यांनीं जें (पुण्य) संपादिलें होतें त्या पैकीं त्यांच्या कांहींच हातीं लागणार नाहीं. आणि जे लोक कृतघ्न आहेत त्यांस परमेश्वर सन्मार्गाची बुद्धि देत नसतो. २६४. आणि जे लोक परमेश्वराची मर्जी संपादण्यासाठीं व आपली दानत शाबीत ठेवून आपलें धन खर्च करितात, त्यांची उपमा एखाद्या उंचवट्यावर (असलेल्या) बागे सारखी होय; कीं तिला झोडीचा पाऊस लागला तों तिनें आपलीं फळें दुप्पट दिलीं. आणि जरी तिला झोडीचा पाऊसही न लागला, तरी (तिला) हलकें तुषारहि (पुरेसें आहे). आणि तुह्मी लोक जें कांहीं करितां तें परमेश्वर पाहतो आहे. २६५. बरें तुम्हांपैकीं कोणीही ह्या गोष्टीस पसंत करील कीं खजुरीची व द्राक्षांची त्याची एक बाग असावी (व) तिच्या खालून (पाण्याचे) पाट वहात असावेत व हरतऱ्हेची फळफळादि त्याला तेथें (प्राप्त) असावी; आणि वृद्धापकाळानें त्याला येऊन गांठलें व त्याचीं (लहान लहान) दुर्बल मुलें आहेत. आतां त्या (बागे) वर एक वावटळ आलें कीं त्यांत अग्नि होता, तर ती (बाग)पार जळून भाजून गेली. अशाच तऱ्हेनें परमेश्वर (आपले) हुकूम तुम्हां लोकांस स्पष्ट करून सांगतो कीं कदाचित तुम्हीं मनन कराल. २६६. अहो

(१) झाडें खोलवट्यांत असतील व मुळांशीं पाणी तुंबेल तर मुळें गळून जातील व झाडें पणपणार नाहींत व त्यांस फूलफळहि येणार नाहीं; म्हणून उंचवट्यावर असलेली बाग असें म्हटलें आहे.

मुसलमानांनों! (व्यापारधंद्यांत) तुम्ही जें स्वतः मिळविलें आहे व आम्हीं तुम्हांसाठीं जमिनींतून जें निपजविलें आहे त्या पाक (आणि चोख) पदार्थांतून (परमेश्वराचे मार्गांत) खर्च करा. आणि वाईट पदार्थां (च्या देण्या)चा संकल्पही करूं नका कीं तुम्हीं त्यांतून खर्च करूं लागावेंत. आणि वास्तविक पाहतां, (तीच वस्तु कोणी तुम्हांस देऊं करील तर) तुम्हीं ती (राजी खुषीनें कधींही) स्वीकारणार नाहीं परंतु हें कीं ति–(च्या स्वीकारां) त तुम्हीं (बुध्या) काणाडोळा कराल, (तर ती गोष्ट वेगळी.) आणि जाणून असा कीं परमेश्वर निरपेक्ष (व) सुस्तुत्य होय. २६७. सैतान तुम्हांस दारिद्र्याचें भय घालतो व तुम्हांला शरमेची गोष्ट (म्हणजे कृपणपणा) करावयास सांगतो. आणि परमेश्वर आपल्या कडून (पापांची) क्षमा व समृद्धि यांचें तुम्हांला अभिवचन देतो. आणि परमेश्वर (अति) उदार (व सर्वांचे स्थितीशीं) वाकब होय. २६८. तो ज्याला इच्छितो त्याला (गोष्टींची) समज देतो; आणि ज्याला (गोष्टींची) समज दिली गेली, तर अर्थात् त्याला मोठी दौलत दिली गेली. आणि उपदेशही (म्हटला म्हणजे) कायतो समजदारच मानतात. २६९. आणि जो खर्चही तुम्हीं (परमेश्वराचे मार्गांत) उचलाल अगर (त्याच्या नांवाचा) एखादा नवस मानाल, तो सर्व परमेश्वराला माहीत आहे. आणि जे लोक (परमेश्वराखेरीज अन्य कोणाचे नांवाचा नवस मानून परमेश्वराचा) अन्याय करितात, (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) कोणी त्यांचा मददगार होणार नाहीं. २७०. (लोकांनों!) जर तुम्हीं दानधर्म जाहिरपणें कराल तर तोही चांगलाच; (कीं यानें दानधर्माव्यतिरिक्त दुसऱ्यांनाही उत्तेजन मिळतें). आणि जर तुम्हीं तो गुप्तपणें कराल व गरजूंस द्याल, तर हें तुमचे ठायीं विशेष

---

(१) कित्येक लोक वाईट व निकाम्या वस्तु दानधर्मांत देतात व पुण्यफलाचीही आशा बाळगून असतात. या वाक्यांत परमेश्वरानें बजावून सांगितलें कीं रद्दी माल परमार्थांत खर्च करावा व पुण्याची आशा धरावी हें वेडगळपणाचें काम होय.

श्रेयस्कर होय; (कीं यांत नांवालौकिकाचा लवलेशहि नसतो). आणि असलें देणें, तुह्मांपासून तुमचे पापांचें प्रायश्चित करील. आणि जें कांहींही तुह्मीं करितां परमेश्वर त्याशीं माहीतगार होय. २७१. (हे पैगंबरा!) या लोकांस सरळ मार्गावर आणणें हा तुझा जिम्मा नव्हे; किंबहुना परमेश्वर ज्याला इच्छितो त्याला सरळ मार्गावर आणितो. आणि तुह्मीं लोक (आपल्या) मालांतून जें कांहींही (दानधर्मापरी) खर्च कराल, तर तें आपल्याच साठीं; आणि तुह्मीं तर परमेश्वराचीच मर्जी संपादण्यासाठीं खर्च करीत आहां ना? आणि तुह्मीं (आपल्या) मालांतून जें कांहींही (धर्मापरी) खर्च कराल, तें (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) तुह्मांस पुरें पुरें भरून दिलें जाईल; व तुमचें (रतिभारही) नुकसान केलें जाणार नाहीं. २७२. (खैरात तर) अशा मोताद गोरगरिबांचा हक्क होय कीं जे परमेश्वराचे मार्गांत कोंडून पडले आहेत, देशांत कोणीकडे ते (जाऊं पाहतील तर) जाऊंही शकत नाहींत. (जो मनुष्य त्यांच्या स्थितीशीं) अजाण (आहे तो) त्यांच्या संतोषवृत्तीमुळें त्यांना श्रीमंत समजतो. (परंतु हे वाचक–श्रोत्या!) तूं (त्यांना पाहशील तर) त्यांचे मुद्रेवरूनच त्यांना साफ ओळखून जाशील (कीं ते मोताद होत पण) ते गळीं पडून लोकापाशीं मागीत नाहींत. आणि जें कांहींही तुह्मीं लोक (आपल्या) मालांतून (दानापरी) खर्च कराल तर (खूप खात्री ठेवा कीं) परमेश्वर तें जाणून आहे. २७३.

---

(१) परमेश्वराची मर्जीच संपादण्याची तर अन्य कोणाचे नांवाचे नवस मानून त्या दानधर्मास व्यर्थ कां घालवितां? आणि हाही अर्थ होऊं शकतो कीं जर परमेश्वरार्थीं द्यावयाचें तर रद्दी वस्तु कां द्यावी.?

(२) हिजरत म्हणजे स्वदेशत्यागाचे आरंभीं जेव्हां पैगंबरसाहेबांचें मक्केहून मदिनेंत आगमन झालें तेव्हां कांहीं मुसलमान धर्मशिक्षण घेण्यासाठीं व कांहीं, नास्तिकांचे भीतिनेंही पैगंबर साहेबांचे सेवेंत गोळा झाले होते. हे लोक केवळ निराश्रित व निराधार असून पैगंबरांचे मशीदींत राहात व मदिनेच्या ‘अनसार’ ह्मणजे साह्यकारी लोकांचे दानधर्मावर आपली उपजीविका

जे लोक अहर्निशीं गुप्तपणें व जाहरिपणें आपली धनदौलत (परमेश्वराचे मार्गांत) खर्च करितात, त्यां (च्या दिल्या)चा मोबदला त्यांच्या पालनकर्त्यापाशीं त्यांना (प्राप्त) होईल; आणि (पुनरुत्थानांत तर) त्यांना कोणा प्रकारचें भय राहणार नाहीं व ते दुःखीहि होणार नाहींत. २७४. जे लोक व्याज खातात, ते (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) उभे राहूं शकणार नाहींत, पण ज्या मनुष्याला सैतानानें (आपल्या) झपेटींत आणून बुद्धिभ्रष्ट करून सोडिलें असेल तो जसा उभा राहातो तसेच मात्र (तेही उभे राहतील.) ही त्यांच्या (ह्या) अशा म्हणण्याची शिक्षा होय कीं व्यापार व्यवहार (म्हटला म्हणजे) व्याज व्यवहारासारखाच होय; व वास्तविक पाहूं गेलें असतां, व्यापाराला तर परमेश्वरानें हलाल केलें आहे व व्याजाला हराम; (तर व्याजाचे व्यापारावर अनुमान करणें हें स्पष्ट चुकीचें होय.) तर ज्या कोणापाशीं त्याच्या पालनकर्त्याकडून बोधवचन आलें व त्यानें (इतउत्तर आपल्याला) आवरून घेतलें, तर जें पूर्वीं (घेऊन चुकलेलें) असेल तें त्याला (लखलाभ) होय. आणि त्याचें प्रकरण परमेश्वराचे हवालीं होय. आणि जो (मनाई झाल्यावर) पुन्हां (व्याज) घेईल, तर असलेच लोक नरकवासी होत; व ते सदासर्वदा नरकांतच राहतील. २७५. परमेश्वर व्याजांतून बरकत घटवितो व दानधर्माची वृद्धि करितो. आणि जेवढे म्हणून कृतघ्न आहेत (व) कह्या मानीत नाहींत, परमेश्वर त्यांस प्रीय ठेवित नाहीं. २७६. ज्या लोकांनीं

चालवीत. परंतु ते होते बाणेदार, गरीबी त्यांच्या मुद्रेवरूनच दिसून येत होती, पण ते तोंड पसरून मागत नव्हते. हेच लोक असहाबे सुफ्फाही म्हणवितात. सुफ्फा म्हणजे चबुतरा; पैगंबरांचें मशीदीत एकिकडे कच्चा चबुत्रासा बनवून त्यावर खजुरीच्या झावळ्यांची छाया केली होती; त्यावरच हे लोक निजत बसत असत.

(१) म्हणजे तुम्हीं त्याचेपासून व्याज परत देवविण्याचे मागें पडूं नका व त्याचेवर ताशेराही झाडूं नका. त्याचे संबंधानें परमेश्वराला जें करणें असेल तें तो करील.

विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंही केलीं व नमाज पढत व जकात देत राहिले, त्यां (च्या केल्या) चा मोबदला त्यांच्या पालनकर्त्यापाशीं त्यांना (प्राप्त) होईल; व (पुनरुत्थानांत) त्यांना कोणा तऱ्हेचें भय राहणार नाहीं व ते दुःखीहि होणार नाहींत. २७७. अहो मुसलमानांनों! जर तुह्मीं विश्वास ठेवितां, तर परमेश्वराला भ्या आणि जें व्याज (लोकांकडे) बाकी असेल तें सोडून द्या. २७८. मग जर तुह्मीं (असें) न कराल, तर परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांशीं लढण्यास तत्पर होऊन राहा. आणि जर तुह्मीं पश्चाताप कराल तर आपली मूळ रकम तुम्हांला (घेण्याचा हक्क पोंहोंचतो). तुह्मीं (कोणाचें) नुकसान करूं नये व कोणी तुमचेंहि नुकसान करूं नये. २७९. आणि जर (कोणी) तंगदस्त (तुमचा ऋणी) असेल तर सुबत्तेचे काळापावेतों (त्याला) अवसर (द्या). आणि जर तुम्हीं समजाल तर तुमच्याठायीं हें विशेष श्रेयस्कर होय कीं तुम्हीं (मूळ कर्जही त्यास) धर्मार्थ सोडून द्यावें. २८०. आणि अशा एका दिवसाचें भय ठेवा कीं जेव्हां तुह्मीं परमेश्वराकडे परतून नेले जाल; नंतर प्रत्येक जणास त्याच्या केल्याचा पुरापुरा मोबदला दिला जाईल; व लोकांवर (रतीमात्रही) जुल्म[१] होणार नाहीं. २८१. अहो मुसलमानांनों! जेव्हां तुह्मीं एका नियमित काळापर्यंत उधाराचें देणेंघेणें कराल, तेव्हां तें लिहून घेत जा. आणि (जर तुम्हांस लिहितां येत नसेल तर) तुमच्या दरम्यान (तुमचा परस्पर करारनामा) कोणी लिहिणारानें न्याय पुरस्सर लिहून द्यावा. आणि (ज्याच्यापाशीं लिहिववाल तर त्या) लिहिणारास पाहिजे कीं त्यानें लिहिण्यास नाकारूं नये. जसें परमेश्वरानें त्याला (लिहिणें वाचणें) शिकविलें आहे तसें त्यालाही पाहिजे कीं त्यानें (बिनतक्रार) लिहून द्यावें. आणि ज्याच्याकडे

---

(१) धनको जर फेड केलेली कर्जाची मूळ रकम व्याजांत वजा करील तर हा त्याचा जुल्म होय. तसेंच रिणकोनें व्याजाचे मनाई हुकमाचे पूर्वीं, कांहीं व्याज दिलें असेल व तो आतां तें मूळ रकमेंत मोजूं लागेल तर हा त्याचाहि जुल्म होय.

कर्ज निघत असेल त्यानेंच (दस्ताचा) मजकूर सांगत जावा व परमेश्वर जो त्याचा (खरा) पालनकर्ता होय त्याचें त्यानें भय बाळगावें; आणि (मजकूर सांगतांना धनकोचे) हक्कांतून कोणाहि तऱ्हेची काटछाट करूं नये. पण ज्याच्याकडे कर्ज यावयाचें असेल तो जर कमअक्कल वा नादान असेल अगर तो खुद्द मजकूर न सांगूं शकेल, तर (जो) त्याचा कारभारी (असेल त्यानें) न्यायपुरस्सर (दस्ताचा) मजकूर सांगत जावा. आणि तुह्मीं आपल्या पुरुषांपैकीं दोन साक्षीदार करून ठेवीत जा; मग जर ते दोन्हीं पुरुष नसतील, तर जे साक्षीदार तुह्मीं पसंत कराल त्यांजपैकीं एक पुरुष व दोन स्त्रिया; अशा साठीं कीं त्यांच्यांतून एखादीला विसर पडेल तर त्यांपैकीं एक दुसरीला आठवून देईल. आणि जेव्हां साक्षीदार (साक्षित्व) बोलाविले जातील तेव्हां त्यांनीं (हजर होण्यास) नाकारूं नये. आणि मुदतीचा व्यवहार लहान असो वा मोठा, त्या(च्या दस्तावेजा)चे लिहिण्यांत आळस करूं नका. परमेश्वरासमीप हें फारच न्याय्य होय, व साक्षीसही हीच पद्धति फार ठीक होय; व हें जवळजवळ (अनुमानगम्य) आहे कीं तुह्मीं (पुढें कोणा प्रकारची) शंका धरणार नाहींत. परंतु रोखठोक सौदा असेल कीं त्याची तुह्मीं (हातोहात) आपस्यांत देवघेव चालवीत राहतां तर त्या(च्या दस्तावेजा)चे न लिहिण्यांत तुह्मांकडे कांहीं पाप नाहीं. आणि जेव्हां तुह्मीं (अशा तऱ्हेचा) क्रयविक्रय कराल तेव्हां (हुशारी दाखल) साक्षी करून ठेवीत जा; आणि (दस्तावेज) लिहिणारास व साक्षीदारास (कोणा तऱ्हेचें) नुकसान पोहोंचतां कामा नये. आणि जर तुह्मीं असें कराल तर हा तुमचा खोडसाळपणा होय. आणि परमेश्वराला भ्या व परमेश्वर तुह्मांस (व्यवहार ज्ञान) शिकवितो. आणि परमेश्वर सर्वज्ञानी होय. २८२.

---

(१) यांत या गोष्टीकडे इषारा आहे कीं मनुष्यानें काम मनुष्याचे हातून निघालें तरीही त्यानें परमेश्वराचा हा उपकार मानिला पाहिजे कीं त्यानें आपल्या कोणा सेवकाचें काम करण्याची त्याला सुबुद्धि दिली.

(२) यावरून असें विदित होतें कीं पुरुषाचे मुकाबल्यांत स्त्रिया जेथें शारिरीक शक्तींत बहुत करून कमी आहेत, तेथें त्यांची स्मरणशक्तिही पुरुषांसारखी नसते. ह्मणूनच एका पुरुषाचे जागीं दोन स्त्रियांची साक्ष ठेवावयास सांगितली आहे.

आणि जर तुह्मीं प्रवासांत असाल व तुह्मांला कोणी लिहिणारा न मिळेल, (व कर्ज घ्यावयाचेंच असेल) तर तारणगहाण (ठेवून घ्या.) मग जर तुमच्यांतून एक दुसऱ्याचा विश्वास करील, तर ज्याचा विश्वास केला गेला आहे (म्हणजे रिणको), त्याला पाहिजे आहे कीं त्यानें धनकोची अमानत (म्हणजे कर्ज पुरें पुरें) आदा करावें; आणि परमेश्वर जो त्याचा (खरा) पालनकर्ता त्यास भ्यावें. आणि तुह्मीं साक्ष लपवूं नका; व जो कोणी ती लपवील, तर खरोखर तो मनाचा खोटा होय. आणि जें कांहींही तुह्मीं लोक करितां तें (सर्व) परमेश्वराला माहीत आहे. २८३. जें कांहीं आकाशांत व जें कांहीं पृथ्वींत आहे तें (सर्व) परमेश्वराचेंच होय. आणि (लोकांनों!) जें कांहीं तुमचे मनांत आहे, तें जरी तुह्मीं जाहीर कराल अगर तें लपवाल तरी परमेश्वर तुह्मांपासून त्याचा हिशेब घेईल. मग (खोट्यावासनेबद्दल) ज्याला तो इच्छील त्याला क्षमा करील व ज्याला इच्छील त्याला शिक्षा देईल. आणि परमेश्वर सर्वशक्तिमान् होय. २८४. (आमचा हा) पैगंबर (मोहंमद), जें (पुस्तक) त्याच्या पालनकर्त्याकडून त्याला प्रकट झालें आहे, त्याला मानितो व (तसेंच पैगंबराबरोबर इतर) मुसलमानही; (ह्या सारेचे) साऱ्यांनीं परमेश्वर व त्याचे दूत व त्याचीं पुस्तकें व त्याचे प्रेषित (पैगंबर) यांचा विश्वास धरिला आहे कीं (सर्व पैगंबरांचा धर्म एक होय; व ते ह्मणतात कीं) आह्मीं परमेश्वराचे पैगंबरांपैकीं कोणा-

---

(१) येथें परमेश्वरानें असल्या कर्जास धनकोची अमानत ह्मटली आहे; कारण कीं त्यानें रिणकोचे विश्वासावर कर्ज दिलें; तर जणुंकाय त्याच्यापाशीं आमानत किंवा ठेव ठेविली.

(२) या सदरावरून हें सिद्ध होतें कीं परमेश्वराला आमच्या आपसांतील भांडणांची व्यवस्था कोठपर्यंत मंजूर आहे. जर करतां सेवक परमेश्वराची मर्जी जाणतील व त्याच्या हुकमाप्रमाणें चालतील कीं परमेश्वराची सुप्रसन्नता व आमचा फायदाही यांतच आहे; तर किती उत्तम होईल!

मध्येंही भेद ठेवीत नाहीं, (ह्मणजे सर्वांस मानितों). आणि ते बोलूं लागले कीं (हे आमचे पालनकर्त्या!) आह्मीं (तुझें वचन) ऐकिलें व मान्य केलें; हे आमचे पालनकर्त्या! (फक्त) तुझीच क्षमा (पाहिजे आहे) व तुजकडेच परतून जाणें आहे. २८५. परमेश्वर कोणाही मनुष्यावर, (जितका बोजा उचलण्याची) त्याची ताकद असेल तितकाच मात्र बोजा टाकतो. त्यानें जीं (चांगलीं कामें) केलीं तीं त्याचीं त्यालाच; व त्यानें जीं (वाईट कामें) केलीं तींही त्याचीं त्याच्याच पुढें (येतील). हे आमच्या पालनकर्त्या! जर आम्हीं भुलून जाऊं अगर चुकून जाऊं, तर (त्याबद्दल) तूं आह्मांला धरूं नकोस. आणि हे आमच्या पालनकर्त्या! आमच्या पूर्वीं जे

---

(१) आमच्या पूर्वीं ज्या ज्या लोकांस परमेश्वरानें दिव्य पुस्तकें दिलीं व ज्यांच्यानें त्याप्रमाणें आचरण झालें नाहीं त्यांत हल्लीं अस्तित्वांत असलेल्या दोन धर्मांचा समावेश होतो. तर सदरहू दोहोंपैकीं प्रथम हजरत **मू**सा अगर **मो**श्या पैगंबर यांस तौरात म्हणजे नियम शास्त्र प्रकट झालें. नंतर हजरत **ई**सा किंवा **ये**शू पैगंबर यांस इंजील म्हणजे शुभवर्तमान प्रकट झालें. पण हें शुभवर्तमान ज्याला नवा करार ह्मणतात तो नव्हे. कारण हजरत **ई**सा-पैगंबर तें शुभ वर्तमान तोंडींच सांगून गेले होते. व तें पुस्तकरूपानें कोठेंच एक जागीं लोकांनीं ग्रथित केलेलें नव्हतें. पुढें सुमारें ५० वर्षांनंतर सेंटपॉल यानें आपल्या मताप्रमाणें मार्काकडून मार्ककृत शुभवर्तमान हें पहिलें पुस्तक लिहि-विलें. अशीं शुभवर्तमानें जवळ जवळ १५० होतीं. यास प्रमाण लूक अध्याय १: १ पहा. हीं सर्व पुस्तकें हजरत **ये**शूचीं चरित्रें आहेत त्यांस समुच्चयेंकरून दिव्य प्रकटीकरण किंवा ईश्वरी आदेश ह्मणणें चुकीचें आहे. सरतेशेवटीं आमचें कुराण, प्रार्थनेचे मान्यतेदाखल **ह**जरत **मो**हंमद पैगंबर साहेब यांस प्रकट झालें व पुनरुत्थानापर्यंत प्रेषितत्वाचा म्हणजे पैगंबरी पदाचा अंत येऊन गेला. कारण हें पुस्तक लक्षावधि लोकांस तोंडपाठ असून त्यांत हजरत **मो**श्याच्या व हजरत **ये**शूच्या पुस्तकांप्रमाणें ढवळाढवळ होणें शक्य नाहीं; व ह्याचीं तत्वें व्यवहार्य व त्रिकालाबाधित अशीं आहेत. ह्मणून दुसरा पैगंबर व दुसरें पुस्तक येण्याची अवश्यकता उरली नाहीं. यांजपैकीं **य**हुदी हे हजरत **ये**शूला मानीत नाहींत व हजरत **मो**हंमद जे हजरत **ये**शूचे कैवारी (पाहा योहान्न, अध्याय १६: ८—१५) त्यांना **खि**स्ती लोक मानीत नाहींत; पण आम्हीं मुसलमान लोक **मू**सा व **खि**स्त **ये**शू या उभयतांसही मानतों कीं **मू**सा व त्यांचें पुस्तक तौरात व **ये**शू व त्यांचे पुस्तक **इं**जील हीं सत्य होत. तरीही ह्या ढवळाढवळ झालेल्या

लोक होऊन गेले आहेत त्यांच्यावर जसें त्वां (त्यांच्या पापांचे शासनार्थ सक्त नियमांचें) ओझें लादलें होतेंस, तसें ओझें आह्मांवर लादूं नकोस. आणि हे आमच्या पालनकर्त्या! ज्या (च्या उचलण्या)ची आह्मांला ताकद नाहीं असें ओझें आह्मांपाशीं उचलवूं नकोस. आणि तूं आमचीं पापें पुसून टाक व आम(च्या अपराधा)ची क्षमा कर व आमच्यावर दयादृष्टी असूं दे. तूंच आमचा (पुरस्कर्ता व) मदतगार आहेस. तर जे लोक नास्तिक आहेत त्यांच्या विरुद्ध तूं आम्हांस साह्य कर. २८६.

नव्या व जुन्या करारांत एकंदरीनें पाहतां नैतिकशिक्षण व नियमशास्त्राचीं कित्येक वचनें आहेत; पण त्याप्रमाणें चालण्याचें ओझें त्यांच्यानें उचलवलें नाहीं व येशू पैगंबरांनीं याविषयीं आपल्या अनुयायांयांस सांगूनही ठेविलें होतें (पहा योहान्न, अध्याय १६ : १२). ह्मणून त्यांच्या शास्त्राचरणासंबंधीं एवढेंच म्हणवस्स आहे, कीं 'पुराणांतलीं वांगीं पुराणांत' राहिलीं. "उद्यासाठीं सांठवा सांठव करून ठेवूं नको; जर तुझ्या उजव्या गालावर कोणी थपडाक मारील तर डावा गालही पुढें कर कीं घे आणखीही मार; आणि जशी तूं आपल्या एकुलत्या पुत्रासाठीं प्रार्थना करितोस तशीच आपल्या जिवाचे शत्रूचे कल्याणासाठीं सात्विक मनानें प्रार्थना कर." वगैरे नियमांचें ओझें या लोकांच्यानें उचललें गेलें नाहीं. याच प्रकारचे आणखीही नियम पुस्तकांत लिहावयास्तवच मात्र आहेत. परंतु कोणीही मनुष्य त्या नियमाबरहुकूम मागें कधीं चालला नाहीं व पुढेंही चालणार नाहीं; व असल्या नियमांनीं जगप्रपंच चालणेंही शक्य नाहीं. मोश्यांचे शास्त्रांत शुद्धीकरण व खाण्यापिण्याचे विधिनिषेधासंबंधीं इतके सक्त नियम आहेत कीं अखेर खिस्त्यांच्यानें ते पाळवले नाहींत. यहुद्यांत कुरबानी ह्मणजे यज्ञाचे संस्कार इतके कठीण आहेत कीं वर्षभर शिकूनही त्यांतील कोणी एखादी अट कोणाच्यानें फार मुष्किलीनें पुरी होऊं शकते. स्वतः खिस्त येशू हे नियमशास्त्र पाळीत होते पण हल्लींचे खिस्ती यांस नियम शास्त्राचें ओझें उचलवत नाहीं. या शिवाय जेथें हजारों अडचणी आहेत तेथें हजरत येशूच्यामागून तीन चारशें वर्षानंतर अस्तित्वांत आलेला सेंट अथानेशसप्रणीत ईश्वरत्रयीचा मतवाद हाहि एक होय. आयुष्यभर त्याचे मागें माथेकूट करूनहि स्वतः पाद्री लोकांनाहि तो समजला नाहीं. आह्मां मुसलमानांवर परमेश्वराची कृपा नांदत आहे कीं आमचा धर्म, आचार व विचार या संबंधींच्या सर्व अडचणी पासून पाक आहे. ज्या मनुष्याला ह्या तिन्ही धर्मांच्या पुस्तकांची सविस्तर माहिती असेल त्यालाच मात्र या गोष्टीची साक्ष पटूं शकते.

अध्याय ३ रा.

सूरतु–आले–इमरान.

हा अध्याय मदिना शहरीं प्रकट झाला. ह्यांत २०० आयात -महावाक्यें-आहेत. ह्यांत प्रथम कांहीं पैगंबरांच्यावर वाक्यांत आले-इमरान ह्मणजे इमरानचें कुटुंब ह्मणजे हजरत ईसा—येशू खिस्त, त्यांच्या मातोश्री कुमारीशिरोमणी हजरत मरयम, हजरत याहया ह्मणजे योहान्न बाप्तिस्माकार जे येशू खिस्ताचे गुरु व मावस भाऊ होते ते, आणि या योहान्नाच्या मातोश्री ह्मणजे हजरत मरयमच्या बहीण यांचें वर्णन आलें आहे ह्मणून हें नांव. इमरान हें त्यांच्या कुलपतिचें नांव आहे. या शिवाय हजरत मूसा—मोशाचें बापाचें नांव-हि इमरान होतें व तोही या लावी घराण्याचा कुलपतिच होय.

परम दयाळू आणि कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों.)

अ. ल. म. (अलिफ—लाम—मीम.) १ परमेश्वर (असा परम पवित्र होय कीं) त्याचे शिवाय अन्य कोणी उपास्य नाहीं; जीवंत, (अवघ्या सृष्टीचा शाश्वत) सांभाळ कर्ता. २ (हे पैगंबरा) त्यानेंच तुला हें सत्यपूर्ण पुस्तक प्रकट केलें कीं तें त्याच्या पूर्वी जीं (दिव्य पुस्तकें प्रकट झालीं) आहेत त्यांचें सत्यत्व पटवितें. आणि त्यानेंच (ह्याचे) पूर्वी लोकांचे सन्मार्गदर्शनार्थ तौरात व इंजील हीं प्रकटिलीं. आणि त्यानेंच भेददर्शक (अशा आणखीही चिजा) उतारल्या

(१) फुरकान याचा यथाशब्द अर्थ फरक किंवा भेददर्शक हा होय. आणि मूळ अर्थ जो आम्हीं भाषांतरांत दिला आहे तोच होय. आतां गोष्ट ही राहते कीं त्या चिजा कोणत्या? कोणी म्हणतात, त्या चमत्कृत्या होत; व कोणी म्हणतात, निर्दोष अशी विवेचकबुद्धि; आणि कोणी म्हणतात, इतर

(कीं जेणें करून सत्य व असत्य यांतील फरक जाहीर होतो) ३. जे लोक परमेश्वराचे निशाण्यास नाकारितात, निःसंशय त्यांना सक्त शिक्षा होईल. आणि परमेश्वर सामर्थ्यवान् (व) सूड उगविणारा होय. ४. परमेश्वर (असा सर्वज्ञानी होय कीं) त्याच्या पासून कांहींच गुप्त नाहीं; (ना) आकाशांत व ना पृथ्वींत. ५. तोच (असा परम समर्थ) होय कीं जो (आईच्या) गर्भाशयांत कशी हवी तशी तुमची आकृति बनवितो. त्याच्या वाचून अन्य कोणी उपास्य नाहीं; (तोच) प्रबल व सत्यसंकल्प होय. ६. (हे पैगंबरा!) तोच (असा परम पवित्र) होय कीं ज्यानें तुला हें पुस्तक प्रकट केलें; कीं त्यांत कांहीं वाक्यें ठाम (अर्थाचीं व सुबोध) आहेत (व) तींच पुस्तकाचीं मूलतत्वें होत. आणि कांहीं इतर मोघम (दृष्टांतरूप कीं त्यांतून अनेक अर्थ निघतात) तर ज्या लोकांचे अंतर्यामीं वक्रपणा आहे ते तर कुरआनाच्या ह्याच मोघम वाक्यांच्या मागें लागून राहतात; अशा हेतुनें कीं फिसाद् (ह्मणजे मतभेद) पैदा करावा व हें कीं त्यांच्या मूळ अर्थाचा थांग लावावा. आणि वास्तविक पाहतां परमेश्वरावांचून त्यांचा मूळ अर्थ कोणालाच माहीत नाहीं. आणि जे लोक ज्ञानांत पारंगत आहेत ते तर इतकेंच बोलून राहतात कीं यावर आम्हीं विश्वास ठेवितों; (हें) सर्व आमच्या पालनकर्त्याकडूनच होय. आणि (समजाविल्यानेंही) जे अक्कलवान् आहेत तेच समजतात. ७.

प्रेषितांस मिळालेले आज्ञालेख; व कोणी म्हणतात, कीं तें कुराणच होय व त्याचीच पुनरुक्ति या ठिकाणीं मागील वाक्यांला जोर देण्यास्तव केली गेली आहे.

(१) कुराण हें आहे तर दिव्य पुस्तक; परंतु लोकांचे समजाविण्यासाठीं प्रकट झालें आहे. लोकांची परिस्थिति अशी आहे कीं बऱ्याच गोष्टी त्यांच्या समजूतीचे बाहेर आहेत. उदाहरणार्थः—मरणानंतरची स्थिति आणि परमेश्वराची व्यक्ति व त्याचीं विशेषणें यांचें सविस्तर ज्ञान अगर आत्मज्ञान वगैरे; आणि लोकांचे बुद्धिमत्तेप्रमाणें त्यांशीं बोलावें तर त्यांच्या भाषासरणीचे पद्धतीस अनुसरून बोलावयाचें असतें. ह्मणून कुराणांत अशाही बऱ्याच गोष्टी आहेत कीं त्यांचीं कारणें समजणें व त्यांचा थांग लावणें कठीण आहे.

(आणि ज्ञानसंपन्न लोक हीच प्रार्थना करतात कीं) हे आमच्या पालनकर्त्या! आह्मांला तूं सरळ मार्गी लाविलेंस (तर आतां) ह्या उपरांत, आमचीं मनें डळमळीत होऊं देऊं नकोस; आणि तूं आपल्याकडून आह्मांला दया (बक्षीस ह्मणून) दे. निःसंशय तूंच महान् दाता आहेस. ८. हे आमच्या पालनकर्त्या! ज्या (दिव-

---

पण धर्माचरणाचीं तत्वें इतकीं सुलभ व सोपीं आहेत कीं निर्बुद्ध्यांतला निर्बुद्धी व अज्ञान्यांतला अज्ञानीही समजूं शकेल. त्याचा खुलासा असा कीं मनुष्य कांहीं कालासाठीं कोणा विशिष्ट प्रयोजनामुळें जगांत पाठविला गेला आहे. त्याच्यांत एक प्रकारचा आत्मा आहे कीं तो अनंत कालापावेतों बाकी राहील. शारिरीक संबंधामुळें मनुष्यास पुष्कळ गरजा भासतात व त्या परत्वें लोकांत क्लेश व कलह उद्भवतात; व त्यांचा अपरिहार्य परिणाम फिसाद व उत्पाद हीं होत. हीं पापांचीं मूलभूत कारणें आहेत. आतां पापांचा परिणाम आत्म्यावर होतो व त्यानें मरणोत्तरचें आत्म्याचें अस्तित्व सफल होतें अगर बिघडतें. मनुष्याला जी अक्कल दिली गेली आहे ती त्याला शिकविते कीं ह्या जगांत त्यानें कशी नांदणूक करावी; व बुद्धिमत्तेस जास्त प्रकाश मिळावा व तिचा जास्त विकास व्हावा ह्मणून परमेश्वरानें वारंवार पैगंबर वा प्रेषित पाठविले व दिव्य पुस्तकें प्रकटिलीं. विश्वासू होण्यासाठीं कांहीं मोठी अक्कल व मोठी माहिती पाहिजे असें नाहीं. मनुष्यानें आपल्या स्थितीचा मननपूर्वक विचार करणें, ऐहिक आयुष्यास क्षणिक व परमेश्वरापुढें स्वतःला दुर्बल व शक्तिशून्य समजणें पुरें करतें. हें झाल्यावर परमेश्वर, एकच व सर्व शक्तिमान आहे; व परलोकीं कर्मांचा जाब देणें सत्य आहे. पूर्वीं आमच्या बऱ्या साठीं होऊन गेलेले सर्व पैगंबर व प्रवक्ते खरे असून शेवटचे हजरत मोहंमद पैगंबर हेही खरे आहेत असें मानणें हाच इस्लाम धर्म. ठाम अर्थाच्या व सुबोध गोष्टी ह्मटल्या ह्मणजे ह्याच होत. मानवांत कोणीच या गोष्टी समजण्यास अशक्त नाहीं. दरेक गोष्टींवर तक्रार वा आक्षेप काढणें, आपल्या बुद्धिमत्तेस श्रेष्ट जाणणें व बुद्धीपासून तिच्या योग्यतेबाहेरचें काम घेणें हीं अधर्मीपणाचीं लक्षणें आहेत. ह्या बौद्धिक रोगास सुशिक्षित लोकच प्रायः बळी पडतात; आणि इंग्रजी शिक्षण घेतलेल्या लोकांत तर हा रोग अतोनात आढळून येतो. त्याचें कारण इंग्रजी शिक्षण नव्हे

साचे येण्यां)त (कोणा तऱ्हेची) शंकाच नाहीं अशा (एकाना) एका दिवशीं, तूं लोकांस (प्रत्येकास त्याच्या कर्मांचें फल देण्यास्तव) एकवटून गोळा करशीलच; (तर त्या दिवशीं तूं आह्मांवर दयादृष्टि असूं दे;) निःसंशय परमेश्वर वचनाच्या उलट करीत नसतो. (त्याचें पुनरुत्थानाविषयक वचन पूर्ण होईलच होईल). ९. जे लोक (इस्लाम धर्मास) नाकारितात, परमेश्वरापुढें त्यांची धनदौलत कांहीं कामा येणार नाहीं व त्यांची संततीही (त्यांना उपयोगी होणार) नाहीं आणि हेच होत (कीं जे) नरकाग्नीचें इंधन (होतील) १०. (त्यांचीही तीच) फिरऔनवाल्यांची व त्यांच्या अगोदरचे लोकांच्या सारखीच गत (होणें आहे); कीं त्यांनीं आमच्या निशाण्यांस पाखंड म्हटलें; तर परमेश्वरानें त्यांना त्यांच्या पातकांबद्दल धरिलें. आणि परमेश्वराचा मार फार सक्त होय. ११. (हे पैगंबरा!) जे लोक (इस्लाम धर्मास) नाकारितात त्यांना सांगून ठेव कीं, पुढें कांहीं अवधींत (मुसलमानांचे मुकाबल्यांत) तुम्हीं जेर केले जाल, व तुम्हीं (मरणोत्तर पुनरुत्थानाचे दिवशीं पुन्हां जिवविले जाऊन) जहन्नम (ह्मणजे नरकाग्नी)कडे पिटाळून लाविले जाल. आणि तें (किती तरी) वाईट शयन होय. १२. (अहो इस्लाम धर्मास नाकारणाऱ्यांनो! बद्रचे मुक्कामीं) जे दोन (विरोधी) पक्ष एकमेकांशीं भिडले होते त्यांच्या (प्रकरणां)त तुमच्या (समजण्या) साठीं (ईश्वर सामर्थ्याची एक मोठी भारी) निशाणी (जाहीर होऊन चुकली) आहे. (त्यांतून) एक पक्ष तर (मुसलमानांचा होता कीं तो) परमेश्वराचे मार्गांत लढत होता, व दुसरा (पक्ष)

तर अधर्मी लोकांचा सहवास हा होय. धर्मदृष्ट्या ही स्थिति फारच घातक आहे. असला मनुष्य आपल्या विचारसरणींत चुकून प्रधान गोष्टी सोडून गौण गोष्टींचे मागें लागतो; व प्रधान धर्मकर्तव्याचा त्याग करून तत्संबंधीं गौण गोष्टींचा आपल्यावर पत्कर घेतो. तथापि तो हेंही निभावूं शकत नाहीं. या आयात ह्मणजे महावाक्यांमध्यें हें स्पष्ट करून सांगितलें गेलें आहे कीं मोघम व अनिश्चित गोष्टींच्या नादास लागून आचरणें हें धार्मिकपणास विरुद्ध व बहकणेंचें चिन्ह आहे.

नास्तिकांचा होता कीं त्यांना डोळ्यांदेखतां, मुसलमान लोक आपल्या दुप्पट दिसून येत होते. आणि परमेश्वर आपल्या सहाय्यानें ज्याला इच्छितो त्याला पाठिंबा देतो. यांत संशय नाहीं कीं जे लोक अंतर्दृष्टि ठेवतात त्यांच्यासाठीं ह्या (वृत्तांतां)त अर्थात् एक धडाच होय. १३. लोकां (चा जन्मसिद्ध स्वभावच असा आहे कीं त्यां) स (इहलोकींच्या) इष्ट वस्तु म्हणजे (उदाहरणार्थ), बायका व पोरेंबाळें व सोनें व चांदी यांचे सांठविलेलें मोठमोठाले ढीग, व अत्युत्तम (निवडक) घोडे व गुरेंढोरें आणि शेतीवाडी यांची प्रीति भली वाटत असते. (व वास्तविक पाहतां,) हीं तर ऐहिक आयुष्याचीं (क्षणिक) साधनें होत. आणि (सदाचें) चांगलें ठिकाण तर त्याच परमेश्वरापाशीं होय. १४. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं (तुमची इच्छा असेल तर) मी तुम्हांस ह्या (इहलौकिक क्षणिक साधनां) पेक्षांही अत्युत्तम चीज दाखवून देऊं का? (ती ही कीं) ज्या लोकांनीं (परमेश्वराला) भिऊन आचरण केलें, त्यांच्यासाठीं त्यांच्या पालनकर्त्यासमीप (स्वर्गाचे) बाग होत कीं त्यांच्या खालून नद्या वाहत आहेत (व ते) त्यांत सदासर्वदा राहतील; आणि (बागांव्यतिरिक्त त्यांच्याकरितां) शुचिर्भूत (व चोख्या) पत्न्या होत; आणि (सर्वांत अति श्रेष्ठ अशी) परमेश्वराची सुप्रसन्नता ही होय. आणि परमेश्वर सेवकां (च्या बऱ्यावाईटां)स पाहतो आहे. १५. (हेच) ते लोक (होत कीं) जे (प्रार्थनेंत)

(१) वस्तुतः तर नास्तिक बहुत होते व मुसलमान कमी. परंतु परमेश्वरानें नास्तिकांच्या मनांत मुसलमानांची अशी जरब बसविली होती कीं त्यांना डोळ्या देखतां मुसलमान आपल्या दुप्पट दिसत होते. अगर ह्या बद्रचे लढाईत परमेश्वरानें मुसलमानांचे मदतीसाठीं देवदूतांना पाठविले होते तर त्या दुतांमुळें मुसलमान लोक नास्तिकांस दुप्पट दिसत होते. सारांश, कांहीं झालें तरी, परमेश्वराचे मदतीनें थोड्याशा मुसलमानांनीं नास्तिकांच्या मोठ्या प्रचंड सैन्यास मारून हटविलें व युद्ध जिंकिलें. आणि हाही अर्थ होऊं शकतो कीं मुसलमान डोळ्यादेखतां नास्तिकांस दुप्पट पाहत होते तरीही परमेश्वरानें त्यांस हिंमत दिली होती कीं त्यांना नास्तिकांवर विजय मिळाला.

म्हणतात, हे आमच्या पालनकर्त्या! आम्हीं (तुजवर) विश्वास ठेविला आहे; तर तूं आम्हांला आमच्या पातकांची क्षमा कर व आम्हांस नरकाग्नीचे शिक्षेपासून वांचीव. १६. (हेच लोक) सहनशील व सत्यवचनी व (परमेश्वराचे) आज्ञाधारक व (त्याचे मार्गांत) खर्चवेंच करणारे व (प्रतिदिवशीं) प्रातः समयास क्षमा भाकणारे (असे होत. १७.) (स्वतः) परमेश्वर या गोष्टीची साक्ष देतो कीं आपल्यावांचून (अन्य) कोणी उपास्य नाहीं; व देवदूत व ज्ञानी हेही (साक्ष देतात; व तसेंच हें कीं परमेश्वर) न्यायपुरःसर (अवघ्या सृष्टीस) सांभाळून

---

(१) ही गोष्ट तत्ववेत्यांस मान्य आहे कीं परमेश्वरानें भिन्न व विरुद्ध प्रकृतीच्या पंचमहाभूतांतून सृष्टि निर्मिली आहे; आणि एका विशिष्ठ काळापर्यंत या महाभूतांत मेळमिलाफ व परस्पर संबंध कायम राहतो व त्यांत कंपेश होऊं शकत नाहीं. नाहींतर, पंचमहाभूतांचे संयोगानें बनलेली सृष्टवस्तु आपल्या प्राप्त स्थितींवर कायम राहणारच नाहीं. आतां उदाहरणार्थ सृष्टवस्तूंपैकीं आम्हीं मनुष्यालाच घेऊं व पाहूं. तर या भौतिक तत्वांचा परस्पर संयोग कायम न राहतां, त्यांतून एखादें तत्व प्रबल होऊन त्याचा एकदांचा इतर तत्वांवर पगडा बसला, म्हणजे मनुष्याच्या जिवाशीं गांठ पडते. म्हणून ह्यांच्यामध्यें न्यायाचें धोरण हें कीं त्यांचा परस्पर संबंध एका विशिष्ठ काळापर्यंत बदलला न जावा. सारांश, ही स्थिति सृष्टीचे दरेक परिमाणूंत दृग्गोचर होते; आणि सृष्टीचें अस्तित्व हा संबंध बाकी राहण्यावरच अवलंबून आहे. अगर मनुष्यांच्या स्थितीची दुसरी बाजू घेऊन या विषयीं विचार करूं; तर त्याचा आपसांत द्वेषभाव आहे, झगडेबखेडे आहेत, जोरजुलूम आहे, फिसाद व उपद्व्याप आहे. आणि परमेश्वर जर लोकांस जबरदस्त व जेरदस्त न करीत राहील, तर हे सर्व आपसांत कापाकापी करून मेले असते. कुराणांत दुसरीकडे परमेश्वरानें ह्मटलें आहे, "आणि जर परमेश्वर कित्येक लोकांच्या द्वारें दुसऱ्या कित्येकांस (अधिकारासनाहून) न हटवीत राहील तर पृथ्वी(ची व्यवस्था) बिघडून जाईल. परंतु परमेश्वर सकल जगांचे लोकांवर (फार) मेहरबान होय." सृष्टीचें अस्तित्व कायम राखण्याचे युक्तींत एक युक्ति

(आहे). त्याच्यावांचून (अन्य) कोणी उपास्य नाहीं, (तोच) परम समर्थ (व) सत्य संकल्प (होय). १८. परमेश्वरापाशीं (मूळचा सत्य) धर्म (ह्मटला) तर केवळ इस्लामच होय. आणि ग्रंथधारी (ह्मणजे यहुदी व खिस्ती) यांनीं जो (सद्धर्माशीं) विरोध केला, तर (त्यांनीं) तो त्यांना (सत्य गोष्टीचें) ज्ञान झाल्यानंतर (केला व) परस्परांचे हट्टानें (केला). आणि जो कोणी परमेश्वराचे निशाण्यास नाकारील, तर परमेश्वरास (त्याच्यापासून) हिशेब घेतां (व त्याला अवज्ञे-बद्दल शिक्षा देतां) कांहीं उशीर लागत नाहीं. १९. मग (हे पैगंबरा!) जर (ग्रंथधारी लोक) यावरही तुझ्याशीं वाटाघाट करतील

धर्म आहे. जरी बाह्यांगानें जगिक अधिकारी वा सरकार सृष्टीची योग्य व्यवस्था लावतें तरी त्या व्यवस्थेशीं धर्माचा मोठाच संबंध होय. धर्माचा लोकांचे संकल्प व मनोगत यांवर परिणाम घडतो व ही गोष्ट अधिकाऱ्यांस साध्य नाहीं. जगाचे कायदेकानू रोग निर्माण झाल्यावर त्याचें निरसन करतात; पण धर्मनियम ज्यांची रचना सर्वोपरी न्यायावर आहे ते आरंभींच रोग उत्पन्न होऊं देत नाहींत.

(१) **इस्लाम** याचा यथाशब्द अर्थ परमेश्वराचे मर्जीच्या व हुकमाच्या आधीन होणें असा होतो. तर धर्माची मूळभूत कल्पना ह्मणजे ईश्वर व आत्मा यांचा जो नित्य संबंध तो आत्म्यानें परमेश्वराचे मर्जीच्या व हुकमाच्या आधीन होऊन व आचरून त्याशीं तादात्म्य पावल्याखेरीज कायम राहणें शक्य नाहीं. जर कोणी त्याच्या हुकमाविरुद्ध आचरून पाहिजे त्या सृष्ट वस्तूंची उपासना व भक्ति करूं पाहील व परमेश्वराचे जेवढे ह्मणून प्रेषीत वा पैगंबर आहेत त्यांच्यांत विषमभाव ठेवील तर त्यास धर्माशीं संबंध न राहतां तो अधर्मच होणार आहे. तर सृष्टीचे आरं-भापासून शेवटपर्यंत धर्म ह्मटला तर केवळ **इस्लामच** ह्मणजे ईश्वराज्ञापालन हा होय. आणि सामान्यें करून विचार केला तर **इस्लाम** धर्मास बुद्धाचे स्वरूप येतें व हिंदु, खिस्ती वगैरे धर्मास शाखांचें ह्मणजे धर्मपंथांचें स्वरूप येतें ही गोष्ट निर्विवाद आहे; व विश्वबंधुत्वाची उदात्त कल्पना जर कोठें कृतींत आलेली पाहावयास सांपडते तर ती **इस्लाम** धर्मामध्येंच सांपडते.

तर तूं (त्यांना) सांगून दे कीं मी आपलें मुख परमेश्वराच्या आधीन केलें आहे (म्हणजे इस्लाम स्वीकारिला आहे); आणि जे लोक माझे अनुयायी आहेत (त्यांचीही अशीच स्थिति आहे.) आणि (हे पैगंबरा!) ज्यांना पुस्तक दिलें गेलें आहे त्यांस व (अरबांचे) निरक्षर लोकांस सांग कीं तुम्हींही इस्लाम स्वीकारतां (कीं नाहीं)? मग जर ते इस्लाम स्वीकारितील तर निःसंशय ते सरळ मार्गी लागले. आणि जर ते तोंड मुरडतील तर (हे पैगंबरा!) तुजकडे (ईश्वरी आज्ञा) पोहोंचविणें मात्र आहे एवढेंच. आणि परमेश्वर सेवकां(चे स्थिती) स खूप निरखून आहे. २०. जे लोक परमेश्वराचे निशाण्यांस नाकारितात व प्रवक्त्यांस विनाकारण जिवें मारितात; व (तसेंच) जे लोक (त्यांना) इनसाफ करावयास सांगतात त्यांचीही ते कत्तल उडवितात; तर (हे पैगंबरा!) असल्या लोकांस दुःखदायक शिक्षेचें शुभवर्तमान ऐकीव. २१. हेच लोक होत कीं ज्यांचें केलें करविलें इहलोक व परलोक यां (दोहों) त अक्रीत; व (परमेश्वरापुढें) त्यांचा कोणी मदतगार नाहीं. २२. (हे पैगंबरा!) ज्या (यहुदी विद्वानां) स (तौरात) पुस्तका (च्या ज्ञाना)चा एक हिस्सा दिला गेला होता त्यां (च्या स्थिती)चें अवलोकन तूं केलें नाहींस का? (आतां) त्यांना परमेश्वराचें पुस्तका (म्हणजे त्याच तौरात) कडे बोलाविलें जातें कीं (त्यानेंच) त्यांचा झगडा चुकवून टाकावा; यावरही त्यांचा एक पक्ष फिरून पडतो. आणि ते (तौरातचा हुकूम स्वीकारण्यास) विमुख होत. २३.

---

(१) पैगंबरसाहेबांच्या एका वचना—हदीस—वरून असें कळतें कीं बनी—इस्राएलांनीं एके दिवशीं प्रथमच चाळीस प्रवक्ते म्हणजे पैगंबर यांस ठार मारिलें. त्यावर त्यांच्यांतलीं एकशें सत्तर मनुष्यें पैगंबरांचे मारेकऱ्यांस दोषारोप व वाग्दंड करूं लागलीं. तेव्हां सांज होण्याच्या पूर्वीच त्यांनाही त्यांनीं कंठस्नान घातलें. या वाक्यांत याच वृतांताकडे इषारा असेल तर नवल नाहीं.

(२) तौरात मध्यें बायकोच्या नवऱ्यास व नवऱ्याच्या बायकोस व्यभिचाराबद्दल धोंडमार करण्याची शिक्षा होती. इस्लामधर्मांतही तीच

हा (स्वेच्छाचार त्यांच्यांत) यानें (उत्पन्न झाला) कीं ते प्रतिपादितात कीं आह्मांस नरकाग्नी शिवेलहि तर केवळ गणतीचे कांहीं दिवसच. आणि जें जें थोतांड हे रचीत राहिले त्यानेंच यांना यांच्या धर्मांचे संबंधीं फसगतींत ठेविलें आहे. २४. नंतर (पहा! पुनरूत्थानाचा दिवस कीं) ज्या (च्या येण्यां)त कांहींच संशय नाहीं, त्या दिवशीं, (त्यांची) कशी (गत) बनेल? कीं जेव्हां आम्हीं त्यांना (आपल्या हुजूर हिशेबास्तव) गोळा करूं, व प्रत्येक जणास जसें त्यानें (जगांत) केलें असेल तसें त्याला पुरें पुरें भरून दिलें जाईल; व लोकांवर (कोणा तऱ्हेचा) जुलूम होणार नाहीं. २५. (हे पैगंबरा!) तूं (तर ही) प्रार्थना कर कीं, हे परमेश्वरा! (साऱ्या) राज्याचे मालका! तूंच ज्याला इच्छितोस त्याला राज्य देतोस; व तूंच ज्याच्यापासून इच्छितोस त्याच्यापासून राज्य काढून

हुकूम बहाल आहे. **य**हुदी तर परमेश्वर व परमेश्वराचे हुकूम यांशीं खेळ करीतच असत. गरीबांस धोंडमाराची शिक्षा देत, व अमीर उमराव व सुखवस्तु लोकांना शिक्षा देतांना कांहींचें कांहींच समजावून टाकीत. **ह**जरत **मो**हंमद पैगंबराचे वेळीं कोणाएका धनाढ्य **य**हुदिणीचे हातून जारकर्म घडलें. **य**हुदी धर्मपंडितांनीं तिला धोंडमाराचे शिक्षेतून बचाविण्याचा बेत केला व सबब ही काढली कीं चला, नव्या पैगंबरापाशीं जाऊन विचारूं. कोणा कारणामुळें त्यांना अशी उमेद झाली असावीशी वाटते कीं हे नवे पैगंबर धोंडमार करण्याचा हुकूम कदाचित् न देतील. पण येथें कोणाची भीड ठेवण्याचें कामच नव्हतें. त्याच तौरात व कुराणाचे हुकमाअन्वयें त्यांनीं धोंडमाराचा हुकूम फर्माविला. **य**हुदी म्हणूं लागले कीं **तौ**रातमध्यें हा हुकूमच नाहीं. पैगंबर ह्मणाले, **तौ**रात आणून दाखवा पाहूं? **तौ**रात आलें तों पैगंबर साहेबांस निरक्षर समजून धोंडमाराचा हुकम असलेल्या जागेवर त्या **य**हुदी लोकांनीं हात ठेवून तो लपविला. पैगंबराचे तत्कालीन अनुयायी म्हणजे ज्यांला सहाबी म्हणतात त्यांपैकीं कोणी एक पढलेला त्या वेळीं हजर होता त्यानें त्यांची चोरी पकडली. या वाक्यांत याच गोष्टीकडे इषारा आहे.

घेतोस. आणि तूंच ज्याला इच्छितोस त्याला इजतअब्रू देतोस, व तूंच ज्याला इच्छितोस त्याला नमवितोस. (हरतऱ्हेचें हित व) कल्याण तुझ्याच हातीं आहे. निःसंशय तूं सर्वशक्तिमान् आहेस. २६. तूंच (उन्हाळ्यांत) रात्रीस (घटवून) दिवसांत सामील करतोस व तूंच (हिंवाळ्यांत) दिवसास (घटवून) रात्रींत सामील करतोस; आणि तूंच निर्जिवांतून[1] सजीव व तूच सजीवांतून निर्जिव काढतोस, व तूंच ज्याला इच्छितोस त्याला बेसुमार देतोस. (तर तूं आपल्या कृपेनें मुसलमानांना राज्यसत्ता व इजतअब्रूचा वांटा दे.) २७. मुसलमानांस पाहिजे कीं त्यांनीं मुसलमानांना सोडून नास्तिकांस मित्र[2] पत्करूं नये. आणि जो असें करील, तर त्याशीं व परमेश्वराशीं कांहीं संबंधच नाहीं; पण (अशा युक्तीनें) कोणा तऱ्हेनेंही त्यांच्या (खोडसाळपणा) पासून जपून वर्तूं पाहाल (तर एक असो). आणि परमेश्वर तुम्हांस आपल्या (जाज्वल्यत्वा) कडून भिववितो; व (सरशेवटीं) परमेश्वराकडेच जाणें आहे. २८. (हे पैगंबरा!

---

(१) निर्जिवांतून सजीव काढण्याचा दृष्टांत कवटांत पाहण्यांत येतो. कवट हें खुद्द निर्जीव असून त्यांतून सजीव पिलूं निपजतें; आणि सजीवांतून निर्जीव पैदा करण्याचा दृष्टांत कोंबडी होय; कीं तींतून कवट पैदा होतें. ह्यांत या गोष्टींकडेही इशारा आहे, कीं पैगंबराचे काळीं मुसलमानांत कांहीं जीव नव्हता. तर पुढें त्यांचा वंश चालून जितीजागती व चालतीफिरती प्रजा निर्माण होईल. तसाच रात्र व दिवस यांमध्यें नास्तिकपणा व इस्लाम यांकडे इशारा आहे. नास्तिकांचे अमदानीस रात्र ह्मटली; कांकीं त्यांच्या अमलदारींत जुलुम व अन्याय यांचा अंधकार होता; व इस्लामचे अमदानींत सुव्यवस्थेचें चांदणें प्रकाशित होतें, ह्मणून त्याला दिवसाची उपमा दिली.

(२) भाग २८ वा, अध्याय ६० यांत याचें जास्त स्पष्टीकरण आहे. दिसण्यांत हा हुकूम आह्मा हिंदुस्थानाचे मुसलमानांसाठीं दुष्कर व दुःसाध्य आहे. कारण, आह्मीं परधर्मीय लोकांची प्रजा आहों व आह्मांस कुराणोक्तीअन्वयें त्यांजप्रत राजनिष्ठ बनून राहिलें पाहिजे. आमचें

या लोकांस) सांगून दे कीं जें कांहीं तुमच्या मनांत आहे तें तुम्हीं लपवाल अगर तुम्हीं तें जाहीर कराल तर तें (कांहीं झालें तरी) परमेश्वरास तर (तेव्हांच) माहीत होऊन जाईल. आणि जें कांहीं आकाशांत व जें कांहीं पृथ्वींत आहे तें (तर तो सर्व) जाणतो. आणि परमेश्वर सर्व शक्तिमान् होय. २९. (लोकांनों! तो दिवस दृष्टीपुढें ठेवा कीं) ज्या दिवशीं दरेकजण, जें कांहीं बरेंपण (जगांत) तो करून गेला असेल तें (परमेश्वरा समीप)हाजर पावेल; व (ह्याचप्रमाणें) जें कांहीं वाईटपण करून गेला असेल तेंही (तो हजर पावेल.) तो अशी हांव घालील कीं त्या दिवसाच्या व आपल्या दरम्यान लांबलचक अवधि असता तर (बरें होतें!) आणि परमेश्वर तुह्मांस आपल्या (जाज्वल्यम्चा) कडून भिवावितो. आणि परमेश्वर (आपल्या) सेवकांवर अतोनात करुणाही ठेवितो. ३०. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांगून दे कीं जर तुह्मीं परमेश्वराशीं प्रीति ठेविता तर तुह्मीं माझें अनुकरण करा; ह्मणजे परमेश्वरही तुह्मांशीं प्रीति ठेवील व तुह्मांस तुमचे अपराध क्षमा करील. आणि परमेश्वर क्षमाशील व दयाळू होय. ३१. (हे पैगंबरा!

परधर्मीय लोकांशीं घेणेंदेणें आहे व त्यांचें आमचें परस्पर हितगुज असतें. आमचें एकमेकांवाचून चालणेंही शक्य नाहीं. शिवाय आह्मांस आपसांत फिसाद व नासधूळ करण्याची सक्त मनाई आहे. पण कुराणांत कित्येक जागीं असें आढळून येतें कीं परधर्मीय लोकांस मित्र बनविण्याची मनाइ तात्पुरतीच असून तिचा राज्यकारणाशीं बराच संबंध येतो, ह्मणजे इस्लामची स्थापना होत होती व परधर्मीय लोकांनीं लढाई सुरु केली होती; अशावेळीं ह्या गोष्टीची आवश्यकता होती कीं मुसलमानांनीं परधर्मीयांशीं संबंध ठेवूं नये व मुसलमानांच्या तजविजी विरोधीयांस कळूं नयेत. असल्या व्यवस्था आतांही कधींकधीं करणें भाग पडतें. अथवा मित्र ह्मणजे धर्मविषयक मित्र असा अर्थ असावा. पण असली मैत्री विरुद्ध धर्मीय लोकांशीं कधीं झाली आहे व न कधींच होऊं शकेल.

या लोकांस) सांगून दे कीं परमेश्वर व पैगंबर यांची आज्ञा पाळा; मग जर (हे लोक) फिरून पडतील तर (समजून राहा कीं) परमेश्वर आज्ञाभंजकांस पसंत करीत नसतो. ३२. परमेश्वरानें सकल जगांचे लोकांवर (श्रेष्ठत्व देऊन) आदम व नूह व इब्राहीमचें कुटुंब व इमरानचें कुटुंब यांस निवडून घेतलें आहे. ३३. (हे लोक एकाच आदमची) अवलाद (होते), एकाची (संतति) एक. आणि परमेश्वर (सर्वांचें) ऐकितो (व सर्व कांहीं) जाणतो. ३४.

---

(१) **इमरान** हें हजरत **मूसा—मो**श्याचे बापाचें नांव होतें व **मर्यम**चे बापाचें नांवही हेंच होतें. शिवाय हजरत **मूसा**च्या भावाचें नांव **हारून** व बहिणीचें नांव **मर्यम** होतें व तसेंच **येशू**ची आई **मर्यम** ईच्या भावाचें नांवही **हारून** होतें. ऐतिहासिक माहीतीच्या अभावीं ख्रिस्ती पाद्र्यांनीं असा गोंधळ माजवून सोडिला आहे कीं ‘हे **इमरान**चे मुली!’ व ‘हे **हारून**चे बहिणी!’ या शब्दावरून ते असें विधान करितात कीं कुराणानें **येशू**ची आई **मर्यम** इला हजरत **मूसा—मो**शाचा बाप **इमरान** यांची मुलगी ठरविली आहे. पण हें चुकीचें विधान होय. कारण तसें असतें तर ‘हे **मूसा**चे बहिणी!’ असें आलें असतें; व तसें मुळींच नाहीं. ‘हे **हारून**च्या बहिणी!’ ह्मटलें आहे तर **हारून** तिचा भाऊ होताच. या शिवाय बाईबलांत जसें ‘हे दाविदाचे पुत्रा!’ ह्मटलें आहे पण **येशू** हा **दा**विदाचा प्रत्यक्ष पुत्र नसून त्यांच्या वंशांत मात्र आहे तसेंच **मर्यम** कुमारी हीहि **मूसा** व **हारून** यांच्याच वंशांतली होय; कारण तिचेंही **लावी** घराणें आहे. तर तिच्या प्रतिष्ठीत घराण्याकडे इशारा करतांना असें संबोधण्यासही हरकत नाहीं. तर यांपैकीं कोणताही एक किंवा दोन्ही अर्थ घेतल्यास कांहींच आक्षेप उरत नाहीं.

(२) ‘जाणतो’ या शब्दानंतर आणखी इतकें वाढविलेलें समजाल तर मतलब खूब ध्यानांत येईल, ‘त्यांतल्या त्यांत सेवकांचीं कामें व वचनें होतीं; तर त्यांजपैकीं तो ज्याला प्रेषितत्वास योग्य पाहतो त्यास निवडून घेतो. सारांश कोणा खास मनुष्यास पैगंबर वा प्रेषित बनविणें हें आक्षेपार्ह नाहीं.

एके काळीं इमरानचे पत्नीनें (परमेश्वरा हुजूर) विनवणी केली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! माझ्या पोटीं जें (मूल) आहे तें मीं (संसार-) मुक्त करून तुला समर्पण करित्यें. तर तूं मजकडून (हें समर्पण) मान्य कर; कीं तूं (सर्वांचें) ऐकितोस (व सर्वांचें मनोगत) जाणतोस. ३५. मग जेव्हां ती मुलगी प्रसवली आणि परमेश्वराला हें खूप ठाऊक होतें कीं ती कोण योग्यतेची (मुलगी) प्रसवली आहे (व ती तिच्या हकीकतीशीं वाकब नव्हती)—तेव्हां ती ह्मणूं लागली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! (आतां काय करूं?) मीं तर ही मुलगी प्रसवली आहे; आणि मुलगा हा, मुलगीप्रमाणें (दुर्बळ) नसतो. आणि मीं तिचें नांव मर्यम ठेविलें आहे; व मी तिला व तिच्या संततीस धोंडमार केलेल्या सैताना(च्या बहकविण्या)पासून तुझ्या आश्रयांत देत्यें. ३६. तर तिच्या पालनकर्त्यानें (तिचें समर्पण ह्मणजे) मर्यम इला चांगल्या मान्यतेनें स्वीकारिलें व तिला चांगल्या प्रकारें वाढवून मोठी केली व त्यानें तिला जकरीयाच्या हवाली केलें. जेव्हां जेव्हां जकारिया मर्यम(-ला पाहण्यास्तव तिच्या-) जवळ (तिच्या राहत्या) खोलींत जाई तेव्हां तेव्हां मर्यमजवळ

---

(१) मर्यम कुमारीच्या मातोश्रीचा नवस करतेवेळीं असा समज झाला होता कीं पुत्र होईल तर त्याला संसार मुक्त करून परमेश्वराचे मंदिराचे सेवेस अर्पण करीन. पण झाली मुलगी ह्मणून ती मोठ्या विवंचनेंत पडली कीं जगप्रपंच असो वा धर्म सांप्रदाय असो यांत स्त्रियानें तर पुरुष्याची बरोबरी करवत नाहीं; तर माझा नवस तरी कसा पुरा होणार? परंतु परमेश्वरास हें मंजूर होतें कीं त्या कुमारीशिरोमणीच्या पोटीं चमत्कारापरी एक नामांकित व प्रख्यात पैगंबर ईसा—येशू—हे निर्माण व्हावेत. आणि असली मुलगी मुलग्यापेक्षांही फारच श्रेष्ठ नाय. तात्पर्य, परमेश्वरानें आईच्या नवसा दाखल मर्यम इला चांगल्या मान्यतेनें स्वीकारीलें व तिचा नवस पुरा झाला.

(२) ह्मणजे जकरियाचे देखरेखेखालीं धर्म व संसार यांच्या दृष्टीनें मर्यमची उत्तम जोपासना झाली.

(फळफळादि पैकीं कांहीं ना कांहीं) खाण्याचा पदार्थ त्याला आढळून येई. (ह्मणून त्यानें एके दिवशीं मर्यमला) विचारिलें कीं अगे मर्यम; हा (खाण्याचा पदार्थ) तुजजवळ कोठून (येतो)? (मर्यम) ह्मणाली, हा परमेश्वराकडून (येतो). परमेश्वर ज्याला इच्छितो त्याला बेसुमार देतो. ३७. (हें उत्तर ऐकून) तेथेंच जकरियानें आपल्या पालनकर्त्याचा धांवा केला (व) ह्मटलें कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! तूं आपल्याकडून मलाही चांगली संतति अर्पण कर; कीं तूं (सर्वांची) प्रार्थना[१] ऐकितोस. ३८. तथापि जकरिया खोलींत उभा उभा प्रार्थनाच करीत होता, कीं दूतांनीं त्याला हाक मारून ह्मटलें कीं परमेश्वर तुला (एक पुत्र) याहया (याच्या जन्मण्या)चें शुभ वर्तमान देतो; (व त्याच्यांत हे विशिष्ट गुण असतील कीं ईसा जो केवळ) परमेश्वराचे हुकमा(-नें बापावांचून जन्मेल, याहया त्याच्या पैगंबरी)ची सत्यता दर्शवील व (लोकांचा) पुढारी होईल व (स्त्रियांचे सहवासापासून आपणाला) आवरून राहील व प्रवक्ता होईल, (सारांश, तो परमेश्वराचे)पवित्राचरणी (सेवकां)पैकीं होईल. ३९. (जकरियानें) अर्ज केला कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! माझ्या घरीं कसा पुत्र होऊं शकणार? व (माझी परिस्थिति अशी आहे कीं) मला वृद्धावस्था येऊन चुकली आहे व माझी पत्नि वांझ आहे. (परमेश्वरानें) फर्माविलें, अशाच तऱ्हेनें परमेश्वर जें इच्छितो तें करितो. ४०. (जकरियानें) विनंति केली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! माझ्या (समाधाना)साठीं एखादी खूण ठरीव (कीं जेणें करून मी समजेन कीं माझी प्रार्थना मान्य झाली. परमेश्वरानें) फर्माविलें कीं तुला खूण (पाहिजे आहे तर ती) ही कीं तीन दिवसपर्यंत तुझ्यानें लोकांशीं बोलवणार नाहीं पण खुणेनेंच मात्र. आणि (त्या दिवसांत) तूं आपल्या पालनकर्त्याचें अतोनात स्मरण कर व सांजसकाळ

(१) जकरिया बहुतेक वेळां मर्यम जवळ बिनहंगामीं फळें ठेवलेलीं पाहत होते, यावरून त्यांना वृद्धावस्थेंत संततीची उमेद प्राप्त झाली.

(त्याचीच) पवित्रता वर्णीत अस. ४१. आणि जेव्हां दूतांनीं (मर्यमला) सांगितलें कीं अगे मर्यम! तुला परमेश्वरानें निवडलें व (पापाचे गंधापासूनही) तुला पाकसाफ राखिलें; आणि (त्यामुळेंच) तुला सकल जगांचे स्त्रियांवर (श्रेष्ठत्व देऊन) निवडून काढलें. ४२. (तेव्हां) अगे मर्यम! तूं आपल्या पालनकर्त्याचें आज्ञापालन करीत राहा व (त्याच्या पुढें) साष्टांग नमस्कार घालीत अस; आणि (ओणवे होऊन) नमन करणारांबरोबर(तूंही-ओणवी होऊन) नमन करीत अस. ४३. (हे पैगंबरा!) ह्या

---

(१) या वरील वाक्यांचें तात्पर्य असें:-बैतुल्मक्दिस म्हणजे यरुशलेम येथील मंदिराची सेवा हजरत जकरियाचे घराण्यांत होती. पण अडचण अशी येऊन पडली होती कीं जकरीया वयातीत झाले होते व त्यांस संतान नव्हतें. ह्मणून त्यांना संतानाची हौस झाली. इकडे मर्यम कुमारी ह्या जरी पवित्र मंदिराचे सेवेस निखालस वाहिलेल्या होत्या, तरी पण त्या स्त्री जात. आईनें तर या मुलीस पवित्राश्रमाच्या सेवकांचे हवालीं केलें. पण त्यांच्या आपसांत हा वाद उपस्थित झाला कीं मर्यमची जोपासना कोणी पतकरावी. अखेर सर्व दावेदारांनी शकुन पाहवा म्हणून आपल्या तौरात लिहिण्याच्या लेखण्या नदींत टाकिल्या, तों जकरियाचे शिवाय सर्वांच्या लेखण्या वाहून गेल्या. हें या गोष्टीचें चिन्ह होतें कीं मर्यम ह्या जकरियाचे हवालीं केल्या जाव्या. जकरियानें मर्यमला देवळांत एकिकडे एक जागा दाखवून ठेविली होती तेथें त्या राहत, व ईश्वरोपासना व मंदिराची सेवा करीत. जकरिया त्यांस पाहण्यास्तव वारंवार जात तों त्यांच्याजवळ फळफळावळासारखे पदार्थ आढळून येत. तें पाहून त्यांना आश्चर्य होई. शेवटीं एकदां त्यांनीं त्यांस विचारिलें, तेव्हां मर्यम या म्हणाल्या कीं परमेश्वर आपल्या कृपेनें माझा शेर पाठवितो व मीं तो खातें. हें ऐकून जकरियाचे मनांत संतानाची हौस उत्पन्न झाली; व त्यांनीं प्रार्थना केली व ती मान्य झाली. परंतु जकरिया हे आपल्या मानवी स्वभावामुळें वृद्धावस्था व स्त्रीचा वांझपणा पाहून मनांत आश्चर्य करीत, शेवटीं त्यांच्यानें राहवेना; तेव्हां त्यांनीं परमेश्वराला विनंति केली कीं तूं माझी प्रार्थना तर मान्य केलीस पण

ज्या (गोष्टी) आह्मीं तुला प्रकटीकरणाद्वारें पोंहोंचवितों त्या गैबी बातम्या होत. आणि (हे पैगंबरा!) जेव्हां ते (ह्मणजे मर्यमच्या पुरस्काराचे दावेदार) आपलया लेखण्या (नदींत) टाकीत होते, कीं कोण (आहे कीं ज्याची लेखणी नदीचे चढावाकडे वाहून जाईल व तो) मर्यमचा पुरस्कर्ता बनेल, तेव्हां तर तूं त्यांच्या-पाशीं (हजर) नव्हतास. आणि (तसेंच) जेव्हां ते आपसांत झगडत होते तेव्हांही तूं त्यांच्याजवळ (हजर) नव्हतास. ४४. जेव्हां दूतांनीं (मर्यमला) सांगितलें कीं अगे मर्यम! (परमेश्वराचे केवळ आज्ञेनेंच तुझ्या पोटीं एक पुत्र जन्मेल, ह्मणून) परमेश्वर तुला आपल्या (त्या आज्ञाव्यंजक) शब्दाचें शुभवर्तमान कळवितो. त्याचें नांव होईल खिस्त, मर्यमचा पुत्र इसा-येशू; इहलोक व परलोक या (दोहों)मध्यें प्रतिष्ठित, व (परमेश्वरानें आपल्या) जवळ केलेल्या (सेवकां)पैकीं (एक सेवक होईल) ४५. आणि तो पाळण्यांत व तसेंच वयांत येऊन लोकांशीं (एकसारखें) संभाषण करील व (परमेश्वराचे) पवित्राचरणी सेवकांपैकीं (एक तोहि) होईल. ४६. ती ह्मणूं लागली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! मला कसा पुत्र होऊं शकणार? व वास्तविक मला तर कोणा पुरुषानें स्पर्श देखील केला नाहीं. (दूतानें) ह्मटलें, अशाच तऱ्हेनें परमेश्वर जें इच्छितो तें निर्माण करितो. जेव्हां तो कोणा कामाचा निर्धार करितो, तेव्हां तो त्यास मात्र इतकेंच फर्मावितो कीं हो, व तें होऊन जातें. ४७. आणि परमेश्वर त्या (तुझ्या पुत्रा)ला (सर्व दिव्य) पुस्तकें व अक्कलेच्या गोष्टी व (प्रामुख्यें करून) तौरात व इंजील (हीं सर्वे) शिकवील. ४८. आणि (तो आमचा) पैगंबर (होईल व त्याला आम्हीं) बनीं—इस्राएलांकडे (पाठवूं. व तो त्यांस सांगील कीं) मी तुमच्या पालनकर्त्याकडून तुम्हांकडे

माझ्या मनांचें समाधान कसें होणार? आज्ञा झाली, आमचें स्मरण व ध्यान केल्यानें समाधान होईल. सारांश, तीन दिवस मुके राहिल्यावर जकरिया घरीं गेले व त्यांच्या स्त्रीस गर्भ राहिला; व याह्या म्हणजे योहान्न बापटिस्माकार यांचें जन्म झालें. भाष्यकारांनीं या गोष्टीसही चमत्कार म्हटला आहे.

निशाण्या (म्हणजे चमत्कार) घेऊन आलों आहें; (आणि मला परमेश्वरानें हें सामर्थ्य दिलें आहे) कीं मी तुमच्या (मनाचे समाधाना)साठीं मातींतून पक्ष्याचे आकाराचासा (एक प्राणी) बनवीन, मग त्यांत फुंक मारीन व तो परमेश्वराचे हुकमानें उडूं लागेल. आणि परमेश्वराचेच हुकमानें, जन्मांध व कोडी यांस धडधाकड व मेलेल्यांस जिवंत करीन. आणि जें कांहीं तुम्हीं खाऊन याल तें व जें कांहीं तुम्हीं आपल्या घरांत सांठवून ठेविलें आहे तें (सर्व) मीं तुम्हांस सांगीन. जर तुमच्यांत विश्वास (धरण्याची योग्यता) आहे; तर निःसंशय या गोष्टींत तुम्हांकरतां (ईश्वरसामर्थ्याची मोठी) निशाणी होय. ४९. आणि (होय!) तौरात (पुस्तक) जें माझ्या काळीं (उपलब्ध) आहे मी त्याचें सत्यत्व दर्शवितों; आणि (माझ्या पैगंबर करून पाठविण्यांत) एक उद्देश हाही होय कीं कित्येक पदार्थ जे तुह्मांस निषिद्ध होत (ईश्वराज्ञेनें) त्यांस मी तुह्मां करतां हलाल ठरवीन. आणि (तोंडी दाव्यानेंच नव्हे तर) मी तुमच्या पालनकर्त्याकडून निशाण्या (ह्मणजे चमत्कार) घेऊन आलों आहे; तर परमेश्वराला भ्या व माझा कह्या माना. ५०. निःसंशय परमेश्वरच माझा पालनकर्ता होय व (तोच) तुमचाही पालनकर्ता होय, तर त्याचीच भक्ति करा; (कीं) हाच (तारणाचा) सरळ मार्ग होय. ५१. मग जेव्हां ईसानें यहुद्यांकडून नकार पाहिला, तेव्हां तो (ओरडून) बोलला, कोणी आहे कीं परमेश्वराकडेस (होऊन) माझी मदत करील? (हें ऐकून) हवारी बोलले, परमेश्वराचे(बाजू)चे मदतगार आह्मीं. परमेश्वरावर आम्हीं विश्वास ठेविला आहे, आणि (हे सद्गुरु! तूंही) या गोष्टीचा साक्षी अस कीं

(१) बारा मनुष्यें ज्यांनीं पहिल्या प्रथम ईसा वा येशू यांचा विश्वास धरिला होता, त्यांना 'हवारी' ह्मणतात. हौर या शब्दाचा मूळ अर्थ सफेदी किंवा पांढरेपणा असा आहे. तर हवारीयांस हवारी यासाठीं ह्मणतात कीं त्यांच्यांत कित्येक परीट होते; अगर यासाठीं कीं त्यांनी हजरत ईसा यांजपाशीं व इतर लोकांनीं त्यांच्यापाशीं बाप्तिस्मा घेतला. हे एक प्रकारचें स्नान आहे व तें अजून ख्रिस्ती बनवितांना दिलें जातें. परंतु खरा बाप्तिस्मा म्हटला म्हणजे स्नान नव्हे तर खरा परमेश्वर म्हणजे

आह्मीं आज्ञाधारक आहों. ५२. (आणि त्यांनीं परमेश्वराचे हुजुरांत अर्ज केला कीं) हे आमच्या पालनकर्त्या! इंजील (पुस्तक) जें त्वां प्रकटिलें आहेस आह्मीं त्याचा विश्वास धरिला व आह्मीं (तुझ्या) पैगंबरा (ह्मणजे ईसा) चें अनुकरण पत्कारिलें; तर आह्मांलाही (त्याच्या सत्यतेची) साक्ष पटविणाऱ्यांत लेखून राख. ५३. आणि यहुद्यांनीं (ईसाशीं) डाव केला व परमेश्वरानें (त्यांच्याशीं) डाव केला; आणि डाव करणाऱ्यांत परमेश्वर (सर्वांत) उत्तम (डाव करणारा) होय. ५४. त्याच समयीं परमेश्वरानें (ईसाला) सांगितलें कीं हे ईसा? (जगांत) तुझ्या राहण्याची मुदत पुरी करून, मी तुला आपल्याकडे वर उचलून घेईन, आणि नास्तिकां(च्या सहवासाचे विटाळा)पासून तुला शुचिर्भूत करीन व ज्या लोकांनीं तुझें अनुकरण केलें आहे त्यांना पुनरुत्थानाचे दिवसापर्यंत (तुझ्या) नाकारणाऱ्यां (ह्मणजे यहुद्यां)वर चढ राखीन. नंतर तुह्मां (सर्वां)स मजकडे परतून येणें आहे; तर (त्या दिवशीं) ज्या ज्या गोष्टींत (तुह्मी जगांत) मतभेद करीत होतां त्या त्या संबंधीं मीं तुमच्या दरम्यान फैसल्ला करून टाकीन. ५५. तर ज्यांनीं ह्मणून (तुझ्या पैगंबरीस) नाकारिलें त्यांना तर मी इहलोक व परलोक या (दोहों)त फार सक्त शिक्षा देईन; आणि त्यांचा कोणी मदतगार होणार नाहीं; (कीं तो त्यांना माझ्या

एकच व येशूखिस्त हा त्याचा प्रेषित आहे असें मनोभावानें ओळखणें हें होय; व यांतच सर्व कालीन जीवन होय (पाहा योहान्न अध्याय १७:३) पण हें जीवन कल्पित त्रिमूर्ती मानण्यानें प्राप्त होणें शक्य नव्हे.

(१) डाव ज्याचा मजकूर या वाक्यांत आहे तो हा कीं यहुद्यांनीं एकाएकीं हजरत ईसा यांस पकडलें व अदावर्तानें त्यांना सुळावर चढविण्याचा बेत केला. हा यहुद्यांचा डाव होता. ईश्वरीडाव हा कीं हजरत ईसा नव्हे पण त्यांच्याच शकलेचा एक इसम जो खरोखर हजरत येशूचा घात करण्यासाठीं निघाला होता व हजरत येशूच्या तोंडावळ्या सारखाच त्याचा तोंडावळा परमेश्वरानें केला होता तो सुळीं दिला गेला, हजरत ईसा हे सुरक्षित आकाशांत वर घेतले गेले.

हातून वांचवील) ५६. आणि ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं तर परमेश्वर त्यांना त्यांचीं (पुण्य) फळें पुरीं पुरीं देईल. आणि परमेश्वर आज्ञाभंजक लोकांस पसंत करीत नाहीं. ५७. (हे पैगंबरा!) हीं जीं आह्मीं तुला वाचून वाचून ऐकवितों तीं महावाक्यें असून (प्रमित व) तंतोतंत उल्लेख होय. ५८. परमेश्वरापाशीं जसा आदम तसा ईसा; कीं (परमेश्वरानें) मातींतून आदम (चे पुतळ्या) ला बनवून, त्याला हुकूम दिला कीं (आदम) बन व तो (आदम) बनून गेला. ५९. (हे पैगंबरा! ही होय) सत्य (गोष्ट कीं ती तुला) तुझ्या पालनकर्त्याकडून (निवेदिली जाते); तर कोठें तूंही शंकितांपैकीं न होऊन जावेंस!, ६०. मग जेव्हां तुला (ईसाची) हकीकत माहीत होऊन चुकली त्यानंतरही तुझ्याशीं त्याच्या संबंधी कोणी वितंडवाद करूं लागेल, तर (असल्या लोकांस) सांग कीं (बरें तर मैदानांत) या; (इकडे) आम्हीं आपल्या मुलांना बोलावूं व (तिकडे) तुम्हीं आपल्या मुलांना (बोलवा), आणि (तशाच) आम्हीं आपल्या मुलींस (बोलावूं) व तुम्हीं आपल्या मुलींस (बोलवा), आणि आम्हीं आपल्यालाही (सामील करूं) व तुम्हींही आपल्याला (सामील करा); नंतर

(१) या दृष्टांताद्वारें ख्रिस्ती व यहुदी या दोघांचीही कानउघाडणी करण्याचा उद्देश दिसतो. ख्रिस्त्यांची अशी कीं जर ईसा ह्मणजे येशू यांचें बापावांचून जन्मणें हें त्यांच्या परमेश्वर किंवा परमेश्वराचा पुत्र होण्यास प्रमाणभूत आहे; असें ते समजतात; तर आदमला आईबाप हे दोन्ही नव्हते त्यांना प्राधान्येंकरून परमेश्वर किंवा परमेश्वराचा पुत्र व्हावयास पाहिजे! पण जर हजरत आदमला परमेश्वर किंवा परमेश्वराचा पुत्र म्हणतां येत नाहीं तर येशूख्रिस्ताला परमेश्वर किंवा परमेश्वराचा पुत्र म्हणजे अगदींच गैर आहे एवढेंच नव्हे तर ही ईश्वरनिंदा आहे; आणि ही गोष्ट सर्वसंमत आहे कीं ईश्वरनिंदा करून स्वर्गप्राप्ती व त्याची कृपा संपादणें हें वेडगळपणाचें होय. आणि यहुद्यांस हें सांगणें मंजूर आहे कीं ज्या परमेश्वरानें आदमला मातींतून बापावांचून निर्मिलें, त्यानें येशूला बापावांचून निर्माण केलें यांत नवल तें काय! तर मग ईसा वा येशू यांच्या जन्मासंबंधीं तुमचा विपरीत ग्रह कां असावा? याप्रमाणें हजरत मोहंमद पैगंबर हे हजरत येशूचे खरे कैवारी आहेत. (पाहा योहान्न अ. १६:८)

आम्हीं (सर्व मिळून परमेश्वरापुढें रडून) गाऱ्हाणें करूं व मिथ्यारोप करणाऱ्यांवर परमेश्वराचा शाप घालूं. ६१. (हे पैगंबरा!) हा (जो आम्हीं सांगितला) तोच निःसंशय खराखुरा वृत्तांत होय. आणि परमेश्वरावांचून अन्य कोणी उपास्य नाहीं. आणि निःसंशय परमेश्वर, तोच (सर्वांत) प्रबळ (व) युक्तिवान् होय. ६२. यावरही जर (हे लोक) बदलून पडतील, तर परमेश्वर, फंदफितुर माजविणाऱ्यांस खूप जाणून आहे, (व तो त्यांना पाहून घेईल.) ६३. (हे पैगंबरा! तूं त्यांना) सांग कीं अहो ग्रंथधारी लोकांनों! या, अशा एका गोष्टीकडे (वळा) कीं जी आमच्या व तुमच्या दरम्यान समसमान (मानिली जात) आहे; कीं परमेश्वरावांचून आपण कोणाचीच भक्ति करूं नये व त्याचा कोणालाही सरकतदार ठरवूं नये, आणि परमेश्वराखेरीज आमच्यांतून कोणी, कोणालाही (आपला) मालक समजूं नये. मग जर ते (असल्या सरळ व खऱ्या गोष्टीस मानण्यापासून) तोंड मुरडतील, तर (मुसलमानांनों! तुम्ही या लोकांस) सांगून द्या कीं तुम्हीं या गोष्टीचे साक्षी असा कीं आम्हीं

---

(१) हा एक वृत्तांत हजरत पैगंबर साहेबांचे वेळेचा होय, कीं नजरान येथील खिस्तीलोक त्यांच्या सेवेंत हजर झाले. पैगंबर साहेबांनीं त्यांचें येथपर्यंत स्वागत केलें कीं त्यांना खास आपल्या मशीदींत उतारा दिला व तेथें ते आपल्या संप्रदायाप्रमाणें भक्तिही करीत होते. पैगंबर साहेबांनीं त्यांना आदमचा दृष्टांत देऊन पुष्कळ समजाविलें कीं येशू खिस्त यांस परमेश्वर व परमेश्वराचा पुत्र म्हणण्यापासून पराङ्मुख व्हा. त्यांनीं एकही ऐकिलें नाहीं. अखेर पैगंबर साहेबांनीं त्यांच्याशीं आणाशपथा करून परमेश्वरापुढें गाऱ्हाणें करण्याचा संकेत केला. याला शास्त्रीय परिभाषेंत 'मुबाहला' म्हणतात. तेव्हां पैगंबर साहेब, आपल्या कन्या श्रीमती फातमाबाई व दोन्हीं नातू हसन व हुसेन व आपले चुलत भाऊ व जावई हजरत अली यांस बरोबर घेऊन आणाशपथा करण्यास्तव बाहेर निघून आले. परंतु नजरानचे खिस्ती पळून गेले, आणि पैगंबरांचे विरुद्ध जर त्यांनीं आणाशपथा केल्या असत्या तर ज्या दुष्परिणामास ते भीत होते त्याची गोडी त्यांनीं प्रत्यक्ष चाखली असती.

तर (एकाच परमेश्वरास) मानितों. ६४. अहो ग्रंथधारी लोकांनों! इब्राहीमाचे संबंधांत तुह्मीं कां झगडतां (कीं तो यहुदी होता का ख्रिस्ती)? आणि तौरात व इंजील (ज्यांच्यापासून यहुदी व ख्रिस्ती यांचा मूलारंभ आहे तीं) तर त्याच्या मागून प्रकट झालीं आहेत. तर कां तुह्मीं (इतकी गोष्टही) समजत नाहीं? ६५. पाहा! हो! तुह्मीं लोकांनीं अशा गोष्टींसंबंधीं झगडा केला कीं ज्या विषयीं तुह्मांस कांहीं (ना कांहीं खरें खोटें) ज्ञान होतें, (तर असो; ही एक वेगळी गोष्ट होती.) पण ज्या संबंधीं तुह्मांस (मुळापासूनच कांहींही) ज्ञान नाहीं त्याविषयीं तुह्मीं कां ह्मणून वाटाघाट करितां? आणि परमेश्वर जाणतो व तुह्मी नाहीं जाणत. ६६. इब्राहीम ना यहुदी होता व ना ख्रिस्ती; किंबहुना तो (आमचा) एकनिष्ठ व आज्ञाधारक (सेवक) होता; व तो मूर्तीपूजकांपैकींही नव्हता. ६७. अर्थातच ज्या लोकांनीं इब्राहीमाचें अनुकरण केलें ते व हा (कलियुगी)[1] पैगंबर व ज्यांनीं (त्याचा) विश्वास धरिला ते (मुसलमान), हे तर इब्राहीमाच्या विशिष्ट नात्याचे बडे हक्कदार होत. आणि परमेश्वर तर मुसलमानांचा पुरस्कर्ता[2] होय. ६८.

---

(१) हजरत **मोहंमद** साहेब हे या कलियुगांत झाले व त्यांच्या मागून कोठेंही कोणीच पैगंबर प्रगट झाला नाहीं व अखेरपर्यंत कोणी होणारही नाहीं. ह्मणून हेच कलियुगी पैगंबर ठरतात. आणि कांहीं थिऑसोफिस्टप्रभृती लोक अवतार विषयक ज्या कंड्या पिकवितात त्या, त्यांनीं ह्या कलीयुगाच्या पैगंबराविषयीं माहिती मिळविली असती, तर त्यांस आडरानांत जाऊं न देतां, सन्मार्गदर्शक झाल्या असत्या. कारण, तो शेवटला अवतार हाच होय असें स्पष्ट दिसून आलें असतें. या पैगंबरा पूर्वीं जे जे वशिष्ठ ऋषी, प्रवक्ते व पैगंबर होऊन गेले आहेत ते परमेश्वराचेच हुकमाच्या आधीन होते; ह्मणून ते शिरसावंद्य होत असें मानण्यास याच पैगंबरांनीं शिकविलें, व बारीक नजरेनें पाहतां हेच थिऑसोफिचेही स्वामी व पिता होत, हें त्यांच्या इतिहासज्ञानास मान्य असलेंच पाहिजे.

(२) मुसलमान लोक, परमेश्वरानें जो धर्म ह्मणजे **इस्लाम** हजरत इब्राहीम यांस प्रगट केला व जो आमचे स्वामी व प्रभु **मोश्या**, **येशू** व

(मुलमानांनों !) ग्रंथधारी लोकांतली एक मंडळी तर असें आतुर्तेनें इच्छिते कीं कसेंही करून त्यांनीं तुह्मांस बहकवून सोडावें; व वास्तविक पाहूं जातां, ते (आपल्या युक्त्यांनीं तुह्मांला नव्हे तर) खुद्द आपणासच बहकवितात. आणि त्यांना (ही गोष्ट) कळून येत नाहीं. ६९. अहो ग्रंथधारी लोकांनों! तुह्मीं परमेश्वराचे महावाक्यांस कां ह्मणून नाकारितां? व खरें पाहूं जातां, तुमच्या मनास (त्यांची) साक्षही पटते. ७०. अहो ग्रंथधारी लोकांनों! तुह्मीं सत्यास असत्याचें आवरण कां घालतां व सत्य कां लपवितां? व वास्तविक पाहतां तुह्मीं (वस्तुस्थितीशीं) वाकब आहां. ७१. आणि ग्रंथधारी लोकांतली एक मंडळी (आपल्या लोकांस समजावून) सांगते कीं मुसलमानांस जें (पुस्तक) प्रकट झालें आहे त्यावर दिवसाचे आरंभी विश्वास ठेवा, व दिवसाचे अखेर (त्यास) नाकारीत जा; कीं कदाचित् (या युक्तिनें) मुसलमान (ह्या नव्या धर्माकडून) मागें[१] हटतील. ७२. आणि जो तुमच्या धर्माचें अनुकरण करील त्याच्या शिवाय अन्य कोणा(च्या गोष्टी)चा विश्वास करूं नका. (हे पैगंबरा! तूं त्यांना) सांग कीं (अस्सल) सन्मार्ग (ह्मटला ह्मणजे तो) परमेश्वराचाच सन्मार्ग होय. (आणि तो ग्रंथधारी लोकांशिवाय आणखी कोणाचा नसावा हें अवश्यक नाहीं; आणखी आपल्या लोकांना ते हें ही समजावितात कीं बरें, कोठें असें होऊं शकतें) कीं जसा

मोहमद यांनीं आपापल्यावेळीं उपदेशिला त्यास शिरसावंद्य जाणून अनुसरतात व या प्रेषितांस परमेश्वराचें स्वरूप न देतां त्यांस त्याचे सेवक व पैगंबर समजतात; आणि इस्लाम ह्मणजे परमेश्वराच्या मर्जीच्या व हुकमाच्या आधीन होणें याचें अक्षरशः अनुकरण करतात, व परमेश्वर सर्वशक्तिमान्, सर्वसाक्षी, व सर्वज्ञानी असतांना त्याच्याशिवाय अन्य कोणीही उपासनेस पात्र जाणीत नाहींत ह्मणून ते परमेश्वराचा पल्ला करतात व तो त्यांचा पुरस्कार करतो.

(१) म्हणजे आम्हांला डळमळीत पाहून ते आपणही डळमळीत होतील.

(उत्कृष्ठ धर्म) तुह्मां (ग्रंथधारी लोकां)स दिला गेला आहे तसाच (धर्म) आणखी कोणाला दिला जाईल? अगर ते परमेश्वरापाशीं (जाऊन) तुह्मांशीं झगडतील (व वरचढ राहतील)? (हे पैगंबरा! त्यांना) सांग कीं श्रेष्ठता तर परमेश्वराचेच हातीं आहे, तो ज्याला इच्छील त्याला ती देईल. आणि परमेश्वर अति उदार व सर्वज्ञानी[1] होय. ७३. तो ज्याची इच्छील त्याची आपल्या दयेसाठीं खास निवड करील. आणि परमेश्वर महान् कृपानिधि होय. ७४. आणि ग्रंथधारी लोकांत कोणी असा आहे कीं जर त्याच्यापाशीं रोकड नाण्यांचा ढिगही अमानत ठेवून देशील, तर तो (पाहीजे तेव्हां) तुझ्या हवालीं करील. आणि त्यांच्यांत कोणी आहे कीं (जास्त नव्हे,) एक (फार लहानशी) अश्रफीच त्याच्यापाशीं अमानत ठेवून देशिल, तर तो तुला यावाचून ती परत करणार नाहीं कीं तूं सतत (निकड लावून) त्याच्या (शिरा)वर उभा राहशील. (ह्या लोकांत) हा (कुव्यवहार) यासाठीं (आला) कीं ते असें प्रतिपादन करितात कीं (अरबांचे) निरक्षरां(चा हक्क मारण्यां)त आह्मांस पृच्छा होणार नाहीं. आणि ते जाणुनबुजून परमेश्वराविरुद्ध खोटें बोलतात. ७५. होय! यांस पृच्छा होईलच होईल; (कारण) जो मनुष्य आपलें वचन पूर्ण करील व (कुव्यवहाराविषयीं) जपेल, तर परमेश्वर (कुव्यवहाराविषयीं) जपणाऱ्यांस दोस्त राखतो; (व नव्हे कीं कुव्यवहार करणाऱ्यांस!) ७६. जे लोक, परमेश्वराशीं (केलेल्या आपल्या) वचनाचे ऐवजीं व (तसेंच) आपल्या आणाशपथांचे ऐवजीं क्षुल्लकसा (ऐहिक) मोबदला घेतात (व आपल्या वचनाचा व शपथेचा मान राखीत नाहींत) हेच लोक होत कीं ज्यांचा परलोकीं कांहीं वांटा नाहीं; आणि पुनरुत्थानाचे दिवशीं परमेश्वर त्यांच्याशीं भाषणही तर करणार नाहीं व त्यांच्याकडे (नजर भरून) पाहणार सुद्धां नाहीं; आणि तो त्यांना (पापांचे विटाळांतून) शुचिर्भूत करणार नाहीं, व त्यांच्यासाठीं दुःखदायक शिक्षा होय. ७७. आणि या (ग्रंथधारी लोकां)तच असा एक पक्ष

(१) म्हणजे परमेश्वर अतोनात औदार्यशील असून तो सर्व कांहीं जाणतो व पात्रापात्रांस खूप ओळखून आहे.

होय कीं ते पुस्तक (म्हणजे तौरात) वाचतांना आपल्या जिभा मुरडीत (तुरडीत व कांहींचें कांहींच वाचीत) असतात; ह्यासाठीं कीं तुम्हीं समजावें कीं (जें कांहीं ते वाचितात) तें (दिव्य) पुस्तकांतूनच होय. व वास्तविक पाहतां, तें (दिव्य) पुस्तकांतून नव्हें. आणि ते म्हणतात कीं हें (जें आम्हीं वाचीत आहों तें) परमेश्वराकडून (प्रकटिलेलें) आहे; व वास्तविक पाहतां, तें परमेश्वराकडून (प्रकटिलेलें) नव्हे. आणि ते जाणून बुजून परमेश्वराविरुद्ध खोटें बोलतात. ७८. कोणाही मनुष्याला तर (ही गोष्ट) शोभतच नाहीं कीं परमेश्वरानें त्याला (आपलें) पुस्तक व अक्कल व पैगंबरी हीं अर्पण करावींत, नंतर त्यानें लोकांस सांगू लागावें कीं परमेश्वराला सोडून माझे सेवक बनून राहा! किंबहुना (तो तर हेंच म्हणेल कीं) तुम्हीं ईश्वरभक्त होऊन राहा; यासाठीं कीं तुम्हीं लोक (दुसऱ्यांना दिव्य) पुस्तक शिकवीत राहतां व यासाठीं कीं तुम्हीं (स्वतःहीं) वाचीत राहतां. ७९. तो तर तुम्हांस (केव्हांही) असें सांगणार नाहीं कीं दूतांस व प्रेषितांस ईश्वर माना. बरें (कोठें असें होऊं शकतें कीं) तुम्हीं इस्लाम स्वीकारून चुकलां आहां व तो त्यानंतर तुम्हांस नास्तिक व्हावयास सांगील? ८०. आणि (हे पैगंबरा! तूं त्यांना तो वेळ आठवून दे कीं) जेव्हां परमेश्वरानें पैगंबरांचें पक्कें वचन घेतलें कीं मी तुम्हांस (आपलें) पुस्तक व अक्कल देईन, व नंतर कोणी पैगंबर तुम्हांपाशीं येईल व तो जें (पुस्तक) तुम्हांपाशीं आहे त्याची सत्यताही दर्शवील; तर पाहा! तुम्हीं जरूर त्याच्यावर विश्वास ठेवावा व जरूर त्याची मदत करावी.

---

(१) दुर्दैवी यहुदी लोक हजरत पैगंबर साहेबांवर असा दोषारोप करीत होते कीं हा गृहस्थ जरी परमेश्वराकडे बोलावितो तरी पण त्याचा मूळ हेतु असा आहे कीं लोकांकडून आपली भक्ति करवावी; नाहींपेक्षां आम्हीं तर त्याच्या आगमनाच्या पूर्वींपासूनच ईश्वरभक्ति करीत आलों आहों. या व पुढील वाक्यांत या दोषारोपाचें चांगलें खंडन करण्यांत आलें आहे. कारण, त्यांची ईश्वरभक्ति नांवाची मात्र होती; ते दूतांस व प्रेषितांसही ईश्वर मानीत होते. अर्थात ते अनेकेश्वरमतवादी होते.

(परमेश्वरानें) म्हटलें, कां तुम्हीं इकरार केला; आणि या गोष्टीवर मी जें तुमचें वचन घेतलें आहे तें तुम्हीं मान्य केलें? (पैगंबरांनीं) अर्ज केला कीं (होय!) आम्हीं इकरार करितों. (परमेश्वरानें) फर्माविलें, बरें तर (आजचे इकराराचे) तुम्हीं साक्षी राहा, व तुम्हां संगती साक्षींतून (एक साक्षी) मींहीं आहें. ८१. तर (गोष्टी) इतक्या (पक्या झाल्या) नंतर जो कोणी (इकराराहून) फिरेल, तर तेच लोक आज्ञाभंजक होत. ८२. कां हे लोक परमेश्वराचे धर्मांशिवाय (आणखी) कोणा धर्माचे शोधांत आहेत? व वास्तविक पाहूं जातां, जे (दूत) आकाशांत आहेत व जे (लोक) पृथ्वींत आहेत ते (सर्व) आपखुषीनें (म्हणा) वा बळजबरीनें (म्हणा) त्याच्याच [२]आज्ञाधीन होत. आणि त्याच्याचकडे सर्वांस परत जाणें होय. ८३.

---

(१) परमेश्वरानें जेव्हां सर्व मानवांस सृष्टि निर्माणकरण्यापूर्वीं विचारिलें कीं 'कां मी तुमचा पालनकर्ता नव्हें? तेव्हां त्यांनीं उत्तर दिलें, 'होय.' तर जसें हें उत्तर दरेक मनुष्याच्या मनांत ठसलेलें आहे तसेंच पैगंबराविषयींचें वचनही होय. कारण सद्धर्म म्हटला म्हणजे नेहमीं एकच. शास्त्रांत, लोकांच्या गरजा व प्रयोजन व देशकालवर्तमान यांस अनुसरून कांहीं कांहीं भेद होतच आला आहे.

(२) भावार्थ हा कीं सर्व सृष्टि परमेश्वरानें बनविली व निर्माण केली आहे. परमेश्वराला जसा हा संसार चालविणेंचा होता तसा तो चालत आहे व नित्य चालेल. दगडाला असें बनविलें आहे कीं तो आपल्या जागेवरून आपोआप हालत नाहीं; वर फेंकला जाईल तर पुन्हां जमिनीवरच येऊन पडतो. पाणी, खालाट असेल तिकडेच वाहतें; अमुक एका उंचीहून जास्त चढूं शकत नाहीं. एक नियम कोंबडीच्या अंडीपिलीं देण्याचा आहे; तसाच एक नियम मानवांच्या वंशवृद्धीचा आहे. ह्याच कायद्याचें नांव निसर्ग किंवा सृष्टिक्रम होय. मनुष्याच्या नैसर्गिक स्वभावांत एक हाही गुण आहे कीं परमेश्वर आहे असें तो मानितो व तो एकच आहे असेंही मानितो; आणि याचेंच नांव इस्लाम होय. ज्याप्रमाणें एखादी वस्तु आपल्या नैसर्गिक नियमांचें

(हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं (आमचा धर्म तर हा होय कीं) आह्मीं परमेश्वरावर विश्वास ठेविला आणि जें (पुस्तक) आह्मांस प्रगट झालें आहे त्यावर, व जे (शास्त्रलेख) इब्राहीम व इस्माईल व इस्हाक व याकूब व याकूबचीं कुलें यांस प्रगट झाले त्यांजवर, आणि मूसा व ईसा व (इतर) पैगंबरांना जीं पुस्तकें त्यांच्या पालनकर्त्याकडून दिलीं गेलीं त्यांजवर, (विश्वास ठेविला). आह्मीं तर या (पैगंबरां)तून कोणा एकांतही भेद ठेवीत नाहीं; व आह्मीं त्या (एका परमेश्वरा)लाच मानितों. ८४. आणि जो कोणी इस्लामाखेरीज (आणखी) एखादा धर्म शोधूं पाहील, तर (परमेश्वरापाशीं) त्याचा तो धर्म केंव्हांही मान्य केला जाणार नाहीं. व तो परलोकीं हानी भोगणारांपैकीं होईल. ८५. परमेश्वर अशा लोकांस सन्मार्गाची बुद्धि कशी देणार कीं जे (तौरातचे भविष्याप्रमाणें कलियुगाच्या पैगंबरावर) विश्वास ठेविल्यानंतर (त्यास) नाकारूं लागले? आणि त्यांना या गोष्टीची साक्षही पटली होती कीं (कलियुगाचा) पैगंबर (याचें आगमन) सत्य आहे व त्यांचेपाशीं (याचीं) स्पष्ट प्रमाणेंही येऊन चुकलीं होतीं. आणि परमेश्वर (असल्या) हटवादी लोकांस सन्मार्गाची बुद्धि देत नसतो. ८६.

उल्लंघन करीत नाहीं त्याच प्रमाणें मनुष्यही त्याच नियमाबरहुकूम आपल्या एकाच परमेश्वराचे अस्तित्वास नाकारूं शकत नाहीं. ह्मणजे मनुष्य होणें व एकाच परमेश्वराला मानणें हा त्याचा सृष्टिजन्य स्वभावच होय. आतां कांहीं गैर समज उत्पन्न होतात, ह्मणून ते दूर करण्यासाठीं पैगंबर आले व दिव्य पुस्तकें प्रकट झालीं.

(१) कारण, इस्लामम्हणजे ईश्वराज्ञापालन; ईश्वरी आज्ञा पाळल्या शिवाय कोणतेंच मानवीकल्पनासृष्टींतून निघालेलें धर्माचरण ईश्वरी होऊं शकत नाहीं. म्हणूनच तें परमेश्वरास मान्य नाहीं.

(२) यहुद्यांची परिस्थिति अशी होती कीं ते कलियुगाचे पैगंबरां विषयींचें भविष्य तौरातमध्यें पाहत होते व त्यांच्या जाहीर होण्याची वाट पाहत होते; येथपर्यंत कीं मूर्तीपूजक अरबांचे विरुद्ध आपला हा

हे (होत परमेश्वरापासून दुरावलेले लोक, व) त्यांची शिक्षा ही होय कीं त्यांना परमेश्वराचा व दुतांचा व (जगभर) लोकांचा, सर्वांचा शाप आहे. ८७. त्या (शापां)तच ते सदासर्वदा राहतील. (परलोकीं) त्यांची शिक्षा हलकी केली जाणार नाहीं व त्यांना अवकाशहि दिला जाणार नाहीं. ८८. परंतु ज्या लोकांनीं असें केल्यावर पश्चात्ताप केला व (आपली स्थिति) सुधारली, तर परमेश्वर अर्थात क्षमाशील व दयाळू होय. ८९. जे लोक विश्वास धरल्यानंतर अविश्वासी झाले व मग त्यांचा अविश्वास वाढतच गेला, तर अशांचा पश्चात्ताप केव्हांच मान्य होणार नाहीं. आणि हेच लोक (होत कीं जे पराकाष्टेचे) बहकलेले आहेत. ९०. ज्या लोकांनीं (इस्लामास) नाकारिलें व (नाकारीत) नाकारीतच मरून गेले, त्यांच्यांतून कोणी एखादा मनुष्य पृथ्वी(चा गोल) भरूनही सोनें मोबदल्यांत देऊं करील तर तें मुळींच कबूल केलें जाणार नाहीं. हेच लोक होत कीं ज्यांना (परत्रीं) दुःखदायक शिक्षा होईल; आणि (त्यावेळीं) त्यांचा कोणीही मदतगार होणार नाहीं. ९१.

आशिर्वाद प्रमाणापरी पुढें करीत असत, परंतु कलियुगाचे पैगंबर ज्यांची ते वाट पाहत होते, ते जेव्हां प्रगट झाले तेव्हां द्वेषानें व आढ्यतेनें ते त्यांचा विरोध करूं लागले. ह्यांत यहुद्यांच्या खोडसाळपणाकडे इषारा आहेसा वाटतो.

पवित्र कुराण

भाग चवथा.

सूरतु-आले-इमरान (पुढें चालू).

(लोकांनों!) तुह्मांस ज्या (वस्तु) प्रिय आहेत त्यांतून (परमेश्वराचे मार्गांत) तुह्मी जोंपर्यंत खर्च न कराल तोंपर्यंत तुह्मीं पुण्य (पद) कधींच प्राप्त करूं शकणार नाहींत. आणि जी कोणचीही वस्तु खर्च कराल, तीस परमेश्वर जाणतो. ९२. जी वस्तु याकूबनें आपल्यास निषिद्ध केली होती ती खेरीज करून, तौरात प्रकट होण्याच्यापूर्वीं खाण्याचे सर्व पदार्थ बनी-इस्राएलांकरतां हलाल होते. (हे पैगंबरा! या यहुद्यांस) सांग कीं जर तुह्मीं (आपल्या दाव्यांत) खरे अहां तर तौरात घेऊन या व तें (माझ्यापुढें) वाचा. ९३. मग ह्या (प्रामाण्या) नंतरही जो कोणी परमेश्वरावर खोटें (खोटें) कुभांड रचील, तर (समजून असा कीं) असलेच लोक हटवादी होत. ९४. (हे पैगंबरा! या यहुद्यांस) सांग कीं परमेश्वरानें सत्य सांगितलें, तर (आतां त्याच्या आदेशानुरूप) इब्राहीमाच्या धर्मपद्धतीचें[1] अनुकरण करा, कीं तो एका (परमेश्वरा)चाच होऊन राहीला होता; आणि तो मूर्तीपूजकांपैकीं नव्हता. ९५.

---

(१) हजरत पैगंबर साहेब व मुसलमान यांजवर तर यहुद्यांकडून आक्षेपांचा व ताशेऱ्यांचा भडिमार होतच होता. पण पैगंबर साहेब या गोष्टीचा अभिमान बाळगीत होते कीं आह्मीं मुसलमान हजरत इब्राहीमाच्या धर्मपद्धतीचें अनुकरण करितों. आणि ज्याअर्थीं यहुदी व खिस्ती हे दोन्ही पक्ष हजरत इब्राहीमाविषयीं आदरबुद्धि बाळगीत होते, व अरबचे मूर्तीपूजक त्यांच्या वंशांत होते, त्याअर्थीं इब्राहीमाचे धर्माचें अनुकरण करणें हें त्यांच्या विरुद्ध मोठें सक्त प्रमाण होतें. हे लोक -ब्राहीमासंबंधीं तर कांहीं आक्षेप घेऊं शकत नव्हते. परंतु ते, पैगंबर

लोकां(च्या भक्ति) करितां जें पहिलें घर स्थापिलें गेलें तें हें जें मक्केंत आहे तेंच होय; तें प्रासादिक असून सकल जगांचे लोकांसाठीं सन्मार्ग दर्शकही होय. ९६. यांत (श्रेष्ठत्वाच्या) बऱ्याच खुल्या खुल्या निशाण्या होत; (त्यांपैकींच) इब्राहीमाच्या उभें राहण्याची जागाहि होय. आणि जो या (घरां)त दाखल झाला, तो निर्भय

साहेबांवर दोषारोप करीत होते कीं इब्राहीमाचें अनुकरण करण्याचा दावा ह्या त्यांच्या बाताच बाता होत. येथें यहुद्यांचे दोन आक्षेप नमूद करण्यांत आले आहेत. एक हा कीं यहुदी इब्राहीमाचे वंश आहेत ही तर सर्वमान्य गोष्ट होय; आणि यहुद्यांच्या धर्मांत उंटाचें मांस वर्ज्य व मुसलमानांस उंटाचे मांसाची मुभा; तेव्हां ते इब्राहीमाचे अनुयायी कसले? पण हा आक्षेप केवळ अनाठायीं होता. यहुदी हे इब्राहीमाचे वंश होत म्हणून ते त्यांचे अनुयायीही आहेत असें सिद्ध होत नाहीं. राहिलें, उंटाचें मांस, तें यहुद्यांस निषिद्ध झालें; पण त्याच्या निषेधाचें आरंभभूत कारण असें कीं इब्राहीमाचे कालांत उंट हलाल होतें. त्यांच्यानंतर हजरत याकूब ज्यांचें दुसरें नांव इस्राएल आहे ते कोणाएका रोगानें पीडित होते व त्यांतून बरें होण्यासाठीं त्यांनीं उंटाचें मांस वर्ज करण्याचा नवस केला होता. सारांश बरें झाल्यावर त्यांस उंटाचें मांस जें अति प्रीय होतें ते त्यांनीं आपोआप वर्जिलें. हजरत याकूबला पाहून त्यांच्या वंशानेंही तें वर्ज केलें. परंतु उंटाचें मांस ईश्वरनिषिद्ध नव्हतें. नंतर पुष्कळ कालांतरानें हजरत मूसाला जेव्हां तौरात पुस्तक प्रकट झालें तेव्हां उंटाचें मांस निषिद्ध झालें. यांत हेतु हा होता कीं यहुद्यांस त्यांच्या खोडसाळपणाबद्दल शिक्षा व्हावी व त्यांना आहाराची चणचण भासावी. हें यहुद्यांच्या आक्षेपाचें समर्पक उत्तर झालें.

(१) मागील टिपेंत दर्शविल्याप्रमाणें यहुद्यांचा दुसरा आक्षेप हा होता कीं मुसलमानांनीं काबागृहाला, किब्ला कां बनविला? आणि वास्तविक पाहूं जातां, सर्व प्राचीन पैगंबरांचा किब्ला यरूशलेम होता. याचें उत्तर हें दिलें कीं काबागृह इब्राहीमानें स्थापिलें व त्याचा

होऊन गेला. आणि लोकांचें कर्तव्य होय कीं परमेश्वराप्रित्यर्थ (काबा-) गृहाची हज्ज-यात्रा (त्यांनीं करावी म्हणजे) ज्याला त्यापर्यंत पोहोंचण्याचें सामर्थ्य असेल त्यानेंच; व जो (सामर्थ्य ठेवूनही त्या देणगी-प्रत,) कृतघ्नता दर्शवील (व हज्जेस न जाईल), तर परमेश्वर सकल जगांचे लोकांकडून निरपेक्ष होय. ९७. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं अहो ग्रंथधारी लोकांनो! परमेश्वराचे हुकमास कां ह्मणून नाकारितां? आणि जें कांहींही तुह्मीं करितां तें परमेश्वर साक्षात् निरिक्षित आहे. ९८. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं अहो ग्रंथधारी लोकांनों! तुह्मीं जाणतां बुजतां, परमेश्वराच्या मार्गांत (हकनाक) वांक काढून काढून विश्वासणाऱ्यांना त्यापासून कां अडकवितां? आणि जें कांहींही तुह्मीं करितां, परमेश्वर त्याशीं अजाण नाहीं. ९९. अहो मुसलमानांनों! जर तुह्मीं ग्रंथधारी लोकांच्या कोणा पक्षाचाही कह्या मानाल, तर ते तुमच्या विश्वासा-नंतर तुह्मांस पुन्हां नास्तिक करून सोडतील. १००. आणि परमेश्वराचीं महावाक्यें तुम्हांस वाचून वाचून ऐकविलीं जातात व त्याचा पैगंबर (मोहंमद्) तुमच्यांत (हजर) आहे, असें असतांना, तुम्हीं नास्तिक तरी कसें होऊं लागणार? आणि जो मनुष्य परमेश्वरा(चे धर्मा)ला दृढपणें धरून राहील, तर तो खचितच सरळ मार्गास लागून गेला. १०१. अहो मुसलमानांनों! जसा परमेश्वराला भिण्याचा हक्क आहे तसें त्याला भ्या; आणि तुम्हीं (मराल तेव्हां पक्के) मुसलमान राहूनच मरा. १०२. आणि तुम्हीं सर्व

स्थापना यरूशलेमहूनही पूर्वीची होय. त्याचें श्रेष्ठत्व व इब्राहीमाकडून त्याची स्थापना यांचे पुष्कळ पुरावे आहेत; त्यांपैकींच ज्या दगडावर उभें राहून इब्राहीमानें काबागृह बांधिलें तो दगड अद्यापि तसाच तेथें आहे. इब्राहीमानें प्रार्थना केली होती कीं काबागृहांत शांति असो व तेथें सर्व तऱ्हेचें अभय प्राप्त होवो तें तेथें सांप्रतही दिसून येतें.

(१) पोहोंचण्याचें सामर्थ्य ह्मणजे वाटेचा खर्च, स्वारी व वाटेंत शांतता व अभय हीं होत.

(मिळून) परमेश्वराचे (धर्माचे) दोरीस दृढपणें धरून राहा व एकमेका-पासून वेगळे होऊं नका. आणि तुम्हांवर (असलेला) परमेश्वराचा (तो) उपकार स्मरा; कीं जेव्हां तुम्हीं (एकमेकाचे) शत्रु होतां, तेव्हां परमेश्वरानें तुमच्या मनांत परस्पर प्रीति उत्पन्न केली, व तुम्हीं त्याच्या उपकारामुळें भाऊभाऊ होऊन गेलां. आणि तुम्हीं लोक अग्निच्या खंदका (म्हणजे नरका)च्या किनाऱ्यावर (येऊन लागलां) होतां, तर त्यानें तुम्हांस त्यांतून वांचविलें. अशाच तऱ्हेनें परमे-श्वर आपले हुकूम तुम्हांस स्पष्ट करून करून सांगतो कीं कदाचित् तुम्हीं सरळ मार्गांवर येऊन जाल. १०३. आणि तुमच्यांत एक अशी जनताही असली पाहिजे कीं जे (लोकांना त्यांच्या) हिताकडे बोलावितील व चांगलीं कामें करावयास सांगतील व दुष्ट कामांची मनाई करतील; आणि (परलोकीं) असलेच लोक (आपल्या मनोरथांत) सफल होतील. १०४. आणि जे लोक (एकमेकांपासून) वेगळे पडले व आपल्यापाशीं स्पष्ट प्रमाणें आल्यानंतर आपसांत मतभेद करूं लागले, त्यांच्यासारखे तुम्हीं बनून जाऊं नका; आणि हेच होत कीं ज्यांना (परलोकीं) मोठी शिक्षा होईल. १०५. ज्या दिवशीं (कित्येक लोकांचीं) तोंडें पांढरीं सफेद होतील व (कित्येकांचीं) काळीं; तर (त्या दिवशीं) ज्यांचीं तोंडें काळीं होतील (त्यांना सांगितलें जाईल) कीं तुम्हींच तर विश्वास धरल्यावर नास्तिक झालां होतांना? तर (आतां) आपल्या नास्तिकपणाबद्दल शिक्षेची गोडी चाखा. १०६. आणि ज्यांचीं तोंडें पांढरीं सफेद होतील ते परमेश्वराच्या दयें

---

(१) हजरत पैगंबर साहेबांच्या आगमनापूर्वी, अरबच्या लोकांत मोठी यादवी माजलेली असे. सारांश मदिनेचीं दोन घराणीं ज्यांना औस व खजरज म्हणतात त्यांच्यांत कित्येक शतकें युद्ध कायमच होतें. म्हणून इस्लामानें एक नवें मंडळ स्थापिलें व त्याच्या प्रभावानें लोक आपसांतील द्वेष विसरले. याप्रमाणें मुसलमानांत व्यापक स्वरूपाचें विश्वबंधुत्व स्थापन झालें.

(२) आम्हीं येथें आयातचा अर्थ हुकूम असा केला आहे. पण त्याचा अर्थ '(ईश्वर सामर्थ्याच्या) निशाण्या' असाही होऊं शकतो.

(म्हणजे स्वर्गां)त असतील. ते त्यांतच निरंतर राहतील. १०७. (हे पैगंबरा!) हीं परमेश्वराचीं (म्हणजे आमचीं) सत्यपूर्वक महा वाक्यें होत (व) तीं आम्हीं (जिब्रीलाद्वारें) तुला वाचून वाचून ऐकवितों. आणि परमेश्वर सकल जगांच्या लोकांवर (कोणाही तऱ्हेचा) जुलूम करूं इच्छीत नाहीं. १०८. आणि जें कांहीं आकाशांत आहे व जें कांहीं पृथ्वींत आहे तें (सर्व) परमेश्वराचेंच होय. आणि (सर्व) कामांची पोहोंच (सरशेवटीं) परमेश्वरापर्यंतच होय. १०९. लोकांच्या (सन्मार्ग दाखविण्या)साठीं जेवढ्या म्हणून जनता निर्माण झाल्या त्यांच्यांत तुम्हीं (मुसलमान) सर्वांत उत्तम आहां, कीं तुम्हीं चांगलीं कामें करावयास सांगतां व दुष्ट कामाची मनाई करितां व परमेश्वरावर विश्वास ठेवितां. आणि जर (ह्याच प्रमाणें) ग्रंथधारी लोकही (सारेचे सारेच) विश्वास धरिते तर त्यांच्याठायीं उत्तम होतें; (पण) त्यांच्यांतून कित्येकांनीं विश्वास धरिला व त्यांत बहुतेक आज्ञाभंजक होत. ११०. (मुसलमानांनों! साधारण) इजा देण्याच्या खेरीज, ते कधींच तुम्हांस कोणा तऱ्हेचें (कांहीं मोठें) नुकसान पोहोंचवूं शकणार नाहींत. आणि जर ते तुम्हांशीं लढतील, तर त्यांना तुम्हांपुढें पाठ दाखविणेंच भाग पडेल; नंतर (हेंही समाधान ठेवा कीं) त्यांना (कोठून) मदतही मिळणार नाहीं. १११. जेथें कोठेंहि ते आढळून येतील तेथें क्षुल्लकपणाची छाप त्यांच्यावर बसलेलीच. परंतु परमेश्वराच्या[२] (करारबंधनाच्या) योगानें व (तसेंच) लोकांच्या

---

(१) म्हणजे जें कांहीं जगांत चाललें आहे त्याची कारणमिमांसा परमेश्वराकडेच जाऊन संपते; आणि प्रत्येक गोष्टीचें आदिकारण तोच होय.

(२) म्हणजे, परमेश्वराच्या करारबंधनाच्या योगानें आश्रय मिळण्याचा अर्थ हा आहे कीं अखेर हे लोक ग्रंथधारी आहेत म्हणजे त्यांना परमेश्वराकडून दिव्य पुस्तकें मिळालीं आहेत; तर कोणा परधर्मी मनुष्यानें ते ग्रंथधारी आहेत या दृष्टीनें त्यांना आपल्या आश्रयांत घेतलें व त्यांच्या वाटेस न गेला अगर त्यानें त्यांचा पुरस्कार पत्करला, म्हणजे अर्थात् त्यांना आश्रय मिळून गेला.

(करारबंधनाच्या) योगानें (कोठें त्यांना आश्रय मिळून गेला, तर गोष्ट दुसरी). आणि ते परमेश्वराचे कोपांत येऊन पडले; व दारिद्र्यही (वेगळेंच) त्यांच्या बोकांडीं बसलेंच आहे. ही ह्याची शिक्षा होय कीं ते परमेश्वराच्या महावाक्यांस नाकारीत होते व (नकारणी शिवाय) पैगंबरांनाही विनाकारण जिवें मारीत होते. ही ह्याची शिक्षा होय कीं त्यांनीं आज्ञाभंग केला व ते मर्यादेचे बाहेर गेले होते. ११२. (तरी देखील हे सारे) सारखेच नव्हत. ग्रंथधारी लोकांपैकीं कांहीं लोकसमुदाय असाही होय कीं ते रात्रीं (नमाजींत) उभे राहून परमेश्वराच्या महा वाक्यांचें पठन करितात व (त्याच्यापुढें) साष्टांग नमस्कार घालतात. ११३. ते परमेश्वरावर व शेवटल्या दिवसावर विश्वास ठेवितात; आणि चांगलीं कामें करावयास सांगतात व दुष्टकामांची मनाई करितात; आणि (स्वतःही) चांगल्या कामांत धांव मारून जातात. आणि हेंच पवित्राचरणी लोकांपैकीं होत. ११४. आणि ते कोणाही तऱ्हेचें पुण्य करोत, असें कधींच होणार नाहीं कीं त्यांच्या त्या पुण्याची किंमत न जाणिली जाईल. आणि परमेश्वर (आपल्याला) भिऊन वागणाऱ्यां(च्या स्थिती)शीं खूप वाकब होय. ११५. जे लोक (सत्धर्मास) नाकारितात त्यांची संपत्ति व त्यांची संतति परमेश्वरापुढें कधींच त्यांच्या कांहींही कामा येणार नाहीं. व हेच लोक नरकवासी होत; व ते निरंतर नरकांतच राहतील. ११६. जगाच्या ह्या आयुष्यांत जें कांहींही हे लोक (इस्लामाचे विरोधांत) खर्चेवेंच करितात त्याची उपमा, त्या वाऱ्याच्या उपमे सारखी होय कीं त्यांत कडक गारठा होता (व) तो जे लोक (ईश्वराज्ञा भंग करून) आपलीच हानी करून घेत होते त्यांच्या (उभ्या) शेतावर जाऊन लागला व अखेर त्यानें त्या(शेता)चा (मारून) विध्वंस करून टाकिला. परमेश्वरानें त्यांच्यावर कोणाही तऱ्हेचा जुलूम केला नाहीं; किंबहुना ते आपणच आपल्यावर जुलूम करीत होते. ११७. अहो मुसलमानांनों! तुम्हीं आपल्या (लोकां)स सोडून (विरोधी पक्षांतून) कोणालाही जिवांचा मित्र करून घेऊं नका कीं हे लोक तुमची खराबी करण्यास कांहींच चुकणार

नाहींत. तुह्मांस कष्ट पोहोंचावेत असें ते मनापासून इच्छितात. द्वेष तर त्यांच्या तोंडून जाहीर होऊनच चुकला आहे आणि (राग व संताप) जे त्यांच्या उरांत (भरलेले) आहेत ते (त्यापेक्षांही) फार जबर होत. आह्मीं तुह्मांस (हे) दाखले फोड करून सांगिले आहेत. जर तुह्मांस (व्यवहाराची) अक्कल आहे (तर हें तुमच्या उपयोगीं लागेल.) ११८. पाहा हो! तुह्मीं कांहीं असे (सरळ स्वभावाचे) लोक आहां कीं तुह्मी तर त्यांशीं दोस्ती ठेवितां व ते तुह्मांशीं (मुळींच) दोस्ती ठेवीत नाहींत; आणि तुह्मीं परमेश्वराच्या सर्व पुस्तकांवर विश्वास ठेवितां (व ते तुमच्या कुर्आनास नाकारितात;) आणि जेव्हां ते तुमच्याशीं भेटतात तेव्हां ते बोलून दाखवितात कीं आह्मींही विश्वास धरिला आहे. आणि जेव्हां ते एकटे असतात, तेव्हां रागाचे भरांत ते तुह्मांवर (आपलीं) बोटें चावून घेतात. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं तुह्मी आपल्या रागांतच (जळून) मरा. जें (कपट आमच्याकडून तुमच्या) मनांत आहे तें सर्व परमेश्वराला माहीत आहे. ११९. (मुसलमानांनो!) जर तुह्मांस कांहीं फायदा पोहोंचेल तर तो त्यांना वाईट लागतो; आणि जर तुह्मांस एखादा अपाय पोहोंचेल तर ते त्यानें खुष होतात. आणि जर तुह्मीं (त्यांच्या इजा) सहन कराल व (सूड घेण्यांत अतिरेकाविषयीं) जपाल तर (समाधान ठेवा कीं) त्यांच्या कपटानें तुमचें कांहींही तर बिघडणार नाहीं. (कारण,) जें कांहींही हे करितात, (त्याचें पारिपत्य) परमेश्वराच्या (सामर्थ्याच्या) आटोक्यांत आहे. १२०. आणि (हे पैगंबरा!) एक वेळ तोही होता कीं तूं सकाळींच लवकर आपल्या घराहून चाललास (व) मुसलमानांना लढाईकरितां तळ देऊन बसवूं लागलास. आणि परमेश्वर (सर्वांचें) ऐकितो (व सर्वकांहीं) जाणतो. १२१.[१] हा त्याच वेळेचा वृत्तांत होय कीं तुमच्यांतून दोन टोळ्यां हिंमत खचण्याच्या बेतावर होत्या; पण

---

(१) हा ओहदच्या लढाईचा वृत्तांत होय. हजरत पैगंबर साहेबांचें मत असें होतें कीं बाहेर मैदानांत निघून नास्तिकांशीं लढावें; आणि मदिनेंतील दांभिक अशी सल्ला देत होते कीं आपण शहरांतच राहून

(त्या सांवरून गेल्या, कारण,) परमेश्वर त्यांच्या कुमकेवर होता. आणि मुसलमानांस पाहिजे कीं त्यांनीं परमेश्वरावरच भरंवसा ठेवावा. १२२. आणि (तुम्हां मुसलमानांस धैर्य खचणें काय योग्य होतें?) व वास्तविक पाहतां, बदर(चे लढाई)मध्यें परमेश्वर तुमची मदत करूनच चुकला होता व (त्यावेळीं शत्रूपुढें) तुमची कांहींच हकीकत नव्हती. तर परमेश्वरा(चे खपामर्जी)स भ्या (व भ्याल तर) नवल नव्हे कीं तुम्हीं (त्याचे उपकार स्मरून) कृतज्ञताही प्रदर्शित कराल. १२३. (हे पैगंबरा! त्याच बदरचे लढाईचा तो वृत्तांत आठवून ठेव कीं) जेव्हां तूं मुसलमानांस समजावित होतास कीं तुम्हांला कां इतकें पुरे नाहीं कीं तुमचा पालनकर्ता (आकाशांतून) तीन हजार दूत पाठवून तुमची मदत करील? १२४. किंबहुना, जर तुम्हीं करारीपणानें वर्ताल व (परमेश्वर व पैगंबर यांच्या अवज्ञेविषयीं) जपाल, आणि (शत्रू) आतां ह्याचक्षणीं तुम्हांवर चढून येतील; तर तुमचा पालनकर्ता पांच हजार दूतांनीं तुमची मदत करील; व ते (सर्व प्रकारें) सज्ज होऊन हजर होतील. १२५. आणि ही मदत तर परमेश्वरानें केवळ तुम्हांला खुष करण्यास केली व या साठीं (केली) कीं तुमचीं अंतःकरणें त्यानें समाधान पावावींत. नाहीं तर, (अस्सल) मदत तर प्रबल व सत्यसंकल्प अशा परमेश्वराकडूनच होय. १२६. (आणि मदतही केली तर)

लढावें ह्मणजे आपणास घरांच्या आड राहून मोठा आश्रय मिळेल. अखेर बाहेर मैदानांत निघून लढण्याचें मत प्रबळ झालें. दांभिकहि हें आपल्या मताविरुद्ध असतांही बाहेर निघून आले खरे. पण वाटेंत **मदिनेच्या अनसार** लोकांचीं दोन घराणीं बहकवून त्यांनीं परत लाविलीं. त्यांच्या सरदारांनीं ऐकिलें तों त्यांना समजावून पटवून रोखून घेतलें. या लढाईत प्रथम जय मुसलमानांच्या बाजूस दिसूं लागला होता पण लोकांनीं करारीपणा ठेवून पैगंबरांनीं सांगितलेल्या जागीं काईम न राहतां, लूट मिळविण्याच्या लोभानें आपल्या जागेवरून हटून पुढें मागें झाले; ह्मणून शत्रूंनीं ही संधी साधून त्यांना घेरलें व त्यांचा पराभव केला. कुराणांत दुसरे जागीं याचें वर्णन आलें आहे.

ह्या साठीं कीं त्यानें नास्तिकांचा कांहीं मोड करावा अगर त्यांना असें क्षुल्लक करून टाकावें कीं (ओशाळगत होऊन) त्यांनीं निष्काम परत चाललें जावें. १२७. (हे पैगंबरा!) तुझा तर कांहींच अखत्यार नाहीं; परमेश्वर पाहिजे तर त्यांच्यावर दया करील अगर ते फाजील आहेत म्हणून त्यांना शिक्षा करील. १२८. आणि जें कांहीं आकाशांत आहे व जें कांहीं पृथ्वींत आहे तें सर्व परमेश्वराचेंच होय. तो ज्याला इच्छील त्याला क्षमा करील व ज्याला इच्छील त्याला शिक्षा देईल. आणि परमेश्वर क्षमाकर्ता व दयाळू होय. १२९. अहो मुसलमानांनों! (चक्रवाढ) व्याज खाऊं नका; (कीं तें

---

(१) उद्देश तर ओहदचे लढाईचा उल्लेख करण्याचा आहे. पण मध्यंतरीं बदरचे लढाईचें वर्णन आलें कीं त्या लढाईंत मुसलमान शत्रूंच्या मुकाबल्यांत थोडे व युद्धसामग्रीरहीत असूनही परमेश्वरानें त्यांना शत्रूंवर धडधडीत विजय मिळवून दिला. तर या ओहदचे लढाईंत, बदरचा वृत्तांत स्मरून मुसलमानांनीं खंबीर राहीलें पाहिजे होतें. परंतु कित्येकांनीं धैर्य खचून पळ काढण्याचा बेत केला; तेव्हां वडील मंडळीनें त्यांना समजावून परत आणिलें. अखेर लढाईचा रंग बिघडण्याचें कारण असें झालें कीं पैगंबर साहेबांनीं एका टोळीला एका टेंकाडावर तैनात करून त्यांना सांगितलें होतें कीं आपल्या जागेवरून हालूं नका. बाकी मुसलमानांनीं नास्तिकांवर तुटून पडून त्यांना पळविलें. टेंकडीवाल्यांनीं लूटीचे लालुचीनें मोर्चा सोडून दिला; व नास्तिकांनीं उलटून तो काबीज केला. मुसलमान पाडाव होऊन पळत सुटले; येथपर्यंत मजल गेली कीं हजरत पैगंबर साहेब थोड्याशा लोकांसह मुख्य सैन्यापासून वेगळे पडले व जखमी झाले. त्यांचा एक दांत गळून पडला व डोक्याला मार लागला. त्यावेळीं पैगंबर साहेब रागांत येऊन शाप उच्चारणार तोंच परमेश्वरानें त्यांना सहनशीलता व क्षमेचें शिक्षण दिलें.

(२) व्याज अजिबात निषिद्ध आहे. लोक व्याजाचें व्याज ह्मणजे चक्रवाढ व्याज घेत होते व आतांही घेतात. हें मोठें पातक होय. ह्मणून त्याची मनाई येथेंही वेगळी केली.

मुदलांत मिळून मिसळून) दुप्पट चौपट (होत चाललें जाईल.) आणि परमेश्वराला भीत राहा, नवल नव्हे कीं (परलोकीं) तुह्मीं कृतार्थ व्हाल. १३०. आणि नरकाग्नी जो नास्तिकांसाठीं तयार करून ठेविला आहे त्या(च्या शिक्षे)चें भय बाळगा. १३१. आणि परमेश्वर व पैगंबर यांचा हुकूम माना; नवल नव्हे कीं तुह्मांवर दया केली जाईल. १३२. आणि आपल्या पालनकर्त्यांचे क्षमेकडे सत्वर धांव मारा; व (तशीच) स्वर्गांकडेही कीं ज्याचा विस्तार (एवढा मोठा आहे कीं) जसा आकाश व पृथ्वी(चा विस्तार). तो (परमेश्वराला) भिऊन वागणारांसाठीं (आयता सजवून) तयार आहे. १३३. ह्मणजे जे लोक सुख व दुःख या(दोन्ही स्थितीं)त (परमेश्वराचे नांवें) खर्च करतात व राग (आला असतां) आवरून घेतात व लोकां(च्या अपराधां)ची क्षमा करतात; आणि (असल्याच) परोपकार करणारांस परमेश्वर चाहतो. १३४. आणि ते लोक असे (सुशील) होत कीं (मानवी मनोविकारामुळें) जेव्हां एखादें निर्लज्जपणाचें काम त्यांच्या हातून घडून येतें, अगर ते (आणखी एखादी गैरवाजवी गोष्ट करून) आपलें (ह्मणजे आपल्या धर्माचें कांहीं) नुकसान करून घेतात; तेव्हां ते परमेश्वराचें स्मरण करून आपल्या पातकांची क्षमा मागूं लागतात. आणि परमेश्वरावाचून (सेवकांचे) पातकांची क्षमा आणखी कोण करणार? आणि जी (गैरवाजवी) गोष्ट त्यांच्या हातून घडते, तर ते जाणून बुजून तिचाच आग्रह धरून बसत नाहींत. १३५. हेच लोक होत कीं ज्यांचा मोबदला त्यांच्या पालनकर्त्याकडून क्षमा होय; आणि (क्षमेव्यतिरिक्त स्वर्गांचे) बागहि; कीं ज्यांच्याखालून (पाण्याचे) पाट वाहत असतील (व) ते त्यांत निरंतर राहतील. आणि (चांगलें) काम करणारांचे-हि (कसे) चांगले मोबदले होत! १३६. (मुसल्मानांनों!) तुमच्या पूर्वींही (बऱ्याच) गोष्टी होऊन गेल्या आहेत तर तुह्मीं मुलखांत हिंडा फिरा व पाहा कीं ज्या लोकांनीं (स्वकालीन पैगंबरांस) मिथ्यारोप केला त्यांचा कसा (वाईट) परिणाम झाला! १३७.

हें (जें कांहीं आम्हीं सांगितलें त्यानें सर्व) लोकांस स्पष्ट करून समजाविणें (हाच हेतु) होय. आणि ज्यांच्या मनांत (परमेश्वराचें) भय आहे त्यांच्याठायीं तर हें सन्मार्ग व बोधवचन होय. १३८. आणि तुम्ही धैर्य खचूं देऊं नका व (या नैमित्तिक पराभवानें) क्लेशयुक्त होऊं नका; आणि जर तुम्ही खरे मुसलमान आहां तर (अखेर) तुमचाच बोल बाला होय. १३९. तुम्हांस जर (या लढाईंत पराभवाचा) फटका लागेल, तर (धैर्य खचूं नका; कांकीं बदरचे लढाईंत विरुद्धपक्षीय) लोकांसही अशाच तऱ्हेचा फटका लागून चुकला आहे. आणि असले दिवस आम्हीं वरचेवर (सर्वच) लोकांवर आणित असतों. आणि (तुम्हांवर जे अनिष्ट प्रसंग ओहदचे लढाईंत आले, तर त्या योगें) परमेश्वराला (खऱ्या) मुसलमानांस पाहणें मंजूर होतें व तुम्हांपैकीं कित्येकांस धर्मार्थ प्राणास मुकणाऱ्यांचें पद द्यावयाचें होतें. नाहीं तर परमेश्वराला (कोणाही तऱ्हेची) जालिमां(म्हणजे नास्तिकां)ची आवड नाहीं. १४०. आणि तसेंच हेंही मंजूर होतें कीं परमेश्वरानें मुसलमानांस (भ्रम व संशयाच्या विटाळापासून) शुद्ध करावें व नास्तिकांचा मोड करावा. १४१. तर कां तुम्हीं या विचारांत आहां कीं स्वर्गांत (जाऊन) दाखल व्हाल; आणि अजून तर परमेश्वरानें तुमच्यांतले जे लोक (धर्म-युद्धांत) झटतील त्यांना ताडून पाहिलें नाहीं व (तसेंच) जे लोक (युद्धांत) करारीपणानें वागतील त्यांनाही अजमावून पाहिलें नाहीं? १४२. आणि तुम्हीं तर मृत्युशीं प्रत्यक्ष गांठ पडण्यापूर्वींच (परमेश्वराचे मार्गांत) मर-ण्याची हांव घालीत होतां. पण आतां तर तुह्मीं त्याला प्रत्यक्ष डोळ्यांदेखत पाहून घेतलें; (मग लढण्यास कां कचरतां?) १४३. आणि मोहंमद याहूनही आणखी काय कीं एक पैगंबर होय, एवढेंच. याच्यापूर्वीं (आणखीही) पैगंबर होऊन गेले आहेत. मग जर (मोहंमद सुमरणानें) मरण पावेल किंवा मारला जाईल, तर कां तुह्मीं आपल्या उलट्या पायीं (नास्तिकपणाकडे) पुन्हां उलटून जाल?

---

(१) विजय व पराजय, ह्या दिवसाच्या चालत्याफिरत्या सावल्या आहेत; त्या कधीं कोणावर असतात तर कधीं कोणावरच.

आणि जो कोणी आपल्या उलट्या पायीं (नास्तिकपणाकडे) उलटून जाईल, तो परमेश्वराचें तर कांहींच बिघाडूं शकणार नाहीं. आणि जे लोक (इस्लामचे देणगीबद्दल) आभार प्रदर्शित करतात त्यांना परमेश्वर लवकरच (उत्तम) प्रतिफल देईल. १४४. आणि कोणाही मनुष्याला परमेश्वराचे हुकमावांचून मरतां येत नाहीं. (प्रत्येकाचे मरणाचा) वेळ मुकर्र नोंदलेला आहे. आणि जो कोणी ह्या जगांत (आपल्या कर्मांचें) प्रतिफल इच्छितो, त्याला आम्हीं त्याचें प्रतिफल (येथेंच) देऊन टाकितों; आणि जो पुढील जगांत प्रतिफल इच्छितो त्याला आम्हीं तें (तेथेंच) देऊं. आणि जे लोक (इस्लामचे देणगीबद्दल) आभार प्रदर्शित करतात, त्यांना आम्हीं लवकरच (उत्तम) मोबदला देऊं. १४५. आणि बहुतेक पैगंबर असे होऊन गेले आहेत कीं ज्यांच्याबरोबर राहून पुष्कळ ईश्वरभक्तांनीं (शत्रूंशीं) युद्ध केलें. पण जें जें संकट त्यांच्यावर परमेश्वराचे मार्गांत गुदरलें, त्याच्यामुळें त्यांनीं हिंमत खचविली नाहीं, व नेभळेपणा दाखविला नाहीं व (शत्रूपुढें) काकळुतीस येऊन शरणही गेले नाहींत. आणि परमेश्वर (संकट समयीं) सहनशील राहणारांस दोस्त ठेवितो. १४६. आणि ह्याच्या शिवाय त्यांच्या तोंडून एक चकार शब्दही तर निघाला नाहीं कीं ते प्रार्थना करूं लागले कीं हे आमच्या पालनकर्त्या! आह्मांला आमच्या पापांची व आमच्या कामांत (झालेल्या) आमच्या फाजिलपणाची क्षमा कर, व (शत्रूंच्या मुकाबल्यांत) आमचे पाय दृढ जमवून ठेव व नास्तिक लोकांवर आह्मांस विजयी कर. १४७. तर परमेश्वरानें त्यांना ह्या जगांत मोबदला दिला; (तो दिलाच. पण) पुढील जगांतही चांगला मोबदला दिला. आणि परमेश्वर (प्रांजलमनानें) सुकृत्य करणाऱ्यांस प्रिय ठेवितो. १४८. अहो मुसलमानांनों! जर तुह्मीं नास्तिकांच्या कह्यांत येऊन जाल तर ते तुह्मांस उलट्या पायीं (नास्तिकपणाकडे) उलटून नेतील; मग तुह्मींच उलट तोट्यांत येऊन जाल. १४९. (नास्तिक तुमचे हितचिंतक नव्हत;) किंबहुना तुमचा (खरा) हितचिंतक परमेश्वर होय. व तो सर्व

मदतगारांत उत्तम (मदतगार) होय. १५०. (घाबरूं नका,) आह्मीं लवकरच तुमची हैबत नास्तिकांचे मनांत बसवून सोडूं; कारण, त्यांनीं अशा वस्तूंस परमेश्वराचा सरकतदार बनविलें आहे कीं ज्यां(च्या सरकतदार होण्या)ची परमेश्वरानें कोणतीही सनदच पाठविली नाहीं. आणि (अखेर) त्या लोकांचें ठिकाण नरकाग्नी होय; आणि जुलमी लोकांचेंही (किती तरी) वाईट ठिकाण हें! १५१. आणि (मुसलमानांनों) ज्या वेळीं तुह्मीं परमेश्वराचे आज्ञेनें नास्तिकांचा संहार करीत सुटलां होतां, (त्या वेळीं) परमेश्वरानें तुह्मांस आपला (जयाचा) वायदा खरा करून दाखविला; येथपोवतों कीं त्यानें तुह्मांस हवी होती अशी (जीत) दाखवून दिली. त्यानंतर तुह्मीं (लूटीचा माल पाहून लढाईकडून) नामर्दी दाखविली व तुह्मीं (पैगंबराचे) हुकमा (ह्मणजे मोर्चावर जमून राहण्या)चे बाबतींत आपसांत झगडा केला व (पैगंबराचा) आज्ञाभंग केला. कित्येक तर तुमच्यांतून (मोर्चा सोडून) दुनिये (ह्मणजे लूटी)चे मागें पडून गेले व कित्येक (मोर्चावर कायम राहून) परलोकीं (पुण्य मिळविण्या)च्या फिकरींत लागले (व त्यांनीं धर्मासाठीं प्राण दिले). मग तर परमेश्वरानें तुह्मांस शत्रूंकडून फिरवून टाकिलें, (व तुह्मीं पळ काढला. ह्यानें) परमेश्वराला तुम(च्या विश्वासा)ची परिक्षा पाहावयाची होती. आणि (तरी देखिल परमेश्वरानें) तुम्हांस माफी दिली. आणि मुसलमानांवर परमेश्वर (फार) कृपावंत होय. १५२. (तो वेळ आठवा कीं) जेव्हां तुह्मीं (कावरेबावरे होऊन) तोंड वर करून पळत चाललां जात होतां, आणि पैगंबर तुमच्या पिछाडीस (उभा) तुह्मांस बोलावित होता, असें असतांही तुह्मीं मागें वळून कोणाकडेही पाहत नव्हतां. तर (ह्या विरोधामुळें तुह्मीं जें पैगंबरास दुखविलें त्या) दुःखाचे ऐवजीं परमेश्वरानें तुह्मांस (पराभवाचें) दुःख पोहोंचविलें; अशा साठीं कीं जेव्हां कधींही तुह्मीं एखाद्या गोष्टीस अंतराल अगर तुह्मांवर एखादें संकट येऊन पडेल, तेव्हां तुह्मीं (सहनशीलता राखून) त्याचा खेद करीत बसूं नये. आणि तुह्मीं

(१) खुलासा हा कीं ओहदचे लढाईंत तुमचा एक पराभव झाला

जें कांहींही कराल त्याशीं परमेश्वर माहीतगार आहे. १५३. नंतर (तुमच्या ह्या पराभवाचे) दुःख मागून परमेश्वरानें तुम्हांवर एक अशी शांतिदायक स्थिति आणिली, कीं तुमच्यांतल्या एका (टोळीच्या) टोळीला (म्हणजे खऱ्या मुसलमानांस) झोंपेनें येऊन घेरलें; आणि एक टोळी (जी दांभिक होती व) ज्यांना (त्यावेळीं) आपल्याच जिवाची चिंता पडली होती, ते परमेश्वरासंबंधीं अज्ञान-काळच्या कल्पना सारख्या, नाहीं त्याच कल्पना करीत होते. ते म्हणत कीं आमचा अखत्यारच काय! (हे पैगंबरा! तूं त्यांना) सांगून दे कीं सारीं कामें परमेश्वराचेच अखत्यारांत आहेत. (हे पैगंबरा! तोंडीं गाऱ्हाण्याशिवाय) ते तुला जाहीर करीत नाहींत अशा (आणखीही) गोष्टी ते आपल्या मनांत लपवून ठेवितात. ते (जिवांतल्या जिवांतच) म्हणतात कीं आमचा जर कांहीं जोरा चालता असता, तर आम्हीं येथें मारलेच न जातों. (हे पैगंबरा! तूं त्या लोकांस) सांगून दे कीं तुम्हीं आपल्या घरांतही असतां; तरी ज्यांच्या नशिबीं मारले जाणें लिहिलें होतें ते (घरांतून) निघून (खुद्द आप-) आपल्या पछाडणीच्या जागीं येऊन ठेपते. आणि (या लढाईच्या

ह्मणून काय झालें? मुसलमानांनीं कांहीं विजयाचा मक्ता घेतलेला आहे असें नाहीं, कीं नेहमी जिंकितच जातील. हार खाली ह्मणून त्याचा खेद करीत बसणें व्यर्थ! परंतु हें पाहिलें पाहिजे कीं आपण हारलों कां? तर परमेश्वरानें मुसलमानांस जताविलें कीं तुमची ही हार तुमचे सरदार ह्मणजे हजरत पैगंबर साहेब यांच्या आज्ञेचा भंग केल्यामुळें झाली. कारण, तुमची ही हालचाल लढाईच्या नियमांच्या अगदीं विरुद्ध होती. जी फौज आपल्या सरदाराची आज्ञा न पाळील व आपल्या मताप्रमाणें चालून कायदा मोडील, तिचा, ओहदचे लढाईंत मुसलमानांचे लष्करांना जो परिणाम झाला तोच परिणाम व्हावयाचा.

(१) इस्लामाचा प्रसार होण्या पूर्वीच्या काळाला अज्ञानकाळ ह्मणतात कारण त्या काळीं अरबलोक धर्म व शास्त्र वगैरे कांहींच जाणीत नव्हते.

हार जाण्यांतही कित्येक सद्हेतु होते; त्यांतल्या त्यांतच हें कीं) परमेश्वराला तुमच्या हृदयस्थ भावना ताडून पाहावयाच्या होत्या व तुमच्या मनांतील विचार (भ्रांतिच्या विटाळापासून) शुद्ध करावयाचे होते. आणि परमेश्वर हृदयस्थ गोष्टींचा ज्ञाता होय. १५४. ज्या दिवशीं (ओहद मुक्कामीं मुसलमान व नास्तिक यांच्या) दोन्ही जमाती (आपसांत) भिडून गेल्या (व) तुम्हां (मुसलमानां) तून (बहुतेक) लोक पळत सुटले, त्यावेळीं (त्यांचें पळणें नास्तिकपणा व स्वधर्मत्यागामुळें नव्हतें तर त्याचें) केवळ (हेंच कारण झालें कीं) त्यांच्या कित्येक स्वसंपादित पापा (म्हणजे पैगंबराचे आज्ञेचे विरोधा) मुळें सैतानानें त्यांचे पाय (जागेवरून) उखडून टाकिले. आणि निःसंशय परमेश्वरानें त्यां(च्या ह्या अपराधा)ची क्षमा केली. अर्थात् परमेश्वर क्षमाशील व दयार्द्र होय. १५५. अहो मुसलमानांनो! जे लोक (इस्लामाचा तोंडीं दावा करतात व त्याला मनांतून) नाकारितात त्यांच्यासारखे होऊन जाऊं नका; कीं ते, आपले भाऊबंद

---

(१) हजरत पैगंबर साहेबांनीं परमेश्वराज्ञेनें मुसलमानांस हें शुभवर्तमान सांगितलें होतें कीं परमेश्वर इस्लामचे प्रभावानें तुमचें जागिक राज्य कायम करील. त्या वेळेचे मुसलमानांस या वचनाचा फार अभिमान होता व ते असें समजून होते कीं दरेक जागीं आमचाच विजय होईल. आतां जी ओहदची लढाई बिघडली त्यामुळें दांभिकांची बनून आली; व ते ह्मणूं लागले कीं आमचें तर आधींच हें मत होतें कीं लढाल तर मदिनेच्या आंत आपल्या घराचा आश्रय धरून लढा व शहराबाहेर निघून लढण्याचा इरादा करूं नका. पण पैगंबरांनीं आमचें ऐकिलें नाहीं व लोकांस विनाकारण मारविलें. परमेश्वरानें या वरील महावाक्यांत त्यांच्या वकवादाचें उत्तर दिलें कीं जय व अपजय हीं परमेश्वराचे हातीं आहेत व मृत्युला कोणाच्यानेंही टाळतां येत नाहीं; पराभव जो झाला तो पैगंबरांचे गैर धोरणामुळें झाला नाहीं, तर मुसलमानांचे गैरधोरणामुळें व गळहास्यामुळेंच झाला; कीं त्यांनीं पैगंबराचे हुकमावर कायम न राहतां मोर्चा सोडून दिला.

परदेशांत निघाले असतील अथवा धर्मयुद्धास्तव गेले असतील (व तेथेंच धारातीर्थीं पडतील) तेव्हां त्यांच्या संबंधीं म्हणूं लागतात कीं ते जर आम्हांपाशीं (थांबून राहिले) असते तर ते न मरते व न मारले जाते. परमेश्वरानें (त्या लोकांचे असले विचार) ह्यासाठीं करून टाकिले आहेत कीं (आयुष्यभर) त्यांचे मनांत हाच खेद राहावा. आणि (एरवींतर) परमेश्वरच जगवितो व मारतो. व जें कांहींही तुम्हीं करितां तें परमेश्वर निरीक्षून आहे. १५६. आणि परमेश्वराचे मार्गांत जर तुह्मीं मारले जाल अगर (त्याच्या मार्गांत आपल्या मरणानें) मरून जाल तर परमेश्वराची क्षमा व दया (जी तुह्मांवर परत्रीं होईल ती), लोक जी (धनदौलत कांहीं काळ जगून) गोळा करतात त्याहूनही उत्तम होय. १५७. आणि तुह्मीं (आपल्या मरणानें) मराल अगर मारले जाल तरी (अखेर) तुह्मीं परमेश्वराकडेच ओढून बोलाविले जाल. १५८. तर (हे पैगंबरा! हीहि) परमेश्वराची मोठीच कृपा झाली कीं तूं त्यांना (स्वभावानें) सौम्य असा (सरदार लाभला) आहेस. आणि जर करतां, तूं स्वभावाचा करडा (व) मनाचा कठोर असतास, तर हे लोक तुझ्यापासून (केव्हांचेच) फांकाफांक होऊन गेले असते. तर तूं (आपला जन्मसिद्ध स्वभाव कां म्हणून सोडावास! ओहदच्या ह्या युद्ध प्रकरणांत) त्यांचे अपराध क्षमा कर व (परमेश्वरापाशींही) त्यांच्या पापांबद्दल क्षमा भाक; आणि (समेट व युद्धाचे) प्रकरणीं (पूर्वींप्रमाणेंच) त्यांना सल्लामसलतींत सामील करीत जा; मग जेव्हां (सल्लामसलतीनंतर) तूं (ज्या गोष्टीचा) निर्धार करशील (ती गोष्ट बेलाशक करून सोड; पण) तेव्हां भरंवसा परमेश्वरावर ठेव. जे लोक परमेश्वरावर भरंवसा ठेवितात परमेश्वर त्यांना दोस्त ठेवितो. १५९. (मुसलमानांनों!) जर परमेश्वर तुमच्या कुमकेवर आहे, तर मग कोणीही तुम्हांवर प्रबल होणार नाहीं. आणि जर तो तुम्हांस सोडून देईल तर त्याच्या (सोडल्या) नंतर (दुसरा) असा कोण आहे कीं जो तुमच्या मदतीस उभा राहील? आणि मुसलमानांस पाहिजे कीं (त्यांनीं) परमेश्वरावरच भरंवसा ठेवावा. १६०. आणि

पैगंबरा(चे पदा-)स शोभतच नाहीं कीं त्यानें (पैगंबर होऊन) लबाडी करावी. आणि जो कोणी लबाडी(चा गुन्हा) करील, तर ज्या (वस्तू)त त्यानें लबाडी केली असेल, पुनरुत्थानाचे दिवशीं (परमेश्वरापुढें बजिन्नस) तीच (वस्तु) त्याला आणून हजर करावी लागेल. नंतर ज्यानें जसें केलें असेल, त्याचा त्याला पुरा पुरा बदला दिला जाईल. आणि कोणावर (कोणाही तऱ्हेचा जोर-)जुलुम केला जाणार नाहीं. १६१. बरें जो मनुष्य परमेश्वराचे मर्जीस अनुसरून चालेल त्याच्यानें, जो परमेश्वराचे कोपांत सांपडला असेल व (अखेर) त्याचें ठिकाण नरक होय—व तें (फारच) वाईट ठिकाण होय—त्याच्यांसारखें (काम कोठें) होऊं शकतें? १६२. परमेश्वरापाशीं लोकांचे (भिन्न भिन्न) दर्जे होत. आणि लोक जें कांहींही करतात तें परमेश्वर निरीक्षीत आहे. १६३. परमेश्वरानें मुसलमानांवर (मोठीच) कृपा केली कीं त्यानें त्यांच्यांत त्यांच्यांतूनच एक पैगंबर पाठविला, कीं तो त्यांना परमेश्वराचीं महा वाक्यें वाचून वाचून ऐकवितो व त्यांना (नास्तिक्य व मूर्तीपूजेचे विटाळापासून) शुचिर्भूत करितो, व (दिव्य) पुस्तक (म्हणजे कुर्आन) व शहाणपणा(च्या गोष्टीं)चें त्यांना शिक्षण देतो. नाहींतर (या पैगंबराचे आगमना)पूर्वीं तर हे लोक बोलून चालूनच चुकींत होते. १६४. आणि कां जेव्हां तुह्मां (मुसलमानां)वर (ओहदचे लढाईंत पराभवाचें)

---

(१) बदरचे लढाईंत जो लुटीचा माल मुसलमानांचे हातीं लागला होता तो या हेतुनें एके ठिकाणीं गोळा केला जात होता कीं सरशेवटीं फौजेंत वांटून दिला जाईल. त्यांतून पांघरावयाची एक रेशमी लुंगी वा चादर कोठें गमावून गेली होती. त्यावेळीं कोणा दुष्ट चांडाळानें हजरत पैगंबर साहेबांविषयीं अशी शंका धरली कीं त्यांनींच ती ठेविली असावी. त्या शंकेचें उत्तर परमेश्वरानें येथें स्पष्ट दिलें आहे कीं पैगंबरासंबंधानें ही शंकाच अनाठायीं होय.

(२) म्हणजे हें काम पैगंबराचें नव्हे तर कोणा शापग्रस्त नरक-वाशाचें होय.

संकट येऊन पडलें (व वास्तविक पाहतां,) तुह्मीं (बदरचे लढाईंत) याहून दुप्पट संकट (आपल्या शत्रूंवर) आणून चुकलां आहां; (हें संकट त्याचें निम्में होय;) तेव्हांही तुह्मीं (बेदिल होत्साते) ह्मणूं लागला कीं ही (आफत) कोठून (आली? हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं ही (आफत आली ती) तुमच्या आपल्या (करणी)नेंच (आली.) निःसंशय परमेश्वर सर्वशक्तिमान् होय. १६५. आणि ज्या दिवशीं (ओहद मुक्कामीं मुसलमान व नास्तिक यांच्या) दोन्ही जमाती (आपसांत) भिडून गेल्या (त्या दिवशीं) तुह्मां(मुसलमानां)वर जें (पराभवाचें) संकट ओढवलें; तर तें परमेश्वराच्या हुकूमानेंच (झालें); आणि हाही उद्देश होता कीं परमेश्वरानें (खऱ्या) मुसलमानांस जाणून ठेवावें. १६६. आणि हें कीं दांभिकांसही ओळखून ठेवावें. आणि दांभिकांस सांगितलें गेलें कीं या हो, परमेश्वराचे मार्गांत लढा, अगर (त्याप्रित्यर्थ न लढाल, तर शत्रूंस आपल्याकडून) हटवून (तरी) टाका. तेव्हां ते ह्मणूं लागले कीं जर आह्मीं जाणतों (कीं आज) लढाई (होईल) तर आह्मीं जरूर तुमच्या मागोमागच आलों असतों. हे लोक त्या दिवशीं विश्वासाहून अविश्वासाशीं अधिक जवळ होते. ते आपल्या मनांत नाहींत अशा गोष्टी तोंडांनीं उच्चारितात. आणि (दुष्ट विचार) जे ते लपवितात ते परमेश्वराला खूप ठाऊक आहेत. १६७. (हेच लोक होत कीं) जे (आपण तर मजेनें) बसून राहून आपल्या (धारातीर्थीं पडलेल्या) भावां संबंधानें म्हणूं

---

(१) दांभिक लोकांच्या मताविरुद्ध बाहेर निघून लढण्याचें ठरलें, तेव्हां तेही संगतीं तर आले होते. परंतु वाटेंत त्यांनीं असें निमित्त काढलें कीं आज लढाई होईलशी दिसत नाहीं; व परत चालते झाले.

(२) हें केवळ निमित्त काढतात. नाहीं तर ते मनांतून खूप जाणतात कीं लढाई अवश्यच होईल. कारण कीं ते जाणत होते कीं गनीम इतक्या लांबच्या पल्ल्यावरून जयत लष्कर घेऊन बदरचे लढाईचा बदला घेण्याच्या उद्देशानें चढून येत आहे; तर लढाई अवश्यच होईल.

लागले कीं जर ते आमचा कह्या मानते तर ते मारले न जाते. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं जर तुह्मीं (आपल्या ह्या विधानांत) खरे आहां, तर तुह्मीं आपल्यावरून मृत्युला हटवून टाका. १६८. आणि (हे पैगंबरा!) जे लोक परमेश्वराचे मार्गांत मारले गेले आहेत त्यांना तूं मेलेले असें समजूं नकोस; (हे मेलेले नव्हेत) तर ते आपल्या पालनकर्त्यापाशीं जिते (जागते) असून त्यांना त्यांचा शेरही दिला जातो. १६९. (आणि) जें कांहीं परमेश्वरानें आपल्या कृपेनें त्यांना देऊन ठेविलें आहे त्यांतच ते मगन आहेत. आणि जे लोक त्यांच्या मागून (जिवंत राहिले आहेत व) अजून त्यांच्यांत येऊन सामील झाले नाहींत त्यांच्या-संबंधानें ते (अशा कल्पनेनें) हर्ष मानतात कीं (हेहि धर्मार्थ धारातीर्थीं पडतील तर आह्मांप्रमाणेंच) त्यांनाही (कोणा तऱ्हेचें) भय राहणार नाहीं व ते दुःखीहि होणार नाहींत. १७०. ते परमेश्वराचे देणग्यांची व त्याच्या कृपेची खुषी मानतात आणि (तशीच) ह्याची कीं परमेश्वर विश्वासणाऱ्यांचा मोबदला वायां जाऊं देत नसतो. १७१. जे लोक, (लढाईत) त्यांना जखम लागल्यानंतरही, परमेश्वर व पैगंबर यांच्या बोलाविण्यास ओ देऊन (निघून उभे) राहिले; अशा लोकांपैकीं ज्यांनीं सुकृत्यें केलीं व (परमेश्वराचें) भय बाळगिलें त्यांच्यासाठीं मोठा मोबदला होय. १७२. (हेच लोक होत कीं) ज्यांना लोकांनीं (येऊन) सांगितलें कीं (विरोधी) लोकांनीं तुम्हां(शीं लढण्या)साठीं मोठी जमवाजमव केली आहे, तर तुम्हीं (जरा) त्यांच्याशीं भिऊन असा. पण (ही बातमी ऐकून साशंक होण्याचे जागीं) ह्यानें त्यांचा विश्वास जास्त (मजबूत) होऊन गेला; व ते बोलूं लागले कीं आम्हांला परमेश्वर पुरा आहे व तो अत्युत्तम कैवारी होय. १७३. सारांश, (ते हिंमत बाळगून लढाईचे तयारीनें गेले, लढाई वगैरे कांहीं झाली नाहीं; पण) हे लोक परमेश्वराच्या देणग्या व (त्याच्या) औदार्यानें भरपूर (घरीं) परतले; त्यांना (कसलाच) अपाय पोहोंचला नाहीं, व ते परमेश्वराचे मर्जीप्रमाणें वागले (तें वेगळें;) आणि परमेश्वर महा कृपानिधान होय. १७४.

हा (बातमीदार) केवळ एक सैतानच होता कीं तो (तुह्मां मुसलमानांस) आपल्या मित्रांची भीति[1] घालीत होता. तर तुह्मीं त्यांना (मुद-लींच) भिऊं नका; आणि (खरे) मुसलमान आहां तर माझेंच भय ठेवा. १७५. आणि (हे पैगंबरा!) जे लोक नास्तिकपणा (चा प्रसार करण्यां)त दौडादौड कारितात त्यांच्यामुळें तूं दुःखी होऊं नकोस. (कारण, ह्यानें) हे लोक परमेश्वराचें तर कांहींच बिघाडूं शकत नाहींत; (उलट पक्षीं) परमेश्वर इच्छितो कीं परलोकीं(च्या पुण्यां)त त्यांना कांहीं वांटा देऊं नये. आणि त्यांना मोठी शिक्षा (होणें) आहे. १७६. ज्या लोकांनीं विश्वास देऊन नास्तिकपणा विकत घेतला, ते परमेश्वराला तर कधींच कांहीं नुकसान पोहोंचवूं शक-णार नाहींत; व (उलट) त्यांनाच दुःखदायक शिक्षा होईल. १७७. आणि जे लोक (इस्लामधर्मास) नाकारितात, त्यांनीं ही कल्पनाच करूं नये कीं आह्मीं जी त्यांना ढील देतों आहों ती त्यांच्याठायीं कांहीं हितावह आहे! आह्मीं तर त्यांना केवळ यासाठीं ढील देतों कीं त्यांनीं आणखीही पाप करावें; आणि (सरशेवटीं) त्यांना फजितीची शिक्षा (होणें) आहे. १७८. (हे दांभिकांनों!) परमेश्वर असा नव्हे

(१) ओहदची लढाई बिघडली, तेव्हां मुसलमान लोक एक तडाखा खाऊन पुन्हां सांवरले होते. तिकडे नास्तिक हें पाहून आपापल्या जागीं परत गेले. परंतु ते जातां जातां एक धमकी देऊन गेले कीं आह्मीं पुढल्या वर्षीं बदरचे मुक्कामावर चढाई करून मुसलमानांची खबर घेऊं. तो प्रतिज्ञेचा वेळ जेव्हां जवळ आला, तेव्हां एका बातमीदाराचे तोंड-जबानीं त्यांनीं सांगून पाठविलें कीं मक्केकरांनीं युद्धाची प्रचंड तयारी केली आहे. त्यांत त्यांचा हेतु हा होता कीं मुसलमान ओहदमध्यें हार खाऊन चुकले होते; ह्मणून या तयारीची बातमी ऐकून ते लढाईस निघणारच नाहींत. पण या बातमीदार सैतानाद्वारें आलेल्या दरडावणीचा त्यांच्यावर कांहींच परिणाम झाला नाहीं. मक्केकरांकडून कोणीच आला नाहीं व लढाई वगैरे कांहींच झाली नाहीं. परंतु मुसलमानांची फौज तीन दिवस बदर मुक्कामीं तळ देऊन देवघेव व क्रयविक्रय करीत राहिली; व सुखासमाधानानें कमाई करून भरपूर मदिनेस परत आली.

कीं ज्या स्थितींत तुह्मीं आहां, बऱ्या वाईटाची वेगळीक केल्यावांचून, त्याच स्थितींत मुसलमानांस (तुह्मांशीं मिळून जुळून) राहूं देईल. आणि परमेश्वर असाही नव्हे कीं तुम्हांला अदृष्ट—गैबी—गोष्ट कळवील. पण (होय,) परमेश्वर आपल्या पैगंबरांपैकीं ज्याला इच्छितो त्याला निवडून घेतो, (व योग्य तें अदृष्ट त्यांना कळवितोही;) तर तुम्हीं परमेश्वर व त्याचे पैगंबर यांजवर विश्वास ठेवा; (व अदृष्ट शोधण्याचे नादीं लागूं नका.) आणि जर तुम्हीं विश्वास धराल व (दांभिकपणाविषयीं) जपत राहाल, तर तुह्मांस मोठा मोबदला (प्राप्त) होईल. १७९. आणि ज्या लोकांस परमेश्वरानें आपल्या कृपे(व औदार्या)नें (सामर्थ्य) दिलें आहे व ते (परमेश्वराचे मार्गांत) त्याच्या (खर्च करण्यां)त लोभ करतात, त्यांनीं या लोभाला आपल्या ठायीं हितावह समजूं नये. (हितावह नव्हे) तर तो त्यांच्याठायीं फारच अहितकर होय. (कारण,) ज्या (द्रव्या)चा ते लोभ करतात, लवकरच पुनरुत्थानाचे दिवशीं त्याचा गळफांस बनवून त्यांच्या गळयांत घातला जाईल. आणि आकाश व पृथ्वी (अखेर या सर्वां)चा वारस परमेश्वरच होय. आणि जें कांहींही तुह्मीं (लोक) करितां, परमेश्वरास तें (सर्व) माहीत आहे. १८०. जे लोक असें प्रतिपादितात कीं

---

(१) दांभिक लोक ह्मणत होते कीं जर मोहंमद (परमेश्वर त्यांना धन्यवाद व शांति देवो) खरे पैगंबर आहेत; तर त्यांनीं दांभिकांस ओळखून नांवनिशीं कळवावें कीं अमुक अमुक मनुष्य दांभिक आहे. परमेश्वरानें बजाविलें कीं उघड उघड नांव घेऊन तुह्मांस गैबी ह्मणजे अदृष्ट गोष्टी कळविणें हें अप्रशस्त होय. परंतु खूप जाणून असा कीं तुमचा अहवाल पैगंबर साहेबांस गुप्त नाहीं; व परमेश्वर तुह्मांस खऱ्या मुसलमानांपासून वेगळे करून सोडील. सारांश, पैगंबर साहेबांचे सांगण्यानें कित्येक दांभिकांचीं नांवें मुसलमानांस माहीत होतीं. आणि कित्येकांकडून अशा गोष्टी घडून येत होत्या कीं त्यांना मुसलमान ताडून घेत होते.

परमेश्वर गरीब आहे व आम्हीं श्रीमंत आहों, त्यांचें बकणें परमेश्वरानें ऐकिलें आहे. हे लोक जे (उगीच) हकनाक पैगंबरांना जिवें मारीत आले आहेत त्या बरोबर, आम्हीं त्यांच्या ह्या बकवादासही (त्यांच्या चित्रपटांत) नोंदून ठेवूं; आणि त्यां(च्या साऱ्या खोडसाळपणा)चा जबाब (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) आह्मांकडून (केवळ) हाच होईल कीं तुह्मीं नरकाग्नीच्या शिक्षेची गोडी चाखीत राहा. १८१. जीं (जीं कर्में) तुह्मीं अगोदरच आपल्या हातांनीं (पुढची सामग्री करून) पाठविलीं आहेत, त्यांच कर्मांचा हा मोबदला होय; नाहींपेक्षां परमेश्वर तर (आपल्या) सेवकांवर कोणाही तऱ्हेचा जुलूम करीत नसतो. १८२. (हेच लोक होत कीं) जे म्हणतात कीं परमेश्वरानें आह्मांस सांगून ठेविलें आहे कीं जोंपर्यंत कोणी पैगंबर आह्मांला आहुती (व नवस यांचा हा चमत्कार) न दाखवील कीं (त्यानें परमेश्वराला आहुती अर्पण करावी व) त्यास (आकाशांतून) अग्नीनें (येऊन) चट करावें, तोंपर्यंत आह्मीं त्याचा विश्वास धरूं नये. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं माझ्यापूर्वीं (पुष्कळशा) पैगंबरांनीं तुम्हांपाशीं खुल्या खुल्या निशाण्या आणिल्या आणि ज्या (निशाणी)ची तुह्मीं (आतां) मागणी करतां (ती ही आणिली;) मग जर तुह्मीं (आपल्या दाव्यांत) खरे आहां, तर मग तुह्मीं त्यांना कां म्हणून जिवें मारिलें? १८३. (हे पैगंबरा!)

(१) बनी-इस्राएलांमधील कित्येक पैगंबरांसंबंधानें असेंही घडून आलें आहे कीं त्यांनीं परमेश्वरास आहुती व नवस अर्पण केले व आकाशांतून अग्नीनें येऊन ते जाळून टाकिले; ह्मणजे त्यांचे नवस मान्य झाले. यहुदी लोकांनीं पैगंबर साहेबांपुढेंही एक सबब काढली व त्यांचा हेतु एका खास चमत्काराची मागणी करण्याचा होता. तेव्हां परमेश्वरानें उत्तर दिलें कीं ह्या सर्व हारजितीच्या गोष्टी ह्मणजे हेकेखोरपणा आहे. तुमच्या वडिलांनीं पुष्कळ चमत्कार पाहिले व हा खास चमत्कारही पाहिला, तरीही त्यांनीं विश्वास धारिला नाहीं. तुह्मीं त्यांचीच संतति आहां व तुमचे स्वभावही त्यांच्यासारखेच हेकेखोर आहेत; तर तुह्मांकडून विश्वासाची काय आशा होऊं शकणार?

यावरही जर ते तुला पाखंडी ह्मणत चालले जातील, तर (तुला बेदिल होण्याचें कांहीं कारण नाहीं कीं) तुझ्यापूर्वी(ही पुष्कळसे) पैगंबर खुले चमत्कार घेऊन आले व शास्त्रलेख व तेजःपुंज पुस्तकेंही (घेऊन आले); तरीही (बहुतेक) लोकांनीं त्यांना पाखंडी ह्मटलें. १८४. प्रत्येक जण (एका ना एका दिवशीं) मृत्यु (चा स्वाद) चाखणार आहे; आणि (जीं कर्मैं तुह्मीं करितां, त्यांचा) पुरा पुरा मोबदला तर तुह्मांस पुनरुत्थानाचेच दिवशीं दिला जाईल. तर (त्या दिवशीं) जो कोणी नरकाग्नीपासून दूर हटविला गेला व (राहण्यासाठीं) स्वर्गांत दाखल केला गेला; तो (आपल्या मनोरथांत) अर्थात् सफळ झाला. आणि इहलौकिक आयुष्य तर केवळ फसवणूकीचें साधन होय एवढेंच. १८५. (मुसलमानांनों!) तुमच्या द्रव्यां(च्या नुकसानां)त व तुमच्या प्राणा(च्या हानीं)त जरूर तुम(च्या विश्वासा)ची परिक्षा पाहिली जाईल. आणि ज्या लोकांस तुमच्या पूर्वी (दिव्य) पुस्तक दिलें जाऊन चुकलें आहे (म्हणजे यहुदी व ख्रिस्ती) ह्यांजकडून व (मक्केच्या) मूर्तिपूजकांकडून तुम्हीं पुष्कळ उपद्रवाच्या गोष्टीही अवश्य ऐकाल. आणि जर तुम्हीं सहन कराल व (अपराधाविषयीं) जपाल तर निःसंशय हीं (मोठ्या) हिंमतीचीं कामें होत. १८६. आणि (हे पैगंबरा! ग्रंथधारी लोकांस तूं तो वेळ कां आठवून देत नाहींस कीं) जेव्हां परमेश्वरानें ग्रंथधारी लोकांपासून पक्कें वचन घेतलें कीं (तुम्हांला जें हें पुस्तक दिलें गेलें आहे) तुह्मीं त्याचा अर्थ लोकांस अवश्य स्पष्ट करून सांगा व त्या(च्या कोणत्याही गोष्टी)ला लपवूं नका. तथापि त्यांनीं (त्या वचनाची कांहींच पर्वा न बाळगितां,) त्यास आपल्या पाठीमागें झुगारून दिलें व त्याच्या ऐवजीं अत्यल्प दाम (ह्मणजे जगिक फायदे) पत्करले. पण हे लोक जो सौदा करितात तो (कितीतरी) वाईट होय! १८७. आणि जे लोक आपण केलेल्या (कृत्या)नें खुष होतात, व जें केलें (सवरलें तर कांहींच) नाहीं त्यावर चाहतात कीं त्यांची प्रशंसा केली जावी; (तर हे पैगंबरा!) असल्यांचा विचारच करूं नकोस; तथापि त्यांच्या संबंधीं कधींही अशीही कल्पना

करूं नकोस कीं ते शिक्षेंतून पार पडतील. किंबहुना त्यांच्यासाठीं दुःखदायक शिक्षा (तयार) आहे. १८८. आणि आकाशांचें व पृथ्वीचें राज्य (सर्व) परमेश्वराचेंच होय; व परमेश्वर सर्व शक्तिमान् होय. १८९. निःसंशय आकाशांच्या व पृथ्वीच्या उत्पत्तींत व रात्रंदिवसाच्या अनुक्रमांत, बुद्धिमानां (च्या समजण्या)करितां (ईश्वर सामर्थ्याच्या बऱ्याच) निशाण्या होत. १९०. (ह्मणजे) जे लोक उठतां, व बसतां व आपल्या कुशीवर (निजतां) परमेश्वराचें स्मरण करितात व आकाशांचे व पृथ्वीचे उत्पत्तीसंबंधीं मनन करतात (ते न कळत असे उद्गार काढितात कीं) हे आमच्या पालनकर्त्या! त्वां ह्या (सृष्टी)ला निरर्थक तर निर्मिलें नाहींस. तूं (अशा निरर्थक कृत्यांपासून) पवित्र आहेस. (आणि ह्या सृष्टिक्रमावरून स्पष्ट होत आहे कीं परलोकीं पुण्याचें फळ व पापाची शिक्षा होईलच;) तर (हे आमच्या पालनकर्त्या!) आह्मांस नरकाग्नीचे शिक्षेपासून सुरक्षित ठेव. १९१. हे आमच्या पालनकर्त्या! ज्याला तूं नरकाग्नींत टाकिलेंस, तूं त्याला (फारच) लाजविलेंस. आणि (तेथें) अन्यायी लोकांचा कोणीच मदतगार नाहीं. १९२. हे आमच्या पालनकर्त्या! आह्मीं एका हाक मारणारा (ह्मणजे पैगंबरा)स ऐकिलें कीं तो विश्वास धरण्यास हाक मारीत होता (व लोकांस समजावीत होता) कीं तुह्मीं आपल्या पालनकर्त्याचा विश्वास धरा. तर आह्मीं विश्वास धरिला आहे. म्हणून हे आमच्या पालनकर्त्या! आह्मांस आमच्या अपराधांची क्षमा कर, व आह्मांपासून आमचीं दुर्व्यसनें घालीव, आणि पवित्राचरणी लोकांच्या समागमें आमचाही अंत(काल उत्तम) कर. १९३. हे आमच्या पालनकर्त्या! जसजशीं (देणग्यांचीं) अभिवचनें तूं आपल्या पैगंबरांद्वारा आह्मांस दिलीं आहेस तीं तूं आम्हांस (पुरीं पुरीं) दे; आणि पुनरुत्थानाचे दिवशीं आह्मांस फजित करूं नकोस. तूं (कधीं) वचनाच्या विरुद्ध तर करीतच नसतोस. १९४. तर मग त्यांच्या पालनकर्त्यानें त्यांची प्रार्थना मान्य केली (व म्हटलें) कीं मी तुम्हांपैकीं कोणाही (सु-)कृत्य करणाराचें कृत्य अक्रीत जाऊं देत नसतों; मग पुरुष असो वा स्त्री. (ह्यांत स्त्रिपुरुषांचा कांहीं

भेद नाहीं. कांकीं,) तुम्हीं (सर्व) एकमेकांची जाति आहां. तर ज्या लोकांनीं माझ्या मार्गांप्रित्यर्थ स्वदेश त्याग केला, व (माझ्याच कारणें) आपल्या घरादारांतून (हुसकावून) लाविले गेले व छळले गेले, आणि जे लढले व मारले गेले, मी त्यांचीं पातकें त्यांच्या(चित्र पटां)तून जरूर मिटवून टाकीन; आणि त्यांना अशा बागांत (नेऊन) दाखल करीन कीं ज्यांच्याखालून (पाण्याचे) पाट वाहत असतील. परमेश्वराकडून (हा त्यांच्या कृत्यांचा) मोबदला (होय;) आणि उत्तम मोबदला तर परमेश्वरापाशींच होय. १९५. (हे पैगंबरा!) शहरांत नास्तिकांच्या मिरवीत फिरण्यानें तुला (कोणा तऱ्हेच्या) फसवणूकींत घालूं नये. १९६. (हीं) थोडींशीं (क्षणिक) साधनें होत. नंतर (सरते शेवटीं) या (नास्तिकां)चें ठिकाण नरकाग्नी होय; व तें (फारच) वाईट शयन होय. १९७. परंतु जे लोक आपल्या पालनकर्त्यास भीत राहिले, (परलोकीं) त्यांच्यासाठीं अशा बागा होत कीं ज्यांच्या खालून (पाण्याचे) पाट वाहत असतील; (व ते) तेथें सर्व काल राहतील. परमेश्वराकडून (हा त्यांचा) पाहुणचार (होईल). आणि जो (सरंजाम) परमेश्वराजवळ आहे तो (ह्या जगिक सरंजामापेक्षां) पवित्राचरणी लोकांचे ठायीं अत्युत्तम होय. १९८. आणि ग्रंथधारी लोकांत निःसंशय कांहीं लोक असेही

(१) ह्मणजे तुमच्या मनांत हा विचार येऊं नये कीं परमेश्वर तर नास्तिकपणाशीं राजी नाहीं; तर मग नास्तिक लोक जगांत कसे राहतात वसतात, चालतात फिरतात व कामकाज करितात; आणि त्यांचें आयुष्य खुशालींत जातें? तर खरें पाहतां, ही फसवणूकच फसवणूक आहे. मनुष्यानें तिला भुलूं नये. कारण ही मजा क्षणिक आहे व पुढें तिचा परिणाम 'जहन्नम' म्हणजे नरकाग्नी होय.

(२) अबिसीनीया (Ethiopia)चा बादशाहा, असहमाह नज्जाशी यांच्या निवर्तण्याची बातमी जेव्हां हजरत पैगंबर साहेबांस जिब्रील दूताद्वारें पोहोंचली, तेव्हां पैगंबरसाहेबांनीं लोकांस त्यांच्या प्राणसांत्वनार्थ परमेश्वरापाशीं प्रार्थना करण्यासाठीं मैदानांत जावयास सांगितलें. कित्येक लोक

आहेत कीं जे परमेश्वरावर विश्वास ठेवितात आणि जें (पुस्तक) तुम्हां (मुसलमानां)स प्रकट झालें आहे व जें (पुस्तक) त्यांना प्रकट झालें आहे त्या (सर्वां)वरही विश्वास ठेवितात, (व हरवख्त) परमेश्वरापुढें नमतात; (आणि) परमेश्वराच्या महावाक्यांच्या ऐवजीं (ऐहिक लोभाला भुलून) थोडेसे दाम घेत नाहींत; हेच ते लोक होत कीं ज्यांचे मोबदले परमेश्वरासमीप (सिद्ध) आहेत. (त्यांना फलप्राप्तीची वाट पाहण्याची तसदी घ्यावयास नको; कारण,) परमेश्वर फार जलद हिशेब करणारा होय. १९९. अहो मुसलमानांनों! (जीं संकटें परमेश्वराचे मार्गांत तुह्मांवर ओढवतील तीं) सहन करा, व एकमेकांस सहनशीलता शिकवा व आपसांत मिळून मिसळून बळकट राहा; आणि परमेश्वराला भ्या कीं (अखेर) तुम्हीं (आपल्या मनोरथांत) सफल व्हाल. २००.

ह्मणाले कीं आह्मीं हबशीं खिस्त्याच्या शांतिप्रीत्यर्थ प्रार्थना करावी काय? त्यावरून नज्जाशीच्या सदाचरणी व खऱ्या मुसलमान होण्यासंबंधीं हें महा-वाक्य प्रकट झालें. (लुबाबु-न्नुकूल पहा.)

अध्याय ४ था.

सूरतु–न्निसा.

हा अध्याय मदिना शहरीं प्रकट झाला. ह्यांत १७७ महावाक्यें आहेत. स्त्रियांसंबंधीं सर्व प्रकारचे नियम, व बंधनें उदाहरणार्थ विवाहबंधन व विवाहविमोचन, स्त्रीधन व स्त्रीजातीस इतर कोणत्याही धर्मशास्त्रांत अद्यापि न मिळालेलें असें उच्च पद व हक्क वगैरे, बाकीच्या इतर अध्यायांपेक्षां ह्यांतच जास्त आहेत; ह्मणून सूरतु–न्निसा ह्मणजे स्त्रियांचें प्रकरण हें नांव होय.

परम दयाळु आणि कृपाळु परमेश्वराच्या नांवानें (मीं आरंभ करितों).

अहो लोकांनों? आपल्या पालनकर्त्यास भ्या, कीं ज्यानें तुह्मांस एका तनमना(ह्मणजे आदम)पासून निर्माण केलें; आणि (तें अशा प्रकारें कीं प्रथमारंभी,) त्यापासून त्याची पत्नि (हव्वा) इला पैदा केलें व त्या उभयतां(पति पत्नि)पासून पुष्कळ पुरुष व स्त्रिया (जगांत) फैलाविल्या. आणि ज्या परमेश्वराच्या नांवानें तुह्मीं एकमेकांकडून (आपलीं कित्येक) कामें काढून घेतां त्याच्या व गणगोत्रांच्या (मर्यादां)विषयीं जपून वागा; (कारण,) परमे-

(१) ज्याच्या नांवाच्या वशिल्यानें तुम्हीं एकमेकापाशीं कांहीं मागून घेतां अथवा आपलीं कित्येक कामें काढून घेतां त्या परमेश्वरानें घालून दिलेल्या मर्यादेचे बाहेर जाण्याविषयीं भ्या आणि गणगोत्राच्या त्यानें ज्या मर्यादा कायम केल्या आहेत त्या राखण्यास जपा.

श्वराची तुह्मांवर (नित्य) नजर आहे. १. आणि अनाथ बालकांची मालमत्ता तुह्मीं त्यांच्या हवालीं करा; आणि चांगल्या[1] मालाचे बदलीं रद्दी माल घेऊं नका, व त्यांचे माल आपल्या मालांत मिसळून गिळंकृत करूं नका. (कारण,) हें (फारच) महा पातक होय. २. आणि जर तुह्मांस या गोष्टीची भीति असेल कीं तुह्मीं अनाथ बालकि[2]यांचे बाबतींत इनसाफ कायम न ठेवूं शकाल, तर तुम्हांस भल्या वाटतील त्या दोन दोन व तीन तीन व चार चार स्त्रियांशीं लग्न लावून घ्या. पण जर तुह्मांस या गोष्टीचें भय असेल कीं (अनेक बायकांमध्यें) बरोबरी(चे नात्याचें वर्तन) न करूं शकाल, तर (अशा परिस्थितींत) एकच (बायको करणें;) अगर जी (दासी[3]) तुमच्या हस्तगत असेल (तिच्यावरच संतुष्ट राहणें.) तुमच्या

---

(१) लोक आपल्या रद्दी मालाशीं चांगला माल बदलून घेत होते. तर परमेश्वरानें असें करण्याची मनाई केली कारण कीं तुमचा माल जरी रद्दी आहे तरी तो तुमच्या ठायीं हक हलालाचा आहे; आणि अनाथांचा माल जरी चांगला आहे तरी तो तुह्मांस वर्ज्य व निषिद्ध आहे. ह्मणून वरवर पाहतां, जरी तुम्हीं वाईटाचे बदलीं चांगलें घेतां, तरी पण खरें पाहूं जातां, गोष्टच तशी नाहीं.

(२) अनाथ बालकियांसंबंधीं न्याय न करण्याचा प्रकार असा कीं अनाथ बालकी कोणाचे आश्रयाखालीं आहे व तो तिच्या द्रव्याला किंवा रूपलावण्यास मोहून तिच्याशीं लग्न तर लावून घेतो; परंतु लग्नानंतर तिचे स्त्रीधन वगैरेचे हक्कांची फारशी पर्वा बाळगित नाहीं. कारण, त्या बापडीचे कोणी वाली वारस तर नव्हतेच कीं ते तिचे हक ठोकून बजावून घेतील. ह्मणून परमेश्वरानें बजाविलें कीं जर तुह्मी न्याय न करूं शकाल तर तुह्मीं त्यांच्यांशीं लग्नच लावूं नये. दुसऱ्या कोणा स्त्रीशीं लग्न करा; बायकांचा कांहीं काळ पडलेला नाहीं.

(३) जे नास्तिक धर्मयुद्धांत पकडून आले असतील, तेच मात्र धर्मशास्त्रानुसार दासदासी होत. साऱ्या हिंदुस्थानाचे ह्या टोंकापासून त्या टोंकापर्यंत कोणीच दासदासी नाहीं; आणि प्रस्तुत काळीं सरकारतर्फेही

हातून अन्याय न घडावा ह्मणून ही (युक्ति बुद्धीस) विशेष अनुसरती होय. ३. आणि स्त्रियांस त्यांचीं स्त्रीधनें खुशीनें देऊन टाका. मग जर त्या तुह्मांला त्यांतून कांहीं आपल्या राजीखुशीनें सोडून देतील, तर तें तुह्मीं रुचतें पचतें (समजून खुशाल) खा (प्या.) ४. आणि मालमत्ता जिला परमेश्वरानें तुह्मांसाठीं (एका प्रकारचा) आधार बनविला आहे, ती कमअक्कल (अनाथ) बालकांचे हवालीं करूं नका. पण त्यांतून त्यांच्या पोटापाण्यास द्या व त्यांचे कपडेलत्ते करा; आणि त्यांना (जें) बोलणें (तें) नरमाईनें बोलून समजावा.[१] ५. आणि अनाथ बालकांस (संसार) व्यवहारांत लावून ठेवा; येथपर्यंत कीं तीं लग्ना(चे वया-)स पोहोंचतील. त्यावेळीं जर तुह्मीं त्यांच्यांत कांहीं योग्यता पाहाल, तर त्यांचा माल त्यांच्या हवालीं करून टाका. आणि असें करूं नका कीं (उद्याला) ते मोठे होतील ह्मणून उधळा उधळ करून व घाईघाईनें तो(त्यांचा माल) खाऊन (पिऊन) टाका. आणि जो (पालक) श्रीमंत असेल त्यानें (अनाथांचा माल आपल्यावर खर्च करण्याविषयीं) जपलें पाहिजे; आणि जो गरीब असेल त्यानें यथा रीति (निर्वाहा पुरतें) खावें; (त्यास हरकत नाहीं). आणि जेव्हां तुह्मी त्यांचा माल त्यांच्या स्वाधीन करूं लागाल, तेव्हां (लोकांस) त्यां(नीं आपला माल घेतल्या)चे साक्षी करून ठेवा. आणि (एरवीं) हिशेब घेण्यास तर परमेश्वर पूरा होय. ६. आईबाप व अगदीं जवळचे नातलग यांनीं जें कांहीं मागें सोडिलें असेल त्यांत थोडा असो वा बहुत, पुरुषांचा हिस्सा होय; आणि (तसाच) आईबाप व अगदीं जवळचे नातलग यांनीं जें

त्याची सक्त मनाई आहे. जे लोक दुष्काळांत मुलें घेऊन पाळतात ते अगर इतर चाकरनोकर हे आह्मांसर्वांप्रमाणें स्वतंत्र होत. त्यांच्याशीं दासदासीचें वर्तन करणें परमेश्वरापुढें पातक व सरकारा-जवळ गुन्हा आहे.

(१) समजाविणें म्हणजे त्यांना सांगणें कीं ही तुमची वस्तु आहे, व आम्हीं तुम्हांसाठीं तिचें रक्षण करीत आहों. म्हणून तुम्हीं बिनघोर असा.

कांहीं मागें सोडिलें असेल त्यांत स्त्रियांचाही हिस्सा होय. (हा) हिस्सा (आह्मीं) ठरविलेला (होय.) ७. आणि जेव्हां (हिस्स्याचे) विभागणीचे वेळीं (दूरचे) नातलग व अनाथ मुलें व गोरगरीब हीं येऊन हजर होतील, तेव्हां त्यांतून त्यांनाही कांहीं देत जा; व (त्यांच्या मर्जीप्रमाणें त्यांना देतां येण्यासारखें नसेल तर) त्यांना नरमाईनें बोलून समजावून लावा. ८. आणि जे (हक्कदार वारस) होत त्यांना भ्यालें पाहिजे कीं जर ते (खुद्द) आपल्या (मरणा) पश्चात दुर्बल संतति सोडून जाते, तर त्यांच्या (स्थिती) संबंधानें त्यांना (कसला काय) घोर करावा लागता! ह्मणून (गोरगरीबांवर सक्ती करण्यांत) त्यांनीं परमेश्वराचें भय बाळगावें व (त्यांच्याशीं) नीट भाषण करावें. ९. जे लोक अन्यायानें अनाथ बालकांची मालमत्ता खाऊन चट करितात ते आपल्या पोटांत केवळ अंगारेच भरतात. आणि ते लवकरच (मेल्यावर) नरकाग्नींत पडतील. १०. (मुसलमानांनों!) तुमच्या संतती(च्या वांट्या) संबंधानें परमेश्वर तुह्मांस बजावून ठेवितो कीं मुलग्याला दोन मुलींच्या बरोबर हिस्सा (देत जा.) मग जर मुलीं (दोन वा) दोन्हींहून जास्ती असतील, तर (मरणारा) जें मागें सोडील त्यांत त्यांचा (हिस्सा) दोन तृतियांश होय. आणि जर ती एकटीच असेल, तर तिला निम्मेनिम. आणि मैताचे आईबापांस (म्हणजे) दोहोंतून प्रत्येकास, तो जें मागें सोडील त्यांतून, जर त्याला कांहीं संतान असेल तर एक षष्ठमांश होय. पण जर त्याला संतान नसेल व त्याचे वारस (फक्त) आईबाप असतील, तर त्याच्या आईचा (हिस्सा) एक तृतियांश; (बाकी बापाचा). परंतु जर (आईबापा खेरीज) मैताचीं (एकापेक्षां अधिक बहीण-)भावंडें असतील, तर आईचा (हिस्सा) एक षष्ठमांश. (पण हे हिस्से) मैयत इसम जो मृत्युलेख करील त्या(च्या बजावणी)नंतर व कर्जा(चे फेडी)नंतर (दिले जावेत). तुह्मीं आपले बाप(-दादे ह्मणजे मूळ) आणि आपले पुत्र(-पौत्रादि म्हणजे शाखा) यांस जाणूं शकत नाहीं कीं नफ्याचे मानानें त्यांजपैकीं कोणते तुह्मांशीं विशेष जवळ होत? (तर तुह्मीं आपलें मत चालवूं नका व पक्कें सम-

जा कीं ही) हिस्सेरशी परमेश्वराची ठरविलेली होय. परमेश्वर निःसंशय (सर्व कांहीं) जाणतो (व सर्व प्रयोजनांशीं) वाकब होय. ११. आणि जें कांहीं तुमच्या पत्न्या मागें सोडतील त्यांतून, जर त्यांना संतान नसेल तर, तुमचें अर्धें; आणि जर त्यांना संतान असेल तर त्या जें कांहीं मागें सोडतील त्यांतून तुमचें एक चतुर्थांश; (पण तेंही) त्या जो मृत्युलेख करतील त्या(च्या बजावणी) नंतर व कर्जा(चे फेडी) नंतर. आणि तुह्मीं जें कांहीं मागें सोडाल त्यांतून, जर तुह्मांला कांहीं संतती नसेल तर, (विधवा) स्त्रियांस एक चतुर्थांश. आणि जर तुह्मांला संतती असेल तर तुह्मीं जें कांहीं मागें सोडाल त्यांतून, (विधवा) स्त्रियांस एक अष्टमांश; (आणि तेंही) तुह्मीं जो मृत्युलेख कराल त्या(च्या बजावणी) नंतर व कर्जा(चे फेडी) नंतर (दिलें जावें.) आणि जर कोणा पुरुष वा स्त्रीचा (लांबचा) वारस असेल व त्यांचा पिता व पुत्र[1] (ह्मणजे मूळ व शाखा) नसेल व (दुसऱ्या बापापासून) त्यांचा कोणी भाऊ वा बहिण असेल; तर त्या दोहोंपैकीं प्रत्येकास एक षष्ठमांश. पण जर ते

---

(१) ज्या कोणा पुरुष वा स्त्रीला पिता व पुत्र (ह्मणजे मूळ व शाखा) नसेल त्यास किंवा तीस 'कलाला' ह्मणतात. त्याचें कुराणांत दोन जागीं वर्णन आलें आहे; एक येथें व दुसरें ह्याच अध्यायाचे शेवटीं. 'कलाला'च्या वारसांचे तीन प्रकार आहेत. एक हा कीं कलाला, 'ऐनी', भाऊबहीण ह्मणजे एकाच आईबापापासून सखे भाऊबहीण मागें सोडून मरण पावेल तो वा ती; दुसरा, 'अल्लाती' ह्मणजे सावत्र, एकाच बापाची अवलाद पण आई दोन असे; तिसरा, 'अखयाफी' म्हणजे सावत्र, ज्यांची आई एक पण बाप वेगळे असे. कुराणांत ह्या जागीं या तिसऱ्या प्रकाराचा उल्लेख आहे कीं त्यांपैकीं भाऊबहीण प्रत्येक, बरोबरीच्या साहाव्या भागाचे हक्कदार आहेत. 'मुलग्याला दोन मुलींच्या बरोबर हिस्सा' हा कायदा ह्यांच्यांत चालत नाहीं. आणि तीं बहीणभावंडें दोहोंहून जास्त असतील तर एक तृतियांशामध्यें ते सर्व बरोबरीचे समाईक होत. राहिला, पहिला व दुसरा प्रकार त्यांचे नियम ह्या अध्यायाचे शेवटीं आहेत.

ह्याहून जास्त असतील तर एक तृतीयांशामध्यें ते (सर्व बरोबरीचे) पातीदार होत. (हे हिस्सेही मैयत इसमानें) केलेल्या मृत्यु-लेखा(च्या बजावणी) नंतर व कर्जा(चे फेडी) नंतर, (मैताकडून) कोणालाही अपाय न होईल अशा अटीनें (दिले जावेत). (ही) परमेश्वराची ताकीद होय. आणि परमेश्वर (सर्व कांहीं) जाणतो (व लोकांची आज्ञाभंजकवृत्ति) सहन करितो. १२. ह्या, परमेश्वराच्या (बांधीव) मर्यादा होत. आणि जो परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांच्या हुकमाप्रमाणें चालेल, (परलोकीं) त्यांला परमेश्वर अशा बागांत (नेऊन) दाखल करील कीं ज्यांच्या खालून (पाण्याचे) पाट वाहत असतील; (व ते) त्यांत सदासर्वदा राहतील. आणि हें मोठें सार्थक होय. १३. आणि जो काणी, परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांच्या हुकमांचा अनादर करील व परमेश्वराच्या (बांधीव) मर्यादांचें उल्लंघन करील, त्याला परमेश्वर नरकाग्नींत (नेऊन) दाखल करील; (व) तो त्यांत निरंतर राहील; व त्याला फजितीची शिक्षा (प्राप्त) होईल. १४. आणि (मुसलमानांनों!) तुमच्या स्त्रियांपैकीं ज्या स्त्रिया बदकर्म करतील, तर त्यांच्या (बदफैली) वर आपल्या (लोकां)तून चौघांची साक्ष घ्या. मग जर साक्षी (त्यांच्या बदकर्माची) साक्ष देतील, तर (शिक्षेपरी) त्या (स्त्रियां)स घरांत बंदिस्थ ठेवा; येथपर्यंत कीं मृत्यु त्यांचा अंत आणील अगर परमेश्वर

(१) मैताकडून वारसदारांस अशा प्रकारें अपाय होऊं शकतो, कीं मैतास एका तृतियांशापर्यंत मृत्युलेखदान करण्याची परवानगी आहे. मग जर कोणी वारसांचे हक्कांची पायमल्ली करण्याकरतां एका तृतियांशाहून अधिक मृत्युलेखदान करील व निवर्तेल; तर अधिकाचें प्रमाण अमलांत आणिलें जाणार नाहीं. अशाच रीतीनें मरणारा कोणाचेंही कर्ज मेहरबानीनें आपल्या अंगावर घेऊं शकतो व त्याचा समावेश मृत्युलेखांत होतो, परंतु मृत्युलेखदान असो किंवा त्यांत दर्शविलेलें कर्ज, असो, मरणारास हा अधिकार नाहीं कीं त्यानें वारसांचा हक्क बुडवावा.

त्यांच्यासाठीं (आणखी) कांहीं मार्ग[1] काढील. १५. आणि तुह्मां-(लोकां)पैकीं जे दोघे बदकर्म करतील त्यांना मारहाण[2] करा. मग जर ते उभयतां पश्चात्ताप पावतील व आपली स्थिति सुधारतील तर तुह्मीं त्यांच्या (आणखी जास्त) वाटेस जाऊं नका. कारण, परमेश्वर मोठा पश्चात्ताप मान्यकर्ता व दयाळू होय. १६. परमेश्वर पश्चात्ताप तर मान्य करितोच; (पण) जे लोक अज्ञानामुळें एखादें दुष्कर्म करितील, मग लवकरच पश्चात्तापही पावतील त्यालोकांचाच मात्र. तर परमेश्वरही अशांचा पश्चात्ताप मान्य करून घेतो. आणि परमेश्वर (सर्वांची स्थिति) जाणतो (व सर्व-) युक्तिसंपन्न होय. १७. आणि जे लोक (आयुष्यभर) वाईट कामें करीत राहतील, येथपर्यंत कीं त्यांच्यांतून जेव्हां एखाद्यास मृत्यु येऊन ठेपेल, तेव्हां तो म्हणूं लागेल कीं आतां मी अनुताप पावलों; अशा लोकांचा पश्चात्ताप (मान्य) नाहीं. आणि (तसाच) जे लोक नास्तिक असतांनाच मरण पावले त्यांचाहि (पश्चात्ताप मान्य) नाहीं. हेच होत कीं ज्यांच्यासाठीं आह्मीं दुःखदायक शिक्षा तयार करून ठेविली आहे. १८. अहो मुसलमानांनों! तुह्मांला याची मुभा नाहीं कीं स्त्रियांस

---

(१) ज्या मार्गाचें वचन या वाक्यांत आहे त्याचा उल्लेख अठराव्या भागाच्या सूरतु-न्नूर ह्मणजे २४ व्या अध्यायांत आणि अहादीस ह्मणजे पैगंबराचे वचनांत या प्रमाणें आहे कीं अविवाहित पुरुष किंवा अविवाहित स्त्रीच्या हातून जारकर्म घडून येईल तर प्रत्येकास शंभर फटके; आणि विवाहित असें काम करतील तर त्यांस धोंडमार.

(२) मागील वाक्यांत स्त्रीस फक्त हलकीशी शिक्षा ह्मणजे घरांत बंदिस्थ ठेवण्याचा मजकूर होता; व यांत स्त्रिपुरुष या दोघांस मार हाण करण्याचा हुकूम आहे. परंतु हे दोन्ही हुकूम प्राथमिक होते यानंतर अनुक्रमें शंभर फटके व धोंडमार करण्याचा शेवटचा हुकूम सादर झाला. मानवांत कामप्रवृत्ति अशी प्रबल असते कीं अशा सक्त कायद्यांवांचून त्यांचें वठणीस येणें अशक्य ह्मणून असल्या गुन्ह्यास आळा घालणेंहि अशक्य होय.

(मैताचा) वारसा समजून बळेंच त्यांच्यावर कबजा मिळवावा. आणि जें कांहीं तुह्मीं त्यांना (नवऱ्यांचे वारश्यांतून) दिलें असेल त्यांतून कांहीं हिरावून घेण्याच्या हेतुनें त्यांना (घरांत) अडकवून ठेवूं नका; (कीं त्यांना दुसऱ्या कोणाशीं लग्न करितां न यावें). परंतु त्या जर एखादें उघड बदकर्म करतील (तर त्यांना बंदिस्थ ठेवण्यास हरकत नाहीं). आणि तुह्मीं पत्न्यांशीं जनशिरस्त्याप्रमाणें नांदणूक करा. मग जर (कोणा कारणानें) तुह्मीं त्यांना नापसंत कराल तर नवल नव्हे कीं तुह्मांस एक वस्तु नापसंत असेल व परमेश्वर त्यांत पुष्कळ हित (व कल्याण) देईल. १९. आणि जर तुमचा बेत एका पत्नीच्या जागीं दुसरी पत्नि बदलून करण्याचा असेल तर त्यांतून (पहिल्या) एका पत्निला तुम्हीं ढीगभर द्रव्य देऊन टाकिलें असेल; तरीही त्यांतून कांहींच (परत) घेऊं नका. कां, (तुमच्या सभ्यपणास ही गोष्ट शोभते कीं) कोणा तऱ्हेचें कुभांड लावून व प्रत्यक्ष अनाठायीं गोष्ट करून (आपण दिलेलें तिच्यापासून परत) घ्यावें? २०. आणि तुम्हीं (दिलेलें परत) कसें घ्याल? व वास्तविक पाहतां, तुह्मीं एकमेकांच्या समागमांत येऊन चुकलां आहां व त्या तुह्मांपाशीं (लग्नाचे वेळीं स्त्रीधन व पालनपोषण वगैरे संबंधींचें) पक्कें वचन घेऊन चुकल्या आहेत. २१. आणि ज्या स्त्रियांशीं तुमच्या बापांनीं लग्न लाविलें असेल, तुम्हीं त्यांच्याशीं लग्न लावूं नका. परंतु जें पूर्वीं होऊन चुकलें (तें होऊन चुकलें). तथापि अर्थात् ही (मोठ्या) निर्लज्जपणाची व गहजबची गोष्ट होय! आणि तो (फारच) वाईट प्रघात होता. २२. (मुसलमानांनों!) तुमच्या आई व तुमच्या

---

(१) ह्मणजे कदाचित् तिच्यापासून पुष्कळ संतति होईल. मग जरी ती संतति रुपाळी नसेल तरी घरगुती कामासंबंधीं त्या मुलांच्या अंगीं चांगली योग्यता असेल अगर ते हुन्नरी होतील व ते त्या पुरुषाची संपत्ति आपल्या कौशल्यानें वाढवितील.

(२) इस्लामाचे पूर्वीं स्त्रियांशीं अरब लोकांची वर्तणूक जाच-जुलमाची होती; आणि कित्येक गोष्टींत जाचक होण्याशिवाय लज्जेच्या

मुली व तुमच्या बहिणी व तुमच्या चुलत्या व तुमच्या मावश्या व भावाच्या मुली (म्हणजे पुतण्या) व बहिणीच्या मुली (ह्मणजे भाच्या) व तुह्मांस ज्यांनीं दूध पाजिलें आहे त्या तुमच्या आया व तुमच्या दूधबहिणी आणि तुमच्या सास्वा (ह्या सर्व) तुह्मांस निषिद्ध होत. आणि ज्या स्त्रियांशीं तुह्मीं समागम करून चुकलां आहां त्यांच्या पाळलेल्या कन्या कीं ज्या (प्रायः) तुमच्या ओट्यांत (पालन) होतात त्या (तुह्मांस निषिद्ध होत.) पण जर तुह्मीं त्या(स्त्रियां)शीं समागम केला नसेल, तर (त्या पाळलेल्या मुलींशीं लग्न लावून घेतल्यास) तुह्मांवर कांहीं पाप नाहीं. आणि तुमच्या (खुद्द) पोटच्या मुलांच्या पत्न्या (ह्मणजे तुमच्या सुना; ह्या तुह्मांस निषिद्ध होत). आणि दोघां बहिणींशीं एकत्र लग्न करणें(हीं निषिद्ध होय.) पण जें पूर्वीं होऊन चुकलें (तें होऊन चुकलें). निःसंशय परमेश्वर क्षमाकर्ता व दयाळू होय. २३.

व शिष्टाईच्याहि विरुद्ध होती. उदाहरणार्थ, जेव्हां कोणी मरून जाई तेव्हां त्याचे वारस त्याच्या विधवा स्त्रीस मैताचा वारसा समजून तिचा कबजा मिळवित असत. पाहिजे तर स्त्रीधन ठरविल्याखेरीज तिच्याशीं आपणच लग्न लावून घेत व पाहिजे तर आणखी कोणाशीं लग्न लावून देत व तिचें स्त्रीधन स्वतः घेत. त्यांची मर्जी होई तर ते तिला बसवून ठेवीत. आणि वारसदाराखेरीज मैताचा कोणी मित्र त्याच्या विधवेवर कापड टाकून देई तर तोच तिचा हक्कदार समजला जाई. जर ती रुपाळी असे तर आपणच लग्न लावून घेई. आणि जर ती देखणी नसे तर तिला लग्नापासून अडथळा करी; येथपर्यंत कीं ती कांहीं खंड भरून सुटे अगर तेथेंच मरून जाई; व तो तिचा वारस होई. सारांश स्त्रियांवर येथपर्यंत आपले गैरवाजवी हक्क बजावीत कीं मुलगा आपल्या बापाचा वारस होई, तेव्हां तोहि आपल्या बापाच्या पत्नीशीं ह्मणजे सावत्र आईशीं लग्न लावी. परमेश्वरानें ह्या वाक्यांत या सर्व गोष्टी निषेधिल्या आहेत.

(१) हदीस ह्मणजे पैगंबरांचे पवित्र वचनाप्रमाणें मावशी व भाची आणि चुलती व पुतणी यांशींही एकत्र लग्न करणें निषिद्ध होय.

पवित्र कुराण

भाग ५ वा.

सूरतु न्निसा (पुढें चालू).

आणि ज्या स्त्रिया (दुसऱ्यांच्या लग्न-)बंधनांत असतील त्याही (निषिद्ध होत); पण ज्या, (नास्तिकांचे लढाईंत बंदिवान होऊन) तुमच्या हस्तगत झाल्या असतील त्या मात्र (निषिद्ध नव्हेत.) (ही) परमेश्वराची लेखी आज्ञा होय (व तिचें पाळणें) तुह्मांस (आवश्यक होय). आणि (ज्या स्त्रिया तुह्मांस निषिद्ध होत) ह्या खेरीज (इतर स्त्रियांची) तुह्मांस मुभा आहे; या अटीवर कीं तुह्मीं कामतृप्तीसाठीं नव्हे तर (लग्न-)बंधनांत आणण्याकरितां द्रव्याचे (म्हणजे स्त्रीधनाचे) ऐवजीं (विवाह करूं) इच्छावें. मग ज्या स्त्रियांपासून तुह्मीं त्या (स्त्रीधनाचे) ऐवजीं सुखोपभोग घेतला असेल, त्यांच्याशीं जें स्त्रीधन ठरलें होतें तें त्यांच्या हवालीं करा. आणि (स्त्रीधन) ठरविल्यापश्चात (त्याच्या कमीजास्त करण्यास) तुह्मीं आपसांत राजी होऊन जाल, तर त्यांत तुह्मांकडे कांहीं पाप नाहीं. परमेश्वर (सर्वांच्या स्थितीशीं) वाकब (व सर्व) युक्तिसंपन्न होय. २४. आणि तुह्मांपैकीं ज्याला स्वतंत्र मुसलमान स्त्रियांशीं विवाह करण्याचें सामर्थ्य नसेल तर ज्या दासी (नास्तिकांचे लढाईंत) तुह्मां मुसलमानांचे हस्तगत होऊन जातील (व) त्या विश्वासूही असतील, त्यांच्याशीं (विवाह करा.) आणि परमेश्वर तुमच्या विश्वासास खूप जाणून आहे. (मानवी उत्पत्तीच्या दृष्टीनें) तुह्मीं एकमेकांचे सजातीय आहां; तर त्या (दास्यां)च्या मालकांचे परवानगीनें तुह्मीं त्यांच्याशीं (बिनधडक) विवाह करून घ्या; आणि शिष्टसांप्रदायाप्रमाणें त्यांचीं स्त्रीधनें त्यांच्या हवालीं करून टाका, (पण) शर्त अशी कीं त्या विवाह-बंधनांत आणिल्या जाव्यात (व) त्या बाहेरख्याली व चोरीछपी यार राखणाऱ्या अशा नसाव्यात. मग जेव्हां त्या लग्नबंधनांत येतील तेव्हां, जर त्या निर्लज्जपणाचें एखादें काम

करतील तर जी शिक्षा स्वतंत्र स्त्रियांची[1] तिच्या निम्मी दासींची. ही (दासीशीं विवाह करण्याची परवानगी) तुह्मांपैकीं ज्याला पातका(च्या घडण्या)चा अंदेशा असेल त्यालाच होय. आणि जर सहनशीलता राखाल तर तुमच्या ठायीं हें उत्तम होय. आणि परमेश्वर क्षमाकर्ता व दयाळू होय. २५. परमेश्वर इच्छितो कीं (पैगंबर व साधुसंत) जे तुमच्या पूर्वीं (होऊन गेले) आहेत त्यांचे (भक्ति-)मार्ग त्यानें तुह्मांस स्पष्ट करून सांगावेत व तुह्मांस त्यांच्याच सन्मार्गावर चालवावें आणि तुह्मांवर कृपा (नजर) ठेवावी. आणि परमेश्वर (सर्व कांहीं) जाणतो व (दरेक काम) युक्तिपुरस्सर करितो. २६. आणि परमेश्वर इच्छितो कीं तुह्मांवर कृपादृष्टि ठेवावी; आणि जे लोक कामवासनेच्या नादीं लागले आहेत त्यांचा बेत असा आहे कीं तुह्मीं (सन्मार्गाहून चळून कोठल्या कोठेंच) बहुत दूर झुकून पडावें. २७. परमेश्वर इच्छितो कीं तुह्मां-वरून (ओझें) हलकें करावें; कारण कीं, मनुष्य (स्वभावतः) दुर्बल निर्मिला गेला आहे; (व सक्त हुकमांचें ओझें त्याला दुःसह होय.) २८. अहो मुसलमानांनो! तुह्मीं एकमेकांची मालमत्ता (उगीच) हकनाक गिळं-कृत करूं नका; पण तुमच्या परस्पर सम्मतीनें एखादा व्यापार होत असेल (व त्यांत कांहीं प्राप्त होईल तर तें वर्ज्य नाहीं). आणि तुह्मीं (आपण) आपला घात[2] करूं नका. (हें तुह्मांस यासाठीं

(१) स्त्रिया दोन प्रकारच्या असतात, स्वतंत्र स्त्रिया व दासी. तर स्वतंत्र स्त्रियांपैकीं ज्यांचें पति असतील व त्या बदकर्म करतील त्यांची शिक्षा धोंडमार होय; आणि ज्यांचे पति नसतील व त्या बदकर्म करतील, त्यांची शिक्षा शंभर फटके होत. कारण कीं विवाहित स्त्री बदफैली केल्यानें, मग तिचा पति जिवंत असो वा मयत, आपला व आपल्या पतीच्या अब्रूचा मातेरा करिते; आणि अविवाहित फक्त आपलीच अब्रू गमाविते. राहिली दासी, तिची अगोदर अब्रू ती काय? ह्मणून तिची शिक्षा सदरहू दोन्ही स्थितींत निम्मी ह्मणजे पन्नास कोरडे; कारण कीं धोंडमाराचें अर्धें तर होऊं शकतच नाहीं.

(२) याचा कित्येकांनीं अपघात असा अर्थ घेतला आहे. कित्येकांनीं दुसऱ्याच्या जिवाचा घात किंवा खून, ज्याची शिक्षा सूड आहे, तो घेतला आहे; त्या दुसऱ्याच्या घाताला आपला घात यासाठीं म्हटलें आहे कीं सर्व

सांगितलें जातें कीं) परमेश्वर तुह्मांवर मेहरबान होय. २९. आणि जो जोरजुलमानें असें (काम) करील (ह्मणजे परकीय माल खाऊन जाईल तर) आह्मीं त्याला (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) नरकाग्नींत (नेऊन) झोंकून देऊं. आणि परमेश्वरापाशीं ही (एक) सोपी(शी गोष्ट) होय. ३०. ज्या (कामांचे करण्या)पासून तुह्मांला मनाई केली जाते त्यांतून महा पातकांविषयीं जर तुह्मीं जपून राहाल तर आह्मीं तुमचीं (लहान लहान) पातकें तुमच्या (चित्रपटां)तून मिटवून टाकूं व तुह्मांस सन्मानाच्या जागेंत (नेऊन) दाखल करूं. ३१. आणि परमेश्वरानें जी तुह्मांतून एकाला दुसऱ्यावर श्रेष्ठता देऊन ठेविली आहे तिची हांव घालीत बसूं नका. पुरुषांनीं जसजशीं कर्में केलीं असतील त्यां(च्या पुण्या)चा वांटा त्यांना; आणि स्त्रियांनीं[१] जसजशीं कर्में केलीं असतील त्यां(च्या पुण्या)चा वांटा त्यांस. आणि परमेश्वरापासून (नित्य) त्याची कृपा भाकीत राहा. निःसंशय परमेश्वर सर्वज्ञानी होय. ३२. आणि जी (मालमत्ता) आईबाप व अगदीं जवळचे नातलग हीं मागें

मनुष्यजाति एकाच मुळाच्या शाखा होत. कित्येकांची अशी समजूत झाली आहे कीं फार कष्ट व परिश्रम व तपश्चर्या कीं ज्यांचा परिणाम बहुत करून प्राणांची हानी होय व जे रोमन कॅथोलिक धर्माचे मठवासी व आमच्याकडील जोगी व संन्यासी करीत राहतात व ह्याच स्थितींत आपला प्राणांत करून घेतात; त्यामुळें होणारा घात असा अर्थ होतो. कित्येकांनीं मागच्या व पुढच्या वाक्यसंबंधावरून, लोकांच्या हक्कांची पायमल्ली असा अर्थ लिहिला आहे.

(१) परमेश्वरानें स्त्रियांचा स्वभावच असा नाजुक केला आहे कीं त्यांच्यानें दुनिया ती दुनिया पण धर्माच्या कामांतही पुरुषांची बरोबरी करवत नाहीं. निसर्गदत्त दौर्बल्यामुळें त्या धर्मयुद्धाच्या लायकीच्या नाहींत. त्यांना मुलें प्रसवण्याचीं आहेत; मुलांस स्तनपान व पालनपोषण करावयाचें आहे; आणि एका खास वेळेपर्यंत म्हणजे ऋतुमती असतांना त्यांना उपोषण व प्रार्थना यांसही अंतरावें लागतें. या गोष्टींचा विचार करून स्त्रियांस असें वाटत असेल कीं आम्हीं पुरुषच कां झालों नाहीं? परमेश्वरानें त्यांना समजाविलें कीं पुरुषांचें पुण्य पुरुषांना व स्त्रियांचें पुण्य स्त्रियांना.

सोडून जातील, त्यांत आह्मीं हरेक (मरणाराच्या वित्ता)चे हक्कदार नेमून दिले आहेत. आणि ज्या लोकांशीं तुमच्या उजव्या[1] हातांनीं (करार-)बंधन केलें असेल, तर त्यांनाही (आपल्यापरी) त्यांचा (कांहीं) हिस्सा देऊन टाका. निःसंशय परमेश्वर सर्वसाक्षी होय. ३३. पुरुष हे स्त्रियांवर सत्ताधारक होत. (त्यास) कारण (एक तर हें) कीं (मानवजातींत) परमेश्वरानें कित्येकां (ह्मगजे पुरुषां)ना कित्येकां (ह्मगजे स्त्रियां)वर (मानसिक व शारिरिक बलांत) श्रेष्ठत्व दिलें आहे; आणि (दुसरें कारण) हें कीं पुरुषांनीं (स्त्रियांसाठीं) आपलें द्रव्य[2] खर्ची घातलें आहे. तर ज्या सदाचरणी (स्त्रिया) होत त्या, (आपल्या भ्रतारांचा) कह्या मानतात (व) परमेश्वरानें (पति करवीं त्यांचा) जसा सांभाळ ठेविला आहे तसाच त्या (त्यांच्या) पाठीमागें (हरेक वस्तुचा) सांभाळ ठेवितात. आणि तुह्मांस ज्या स्त्रियांच्या शिरजोर होण्याचा अंदेशा असेल तर (पहिल्यानें) त्यांस समजावून सांगा, व (मग) त्यांचा शेज त्याग करा; आणि (यावरही त्या न समजल्या तर) त्यांना (हलकासा) चोप द्या. मग जर त्या तुमचा कह्या मानूं लागतील, तर तुह्मींही त्यांच्यावर (विनाकारण ठपका ठेवण्याचा) मार्ग शोधीत फिरूं नये. परमेश्वर (अति) महिमाशाली (व) बडा (जबरदस्त) होय. (तर त्याला भीत रहा) ३४.

---

(१) मौलाना शाह अब्दुल-कादिर साहेबांनीं लिहिलें आहे कीं बहुतेक लोक हजरत पैगंबर साहेबांबरोबर एकटेच मुसलमान झाले होते व त्यांचें गोत नास्तिक होतें; तेव्हां पैगंबर साहेबांनीं दोन दोन मुसलमानांस आपसांत भाऊ भाऊ बनविले. तेच एकमेकांचे वारसही होत होते. त्यांचा गोतवळा जेव्हां मुसलमान झाला तेव्हां हें वाक्य प्रकट झालें कीं वारसा नातलगासाठींच होय. ज्यांच्या हातावर हात मारून करारबंधन केलें असेल अगर तोंडानें भाऊ म्हटलें असेल त्यांच्याशीं जिवंत आहां तोंपर्यंत चांगलें परोपकारी वर्तन ठेवा व मरण समयीं त्यांच्यासाठीं कांहीं मृत्युलेखदान करा अशी आज्ञा होय.

(२) द्रव्य म्हणजे स्त्रीधन व पोटगी वगैरे.

आणि जर तुह्मांस उभयतां (पति-पत्नीं)त बिघाडाचा अंदेशा असेल, तर एक पंच त्या (पति)चे कुटुंबांतून मुक्रर करा व एक पंच त्या (पत्नी)चे कुटुंबांतून; जर पंचांचा (मनापासूनचा) इरादा (पतिपत्नींत) समेट (करविण्या)चा असेल तर परमेश्वर (त्यांच्या समजाविण्या बुजविण्यानें) उभयतांत मिलाफ करून देईल. परमेश्वर (सर्वांच्या हृद्गतांशीं) वाकब (व) खबरदार होय. ३५. आणि तुह्मीं परमेश्वराचीच भक्ति करा व त्याचा कोणाही वस्तुस सरकतदार ठरवूं नका; आणि आईबापांशीं परोपकारानें वर्ता व (तसेंच) नातलग व अनाथ बालकें व गोरगरीब व नातेवाईक शेजारी व परकी शेजारी व बाजूला बाजू लावून बसणारा सोबती व वाटसरू आणि जे (दासी गुलाम) तुमच्या हस्तगत असतील ह्या (सर्वां) शींही (परोपकाराचें वर्तन करा). जे लोक अहंकारी व शेखी मिरविणारे होत त्यांना परमेश्वर चाहत नाहीं; ३६. कीं ते आपण कृपणपणा करतील (ते करतील; पण दुसऱ्या) लोकांनाही कृपणपणा करण्याची सल्ला देतील; आणि परमेश्वरानें आपल्या कृपेनें त्यांना जें कांहीं देऊन ठेविलें आहे तें ते लपवितील. आणि जे लोक (आमच्या देणग्याप्रत) कृतघ्नता दर्शवितील त्यांच्यासाठीं आह्मीं फजितीची शिक्षा तयार करून ठेविली आहे. ३७. आणि ते आपले माल खर्च करितील (तर) लोकांच्या दाखविण्यासाठीं व त्यांचा विश्वास (पाहावा तर) ना परमेश्वरावर व ना शेवटच्या दिवसावर. आणि सैतान ज्याचा साथी असेल तर तो (फारच) वाईट साथी होय! ३८. आणि जर (हे लोक) परमेश्वरावर व शेवटच्या दिवसावर विश्वास ठेविते व जें कांहीं परमेश्वरानें त्यांना देऊन ठेविलें होतें तें (प्रांजल मनानें परमेश्वराचे मार्गांत) खर्च करिते तर त्यांचें काय बिघडतें? आणि परमेश्वर तर त्यांच्या (स्थिती)शीं वाकबच होय. ३९.

---

(१) ह्मणजे मनुष्याकडून देखाव्याच्या व अविश्वासाच्या गोष्टी सैतानाचे बहकविण्यानें घडून येतात. तर मनुष्याला पाहिजे कीं त्यानें सैतानास आपला साथी व स्नेही बनवूं नये व त्याच्या बहकाविण्यांत येऊं नये.

परमेश्वर (कोणावर) अणुमात्रहि[1] जुलूम करीत नाहीं; आणि (कोणाचें अणुमात्रही) पुण्य असेल तर तो तें वाढवितो व आपल्याकडून मोठा मोबदला देतो. ४० बरें तर (त्या दिवशीं त्या लोकांची) कशी दशा होईल कीं जेव्हां (समस्त लोक गोळा होतील व) आम्हीं दरेक जनतेंतून (तिच्या) साक्षी (म्हणजे पैगंबरा)स आणूं (व तो त्यांचे संबंधीं साक्ष देईल;) आणि (हे पैगंबरा!) आम्हीं तुलाही ह्या लोकांवर साक्षी[2] ह्मणून आणूं! ४१. ज्या लोकांनीं (सद्धर्म अंगिकारण्याचें) नाकारिलें व पैगंबरा(चे हुकमा)चा अनादर केला, ते त्या दिवशीं अशी इच्छा करतील कीं त्यांना (मातींत गाडून) कोणी जमीनदोस्त करील तर बरें! आणि (त्या दिवशीं हे लोक) परमेश्वरापासून कोणचीही गोष्ट लपवूं शकणार नाहींत. ४२. अहो मुसलमानांनों! जेव्हां तुम्हीं निशांधुंद[3] असाल तेव्हां नमाजीचे जवळही जाऊं नका; येथपर्यंत कीं (निशा उतरून जाईल व) जें काय तुम्हीं (तोंडानें) उच्चाराल तें समजूं लागाल; आणि (तसेंच) काम प्रकोपानें वीर्यपतनें[4] होऊन विटाळलां असतांनाहि, स्नान करून

(१) येथें 'ज़र्रा' म्हणजे पिपीलिका व 'मिस्काल' म्हणजे भार वा वजन; तर पिपीलिकेभारहि म्हणजे अणुमात्रहि असा मराठी भाषेस अनुसरून आम्हीं अर्थ केला आहे.

(२) अनुयायी व जनतेसंबंधीं पैगंबरांची साक्ष ह्मणजे हें कीं पैगंबरांनीं ईश्वरी संदेश पोहोंचविला, तर त्या लोकांनीं त्यांचा हुकूम कोठ पर्यंत पाळला अगर न पाळला.

(३) हा हुकूम त्या वेळचा आहे कीं अजून मुसलमानांत दारू वा मद्य निषिद्ध झालें नव्हतें.

(४) येथें 'जुनुब' ह्मणजे कामप्रकोपानें वीर्यपतन होऊन विटाळलेला असा अर्थ आहे. मग तें वीर्यपतन कामबुद्धीनें स्त्रीसमागमामुळें झालेलें असो किंवा स्वप्नावस्थेमुळें अथवा अन्य कोणा कारणानें झालेलें असो; स्नान करणें अवश्यक आहे. लघवींत जें वीर्य जातें त्यांत कामप्रकोप नसल्यामुळें स्नान करणेंची जरूरी नाहीं.

टाकी पर्यंत (नमीजीचे जवळ जाऊं नका). पण (होय प्रवासांत) वाटेनें चालला जात असाल (व पाणी न मिळेल व धूलिशुद्धि उर्फ तयम्मम[1] करून नमाज पढाल तर असो.) आणि जर तुह्मीं आजारी असाल अगर प्रवासावर असाल, किंवा तुह्मां पैकीं कोणी शौचकुपाहून (जाऊन) येईल अगर तुह्मीं स्त्रीसमागम कराल; व तुह्मांस पाणी न मिळेल, तर स्वच्छ माती घेऊन तयम्मुम करा; ह्मणजे (तिणें) आपलीं तोंडें व आपले हात चोळा. परमेश्वर माफी कर्ता व क्षमाशिल होय. ४३. (हे पैगंबरा!) ज्या लोकांस (दिव्य) पुस्तकांतून एक भाग दिला गेला होता, त्यांच्या (स्थिती)कडे तूं नजर केली नाहींस काय? ते (पुस्तक दिलें गेलें असूनही) चुकीचा मार्ग पत्करूं लागले व ते इच्छितात कीं तुह्मीं (मुसलमानांनीं) हि (सरळ) मार्ग सोडून बहकावें. ४४. आणि परमेश्वर तुमच्या शत्रूंस खूप जाणतो; आणि परमेश्वर पुरस्कर्ता बस्स होय व परमेश्वरच मदतगारही बस्स होय. ४५. (हे पैगंबरा!) यहुद्यांत कांहीं (लोक असेही) होत कीं जे शब्दांस त्यांच्या जागे वरून (म्हणजे मूल अर्थावरून) फिरवितात व ते आपल्या जिव्हा वांकड्या करून व (इस्लाम-) धर्माची कुटाळी करीत, ‘समेअना[2] व असैना’

---

(१) तयम्मुम- ह्मणजे मलीन झालेला भाग स्वच्छ मातीनें चोळून मग दोन्हीं हाताचे पंजे धुळीवर मारून ते तोंडावर फिरवावेत व पुन्हां दोन्ही पंजे धुळीवर मारून त्यांहीं दोन्ही हात कोंपरांपर्यंत चोळावेत ह्मणजे पाणी मिळेपर्यंत ही धुलिशुद्धि स्नानाची कायम मुकाम होते; पण पाणी मिळतांच मात्र स्नान करून टाकावें.

(२) यहुदी लोक हे नेहमीचे खोडसाळच; ह्मणून हजरत पैगंबर साहेबांसही त्यांच्या हातून पुष्कळच इजा व त्रास पोहोंचत होते. ते पैगंबर साहेबांपाशीं येऊन टवाळकी करीत व मोठ्यानें आवाज काढीत व असें व्यर्थक व पेंचदार शब्द उच्चारीत कीं त्यावरून जाहीरपणें त्यांची पकड न होऊं शकें; पण त्यांत त्यांचा उद्देश अपमान व बेअदबी करण्याचा असे. येथें तीन गोष्टींचा उल्लेख आहे. एक, ‘समेअना’ व ‘असैना’

आणि 'इस्मअ गैरमुस्मइन्' व 'राएना' (हे शब्द) बोलून संबोधितात. आणि जर ते 'समेअना व अतअना' आणि 'इस्मअ' व 'उन्जुर्ना' बोलून संबोधिते, तर तें त्यांचेठायीं होतें व तें नीटही होतें. परंतु त्यांना तर त्यांच्या नास्तिकप परमेश्वरानें शापग्रस्त केलें आहे. तर त्यांच्यांतून (फारच) (लोक) विश्वास धरितात. ४६. अहो, ज्यांना पुस्तक दिलें आहे त्या (तुम्हीं) लोकांनों! (कु्रआन्) जें आम्हीं प्रकट अहे (व जें) तुह्मांपाशीं जें (पुस्तक) आहे त्याचें सत्यत्वहीं वितें, त्याचा विश्वास धरा; (पण) ह्या गोष्टीच्या अगोदर (लोकांचीं) तोंडें विद्रूप करून आम्हीं फिरवून त्यांच्या

ज्याचा अर्थ हा कीं आह्मीं तुमचें बोलणें ऐकिलें पण मान्य नाहीं; 'मान्य केलें नाहीं' हे शब्द हळूच बोलत असतील अगर ते उघड होतेच, कदाचित् मोठ्यानेंही बोलत असतील. दुसरी गोष्ट 'इस्म मुस्मइन्' ही होय. 'इस्मअ' याचा अर्थ असा कीं आह्मीं जें कांहीं तेंह्मी तर तूं ऐक; येथपावेतों तर कांहीं हरकत नाहीं, पण ब बरोबरच ते 'गैर मुस्मइन्' हेंहि जास्त करीत—हा शब्द आशिर्वाद असून शापवाचकही होऊं शकतो—त्याचा मूळ अर्थ, परमेश्वर न ऐकवो; पण काय न ऐकवो—मित्र असेल तर त्याचा उद्देश तुह्मांस कोणाचा अपशब्द ऐकण्याची पाळी न येवो.—व शत्रु असेल तर हेतु हा कीं परमेश्वर करो आणि तुह्मीं बहिरे व्हा. तिसरा शब्द ' त्याचा व 'उन्जुर्ना'चा मजकूर पहिल्या अध्यायांत येऊन चुकल (तेथें पाहा.) परमेश्वरानें बजाविलें कीं जर हे खोडसाळ लोक खोडसाळपणा सोडते आणि 'असैना'चे जागीं 'अतअना'—ज्याचा आह्मीं मानिलें व मान्य केलें, असा आहे; आणि 'इस्मअ गैर मु या जागीं फक्त 'इस्मअ' व 'राएना'चे जागीं उन्जुर्ना बोलते तर त ठायीं उत्तम होतें.

(१) तोंड विद्रूप करून उलट पाठीस लाविलें ह्मणजे मनु चेहरा भयानक दिसूं लागतो व लोकांत त्याची मोठी फजिती

लावून देऊं, अगर जसें आम्हीं शब्बाथच्या मंडळीस शापग्रस्त केलें होतें तसेंच त्यांनाही शापित करून टाकूं. आणि जें काम परमेश्वराला मंजूर होय तें तर होऊनच राहील. ४७. परमेश्वर तर हा (अपराध) क्षमा करणारच नाहीं कीं त्याचा (कोणालाही) शराकतदार बनविला जावा. आणि ह्याच्या शिवाय जो (अपराध) तो ज्याला तो इच्छील त्याला क्षमा करील. आणि ज्यानें परमेश्वराचा (कोणालाही) शराकतदार बनविला, तर त्यानें (परमेश्वरावर) खरोखरच कुभांड रचिलें; (व हें) महा पातक (होय). ४८ (हे पैगंबरा!) जे लोक आपल्यास (सोंवळे व) पवित्र ठरवितात, तूं कां त्यां(च्या स्थिती)चें अवलोकन केलें नाहींस? (तर आपणच आपल्याला पवित्र ठरविल्यानें काय होतें?) किंबहुना परमेश्वर ज्याला इच्छितो त्याला पवित्र बनवितो. आणि (परमेश्वरासमीप) जुलूम तर (कोणाहीवर) एक तंतुबरोबरहि केला जाणार नाहीं. ४९. (हे पैगंबरा!) पाहा! (तर खरें,) हे लोक परमेश्वरावर कसकसें खोटे कुभांड रचितात! आणि उघड पातक (ठ.ण्यास) तर एवढेंच बस्स करितें. ५०. (हे पैगंबरा!) ज्या लोकांस (दिव्य) पुस्तकांतून एक भाग दिला गेला, तूं कां त्यां(च्या स्थिती)चें अवलोकन केलें नाहींस? तें मूर्तीवर व सैतानावर विश्वास ठेवूं लागले व नास्तिकांसंबंधीं बोलूं लागले कीं मुसल-

पूर्वीं असा प्रघात होता कीं ज्या अपराध्याची दवंडी पिटविण्याची असे त्याचे तोंड काळें करून उलटा गाढवावर बसवीत व गांवांत फिरवीत असत.

(१) अध्याय २: ६५ वरील टीप १ पाहा.

(२) ह्मणजे एकच परमेश्वर असतां, त्याच्या तोडीचे अनेक स्वकपोलकल्पित देव अगर मूर्ती स्थापिल्या जाव्यात, यासारखें परमेश्वरासमीप दुसरें महा पातकच नव्हे. ह्मणून हा आपराध क्षमा होणार नाहीं व त्याचा जाब घेतला जाईल. कारण, हा ईश्वरद्रोहच होय; व तो राजद्रोहाप्रमाणेंच क्षमा करण्यासारख्या अपराधांपैकीं नव्हे.

मानांपेक्षां तर हेच लोक जास्त सन्मार्गी[1] होत. ५१. (हे पैगंबरा!) हेच लोक होत कीं ज्यांना परमेश्वरानें शापित केलें. आणि ज्याला परमेश्वर शापग्रस्त करील, त्याचा तुला कोणीहि मदतगार आढळेल हें अशक्यच. ५२. तर कां यांच्यापाशीं राज्याची कांहीं वांटणी आहे; व यामुळेंच लोकांस (त्यांतून) तिलप्रायही[2] देऊं इच्छित नाहींत? ५३. अगर परमेश्वरानें आपल्या कृपनें लोकांस जी (कुराआनाची) देणगी दिली आहे त्यामुळें त्यांचा ते हेवा करितात? पण (ही कांहीं नवीन गोष्ट नव्हे पूर्वींही) इब्राहीमांचे[3] घराण्यां-(तील लोकां)स आम्हीं पुस्तक दिलें व ज्ञान (दिलें) आणि

---

(१) हुय्य बीन अखत्ब आणि कअब बीन अशरफ हे दोघे यहुदी सरदार मदिनेहून मक्केस गेले. त्यांचा उद्देश हा होता कीं मक्केकर नास्तिकांस हजरत पैगंबरांचे विरुद्ध उभारावें. त्यांनीं त्यांस विचारिलें कीं बरें सत्य कोणाकडे आहे? त्यांना पैगंबरांशीं द्वेष तर होताच; ते त्या लोकांच्या मनसमजवणीसाठीं ह्मणूं लागले कीं मुसलमानांपेक्षां तर तुह्मींच उत्तम आहां.

(२) खजुरेच्या आठळींतील ल्हानशा खांचेस अरबींत 'नकीर' ह्मणतात व त्याची उपमा, आमच्या येथें जशी रति, तिल, राई व अणु वगैरेची आहे तशी असते, कोणत्याही वस्तुची फारच कमतरता दाखविण्यांकडे याचा उपयोग होतो. त्याचा अर्थ आह्मीं येथें तिलप्राय हा घेतला आहे.

(३) भावार्थ हा कीं परमेश्वरानें इब्राहीमाचे घराण्यास पुष्कळ ऐहिक व पारलौकिक देणग्या दिल्या; तर त्या वेळेच्या लोकांपैकीं कांहीं-नीं तर विश्वास धरिला व कांहीं नास्तिक झाले. आतांही हजरत मोहंमद पैगंबर हे हजरत इब्राहीमाचे घराण्याचे आहेत व त्यांनाही परमेश्वरानें पैगंबरीचें पद व ज्ञान व कुराण हें दिव्यपुस्तक व बादशाही व राज्य या देणग्या दिल्या आहेत. सारांश, इब्राहीमाचे घराण्याचा, लोक नेहमीं हेवा करीत आले आहेत पण त्यांच्या मात्सर्यामुळें यांचें पूर्वीं कांहीं बिघडलें नव्हतें व आतांहि कांहीं बिघडणार नाहीं.

त्यांना मोठें राज्यहि दिलें. ५४. मग त्या (लोकां)पैकीं कोणी तर त्या (पुस्तका)वर विश्वास ठेविला आणि कोणी त्यापासून फटकून राहिला. आणि (जो फटकून राहिला त्याच्यासाठीं) नरकांत पेट घेणारा अग्नि (शिक्षेस) बस्स करितो. ५५. ज्या लोकांनीं आमच्या निशाण्यांस नाकारिलें, त्यांना आम्हीं (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) जळण्यास नरकाग्नींत (नेऊन) दाखल करूं. जों जों त्यांच्या चामड्या जळून गळून जातील, तों तों आम्हीं, त्यांनीं शिक्षेची गोडी (चांगल्या प्रकारें) चाखावी म्हणून (गळलेल्या) चामड्यांचे ऐवजीं त्यांच्या दुसऱ्या (नव्या) चामड्या निर्माण करूं. निःसंशय परमेश्वर (अति) समर्थ व युक्तिवान् होय. ५६. आणि ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंही केलीं, आम्हीं त्यांना लवकरच (स्वर्गाचे) अशा बागांत (नेऊन) दाखल करूं कीं ज्यांच्या खालून (पाण्याचे) पाट वाहत असतील, (व ते) त्यांत निरंतर राहतील. त्या (बागां)त त्यांचीं (निर्मल व) चोखीं जोडपींही असतील. आणि आम्हीं त्यांना घनदाट सावलींत नेऊन ठेवूं. ५७· (मुसलमानांनों!) परमेश्वर तुम्हांस आज्ञा करितो कीं तुम्हीं ठेवीवाल्यांच्या ठेवी (ते मागतील तेव्हां) त्यांच्या हवालीं करीत जाव्या. आणि जेव्हां लोकांच्या परस्पर (झगड्यांचा) तुह्मीं निकाल देऊं लागाल, तेव्हां तुह्मीं न्यायास स्मरून निकाल करीत जावें. परमेश्वर तुह्मांस जो बोध करितो तो (तुमच्याठायीं) फारच उत्तम होय. यांत संशय नाहीं कीं परमेश्वर (सर्वांचें) ऐकितो (व सर्व कांहीं) पाहतो. ५८. अहो मुसलमानांनों! तुम्हीं परमेश्वराचा हुकूम माना व पैगंबराचा हुकूम माना, आणि तुम्हांपैकीं जे सत्ताधिकारी[1] होत (त्यांचाही).

---

(१) सत्ताधिकारी ह्मणजे सरकार किंवा त्यांच्या कडून नेमलेले अधिकारी यांचीहि आज्ञा पाळणें अवश्यक होय. परंतु तुमच्यांत व त्यांच्यांत कांही विरोध दिसल्यास तुह्मीं कुराण व हदीस ह्मणजे परमेश्वराचा हुकूम व पैगंबराचा हुकूम यांजकडे रुजू करा व त्यांत जी आज्ञा असेल त्या पुढें तुह्मीं कोणाचीच आज्ञा मान्य करूं नका; ह्मणजे अधिकारीही इस्लामधर्मशास्त्रा प्रमाणेंच मुसलमानांस हुकूम करतात.

मग जर कोणाही गोष्टींत तुम्हीं (व सत्ताधिकारी) आपसांत झगडाल तर परमेश्वर व शेवटला दिवस यांजवर विश्वास ठेविण्याची अट ही होय कीं तुम्हीं ती गोष्ट परमेश्वर व पैगंबर यांच्या (हुकमा) कडे रुजू करा; कीं हें (तुमच्याठायीं) उत्तम होय व परिणामाच्या दृष्टीनेंही (हीच पद्धत) फार उत्कृष्ट होय. ५९. (हे पैगंबरा!) जे (ढोंगी मुसलमान, तोंडून तर असें) प्रतिपादितात कीं जें (कुर्आन्) तुला प्रकट झालें आहे त्यावर आणि जीं (दिव्य पुस्तकें) तुझ्यापूर्वीं प्रकट झालीं आहेत त्यांजवरही ते विश्वास ठेवितात, त्यां(च्या स्थिती)चें तूं अवलोकन केलें नाहींस काय? ते इच्छितात कीं त्यांनीं (आपला) मुकदमा[१], एक खोडकर (माणूस ह्मणजे कअब बीन

---

(१) एका यहुद्या व एका मुसलमानामध्यें लढा पडला. पैगंबर साहेबांचा प्रामाणिकपणा व सच्चाई हीं शत्रूंसही मान्य होतीं. यहुदी सत्यावर होता त्यानें त्या दांभिक मुसलमानास सांगितलें कीं तुझ्या पैगंबर साहेबांकडेच हा न्याय नेणें मला मंजूर आहे. पण दांभिक असत्यावर होता; तो कअब बीन अशरफ यहुद्याकडे आपला न्याय न्यावयाची ओढ करीत होता. अखेर यहुद्यानें त्याला पैगंबराकडे ओढून ताणून आणिलें. मुकदमा ऐकून घेऊन पैगंबर साहेबांनीं यहुदीच्या तर्फे फैसला दिला. दांभिकानें पैगंबर साहेबांच्या निकालापासून संतुष्ट न होतां, त्या यहुद्यास या विचारानें हजरत उमर यांजपाशीं ओढून आणिलें कीं ते स्वभावाचे तीक्ष्ण आहेत व माझ्या जाहीर मुसलमान होण्याच्या थापेंत येऊन माझा पुरस्कार करतील. परंतु यहुद्यानें जातांच लावून दिलें कीं आह्मी पैगंबर साहेबांपाशीं जाऊन आलों आहों व माझा प्रतिवादी त्यांच्या निकालाशीं संतुष्ट झाला नाहीं. हजरत उमरनें हें ऐकून त्या दांभिकाचें शिर उडविलें. त्याच्या वारसदारांनीं पैगंबरापुढें खुनाचा दावा केला, व सबबी काढून शपथा वाहूं लागले कीं आह्मी हजरत उमरपाशीं तुमच्या हुकमावर अपील करण्यासाठीं नव्हे तर या आस्थेनें गेलों होतों कीं ते आपसांत समेट करवितील. या प्रसंगीं हीं महावाक्यें प्रकट झालीं. या प्रकरणावरूनच कीं हजरत उमर यांनीं सत्य व असत्य वेगळें करून दाखविलें

अशरफ यहुदी) याजकडे न्यावा; आणि खरें पाहतां त्यांना असा हुकूम दिला जाऊन चुकला आहे कीं त्यांनीं त्याची गोष्ट मानूं नये. आणि सैतान इच्छितो कीं त्यानें त्यांस बहकवून (सन्मार्गाहून) लांब आड रानांत नेऊन सोडावें. ६०. आणि जेव्हां त्यांना सांगितलें जातें कीं परमेश्वरानें जो (हुकूम) सादर केला आहे त्याकडे व पैगंबराकडे (वळू) या; तेव्हां तूं (त्या) दंभिकांस पाहतोस कीं ते तुज (कडे येण्या)पासून बिचलतात (व अडखळतात). ६१. तर त्यांच्या हातांनीं पूर्वीं जीं कर्में केलीं असतील त्यामुळें जेव्हां त्यांच्यावर एखादें संकट ओढवेल (त्या वेळीं त्यांची) कशी (फजिती होईल)? मग ते तुजकडे शपथा वाहत येतील कीं परमेश्वरा शपथ, आमचा उद्देश तर भलाई व मिलाफ करण्याचा होता. ६२. हे असे (फिसादखोर) होत कीं त्यांच्या मनांत जो (फिसाद) आहे तो (केवळ) परमेश्वरालाच खूप माहीत आहे. तर (हे पैगंबरा!) तूं त्यांच्यामागें पडूं नकोस, आणि (दांभिकपणाच्या परिणामाविषयीं) त्यांना (चार) उपदेशाच्या गोष्टी सांग; व त्यांच्याशीं असें भाषण कर कीं (दांभिकपणाचा दुष्परिणाम) चांगल्या तऱ्हेनें त्यांच्या मर्मीं लागेल. ६३. आणि जो (जो ह्मणून) पैगंबर आह्मीं पाठविला (त्याच्या पाठविण्यांत आमचा) हेतु (नित्य) हाच राहिला आहे कीं परमेश्वराचे (ह्मणजे आमचे) हुकमानें त्याचा कह्मा मानिला जावा. आणि (हे पैगंबरा!) जेव्हां त्या लोकांनीं (तुझी आज्ञा मोडून) आपल्यावर आपणच जुलूम केला होता तेव्हां (जर हे लोक) तुजपाशीं येते व परमेश्वरापाशीं क्षमेची याचना करते आणि पैगंबर (ह्मणजे तूंहि) त्यांच्यासाठीं क्षमा मागता; तर अर्थातच (या लोकांस) आढळून आलें असतें कीं परमेश्वर फारच पश्चात्ताप मान्य करणारा व दयाळू होय. ६४. पण (हे पैगंबरा!) तुझ्याच पालनकर्त्याची (ह्मणजे आह्मांला आमचीच) शपथ आहे कीं जोंपर्यंत हे लोक आपल्या आपसांत उपस्थित (झालेल्या) झगड्यांत तुजकडूनच

त्यांचा किताब फारूक झाला. येथें 'तागूत' ह्मणजे कअब बीन अशरफ यहुदी जो फार खोडसाळ होता तो असा अर्थ आहे.

निकाल लावून (न) घेतील व (केवळ निकालच नव्हे तर) जो कांहीं निकाल तूं लावून देशील त्यामुळें ते आपल्या मनांत कसलाच संकोच न पावतील, आणि (मनापासून त्यास) मान्य करून (न) घेतील तों पर्यंत त्यांनीं विश्वास धरिला (असें ठरणार) नाहीं. ६५. आणि जर आह्मीं त्यांना हुकूम देतों कीं तुह्मीं आपल्याला ठार[1] करा अगर आपल्या घरदारांतून निघून (परदेशीं) जा; तर त्यांच्यापैकीं थोड्याशा लोकांशिवाय (बहुतेक आमचा हा हुकूम) अमलांत न आणिते. आणि जें कांहीं त्यांना समजाविलें जातें, जर त्यावर ते अमल करिते तर तें त्यांच्या ठायीं उत्तम झालें असतें व यामुळें (धर्मावरही ते) फारच दृढपणें जमून राहते. ६६. आणि या स्थितींत आम्हीं त्यांना अर्थातच आपल्या कडून मोठा मोबदला देतों. ६७. आणि आह्मीं त्यांना अवश्य सरळ मार्गीही लावितों. ६८. आणि जो परमेश्वर व पैगंबर यांची आज्ञा पाळील, तर असलेच लोक (स्वर्गांत) अशा (आवडत्या सेवकां) समागमें असतील कीं ज्यांच्यावर परमेश्वरानें (मोठमोठाले) उपकार केले—ह्मणजे प्रेषितें[2], व सात्विक व धर्मार्थ प्राणार्पण

---

(१) म्हणजे प्राणांचा मालकहि परमेश्वरच होय तर त्याच्या आज्ञे पुढें प्राणाचेंहि कांहीं महत्व नाहीं, पण परमेश्वर जर असा हुकूम करता तर हे दांभिक लोक कधींहि त्याची बजावणी न करिते

(२) हदीस ह्मणजे पैगंबर साहेबांच्या वचनसंग्रहांत आलें आहे कीं एकदां हजरत पैगंबर साहेब (परमेश्वर त्यांना शांति व धन्यवाद-देवो!) ओहद पर्वतावर बसले होते,आणि हजरत अबुबकर व हजरत उमर व हजरत उस्मान (परमेश्वर त्यांच्याशीं राजी होवो!) हेही बरोबर होते. इतक्यांत भूकंप झाला, तों पैगंबर साहेबांनीं ह्मटलें कीं हे ओहद! थांब, यावेळीं तुजवर पैगंबर वा प्रेषित (ह्मणजे मी) व सिद्दिक वा सात्विक (ह्मणजे अबुबकर) आणि शहीद वा धर्मार्थ प्राणार्पण करणारे (ह्मणजे उमर व उस्मान) हे आहेत. सारांश, या वचनानें प्रेषित, सात्विक व धर्मार्थ प्राणार्पण करणारे यांचें स्पष्टीकरण झालें. हजरत अबुबकर ह्यांनीं पहिल्यापासूनच, प्रमाण व चमत्कार यांची

करणारे आणि (इतर) पवित्राचरणी लोक. आणि हे लोक (किती तरी) चांगले सोबती होत! ६९. ही परमेश्वरची कृपा होय. आणि (या गोष्टीचा) ज्ञाता परमेश्वरच बस्स होय (कीं त्याच्या कृपेस कोण कोण किती पात्र होत!) ७०. अहो मुसलमानांनो! तुह्मीं आपली सावधगिरी (व हुशारी) ठेवा; आणि (शत्रूंच्या मुकाबल्यास निघाल तर) तुकड्या(च्या तुकड्या) बनून निवत जा अगर (सारेचे सारे) एक जूट होऊन निघून उभे राहत जा. ७१. आणि तुमच्यांत कोणी (कोणी) असा (दांभिकही) होय कीं (ज्यानें शपथ वाहिली आहे कीं धर्मयुद्धांत जाण्यापासून) तो अवश्य मागेंच हटून राहील. मग जर तुम्हांवर (एखादें) अरिष्ट येईल, तर तो ह्मणूं लागेल कीं परमेश्वरानें मजवर (मोठाच) उपकार केला कीं मीं या (मुसलमानां)सोबत हजर नव्हतों. ७२. आणि जर तुह्मांवर परमेश्वराची कृपा होईल तर (कट्ट्या वैऱ्याप्रमाणें कीं) जणो, तुमच्या व त्याच्या दरम्यान (कोणाही तऱ्हेची) दोस्ती (मोहबत) नव्हतीच, तो बोलूं लागेल कीं अहाहा! मीही त्यांच्यासोबत असतों तर मलाही मोठें यश प्राप्त झालें असतें! ७३. तर

वाट पाहिल्या वांचून पैगंबरावर विश्वास ठेविला. परमेश्वरानें त्यांस असें सात्विक मन दिलें होतें कीं पैगंबर साहेबांचें पैगंबर होणें त्यांच्या भाषणावरूनच त्यांच्या मनांत बिंबलें होतें. हजरत उमर व हजरत उस्मान ह्यानीं स्वधर्मार्थ प्राणार्पण केलें ही गोष्ट जगमहशूरच आहे.

(१) मुसलमान, जिहाद ह्मणजे धर्मयुद्धासाठीं गेले, आणि दांभिकांनीं त्यांची साथ दिली नाहीं. परमेश्वरानें मुसलमानांस यशही दिलें व लूटही त्यांच्या हातीं आली; व ते लूट घेऊन भरपूर व सुखरूप घरीं परत आले. तेव्हां दुरोखी दांभिकांनीं रीतिप्रमाणें बाह्यांगानें तरी हर्ष प्रदर्शित करावयाचा होता परंतु मत्सर व द्वेषभाव आवरून धरण्यास ते समर्थ नव्हते; आणि त्यांच्या तोंडून असे उद्गार निघाले कीं अहाहा! आह्मींहि त्यांच्या बरोबर असतों तर आह्मांसही मोठें यश आलें असतें. या गोष्टीवरून त्यांचें वैमनस्य व विषमभाव साफ प्रगट होतो कीं मुसलमान भावांच्या फायद्यांची त्यांस खुशी वाटली नाहीं.

जे लोक परलोकींच्या (अध्यात्मिक उन्नतीचे) ऐवजीं इहलौकिक जीवन (म्हणजे जीव सुद्धां) विकून टाकण्यास सिद्ध आहेत, त्यांना पाहिजे आहे कीं त्यांनीं परमेश्वराचे मार्गांत (शत्रूंशीं) लढावें. आणि जो परमेश्वराचे मार्गांत (शत्रूंशीं) लढेल, व मग तो मारला जाईल अगर प्राबल्य गाजवील, तर (या दोन्हीं स्थितींत पुनरुत्थानाचे दिवशीं) आम्हीं त्याला मोठा मोबदला देऊं. ७४. आणि (मुसलमानांनों!) तुह्मांला झालें तरी काय कीं तुह्मीं परमेश्वराचे मार्गांत व (तसेंच) दुर्बल पुरुष व स्त्रियां व मुलें यांच्याप्रीत्यर्थ शत्रूंशीं लढत नाहीं कीं तीं (अगदीं काकुळतीस येऊन परमेश्वरास) प्रार्थना करतात कीं हे आमच्या पालनकर्त्या! आम्हांला ह्या वस्तीं (म्हणजे मक्के)तून (कोठें) बाहेर ने, कीं येथील रहिवाशी (आह्मांवर) जाच जुलूम करीत आहेत. आणि तूंच (खुद्द) आपल्याकडून कोणालाही आमचा पुरस्कर्ता बनीव व (खुद्दच) आपल्याकडून कोणालाही आमचा मदतगार बनीव. ७५. जे विश्वास बाळगितात ते तर परमेश्वराचे मार्गांत लढतात; आणि जे (इस्लामधर्मास) नाकारितात, ते सैतानाचे मार्गांत लढतात. तर (मुसलमानांनों!) तुह्मीं सैतानाचे पक्ष-कारांशीं लढा (आणि त्यांच्या बहु संखेची कांहीं पर्वा करूं नका; कां कीं,) सैतानाचे (जितके) डावपेंच असतात (तितके सर्व) पोंचट. ७६. (हे पैगंबरा!) ज्या लोकांस असें फर्माविण्यांत आलें कीं तुह्मीं (अमळ) आपले हात आवरून घ्या व (ह्या वेळीं इस्लामा-साठीं एवढेंच बस्स करितें कीं तुह्मीं) नमाज पढीत राहा व जकात देत जा, त्यांच्या (स्थिती)कडे तूं नजर केली नाहींस काय? मग जेव्हां त्या लोकांवर जिहाद कर्तव्य ठरलें, तेव्हां एक पक्ष तर त्यांच्यांतून (असा नेभळा निपजला कीं) जसें (कोणी) परमेश्वराचें भय बाळगितो तसेंच, किंबहुना (परमेश्वराचे भयाहूनही) जास्त भयभीत होऊन ते, लोकांस भिऊं लागले; आणि (घाबरून परमे-श्वरास गाऱ्हाणें) सांगूं लागले कीं हे आमच्या पालनकर्त्या! तूं आह्मांवर जिहाद कां कर्तव्य ठरविलें असेल? आह्मांस थोड्या मुदती-पर्यंत आणखी कां अवकाश दिला नाहींस? (हे पैगंबरा! तूं या

लोकांस) सांग कीं ऐहिक फायदे अत्यल्प होत. आणि जो कोणी (परमेश्वराचें) भय राखील त्याच्यासाठीं परलोक (ऐहिक फायद्यांपेक्षांही) उत्तम होय. व (तेथें) तुह्मांलोकां (पैकीं कोणा)च्या हक्कांची पायमल्ली तंतुभरही होणार नाहीं. ७७. (लोकांनों!) तुह्मीं जेथें कोठेंही असाल तेथें, मृत्यु तर तुह्मांस येऊन गांठीलच ; व (मग पाहिजे तर) तुह्मीं पक्क्या घुमटांतच (कां) असाना? आणि (हे पैगंबरा!) या लोकांस कांहीं फायदा पोहोंचून जातो, तर ते ह्मणूं लागतात कीं हा परमेश्वराकडून होय. आणि जर त्यांना कांहीं नुकसान पोहोंचून जातें, तर ते ह्मणूं लागतात कीं (हे पैगंबरा!) हें तुझ्याकडून (ह्मणजे तुझ्यापरत्वें) होय. (पण, हे पैगंबरा! तूं त्यांना) सांगून दे कीं (नफानुकसान) सर्व परमेश्वराकडूनच होय. तर ह्या लोकांस काय झालें आहे कीं गोष्ट समजण्याचे जवळही फिरकत नाहींत? ७८. (हे सेवका! वस्तुस्थिति तर ही होय कीं) तुला जो कांहीं फायदा पोहोंचेल, तर (समज कीं) तो परमेश्वराकडून होय. आणि तुला जें कांहीं नुकसान पोहोंचेल तर (समज कीं) तें (खुद्द) तुझ्या जातीनेंच

---

(१) ह्याच्या मागील वाक्यांत आहे कीं (नफानुकसान) सर्व परमेश्वराकडूनच होय. व येथें सांगितलें गेलें आहे कीं फायदा परमेश्वराकडून व नुकसान सेवकांकडून. दिसण्यांत ह्या दोन्हो गोष्टी विसंगत वाटतात. परंतु ईश्वरवाणींत हें होऊं शकत नाहीं कीं एका दमांत कांहीं व दुसऱ्या दमांत कांहीं सारांश, पुढें जातां हेंही ह्मटलें आहे कीं ‘जर कुरआन् परमेश्वराशिवाय अन्य कोणाकडून (आलें) असतें, तर (लोकांना) अर्थात्च त्यांत पुष्कळ फेरफार आढळला असता.’ पण जे लोक मनुष्याला खुद्द–मुखत्यार व स्वतंत्र कर्ता मानीत नाहींत व ह्मणतात कीं मनुष्य बरेंवाईट जें कांहीं करितो तें परमेश्वराच्या करविण्यानें करितो; ते लोक ह्या दोन विसंगत गोष्टींची अशी संगत लावितात कीं जशी शिराजचे प्रख्यात हाफीज कवीनें लाविली आहे. ‘हे हाफीजा! पापावर जरी आमचा अखत्यार नव्हता तरी अदबीच्या मार्गे पत्करण्यास

होय. आणि (हे पैगंबरा!) आह्मीं तुला लोकांकडे संदेश पोहोंचविणारा (करून) पाठविला आहे. आणि (तुझ्या पैगंबर होण्यासाठीं) परमेश्वराची साक्ष बस्स करिते. ७९. ज्यानें पैगंबराची आज्ञा पाळली त्यानें परमेश्वराचीच आज्ञा पाळली. आणि जो फिरून पडला, तर (हे पैगंबरा! त्याची तुझ्याशीं कांहीं वासपूस नाहीं. कांकीं,) आम्हीं तुला त्या लोकांवर रखवालदार (करून) पाठविला नाहीं. ८०. आणि (हे लोक तोंडून म्हणावयास तर) म्हणतात कीं (जें तूं बोलतोस तें) आम्हीं मान्य करितों. परंतु जेव्हां ते तुझ्यापासून (उठून) बाहेर जातात, तेव्हां त्यांच्यांतून कांहीं लोक रात्रीं (बसून बसून) आपण जें बोलतात त्याच्या उलट (भलभलत्या) मसलती करूं लागतात. आणि जसजशा मसलती रात्रीं (बसून बसून) ते करितात त्या परमेश्वर (आपल्या दूताद्वारें)

झट व सांग कीं पाप माझें होय.' ह्मणजे जेव्हां कोणा राजाचे हुकमानें एखादें बरेंवाईट कृत्य घडतें, तेव्हां बरें केलें तें राजानें व वाईट केलें तें आह्मीं प्रजेनें, असें ह्मणण्याचा प्रघात असतो. पण हा खुलासा सर्वांच्या मनांस पटणें शक्य नाहीं. तर आह्मीं मनुष्याला बरेंवाईटाचा जबाबदार गणितों व ह्या कायद्यावर जगप्रपंच व धर्म या दोहोंच्या व्यवस्थेची मदार समजतों. ह्या दोन परस्पर विरोधात्मक गोष्टींत संगत लावावयाची तर ती अशी कीं परमेश्वरानें जगाचे व्यवस्थेचा एक कायदा बांधून ठेविला आहे. हरेक वस्तु व हरेक गोष्टीचें एक कारण असतें व प्रत्येक कारणाचा एक परिणाम वा कार्य असतें. ह्मणूनच हें जग कार्यकारण न्यायास अनुसरून चालतें. उदाहरणार्थः—कोणा अधिकाऱ्यानें एक कायदा बनविला कीं चोरास एका वर्षाची कैद; **'अ'**नें चोरी केली व बंदीखान्यांत पाठविला गेला. बोलण्यांत तर असें येतें कीं अधिकाऱ्यानें **'अ'**ला कैद केलें. पण खरें पाहतां **'अ'**नें आपणच आपल्याला कैद केलें. तो चोरी न करता, तर बंदीखान्यांत न जाता. तर अधिकाऱ्याचें **'अ'**ला कैदेंत टाकणें व **'अ'**चें खुद्द आपल्याला कैद करविणें या दोन्ही गोष्टी आपापल्या जागीं वाजवी आहेत.

नोंदीत जातो. तर त्यां(च्या मसलतीं)ची तूं कांहीं पर्वा करूं नकोस आणि परमेश्वरावर भरवंसा ठेव. आणि परमेश्वर हा कैवारी बस्स होय. ८१. तर कां हे लोक कुरआना(चे अर्थां)चें मनन करीत नाहींत (कीं त्यांत केंसा एवढाही फरक नाहीं)? आणि जर (कुरआन्) परमेश्वराशिवाय अन्य कोणाकडून (आलें) असतें, तर (लोकांना) अर्थातच त्यांत पुष्कळ फेरफार आढळला असता. ८२. आणि जेव्हां त्यांच्यापाशीं अभयाची अगर भयाची कोणचीही बातमी येते, तेव्हां ते ती (सर्वांत) उडवून देतात. आणि जर ते लोक ती (बातमी) पैगंबराकडे व आपणापैकीं जे अधिकारारूढ होत त्यांजकडे नेते, तर (पैगंबर व अधिकारी) यांच्यांतून जे लोक त्या (गोष्टीच्या मूळ अर्था)चा उलगडा करतात, ते त्या(च्या वस्तुस्थिति)स अवश्य जाणून घेते. (व खोटी बातमी महशूर होण्याची पाळी आली नसती). आणि (मुसलमानांनों!) जर तुम्हांवर परमेश्वराची कृपा व त्याची दया (दृष्टी) नसती तर (कांहीं) थोडे खेरीज करून तुम्हीं (सारेचे सारेच) सैतानाचे नादास लागला असतां. ८३.

(१) शाह अबदुल कादिर साहेब यांनीं लिहिलें आहे कीं 'कोठूनहीं कांहीं बातमी येईल, तर प्रथम सरदार व त्याचे प्रतिनिधी यांजपर्यंत पोहोंचवावी. मग जेव्हां ते ती खबर खरी ठरवितील व ती आधारभूत होईल तेव्हां तिच्यावर अंमल करावा. हजरत पैगंबर साहेबांनीं एका मनुष्यास एका समाजाकडे जकात–धर्मकर–एक वर्षभर मालकीत असलेल्या मालाचा चाळीसावा हिस्सा ह्मणजे शेंकडा अडीच रुपये–वसूल करावयास पाठविलें. ते लोक त्याचे स्वागत करण्यासाठीं सामोरा यावयास निघाले. पण हा गृहस्थ असें समजला कीं ते त्याला मारावयास निघाले आहेत. म्हणून तो परत फिरला व त्यानें मदिनेंत येऊन सांगितलें कीं अमुक लोक स्वधर्मांहून फिरून गेले. पैगंबरापर्यंत ही खबर पोहोंचली नाही तोंच शहरांत बोभाटा झाला. याप्रमाणें प्रत्येक बातमी चौकशी केल्यावांचून व सरदारापर्यंत पोहोंचविल्यावांचून उडवून देत असत. अखेर ती बातमी खोटी निघाली. आणि हें जे म्हटलें कीं जर त्याची कृपा व दया

तर (हे पैगंबरा!) तूं परमेश्वराचे मार्गांत (शत्रूशीं) लढ. तुजवर खास आपल्या जातीशिवाय कोणाचीही जिम्मेदारी नाहीं; आणि (होय,) तूं मुसलमानांसही (लढाईकरतां) प्रोत्साहन दे. नवल नाहीं कीं परमेश्वर नास्तिकांचा जोर हटवून टाकील. आणि परमेश्वराचा जोर (सर्वांत) जास्त खंबीर व त्याची शिक्षा (सर्वांत) जास्त कडक होय. ८४. जो कोणी चांगल्या गोष्टींची शिफारस करील, (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) त्यां(चांगल्या कामाचें मोबदल्यां)तून त्यालाही वांटा मिळेल; आणि जो वाईट (गोष्टीची) शिफारस करील, त्या(च्या दुष्परिणामां)त तोहि वांटेकरी होईल. आणि परमेश्वर दरेक गोष्टीची चौकशी ठेवितो. ८५. आणि (मुसलमानांनो!) जेव्हां तुह्मांस कोणाही तऱ्हेनें सलाम केला जाईल, तेव्हां तुह्मीं (त्याचा जबाब देतांना) त्याहूनही उत्तम (तऱ्हेनें) सलाम करा; अगर (निदान) तसाच जबाब द्या. परमेश्वर हरेक गोष्टीचा हिशेब घेणार आहे. (तर जसें कराल तसें भराल.) ८६. परमेश्वर (असा परमपवित्र होय कीं) त्याचेखेरीज अन्य कोणी उपास्य नाहीं. यांत (किंचितही) संशय नाहीं कीं पुनरुत्थानाचे दिवशीं तो तुह्मां (सर्वां)स अवश्य (एके जागीं) गोळा करून सोडील. आणि परमेश्वरापेक्षां कोणाची गोष्ट जास्त खरी होऊं शकल्ये? ८७.

तुह्मांवर नसती तर तुह्मीं कांहीं थोडे खेरीज करून सारेंच सारेंच सैतानाचे ह्मणण्याप्रमाणें चालता; याचा अर्थ हा कीं नित्य हुकूम पोंहोंचून तुह्मांस शिक्षण न मिळत राहील; तर फारच थोडे लोक सन्मार्गावर कायम राहतील.

(१) ह्मणजे सर्वांचें हृद्गत त्याला माहीत आहे. ज्याला ज्या शिक्षेस अगर इनामास पात्र समजतो, त्याला तो शिक्षा अगर इनाम देण्यास समर्थही होय. आणि चांगल्या कामाची शिफारस ही होय कीं श्रीमंतास सांगून समजावून कोणा गरीबास आपण कांहीं देवविलें; व वाईट कामाची शिफारस ही कीं अधिकाऱ्यांपाशीं शिफारस करून अपराध्यांस शिक्षेंतून बचाविलें. पण याचा दुष्परिणाम त्या शिफारस कर्त्यास भोगावा लागेल.

पण (मुसलमानांनों!) तुमची काय स्थिति आहे कीं दांभिकांचे संबंधांत दोन पक्ष होऊन गेलां आहां; व खरें पाहूं जातां, परमेश्वरानें त्यांच्या कर्मांच्या शासनार्थ त्यां(च्या बुद्धी)स पालथें केलें आहे; (ह्मणूनच ते बहकून गेले आहेत.) कां तुह्मीं हें इच्छितां कीं ज्याला परमेश्वरानें बहकविलें आहे त्याला तुह्मीं सन्मार्गी लावावें? अणि ज्याला परमेश्वर बहकवील, त्याच्यासाठीं तुमच्यांतून कोणी मार्ग काढील हें अशक्यच. ८८. ह्या (दांभिकां)ची उत्कंठा ही होय कीं जसे ते स्वतः नास्तिक होऊन गेले आहेत तसेच तुह्मींहि नास्तिक होऊं लागावें; (आणि ते) व तुह्मीं (सर्व) सारखेच होऊन जावेत. तर जोंपर्यंत (हे लोक) परमेश्वराचे मार्गी (ह्मणजे परमेश्वराप्रित्यर्थ) स्वदेश त्याग न करतील तोंपर्यंत त्यांच्यापैकीं (कोणालाहि आपला) दोस्त बनवूं नका. मग जर ते(स्वदेश त्यागाकडून) तोंड चुकवितील, तर त्यांना धरा व जेथें तुह्मीं त्यांना पावाल तेथें त्यांना ठार करा; आणि त्यांच्यांतून (कोणालाही आपला) दोस्त व मदतगार बनवूं नका. ८९. परंतु जे लोक अशा मंडळीस जाऊन मिळाले असतील कीं तुमच्या व त्यांच्या दरम्यान (सलो-ख्याचें) करारबंधन असेल, अगर तुह्मांशीं लढावें किंवा आपल्या मंडळीशीं लढावें याबद्दल त्यांच्या उरांत संकोच वाटून ते तुह्मांकडे येतील (तर असल्या लोकांशीं मेळमिलाफ राखण्यांत अडचण नाहीं). आणि जर परमेश्वर इच्छिता, तर या लोकांस तुह्मांवर वर्चस्व देता. मग हे तुह्मांशीं लढतेच लढते. पण जर (असले लोक) तुह्मांपासून अलग राहतील व तुह्मांशीं न लढतील व तुह्मांकडे सलोख्याचें बोलणें टाकतील; तर अशा लोकांवर (हात टाकण्याचा) परमेश्वरानें तुह्मांस कोणचाही मार्ग ठेविला नाहीं. ९० आणखी कांहीं लोक तुह्मांस असेही सांपडतील कीं जे तुह्मांकडून अभयांत राहूं इच्छितात व आपल्या लोकांकडूनही अभयांत राहूं इच्छितात. (पण वस्तुस्थिति अशी कीं) जेव्हां कधीं त्यांना कोणी फंदफितुरा (ह्मणजे अधर्मा)कडे पालटून नेईल, तेव्हां ते त्यांत जाऊन पालथे पडण्यास तयार! पण, (असले लोक) जर

तुह्मांपासून अलग न राहतील व तुह्मांकडे सलोख्याचें बोलणें न टाकतील आणि (लढाईपासून) आपले हात न आवरून घेतील, तर त्यांना धरा व जेथें तुह्मीं त्यांना पावाल तेथें त्यांना ठार करा. आणि हेच लोक होत कीं ज्यांच्यावर आह्मीं तुह्मांस उघड सत्ता देऊन ठेविली आहे. ९१. आणि कोणाहि मुसलमानास वाजवी नाहीं कीं त्यानें मुसलमानास (जिवें) मारून टाकावें; पण चुकीनें (मारून टाकिलें असेल तर

---

(१) ह्यांतील ८८ ते ९१ पर्यंतचीं वाक्यें, जे ढोंगी मुसलमान, आपणास मदिनेचें हवापाणी सोसत नाहीं या निमित्तानें पैगंबर साहेबांची परवानगी घेऊन खेड्यापाड्यांत निघून गेले; व हळूहळू सरकत सरकत मूर्तिपूजकांपाशीं जाऊन आश्रय घेतला, त्यांच्या संबंधांत प्रकट झालीं आहेत. तेव्हां त्यांच्या संबंधानें मुसलमानांत मतभेद झाला. कोणी म्हणे कीं त्यांच्याशीं लढावें, व कोणी म्हणे कीं नाहीं. परमेश्वरानें त्यांच्याशीं लढण्या न लढण्याविषयीं तपशील केला आहे; कारण, या लोकांचे तीन पक्ष होते. कित्येक असे होते कीं त्यांनीं अशा लोकांचा जाऊन आश्रय घेतला कीं ज्यांच्याशीं मुसलमानांचा तह होता आणि ते आश्रय धरल्यावर गुपचीप राहिले. तर त्यांचें नांव काढतां कामा नये. दुसरे, ज्यांच्यानें मुकाट्यानें बसवलें नाहीं व ते होतेहीं लढवय्ये, त्यांना ही विवंचना पडली कीं खालीं बसल्या बसल्या जीव घाबरतो व लढावें तर कोणाशीं लढावें? मुसलमानाशीं उघडपणें लढणें वाजवी नाहीं; व ज्यांच्या आश्रयांत आहेत त्यांशीं पूर्वीचें करारबंधन आहे; तेव्हां त्यांच्याशींही लढतां येईना. अखेर शरण येऊन मुसलमानांस म्हणूं लागले कीं आम्हांस पुन्हां आपल्यांत मिळवून घ्या. अशा लोकांविषयीं मुसलमानांस हुकूम आहे कीं त्यांच्याशीं साशंक होऊं नये व संशयावर आपल्या लोकांस समाजांतून काढून आपला जोर घटवून घेऊं नये. तिसरे, जे लोक संधि साधण्याचे बेतांत टपून आहेत, त्यांना जर फंदफितुर माजविण्याचें फावेल तर ते उघड रणें माजवितील; तर अशा लोकांविषयीं हा हुकूम आहे कीं मुसलमानांनीं त्यांस शत्रु समजून त्यांच्याशीं, जसें शत्रुशीं वर्तन करितात तसेंच वर्तन करावें.

गोष्ट वेगळी.) आणि जो मुसलमानाला चुकीनें (हि) मारून टाकील, तर एक मुसलमान गुलाम मुक्त करणें व द्रव्यदंड मैयताचे वारसदारांच्या स्वाधीन करणें होईल; (तें वेगळेंच.) पण हें कीं (मैयताचे वारस द्रव्यदंड,) माफ करतील (तर असो.) मग जर (मारला गेलेला इसम) तुह्मां मुसलमानांचे जे शत्रू होत अशा-लोकांपैकीं असेल व तो खुद्द मुसलमान असेल, तर (फक्त) एक मुसलमान गुलाम मुक्त करणें होईल. आणि जर तो अशा लोकांपैकीं असेल कीं तुमच्या व त्यांच्या दरम्यान (सलोख्याचें) करारबंधन आहे, तर (मारणारास पाहिजे कीं त्यानें) मैयताचे वारसदारांस द्रव्यदंड पोहोंचता करावा व (याशिवाय) एक मुसलमान गुलामही मुक्त करावा. आणि ज्याला (मुसलमान गुलाम मुक्त करण्याचें) सामर्थ्य नसेल, तर लागोपाठ दोन महिन्यांचे उपास पाळणें; कीं प्रायश्चित्ताची ही पद्धति ईश्वरनियमित होय. आणि परमेश्वर (सर्वांचे स्थितीशीं) वाकब (असून) त्याचा बंदोबस्त (फार) पक्का (बंदोबस्त) होय. ९२. आणि जो मुसलमानास बुध्या (जिवें) मारून टाकील, तर त्याची शिक्षा जहन्नम (ह्मणजे नरकाग्नी) होय; कीं तो त्यांत नित्य राहील. आणि त्याच्यावर परमेश्वराचा गजब (सादर) होईल व त्याच्यावर परमेश्वराचा शाप उतरेल, आणि परमेश्वरानें त्याच्यासाठीं मोठी (सक्त) शिक्षा तयार करून ठेविली आहे. ९३. अहो मुसलमानांनों! जेव्हां तुह्मीं परमेश्वराचे मार्गांत (लढण्यासाठीं) बाहेर निघाल, तेव्हां (ज्या लोकांवर तुह्मीं चढून जाल त्यांच्या स्थितीची) चांगल्या प्रकारें चौकशी करीत जा. आणि जो कोणी (आपला इस्लामधर्म व्यक्त करण्यास) तुह्मांला सलाम करील त्याला तुह्मीं असें ह्मणूं नका कीं तूं मुसलमान नाहींस. (आणि असें ह्मणण्यांत) तुमचा उद्देश, इहलौकिक आयुष्याचीं साधनें असतील (कीं त्याला शत्रु समजून लुटावें) तर (अशा लुटीवर काय तुटून पडतां!) परमेश्वरापाशीं (तुह्मांसाठीं) पुष्कळ (लखलाभ) लूटी (प्राप्त) आहेत. पूर्वीं तुह्मींही तर असेंच (उघडपणें इस्लाम व्यक्त करण्यास भीत) होतां; मग परमेश्वरानें

तुह्मांवर आपली कृपा केली (कीं तुह्मीं जगजाहीरपणें इस्लाम व्यक्त करूं लागला,) ह्मणून (दुसऱ्या नव्या मुसलमानांचें मनोदौर्बल्य पाहून लढालढी करण्यापूर्वीं) चांगल्याप्रकारें चवकशी करीत जा- जें कांहींही तुह्मीं करितां, त्याशीं परमेश्वर माहितगार होय. ९४. ज्या मुसलमानांस (कोणचीच) इजानुकसानी नाहीं व ते (धर्म युद्धावरून घरीं) बसून राहिले (व त्यांच्या सामील होण्याची फारशी जरूरीहि नव्हती) हे लोक (दर्ज्यांत), जे लोक आपलें तनमनें व धन परमेश्वराचे मार्गांत वाहून धर्मयुद्ध करीत आहेत, त्या लोकांचे बरोबर होऊं शकत नाहींत. आपलें तनमन व धन (परमेश्वरास) अर्पून धर्मयुद्ध करणारांस (घरीं) बसून राहणारांवर दर्जांचे मानानें परमेश्वरानें मोठें श्रेष्ठत्व दिलें आहे. आणि (एऱ्हवीं) परमेश्वरानें चांगल्या (मोबदल्या)चें अभिवचन तर सर्वांही (मुसलमानां)स दिलें

---

(१) नास्तिक लोक जाणूनबुजून आपल्या अज्ञानमूलक द्वेषाच्या भरांत इस्लामधर्माची हेटाळणी व त्याच्या अनुयायांचा अतोनात छळ करूं लागले; तेव्हां त्यांच्याशीं युद्धाचा उपक्रम झाला; व पैगंबर साहेबांनीं कांहीं मुसलमानांस शत्रूंवर पाठविलें. तिकडील कांहीं जण गांवाबाहेर गुरें चरवीत होते. त्यांनीं इस्लाम व्यक्त करण्याच्या हेतुनें मुसलमानांस पाहून इस्लामी कायद्यानुसार 'सलामुन् अलैकुम्—' तुह्मांस शांति वा सलाम असो—असें ह्मटलें.. मुसलमान ह्मास धोका समजून त्यांशीं लढले व त्यांचीं गुरें हिरावून घेतलीं. या वाक्यांत अशा प्रकारच्या चवकशीवांचून केलेल्या उतावळ्या व अविचारीपणाच्या वर्तणुकीस दोषास्पद ठरविलें आहे.

(२) ही कैद आह्मीं यासाठीं लाविली कीं मुसलमानांस मदतीची जरूर असेल व सबबी वांचून कोणी युद्धांत सामील न होईल तर असलीं मनुष्यें इस्लामाबाहेर होत.

(३) तनमन अर्पून लढणें ह्मणजे शरीरबल खर्चीं घालून शत्रूंशीं झुंज घालणें; व धन अर्पून युद्ध करणें ह्मणजे लढणारांस खर्चवेंच देऊन साह्य करणें.

आहे. आणि परमेश्वरानें महा पुण्यफलाचे मानानें धर्मयोध्यांस (घरीं) बसून राहणारांवर मोठें श्रेष्ठत्व दिलें आहे. ९५. (हे लोकांचे) दर्जे होत (कीं जे) परमेश्वराकडून (ठरलेले आहेत) आणि त्याची क्षमा व दया ह्या होत. आणि परमेश्वर क्षमाकर्ता व दयाळू होय. ९६. जे लोक (मूर्तिपूजकांत पडून राहिल्यानें व धर्माच्या भ्रष्टाचारानें) आपणच आपल्यावर जुलूम करीत राहिले, त्यांना, दूत त्यांचे प्राण हरण केल्यावर विचारितात कीं तुह्मीं (दारुल्हर्ब मध्यें पडल्या पडल्या) काय (करीत) राहिलां? तर ते जबाब देतात कीं आह्मीं तर त्या भूप्रदेशांत दुर्बल (व पराधीन) होतों. (यावर दूत त्यांना) ह्मणतात कीं परमेश्वराची (इतकी लांब रुंद) जमीन कां (तुमचा एवढा) समावेश करीत नव्हती कीं तुह्मीं तींत (कोणीकडेही) स्वदेशत्याग करून चालते झालां असतां? सारांश,

(१) दारुल्हर्ब ह्मणजे ज्या देशांत परधर्मीय वा नास्तिकांची अंमलदारी असून तेथील अधिकारी धर्मद्वेष बाळगून मुसलमानांस नमाज, रोजा ह्मणजे उपास, हज्ज, व जकात ह्मणजे धर्मकर वगैरे धर्मकर्तव्यें बजाविण्यांत अडथळा करतील, तो देश. तर अशा मुलखांत मुसलमानांस राहणें योग्य नाहीं; किंबहुना स्वदेश त्याग करून त्यांनीं आणखी एखादा असा देश वसवावा कीं जेथें त्यांना धर्मसंबंधीं कसलाच प्रत्यवाय नसेल. अशा देशांत ज्यांना जिहाद ह्मणजे धर्मयुद्ध करण्याचें सामर्थ्य असेल व त्यांच्या शिरावर कोणी धर्माध्यक्ष अगर सरदार असेल तर त्यांना जिहाद करण्याची परवानगीहि आहे. परंतु आह्मांवर परमेश्वराचे मोठे उपकार आहेत कीं हिंदुस्थान हा एतावता खिस्त्यांची अंमलदारी असतांही दारुल्हर्ब नाहीं; कांकीं येथें धर्म कर्तव्यें बिनहरकत बजावितां येतात. प्लेग वगैरे स्पर्शजन्य सांथीमुळें ह्याजो लोकांस मज्जाव होतो तो कायमचा नसून तात्पुरताच होय. आरोग्यसंरक्षणार्थ व लोकांचे प्राण वांचविण्यासाठीं ज्या तजविजा काढल्या जातात त्यांस प्रत्यवाय असें ह्मणतां येत नाहीं; कारण कीं रोगराई नाहींशी होताच ते कायदेही नाहींसे होतात.

हे ते लोक होत कीं ज्यांचें ठिकाण नरकाग्नि आहे; व ती (फारच) वाईट जागा होय.! ९७. पण (होय,) पुरुष व स्त्रियां व मुलें जीं इतकीं दुर्बल होत कीं त्यांच्यानें कोणतीही तोड काढवत नाहीं य त्यांना (बाहेर निघून जाण्याचा) एखादा मार्गही सुचत नाहीं; ९८. तर उमेद आहे कीं परमेश्वर अशा लोकांस माफ करील. आणि परमेश्वर माफीकर्ता व क्षमाशील होय. ९९. आणि जो कोणी परमेश्वराचे मार्गांत (ह्मणजे परमेश्वराप्रीत्यर्थ) स्वदेश-त्याग करील, तर भूतळावर त्याला (राहण्या—वसण्यासाठीं) पुष्कळ ऐसपैस जागा व (हर तऱ्हेची) रेलचेल प्राप्त होईल. आणि जो कोणी आपल्या घरांतून परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांजकडे स्वदेशत्याग करून निघेल, तदनंतर मृत्यु त्याला येऊन गांठील; तर त्याचा मोबदला परमेश्वराकडे सिद्ध होऊन चु-कला. आणि परमेश्वर क्षमाकर्ता व दयाळू होय. १००. आणि (मुसलमानांनों!) जेव्हां तुह्मीं (धर्मयुद्धास्तव) पृथ्वीवर (कोठेंहीं) चालून जाल व तुह्मांस ही भीति असेल कीं (नमाज पढतांना कोठें) नास्तिक लोक तुह्मांशीं (लढाईची) कुरापत काढूं लागतील तर नमाजींतून (कांहीं) कमी करण्यांत तुह्मांवर कांहीं पाप

(१) कांहीं कमी करणें ह्मणजे नमाजींत चार रकअती पढण्याचे जागीं दोन रकअती पढाव्या—ह्मणजे एका वेळेच्या नमाजींत चारदां झुका-वयाचें तेथें दोनदांच झुकावें. इतकीही संधि न मिळेल तर इमामा-सोबत एक रकअत नमाज करावी व दुसरी रकअत वेगळी आदा करावी. हेंही न होऊं शकल्यास कज़ा करावी ह्मणजे तो वेळ लोटून गेल्यास दुसऱ्या कोणत्याहीवेळीं पुरी करावी. यास प्रमाण हें कीं हजरत पैगंबर साहेबांनीं व हजरत उमर यांनीं खंदकाच्या लढाईत त्यांच्या असरचे नमाजीचा वेळ चुकून गेला होता ह्मणून मगरीबचे नमाजी-बरोबर ती गेलेली नमाज पुरी केली. हें वाक्य धर्मयोद्ध्यांच्या भयप्रसंगीं होणाऱ्या नमाजीसंबंधानें आहे. सामान्य प्रवाश्यास नमाजीच्या कमी करण्या-विषयीं हुकूम हदीस ह्मणजे पैगंबरांच्या वचनांत आहेच.

नाहीं. निःसंशय नास्तिक तुमचे बोलून चालून शत्रु आहेत. (ते तुह्मांस शांतपणें नमाज पढूं देणार नाहींत.) १०१. आणि (हे पैगंबरा!) जेव्हां तूं मुसलमानां(च्या फौजे)सोबत असशील व (इमाम बनून) त्यांना नमाज पढवूं लागशील, तेव्हां मुसलमानांच्या एका समूहानें तुझ्या बरोबर (नमाजीस) उभें रहावें व आपलीं हत्यारें घेऊन असावें. मग जेव्हां ते (परमेश्वरापुढें) साष्टांग नमस्कार घालून चुकतील, तेव्हां त्यांनीं (मागें हटून) तुमच्या पाठीस राहावें. आणि दुसरा समूह जो (अद्यापि) नमाजींत सामील झाला नाहीं त्यानें येऊन तुजबरोबर नमाजींत सामील व्हावें; आणि त्यांनीं हुशारी (बाळगावी) व आपलीं हत्यारें घेऊन राहावें. नास्तिकांची तर ही उत्कंठा आहे कीं तुह्मीं (किंचित्‌ही) आपलीं हत्यारें व (युद्ध-)सामुग्री यांकडून गाफील होऊन जावें कीं त्यांनीं एकाएकीं येऊन तुह्मांवर तुटून पडावें. आणि जर तुह्मां लोकांस पावसामुळें कांहीं इजा असेल अगर तुह्मीं अजारी असाल तर आपलीं हत्यारें उतरून ठेवण्यांतही तुह्मांवर कांहीं पाप नाहीं; आणि (होय,) आपली हुशारी ठेवा. परमेश्वरानें नास्तिकांसाठीं बेअब्रूची शिक्षा तयार करून ठेविली आहे. १०२. मग जेव्हां तुह्मीं (भयप्रसंगीं) नमाज पुरी करून चुकाल, तेव्हां (त्यानंतर) उठतां व बसतां व आपल्या कुशीवर (निजतां), परमेश्वराचें नाम-स्मरण करण्यांत लागून असा. मग जेव्हां तुह्मीं (शत्रूंकडून) बिनघोर होऊन जाल, तेव्हां तुह्मीं (नित्यनियमाप्रमाणें) नमाज पढा. कारण, वेळचे वेळेस नमाज पढणें मुसलमानांचें कर्तव्यकर्म होय. १०३. आणि लोकां (ह्मणजे शत्रूं)चा पिच्छा करण्यांत तुह्मी हिंमत खचूं नका. जर (लढाईंत) तुह्मांस कष्ट पोहोंचतात तर, जसे तुह्मांला कष्ट पोहोंचतात तसेच त्यांनाही कष्ट पोहोंचतात. आणि (तुमची जीत ही

---

(१) भावार्थ हा कीं जर भयाची व जोखिमीची परिस्थिति आहे व नमाजींचा वेळ चालला जात आहे, तर जशी पढतां येईल तशी नमाज पढून घ्यावी व वेळ चुकूं देऊं नये.

होय कीं) परमेश्वराकडून तुह्मांस अशा अशा आशा आहेत कीं ज्या आशा त्यांना नाहींत. आणि परमेश्वर (सर्वांची स्थिति) जाणतो (व युद्धकौशल्य) खूप समजतो. १०४. (हे पैगंबरा!) आह्मीं (जें) सत्यपूर्ण पुस्तक तुला प्रकट केलें आहे (तें यासाठीं) कीं जसें परमेश्वरानें तुला दाखवून दिलें आहे त्याप्रमाणें तूं लोकांचा परस्पर न्याय निवडीत जावेंस. आणि दगलबाजांचा तरफदार बनूं नकोस. १०५. आणि परमेश्वरापाशीं (चूकभूली बद्दल) माफी माग; कीं परमेश्वर क्षमाकर्ता व दयाळू होय. १०६. आणि जे लोक (इतरांशीं दगलबाजी करून वास्तविक दुष्परिणामाचे दृष्टीनें) खुद्द आपणाशींच दगलबाजी करतात, अशांची कड धरून (लोकांशीं,) वाटाघाट करूं नकोस. कारण, जो कोणी दगलबाज पापिष्ट होय त्याला परमेश्वर पसंत करीत नाहीं. १०७. (हे असे मूर्ख होत कीं) लोकांशीं तर पडदा[१] राखतात व परमेश्वराशीं पडदा राखीत नाहींत; व वास्तविक पाहतां, जेव्हां ते रात्रीं (बसून बसून) परमेश्वरास ज्या गोष्टी पसंत नाहींत अशा गोष्टींविषयीं सल्ला-मसलत करतात, तेव्हां परमेश्वर त्यांच्याबरोबर (हजर) असतो. आणि जें कांहीं (हे) करतात तें (सर्व) परमेश्वराचे आकलनशक्तींत होय. १०८. (मुसलमानांनों!) ऐका! तुह्मीं ह्या लोकींच्या आयुष्यांत त्यांची बाजू धरून वाटाघाट केली, (ती केली; पण बरें हें) तरी (सांगा कीं) पुनरूत्थानाचे दिवशीं त्यांच्याकडून परमेश्वरासमीप कोण वाटाघाट करील? अगर कोण त्यांचा वकील बनेल? १०९. आणि जो कोणी कांहीं वाईट काम करील, अगर (खोटी शपथ इत्यादि द्वारें) आपणच आपल्या जिवावर जुलूम करील, (व) तदनंतर परमेश्वरापाशीं (आपल्या अपराधांबद्दल) क्षमा मागील; तर त्याला आढळून येईल कीं परमेश्वर क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय. ११०. आणि

---

(१) पडदा राखणें ह्मणजे लज्जे मुळें लपवून ठेवणें. तर कोणतेंहि काम करण्यांत लोकांची शरम पाळणें व परमेश्वर जो सर्वज्ञानी होय त्याची शरम न पाळणें हें खरोखरच मूर्खपण होय.

जो कोणी कांहीं पापार्जन करितो, तर त्याचें पापार्जन खुद्द त्याच्याच पुढें येतें. आणि परमेश्वर (तर सर्वांची स्थिति) जाणतो (व प्रत्येकाच्या स्थित्यनुसार) हुकूम फर्मावितो. १११. आणि जो कोणी कांहीं चूक वा पाप करील, व तदनंतर एखाद्या निरपराध्याचे डोक्यावर त्याचें खापर फोडील; तर त्यानें खचितच कुभांड व ढळढळीत पाप (यांचें ओझें आपल्या मानेवर) लादलें. ११२. आणि (हे पैगंबरा!) जर तुजवर परमेश्वराची कृपा व त्याची दया नसती, तर त्यांच्यांतल्या एका समूहानें तुला बहकविण्याचा बेत केलाच होता. आणि हे लोक काय ते आपणच आपल्याला बहकवित राहतात; आणि तुला (हे लोक) कांहींच नुकसान पोहोंचवूं शकत नाहींत. कारण, परमेश्वरानें तुला पुस्तक प्रकट केलें व विवेचक बुद्धि (दिली); आणि तुला अशा अशा गोष्टी शिकविल्या कीं ज्या, (पूर्वी) तुला माहीत नव्हत्या. आणि तुजवर परमेश्वराची मोठी कृपा होय. ११३. या लोकांच्या बहुतेक खलबतांत भलाई(चा तर गंधहि) नाहीं. पण (होय,) जो धर्मादाय अगर (आणखी एखादें) सुकृत्य किंवा लोकांचा परस्पर मेळ मिलाफ अशा(गोष्टीं)ची सल्ला देईल (तर ही अलबत भलाई होय); आणि जो कोणी परमेश्वराची मर्जी संपादण्यासाठीं अशीं कृत्यें करील तर आम्हीं (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) त्याला मोठा मोबदला देऊं. ११४. आणि जो कोणी सरळमार्ग स्पष्ट दिसून आल्यावर पैगंबराचे उलट जाईल व मुसलमानांच्या मार्गाशिवाय (अन्य मार्गी) लागेल तर

(१) मागील दोन रुकूअ म्हणजे सदरांतील वाक्यांच्या प्रकटीकरणासंबंधानें एक गोष्ट आहे. ती अशी कीं हजरत पैगंबर साहेबांचे वेळीं एका अनसारी म्हणजे मदिनेकरानें आपलें बकतर पिठांत ठेविलें होतें तें चोरीस गेलें. पिठाचा शोध प्रथम तोअमा बीन उबैरक नामी मुसलमानाचे व नंतर एका यहुद्याचे घरापर्यंत लागला व बकतर यहुद्याचे घरीं सांपडलें. यहुदी म्हणाला कीं तें तोअमा हा ठेवून गेला आहे; पण तोअमा नाकबूल झाला व त्याचे ज्ञातीय बांधव त्याचा दोष उडविण्यास तयार झाले.

जो (मार्ग) त्यानें पत्करला आहे त्याच मार्गावर आम्हीं त्याला चालवित जाऊं व (अखेर) त्याला नरकाग्नींत (नेऊन) दाखल करूं. आणि ती (फारच) वाईट जागा होय.! ११५. परमेश्वर हा (अपराध) तर क्षमा करीत नाहीं कीं त्याचा (कोणालाही) शराकत-दार बनविला जावा; आणि ह्याच्या खालोखाल जे (अपराध) ते तो ज्याला इच्छील त्याला क्षमा करील. आणि ज्यानें परमेश्वराचा शराकतदार ठरविला, तो (सरळ मार्गाहून फारच) दूर भटकून गेला. ११६. (हे मूर्तिपूजक लोक) परमेश्वरास सोडून फक्त स्त्रिया (ह्मणजे देवीं)चांच[१] काय तो धांवा करतात; म्हणजे ते निवळ शिरजोर सैताना(चे कह्यांत येऊन त्या)स बोलवितात; ११७. कीं त्याला (पूर्वकालीं) परमेश्वरानें शापित केलें व तो म्हणूं लागला कीं मी तर तुझ्या सेवकांपासून (नवस व आहुतींचा) एक नियमित वांटा अवश्यच घेत जाईन. ११८. आणि मी त्यांना जरूर बहकवीन आणि त्यांना आशाहि अवश्य लावीत जाईन व त्यांना समजावीन कीं ते (माझ्या आज्ञेनुरूप मूर्तींच्या बळीदानाच्या) जनावरांचे कानही अवश्य चिरीत राहतील; आणि मी त्यांना समजावीन कीं ते (माझ्या आज्ञेनुसार) परमेश्वराच्या सृष्टीचें स्वरूपही अवश्य बदलून[२] टाक-तील. आणि जो कोणी परमेश्वरास सोडून सैतानास मित्र बनवील (व त्याचें अनुकरण करील) तर तो धडधडीत तोट्यांत येऊन पडलाच. ११९.

पैगंबर साहेबांस प्रकटीकरणाद्वारें यहुद्याची दोषमुक्तता व तोआमाचा अपराध शाबीत झाला. दोस्त व दुश्मन यांचेमध्यें इतका इनसाफ व सत्याची इतकी तरफदारी पैगंबरावांचून दुसरा कोण करूं शकतो?

(१) स्त्रिया म्हणजे देवींच्या मूर्ती. आपल्या कडील हिंदु लोक जसें देवींस मानतात तसेंच अरब लोकही पूर्वी 'लात, उज्जा इत्यादिकांस देवी व दूतांस परमेश्वराच्या मुली समजून त्यांची भक्ति उपासना करीत असत. ही किती तरी अविचारीपणाची गोष्ट होय कीं स्त्रिया ज्या पुरु-षांपेक्षांहि दर्जांत कमी प्रतीच्या होत त्यांस परमेश्वरासमान मानिलें जावें!

(२) डोकीवर मानतेची शेंडी राखणें, गोंदणें व अशाच तऱ्हेच्या इतर गोष्टी करणें ह्मणजे सृष्टीचें स्वरूप बदलण्यादाखल होय.

(सैतान) त्यांना वायदे देतो व त्यांस आस्था लावितो; आणि सैतान त्यांच्याशीं जे (कांहींहि) वायदे करितो, त्या निवळ थापाच थापा होत. १२०. हेच लोक होत कीं त्यांचें (शेवटचें) ठिकाण नरकाग्नि होय; व त्यांना तेथून कोठेंच पळतां येणार नाहीं. १२१. आणि ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंही केलीं, त्यांना आह्मीं लवकरच (स्वर्गाचे) अशा बागांत (नेऊन) दाखल करूं कीं ज्यांच्याखालून (पाण्याचे) पाट वाहत असतील; (व ते) त्यांत सदासर्वदा राहतील. (त्यांच्याशीं हा) परमेश्वराचा पक्का वायदा आहे; आणि परमेश्वरापेक्षांही बोलाचा खरा (आणखी) कोण (होणार)? १२२. (मुसलमानांनों! अंतिम साध्य) तुमच्या आस्थांवर (अवलंबून) नव्हे व ग्रंथधारी लोकांचेहि आस्थांवर नव्हे; (तर तें कर्मांवर अवलंबून होय.) तर जो कोणी वाईट काम करील त्याला त्याचें शासन दिलें जाईल; आणि परमेश्वराशिवाय त्याला कोणी पुरस्कर्ता मिळणार नाहीं व मदतगारहि नाहीं. १२३. आणि जो कोणी कांहीं सुकृत्य करील, मग तो पुरुष असो कीं स्त्री, व तो विश्वासही ठेवित असेल, तर असे (गुणवान्) लोक स्वर्गांत (जाऊन) दाखल होतील; व त्यांच्या हक्कांची तिलमात्रही पायमल्ली होणार नाहीं. १२४. आणि अशा मनुष्यापेक्षां कोणाचा धर्म उत्तम होऊं शकतो कीं ज्यानें परमेश्वरापुढें आपलें शिर नमविलें, व तो वस्तुतः परोपकारशीलहि आहे आणि इब्राहीमाचे धर्मावर चालतो कीं तो एका (परमेश्वरा)चाच होऊन राहिला होता. आणि परमेश्वरानें इब्राहीमाला (आपला) निस्सीम मित्रही ठरविला होता. १२५. आणि

---

(१) ह्मणजे प्रत्येक धर्माचा अनुयायी आपल्यापरी अंतिम साध्य वा अध्यात्मिक उन्नति यांचा आशावादी आहे. दरेक समाज जें कांहीं आपल्यापाशीं आहे त्यांतच मग्न आहे. परंतु जे लोक समजतात कीं आपण ज्या जातींत व समाजांत आहोंत त्यांतच असणें हें मोक्षास कारणीभूत आहे ही त्यांची चूक आहे. **पदः—जातपात पूछे न कोय ॥ हरको भजे सो हरका होय. ॥१॥**

जें कांहीं आकाशांत आहे व जें कांहीं पृथ्वींत आहे तें (सर्व) परमेश्वराचेंच होय. आणि दरेक वस्तु परमेश्वराच्याच आटोक्यांत होय. १२६. आणि (हे पैगंबरा! लोक) तुजपाशीं (अनाथ) स्त्रियां(शीं विवाह करण्या)विषयीं हुकूम मागतात. तर (तूं त्यांना) समजावून दे कीं परमेश्वर तुह्मांस त्यांच्या(शीं विवाह करण्या)विषयीं परवानगी देतो; (व पूर्वींही परवानगीच होती.) आणि कुर्‌आनांत जो (हुकूम पूर्वीं) तुम्हांस ऐकविला जाऊन चुकला आहे, तो (वस्तुतः) अशा अनाथ[1] स्त्रियांसंबंधींच होय कीं ज्यांना तुह्मीं (त्यांचा) हक्क

---

(१) अरब लोकांचे स्वभाव करडे व सक्त तर होतेच. आणि मानवांत सर्वांत कमकुवत ह्मणजे स्त्रीजात व अनाथ बालकें हीं होत. तर ह्याच दोन्हीं वर्गांवर लोकांकडून तऱ्हेतऱ्हेचे जाचजुलूम व निर्दयपणा होत होता. इस्लामधर्मानें त्यांस उच्च पायरी देऊन हे जुलूम अजीबात बंद केले. स्त्रियांविषयींच्या नियमांचा पूर्वीं उल्लेख होऊन चुकला आहे. अनाथ बालकांचे वित्ताचे संरक्षणास्तव आज्ञा केली गेली कीं तें गिळंकृत करूं नका. तेव्हां लोकांनीं भीतिमुळें त्यांचे खाणें पिणें वेगळें करून ठेविलें. सारांश, त्यांना पुन्हां समजाविणें भाग पडलें कीं असल्या अंतर ठेवण्यानें अनाथांस उलट आणखी नुकसान पोहोंचतें; ह्मणून त्यांचें खाणें पिणें संगतीं ठेवण्यास अडचण नाहीं. परंतु ह्याचा मात्र विचार पाहिजे कीं कोणाही तऱ्हेनें त्यांच्या हक्कांची पायमल्ली होऊं नये. अशाच तऱ्हेनें अनाथ बालकीयांसंबंधीं एक हुकूम दिला गेला आहे कीं जर तुमच्यानें त्यांच्या हक्कांचें संरक्षण न होऊं शकेल, तर त्यांशीं लग्न लावून घेऊं नये हेंच उत्तम. सल्ल्यापरी ही गोष्ट सांगितली गेली होती; पण लोक समजले कीं अनाथ बालकीशीं लग्न करणेंच निषिद्ध आहे. या गैरसमजुतीचे दुष्परिणाम असे घडून येऊं लागले कीं कांहीं विशिष्ट परिस्थितींत अनाथ बालकीचा पुरस्कर्ता तिच्याशीं लग्न करून जसा तिचा विचार व कळकळ ठेवी, तशी दुसऱ्या कोणा नवऱ्याच्यानें ठेववेना; हें त्यांस नुकसान कारक होतें; पण त्यांशीं लग्न करण्याची मनाई आहे असा लोकांचा खोटा ग्रह होता. या वाक्यांत ह्या गैरसमजुतीची सुधारणा केली गेली कीं अनाथ बलाकीयांशीं लग्नाची मनाई त्यांचें संरक्षण बरोबर न होण्याच्या भीतीमुळें

जो त्यांच्यासाठीं ठरविला गेला आहे तो देत नाहीं; व (असें असतांही) तुह्मीं त्यांच्याशीं विवाह करण्याची अभिलाषा बाळगितां! आणि तसाच (परमेश्वर) दुर्बल बालकांसंबंधींही (हुकूम देतो कीं त्यांच्या हक्काचें संरक्षण करा;) आणि (मुख्यत्वें करून) हें कीं अनाथ बालकांचे ठायीं तुह्मीं न्याय कायम ठेवावा. आणि (अनाथांशीं) कोणाही तऱ्हेची भलाई कराल तर परमेश्वर तीस जाणून आहे. (ह्मणजे तो तुम्हांस तिचा मोबदला देईल.) १२७. आणि जर कोणा स्त्रीस आपल्या पतीकडून रुसवा वा बेपर्वाई यांचा अंदेशा असेल, तर (पतिपत्नि या) उभयतां(-तून कोणा)वरही कांहीं पाप नाहीं कीं त्यांनीं, तडजोडीचें बोलणें करून आपसांत समेट करून घ्यावा. आणि समेट (सर्वतोपरी) उत्तम होय. आणि (थोडाबहुत) लोभ तर सर्वांच्याही स्वभावांत असतोच. आणि जर तुह्मीं (एकमेकांशीं) परोपकार कराल व (सक्त वर्तणूकी विषयीं) जपाल, तर पमेश्वर तुमच्या (ह्या सु)कृत्यांशीं माहीतगार होय. (व तो तुह्मांस त्याचा बदला देईल.) १२८. आणि तुह्मीं (आपल्या परी) कितीहि आतुर्तेनें इच्छाल तरीहि हें तुमच्यानें मुळींच होऊं शकणार नाहीं कीं तुह्मीं (अनेक) पत्न्यामध्यें (पुरीपुरी) बरोबरी करूं शकाल. तर तुह्मीं बिलकुल (एकीच्याचकडे) झुकून पडूं नका कीं (तेणें करून) दुसरीला तुह्मीं असें सोडून बसावें कीं जणों ती (अधरच) लोंबकळत राहिली आहे. आणि जर तुह्मीं (आपसांत) समेट करून घ्याल व (एकमेकांवर अतिरेक करण्याविषयीं) जपाल तर परमेश्वर क्षमाकर्ता व दयाळू होय. १२९. आणि जर (पतिपत्नींत समेट न होऊं शकेल व एकमेकांपासून) ते वेगळे होऊन जातील, तर परमेश्वर आपल्या औदार्यानें प्रत्येकाचें

आहे पण पुरस्कर्त्यानें त्यांच्याशीं लग्न न केल्यानें जर त्यांचें नुकसान होत असेल तर मात्र त्यांशीं लग्नाची मनाई नाहीं.

(१) परमेश्वर असा औदार्यशाली होय कीं तो प्रत्येकास ज्याचा त्याला शेर देतो. तर स्त्रिपुरुषांपैकीं कोणीच असें समजूं नये कीं कोणावांचून कोणाचें कांहीं अडून राहील.

पुरें करील. आणि परमेश्वर (फारच) उदारधि व सत्यसंकल्प होय. १३०. आणि जें कांहीं आकाशांत आहे व जें कांहीं पृथ्वींत आहे तें (सर्व) परमेश्वराचेंच होय. आणि (मुसलमानांनों!) ज्या लोकांस, तुमच्यापूर्वीं पुस्तक मिळालें होतें त्यांस व तुह्मांस आम्हीं हीच ताकीद देऊन ठेविली आहे कीं परमेश्वरा(चे खपा मर्जी)स भीत राहा. आणि जर तुह्मीं (त्याची आज्ञा) न मानाल तर (तो तुमची कांहीं पर्वा बाळगीत नाहीं; कारण,) जें कांहीं आकाशांत व जें कांहीं पृथ्वींत आहे तें (सर्व) परमेश्वराचेंच होय. आणि परमेश्वर निरपेक्ष (व सर्वतोपरी) सुस्तुत्य होय. १३१. आणि जें कांहीं आकाशांत व जें कांहीं पृथ्वींत आहे तें परमेश्वराचेंच होय. आणि परमेश्वरच कर्ताहर्ता बस्स होय. १३२. अहो लोकांनों! जर तो इच्छील तर तो तुह्मांस (इहलोकांतून) उचलून घेऊन इतरांस आणून वसवील आणि परमेश्वर असें करण्यास समर्थ होय. १३३. ज्याला (आपल्या कर्मांचा) मोबदला या दुनियेंतच पाहिजे असेल तर परमेश्वरापाशीं इहलोक व परलोक या (दोहों)चा मोबदला (प्राप्त) होय. (तर मग त्याच्यापाशीं इहलौकिक व पारमार्थिक दोन्ही मोबदले कां न मागितले जावेत?) आणि परमेश्वर (सर्वांचें) ऐकितो (व सर्वांची स्थिति) पाहतो. १३४. अहो मुसलमानांनों! तुह्मीं मजबुतीनें न्यायावर कायम राहा (व) परमेश्वरास स्मरून साक्ष द्या; व (मग) जरी (ही साक्ष) खुद्द तुमच्या अगर आईबापांच्या अगर अति जवळचे नातलगांच्या विरुद्धच (कां) असेना! जर (त्यांच्यांत) कोणी श्रीमंत अगर गरीब आहे तर परमेश्वर त्यांचा (सर्वांत) जास्त पुरस्कर्ता होय. ह्मणून तुह्मीं (त्यांच्या प्रीत्यर्थ आपल्या) वासनेच्या मागें लागूं नका कीं तुह्मीं सत्यापासून चळूं लागावें. आणि जर तुह्मीं ओढून ताणून साक्ष द्याल अगर (मुळांत साक्ष देण्यापासूनच) तोंड चुकवाल, तर (जसें कराल तसें भराल; कारण,) जें कांहीं तुह्मीं करितां, परमेश्वर त्याशीं माहितगार होय. १३५. अहो मुसलमानांनों! तुम्हीं, परमेश्वरावर विश्वास ठेवा, व त्याचा पैगंबर (मोहंमद) याजवर

आणि त्यानें जें (कुर्‌आन्) पुस्तक आपला पैगंबर (मोहंमद) यास प्रकट केलें आहे त्यावर व (कुराणाचे) पूर्वीं जीं पुस्तकें (इतर पैगंबरांस) प्रकट केलीं त्यांजर (विश्वास ठेवा.) आणि जो कोणी परमेश्वरास नाकारील व त्याच्या दूतांस व त्याच्या पुस्तकांस व त्याच्या पैगंबरांस व शेवटल्या दिवसास; तर तो (सन्मार्गा-हून) फारच दूर भटकून गेला. १३६. ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला, पुन्हां (विश्वासास) नाकारिलें; पुन्हां विश्वास धरिला, पुन्हां विश्वासास नाकारिलें, (व नाकारणी)नंतर ते नास्तिकपणांत वाढतच गेले; तर परमेश्वर त्यांना क्षमा करणार नाहीं व त्यांना (सरळ) मार्गाहि दाखविणार नाहीं. १३७. (हे पैगंबरा!) दांभिकांस खुषखबर ऐकीव कीं त्यांना (परत्रीं) फार दुःखदायक शिक्षा (होणें) आहे; १३८. कीं हे लोक मुसलमानांस सोडून नास्तिकांस मित्र बनवीत फिरतात. कां नास्तिकांजवळ ते (आपली) अब्रू (वाढवूं) इच्छितात? पण अब्रू[१] तर सारी परमेश्वराचीच होय. १३९. आणि वास्तविक पाहतां, तुह्मां (मुसलमानां)स परमेश्वर (आपल्या) पुस्तकां (म्हणजे कुर्‌आनां)त हा (हुकूम) सादर करून चुकला आहे कीं जेव्हां तुह्मीं (आपल्या कानांनीं) ऐकून घ्याल कीं परमेश्वराचे महावाक्यांस नाकारिलें जात आहे व त्यांची हंशी उडविली जात आहे, तेव्हां तुह्मीं अशा लोकांचे समागमें बसूं नका; येथपर्यंत कीं ते दुसऱ्या कोणा गोष्टींत लागून जातील. नाहींतर अशा स्थितींत तुह्मींहि त्यांच्यासारखेच (नास्तिक) होऊन जाल. परमेश्वर दांभिक व नास्तिक अशा सर्वांसहि नरकाग्नींत (एके जागीं) गोळा करून सोडील; १४०. कीं हे (दांभिक लोक अजून) तुम(च्या परिणा[२]मा)ची वाट पाहत आहेत (कीं पाहूं, नास्तिकांचे

(१) म्हणजे अब्रू परमेश्वराच्याच अखत्यारांत व त्याच्याच हातीं आहे. तो ज्याला इच्छितो त्याला मान अब्रू देतो व ज्याचा इच्छितो त्याचा अवमान करितो.

(२) मुसलमान व नास्तिक यांच्यांत लढाई होत असे, तेव्हां दांभिक लोक मुसलमानांसंगतीं असत; परंतु दिलसफाईनें नाहीं. ते अशा

मुकाबल्यांत ते जीततात कीं हारतात!) मग जर ईश्वरेच्छें करून तुह्मांस विजय (प्राप्त) होऊन गेला तर ते (तुह्मांस) म्हणूं लागतात; (कायहो!) कां आम्हीं तुह्मांबरोबर नव्हतों? आणि जर नास्तिकांस (विजयाचा) वांटा मिळाला, तर ते (आपला हितसंबंध व्यक्त करण्यास नास्तिकांस) ह्मणूं लागतात; कां आम्हीं तुह्मांवर प्रबल झालों नव्हतों व आम्हीं तुम्हांस मुसलमानांचे हातून वांचविलें नाहीं? तर (मुसलमानांनों!) परमेश्वर तुमच्यांत (व दांभिकांत) पुनरुत्थानाचे दिवशीं निकाल लावून देईल. आणि परमेश्वर नास्तिकांस मुसलमानांवर (दरेक प्रकारें वरचढ राहण्याचा) मार्ग केव्हांही ठेवणार नाहीं. १४१. दांभिक लोक (मुसलमानांस धोका दिल्यानें जणूं कीं) परमेश्वरास धोका देतात. आणि वास्तविक (त्यांच्या पारिपत्यास्तव) परमेश्वर[२]

प्रकारचे जुगार खेळत होते कीं एक्का व बेक्का हे दोन्हीं डाव त्यांचेच व्हावेत; ह्मणजे मुसलमानांची फत्ते होई तर लुटीचे मालांत आपला हिस्सा लावण्यासाठीं मुसलमानांस ह्मणत कीं आह्मींही तर तुह्मांबरोबरच होतों; आम्हांलाही आमचा वांटा द्या. आणि जर नास्तिकांची जीत होऊन जाई तर ते त्यांना चढवून देत व म्हणत कीं मुसलमान तर तुम्हांवर प्रबल होऊन चुकले होते. परंतु आम्हींच तुमच्याखातर बुध्या हयगय केली व तुम्हांस जिंतविलें. तर जें कांहीं मुसलमानांकडून तुमच्या हातीं लागलें आहे तें आणा, तुम्हीं व आम्हीं आपसांत वांटून घेऊं.

(१) दरेक प्रकारें वरचढ राहणें म्हणजे यापासून दोन गोष्टी निष्पन्न होतात. एक ही कीं या जगांत नास्तिक लोकांची मुसलमानांवर धर्मविषयक शास्त्रार्थांत अगर वादविवादांत सरशी होऊं शकत नाहीं. अगर नास्तिकांचें इतकें प्राबल्य होणार नाहीं कीं जगांतून मुसलमान नामशेष होतील. दुसरी ही कीं परलोकीं मुसलमानांपुढें नास्तिक फजित व बेअब्रू होतील.

(२) परमेश्वर त्यांनाच धोका देतो आहे, ह्मणजे परमेश्वरानें त्यांची मति पालथली आहे; तर ते समजतात कांहींच व होतें कांहींच. कुराणांत जेथें जेथें धोका, कपट व डावपेंच वगैरे गोष्टी परमेश्वरासंबंधानें

त्यांनाच धोका देतो आहे. आणि (हे लोक) जेव्हां नमाजेसाठीं उभे राहतात, तेव्हां ते आळसावलेले होऊन उभे राहतात. ते (बाहेरून) लोकांस दाखवितात व (मनापासून) परमेश्वराचें स्मरण करीत नाहींत; पण कांहीं किंचितसेंच. १४२. (विश्वास व नास्तिकपणा) यांच्यामध्येंच ते गुटमळत पडले आहेत. (त्यांचा रोख) न (धड) ह्या (मुसलमानां)कडे आहे व न (धड) त्या (नास्तिकां)कडे. आणि ज्याला परमेश्वर भटकवील, तर शक्यच नाहीं कीं तुमच्यांतून कोणी त्याच्यासाठीं एखादा मार्ग काढील. १४३. अहो मुसलमानांनों! तुम्हीं मुसलमानांस सोडून नास्तिकांस मित्र पत्करूं नका. कां तुह्मीं हें इच्छितां कीं परमेश्वराचा धडधडीत पुरावा (म्हणजे दोषारोप) तुम्हीं आपल्यावर (ओढून) घ्यावा? १४४. कांहीं संशय नाहीं कीं दांभिक लोक नरकाग्नीच्या सर्वांत अगदीं खालच्या दर्जांत असतील. आणि (हे पैगंबरा! तेथें) तूं कोणालाही त्यांचा मदतगार न पावशील. १४५. परंतु (त्यांच्यापैकीं) ज्या लोकांनीं पश्चात्ताप केला व आपली स्थिति सुधारिली व परमेश्वरास दृढ चिटकून राहिले आणि प्रांजलमनानें आपला धर्म (सर्वस्वी) परमेश्वरासच वाहिला, तर असले लोक मुसलमानांबरोबर (स्वर्गांत) असतील; आणि परमेश्वर मुसलमानांस (परलोकीं) मोठा मोबदला देईल. १४६. जर तुह्मीं लोक (परमेश्वराचे) आभार मानाल व (त्याच्यावर) विश्वास ठेवाल, तर परमेश्वराला तुह्मांस शिक्षा देऊन काय करावयाचें आहे? किंबहुना परमेश्वर (तर कृतज्ञ लोकांचे) गुण जाणता (व त्यांच्या स्थितीशीं) वाकब होय. १४७.

निवेदिल्या आहेत त्यांचा अर्थ लोकांच्या दुष्कर्मांचें पारिपत्य अगर त्यांचा दुष्परिणाम असा होतो. कारण परमेश्वर मनोविकाररहित असून सर्व प्रकारच्या दोषांपासून पवित्र आहे. तर आपल्या हातून जीं कांहीं वाईट कृत्यें होतात त्यांचेंच फळ आपल्या पुढें येतें; म्हणून दुसऱ्याला धोका देणें म्हणजे आपण आपल्यालाच फसविल्यासारखें होय.

पवित्र कुराण

भाग ६ वा.

सूरतु-न्निसा (पुढें चालू).

परमेश्वरास हें पसंत नाहीं कीं कोणी (कोणाला चौघांत) तोंड सोडून वाईट बोलावें; पण ज्याच्यावर (कोणा तऱ्हेचा) जुलूम झाला असेल (व चौघांत तोंड सोडून जालिमास वाईट बोलत बसेल तर तें क्षम्य होय). आणि परमेश्वर (सर्वांचें) ऐकितो (व सर्व कांहीं) जाणतो. १४८. जर तुह्मीं (दुसऱ्यांशीं) जगजाहीर-पणें भलाई कराल अगर ती गुप्तपणें कराल, अथवा (तुमच्याशीं कोणी वाईटपणा करील व तुह्मीं) वाईटपणाची माफी कराल, (कीं हीहि एका प्रकारची भलाईच होय); तर परमेश्वरहि (लोकांशीं भलाईच करितो कीं तो) परम समर्थ असतांहि माफी करितो. १४९. जे लोक परमेश्वर व त्याचे पैगंबर यांस (मानण्याचें) नाकारितात आणि परमेश्वर व त्याचे पैगंबर यांच्यांत जुदाई[1] घालूं इच्छितात व म्हणतात कीं आम्हीं कांहीं (पैगंबरां)स मानितो व कांहींस मानीत नाहीं; आणि ते असें इच्छितात कीं (पैगंबरांत भिन्नभाव स्थापन करून विश्वास व नास्तिकपणा) यांच्या मधोमध (दुसरा एखादा) मार्ग पत्करावा. १५०. तर असले लोक खरोखरीच नास्तिक होत. आणि नास्तिकांसाठीं आह्मीं फजितीची शिक्षा तयार करून ठेविली आहे. १५१. आणि ज्या लोकांनीं परमेश्वर व त्याचे पैगंबर यांजवर विश्वास ठेविला व त्यांच्यापैकीं कोणा एका मध्येंही भिन्नभाव ठेविला नाहीं; तर हेच लोक होत कीं ज्यांना परमेश्वर (परलोकीं) त्यांचे मोबदले देईल. आणि परमेश्वर

---

(१) पैगंबरांपैकीं कोणाला पैगंबर न समजणें हेंच परमेश्वर व त्याच्या पैगंबरांत विषमभाव स्थापन करणें होय.

क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय. १५२. (हे पैगंबरा!) ग्रंथधारी (ह्मणजे यहुदी) लोक तुजपाशीं (जी निरर्थक) मागणी करतात कीं तूं त्यांना एखादें (आयतें लिहिलेलें) पुस्तक आकाशांतून (आणून) सादर करावेंस, तर (तूं त्यांना बकवा करूं दे; त्यांची वितंडवाद करण्याची संवयच आहे. त्यांचे वडील) 'मूसा'पाशीं याहूनहि थोर (निरर्थक) मागणी करून चुकले आहेत. तथापि ते ह्मणूं लागले कीं आह्मांस तर तूं परमेश्वराचें साक्षात् दर्शन करीव. मग त्यांना त्यांच्या खोडसाळपणामुळें विजेनें येऊन गांठिलें; (व ते मरून गेले. आणि मूसाचे प्रार्थनेनें) पुन्हां (जिवंत झाले;) या (गोष्टी) नंतरहि, त्यांच्यापाशीं (परमेश्वराचे एकत्वाचीं प्रमाणें; व) चमत्कार येऊन चुकले होते त्या उपरांतहि ते (भक्तिप्रित्यर्थ) वासराला धरून बसले. मग आह्मीं (त्यांच्या) ह्या (अपराधा)चीही माफी केली (कीं त्यांचा अनुताप मान्य केला;) आणि 'मूसा'ला आह्मीं उघड उघड वर्चस्व दिलें. १५३. आणि त्या (लोकां)पासून पक्कें वचन घेण्यासाठीं आह्मीं 'तूर' या (पर्वता)स त्यांच्या (शिरां)वरती आणून लोंबकळविलें, व (तसेंच) आह्मीं त्यांना फर्माविलें कीं (शहरच्या) दरवाज्यांत (उपकार स्तुत्यर्थ) साष्टांग नमस्कार घालीत दाखल व्हा; आणि आम्हीं त्यांना (हेंहि) आज्ञापिलें कीं सब्बाथ(चा दिवस) पाळण्यांत तुह्मीं (आमच्या हुकमांचें) उल्लंघन करूं नका. आणि आम्हीं त्यांच्यापासून पक्कें वचन घेऊन ठेविलें. १५४. मग त्यांनीं आपला वचनभंग केल्यामुळें व ईश्वरी हुकूम न मानिल्यामुळें आणि पैगंबरांना हकनाक कत्तल केल्यामुळें, (आम्हींही त्यांना शापित केलें;) व (तसेंच) त्यांच्या ह्या बोलण्यामुळें कीं आमचीं अंतःकरणें सुरक्षित आहेत (व कोणाच्याही उपदेशाचा आम्हांवर कांहीं परिणाम होत नाहीं; तर तीं सुरक्षित नव्हेत,) किंबहुना त्यांच्या नास्तिकपणामुळें परमेश्वरानें त्यांजवर मोहर लाविली आहे. म्हणून थोडे खेरीज करून (बहुतेक) विश्वास धरीत नाहींत. १५५. आणि (तसेंच) त्यांच्या नास्तिकपणामुळें व 'मरयम'चे संबंधांत त्यांनीं मोठें (सक्त) कुभांड बकल्यामुळें; १५६. आणि त्यांच्या ह्या बोलण्यामुळें कीं आम्हीं 'मरयम'चा

पुत्र, ईसा मसीह–खिस्त–जो परमेश्वराचा प्रेषित (होण्याचा दावा करीत) होता त्यास कत्तल केलें. आणि (वस्तुस्थिति ही होय कीं) त्यास त्यांनीं कत्तलहि केलें नाहीं व त्याला सुळावरहि चढविलें नाहीं; (तर अर्थात ते कोणा दुसऱ्यालाच सुळीं देत होते); परंतु त्यांना असा आभास झाला (कीं आम्हीं खिस्तास सुळीं देतों आहों). आणि जे लोक ह्या बाबतींत मतभेद करितात (व समजतात कीं खिस्त सुळीं दिला गेला) तर या प्रकरणांत (हे लोक उगीच) संशयांत (पडले) आहेत. त्यांना याचें (खरें) ज्ञान तर नाहींच; पण ते केवळ कल्पनेमागेंच दौड घेत जात आहेत. आणि खात्रीनें, 'ईसा'ला लोकांनीं कत्तल केलें नाहीं. १५७.

(१) कारण इस्लामधर्म प्रकट होण्यापूर्वींच खिस्तीधर्मांतील बहुतेक पंथांचें मत असें होतें कीं येशू खिस्त हा वधस्तंभावर चढविला गेला नाहीं व त्यास कोणीं कत्तलही केलें नाहीं. त्यांत पूर्वकालीन बॅसिलिडीयन पंथाचे लोक ह्मणत कीं खिस्ताचे ऐवजीं शिमोन वा सायमन हा वधस्तंभीं दिला गेला. (पाहा Irenaeous I. 1, c. 23, &c.). त्यांच्यापूर्वी सेरींथियन लोक व पुढें कारपोक्रेटियन लोकही असेंच मानीत होते. फोटीयस ह्मणतो कीं प्रेषितांचा प्रवास -The journeys of the apostles ज्यांत पिटर, जोहान, अंड्रू, थॉमस व पॉल यांचीं कृत्यें सांगितलीं आहेत त्या पुस्तकांत लिहिलेल्या अनेक गोष्टींपैकीं एक गोष्ट ही होय कीं 'खिस्त वधस्तंभीं दिला गेला नाहीं; पण त्याचे ऐवजीं दुसराच कोणी वधस्तंभीं दिला गेला. ह्मणून त्या वधस्तंभीं देणारांवर खिस्त हंसत होता. (पाहा Photius Bible Cod. 114, Col. 291). या सर्व विधानांच्या समर्थनार्थ पाहा, Sale's Alkoran, page 38, notes; किंवा Gospel of Barnabas. खिस्ती धर्माच्या प्रचलित ग्रंथावरूनसुद्धां बारकाईनें निरीक्षण केल्यास हें वधस्तंभप्रकरण खात्रीपूर्वक सिद्ध होत नाहीं. आणि कोणी खिस्ती म्हणेल कीं जर खिस्त वधस्तंभीं दिला गेला नाहीं तर मग पापाचें तारण त्यानें कसें केलें? पण खिस्त्यांस पाहिजे आहे कीं त्यांनीं आपलें शुभवर्तमान मत्तय ९:२-६ आणि योहान्न ८:१-११ यांत पाहावें कीं वधस्तंभाचे प्रकरणापूर्वींच खिस्तानें लोकांस पापांची क्षमा दिली आहे.

किंबहुना परमेश्वरानें त्याला आपल्याकडे उचलून घेतलें. आणि परमेश्वर सामर्थ्यवान (व) युक्तिवान होय. १५८. आणि (जेव्हां पुनरुत्थानाचे सुमारास ईसा-येशू पुन्हां इहलोकीं येईल तेव्हां,) ग्रंथधारी ह्मणून जेवढे होत तेवढे सारे अवश्य त्याच्या मरणापूर्वीच त्याजवर (मुसलमानांसारखाच) विश्वास ठेवितील; आणि पुरुनत्थानाचे दिवशीं ईसा हा त्या (नाकारणाऱ्यां) विरुद्ध साक्ष देईल. १५९. सारांश, यहुद्यांचे या खोडसाळपणामुळें, आह्मीं (बऱ्याच) चांगल्या चिजा ज्यांची त्यांना मुभा होती त्या त्यांना निषिद्ध करून टाकल्या (अशासाठीं कीं त्यांना पोटापाण्याची टंचाई भासावी); आणि (तसेंच) ह्यासाठींहि कीं ते परमेश्वराचे मार्गाहून पुष्कळांस अडथळा करीत होते. १६०. आणि (तसेंच) यामुळेंहि कीं त्यांना व्याजाची मनाई केली गेली होती तरी पण ते व्याज घेत होते. आणि (तसेंच) त्यामुळें कीं लोकांचे माल ते हकनाक गिळंकृत करीत होते. आणि त्यांजपैकीं जे लोक (परमेश्वराचा हुकूम) मानीत नाहींत त्यांच्यासाठीं आह्मीं दुःखप्रद शिक्षा तयार करून ठेविली आहे. १६१. परंतु (हे पैगंबरा!) त्यांच्यांतून जे लोक ज्ञानांत (फार) पारंगत

या शिवाय ख्रिस्तास पापांच्या क्षमेचा अधिकार होता यांतहि नवा करार लिहीणारांची अतिशयोक्तिच आहे. पापांच्या क्षमेचा, ज्याचें पाप केलें जातें त्या परमेश्वरालाच अधिकार आहे. तरीहि यांत तथ्य ह्मटलें ह्मणजे एवढेंच कीं पापी मनुष्याचें पश्चात्ताप करणें हेंच क्षमेचें मूलभूत कारण होय. या संबंधीं ज्यास्त माहिती मी लिहिलेल्या मोहंमद पैगंबराच्या चारित्रांत मिळेल तेथे पाहा.

(१) सहीहदीस म्हणजे पैगंबर साहेबांचे ज्या वचनांत सत्यकथन-परंपरा कोठेंच सुटली नाहीं अशा वचनांत हें निवेदिलेलें आहे कीं पुनरुत्थानाचे आधीं हजरत ईसा–येशू (ईश्वर त्यांस शांति व धन्यवाद देवो!) हे इहलोकांत पुन्हां येतील आणि इस्लामी शास्त्रानुसार अंमल चालवितील व सर्व जगांत इस्लामी शास्त्राची स्थापना करतील. या वाक्यांत याच गोष्टीकडे इशारा आहे.

होत ते व मुसलमान (हे दोन्ही समाज तर) जें (पुस्तक) तुला प्रकट झालें आहे त्यावर व जीं (पुस्तकें) तुझ्यापूर्वी (इतर पैगंबरांस) प्रकट झालीं आहेत त्यांजवर विश्वास ठेवितात; आणि ते नमाज पढतात व जकात देतात आणि परमेश्वर व शेवटला दिवस यांवर विश्वास ठेवितात. हेच लोक होत कीं ज्यांना आह्मीं लवकरच[1] मोठा मोबदला देऊं. १६२. (हे पैगंबरा!) आम्हीं (आपलें) प्रकटीकरण जसें 'नूह'यास व त्याचे मागून (झालेल्या इतर) पैगंबरांस पाठविलें होतें तसेंच आह्मीं तें तुलाही पाठविलें आहे; आणि (तसेंच) आम्हीं तें प्रकटीकरण, 'इब्राहीम' व 'इस्माईल' व 'इस्हाक' व 'याकूब' व'याकूब'ची अवलाद व 'ईसा' व 'अय्युब' व 'यूनुस' व'हारून' आणि 'सुलेमान' यांसही पाठविलें होतें. आणि आम्हीं 'दाऊद'ला जबूर (पुस्तक) दिलें होतें. १६३. आणि (तुझ्यासारखे आम्हीं) कित्येक पैगंबर (पाठवून चुकलों आहों कीं) ज्यांचा अहवाल आह्मीं (ह्याच्या) पूर्वीं तुला सांगून चुकलों आहों, आणि कित्येक पैगंबर (दुसरेही कीं) ज्यांचा अहवाल आम्हीं तुला (अद्यापि) सांगितला नाहीं. आणि परमेश्वरानें 'मूसा'शीं तर संभाषणही केलें. १६४. (हे सारे) पैगंबर (सदाचरणी लोकांस स्वर्गाचें) शुभवर्तमान देणारे आणि (दुराचरणी लोकांस ईश्वरी शिक्षेचें) भय दाखविणारे (होते); अशासाठीं कीं पैगंबरांच्या (आल्या)नंतर लोकांस परमेश्वरापुढें (कसलेंच) वादाचें कारण राहूं नये. आणि परमेश्वर प्रबल व बुद्धिमान् होय. १६५. (हे पैगंबरा! ग्रंथधारी लोक यदि नच मानतील;) परंतु जें कांहीं परमेश्वरानें तुला प्रकट केलें आहे त्याची परमेश्वर साक्ष देतो कीं (तुझ्या अंगीं त्याची पात्रता) जाणून तें (तुला) प्रकट केलें आहे; आणि (केवळ एक परमेश्वरच नव्हे तर)

---

(१) ह्मणजे पुनरुत्थानाचे दिवशीं कीं ज्याचें घडणें खात्रीपूर्वक व हें जगिक अस्तित्व क्षणिक होय; अगर त्याचा अर्थ कदाचित् इहलोकींच असा असेल, कीं ज्या यहुद्यांनीं विश्वास धरिला त्यांनींही इतर मुसलमानांप्रमाणें इस्लामाचे ऐहिक आशिर्वादांचा लाभ घेतला व घेत राहतील.

दूतही (त्याची) साक्ष देतात. आणि साक्षीस तर (एकला) परमेश्वरच बस्स होय. १६६. निःसंशय ज्या लोकांनीं (इस्लामधर्म मानण्याचें) नाकारिलें व परमेश्वराचे मार्गाहून (इतरांसही) अडथळा घातला, ते (सन्मार्गाहून) फारच दूर भटकून गेले. १६७. जे लोक नास्तिकपणा व (नास्तिकपणाबरोबर) जुलूमही[१] करित राहिले, त्यांना परमेश्वर क्षमाहि करणार नाहीं व त्यांना (सरळ) मार्गहि दाखविणार नाहीं. १६८. किंबहुना, (त्यांना) जहन्नमचाच मार्ग (दाखवील कीं) ज्यांत ते सदोदित राहतील. आणि परमेश्वरापाशीं ही (एक) सोपीशी (गोष्ट) होय. १६९. अहो मनुष्यलोकहो! (हा) पैगंबर (मोहंमद) तुह्मांकडे तुमच्या पालनकर्त्याकडून सत्य(-धर्म) घेऊन आला आहे; तर, विश्वास धरा, हें तुमच्या ठायीं उत्तम होय. आणि जर तुह्मीं (विश्वासास) नाकाराल तर परमेश्वर (निरपेक्ष होय;) जें कांहीं आकाशांत व पृथ्वींत आहे तें (सर्व) त्याचेंच होय. आणि परमेश्वर (सर्वांच्या स्थितीशीं) वाकब होय, (जो जसें करील त्याला त्याचा मोबदला देईल; आणि) सत्यसंकल्प होय (कीं तो जें कांहीं करितो तें हेतुपुरस्सर करितो.) १७०. अहो ग्रंथधारी लोकांनों! तुह्मीं आपल्या धर्मांत (मर्यादेचें) अतिक्रमण (ह्मणजे अफरातफर) करूं नका; आणि परश्वेरासंबंधीं सत्याखेरीज तोंडांतून (ब्रही) काढूं नका. (खरी गोष्ट तर इतकीच होय कीं) 'मरयम'चा पुत्र ईसा–येशू–ख्रिस्त हा परमेश्वराचा (केवळ एक) पैगंबर होय व परमेश्वराचा (आज्ञार्थक) शब्द; कीं जो त्यानें मरयमकडे सांगून पाठविला होता (कीं पतिवांचून गर्भार होऊन जा व ती होऊन गेली), आणि (तो एक) आत्मा (होता कीं जो खास) परमेश्वराकडून (जगांत आला होता.) तर परमेश्वर व त्याचे पैगंबर यांजवर विश्वास

---

(१) येथें दोन अर्थ संभवित आहेत; एक तर हा कीं नास्तिकपणामुळें आपणच आपल्यावर जुलूम करीत राहिले म्हणून नास्तिकपणाचा दुष्परिणाम त्यांना भोगावा लागेल; व दुसरा हा कीं परमेश्वराशिवाय इतरांस परमेश्वराचा शराकतदार ठरवून परमेश्वराचा अन्याय करीत राहिले. कारण परमेश्वराचा शराकतदार ठरविणें हा मोठाच अन्याय व जुलूम होय.

ठेवा आणि तीन[1] (परमेश्वर) ह्मणूं नका; (यापासून) पराङ्मुख राहा; हें तुमच्याठायीं उत्तम होय. केवळ परमेश्वरच एकटा उपास्य होय. तो यापासून पवित्र[2] होय कीं त्याला कोणी पुत्र असावा. जें कांहीं आकाशांत आहे व जें कांहीं पृथ्वींत आहे तें (सर्व) त्याचेंच होय. आणि परमेश्वर (सर्वांचा) कर्ताहर्ता बस्स होय. १७१.

---

(१) इ. स. ३२४ मध्ये **अथॅनेशस** नांवाच्या पाद्यानें **कानस्टंटिन** या राजास वश करून घेऊन **नाईस**च्या धर्मसभेंत तीन परमेश्वर किंवा परमेश्वराची त्रयी, हें मत तरवारीच्या जोरावर हजारों विद्वान लोकांची हत्या करून प्रस्थापित केलें. बायबलांत कोठेंच तीन अथवा त्रयी हा शब्द देखिल नसतां तें परम पूज्य प्रेषित **येशू** खिस्ताचें धर्मशिक्षण आहे असें मानतात ही किती तरी महाअन्यायाची गोष्ट होय. यावरून हेंहि सिद्ध होतें कीं खिस्ती धर्माचा आद्यप्रसार तरवारीचे जोरानें झाला आहे; आणि इस्लाम धर्मावर खिस्ती जो दोषारोप करितात ती त्यांची चलाखी होय. **मार्क** अध्याय १२:२९ मध्यें, हे इस्राएला, ऐक, प्रभु आमचा देव, प्रभु एकच आहे, ही पहिली आज्ञा आहे व ती प्रत्येक खिस्ती ह्मणविणाऱ्यांस मान्य असलीच पाहिजे. हें वाक्य त्यांची त्रयी रद्द करण्यास पुरेसें आहे. म्हणून परमेश्वरानें कुराणांत यास्थळीं 'तीन परमेश्वर ह्मणूं नका' असें आज्ञापिलें आहे. अशा रीतीनें ह्या लोकांचें आचरण बायबलाविरुद्ध असल्यामुळें त्यांस खिस्ती ह्मणणें कितपत रास्त आहे त्याचा वाचकांनींच विचार करावा.

(२) हेतु तर ही गोष्ट समजाविण्याचा आहे कीं परमेश्वर पुत्र संततीचे बखेड्यापासून अलिप्त व निरपेक्ष आहे. ह्यास प्रमाण हें कीं संतति यासाठीं असते कीं बापाची मदतगार व्हावी, हा बाप होण्याचा फायदा झाला; आणि संतति बापाचे मालमत्तेची हक्कदार व वारस व्हावी हा संततिचा फायदा झाला. पण परमेश्वरास ह्या दोन्ही गोष्टींची अपेक्षा नाहीं, तो एकटाच कर्ताहर्ता बस्स आहे. त्याला मदतगारांची जरूर नाहीं तो एकटाच आकाश व पृथ्वी यांचा मालक आहे. त्याच्या मालकींत कोणीच समाईक व हक्कदार नाहीं.

(खिस्त परमेश्वराचा सेवक होण्यापासून केव्हांहि नांक[1] मोडणार नाहीं; व (तसेच परमेश्वराचे) सानिध्य प्राप्त असलेले दूतहि नाहींत. आणि जो कोणी परमेश्वराचा सेवक होण्यापासून नाक मोडील व अहंकार करील; तर परमेश्वर लवकरच त्या सर्वांस आपल्यापाशीं खेंचून आणवील. १७२. मग (परमेश्वराचे हुजुरांत हजर झाल्यावर) जे लोक विश्वास ठेवित होते व चांगलीं कामें करीत होते, त्यांना परमेश्वर त्यां(च्या केल्या सवरल्या)चे मोबदले पुरे (पुरे) देईल; आणि तो आपल्या कृपेनें (आणखी कांहीं) विशेषहि देईल. आणि जे लोक (सेवक होण्यापासून) नाक मोडीत होते व शेखी मिरवीत होते, त्यांना परमेश्वर दुःखकारक यातनेची शिक्षा देईल. १७३. आणि परमेश्वराखेरीज त्यांना कोणी पुरस्कर्ता मिळणार नाहीं व मदतगारहि नाहीं. १७४. अहो लोकांनों! तुह्मांपाशीं तुमच्या पालनकर्त्याकडून प्रमाण[2] येऊन चुकलें; आणि आम्हीं तुम्हांकडे चकचकीत प्रकाश (म्हणजे तेजःपुंज कुराण) पाठवून चुकलों. १७५. म्हणून ज्या लोकांनीं परमेश्वरावर विश्वास ठेविला व त्यालाच बळकट धरून राहिले, तर परमेश्वरहि त्यांना लवकरच आपली दया व कृपा यांच्या (आश्रया) खालीं घेईल; आणि त्यांना आपल्या (हुजुरा) पावेतों (पोंहोचण्या)चा सरळ मार्गही दाखवून देईल. १७६. (हे पैगंबरा! लोक) तुजपासून (कलाला संबंधींचा) हुकूम मागतात. (तूं या लोकांस) सांग कीं परमेश्वर 'कलाला'[3] संबंधीं

---

(१) नजरानचे ख्रिस्ती लोकांनीं परमेश्वराचे पैगंबरास असा दोष दिला कीं तुह्मीं जें आमचा प्रभु खिस्त यांस सेवक ह्मणतां; ह्यानें त्यांचा अपमान होतो. तेव्हां हीं महा वाक्यें प्रकट झालीं.

(२) प्रमाण ह्मणजे खुद्द मोहंमद पैगंबर अगर तुमच्या बुद्धीस पटतील असे हजरत मोहंमद पैगंबरानीं आणिलेले दृष्टांत; अथवा सुबोध कुराण. आणि कुराण मननपूर्वक वाचिल्यानें अंतःकरणास बोध होऊन त्यांत प्रकाश उपलब्ध होतो ह्मणून त्यास प्रकाश ह्मटलें आहे.

(३) कलालाचा अर्थ हारलेला व दुर्बल असा आहे. पण येथें ज्याचे वारसांत बाप व मुलगा नाहीं ते—कीं मूळ वारस हेच होत. तर

तुह्मांस हुकूम देतो; कीं जर कोणी असा पुरुष मरून जाईल कीं ज्याला संतति नसेल (व बापदादा नसतील–कीं ह्यालाच कलाला ह्मणतात,) आणि त्याची (फक्त एक) बहीण असेल; तर बहिणीस, त्यानें जें कांहीं मागें सोडलें असेल त्याचें अर्धें. आणि बहिणी(-ला मृत्यु येईल व ति-)ची संतति नसेल, तर ति(च्या समस्त माला)चा वारस तो हा (भाऊ). मग जर बहिणी दोन असतील (वा अधिक), तर त्यांस, त्यानें जें कांहीं मागें सोडलें असेल त्यांतून दोन तृतियांश होय. आणि जर बहीणभावंडें (सरमिसळ) असतील, (ह्मणजे कांहीं) पुरुष व (कांहीं) स्त्रिया, तर दोन स्त्रियांच्या हिश्या एवढा एका पुरुषाचा (हिस्सा). आणि तुह्मीं लोक (सन्मार्गाहून) भटकूं नयेत ह्मणून परमेश्वर (आपले हुकूम) तुह्मांस स्पष्ट करून सांगतो. आणि परमेश्वर सर्वज्ञानी होय. १७७.

अशा वेळीं त्यांचीं सख्खीं बहीणभावंडें यांस मुलगा व मुलगीप्रमाणें लेखलें जातें. आणि जर सख्खीं नसतील तर सावत्रांचाही हाच हुकूम; एक बहीण असेल तर मरणारानें मागें सोडलेल्या मालांतून अर्धा व दोन बहिणी असतील तर दोन तृतियांश हिस्सा होय. जर भाऊही असतील व बहिणीही असतील तर पुरुषाला दुहेरी हिस्सा व स्त्रीला एकेरी. आणि जर निवळ भाऊच असतील, तर ते बहिणीचे मालाचे वारस होत, ह्मणजे त्यांचा हिस्सा मुक्रर नाहीं; ते ‘असूबा’ ह्मणजे हिस्सेदारांपासून उरलेल्या मालाचा हक्क ज्यांना आहे ते होत. जर मुलगी असेल व बहीणी असतील तर मुलगीला हिस्सा मिळेल; व बहीण ‘असूबा’ होय, उरलेलें तिला मिळेल. (पाहा, मोवज्जेहुल् कुर्आन्, मोलाना शाह अब्दुल कादिर कृत.)

अध्याय ५ वा.

सूरतुल्–माईदः

ह्या अध्याय मदिना शहरीं हजरत मोहंमद पैगंबर यांस प्रकट झाला. ह्यांत १२० महा वाक्यें आहेत. ह्यांत हजरत ईसा उर्फ येशू पैगंबर यांच्यासाठीं आकाशांतून जें ताट उतरत असे त्याचें वर्णन आहे ह्मणून याचें नांव 'सूरतुल–माईदः ह्मणजे ताटाचें प्रकरण असें पडलें. यास आणखीही कराराचें प्रकरण असें नांव आहे.

परम दयाळु आणि कृपाळु परमेश्वराच्या नांवानें (मीं आरंभ करितों).

अहो मुसलमानांनों! तुह्मीं (आपले) करार पुरे करा. चतुष्पाद जनावरांची तुह्मांस मुभा दिली गेली आहे; पण तुह्मांस जीं (पुढें) वाचून ऐकविलीं जातील तेवढ्यांचीच मात्र. तथापि जेव्हां तुह्मीं एहराम (ह्मणजे हजचीं वस्त्रें) धारण कराल तेव्हां तुह्मीं शिकार हलाल (ह्मणजे शास्त्रविहित) समजूं नये. निःसंशय परमेश्वर जसा इच्छितो तसा हुकूम देतो. १. अहो मुसलमानांनों! परमेश्वराच्या (ठराविक धर्म-) मर्यादा विधींचा आनादर करूं नका,

(१) जेव्हां कोणी मनुष्य इस्लामधर्माची दीक्षा घेतो, तेव्हां तो एकंदरींत परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांचा हुकूम मान्य करितो. आतां या ठिकाणीं खास खास हुकूम देऊन त्यास तपशीलवार करार पूर्ण करण्याची ताकीद दिली जाते.

व ना कोणा सन्माननीय महिन्यांचा[1] व ना (हज्जच्या) बळींचा; आणि ज्या (जनावरां)च्या (गळयांत तीं खास परमेश्वराला वाहिलेलीं आहेत अशा खुणे दाखल) माळा बांधलेल्या असतील ना त्या जनावरांचा व जे लोक पवित्र मंदिरा (ह्मणजे काबागृहाचे यात्रे)स जात असतील, (व त्यांतल्या त्यांत) आपल्या पालनकर्त्याची कृपा (ह्मणजे व्यापारसंबंधीं नफा) आणि (खरें पाहतां त्याची) सुप्रसन्नता शोधतील ना अशा लोकांचा. आणि जेव्हां तुह्मीं 'एहराम' सोडून टाकाल, तेव्हां (परवानगी आहे कीं पाहिजे तर दस्तुराप्रमाणें) शिकार करा. आणि (मुसलमानांनों!) कित्येक लोकांनीं तुह्मांस सन्माननीय मशीदी (ह्मणजे काबागृहांत जाण्या)पासून प्रतिबंध केला होता, हें त्यांचें वैमनस्य तुह्मांस (त्यांच्यावर कोणा तऱ्हेचा) अत्याचार करविण्यास प्रवर्तक होऊं नये. आणि पुण्य व ईश्वरभय यां(च्या कामां)त एकमेकांस मदतगार होत जा; व पाप आणि अत्याचारा(चे कामां)त एकमेकांचे मदतगार बनूं नका. आणि परमेश्वरा(चे क्रोधा)स भ्या; कारण कीं, परमेश्वराची शिक्षा[2] (फारच) सक्त होय. २. मेलेलें (जनावर) व रक्त[3] व डुकराचें[4] मांस आणि जें (जनावर) परमेश्वराचे

---

(१) ह्मणजे जिल्काअद, जिल्हज्ज, मोहर्रम व रजब; कीं हे अभय व शांततेचे महिने आहेत. ह्यांत शत्रूंशीं लढण्याचीहि मनाई आहे.

(२) या सर्व वाक्यांचा भावार्थ इतकाच कीं हज्जचे यात्रेकरूंस जाण्यायेण्यांत कसलाच प्रतिबंध होऊं नये; व त्यांना कसलाच त्रास पोहोंचूं नये. ह्मणून मुसलमानांनीं या नियमांचा अवलंब अवश्यमेव करावा. नाहीं तर, त्यांना परमेश्वर सक्त शिक्षा देईल.

(३) येथें तर फक्त रक्त म्हटलें आहे. आणि आठव्या भागांत वाहतें रक्त आलें आहे. पैगंबर साहेबांचे वचनांत 'वाहतें' रक्त ही कैद लागल्यामुळें काळीज व प्लीहा हीं वर्ज्य ठरत नाहींत. याच प्रमाणें जुना करार अनुवाद, अध्याय १२ : १६ मध्यें 'रक्त मात्र खाऊं नका; पाण्यासारखें तें पृथ्वीवर ओता' असें आहे.

(४) यहुदी व ख्रिस्ती यांच्या येथेंहि डुकराचें मांस अशुद्ध व निषिद्ध आहे (पाहा, लेवीय, अध्याय ११:७-८, अनुवाद, अध्याय १४:८

शिवाय अन्य कोणास (जबे करतेवेळीं) नामनिर्दिष्ट केलें गेलें असेल तें व जें गुदमरून मेलें असेल तें व मार लागून मेलेलें व उंची वरून पडून मेलेलें व (दुसऱ्या कोणा जनावराचें) शिंग भोंसकून मेलेलें आणि (तसेंच) ज्या (जनावरा)स घातक श्वापदांनीं (फाडून) खाल्लें असेल तें (जनावर), हीं सर्व तुह्मांस शास्त्रनिषिद्ध होत. परंतु ज्या(च्या मरणापूर्वींच तुह्मीं त्या)ला हलाल करून टाकाल; (तर तें निषिद्ध नाहीं.) आणि (तसेंच) जें कोणा (मूर्तींच्या) स्थानांवर (चढवून) कापलें गेलें असेल तें(हि निषिद्ध होय;) आणि हें(हि वर्ज्य होय) कीं (भागीच्या जनावराचें मांस जुगारेपरी) तीरांच्या (फास्या)द्वारें तुह्मीं आपसांत वांटून घ्यावें; (कीं) हें पातक होय. (मुसलमानांनो!) आतां नास्तिक लोक तुमच्या धर्माकडून निराश झाले (कीं तुमच्यांत व त्यांच्यांत समेट होणें शक्य नाहीं, व ते तुह्मांशीं सक्त वैर मांडतील.) तर तुह्मीं त्यांना भिऊं नका व मलाच भ्या. आज मितीला मी तुमचा धर्म तुह्मांकरतां परिपूर्ण करून चुकलों, व मी तुह्मांवर आपला उपकार संपूर्ण केला; आणि मीं तुह्मांसाठीं (ह्याच) इस्लामधर्मास पसंत केलें. मग जो कोणी भुकेनें व्याकूळ होईल (व) पापाकडे त्याचा कल नसेल, (आणि तो निरुपायास्तव शास्त्रनिषिद्ध वस्तु खाईल) तर निःसंशय परमेश्वर क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय. ३.

आणि यशाया अ. ६५:३–४ व अ. ६६:१७) शिवाय नव्या करारांत डुकरांचें अशुद्धतेविषयीं पाहा, मत्तय, ७:६ आणि २ पेत्र, अ. २:२२. यहुदी हे नियम पाळतात; पण ख्रिस्त्यांची म्हण पुराणांतलीं वांगीं पुराणांत या सारखी आहे. हा अधर्म नव्हे असें कोण म्हणेल?

(१) स्थान म्हणजे ज्या जागांत लोक आशिर्वाददायक समजून परमेश्वराचेशिवाय अन्य कोणास आहुत्या व बळी चढवितात त्या जागा. उदाहरणार्थः—देवी देवतांचीं स्थानें अगर देव्हारे अथवा मातीचे ढीग अगर झाडें अथवा थडगीं अगर अशाच एखादी दुसरी जागा.

(२) आरबचे लोक फास्यांच्या जागीं कांहीं तीर बनवून ठेवीत होते व त्याद्वारें तऱ्हेतऱ्हेचे जुगार खेळत होते. उदाहरणार्थः—त्यांनीं

(हे पैगंबरा! लोक) तुला विचारितात कीं कोणकोणत्या वस्तूंची त्यांना मुभा दिली गेली आहे? (तर तूं त्यांना) समजावून दे कीं (खावयाच्या सर्व) चोख्या चिजांची तुह्मांस मुभा दिली गेली आहे. आणि शिकारी जनावरें ज्यांना तुह्मीं शिकारीसाठीं कुत्र्यांस वठवितां तसें वठवून तरबेज केलें असेल, (व शिकारीची रीत) जशी तुह्मांस परमेश्वरानें शिकवून ठेविली आहे तशीच तुह्मीं त्यांना शिकविली असेल, तर (हीं शिकारी जनावरें) जी (शिकार) तुह्मांसाठीं पकडून ठेवितील (व ती जबे करण्यापूर्वींच मरून जाईल,) तर ती तुह्मीं (बेलाशक) खा; पण (इतकी मात्र खबरदारी ठेवा कीं जसें जबे करते वेळीं परमेश्वराचें नांव घेत असतां, तसेंच शिकारी जनावरें सोडतांना) त्यावर परमेश्वराचें नांव घेत जा. आणि परमेश्वराला भीत रहा (कीं त्याच्या हुकमाविरुद्ध तुह्मीं कोणतीही शास्त्रनिषिद्ध वस्तु खाऊं नये;) कारण कीं, परमेश्वर फटक्या भरांत हिशेब घेईल. (तर तेथील जबाबदारीचा विचार ठेवा.) ४. आज (सर्व) चोख्या चिजांची तुह्मांस मुभा दिली गेली आहे. आणि ग्रंथधारी लोकांचें खाणें (तुमच्या येथेंहि तें शास्त्रविहित असेल तर) तुह्मांस हलाल होय; व तुमचें खाणें त्यांना हलाल होय. आणि मुसलमान स्त्रियांपैकीं स्वतंत्र स्त्रिया व तुह्मांपूर्वीं ज्या लोकांस पुस्तक दिलें जाऊन चुकलें आहे त्यांच्यापैकींही स्वतंत्र स्त्रिया ह्या (तुम्हांसाठीं) हलाल

उंट 'जबे' म्हणजे ईश्वरनामार्पण करून बळी दिला व त्याच्या तीरांनीं त्याचें मांस वांटून घेतलें; अगर परदेशीं जातांना त्याच तीरांनीं ज्योतिष्या प्रमाणें शकुन पाहिले जात. परमेश्वरानें जुगार कोणत्याही तऱ्हेचा असो व कोणाही कारणामुळें असो, अजीबात निषिद्ध ठरविला आहे. फासे टाकून फाल किंवा शकुन पाहणें हाहि एक प्रकारचा जुगारच होय. कुराणांतील शब्दांत या सर्व सदरांचा समावेश होतो. भाषांतरांत पूर्वापार संदर्भाकडे दृष्टि देऊन एकच खास गोष्ट म्हणजे मांस वांटणें इतकेंच घेण्यांत आलें आहे.

(१) ह्मणजे ज्या स्त्रिया स्वतंत्र असून लग्नाद्वारें लोकांशीं पतिपत्निसारखा संबंध उपलब्ध करूं इच्छित असतील त्या स्त्रिया.

होत; अशा अटीवर कीं तुम्हीं त्यांचीं स्त्रीधनें त्यांच्या हवालीं करावींत (व) तुमचा हेतु (त्यांस) विवाह बंधनांत आणण्याचा असावा; जगजाहीरपणें बदकर्म करण्याचा व चोरीछपी उपस्त्री राखण्याचा नसावा. आणि जो कोणी विश्वासा(च्या ह्या गोष्टी)स (मानण्याचें) नाकारील, तर त्याचें केलें (सवरलें सर्व) अक्रीतच. आणि परलोकींही तो हानि सोसणाऱ्यांपैकीं होईल. ५. अहो मुसलमानांनों! जेव्हां तुह्मीं नमाजीस उभे राहण्यास तयार व्हाल, तेव्हां तुह्मीं आपलीं तोंडें धुत जा व कोंपरापर्यंत आपले दोन्हीं हातहि, व (पाण्याचा हात घेऊन) आपलीं डोकीं चोळीत जा, आणि घोट्यांपर्यंत आपले पायहि (धुत जा). आणि जर तुह्मीं (स्त्रीसमागमानें अगर कामप्रकोपामुळें वीर्यपतनानें) विटाळलां असाल, तर (स्नान करून) चांगल्या प्रकारें पाकसाफ होऊन जा. आणि जर तुह्मीं आजारी असाल अगर प्रवासांत असाल अगर तुम्हांपैकीं कोणी शौचकुपाहून (जाऊन) आला असेल अगर तुह्मीं स्त्रियांशीं समागम केला असेल, व तुम्हांस पाणी न मिळेल; तर स्वच्छ माती (घेऊन ति)नें तयम्मुम[1] करा म्हणजे तिणें आपलीं तोंडें व हात चोळा. परमेश्वर तुम्हांस कसलीच अडचण करूं इच्छित नाहीं; किंबहुना तो तुम्हांस पाकसाफ ठेवूं इच्छितो; आणि (तसेंच) हेंहि (इच्छितो) कीं तुम्हांवर आपला उपकार पूर्ण करावा, कीं कदाचित् तुम्हीं (त्याचे) आभार मानाल. ६. आणि परमेश्वरानें तुम्हांवर जे उपकार केले आहेत त्यांचें स्मरण करा; आणि जें करारबंधन (पूर्ण करण्याचें आपल्या पैगंबरा द्वारें) त्यानें तुम्हांपासून पक्कें वचन घेतलें आहे तेंहि

(१) तयम्मुमची रीत अशी आहे कीं दोन्हीं तळहात व सर्व बोटें हीं उघडून पसरून स्वच्छ मातीवर अगर आणखी एखादी वस्तु जींतून धूळ उडणें शक्य असेल तिजवर मारावींत; आणि जसें तोंड धुतात तसें धुळीनें भरलेले हात एकवेळ तोंडावर फिरवावेत, व पुन्हां दुसऱ्यांदा तसेंच मातीवर हात मारून ह्याचप्रमाणें कोंपरांसमवेत दोन्हीं हातांवर चोळावेत.

(आठवा कीं); जेव्हां (त्यानें तुम्हांस इस्लामधर्म स्वीकारण्यास सांगितलें तेव्हां) तुम्हीं म्हणाला कीं (हे आमच्या पालनकर्त्या!) आम्हीं तुझी आज्ञा) ऐकिली व मान्य केली. आणि परमेश्वरा(चे अवज्ञे)स भीत राहा; कारण कीं, परमेश्वर हृदयांतील (देखील) गोष्टी जाणतो. ७. अहो मुसलमानांनों! परमेश्वरासाठीं न्यायपुरस्सर साक्ष देण्यास खंबीर व तत्पर राहा, आणि लोकांची अदावत तुम्हांस ह्या (गुन्ह्याच्या करण्या)स प्रवर्तक होऊं नये कीं तुम्हीं (व्यवहारांत) न्याय न करावा. (तसें नव्हे, तर प्रत्येक स्थितींत) न्यायानें वागा; कीं (न्यायानें वागणें) हें (परमेश्वरास) भिऊन चालण्याच्या अगदीं जवळ जवळ होय. आणि परमेश्वरा(चे अवज्ञे)स भीत राहा. कारण, तुम्हीं जें कांहीं करितां, त्याशीं परमेश्वर माहीतगार होय. ८. ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व सुकृत्येंहि केलीं, त्यांना परमेश्वरानें अभिवचन दिलें आहे कीं (परलोकीं) त्यांच्यासाठीं क्षमा व मोठा मोबदला होय. ९. आणि ज्या लोकांनीं (सद्धर्म स्वीकारण्याचें) नाकारिलें व आमच्या निशाण्यांस पाखंड म्हटलें, ते नरकवासी होत. १०. अहो मुसलमानांनों! परमेश्वरानें तुम्हांवर जे उपकार केले आहेत त्यांचें स्मरण करा; कीं जेव्हां कांहीं लोकांनीं तुम्हांवर हात टाकण्याचा बेत केला तेव्हां परमेश्वरानें तुम्हांकडून त्यांचे हात आवरले. आणि परमेश्वराला भीत राहा. आणि मुसलमानांस पाहिजे कीं त्यांनीं परमेश्वरावरच भरंवसा ठेवावा. ११. आणि परमेश्वर (पूर्वींही) बनी-इस्राएलां-(पासून आज्ञापालना)चें वचन घेऊन चुकला आहे. आणि

(१) यहुद्यांनीं दोघां मुसलमानांस मूर्तिपूजक समजून मारून टाकिलें होतें. हजरत पैगंबर साहेब जेव्हां त्यांच्या रक्तपाताबद्दल खंडाची मागणी करावयास गेले तेव्हां यहुद्यांनीं त्या बद्दल द्रव्य दंड देणें कबूल केलें व त्यांना एका भिंतीखालीं बसवून सांगितलें कीं आम्हीं त्याची व्यवस्था करून येतों. त्यांनीं जाऊन आपसांत अशी मसलत केली कीं वरून आल्यानें पाट पाडून त्यांना कुचलून टाकावें. पैगंबर साहेबांस प्रकटीकरणायोगें त्यांच्या कटाची बातमी लागली व ते आपल्या लोकांसह पहिल्यानेंच निघून चालते झाले. या वाक्यांत ह्याच वृत्तांताकडे इशारा आहे.

आम्हीं (म्हणजे परमेश्वरानें) त्यांच्यांतलेच बारा सरदार (त्यांच्यावर) नेमिले. आणि परमेश्वरानें (बनी-इस्राएलांस हेंहि) सांगितलें कीं मी तुम्हां संगतीं आहें. जर तुम्हीं नमाज पढाल व जकात द्याल व माझ्या पैगंबरांवर विश्वास ठेवाल व त्यांना मदत कराल व (जेव्हां जेव्हां जरूर पडेल तेव्हां) खुषदिलीनें परमेश्वरास कर्ज देत राहाल; तर मी अवश्य तुमचीं पापें तुम्हांपासून दूर करीन, आणि जरूर तुम्हांस (स्वर्गांच्या) अशा बागांत नेऊन दाखल करीन कीं ज्यांच्याखालून (पाण्याचे) पाट वाहत असतील. ह्यानंतरहि तुम्हांपैकीं जो कोणी नाकारील तर (पक्कें समजून असा कीं) तो खरोखरींच सरळ मार्गाहून भटकून गेला. १२. मग त्याच लोकांनीं आपण आपलें वचन मोडल्यामुळें, आम्हीं त्यांना शापग्रस्त करून टाकिलें व त्यांचीं अंतःकरणें कठोर करून टाकिलीं; कीं ते (तौरातचे) शब्दांस त्यांच्या जागे (म्हणजे मूळ अर्था)वरून फिरवितात. आणि त्यांना जो उपदेश केला गेला होता त्यांतून एक (महत्वाचा) भाग (ह्मणचे कलियुगीन पैगंबर मोहंमद याजवर विश्वास ठेवणेंस) ते विसरले. आणि (हे पैगंबरा! आतां त्यांची ही अवस्था होऊन गेली आहे कीं) त्यांच्यापैकीं थोड्याशा लोकांखेरीज बाकी सर्वांच्या (कोणा ना कोणा) चोरी(१)ची बातमी तुला लागतच राहत असते; तर तूं त्या लोकां(शीं भांडण उकरून काढूं नकोस, तर त्यां)चे अपराध माफ कर व (त्यांना) सोड जाऊं दे. कारण कीं परमेश्वर परोपकार करणाऱ्यांस प्रीय ठेवितो. १३. आणि जे लोक, आपण आपल्याला ख्रिस्ती म्हणतात, त्यांच्यापासूनही आम्ही (अशाच तऱ्हेचें) पक्कें वचन घेतलें होतें. तर त्यांना जो उपदेश केला गेला होता त्यांतून एक (महत्वाचा) भाग (म्हणजे कलियुगीन

(१) चोरी म्हणजे कलियुगाच्या पैगंबराविषयींचें भविष्य व इतर ईश्वरी नियम यांचें लपविणें, असा अर्थ आहे. अशी परिस्थिति असतांहि हजरत पैगंबर साहेबांनीं आपल्या सत्तेच्या काळींहि यहुदी व ख्रिस्ती यांस छळिलें नाहीं. उलट पक्षीं ईश्वराज्ञेप्रमाणें त्यांचे अपराध माफ केले व त्यांची गय केली. ह्मणून इस्लाम हा खरी शांतता घडवून आणणारा धर्म होय.

पैगंबर याजवर विश्वास ठेवणेंस) तेंहि विसरले. तर (त्याच्या शासनार्थ) आम्हीं त्यांच्यांत पुनरुत्थानाचे दिवसापावेतों वैमनस्य[1] व द्वेष (यांचा अग्नि) भडकवून दिला; आणि अखेर (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) परमेश्वर त्यांना, ते जें जें कांहीं (जगांत) करीत होते तें विदित करील. १४. अहो ग्रंथधारी लोकांनों! तुह्मांपाशीं आमचा पैगंबर (मोहंमद) येऊन चुकला आहे, (व दिव्य) पुस्तकांतून जें कांहीं तुह्मीं लपवित राहिलां त्यांतून बहुतेक कांहीं तो तुह्मांस स्पष्ट करून सांगतो; आणि बहुतेक (गोष्टी अशाहि आहेत कीं तो त्यां)विषयीं तुमची (मनोवृत्ती दुखवूं नये ह्मणून बुध्या) उपेक्षा करितो. (एवंच,) परमेश्वराकडून तुह्मांपाशीं (सन्मार्ग-)प्रकाश व सुबोधक कुर्आन् येऊन चुकलें आहे. १५. जे लोक परमेश्वराचे मर्जीचें अनुकरण करतात त्यांना परमेश्वर कुराणाद्वारें सुरक्षिततेचे मार्ग दाखवितो; व आपल्या मर्जीनें त्यांना (नास्तिकपणाचे) अंधःकारांतून काढून (विश्वासाचे) प्रकाशांत आणितो व त्यांना सरळ मार्ग दाखवितो. १६. जे लोक ह्मणतात कीं मरयमचा पुत्र ख्रिस्त हाच परमेश्वर होय, कांहीं संशय नाहीं कीं हे नास्तिक होऊन गेले. (हे पैगंबरा! तूं या लोकांस) सांग (कीं बरें, हें तरी दाखवा) कीं जर परमेश्वर, मरयमचा पुत्र ख्रिस्त व त्याची मातोश्री व जेवढे लोक भूतलावर होत त्या सर्वांचा संहार करूं इच्छील, तर असा कोण आहे कीं ज्याची परमेश्वरापुढं

(१) कुर्आनाच्या इतर पुष्कळ भविष्यवादांपैकीं हाहि एक अति ठळक व महान् भविष्यवाद होय, कीं तो आमच्या सांप्रत काळीं खरा ठरतांना आम्हीं पाहतों आहों. युरोपियन सर्व ख्रिस्ती असून त्यांच्यांत ४५० पंथ आहेत; व त्यांच्या आपसांत जबरदस्त वैमनस्य व द्वेष नित्य भडकतच्च राहतो. याशिवाय जगभर जरी त्यांचें वर्चस्व आहे तरी इंग्लंड, फ्रांस, रशिया, इटली, अमेरिका, ऑस्ट्रिया व जर्मनी ह्या सर्वांत नेहमीं मात्सर्य भडकलेलेंच असतें. म्हणून ते केव्हांहि एकदिल होऊं शकत नाहींत. आणि ऐतिहासिक माहितीच्या आधारें त्यांचे परस्पर कलह फारच अमानुष असतात असें दिसून येतें. (पाहा History of Inquisition.)

कांहींहि सत्ता चालत असेल? आणि आकाश व पृथ्वी व जें कांहीं त्या दोहोंच्या दरम्यान आहे त्या सर्वांवर परमेश्वराचेंच राज्य होय. तो जें इच्छितो तें निर्माण करितो. आणि परमेश्वर सर्व शक्तिमान् होय. १७. आणि यहुदी व ख्रिस्ती असें प्रतिपादन करितात कीं आह्मीं परमेश्वराचीं लेंकरें व त्याचे आवडते आहोंत. (हे पैगंबरा! तूं त्यांना) सांग (कीं जर तुह्मीं परमेश्वराचीं लेंकरें व आवडते आहां) तर मग तो तुमच्या पापांबद्दल तुह्मांस (वेळोवेळीं) शिक्षाच कां देत असतो? (अतएव तुह्मीं परमेश्वराचीं लेंकरें नव्हत व आवडतेहि नव्हत) किंबहुना परमेश्वरानें जीं (आणखीं मनुष्यें) निर्माण केलीं आहेत त्यांतलींच मनुष्यें तुह्मींहि आहां. परमेश्वर ज्याला इच्छील त्याला क्षमा करील व ज्याला इच्छील त्याला शिक्षा देईल. आणि आकाश व पृथ्वी व जें कांहीं यांच्या दरम्यान आहे तें सर्व परमेश्वराच्याच अखत्यारांत होय. आणि (सर्वांस) त्याच्या कडेच परत जाणें आहे. १८. अहो ग्रंथधारी लोकांनो! पैगंबरांचें येणें बहुतकाळपर्यंत तहकूब राहिल्यावर, आमचा (हा) पैगंबर (मोहंमद) तुह्मांपाशीं आला कीं जो (ईश्वरी हुकूम) तुम्हांस स्पष्ट करून करून सांगतो; (आणि आह्मीं हा पैगंबर यासाठीं पाठविला) कीं (कदाचित् उद्यांला कोठें) तुम्हीं असें बोलूं लागाल कीं आम्हांपाशीं तर कोणी (तारणाचें) शुभवर्तमान ऐकविणारा आला नाहीं व (ईश्वरी शिक्षेचें) कोणी भय सुचविणाराहि आला नाहीं. तर आतां (तुम्हांस या सबबीची जागाच उरली नाहीं; कारण) तुम्हांपाशीं शुभवर्तमान ऐकविणारा व भय सुचविणारा येऊन चुकला. आणि परमेश्वर सर्व शक्तिमान होय. १९. आणि (हे पैगंबरा! बनी इस्राएलांस एक

(१) त्याच्या सर्व शक्तिचें एक अद्भुत हेंहि होय कीं त्यानें येशू ख्रिस्ताला बापावांचून निर्माण केलें, याहूनहि मोठें अद्भुत हें कीं परमेश्वरानें आदमला आई व बाप या दोघां वांचून निर्मिलें. तर ह्या मुळें आदमला जसें परमेश्वर ह्मणत नाहींत तसेंच येशू ख्रिताला परमेश्वर ह्मणणें हें नास्तिकपणाचें द्योतक होय.

(२) ह्मणूनच तो पैगंबर वा प्रेषित पाठविण्यासहि समर्थ होय.

गोष्ट हीहि आठवून दे कीं) जेव्हां मूसानें आपल्या लोकांस सांगितलें कीं हे बंधुजनहो! परमेश्वरानें जे तुम्हांवर उपकार केले आहेत त्यांचें स्मरण करा; कीं त्यानें तुमच्यांतच (बहुतेक) पैगंबर निर्मिले व तुह्मांला बादशाहाहि बनविले; आणि तुम्हांस अशा अशा देणग्या दिल्या कीं ज्या अलमदुनियेच्या लोकांपैकीं कोणासच दिल्या नाहींत. २०. हे माझ्या बांधवांनो! (सूरीयां[१]ची) पवित्र भूमि जी परमेश्वरानें तुमच्या प्रारब्धांत लिहून ठेविली आहे (कीं तुह्मीं तेथें राज्य कराल) तींत (जाऊन) दाखल व्हा; आणि (शत्रूचे सामन्यांत) पाठ फिरवूं नका; (कीं असें कराल) तर उलट तुह्मींच गोत्यांत येऊन जाल. २१. ते (लोक) म्हणूं लागले कीं हे मूसा! त्या (प्रांतां)त तर बडे जबरदस्त लोक (राहत) असतात. आणि जोंपर्यंत ते तेथून निघून न जातील तोंपर्यंत आह्मीं तर त्या(प्रांतां)त केव्हांच पायहि ठेवणार नाहीं. होय, (हे लोक) त्यांतून निघून जातील तर आह्मीं जरूर (जाऊन) दाखल होऊं. २२. (परमेश्वराचें) भय मानणाऱ्यांपैकीं दोन पुरुष (यूषा व कालिब हे) होते, कीं त्यांच्यावर परमेश्वरानें (आपली खास) मेहरबानी केली (व त्यांना हिंमत दिली,) ते बोलूं लागले (कीं शत्रूंच्या शरीरयष्टीचा विचार करूं नका, ते मनाचे फार नेभळे होत); त्यांच्यावर (चढाई करून पवित्र भूमीचे) दरवाज्यांत तर (एकदांचे) दाखल व्हा. मग जेव्हां तुह्मीं त्यांत शिरलांत कीं निःसंशय तुह्मींच विजयी आहांत. आणि जर तुह्मीं विश्वासू असाल, तर परमेश्वरावरच भरंवसा ठेवा. २३. ते बोलले, हे मूसा! जोंपर्यंत त्यांत ते (शत्रू) आहेत तोंपर्यंत आम्हीं तर केव्हांच त्यांत पायहि ठेवणार नाहीं. होय, तूं व तुझा पालनकर्ता (उभयतां) जा व (त्या लोकांशीं) लढा; आह्मीं तर येथेंच बसलों आहों. २४. (यावर मूसानें) विनंति केली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! स्वतः मी व माझा भाऊ (हारून) याशिवाय अन्य कोणावर माझा जोरा चालत नाहीं.

(१) सूरीया वा सीरीया या प्रांतास पवित्र भूमि यासाठीं म्हटलें कीं तेथें पुष्कळ पैगंबर व प्रवक्ते होऊन गेले आहेत व ते तेथेंच समाधिस्थहि झाले आहेत.

तर (शिक्षा देतांना) आमच्यांत व या आज्ञाभंजक लोकांत तारतम्य ठेव; (कीं कोठें आह्मींहि त्यांच्या लपेटींत येऊन जाऊं नये). २५ (यावर परमेश्वरानें) फर्माविलें, बरें तर तो देश त्यांना चाळीस वर्षें वर्ज्य होईल; पृथ्वींत ते रानोमाळ भटकत फिरतील. तर तूं आज्ञाभंजक लोकां(चे स्थिती)बद्दल कांहींच खेद करूं नकोस. २६. आणि (हे पैगंबरा!) तूं या लोकांस आदमचे दोघे पुत्र (हाबील व काबील) यांचा खराखुरा अहवाल वाचून ऐकीव; कीं जेव्हां उभयतांनीं (परमेश्वराला) अर्पण देण्यास काढिलें व त्या दोहोंपैकीं एकाचें (म्हणजे हाबीलचें अर्पण) मान्य झालें आणि दुसऱ्या (म्हणजे काबील)चें मान्य झालें नाहीं; तेव्हां (काबील मत्सराचे आवेशांत भावास) म्हणूं लागला कीं मी जरूर तुला कत्तल करून टाकीन. त्यानें उत्तर दिलें कीं परमेश्वर तर केवळ (त्याला) भिऊन[1] चालणाऱ्यांचेंच (अर्पण) मान्य करितो. २७. जर मला मारून टाकण्याच्या हेतुनें तूं मजवर आपला हात चालविशील, तर मी तुला मारून टाकण्यासाठीं तुजवर आपला हात चालविणार नाहीं. कांकीं मी सकल जगांचा पालनकर्ता असा जो परमेश्वर त्याचें भय बाळगितों. २८. मी तर हें इच्छितों कीं (अगळीक होईल तर तुजकडूनच व्हावी व) तूं माझें पाप व आपल्या स्वताचें पाप (दोन्हींहि आपल्याच) शिरावर घ्यावेंस, व नरकवाश्यांत (जाऊन सामील) व्हावेंस. आणि जुलमी लोकांची हीच शिक्षा होय. २९. ह्यावरहि त्याच्या (म्हणजे काबीलच्या) जिवानें त्याला आपल्या भावास मारून टाकण्यास राजी (व प्रवृत्त) केलें. (सारांश,) अखेर त्यानें त्याला मारून टाकिलें; व (आपणच) तोट्यांत येऊन गेला. ३०. तदनंतर परमेश्वरानें एक कावळा पाठविला; तो जमीन पोखरूं

(१) ह्या उत्तरांत हाबीलचा उद्देश हें दाखविण्याचा मुळींच नव्हता कीं मी ईश्वराला भिऊन चालणारा आहे. किंबहुना त्याचा हेतु हें जाणविण्याचा होता कीं तुमचें अर्पण मान्य झालें नाहीं त्यांत माझा कांहींच दोष नाहीं. तर तुह्मींच ईश्वरास भिऊन चालण्याऐवजीं अशी एखादी गोष्ट केली असेल कीं ज्या कारणें परमेश्वरानें तुमचें अर्पण मान्य केलें नाहीं.

लागला; उद्देश हा कीं त्यानें त्याला (ह्मणजे काबीलला) हें दाखवावें कीं त्यानें आपल्या भावाचे लाजे (ह्मणजे त्याचे प्रेता)स कसें झांकावें. (सारांश, कावळ्याला जमीन पोखरतां पाहून) तो बोलूं लागला, हाय हाय! माझें दुर्दैव! मी ह्या कावळ्यांपुरताहि (हुशार) असतों, तर मी आपल्या भावाचे फजिती (ह्मणजे प्रेता)स मातीच्या आड तरी केलें असतें! इतका कां मी असमर्थ झालों? एवंच, तो (आपल्या कृत्याबद्दल फारच) पश्चात्ताप पावता झाला. ३१. ह्याच (वृत्तांता)चे पायीं आह्मी बनी-इस्राएलांस लेखी हुकूम दिला कीं जो कोणी, एखाद्या जिवाचे ऐवजीं नव्हे अगर मुलखांत नासाडी माजविण्याच्या शिक्षेपरीहि नव्हे, (तर हकनाक) कोणालाहि मारून टाकील; तर (त्याच्यानिसबत असें समजलें जाईल कीं) जणुं त्यानें सर्व मनुष्यमात्रांस मारून टाकिलें. आणि ज्यानें मरत्याला वांचवून घेतलें, तर त्यानें जणो कीं सर्व मनुष्यमात्रांस वांचवून घेतलें. आणि बनी-इस्राएलांपाशीं आमचे पैगंबर खुले खुले चमत्कार घेऊन येऊनहि चुकले आहेत. मग ह्या पश्चातहि त्यांच्यांतले बहुतेक (लोक) मुलखांत अनर्थ माजवीत फिरतात. ३२.

(१) हाबील व काबील हे दोघे हजरत आदम पैगंबराचे पुत्र होते. काबील शेतभात करी व हाबील शेळ्या पाळी. या उभयतांनी परमेश्वरास अर्पण देण्यास काढिलें. काबीलनें रद्दी माल अर्पणांत ठेविला व हाबीलनें आपल्या कळपांत जो उत्तमांत उत्तम बकरा होता तो अर्पिला. काबीलचें अर्पण नामंजूर झालें व तें नामंजूर होण्याच्या लायकीचेंच होतें. आणि हाबीलचें अर्पण मान्य झालें, म्हणजे त्या काळच्या सांप्रदायाप्रमाणें आकाशांतून अग्नि येऊन त्यास जाळून गेला. काबीलनें रागाचे भरांत व मत्सरानें भावाला मारून टाकिलें व त्याचें प्रेत पाठीवर लादून लादून फिरूं लागला; कारण, जमिनीवर घडून आलेला असा तो पहिलाच मृत्यु होता. अखेर त्यानें कावळ्यापासून मातींत पुरणें शिकून घेतलें व त्याला आपल्या स्थितीबद्दल फार दुःख झालें.

(२) कारण, बरें असो कीं वाईट. एकाच्या आरंभ केल्यानें दुसऱ्यांस उत्तेजन होतें.

जे लोक परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांशीं लढतात व फिसाद (माजविण्या)चे हेतुनें मुलखांत धुडगुस घालीत फिरतात, त्यांची सजा तर केवळ हीच होय कीं त्यांची (हुडकून हुडकून) कत्तल केली जावी अगर त्यांना सुळीं दिलें जावें, किंवा त्यांचे हात व त्यांचे पाय उलटे सुलटे कापून टाकले जावेत अगर त्यांना देशवटा दिला जावा. ही तर ह्या लोकीं त्यांची फजिती झाली आणि (ह्याशिवाय) परलोकीं त्यांच्याकरतां मोठी शिक्षा (तयार) होय. ३३ परंतु (मुसलमानांनों!) जे लोक, तुह्मीं त्यांच्यावर काबू पावाल त्याच्या आधींच, पश्चात्ताप करतील; तर (मात्र त्यांच्या वाटे जाऊं नका. आणि) जाणून असा कीं परमेश्वर (लोकांचे अपराध) क्षमाकर्ता व दयाळू होय ३४. अहो मुसलमानांनों! परमेश्वराला भ्या आणि (तसेंच) त्याच्यापर्यंत (पोंहोंचण्या)चें साधन शोधीत राहा; व त्याच्या मार्गांत जिवापाड झटा कीं कदाचित् तुह्मी (आपल्या मनोरथांत) सफल व्हाल. ३५. ज्या लोकांनीं नास्तिकपणा पत्करला, त्यांच्यापाशीं जमिनींत जी (कांहींहि मालमत्ता) असेल ती सारीचीसारी आणि त्याबरोबर तितकीच आणखीहि जरी असली, कीं पुनरुत्थानाचे दिवसाचे शिक्षेबद्दल, त्यांना ती देऊन सुटतां येईल; (तरीहि हा मोबदला) त्यांच्याकडून मान्य केला जाणार नाहीं. आणि त्यांच्यासाठीं दुःखप्रद शिक्षा (तयार) होय. ३६ ते इच्छितील कीं नरकाग्नींतून निघून पळावें; पण त्यांना तेथून निघतां येणार नाहीं; आणि त्यांस कायमची शिक्षा होय. ३७. आणि (मुसलमानांनों!) पुरुष चोरी करील तर व स्त्री चोरी करील तर त्यांच्या (त्या) कृत्यांबद्दल (बिनतफावत) उभयतांचे (उजवे) हात कापून टाका; हें शासन (त्यांच्याठायीं) परमेश्वराकडून (ठरलेलें) होय. आणि

(१) सर्वांत मोठें साधन हजरत पैगंबर साहेबांचें अक्षरशः अनुकरण होय. तसेंच जे सत्पुरुष पैगंबरांचे पदोपदीं चालतात त्यांचें अनुकरण करणें हेंहि महान पैगंबरांचेंच अनुकरण होय.

(२) 'उजव्या' ह्यातार्ची जी कैद आम्हीं लाविली आहे ती हदीसांतून म्हणजे पैगंबर साहेबांच्या वचनसंग्रहांतून घेतली आहे.

परमेश्वर परम समर्थ व (व्यवहारशास्त्र-)ज्ञानी होय. ३८. तर जो आपल्या अपराधानंतर पश्चाताप करील व (आपलें आचरण) सुधारील, तर अर्थात परमेश्वर त्याचा पश्चात्ताप मान्य करितो. कारण, परमेश्वर (सेवकांच्या अपराधांचा) क्षमाकर्ता व दयाळू होय. ३९. (हे वाचक-श्रोत्या! चोराचा पश्चात्ताप मान्य होण्याचें आश्चर्य करूं नकोस.) कां तुला माहीत नाहीं कीं आकाश व पृथ्वी ह्यांत परमेश्वराचीच हुकमत होय. तो ज्याला इच्छील त्याला शिक्षा देईल व ज्याला इच्छिल त्याला क्षमा करील. आणि परमेश्वर सर्व शक्तिमान् होय. ४०. हे पैगंबरा! जे लोक नास्तिकपणाकडे त्वरेनें धांव मारीत जातात त्यांच्यामुळें तूं दिलगीर होऊं नकोस; (हे दोन प्रकारचे लोक होत,) कित्येक तर असे (दांभिक) होत कीं ते आपल्या तोंडांनीं तर ह्मणतात कीं आम्हीं विश्वास धरिला व त्यांच्या अंतःकरणांनीं तर (मुळीं) विश्वासच धरिला नाहीं; आणि कित्येक यहुदी होत कीं ते (खोट्या) खोट्या गोष्टींचें कर्णसुख घेत फिरतात; (आणि) कर्णसुखहि घेत फिरतात (तर) जे लोक (अजून) तुजपाशींहि आले नाहींत अशा (दुसऱ्या) दुसऱ्या लोकांसाठींच. (तौरातचे हुकूम, उदाहरणार्थ, धोंडमाराच्या हुकमाचे) शब्दांस त्यांच्या जागे (म्हणजे अर्थबोध निश्चित झाल्यानंतर त्या)वरून ते फिरवाफिरव करितात. ते (लोकांस) सांगतात कीं जर (मोहंमदकडूनहि, आम्हीं जो सांगतों) हाच (हुकूम) तुम्हांस दिला जाईल, तर तो

---

(१) ह्मणजे पैगंबर साहेब व त्यांच्या धर्माविषयीं जे लोक कर्णोपकर्णी कुजबुज करण्यांत हर्ष पावत होते, व ही खोटीनाटी कुजबुज आपल्यालाच बरी वाटावी ह्मणून नव्हे; तर ज्या लोकांस पैगंबर साहेबांशीं अजून कसलाच संबंध नव्हता त्यांस जाऊन ऐकवीत असत. हेतु हा कीं त्या लोकांच्या मनांत हजरत पैगंबरांविषयीं श्रद्धा उत्पन्न होऊं नये व त्यांच्या सहवासांत येण्यापूर्वी व इस्लामधर्माविषयीं त्यांची द्वेषबुद्धि तीव्र व्हावी. सध्यांहि अशाच प्रकारचें मिथ्या निवेदन करण्यास ख्रिस्ती पाद्रीहि मागें पुढें पाहत नाहींत. परमेश्वर अशा लोकांत न्यायबुद्धि जागृत करो व त्यांस सन्मार्ग दाखवो.

(मान्य करून) घ्या. आणि जर तुम्हांस (नेमका) तोच हुकूम न दिला जाईल तर (त्याविषयीं) जपून राहा. आणि (हे पैगंबरा!) ज्याला परमेश्वर (अधर्माचे) कसोटींत ताडून पाहूं इच्छितो, त्याच्यासाठीं परमेश्वरापुढें तुझा कांहींच जोरा चालूं शकत नाहीं. हे ते लोक होत कीं परमेश्वरहि त्यांच्या अंतःकरणास (पापगंधापासून) शुचिर्भूत करूं इच्छित नाहीं. या लोकांची इह-लोकींहि फजिती आहे व परलोकींहि त्यांच्यासाठीं मोठी (सक्त) शिक्षा होय. ४१. (हे लोक खोट्या) खोट्या गोष्टींचें कर्णसुख घेत फिरतात व हरामाचा माल खाऊन चट करीत जातात. तर (हे पैगंबरा!) जर (हे लोक आपल्या खटल्यांचे निवाडे करवि-ण्यास) तुजपाशीं येतील, तर (तुला अखत्यार आहे, पाहिजे तर,) तूं त्यांचा परस्पर फैसल्ला कर, अगर त्यांच्या (प्रकरणांत मध्यस्ती करण्या)पासून अलिप्त राहा. आणि जर तूं त्यांच्या (प्रकरणांत मध्यें पडण्या)पासून अलिप्त राहशील, तर ते तुला कोणाहि तऱ्हेचें नुकसान पोहोंचवूं शकणार नाहींत. आणि जर तूं फैसल्ला सांगशील तर त्यांच्यांत न्यायानें फैसल्ला कर. कारण कीं, परमेश्वर न्याय करणाऱ्यांवर प्रीति ठेवितो. ४२. आणि (हे लोक) कसे तुजपाशीं न्याय निवाडायास येतात? व वास्तविक पाहतां, खुद्द त्यांच्यापाशीं तौरात आहे कीं त्यांत ईश्वराज्ञा आहे. मग ह्यानंतरहि ते (ईश्वराज्ञेकडून) तोंड चुकवितात, व ह्यांना (मुळापासून) विश्वास (ह्मणून) नाहींच. ४३. निःसं-शय आह्मींच तौरात (पुस्तक) प्रकट केलें; कीं त्यांत (हर-तऱ्हेचीं) बोधवचनें व (विश्वासाचा) प्रकाश होय. (परमेश्वराचे) आज्ञाधारक (सेवक) असे जे (बनी-इस्राएलांचे) प्रवक्ते तेहि त्यासच अनुसरून यहुद्यांस हुकूम देत आले आहेत; आणि (तसेच प्रवक्त्यां-शिवाय, यहुद्यांचे) गुरु (ह्मणजे साधुसंत) व विद्वान हेहि. कारण कीं, ते ईश्वरी पुस्तकाचे संरक्षक ठरविले गेले होते; व ते त्याचें प्रत्यक्ष संरक्षण करीतहि राहिले. तर (हे सांप्रतकाळच्या यहुद्यांनो!) लोकांस भिऊं नका, व माझेंच भय बाळगा; आणि माझीं महा वाक्यें (इहलौकिक)

क्षुल्लक किंमतीस विकूं नका. आणि जो कोणी परमेश्वरानें प्रकट केलें आहे त्या (पुस्तका)नुसार हुकूम न देईल तर हेच लोक नास्तिक होत. ४४. आणि आह्मीं तौरातमध्यें यहुद्यांस लेखी हुकूम दिला होता कीं जिवाबद्दल जीव व डोळयाबद्दल डोळा व नाकाबद्दल नाक व कानाबद्दल कान व दांताबद्दल दांत आणि जखमांचा बदला (तसल्याच जखमा.) मग जो कोणी (आपल्यावर जुलूम झाल्या-वर) बदला घेणें धर्मार्थ माफ करून टाकील, तर तें त्या(च्या पापां)चें प्रायश्चित होईल. आणि जो कोणी परमेश्वरानें प्रकट केलें आहे त्या (पुस्तका)प्रमाणें हुकूम न देईल, तर हेच लोक अन्यायी होत. ४५. आणि ह्यामागून ह्या (पैगंबरां)च्याच

---

(१) ४१ ते ४४ या वाक्यांच्या प्रकटीकरणाचें मूलभूत कारण असें आहे कीं मदिनेजवळील खैबर शहराच्या दोन अब्रूदार धनिक स्त्रिपुरुषांनीं जारकर्म केलें. त्यांच्या शास्त्रांत व्यभिचाराची शिक्षा धोंडमार होती. परंतु दोघांहि अपराध्यांच्या अब्रूमुळें त्यांस त्यांचा मोठा विचार येऊन पडला होता. हा तो वेळ होय कीं जेव्हां मदिनेंत पैगंबर साहेबांची सत्ता बसत चालली होती व परधर्मीय लोकही आपले बहुतेक झगडे निकालासाठीं त्यांच्यापुढें आणीत होते. ह्या गोष्टींची चर्चा लोकांतहि चाललीच होती. त्यांच्या पक्ष-कारांनीं हें प्रकरण पैगंबर साहेबांपुढें अशा आस्थेनें आणूं पाहिलें कीं हेहि अपराध्यांची कड उचलून धरतील. ते ह्या विचारांत होते कीं प्रथम पैगं-बर साहेबांचें मत माहीत करून घ्यावें व समाधान झाल्यावर हें प्रकरण त्यांजपुढें मांडावें. अखेर हें प्रकरण त्यांच्यापाशीं गेलें व त्यांनीं तोच धोंडमाराचा हुकूम ऐकविला व तौरात पुस्तकाचा हवाला दिला. तौरात मागविण्यांत आलें तों, यहुदी तो हुकूम लपवूं लागले. पण शेवटीं त्यांची ही चोरी पकडण्यांत आली; आणि ह्या सर्व वाग्दंडाचें कारणहि हेंच होय.

(२) याच्या मागील वाक्यांच्या प्रकटीकरणाचें मूलभूत कारण, यहुद्यांत उघडकीस आलेलें व्यभिचाराचें प्रकरण होतें. त्यांतील अपराधी अब्रूदार होते म्हणून धोंडमाराचा हुकूम अमलांत आणण्यास तौरातचे हुक-माविरुद्ध ते हेळसांड करीत होते. आणि या वाक्यांत सूड किंवा बदल्याचा हुकूम आहे; व हे नियम सर्वांस लागू आहेत. मग अपराधी कोण व

पदोपदीं आह्मीं मरयमचा पुत्र ईसा यास चालविलें; कीं तो आपल्या (वेळीं) पूर्वींपासूनच जें तौरात होतें त्याचें सत्यत्व दर्शवीत होता. आणि आह्मीं त्याला इंजीलहि दिलें कीं त्यांत (हरतऱ्हेचा) बोध व (सन्मार्ग-)प्रकाश हीं होत. आणि तौरात जें त्याच्या (प्रकटीकरण काळाचे) पूर्वींपासूनच (अस्तित्वांत) होतें त्याचें (हें इंजील) सत्यत्व दर्शवितें व तें (स्वतांहि परमेश्वराला) भिऊन वागणाऱ्यांसाठीं सन्मार्ग व बोध असें होय. ४६. आणि इंजील वाल्यांस (ख्रिस्ती होण्याच्या नात्यानें) पाहिजे कीं परमेश्वरानें त्यांत जो (हुकूम) सादर केला आहे त्याला अनुसरूनच त्यांनीं हुकूम देत जावा. आणि जो कोणी परमेश्वरानें प्रकट केलेल्या (हुकमा) प्रमाणें हुकूम न देईल, तर हेच लोक आज्ञाभंजक होत. ४७. आणि (हे पैगंबरा!) आम्हीं तुलाहि सत्यपूर्ण पुस्तक प्रकट केलें कीं तें त्याच्या (प्रकटीकरणाच्या वेळीं) पूर्वींपासून जीं पुस्तकें (अस्तित्वांत) आहेत त्यांची सत्यताहि पटवितें व त्यांचें संरक्षकहि होय.

कोणत्या पदवीचा आहे याचा कसलाच विचार न बाळगितां त्याला शिक्षा दिली जावी. असाच धोंडमाराचा हुकूमहि सर्वांस सारखाच लागू होता. परंतु यहुदी दरेक कामांत ऐहिक लोभास मध्यें आणीत असत.

(१) या वाक्यांत यहुदी व ख्रिस्ती लोकांस ह्यासाठीं वाग्दंड केला गेला आहे कीं ते यहुदी व ख्रिस्ती होण्याचा दावा करतात पण आपलीं दिव्य पुस्तकें तौरात ह्मणजे जुना करार व इंजील ह्मणजे शुभवर्तमान यांतील गोष्टी कृतींत आणीत नाहींत. वस्तुतः त्यांना पाहिजे होतें कीं जर ते यहुदी व ख्रिस्ती होण्याचे दावेदार आहेत तर त्यांनीं ईश्वरी पुस्तकाचे नियम पाळले पाहिजेत. पण त्यांचा दावा हा तोंडीच दावा आहे; त्यास प्रमाण नाहीं. त्यांची कृति त्यांच्या दाव्याचें सत्यत्व पटवीत नाहीं.

(२) कुराणाला त्याच्या पूर्वींच्या पुस्तकांचें संरक्षक म्हटलें आहे; त्याचा अर्थ हा कीं तें त्या पुस्तकांत कोणा तऱ्हेचा फेरबदल केला जाणें वाजवी समजत नाहीं. म्हणूनच कुराणांत ग्रंथधारी लोकांस त्यांनीं आपल्या पुस्तकांत केलेले फेरबदल व ढवळाढवळी विषयीं वारंवार फार सक्तीनें दोष दिला गेला आहे.

तर जें कांहीं परमेश्वरानें (तुला) सादर केलें आहे, तूंहि त्या प्रमाणेंच त्या लोकांस हुकूम दे; आणि जी सत्य गोष्ट तुला (परमेश्वराकडून) पोहोंचली आहे तिला सोडून, तूं त्यांच्या मनोवासनेचें अनुकरण करूं नकोस. आम्हीं (वेळोवेळीं) तुमच्यांतून प्रत्येक (समाजा)साठीं एक शास्त्र व (खास) एक सांप्रदाय ठरविला. आणि जर परमेश्वर इच्छिता, तर तो तुह्मां सर्वांस एकच (धर्माचे) अनुयायी करता. परंतु (निरनिराळीं शास्त्रें पाठविण्याचा) हा उद्देश (राहिला) आहे कीं जे हुकूम (तुमच्या परिस्थितीनुरूप वेळोवेळीं) तुह्मांस दिले त्यांत तुह्मांस (वेळोवेळीं) कसून पाहावें. तर (मुसलमानांनों !) तुह्मीं (सांप्रतकाळच्या इस्लामी शास्त्राप्रमाणें) चांगल्या कामांकडे सरसावून जा. (कारण,) तुह्मां सर्वांस परमेश्वराकडेच परत जाणें आहे. तर ज्या ज्या गोष्टींत तुह्मीं लोक (जगांत) मतभेद करीत राहिलां आहां, तो तुह्मांस त्या (सर्वां)ची हकीकत विदित करील. ४८. (सारांश, हे पैगंबरा! तूं तर आपल्या धर्मशास्त्रावर कायम राहा;) आणि परमेश्वरानें जें (पुस्तक) (तुला) प्रकट केलें आहे त्याला अनुसरूनच त्या लोकांस हुकूम दे, व त्यांच्या मनोवासनेचें अनुकरण करूं नकोस व त्यां(च्या डाव-पेंचा)विषयीं जपत राहा; कीं जें (पुस्तक) परमेश्वरानें तुला प्रकट केलें आहे (असें न होवो कीं) त्याच्या कोणा हुकमापासून हे लोक तुला भटकवितील. मग जर (हे लोक तुझा कह्या) न मानतील, तर जाणून अस कीं परमेश्वरालाच असें मंजूर आहे कीं त्यांच्या कोणा पापांचे कारणें त्यानें त्यांच्यावर एखादें अरिष्ट आणावें. आणि निःसंशय बहुतेक लोक अलबत आज्ञाभंजक होत. ४९. तर कां ते (ह्यावेळीं) अज्ञान[१] काळाचा हुकूम इच्छितात? आणि जे लोक पक्का विश्वास ठेवितात त्यांच्या करतां परमेश्वरापेक्षां

(१) इस्लामचे पूर्वींचा वेळ मूर्तीपूजक अरब लोकांसाठीं अज्ञान-काळ ह्मणवितो. कारण सर्वांत पहिलें पुस्तक जें ह्या अरब लोकांस प्रकट झालें तें हेंच कुराण होय. ह्याच्या अगोदर तर त्यांना माहीतच नव्हतें कीं परमेश्वर वस्तुत: काय आहे व तो काय इच्छितो?

उत्तम हुकूम देणारा (आणखी) कोण होऊं शकतो? ५०. अहो मुसलमानांनों! तुह्मीं यहुदी व खिस्ती यांस स्नेही[1] बनवूं नका. (हे लोक तुमच्या विरोधांत) एकमेकांचे दोस्त होत. आणि तुह्मांपैकीं जो कोणी यांना दोस्त बनवील, तर निःसंशय तोहि त्यांच्यांतलाच (एक) होय. कारण कीं, परमेश्वर अशा जालिम लोकांस सन्मार्ग दाखवित नसतो. ५१. तर (हे पैगंबरा!) ज्या लोकांचे अंतःकरणांत (अविश्वासाचा) रोग आहे, तूं त्यांना पाहशील कीं ते ह्या (यहुदी व खिस्ती यांस दोस्त बनविण्यां)त (फार) त्वरा करतात; ते म्हणतात (काय) कीं आम्हांस या गोष्टीची भीति

---

(१) हजरत पैगंबर साहेबांनीं लोकांस इस्लामधर्मशिक्षण देऊन मुसलमानांचा एक नवीन समाज स्थापिला. या धर्मांत मोठ्या कंठरवानें ईश्वरैक्यमताची ताकीद व समर्थन आहे; ह्मणून मुसलमानांचीं धर्म मतें, यहुदी, खिस्ती व मूर्तीपूजक अरब वगैरे यांच्याशीं मेळ खात नव्हतीं. जरी पैगंबर साहेबांनीं पुष्कळ प्रमाणें पटवून समजाविलें, तरी थोड्याशाच लोकांनीं विश्वास धरिला. व बाकीच्यांनीं देशभर वैर माजविण्यावर कमर बांधली. जोंवर मुसलमानांचा समाज कमजोर व अल्पसंख्य होता तोंवर प्रतिपक्षानें छळ करण्यांत कोणतीच कसर ठेविली नाहीं. यावरहि मुसलमान सहन व उपेक्षा करीत व त्यांना नरमाईनें समजावीत राहिलें. परंतु "चांभाराच्या देवाला खेटरांचीपूजा" मिळालीच पाहिजे. तेव्हां मुसलमान आपलें बळ एकवटून जशास तसा जबाब देऊं लागले. सारांश, लढाई ठरली व यथासांप्रदाय तिची परंपरा वर्षों गणती चालू राहिली. ही गोष्ट जगजाहीर आहे कीं दोन्हीं पक्षांतहि लढाई होऊं लागते, व ती हमरातुमरी नव्हे तर, तीरतलवारीची लढाई ह्मणजे एक दुसऱ्याच्या जिवाचा घोट घेण्यास तयार असतो; अशा परिस्थितींत एकापक्षाचे लोकांस दुसऱ्या पक्षाचे लोकांशीं स्नेह ठेवणें हें आपल्या पक्षाच्या नाशास कारणीभूत होणें आहे. तर यहुदी व खिस्ती यांशीं दोस्ती ठेवण्याची मनाई तात्पुरती व विशिष्ठ प्रकारचीच होती. हे लष्करी बंदोबस्त प्रत्येक देशास व प्रत्येक राज्यास करावे लागतात व त्यांचा संबंध जगाचे लढाई झगड्यांशींच होय. धर्मसंबंधीं विरोध ह्मणजे मतांतर ही दुसरी गोष्ट आहे. जास्त खुलाशासाठीं पाहा अध्याय ७२.

लागून राहिली आहे कीं कोठें (असें न व्हावें, कीं घर बसल्या) आम्हांवर एखादें कालचक्र येऊन जावें. पण (कांहीं दिवस जातां,) लवकरच, परमेश्वर (मुसलमानांचा) विजय अगर (आणखी) कांहीं गोष्ट आपल्याकडून (घडवून) आणील; तर (त्या वेळीं हे दांभिक, इस्लामचें वर्चस्व व त्याच्या सत्यत्वाविषयीं) आपल्या मनांत जे (कुतर्क) लपवून ठेवीत होते त्याबद्दल पश्चात्ताप पावतील. ५२. आणि (ह्यानें त्यांचा दांभिकपणा मुसलमानांचे निदर्शनास येईल; तेव्हां) मुसलमान (हे त्यांच्या स्थितीची कींव येऊन आपसांत) म्हणूं लागतील कीं हेच कां ते लोक कीं जे (वरवरून) मोठ्या जोरानें परमेश्वराच्या (कडाकड) शपथा वाहीत (व आम्हांस सांगीत) कीं आम्हीं तुमच्या संगतीं आहों? (व आंतल्या आंत यहुद्यांच्या कुमकेसाठीं झटत) तर त्यांचें सारें केलें (सवरलें) अक्रीत झालें व ते (सफाई) बुडाले. ५३. अहो मुसलमानांनों! तुमच्यांतून जो कोणी आपल्या (इस्लाम-)धर्माहून फिरून जाईल तर परमेश्वर (त्याची लेशमात्रहि पर्वा करीत नाहीं; तो) अशा लोकांस आणून हजर करील कीं ज्यांच्यावर तो प्रीति ठेवीत असेल व जे त्याच्यावर प्रीति ठेवीत असतील. ते मुसलमानांशीं नम्र (व) नास्तिकांशीं उग्र असे (असून), परमेश्वराचे मार्गांत आपले प्राण लढवितील, व कोणाहि निंदा करणाऱ्याच्या निंदेचें (कांहींच) भय बाळगिणार नाहींत. हीहि परमेश्वराची (एक) कृपा होय. ती तो ज्याला इच्छील त्याला देईल. आणि परमेश्वर (दयेच्या मानानें) सर्व व्यापी (व सर्वांच्या स्थितीशीं) वाकब होय. ५४. (मुसलमानांनों!) तुमचे दोस्त (म्हटलें म्हणजे) काय ते हेचः—परमेश्वर व परमेश्वराचा पैगंबर व मुसलमान कीं जे नमाज पढतात व जकात देतात आणि जे (सर्वकाळ परमेश्वरापुढें) झुकून राहतात ते. ५५. आणि जो कोणी परमेश्वर व परमेश्वराचा पैगंबर व मुसलमान यांचा दोस्त होऊन राहील, तर (तो ईश्वरपक्षीय होय; आणि) परमेश्वराच्या पक्षाचाच वोल-बाला होय. ५६. अहो मुसलमानांनो! ज्यांनीं तुमच्या धर्माला हंशी व खेळ बनवून ठेविला आहे, म्हणजे (यहुदी व ख्रिस्ती) कीं ज्यांना तुमच्या पूर्वी पुस्तक दिलें जाऊन चुकलें आहे त्यांना व नास्तिकांना

(आपले) मित्र बनवूं नका. आणि जर तुह्मीं (खरे) मुसलमान आहां तर परमेश्वराला भीत राहा. ५७. आणि जेव्हां तुह्मीं (नमाजीची बांग पुकारून लोकांस) नमाजीसाठीं बोलवितां, तेव्हां हे लोक नमाजीला हंशी व खेळ बनवितात. (आणि) हें (गैरशिस्त कार्य यांच्या हातून) ह्यासाठीं (घडून येतें) कीं हे असे (बेवकुब) लोक होत कीं (बिलकुल) समजत नाहींत. ५८. (हे पैगंबरा! यहुद्यांस) विचार कीं हे ग्रंथधारी लोकांनों! आम्हां (मुसलमानां)त तुह्मीं काय दोष काढतां? हाच ना कीं आम्हीं परमेश्वरावर व जें (कुर्आन्) त्यानें आह्मांस प्रकट केलें आहे त्यावर व जें (पुस्तक याच्या)पूर्वीं प्रकट होऊन चुकलें आहे त्यावर, विश्वास ठेविला आहे; आणि हें कीं तुमच्यांतले बहुतेक आज्ञाभंजक होत? ५९. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं बरें, मी तुह्मांस (खरोखरी असे सदोष) दाखवूं कीं जे परमेश्वरासमीप ह्या (तुमच्या कल्पित निंदार्ह लोकां)पेक्षांहि कोठें फारच वाईट मोबदल्यास पात्र ठरतात? (खरोखरी दूषणीय) ते (होत कीं) ज्यांना परमेश्वरानें शापग्रस्त केलें व तो त्यांच्यावर कोपायमान झाला; आणि कित्येकां(स विरूप करून त्यां-)ना त्यानें वानरें व डुकरें बनविलीं; व त्यांनीं (परमेश्वरास सोडून) सैताना(च्या बहकवण्यानें वासरा-)ची पूजा केली. तर हे लोक (ह्मणजे तुह्मीं) दर्जांत (आह्मांपेक्षांहि कोठें) वाईट आणि सरळ मार्गाहून फारच (दूर) भटकून गेलेले (असे ठरलां). ६०. आणि (मुसलसानांनों!) जेव्हां हे लोक तुह्मांपाशीं येतात, तेव्हां ते ह्मणतात कीं आह्मीं विश्वास धरिला. व वास्तविक पाहतां, ते नास्तिकपणाच संगती घेऊन आले होते

(१) मदिनेंत एक खिस्ती होता; तो बांग पुकारण्याच्या वेळीं ह्मणत असे कीं जळो तो लबाड बोलता. एके दिवशीं त्याच्या चाकरानें घरांत अग्नि आणिला व पेटविला; तों आग भडकली आणि खिस्ती आपल्या कुटुंबासह जळून घरांतच भस्म झाला. ही, परमेश्वराच्या नांवाला हंशी खेळ बनविण्याची शिक्षा त्या लबाडास त्याच्याच ह्मणण्याप्रमाणें मिळाली.

(२) भावार्थ हाच कीं तुमच्यांतले बहुतेक आज्ञाभंजक आहेत म्हणून आम्हीं तुमच्या डोळ्यांत सलतों हाहि आमचाच का दोष?

व ते नास्तिकपणाच संगती घेऊन चालतेहि झाले. आणि जो (द्वेषभाव ते मनांत) लपवून होते त्याला परमेश्वर खूप जाणतो. ६१. आणि (हे पैगंबरा!) तूं त्यांच्यांतून बहुतेकांस पाहशील कीं पापकर्म (म्हणजे लबाडी) व जाचजुलूम व हरामाचा माल खाणें यांजवर ते एकदम तुटून पडतात. अर्थात् हे लोक जीं (कामें) करतात तीं फारच वाईट होत! ६२. ह्यांना ह्यांचे रब्बी (म्हणजे साधुसंत) व पंडित हे, लबाड बोलणें व हरामाचा माल खाणें यांपासून कां ह्मणून मनाई करीत नाहींत? (त्यांचे साधुसंत व शास्त्री) जी (उपेक्षा व हेलसांड) करतात ती खरोखर (फारच) वाईट होय! ६३. आणि यहुदी ह्मणतात कीं परमेश्वराचा हात (आजकाल) तंग[१] आहे. त्यांचेच हात तंग होऊन जावोत व त्यांच्या (ह्या) बोलण्याबद्दल त्यांना परमेश्वराचा) शाप लागो–(परमेश्वराचा हात तंग नाहीं); किंबहुना त्याचे दोन्ही हात सढळ आहेत. तो कसें इच्छितो तसें खर्च करितो. आणि (हे पैगंबरा! हे लोक तुझ्याशीं मत्सर व द्वेष बाळगितात ह्मणून हें कुरआन्) जें तुझ्या पालनकर्त्याकडून तुला प्रकट झालें आहे तें अवश्य त्यांच्यांतून बऱ्याच लोकांची शिरजोरी व नास्तिकपणा वृद्धिंगत होण्यास कारणीभूत होईल. आणि (ह्याच मत्सराची सजा होय कीं) आम्हीं त्यांच्या आपसांतहि वैमनस्य व द्वेषभाव घालून टाकला आहे (कीं तो) पुनरुत्थानाचे दिवसा पावेतों (निवणार नाहीं.) जेव्हां जेव्हां ते लढाईचा वणवा पेटवितात, तेव्हां तेव्हां परमेश्वर तो विझवून टाकितो; आणि ते मुलखांत फिसाद माजवीत फिरतात. आणि परमेश्वर फिसादखोरांस प्रीय ठेवीत नसतो. ६४.

(१) पैगंबर साहेबांस धर्मयुद्ध वा जिहाद याच्या सरंजामासाठीं अगर स्वदेश त्याग करून आलेल्या मुसलमानांचे खर्चवेचा करतां अथवा मुसलमानांचे सार्वजनिक कामाकरितां फंड गोळा करण्याची जरूरी दिसून येई; तेव्हां यहुदी हे मुसलमानांस टोमणे मारीत कीं मुसलमानांचा परमेश्वर कंगाल होऊन गेला आहे. दुसरें असें कीं यहुदी जेव्हां पैगंबरास नाकारूं लागले तेव्हां परमेश्वरानें त्यांची निर्वाह–साधनांची त्याच्यावर ददात आणिली ह्मणून ते परमेश्वराला कंगाल ह्मणूं लागले. हाहि खोडसाळपणा होय.

आणि जर ग्रंथधारी लोक विश्वास धरिते व (परमेश्वराला) भीते तर आह्मीं यांच्यावरून यांचे अपराध अवश्य काढून टाकतों व यांना (स्वर्गाचे) परम सुखोद्यानांतही जरूर (नेऊन) दाखल करितों. ६५. आणि जर हे, तौरात व इंजील आणि जीं (पुस्तकें) यांच्या पालनकर्त्याकडून यांजला सादर झालीं आहेत तीं, कायम राखते, (व पाळते) तर जरूर (आह्मीं यांना अशी बरकत देतों कीं यांच्या) वरून (अन्नवृष्टी होते) आणि यांच्या पायांच्या खालून (रेलचेल निघते; व हे खुशाल) खाते. यांच्यांतून कांहीं लोक नेमस्तहि होत; आणि यांच्यांतले बहुतेक तर (दुराचरणी होत व) ते जें कांहीं करतात तें फारच वाईट होय. ६६. हे पैगंबरा! जे (हुकूम) तुला तुझ्या पालनकर्त्याकडून सादर झाले आहेत ते तूं (जशाचे तसेच लोकांना) पोहोंचवून दे. आणि जर त्वां (असें) न केलेंस तर (समजलें जाईल कीं) तूं परमेश्वराचा (कोणताच) संदेश (लोकांस) पोहोंचविला नाहींस. आणि परमेश्वर तुला लोकां(चे अपाया)पासून सुरक्षित[1] ठेवील. कारण कीं, परमेश्वर, जे लोक नास्तिकपणा करतात त्यांस (असा) मार्गच दाखविणार नाहीं (कीं ते तुझ्यावर हात टाकूं शकतील.) ६७. (हे पैगंबरा! यहुदी व ख्रिस्ती यांस) सांग कीं अहो ग्रंथधारी लोकांनों! जोंपर्यंत तुह्मीं तौरात व इंजील आणि जीं (पुस्तकें) तुमच्या पालनकर्त्याकडून तुह्मांस सादर झालीं आहेत तीं कायम न राखाल तोंपर्यंत (धर्म, ज्याचा तुह्मीं दावा सांगतां त्याशीं) तुह्मांस कोणचेंच कर्तव्य नाहीं. आणि (हे पैगंबरा! ज्या अर्थीं हे लोक तुझा द्वेष बाळगितात त्या अर्थीं हें कुरआन्) जें तुला तुझ्या पालनकर्त्याकडून प्रकट झालें आहे तें त्यांच्यांतल्या बहुतेकांची शिरजोरी व (तसाच त्यांचा) नास्तिकपणा वृद्धिंगत होण्यास अवश्य कारणीभूत होईल. तर जे नास्तिक होत त्या लोकां(च्या परिस्थिती)बद्दल तूं

(१) या महावाक्याच्या प्रकट होण्यापर्यंत हजरत पैगंबर साहेब आपल्या संगतीं रक्षक व पाहरेकरी ठेवीत होते; पण हें ईश्वरी आश्वासन प्रकट होतांच सर्वांस त्यांनीं रजा दिली. परमेश्वरावर इतकी त्यांची दृढ निष्ठा होती. हीहि एक गोष्ट कुराण हें ईश्वरप्रणीत आहे यास प्रत्यक्ष प्रमाण होय.

(मुळींच) खेद करूं नकोस. ६८. यांत शंका नाहीं कीं जे मुसलमान आहेत ते व जे यहुदी आहेत ते आणि साबी व ख्रिस्ती (यांजपैकीं) जो कोणी परमेश्वरावर व शेवटल्या दिवसावर विश्वास ठेवील व सुकृत्यहि करील, तर (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) अशा लोकांस (कोणा तऱ्हेची) भीति राहणार नाहीं व ते (कोणा प्रकारें) दुःखीहि होणार नाहींत. ६९. (बनी—इस्राएल जर सत्य स्वीकारण्याचें नाकारितील तर ही कांहीं नवीन गोष्ट नव्हे पूर्वींहि) आह्मीं (या) बनी—इस्राएलां (म्हणजे यांच्या वडिलां)पासून पक्कें वचन घेऊन चुकलों आहों (कीं तोरातवर कायम राहणें;) आणि आह्मीं यांच्याकडे (बरेच) पैगंबरहि पाठविले. (पण,) जेव्हां कधीं कोणी पैगंबर यांच्यापाशीं असे हुकूम घेऊन आला कीं यांच्या मनाला ते नकोसे वाटत होते; तेव्हां ते कित्येकांस पाखंडी ह्मणाले व कित्येकांची कत्तल उडवूं लागले. ७०. आणि ते समजले कीं (असें केल्यानें) कसलेंच अरिष्ट येणार नाहीं. आणि (ह्या त्यांच्या खोट्या कल्पनेमुळें) ते आंधळे व बहीरे होऊन गेले (कीं त्यांनीं ना सरळमार्गच पाहिला व ना सत्य गोष्टच ऐकिली). तदनंतर (हि एके काळीं त्यांनीं पश्चात्ताप केला आणि) परमेश्वरानें त्यांचा पश्चात्ताप मान्य केला. तथापि त्यांच्यांतून बहुतेक (पुन्हां) आंधळे व बहीरे बनले; आणि (या वेळचे यहुदींहि) जें कांहीं करीत राहिले आहेत तेंहि परमेश्वर पाहतच आहे. ७१. जे लोक म्हणतात कीं मरयमचा पुत्र ख्रिस्त हाच परमेश्वर होय, ते (या अशा बोलण्यानें) निःसंशय नास्तिक होऊन गेले. आणि ख्रिस्त (तर असें) प्रतिपादित होता कीं हे बनी—इस्राएलांनो! तुह्मीं परमेश्वराचीच उपासना करा; कीं तो माझाहि पालनकर्ता होय व तुमचाहि पालनकर्ता (होय. आणि) यांत संशय नाहीं कीं जो कोणी परमेश्वराचा (कोणालाहि) सरकतदार ठरवील तर परमेश्वराकडून त्याला स्वर्ग निषिद्ध होऊन चुकला, व त्याचें ठिकाण नरकाग्नी होय. आणि (अशा) जुलमी लोकांचा कोणीच

(१) पृष्ट २९. अध्याय २:६२ मध्यें हें महावाक्य बजिन्नस आलें आहे. जास्त खुलाशासाठीं त्यावरील टीपा १ व २ पाहा.

मदतगार नाहीं. ७२. जे लोक ह्मणतात कीं परमेश्वर (तर ह्याच) त्रयींतला (एक) तिसरा होय, तेही (अशा बोलण्यानें) निःसंशय नास्तिक होऊन गेले! व वास्तविक पाहतां, एकट्या परमेश्वराशिवाय अन्य कोणी उपास्य (ह्मणजे परमेश्वरच) नाहीं. आणि (परमेश्वरासंबंधीं जसजशा गोष्टी हे लोक उच्चारितात त्यांपासून जर ते पराङ्मुख न होतील, तर यांच्यापैकीं जे लोक नास्तिकपणा करीत राहतील, त्यांना दुःखप्रद शिक्षा पोहोंचेलच पोहोंचेल. ७३. तर कां (इतकें समजाविल्यावरहि) ते परमेश्वरापुढें पश्चात्ताप करीत व क्षमा भाकीत नाहींत? व वास्तविक पाहतां, परमेश्वर (तर फारच) क्षमाकर्ता व दयाळू होय. ७४. मरयमचा पुत्र ख्रिस्त हा तर केवळ एक पैगंबर होय एवढेंच. याच्या पूर्वींहि (अनेक) पैगंबर होऊन गेले आहेत. आणि याची मातोश्री (मरयमहि परमेश्वराची एक) सात्विक (सेविका) होती. (इतर मनुष्यांप्रमाणें हीं) उभयतां (मायलेकरें) अन्न खात होतीं. (हे पैगंबरा!) पाहा, तर खरें, कीं आह्मीं (आपलीं) प्रमाणें या लोकांस कशीं स्पष्ट करून करून सांगतों! व नंतरहि पाहा कीं (सैतानाचे बहकाविण्यानें) हे लोक कोठेंच उलटे भटकत चालले जात आहेत! ७५. (हे

(१) या जागीं ख्रिस्त्यांच्या अनेक पंथांपैकीं दोन पंथांचीं मतें दिलीं आहेत. एक पंथ ख्रिस्त येशूला परमेश्वर समजत होता; व दुसरा, अशा अजब तऱ्हेनें परमेश्वर मानीत होता कीं परमेश्वर व येशू व पवित्र आत्मा ह्या तिघांत परमेश्वरत्व आहे. ह्मणजे यांतील प्रत्येक परमेश्वर आहे. परमेश्वरानें यांचें खंडन करून ह्मटलें कीं हीं सर्व नास्तिक मतें होत, आणि परमेश्वर तर एकच होय. सत्पंथी ह्मणविणाऱ्या ख्रिस्त्यांच्या व्याख्येप्रमाणें परमेश्वर ह्मणजे सत्व, पुत्र ह्मणजे ज्ञान आणि पवित्र आत्मा ह्मणजे जीवन, असें जरी धरून चाललें तरी त्यांचीं अस्तित्वें भिन्नभिन्न असल्यामुळें ते एक होऊं शकत नाहींत. पहा मत्तय २७:४६ आणि योहान्न १६:७

(२) मतलब हा कीं उभयतांसहि भूक लागत होती व अन्नाची अपेक्षा राहात होती; आणि परमेश्वर तर निरपेक्ष असला पाहिजे.

पैगंबरा! तूं या लोकांस) सांग, कां तुह्मीं परमेश्वराशिवाय अशा वस्तूंची पूजाअर्चा करतां कीं ज्यांच्या अखत्यारांत तुमचें नफानुकसान (कांहींच) नाहीं? (अखत्यार तर एकिकडेच; त्यांना तुमच्या नफ्यानुकसानाची जाणीवहि नाहीं.) आणि परमेश्वरच असा होय कीं (तो सर्वांचें) ऐकितो (व सर्व कांहीं) जाणतो (व सर्व अखत्यारहि त्यालाच होय). ७६. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं हे ग्रंथधारी लोकांनों! तुह्मीं आपल्या धर्मांत नाहक (अनाठायीं) अतिशयोक्ति करूं नका; आणि जे लोक (तुमच्या)पूर्वीं बहकून चुकले आहेत व ज्यांनीं बहुतेकांस बहकावून सोडलें आहे व (अशा प्रकारें) सरळ मार्गाहून भटकून गेले आहेत त्या लोकांच्या (ह्मणजे आपल्या वाडिलांच्या) मनेच्छेचें अनुकरण करूं नका. ७७ बनी-इस्राएलांपैकीं ज्या लोकांनीं नास्तिकपणा केला, त्यांच्यावर दाऊद[१] व मरयमचा पुत्र ईसा[२] यांच्या तोंडून (परमेश्वराचा) शाप झाला. हा (शाप त्यांच्यावर) ह्यासाठीं (झाला) कीं ते बेहुकमी करीत होते व मर्यादेबाहेर जात होते. ७८. जें वाईट काम ते (एकदां) करूं लागत होते त्यापासून ते पराङ्मुख होत नसत. अर्थात् हे लोक जीं कामें करीत होते तीं (फारच) वाईट होत. ७९. (हे पैगंबरा!) तूं या (यहुद्यां)पैकीं बहुतेकांस पाहशील कीं ते नास्तिकांशीं मैत्री ठेवितात. अलबत त्यांनीं आपल्या ठायीं जी प्रस्तावना केली ती (फारच) वाईट होय; कीं (तिचा परिणाम हा झाला कीं इहलोकींहि) परमेश्वर त्यांच्याशीं नाखुष झाला व (परलोकींहि) हे सर्वकाल शिक्षेंतच राहतील. ८०. आणि जर (हे लोक) परमेश्वरावर व (आपला) पैगंबर (मूसा)

---

(१) दाऊद किंवा दाविद यांच्या मुखानें आयला येथील लोकांवर शब्बाथचा अनादर केल्यामुळें शाप झाला.

(२) मरयमचा पुत्र ईसा वा येशूंच्या तोंडून, ज्या लोकांनीं त्यांच्यासाठीं आलेल्या ताटाच्या चमत्कारावर विश्वास ठेविला नाहीं त्यांच्यावर शाप आला. बायबलांत याला जें (Table) मेज ह्मटलें आहे ही मोठी चूक होय. कारण त्या काळीं मेजावर जेवण्याची चालच नव्हती.

यावर आणि जें (पुस्तक) त्या (पैगंबरा)ला प्रकट झालें त्यावर विश्वास ठेवित असते, तर ते नास्तिकांस मित्र न बनविते. परंतु यांच्यापैकीं बहुतेक आज्ञाभंजक होत. ८१. (हे पैगंबरा!) मुसलमानांशीं वैर भाव राखण्याच्या मानानें, यहुदी व मूर्तीपूजक यांस तूं सर्व लोकांत जास्तच सक्त पावशील, आणि मुसलमानांशीं दोस्ती ठेवण्याच्या मानानें सर्व लोकांत जे लोक ह्मणतात कीं आह्मीं खिस्ती आहों त्यांस तूं जास्त जवळ पावशील. (मुसलमानांकडे खिस्त्यांचा) हा (रोंख) या कारणामुळें होय कीं यांच्यांत कित्येक उपाध्ये मंडळी व (मठवासी) साधुसंत होत; आणि (तसेंच) हें कीं हे लोक अहंकार करीत नाहींत. ८२.

(१) ह्मणजे यहुदीलोक जसा अहंकार करीत होते तसे खिस्ती गर्विष्ठ नव्हते. तर ते नम्र स्वभावाचे असून विचार स्वातंत्र्य मिळाल्यास सत्य स्वीकारण्यास सिद्ध होत. परंतु पाद्र्यांच्या अनावर अंकुशामुळें त्यांना विचारस्वातंत्र्य मिळत नाहीं. ह्मणूनच ते अधर्माला धर्म समजून बसले आहेत. जगांतील संस्कृतीच्याकाळीं ही परिस्थिती काईम राहणें ह्मणजे सोंवळा गोंधळ अतएव अंधेरच होय असें समजलें पाहिजे. पाद्र्यांचें इतकें प्रस्थ माजलें आहे कीं तो करील ती पूर्वदिशा. त्यांच्या विरुद्ध कोणी खरें मतहि प्रतिपादन करील तर तो बिचारा धर्मबाह्य (Heretic) ह्मणवितो. पण पूर्वी खिस्ती उपाध्ये व साधुसंतांची गोष्ट बहुतेक अंशीं अशी नव्हती. ह्मणूनच बहुतेक खिस्ती मुसलमान झाले; आणि अजूनहि होत आहेत.

पवित्र कुराण

भाग ७ वा.

सूरतुल्-माईदः (पुढें चालू).

आणि जेव्हां (ते लोक कुर्आन्) जें (आमच्या या) पैगंबर (मोहंमद) यास प्रकट झालें आहे तें ऐकतात, तेव्हां (हे वाचकश्रोत्या!) तूं त्यांच्या डोळयांस पाहतोस कीं ते आसवें ढाळीत आहेत; ह्यासाठीं

---

(१) हीं वाक्यें हबशी म्हणजे इथिओपियाचा ख्रिस्ती राजा नज्याशी व त्याचे दरबारी लोक जे ख्रिस्ती होते त्यांच्या संबंधानें प्रकट झालीं आहेत. गोष्ट ही कीं हजरत पैगंबर साहेबांनीं जेव्हां इस्लामाच्या उपदेशास सुरुवात केली तेव्हां पैगंबरांच्या घराण्यांतील कुरेशी लोक फार क्षुब्ध होऊन गेले. कारण कीं इस्लामधर्म उपदेशिल्यानें त्यांच्या पूर्वजांचे धर्मास अडथळा बसत होता. प्रथम प्रथम त्यांनीं धमकावून व दरडावून इच्छिलें कीं ही गोष्ट जेथल्या तेथेंच दबून जावी. परंतु पैगंबर साहेब एकसारखे उपदेश करीत राहिले व लोकहि एकएक दोनदोन करून इस्लामाची दीक्षा घेऊं लागले. तेव्हां कुरेशी लोकांनीं इतर घराण्यांस उचल देऊन व बहकावून सर्वांनीं मिळून मुसलमानांचा अनेक प्रकारें छळ सुरु केला. पैगंबर साहेब आपला चुलता अबुतालिब यांच्या रक्षणांत होते; व ते कुरेशींचे सरदारमंडळींपैकीं असल्यामुळें प्रतिपक्षाचे लोक, पैगंबरांचें कांहींच करूं शकले नाहींत. परंतु इतर मुसलमानांस फारच मुष्किल झाली व पैगंबर साहेबांसहि इतकी ताकद नव्हती कीं त्यांचें संरक्षण करिते. अखेर निरुपायास्तव त्यांनीं परवानगी दिली कीं इथिओपियाचा राजा नज्जाशी, जो सदाचरणी, न्यायी व प्रजावत्सल आहे, त्याच्या राज्यांत मुसलमानांनीं जाऊन राहावें. सारांश, प्रथम, ११ पुरुष व ४ स्त्रिया यांनीं तेथें आश्रय घेतला. ही पहिली हिजरत म्हणजे स्वदेश त्याग म्हणविते.

कीं त्यांना सत्य गोष्टीची ओळख पटली आहे. (कुर्आन् ऐकून) ते प्रार्थना करूं लागतात कीं हे आमच्या पालनकर्त्या! आह्मीं तर विश्वास धरिला. तर (सद्धर्माची) साक्ष पटविण्याऱ्यांबरोबर तूं आह्मांलाहि लेखून ठेव. ८३. आणि आह्मांला काय (वेड लागून गेलें) आहे कीं परमेश्वरावर व जी सत्य गोष्ट आह्मांपाशीं आली आहे तिच्यावर तर आह्मीं विश्वास न ठेवावा; आणि ही उमेद राखावी कीं आमचा पालनकर्ता आम्हांला सदाचरणी लोकांबरोबर (स्वर्गांत नेऊन) दाखल करील? ८४. तर यांच्या या म्हणण्याबद्दल परमेश्वरानें यांना (स्वर्गाच्या) अशा बागा दिल्या कीं ज्यांच्या खालून (पाण्याचे) पाट वाहतात; (व हे) त्यांत सदासर्वदा राहतील. आणि (प्रांजलपणें) सुकृत्य करणारांचा हाच मोबदला होय. ८५. आणि ज्या लोकांनीं (सद्धर्म म्हणजे इस्लामास) नाकारिलें व आमच्या निशाण्यांस पाखंड म्हटलें, हेच नरकवासी होत. ८६. अहो मुसलमानांनो! परमेश्वरानें जे चोखे पदार्थ तुह्मांसाठीं अनिषिद्ध ठरविले आहेत त्यांस तुह्मीं (आपल्यासाठीं) निषिद्ध करूं नका; आणि मर्यादे बाहेरहि जाऊं नका. कारण, परमेश्वर मर्यादेबाहेर जाणारांस पसंत करीत नाहीं. ८७. आणि परमेश्वरानें जी तुह्मांस हला-

या मंडळींत पैगंबर साहेबांच्या कन्या रुकिया व त्यांचे पति हजरत उस्मान बिन अफ्फान व पैगंबरांचे आतेभाऊ जुबैर बिन अव्वाम हेहि होते. दुसऱ्या खेपेस पैगंबरांचे चुलत भाऊ जाफर तय्यार बिन अबुतालिब हे इतर मुसलमान स्त्रीपुरुषांसह तेथें पोहोंचले. स्त्रिया व मुलें खेरीज करून ८२ माणसें गोळा झालीं. तेथेंहि कुरेशीलोकांनीं त्यांस चैन पडूं दिलें नाहीं; व नज्ज्याशीपाशीं जाऊन चहाड्या करूं लागले कीं हे अधर्मी असून तुमच्या देशांत फिसाद फैलाविण्यास आले आहेत. हे तुमच्या येशूख्रिस्तासहि मानीत नाहींत. यावरून नज्ज्याशीनें मुसलमानांस बोलावणें केलें. जाफर सर्वांच्या वतीनें वकील झाले व त्यांनीं कुराणाचे कांहीं अध्याय व विशेषें करून मरयमचा अध्याय ऐकवून आपलीं धर्ममतें नज्ज्याशीला जाहीर केलीं. तो व त्याचे दरबारी कुराण ऐकून त्यांस रडें कोसळलें व त्यांना इस्लामचे सत्यत्वाची ओळख पटली; आणि ते व नज्ज्याशी हे अखेर मुसलमान झाले.

लाची व चोखी रोजी दिली आहे तींतून तुह्मीं (बेधडक) खा आणि परमेश्वर ज्याच्यावर तुह्मीं विश्वास ठेवितां त्याचें भय बाळगून असा. ८८ तुमच्या आणाशपथांत ज्या निरर्थक[1] होत त्यांबद्दल तर परमेश्वर तुह्मांस धरणार नाहीं. पण (होय,) पक्की शपथ वाहाल (व मग ती न पाळाल,) तर परमेश्वर त्याबद्दल तुह्मांस पकडील. तर ही (पक्की शपथ मोडण्या)चें प्रायश्चित, दहा गोरगरीबांस मध्यम प्रकारचें भोजन, जें तुम्हीं आपल्या कुटुंबास खाऊं घालतां, तें घालणें हें होय; अगर त्या(च दहा गोरगरीबां)स कपडेलत्ते करून देणें; अगर एक गुलाम[2] मुक्त करणें. मग ज्याला हें (करणें) प्राप्त न होईल तर तीन दिवसांचे उपास पाळणें. जेव्हां तुम्हीं शपथ तर वाहाल (व तींत पुरे न उतराल) तेव्हां हें तुमच्या शपथांचें प्रायश्चित होय. आणि आपल्या शपथा (पुऱ्या करण्या)ची खबरदारी ठेवा. अशाच तऱ्हेनें परमेश्वर आपले हुकूम तुम्हांस स्पष्ट करून सांगतो कीं कदाचित् तुह्मीं (त्याचे) आभार मानाल; (कीं तो तुम्हांस शिस्त लावून देतो.) ८९. अहो मुसलमानांनों! दारू व जुगार आणि मूर्ती व (शकून पहावयाचे) बाण (ह्यांच्यातलें हरेक काम) तर केवळ नापाक सैतानी काम होय. ह्मणून त्याविषयीं जपत राहा कीं कदाचित् तुह्मीं (आपल्या मनोरथांत) सफल होऊन जाल. ९०. सैतान तर काय तें एवढेंच इच्छितो कीं दारू व जुगार[3] यांच्यापायीं तुमच्या

---

(१) निरर्थक शपथ म्हणजे एखाद्या पूर्ववृत्तांतावरून जरी वस्तुत: तो खरा नव्हे तरी त्यास खरा समजून शपथ वाहणें, अथवा जिचा संकल्प व इरादा नसतां तोंडांतून निघून जाते ती शपथ.

(२) गुलाम, मुसलमान असो वा मूर्तीपूजक असो, त्याला मुक्त करणें हें शपथ मोडल्यास तिचें प्रायश्चित होय. मानवांस पूर्वीपासून चालत आलेल्या गुलामगिरींतून मुक्त करण्याच्या हेतुनें परमेश्वरानें कुराणांत इतर अनेक कामांच्या प्रायश्चिताबद्दल हे नियमच घालून दिले कीं तेणें करून गुलामगिरीस आळा बसून ती हळूहळू नष्ट व्हावी.

(३) प्राचीन काळीं अरब लोकांचा असा दस्तूर होता कीं ते फाश्यांचे ऐवजीं बाण वापरीत होते. बाणांच्याचयोगें ते शकून पाहत

आपसांत त्यानें वैमनस्य व द्वेष घालावा व तुह्मांस परमेश्वराच्या नामस्मरणापासून व नमाजेपासून अडथळा करावा. तर कां (सैतानाचे छक्केपंजे कळून आल्यावर, आतांहि) तुह्मीं मागें घ्याल (कीं नाहीं)? ९१. आणि तुह्मीं परमेश्वराची आज्ञा माना व पैगंबराची आज्ञा माना; आणि (बेहुकमी करण्याविषयीं) जपत राहा. यावरहि जर तुह्मीं (ईश्वराज्ञेपासून) तोंड फिरवाल तर जाणून असा कीं आमच्या पैगंबराकडे तर (आमचे हुकूम) स्पष्ट-पणें पोहोंचते करणें होय एवढेंच. (तर न मानिल्यानें तुह्मीं आपलेंच नुकसान कराल.) ९२. ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं, तर जें कांहीं (मनाई हुकूम होण्यापूर्वीं) ते खाऊन-पिऊन चुकले त्यांत त्यांच्याकडे (कोणाहि तऱ्हेचा) दोष नाहीं. ज्या अर्थीं त्यांनीं (निषिद्ध पदार्थांविषयीं) जपलें व विश्वास धरिला व चांगलीं कामें केलीं; मग पुन्हां त्यांनीं (निषिद्ध पदार्थांविषयीं) जपलें व विश्वास धरिला; नंतरहि (निषिद्ध पदार्थांविषयीं) त्यांनीं जपलें व (जसा जपण्याचा हक्क होय तो) चांगल्या प्रकारें (पूर्ण) केला; (त्या अर्थीं परमेश्वर त्यांना त्यांचा बदला देईलच देईल.) आणि परमेश्वर (प्रांजलपणें) सुकृत्यें करणारांस प्रीय ठेवितो. ९३. अहो मुसलमानांनो!

व खास करून त्यांहींच जुगार खेळत व त्यांजवर हारजीतीची मदार राखीत. आमच्या हिंदुस्थानांत बाणांच्या जागीं निव्वळ फासे आहेत. सोंगट्यांचे व रमलचे फासे टाकणें हें कांहीं झालें तरी एक प्रकारचा जुगारच होय. आणि जुगार कसलाहि कां असेना तो शास्त्रनिषिद्ध होय.

(१) गोष्ट अशी कीं दारू वा मद्यपान हें मुसलमानांत एकाच वेळीं निषिद्ध झालें नाहीं. पण त्याच्या गर्हणीय व निंद्य होण्याबद्दल वेळोवेळीं महा वाक्यें प्रकट होत होतीं. जे लोक त्या कालीं जास्त समंजस होते ते आरंभा-पासूनच मागेंपुढें पाहत होते. जेव्हां जेव्हां दारूचे निंदेविषयीं एखादें वाक्य प्रकट होई तेव्हां तेव्हां लोक त्याची खबरदारी ठेवूं लागत. या वारं-वारच्या निषेधानें कित्येकांस समजलें होतें कीं अखेर मद्यपान निषिद्ध ठरविलें जाईलच व झालेंहि असेंच. हजरत उमर सारख्या प्रतापशाली गृहस्था-सहि बराच वेळ याचा अंदेशा राहिला; व ते प्रार्थना करीत होते कीं

एक अल्पस्वल्पशी गोष्ट ह्मणजे शिकार, जिच्यापर्यंत तुमचे हात व तुमचे भाले पोहोंचूं शकतील तिच्यायोगें परमेश्वर तुम(च्या आज्ञाधारकपणा)ची अवश्य कसोटी करून पाहील; अशासाठीं कीं परमेश्वरानें जाणून घ्यावें कीं कोण (असा आहे कीं) बिनदेखतां त्याचें भय बाळगितो. मग ह्या (मनाई)नंतर जो कोणी अतिरेक करील, तर त्याच्याकरतां दुःखदायक शिक्षा (तयार) होय. ९४. अहो मुसलमानांनों! जेव्हां तुह्मीं एहराम (ह्मणजे हजचीं वस्त्रें) धारण केलेलीं असतील, तेव्हां शिकार मारूं नका. आणि जो कोणी तुह्मांपैकीं जाणून बुजून शिकार मारील तर (त्याचा) मोबदला, जशा जनावराला त्यानें मारलें आहे, चतुष्पाद जनावरांपैकीं त्याच्यासारखेंच (जनावर) कीं जें तुमच्यांतील दोन मुनसफ ठरवितील तें (देणें भाग पडेल). (आणि हें) अर्पण काब्यास पोहोंचविलें जावें; अथवा प्रायश्चित्त (ह्मणजे त्याच्या किंमतींत जितक्या) गोरगरीबां(ची व्यवस्था होईल तितक्यां)ना भोजन घालणें अगर ह्या (गोरगरीबांच्या संख्ये)च्या

हे परमेश्वरा! मद्यपानाविषयीं तूं आम्हांस स्पष्ट हुकूम दे. तेव्हां हें वाक्य प्रकट झाल्यानें मद्यपान निषिद्ध ठरलें. यांत 'जपलें व विश्वास धरिला' हे शब्द पुन्हां पुन्हां आले आहेत यावरून असा अर्थबोध होतो कीं जसजसे दारूचे निदार्ह परिणाम वर्णण्यांत आले तसतसे लोक त्याविषयीं जपूं लागले. आणि जुगाराचेंहि जवळ जवळ असेंच उच्चाटन झालें. या वरून हेंहि प्रत्ययास आलें कीं दारू वगैरे दुर्व्यसनें एकदम कोणाच्यानें सोडवत नाहींत म्हणून परमेश्वरानें निःशक्त मानवस्वभावाकडे दृष्टि देऊन तीं हळू हळू निषिद्ध करून नाहींशीं केलीं.

(१) म्हणजे एखाद्या मनुष्याच्या हातीं शिकार लागली व तो हजच्या वस्त्रांचा मान ठेवून त्या शिकारीच्या प्राण्यास न मारील; तर तो आपल्या विश्वासाचे कसोटींत पुरा उतरला. कारण कीं शिकार त्याच्या हातांत असतां परमेश्वराचें भय म्हणजे त्याच्या आज्ञेची आदरबुद्धि जरी त्यानें परमेश्वरास पाहिलें नाहीं तरी त्याच्या मनांत येऊन शिकारीच्या संहारापासून त्यानें आपले हात आवरले. तर जसजशी ईश्वरी आज्ञा होईल तसतशी ती पाळणें हेंच इस्लामी कर्तव्य होय.

बरोबर उपास पारणें हें होय; अशासाठीं कीं त्यानें आपल्या कर्मांच्या शिक्षेची गोडी चाखावी. पूर्वीं जें झालें गेलें त्याची परमेश्वरानें माफी केली. आणि जो पुन्हां (असें काम) करील तर परमेश्वर त्याच्यापासून (आज्ञाभंगाचा) बदला घेईल. आणि परमेश्वर प्रबळ (व) बदला घेणाराहि होय. ९५. समुद्राची शिकार व समुद्रांतील भक्ष्य पदार्थ (जे शिकारीवांचून हातीं लागतील ते एहरामचे स्थितींतहि) यांची तुम्हांस मुभा दिली जाते कीं तेणें करून तुम्हांला फायदा पोहोंचावा व (इतर) मुशाफरांसहि (फायदा पोहोंचावा.) आणि जंगलची शिकार जोंपर्यंत तुम्हीं हज्जचीं वस्त्रें धारण केलेलीं असतील तोंपर्यंत तुम्हांस निषिद्ध होय. आणि परमेश्वर ज्याच्याकडे तुम्हां (सर्वां)स एकत्र होऊन जाणें आहे त्याला भीत राहा. ९६. परमेश्वरानें काबा या पवित्रालयास लोकांचे (शांतते व समाधानाचे) कायम राखण्यास कारणीभूत ठरविलें आहे; आणि (तसेंच) पवित्र महिन्यास व (हज्जचे) बलीदाना(चे जनावरां)स आणि ज्या (जनावरां)स (ईश्वरार्पणासाठीं खास करून त्याच्या निशाणीदाखल त्यांच्या गळयांत) माला बांधून सोडतात त्या (जनावरां)सहि. हें ह्यासाठीं कीं तुह्मांस माहीत असावें कीं जें कांहीं आकाशांत व जें कांहीं पृथ्वींत आहे तें (सर्व) परमेश्वर जाणतो; आणि हें कीं परमेश्वर सर्वज्ञानी होय. ९७. तुह्मीं जाणून असा कीं परमेश्वर शिक्षेचाही (फार) कडक होय; आणि हेंहि कीं परमेश्वर क्षमाकर्ता व दयाळू होय. ९८. पैगंबराकडे फक्त काय तें (ईश्वराज्ञेचें) पोहोंचतें करणें होय

(१) भावार्थ असा कीं काब्याला शांततेचें धाम ठरविणें व हाजी ह्मणजे यात्रेकरू लोकांच्या व बळीदानाचे जनावरांच्या संरक्षणाचा हुकूम देणें आणि जिल्काद, जिल्हज्ज, मोहर्रम व रजब या चातुर्मासास सार्वजनिक शांततेचे महिने ठरविणें ह्या सर्व पूर्व व्यवस्था परमेश्वराच्या सर्वज्ञानाचें प्रमाण पटवितात. कांकीं यांत हजारों गूजें व युक्त्या आहेत. त्यांतल्या त्यांत मक्केचें वसविणें व त्याची भरभराट व शोभा आणि आरबांसारख्या रानटी लोकांत अशा युक्तीनें शांतता कायम करणें हीं होत.

एवढेंच. आणि जें कांहीं तुह्मीं लोक जाहीरपणें करितां व जें लपवून करितां तें (सर्व कांहीं) परमेश्वर जाणतो. ९९. (हे पैगंबरा या लोकांस) सांग कीं मलीनें[1] (ह्मणजे अशुद्ध) आणि स्वच्छ (ह्मणजे शुद्ध पदार्थ, दर्जांत) बरोबर होऊं शकत नाहींत; (व मग पाहिजे) तर मलीन पदार्थांची रेलचेल तुला मोहकच कां वाटेना! तर हे बुद्धिवंत हो! तुह्मीं परमेश्वरास भीत राहा कीं कदाचित् तुह्मीं (आपल्या मनोरथांत) सफल व्हाल. १००. अहो मुसल्मानांनों! तुह्मीं (बहुतेक गोष्टी खोलून खोलून) विचारूं नका; कीं जर तुह्मांस त्या जाहीर केल्या जातील तर त्या तुह्मांस वाईट वाटूं लागतील. आणि कुर्आन् प्रकट होत आहे अशा वेळीं गोष्टींची (फारच) विचारपूस लावाल तर त्या तुह्मांस जाहीरहि केल्या जातील; (मग तुह्मीं वाईट मानाल. ह्मणून आतां,) परमेश्वरानें त्या (कृत्या)ची माफी दिली. आणि परमेश्वर क्षमाशील व सौम्य होय. १०१ तुमच्या पूर्वींहि लोकांनीं असल्याच गोष्टी (आपल्या पैगंबरांस) विचारल्या आहेत; मग (जेव्हां त्यांना त्या सांगण्यांत आल्या तेव्हां) ते त्या(प्रमाणें अमल, करण्या)स नाकारूं[2] लागले. १०२.

(१) मलीन व स्वच्छ या शब्दांत नास्तिकपणा व विश्वास यांजकडे ही इशारत आहे. जरी जगांत लोक पुष्कळ नास्तिकपणा करतील तरी परमेश्वरापाशीं नास्तिक व अधर्मी हे तिरस्करणीय व तुच्छ होत हें मात्र खास. मलीन व स्वच्छ हे शब्द पदार्थांविषयीं वापरल्यास त्यांचा अर्थ निषिद्ध व अनिषिद्ध असा होतो.

(२) या वाक्याच्या स्पष्टीकरणासंबंधानें शाह अबदुल कादिर साहेब लिहितात; 'म्हणजे तुम्हीं आपण होऊन पैगंबर साहेबांस विचारूं नका कीं ही वस्तु शास्त्रविहित आहे कीं नाहीं; हें काम करावें कीं नाहीं. तर त्यांनीं जें कांहीं फर्माविलें त्याची अमलबजावणी करा; आणि जें आज्ञापिलें नाहीं त्याची मुभा जाणा. ह्यानें धर्माचरण सोपें होईल. आणि जर प्रत्येक गोष्टीचें उत्तर येईल तर धर्माचरण कठीण होऊन जाईल मग जसे पूर्वींचे लोक त्याप्रमाणें आचरूं शकले नाहींत तसेच तुह्मींहि आचरूं शकणार नाहींत. तदनंतर नास्तिकांच्या चालीरीति सांगितल्या

'बहीरा' व 'साइबा व 'वसीला' व 'हामी' (यांजपैकीं) कोणतेंच कांहीं परमेश्वरानें मुक्रर केलें नाहीं. किंवहुना, जे नास्तिक होत ते परमेश्वरावर खोटें (खोटें) थोतांड रचितात. आणि त्यांच्यांतले बहुतेक अक्कल ठेवीत नाहींत. १०३. आणि जेव्हां त्या(लोकां)स सांगितलें जातें कीं जें (कुर्आन्) परमेश्वरानें प्रकट केलें आहे त्याकडे व (परमेश्वराच्या) पैगंबराकडे चला; (व जो हुकूम ते देतील तो मान्य करा. यास उत्तर ह्मणून) ते ह्मणतात (काय) कीं ज्या (मार्गा)वर आह्मीं आपल्या वाडवडिलांस (चालतांना) पावलों आहों तोच (मार्ग) आह्मांस बस्स करतो. आणि कां त्यांचे वाडवडील जरी कांहींच जाणत नसतील व सरळ मार्गावरहि राहिले नसतील तरीहि (हे लोक त्यांचेंच अनुकरण करतील)? १०४ अहो मुसलमानांनों! तुह्मीं आपली खबरदारी ठेवा. ज्याअर्थीं तुह्मीं सरळमार्गावर आहां, त्याअर्थीं कोणीहि बहको; (त्याचें बहकणें) तुह्मांस (कांहीं) नुकसान पोहोंचवूं शकत नाहीं. तुह्मांसर्वांस परमेश्वराकडे परतून जाणें आहे; (तुह्मीं जेव्हां त्याच्यापाशीं जाल) तेव्हां तुह्मीं जें कांहीं (जगांत) करीत राहिलां आहां (त्याचें बरें वाईट) तो तुह्मांस विदित करील. १०५

कीं त्या विचारण्याची जरूरच राहूं नये. परमेश्वरानें जें कांहीं सांगितलें नाहीं तें निराधार होय. अशाच प्रकारें निरर्थक गोष्टी विचारणेंहि व्यर्थ होय. कोणी विचारिलें कीं माझा बाप कोण होता अगर माझी बायको घरीं काय करीत आहे? यांचा पैगंबर जबाब देतील; आणि जर खरोखर वाईट जबाब आलाच तर मग त्या मनुष्याला पस्तावा वाटेल.

(१) 'बहीरा' म्हणजे कान फाटलेली उंटणी कीं जी मूर्तींच्या नांवें कान चिरून सोडली जात होती; व मग तिला कोणी दुहीत नसे. 'साइबा' ही एक साधारण वळू असे कीं तिच्या कडून कसलीच सेवा घेतली जात नसे. 'वसीला' ती उंटणी जिची पहिलीं वीण खालवर दोन माद्या असतील; त्यांस शुभकर समजून सोडून देत असत. 'हामी' ह्मणजे नर उंट ज्याच्या पासून कित्येक बच्चे होऊन गेले असतील; व आयुष्याच्या शेवटीं त्यास सेवामुक्त करीत असत. ह्या व असल्याच कांहीं

अहो मुसलमानांनों ! जेव्हां तुह्मांपैकीं कोणा एकाद्यास मृत्यु येऊन ठेपेल (व तो मृत्युपत्र करूं लागेल) तर मृत्युलेख करते वेळीं तुमच्यांत साक्षी(चा हा कायदा असला पाहिजे कीं) तुमच्यांतल्या दोन न्यायी (इसमां)ची (साक्ष) व्हावी ; अथवा जर तुह्मीं कोठें पृथ्वींत प्रवास करीत असाल आणि (प्रवासांतच) मृत्युचें संकट तुह्मांवर ओढवेळ, (व मुसलमान साक्षीदार सहजीं प्राप्त न होतील ;) तर तुह्मां (मुसलमानां)खेरीज दोन (इतर साक्षीदारच सई.) (मग) जर तुह्मांस (त्यांच्या सत्यत्वांत कोणा तऱ्हेची) शंका येईल, तर तुह्मीं त्या उभयतांस (असरचे[1]) नमाजीनंतर रोखून ठेवावें ; मग त्या उभयतांनीं परमेश्वराची शपथ वाहवी (व प्रतिज्ञापूर्वक सांगावें) कीं आम्हांस सत्य सांगण्याबद्दल कसलाच मोबदला घेणें नाहीं; मग (ज्याची आह्मीं साक्ष भरूं तो आमचा) आप्तच कां होईना ! आणि आह्मीं परमेश्वरा लगती साक्ष लपवून ठेवणार नाहीं. असें करूं तर निःसंशय आह्मीं (परमेश्वराचे) गुन्हेगार होऊं. १०६. मग जर (साक्ष दिल्यानंतर) असें आढळून येईल कीं उभयतां (साक्षीदार खोटी साक्ष देण्याच्या) गुन्ह्यास पात्र ठरले तर (त्यांच्या खंडनार्थ) त्यांच्या जागीं दुसरे दोन (साक्षीदार) अशा लोकांतून (साक्ष देण्यास) उभे राहावेत कीं ज्यांचा हक्क (त्या उभयतां साक्षीदारांपैकीं प्रत्येकानें) पटकावूं पाहिला होता, (आणि हे नवीन साक्षीदार फ़र्यादीपक्षाचे) जवळचे आप्त[2] (असावेत); मग (ह्या नवीन साक्षीदारांनीं)

चालीरीति होत्या कीं त्यांस अरबलोकांनीं आपल्या धर्माचा एक अंश बनवून ठेविला होता. आमच्या हिंदुस्थानांतहि हिंदू लोक गाय बैल वगैरेंचे वळू सोडतात. शिवाय येथील अडाणी मुसलमानांनहि ह्या चाली असल्यास नकळे. ह्मणून मुसलमानांनीं ह्या धर्मबाह्य चालीरीति अजीबात सोडून द्याव्या. कारण परमेश्वरानें अशा निरर्थक व अयुक्तिक गोष्टींची मनाई केली आहे.

(१) असरची नमाज तिसऱ्या प्रहरीं होते. पैगंबर साहेबांनीं अशाच एका खटल्यांत साक्षीदारापासून ह्या नमाजी नंतर शपथ घेवविली होती.

(२) ही अट ह्यासाठीं आहे कीं जवळचे आप्त मयताचे जवळिकीमुळें त्याची मालमत्ता खूप ओळखत असतील.

परमेश्वराची शपथ वाहावी कीं पहिल्या दोघां (साक्षीदारां)च्या साक्षी-पेक्षां आमची साक्ष विशेष वास्तविक आहे व आह्मीं (साक्षदेण्यांत कसलाच) अतिरेक केला नाहीं. असें केलें असलें तर आह्मीं निःसंशय जुलमी आहों. १०७. अशा (प्रकारच्या शपथे)नें हें विशेष संभवित आहे कीं लोक (परलोकींच्या भीतीनें) यथास्थित साक्ष देतील; अगर (जनलज्जेस) भितील कीं (असें न व्हावें कीं आमच्या) शपथा प्रतिपक्षाचे शपथांनंतर रद्द केल्या जातील. आणि (मुसलमानांनों!) तुह्मीं परमेश्वरा(चे अवज्ञे)स भीत राहा व (त्याचा हुकूम चांगल्या प्रकारें) ऐका. आणि परमेश्वर आज्ञाभंजक[१] लोकांस सरळमार्ग दाखवीत नसतो. १०८. ज्या दिवशीं परमेश्वर पैगंबरांस गोळा करून विचारील कीं तुह्मांला (आपल्या अनुयायीं-कडून) काय जबाब मिळाला? तेव्हां ते ह्मणतील कीं (आह्मांस आपल्या हयातीपर्यंतचा अहवाल ठाऊक आहे व तोहि लो-

(१) मौलाना शाह अबदुल कादिर साहेब लिहितात कीं "हजरत पैगंबर साहेबांचे वेळीं एक मुसलमान व्यापारासाठीं गेला व वाटेंत मरावयास टेकला. त्या वेळीं त्यानें काफल्यांतील दोन खिस्ती गृहस्थांस आपली मालमत्ता सोंपविली व सांगितलें कीं ही माझ्या वारसांस द्या. ते जेव्हां त्यांस आणून देऊं लागले तेव्हां वारसांना त्यांत एक कटोरा दिसला नाहीं. तो सोन्याचा असून नकशीदार होता. त्याची त्यांनीं मागणी केली. तेव्हां त्या दोघांनीं शपथ वाहिली कीं त्यानें आह्मांस ह्याशिवाय आणखी कांहींच दिलें नव्हतें. नंतर वारसांना तो कटोरा सोनारापाशीं सांपडला. पुसल्यावर माहीत झालें कीं तो चांदीचा असून त्यावर सोन्याचा मुलामा चढविलेला होता व तो त्या खिस्ती इसमांनीं आणून विकला. त्यांच्यावर ही गोष्ट जेव्हां शाबीत झाली तेव्हां ते ह्मणूं लागले कीं मयतानें आपल्या हयातींत हा आह्मांस विकला आहे व तो किंमत घेऊन चुकला आहे. नंतर वारसांपैकीं जे दोघे फारच जवळचे आप्त होते त्यांनीं सर्वांचे तर्फे शपथ वाहिली कीं विकणें आह्मांस ठाऊक नाहीं; व मयताचे हातची यादीहि निघाली तींत त्या मालापैकीं तो कटोराहि होता. अखेर खिस्त्यांकडून तो परत करविण्यांत आला.

कांचा जाहीर अहवाल; ह्याचेशिवाय) आम्हांला कसलेंच ज्ञान नाहीं. निःसंशय, गैबी गोष्टी तर तूंच खूप जाणतोस. १०९. त्या दिवशीं (हें प्रकरणहि घडून येईल कीं) परमेश्वर फर्मावील कीं हे मरयमचे पुत्रा, ईसा! मी तुजवर व तुझ्या मातोश्रींवर जे जे उपकार केले आहेत त्यांचें तूं स्मरण कर; कीं जेव्हां मी पवित्र आत्मा (म्हणजे जिब्रील) याच्याद्वारें तुझी मदत केली, (हा एक; दुसरा हा कीं जेव्हां तूं अगदीं तान्हा होतास व) पाळण्यांत (झोलत होतास त्या वयांत) व मोठा होऊन (या दोन्हीं स्थितींत) तूं लोकांशीं (सारखें) संभाषण करीत होतास. आणि (तिसरा) जेव्हां मी तुला लिहिणें, व शहाणपणा(च्या गोष्टी) व तौरात व इंजील (हीं सर्व) शिकविलीं. आणि (चौथा) जेव्हां तूं माझ्या आज्ञेनें पांखराच्या आकाराचासा मातीचा पुतळा बनवीस व मग त्यांत फुंक मारून देईस तेव्हां तो माझ्या आज्ञेनें पक्षी[1] होऊन जाई. आणि (पांचवा) जेव्हां जन्माचा आंधळा व कोडी यांस तूं माझ्या आज्ञेनें भलाचंगा करून टाकीस. आणि (सहावा) जेव्हां तूं माझ्या आज्ञेनें मडीं (जिवंत करून थडग्यांतून) काढून उभीं करीस. आणि (सातवा) जेव्हां मी बनी-इस्राएलांस तुज(-वर हात उगारण्या)पासून अडकविलें कीं ज्या वेळीं तूं त्यांच्यापाशीं चमत्कार घेऊन आलास त्या वेळीं त्यांच्यापैकीं जे लोक (तुझ्या पैगंबरीस मानण्याचें) नाकारीत होते ते (चमत्कार पाहून) म्हणूं लागले कीं ही तर बोलूनचालून निवळ जादूच होय. ११०. आणि (आठवा,) जेव्हां मी 'हवारी'[2] लोकांस इषारत केली कीं तुम्हीं

(१) हे व इतर कांहीं चमत्कार येशू ख्रिस्ताकडून लहानपणीं घडून आले आणि हल्लींचा नवा करार जो इतर १५० तसल्याच करारांपैकीं एक होय; तो फार मागाहूनचा व एकतरफी असल्यामुळें व ख्रिस्ताच्या बाल्यावस्थेचें त्यांत कांहींच वर्णन नसल्यामुळें तो अपूर्ण असून त्याला ख्रिस्ताचें पूर्ण जीवनचरित्रहि म्हणतां येत नाहीं. म्हणून ह्या गोष्टी त्यांत नाहींत हें वास्तविकच होय आणि हा दोष लपविण्यासाठीं इतर खऱ्या पुस्तकांसहि पाद्री बनावट म्हणतात. हा कितीतरी हटवादीपणा आहे.

(२) पृष्ट १३३ अध्याय ३: ५२ वरील टीप नं. १ पहा.

मजवर व माझा पैगंबर (ईसा) याजवर विश्वास ठेवा, तेव्हां ते म्हणाले कीं आह्मीं विश्वास धरिला; आणि (हे परमेश्वरा!) तूं या गोष्टीचा साक्षी राहा कीं आह्मीं आज्ञाधारक (सेवक) आहोंत. १११. (हे पैगंबरा! तूं ही गोष्टहि लोकांस आठवून दे कीं) जेव्हां हवारी लोकांनीं दरखास्त केली कीं हे मरयमचे पुत्रा, ईसा! कां तुझ्या पालनकर्त्याच्यानें हें होऊं शकेल कीं तो आह्मांवर आकाशांतून (भोजनाचें) एक ताट उतरील? (ईसानें) ह्मटलें कीं जर तुह्मीं (ईश्वरसामर्थ्य व माझी पैगंबरी यांजवर) विश्वास ठेवितां, तर परमेश्वराला भ्या. (व अशी गैरशिस्त मागणी करूं नका, कीं त्यांत एका तऱ्हेच्या परिक्षेचा उद्देश दिसून येतो.) ११२. ते बोलले, (परिक्षा हा तर आमचा मुळींच उद्देश नाहीं, पण,) आह्मीं इच्छितों कीं (प्रसाद जाणून) त्या(ताटां)तून कांहीं खावें व (तुझ्या पैगंबरी संबंधानें) आमचीं अंतःकरणें (पूर्ण) समाधान पावावीं व आह्मीं (अनुभवांतीं) जाणावें कीं निःसंशय तूं आह्मांपुढें (पैगंबरीचा) खरा दावा केला होतास, आणि आह्मीं ह्या (तुझ्या ताटाचे चमत्कारा)चे साक्षी राहावें. ११३. (यावर) मरयमचा पुत्र, ईसा हा (प्रार्थना करीत) ह्मणाला कीं हे परमेश्वरा! हे आमच्या पालनकर्त्या! तूं आह्मांवर आकाशांतून (भोजनाचें) एक ताट उतर; कीं हें (ताटाचें उतरणें) आह्मांस ह्मणजे आमच्या पुढल्या व मागल्या (सर्व लोकां)साठीं एक सण ठरावा, आणि (ही) तुजकडून (आमच्याठायीं तुझ्या परम सामर्थ्याची एक) निशाणी व्हावीं आणि तूं आह्मांला (आपल्या औदार्याचे ताटांतून) अन्नदान दे; व तूं सर्व अन्नदात्यांत उत्तम (अन्नदाता) आहेस. ११४. परमेश्वरानें ह्मटलें, (फार उत्तम;) निःसंशय, मी तें (ताट) तुह्मां लोकांवर उतरवीन. तर तुह्मांपैकीं जो कोणी तदनंतरहि (माझ्या परम सामर्थ्यास) नाकारीत राहील तर मी त्याला (अशा) सक्त शिक्षेची सजा देईन कीं अलम दुनियेंत मी कोणालाहि तशी शिक्षा देणार नाहीं. ११५. आणि (पुनरुत्थानाचे दिवशीं हें प्रकरणहि पुढें येईल कीं) त्या दिवशीं परमेश्वर (ईसाला) विचारील कीं हे मरयमचे पुत्रा, ईसा! कां तूं लोकांस ही गोष्ट

सांगितली होतीस कीं परमेश्वराशिवाय मला व माझ्या मातोश्रीलाहि दोन परमेश्वर माना? (ईसा) अर्ज करील कीं (हे प्रभू!) तूं परम पवित्र आहेस. माझ्यानें हें कसें होऊं शकतें कीं जी गोष्ट बोलण्याचा मला कोणताच हक्क नाहीं, ती गोष्ट मी (तुझ्या संबंधानें) बोलेन? मी जर असेंच बोललों असेन तर माझें बोलणें तुला अवश्यच माहीत झालें असेल. कारण, तूं तर माझ्या अंतःकरणांतील (देखील) गोष्ट जाणतोस व मी तुझ्या अंतःकरणांतील गोष्ट जाणीत नाहीं. गैबी (अदृष्ट) गोष्टी तर तूंच खूप जाणतोस. ११६. तूं जो मला हुकूम दिला होतास, केवळ तोच मी या लोकांस सांगून दिला होता; कीं परमेश्वर जो माझा पालनकर्ता व तुमचा पालनकर्ता होय त्याचीच भक्ति करा. आणि जोंपावेतों मी त्यांच्यांत (हजर) राहिलों तोंपावेतों मी त्यांच्या (स्थिती)वर नजर ठेवीत होतों. मग जेव्हां तूं मला (या दुनियेंतून) उचलून घेतलेंस, तेव्हां तूंच त्यांचा निघाबान होतास. व तूं सर्वसाक्षी आहेस. ११७. जर तूं त्यांना शिक्षा देशील तर (तूं मुखत्यार आहेस), हे तुझे सेवक होत. आणि जर तूं त्यांस क्षमा करशील तर (तुझा कोणी हात धरूं शकत नाहीं; कारण,) निःसंशय तूंच (सर्वांत) समर्थ व सत्यसंकल्प आहेस. ११८. (ईसा-येशू-ची ही विनवणी ऐकून) परमेश्वर बजावून सांगील कीं हाच (आजचा) दिवस होय कीं खऱ्या (सेवकां)स त्यांचें खरेंपण कामा येईल. त्यांच्यासाठीं अशा (स्वर्गीय) बागा असतील कीं ज्यांच्याखालून (पाण्याचे) पाट वाहत असतील; (व ते) त्यांत सदासर्वदा राहतील. परमेश्वर त्यांच्याशीं खुष व ते परमेश्वराशीं खुष; हें होय मोठें साथेक्य! ११९. आकाश व पृथ्वी आणि जें कांहीं यांच्या दरम्यान आहे त्या (सर्वां)वर परमेश्वराचीच हुकमत आहे. आणि तो सर्व-शक्तिमान् होय. १२०.

अध्याय ६ वा.

सूरतुल्-अन्आम्

हा अध्याय मक्का शहरीं प्रकट झाला. यांत १६६ आयात वा महा वाक्यें आहेत. ह्याचें नांव सूरतुल्-अन्आम् ह्मणजे गुरेंढोरें वा चतुष्पाद जनावरें यांचें प्रकरण, असें पडण्याचें कारण हें कीं यांत गुरांढोरांसंबंधीं व मक्केच्या मूर्तीपूजक लोकांच्या अज्ञानकाळच्या चालीरीतींसंबंधीं विधिनिषेधात्मक नियम आहेत. याशिवाय, मूर्तींशीं निकट संबंध जुळविण्यासाठीं जीं जनावरें त्यांस अर्पिलीं जात होतीं त्या पद्धतीचेंहि यांत खंडन आहे.

परम दयाळु (आणि) कृपाळु परमेश्वराच्या नांवानें (मीं आरंभ करितों).

सर्व स्तुति, परमेश्वर ज्यानें आकाश व (तशीच) पृथ्वी हीं निर्मिलीं, आणि (नानाविध) अंधःकार व (तसेंच) चांदणें बन-

(१) अंधःकार कित्येक प्रकारचे होऊं शकतात. रात्रीचा साधारण अंधःकार, गाढ आभाळ आल्यामुळें झालेला अंधःकार, वादळामुळें केव्हां केव्हां होणारा अंधःकार, ग्रहण समयींचा अंधःकार, तळघरांतला अंधःकार, पडदे वगैरे सोडून बनविलेला कृत्रिम अंधःकार, समुद्राचे अगदीं मध्यांत असलेला अंधःकार आणि सर्वांत मोठा कुमार्गाचा अंधःकार कीं त्याच्या पुष्कळ तऱ्हा आहेत. म्हणूनच कदाचित् अंधःकार हा शब्द अनेक वचनीं आला असावा. आणि चांदणें किंवा प्रकाश ज्याचा अर्थ सद्बोध वा सन्मार्ग आहे तो एकवचनी होय.

विलें, त्यालाच (योग्य) आहे. यावरहि नास्तिक (परमेश्वरा-शिवाय इतर वस्तूंस) आपल्या पालनकर्त्यांचे बरोबरीचे लेखतात! १. तोच असा (परमसमर्थ) होय कीं ज्यानें तुह्मां (लोकां)स मातींतून निर्माण केलें; व तदनंतर (प्रत्येका-साठीं आयुष्याचा) एक काल नेमून दिला आणि एक काल (पुनरुत्थानाचा होय कीं त्याची वेळ कोणालाच माहीत नाहीं; पण तो) त्याच्यापाशीं निश्चित होय. तरीहि तुह्मीं (लोक त्याच्या परमेश्वर होण्यांत) शंका ठेवितां! २. आणि (काय) आकाशांत व (काय) पृथ्वींत तोच परमेश्वर (उपास्य) होय. तुमचें हळूच बोलणें व तुमचें मोठ्यानें बोलणें हें (सर्व) त्याला ठाऊक आहे; आणि जें कांहीं तुह्मीं करितां तेंहि (सर्व) त्याला माहीत आहे. ३. आणि यांच्या पालनकर्त्यांचे (एकत्वाचे) प्रमाणांतून कोणतेंहि प्रमाण या लोकांच्या समोर येत नाहीं कीं (लागलें च) ते त्यापासून आपलीं तोंडें फिरवीत राहतात. ४. सारांश, जेव्हां सत्य(-पूर्वक कुर्आनहि) त्यांच्यापाशीं आलें, त्यालाहि त्यांनीं पाखंडच ह्मटलें. तर हे लोक ज्या गोष्टीची चेष्टा[१] उडवितात त्याची हकीकत त्यांना पुढें जातां माहीत होऊन जाईल. ५. कां या लोकांनीं (या गोष्टीचें) अवलोकन केलें नाहीं कीं आह्मीं यांच्यापूर्वीं अशा कित्येक पिढ्यांचा नाश करून टाकिला कीं ज्यांचा आह्मीं पृथ्वींत असा (मजबूत) पाया[२] बांधला होता कीं (हे नास्तिकांनों!) आह्मीं (आजूनहि) तुमचा तसा पाया बांधला नाहीं. आणि आह्मीं (पाण्याची इतकी वृष्टी केली कीं वरून तर) त्यांच्यावर मूसळधार

(१) कुराणांत इस्लामधर्माचा विजय व नास्तिकांचे निर्मूलन याविषयीं भविष्य वचन प्रकट होई तेव्हां नास्तिक लोक त्यांची हंशी उडवीत. परमेश्वरानें बजाविलें कीं थोड्याच काळांत त्यांना याची हकीकत माहीत होऊन जाईल.

(२) पाया मजबूत बांधणें याचा अर्थ असा कीं ते लोक मुलखांत सत्तावान होते. परमेश्वरानें त्यांना शेतभात व घरदार वगैरे हरतऱ्हेची मिळकत दिली होती व ते सुखसमाधानानें आयुष्यक्रमण करीत होते.

वर्षिविली व त्यांच्याखालून (मोठाले) पाट वाहते केले. मग आह्मीं त्यांच्या पापांच्या शासनार्थ त्यांचा विध्वंस करून टाकिला; व त्यांच्या (नष्ट झाल्या)नंतर आह्मीं इतर पिढ्या निर्मून उभ्या केल्या. ६. आणि (हे पैगंबरा!) जरी आह्मीं कागदावर (आयतें लिहिलेलें) पुस्तकहि तुला सादर करतों, व हे लोक त्याला आपल्या हातांनीं स्पर्शहि करून पाहते, तरीहि जे लोक नास्तिक होत ते हेंच ह्मणाले असते कीं ही तर केवळ बोलून चालून जादूच होय. ७. आणि (नास्तिक) म्हणतात कीं या (पैगंबरा)वर कोणी दूत[1] कां नाहीं उतरला? आणि जर आम्हीं दूतास पाठवितों तर बखेडाच चुकता झाला असता, (कीं दूताच्या आल्यावरहि जर ते न मानते तर जरूर लागलीच शिक्षा होते;) व मग यांना (कोणा तऱ्हेचा) अवकाशच न मिळता. ८. आणि जर आह्मीं कोणा दूतास (पैगंबराचा मदतनीस) बनवितों, तर त्यालाहि आम्हीं मनुष्यच बनवितों; (कारण कीं ह्यांच्यांत देवदूतांचे पाहण्याची ताकदच नाहीं.) आणि जी भ्रांति (हे लोक आतां) करीत आहेत तीच भ्रांति आम्हीं (त्या वेळींहि) त्यांच्या (मनां)त भरवितों. ९. आणि (हे पैगंबरा!) तुझ्या पूर्वींहि पैगंबरांचा उपहास केला जाऊन चुकला आहे. तर ज्या लोकांनीं पैगंबरांचा उपहास केला, त्या लोकांस ज्या (शिक्षे)ची ते हंशी उडवीत होते (अखेर) त्याच शिक्षेनें येऊन गांठिलें. १०. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं तुह्मीं मुलखांत चाला फिरा; व मग पाहा कीं (पैगंबरांस) पाखंडी ह्मणणाऱ्यांचा परिणाम कसा काय झाला (तो)! ११. (हे पैगंबरा! या लोकांस) विचार कीं जें कांहीं आकाश व पृथ्वी यांमध्यें आहे तें (सारें) कोणाचें आहे? (मग त्यांच्या जबाबाची वाट पाहण्याची जरूरी नाहीं. तूं आपणच[2]) सांगून दे कीं

(१) नास्तिकांचा मतलब असा होता कीं कोणी देवदूत पैगंबरांबरोबर येता व त्यांच्या पैगंबरीची साक्ष पटविता तेव्हां ते मानते.

(२) आपणच पुसणें व आपणच जबाब देणें याचा अर्थ हा कीं तुमच्या प्रश्नाचें आणखी कांहीं उत्तरच होऊं शकत नाहीं. नास्तिकहि झालें तरी लाचार होऊन हेंच बोलणार.

(हें सारें कांहीं) परमेश्वराचें होय. त्यानें (आपण होऊन लोकांवर) दया करण्याचा आपल्याशीं नेम केला आहे. तो तुह्मांस पुनरूत्थानाचे दिवसापर्यंत कीं त्या(च्या येण्यां)त कांहींहि संशय नाहीं, अवश्य गोळा करून सोडीलच. (परंतु कितीहि समजावा,) जे लोक आपणच आपलें नुकसान करीत आहेत, ते तर विश्वास धरणार नाहींत. १२. आणि जें कांहीं रात्री(चे अंधःकारां)त व दिवसा(चे प्रकाशां)त (या भूतलावर) वसतें तें सर्व त्या (परमेश्वरा)चेंच होय. आणि तो (सर्वांचें) ऐकितो व (सर्व कांहीं) जाणतो. १३. (हे पैगंबरा! तूं या लोकांस) विचार कीं परमेश्वर जो आकाश व पृथ्वीचा उत्पादक होय, कां त्याचेशिवाय (अन्य कोणाला मी आपला) पुरस्कर्ता बनवूं? आणि तो (तर सर्वांस) खायाला घालतो व त्याला कोणी खायाला घालीत नाहीं; (कारण, तो पवित्र व निरपेक्ष होय. हे पैगंबरा! हे तर या सवालाचें काय उत्तर देतील; तूंच ह्यांना) सांगून दे कीं मला तर हा हुकूम मिळाला आहे कीं सर्वांत प्रथम मी (मात्र एका परमेश्वराचा) आज्ञाधारक (सेवक) बनावें; आणि (त्यानें मला फर्माविलें आहे कीं) खबरदार मूर्तीपूजकांत (सामील) होऊं नकोस. १४. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं जर मी आपल्या पालनकर्त्याच्या हुकमाचें उल्लंघन करीन, तर मला (पुनरूत्थानाचे) महा दिवसाच्या शिक्षेची (फारच) भीति लागते. १५. त्या दिवशीं ज्याच्या (शिरा)वरून शिक्षा टळून गेली, तर त्याच्यावर परमेश्वरानें (मोठीच) दया केली. आणि हेंच बोलूनचालून सार्थक्य होय. १६. आणि (हे मानवा!) जर परमेश्वर तुला (कोणा तऱ्हेचें)दुःख पोहोंचवील तर त्याच्याशिवाय कोणी त्या(दुःखा)चें निवारण करणारा नाहीं आणि जर तो तुला (कोणा प्रकारचा) फायदा पोहोंचवील, तर तो सर्वशक्तिमान् होय. १७. आणि तोच आपल्या सेवकांवर प्रबल[1] सत्ताधारी होय. आणि तोच बुद्धिमान (व) खबरदार होय. १८

(१) प्रबल सत्ताधारी हा 'क़ाहिर' या शब्दाचा आहे. कारण सर्व प्रजा सर्वस्वी त्याच्याच आटोक्यांत आहे व त्याच्यापुढें कोणाचें कांहीं चालत नाहीं. सर्व लाचार आहेत.

(हे पैगंबरा ! या लोकांस) विचार कीं साक्षीचे दृष्टीनें मोठा (विश्वसनीय साक्षी) कोण? (हे तर उत्तरच काय देतील ! तूं आपणच त्यांना) सांगून दे कीं माझ्या व तुमच्या दरम्यान (मोठा विश्वसनीय) साक्षी परमेश्वर होय. आणि हें कुर्‌आन् मजला यासाठीं प्रकट केलें गेलें आहे कीं त्या योगें मी तुह्मांस व ज्याला (याची बातमी) पोहोंचेल त्याला (ईश्वरीशिक्षेपासून) भिववावें. कां तुह्मीं खात्रीनें या गोष्टीची साक्ष देतां कीं परमेश्वरासमागमें इतर उपास्य (देवहि) आहेत? (हे पैगंबरा! तू यांना) सांग कीं (तुह्मी हवी तर तशी साक्ष देत जा.) मी तर (या गोष्टीची) साक्ष देत नाहीं. (तूं या लोकांस) सांग कीं तो तर केवळ एकटाच उपास्य होय (झालें.) आणि ज्या वस्तूंस तुह्मीं (परमेश्वराचा) सरकतदार ठरवितां, मी तर त्या(चे सरकतदार मानण्या)पासून निर्दोष आहे. १९. ज्या लोकांस आह्मीं पुस्तक दिलें आहे (ह्मणजे यहुदी व खिस्ती) ते तर जसें आपल्या मुलांस ओळखतात तसेंच (आमच्या) ह्या (मोहंमद पैगंबरा)सहि ओळखतात.[1] (परंतु) जे (आपल्या हातांनीं) आपलें नुकसान करीत आहेत, ते तर (कोणाहि प्रकारें) विश्वास धरणार नाहींत. २०. आणि जो कोणी परमेश्वरावर खोटें कुभांड रचील अगर त्याच्या निशाण्यास पाखंड म्हणील, त्याच्यापेक्षांहि जास्त जालीम (आणखी) कोण? (आणि) जालीम लोकांचें (कोणाहि प्रकारें) सार्थक होणें नाहीं. २१ आणि (एक दिवस असा होईल कीं) त्या दिवशीं आम्हीं त्या सर्वांस (आपल्या हुजुरांत) गोळा करूं; व मग जे लोक (इतर उपास्यांस आमचे) साथी ठरवीत होते त्या लोकांस आह्मीं विचारूं कीं ज्यांना तुह्मीं (परमेश्वराचे समाईक) समजत होतां ते तुमचे (ठरविलेले) सरकतदार कोठें आहेत? २२. तथापि,

(१) यासाठीं कीं पूर्वीच्या दिव्य पुस्तकांत या पैगंबराविषयींचें भविष्य वचन आहे. परंतु यहुदी व खिस्ती हे लोक अढी बाळगून वडिलांच्या सांप्रदायाची कड उचलून घेऊन त्या भविष्य वचनांचा कांहींचा कांहींच अर्थ लावतात. आणि गमत अशी कीं जो अर्थ ते लावतात तो बरोबर जुळतहि नाहीं.

ह्याशिवाय त्यांची (आणखी) काय लबाडी होणार कीं ते म्हणतील कीं आम्हांला आमचा पालनकर्ता जो परमेश्वर त्याची शपथ आहे कीं आम्हीं तर (कोणालाहि त्याचा) सरकतदार बनवीत नव्हतों. २३. (हे पैगंबरा!) पाहा तर खरें, (हे लोक) कसें आपल्या विरुद्ध आपणच खोटें बोलूं लागले? आणि ते जें जें थोतांड रचीत होते तें (सर्व) त्यांच्यापासून झालें गेलेंसें होऊन गेलें. २४. आणि (हे पैगंबरा!) यांच्यापैकीं कित्येक असेहि होत कीं ते तुझ्या (गोष्टीं)कडे कान लावितात; व त्यांच्या अंतःकरणांवर आम्हीं (दुराग्रह व गफलतीचे) पडदे घालून दिले आहेत आणि त्यांच्या कानांत बधिरत्व; कीं त्यांनीं तुझें बोलणें समजूं शकूं नये. आणि जरी हे (आलम दुनियेच्या) एकूणएक निशाण्या (ह्मणजे चमत्कार)हि पाहून घेतील तरीहि ते त्यांचा विश्वास धरणार नाहींत. (त्यांच्या दुराग्रहाची मजल) येथपर्यंत (गेली आहे) कीं जेव्हां ते तुजपाशीं तुझ्याशीं झगडत येतात, तेव्हां (हे) नास्तिक लोक (कुर्आन् ऐकून) बोलूं लागतात कीं (कुर्आनांत आणखी ठेवलेंच काय आहे?) ह्यांत तर केवळ प्राचीन लोकांच्या कथाच (कथा) होत. २५. आणि हे लोक कुर्आना(चे ऐकण्या)पासून इतरांस मनाई करतात व आपणहि त्यापासून दूरच राहतात. आणि ते (असल्या खोडसाळपणानें) केवळ आपलीच पायमल्ली करून घेतात; व (गहजब हा कीं ही गोष्ट) त्यांना कळत नाहीं. २६. आणि (हे पैगंबरा!) जर तूं (त्यांना) अशा स्थितींत पाहशील (तर फारच बरें;) कीं जेव्हां ते नरकाग्नीवर (आणून) उभे केले जातील व (त्याला पाहून) म्हणूं लागतील कीं परमेश्वर करो, आणि आम्हीं (पुन्हां जगांत) परत पाठवून दिले जावों! म्हणजे आम्हीं आपल्या पालनकर्त्याचे निशाण्यांस पाखंड म्हणणार नाहीं व विश्वासू लोकांपैकीं होऊं. २७. (तरीहि त्यांचा हा पश्चात्ताप मनापासूनचा नव्हे;) तर ज्या (बेइमानी)स ते पूर्वीं लपवीत होते, (आतां) ती उघड त्यांच्यापुढें आली; (व तिला पाहून ते खेद प्रदर्शित करूं लागले.) आणि जर ते (जगांत) परत पाठवून दिले

जातील, तर ज्या गोष्टीची त्यांना मनाई केली गेली आहे, ती ते पुन्हां दुसऱ्यानें करतीलच करतील. आणि कांहीं संशय नाहीं कीं हे लबाड होत. २८. आणि (नास्तिक हेंहि) म्हणतात कीं हें जें आमचे जगिक आयुष्य होय त्याशिवाय आणखी कोणी आयुष्यच नाहीं; आणि हें हि (रास्त) नव्हें कीं आह्मीं (मेल्यावर) जिवंत उठविले जाऊं! २९. आणि (हे पैगंबरा!) जर तूं (त्यांना अशा वेळीं) पाहशील (तर फारच बरें,) कीं जेव्हां हे लोक आपल्या पालनकर्त्यांचे समक्ष (आणून) उभे केले जातील, (व तो त्यांना) विचारील, कां हें (तुमचें जिवंत उठणें आतांहि) खरें नव्हे? ते जबाब देतील कीं होय, आम्हांला आपल्या पालनकर्त्यांची शपथ, (खरेंच तर आहे. यावर परमेश्वर) फर्मावील कीं तुह्मीं जें (जगांत ह्या आयुष्यास) नाकारीत राहिलां (आतां) त्याच्या शासनार्थ शिक्षेची गोडी चाखा. ३०. ज्या लोकांनीं (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) परमेश्वराचे नजरानजर होण्यास पाखंड जाणिलें, निःसंशय ते लोक अगदींच सफाई बुडाले. (ह्यांची नाकारणी) तेथपर्यंतच (होय) कीं (पुनरुत्थान नाहीं आलें,) जेव्हां एकदम ती घटका त्यांच्या(शिरा)वर येऊन ठेपेल, तेव्हां ते असे उद्गार काढतील कीं हायहाय आमच्या कोताईवर कीं जी पुनरुत्थानाचे संबंधानें आमच्याकडून झाली! (हें ह्मणत जातील,) आणि आपलीं (पापाचीं) ओझीं आपल्या पाठीवर लादून असतील. पाहा! (किती तरी हें) वाईट ओझें कीं हे लोक लादून लादून फिरत असतील! ३१. आणि इहलौकिक आयुष्य तर निवळ खेळ व तमाशाच होय. आणि जे लोक (परमेश्वराला) भिऊन वागतात त्यांच्यासाठीं तर परलोकींचें धाम उत्तम होय. तर कां तुह्मां लोकांस (इतकीहि) अक्कल नाहीं? ३२. (हे पैगंबरा!) आह्मीं ही गोष्ट जाणून बसलों आहों कीं हे लोक जसजशा गोष्टी (तुझ्याशीं) करतात त्या खचित तुला कष्टी करतात. पण (तुला सहनशील असलें पाहिजे; कारण,) हे तुला मिथ्यारोप करीत नाहींत; किंबहुना, (हे) जालीम लोक (वस्तुतः) परमेश्वराचे निशाण्यास अव्हेरितात. (तर तो त्यांच्यापासून बदला वेईल). ३३. आणि तुझ्यापूर्वींहि पैगंबरांस पाखंडी म्हटलें जाऊन चुकलें आहे.

तर त्यांचेवर जे मिथ्यारोप केले गेले ते व त्यांना जी इजा दिली गेली ती त्यांनीं (मुकाट्यानें) सहन केली; येथपर्यंत कीं आमची मदत त्यांच्यापाशीं येऊन पोहोंचली. आणि कोणी (हेंकडांतला हेंकडहि) परमेश्वराचे शब्दांस बदलणारा नाहीं. आणि पैगंबरांचा अहवाल तर तुला पोहोंचूनच चुकला आहे. ३४. आणि जर या (नास्तिकां)ची शिरजोरी तुला जड जाते, आणि हें तुझ्यानें होऊं शकेल कीं जमिनीच्या आंतल्या आंतच एखादा सुरंग शोधून काढशील अगर आकाशांत एखादी शिडी (लावलेली पैदा करशील,) आणि (या युक्तींनीं) कोणी एखादा (फरमाशी) चमत्कार त्यांना आणून दाखवशील; (तर होतां होईल तेवढें करून पाहा; पण ह्यानें कांहींच होणें जाणें नाहीं.) आणि जर परमेश्वर इच्छिता, तर तो या(सर्वां)स सरळमार्गावर एकत्र गोळा करून टाकता. तर खबरदार! तूं अज्ञानी लोकांपैकीं होऊन जाऊं नकोस. (कीं तूं अवेळींच त्यांच्या शिक्षेची घाई मचवूं लागावेंस.) ३५. जे लोक (मनापासून तुझा उपदेश) ऐकितात तेच काय ते (तो) मान्यहि करतात. आणि (हे नास्तिक तर जणूं काय) मेलेले (होत कीं) यांना परमेश्वर (पुनरुत्थानाचे दिवशीं जिवंत) उठवील; मग त्याच्या

---

(१) ह्मणजे परमेश्वर नेहमीं आपल्या पैगंबरांचा मदतगार राहिला आहे. हीं परमेश्वराची संवय आहे व त्याची संवय बदलली जात नाहीं. तर तुह्मांस पूर्वकालीन पैगंबरांच्या अहवालापासून संतोष धरतां शिकलें पाहिजे कीं परमेश्वर तुमचीहि मदत करील व इस्लामधर्मास सरशी व वर्चस्व देईल.

(२) ह्मणजे चमत्कार घडवून आणणें हें तुमच्या अखत्यारांत नाहीं; तसाच त्या लोकांचा विश्वास हा कांहीं चमत्काराचा अवश्यक परिणाम नाहीं. तर हें संभवीत आहे कीं फरमाशी चमत्कार पाहूनहि ते संशयांतच राहतील.

(३) नास्तिकांस मेलेले यासाठीं ह्मटलें आहे कीं त्यांना धर्मासंबंधानें नेहमीं अनास्थाच असते.

कडेसच ते परतले जातील. (तेव्हां ते मानतील, पण त्या वेळेचें मानणें कांहीं उपयुक्त होणार नाहीं.) ३६. आणि (नास्तिक) म्हणतात कीं ह्या (दावेदार पैगंबरा)कडे त्याच्या पालनकर्त्याकडून एखादी निशाणी (म्हणजे चमत्कार जसा आह्मीं म्हणतों तसा) कां प्रकट होऊं नये? (हे पैगंबरा! तूं त्यांचें उत्तर म्हणून) सांग कीं परमेश्वर निशाणी (म्हणजे फरमाशी चमत्कार) प्रकट करण्यासहि समर्थ आहे. परंतु यांच्यांतले बहुतेक (परमेश्वराच्या मसलती) जाणत नाहींत. ३७. आणि जेवढे म्हणून प्राणी जमिनींत (चालत फिरत) आहेत व जितके म्हणून पक्षी आपल्या दोन्ही पंखावर उडत उडत फिरतात, तितके सर्वहि तुम्हांलोकांसारख्याच जनता होत. (जतन केलेल्या गुप्त) पुस्तकांत (सर्वांची नोंद आहे;) आह्मी कोणाहि वस्तु(चे लिहिण्यां)त मुळींच कोताई केली नाहीं. तथापि (पुनरुत्थानाचे दिवशीं सारेचे सारेच) आपल्या पालनकर्त्याचे हुजूर एकत्र[१] हजर केले जातील. ३८. आणि जे लोक आमच्या निशाण्यांस पाखंड म्हणतात (त्यांची उपमा म्हणजे जणों कीं) अंधाऱ्यांत बहिरे[२] व मुकेच (होत). परमेश्वर ज्याला इच्छील त्याला गैरमार्गीं[३] लावील व तो ज्याला इच्छील त्याला सरळमार्गीं लावून देईल. ३९. (हे पैगंबरा? यांना) विचार

---

(१) येथून असें निष्पन्न होतें कीं पुनरुत्थानाचे दिवशीं मनुष्यें व इतर प्राणी या सर्वांचें फिरोन उठणें होईल.

(२) बहिरे व मुके हे अंधाऱ्यांत असल्यास त्यांची वाटेवर येण्याची आशाच नको. कारण, बाहेरून जर कोणी वाट दाखवील तर तो बहिरा आहे, ऐकत नाहीं; आणि खुद्द त्याच्या मनांतच विचाराव यानें आलें तर तो मुका आहे; कोणालाहि मार्ग विचारूं शकत नाहीं. याशिवाय अंधाऱ्यांत असल्यामुळें त्याला डोळ्यांनींहि कांहीं सुचत नाहीं.

(३) हजरत पैगंबर साहेबांचें सांत्वन करण्याचा असा उद्देश दिसतो कीं लोकांस सरळ मार्गावर आणणें हें तुमच्या अखत्यारांत नाहीं. दुसरे जागीं ह्मटलें आहे कीं परमेश्वर इच्छिता, तर मनुष्यांचे ऐवजीं पृथ्वीवर

कीं बरें, पाहा तर खरें, कीं जर परमेश्वराकडची शिक्षा तुम्हां पुढें येऊन ठेपेल अगर (असें गृहित धरून चाला कीं ह्याच क्षणीं, पुनरुत्थानाची) घटका तुम्हां समक्ष येऊन उभी राहील; तर मग, जर तुह्मीं (आपल्या अनेकेश्वरवादाचे दाव्यांत) खरे असाल, तर कां (त्या वेळींहि) परमेश्वराखेरीज (अन्य उपास्यांचा) धांवा करूं लागाल? ४०. (अन्य उपास्यांचा नव्हे,) तर किंबहुना, त्या (एका परमेश्वरा)चाच धांवा कराल. तर ज्या (संकट–निवारणा) साठीं तुह्मीं त्याचा धांवा कराल, जर त्याच्या मर्जीस येईल तर तो त्यांचें निवारण करून टाकील; आणि ज्या (देवां)स तुह्मीं (परमेश्वराचा) सरकतदार बनवितां, (त्या वेळीं त्या सर्वांस) तुह्मीं विसरून जाल. ४१. आणि (हे पैगंबरा!) तुझ्यापूर्वीं जे लोक होऊन गेले आहेत त्यांच्याकडेहि आम्हीं पैगंबर पाठवून चुकलों आहों. मग (जेव्हां त्यांनीं पैगंबरांचा कह्या न मानिला तेव्हां) आह्मीं त्यांना दारिद्र्यांत व दुःखांत पिडिलें; अशासाठीं कीं त्यांनीं (नम्र होऊन आह्मां समक्ष) गयावया करावें. ४२. तर जेव्हां त्यांच्यावर आमची शिक्षा आली होती, तेव्हां त्यांनीं (नम्र होऊन) कां म्हणून गयावया केलें नाहीं; (कीं आह्मीं शिक्षेला टाळून टाकतों.) परंतु (ते यामुळें नम्र झाले नाहींत कीं) त्यांचीं अंतःकरणें कठोर होऊन गेलीं होतीं. आणि ते जें (कुकर्म) करीत होते तें सैतानानें (त्यांच्या नजरेंत) सुशोभित करून दाखविलें होतें. ४३. मग ज्या (संकटा) द्वारें त्यांना तंबी केली गेली होती, त्याला जेव्हां ते

देवदूत आणून बसविता (कीं त्यांच्या स्वभावांत पापांची प्रेरणाच न होते). परंतु परमेश्वरानें आपल्या पवित्र इच्छेनें मानवास बरें वाईटाचें तारतम्य दिलें व या गोष्टीची सत्ताहि दिली कीं पाहिजे तर त्यानें चांगला मार्ग पत्करावा अगर वाईट मार्गीं चालावें. गैर मार्गीं लाविणें व सरळ मार्गीं लावून देणें यांचा अर्थ हा होय.

(१) ह्मणजे ते वाईट करीत व त्याला बरें समजत असत. मनुष्याची ही स्थिति फारच जोखिमीची आहे. कारण, या स्थितीस पोहोंचल्यावर माणसाच्या सुधारण्याची आशा राहत नाहीं.

विसरून बसले तेव्हां आह्मींहि (त्यांना फसगतींत टाकण्यासाठीं) त्यांच्यावर हरतऱ्हेच्या (ऐहिक) सुखांचे दरवाजे खुले करून टाकले; येथपर्यंत कीं त्यांना जें सुख दिलें गेलें होतें तें उपभोगून जेव्हां ते आनंदी आनंद पावले, तेव्हां एकाएकीं आह्मीं त्यांना (शिक्षेंत) धरिलें. आणि शिक्षा आली तों लागलेच ते निराश होऊन गेले. ४४. आणि जालीम लोकांचा वंशच्छेद झाला; आणि सकल जगांचा पालनकर्ता जो परमेश्वर त्याचे (मोठेच) आभार! (कीं बखेडाच संपला) ४५. (हे पैगंबरा! या लोकांस) पूस कीं बरें पाहा तर खरें! जर परमेश्वर तुमचे कान व तुमचे डोळे हिरावून घेईल व तुमच्या अंतःकरणावर मोहर लावून टाकील, तर परमेश्वराशिवाय अन्य कोण उपास्य (देव) होय कीं तो तुह्मांस या देणग्या (पुन्हां) देईल? (हे पैगंबरा!) पाहा तर! आह्मीं कशीं (आपल्या सामर्थ्याचीं) प्रमाणें तऱ्हेतऱ्हेनें वर्णितों? यावरही हे लोक तोंड फिरवून चालते होतात. ४६. (हे पैगंबरा! या लोकांस) पूस कीं बरें पाहा तर खरें! जर ईश्वरी शिक्षा एकाएकीं अगर राजरोस तुह्मांवर येईल, तर कां आज्ञाभंजक लोकांशिवाय (आणखीहि कोणाचा) नाश केला जाईल? ४७. आणि पैगंबरांस आह्मीं फक्त यासाठीं पाठवितों कीं (त्यांनीं सदाचरणी लोकांस ईश्वरप्रसन्नतेचें) शुभवर्तमान ऐकवावें आणि (दुराचरण्यांस त्यांच्या शिक्षेचें) भय घालावें. तर मग ज्यानें विश्वास धरिला व (आपली स्थिति) सुधारिली, अशा लोकांस (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) कोणा तऱ्हेचें भय राहणार नाहीं व ते दुःखीहि होणार नाहींत. ४८. आणि ज्या लोकांनीं आमच्या निशाण्यांस पाखंड ह्मटलें, त्यांच्या आज्ञाभंगाचे शासनार्थ (आमची) शिक्षा त्यांना सादर होईलच (होईल). ४९. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं मी तुह्मांस नाहीं म्हणत कीं माझ्यापाशीं परमेश्वरा(च्या राज्या)चे खजिने आहेत व मी अदृष्टहि जाणत नाहीं व मी तुह्मांस सांगत नाहीं कीं मीं (कोणी) देवदूत आहें. मी तर जो (हुकूम) मला प्रकट केला जातो केवळ त्या

प्रमाणेंच चालतों. (हे पैगंबरा! या लोकांस) पूस कीं बरें! आंधळा[1] व डोळस (दोघे) बरोबर होऊं शकतात का? तर कां तुम्ही (लोक इतकेंहि) मनन करीत नाहींत? ५०. आणि (हे पैगंबरा!) जे लोक या गोष्टीची भीति बाळगितात कीं (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) त्यांना आपल्या पालनकर्त्याच्या हुजूर आणून हजर केलें जाईल, (व त्यावेळीं) परमेश्वराशिवाय ना कोणी त्यांचें दोस्त होईल व ना कोणी मध्यस्थच; अशा लोकांस कुरआनाद्वारें (ईश्वरी शिक्षेचें) भय दाखवि नवल नव्हे कीं हे लोक (तुझ्या भिवविण्यानें परमेश्वराला) भिऊन चाल लागतील. ५१. आणि (हे पैगंबरा!) जे लोक आपल्या पालनकर्त्याच्या दर्शनाची आकांक्षा बाळगून सकाळ सांज त्याचाच धांवा करता त्यांना (तूं आपल्यापासून) हांकून लावूं नकोस. त्यां(च्या कर्मां)च जबाबदारी कोणा तऱ्हेनें तुझ्या जिम्मे नव्हे व तु जबाबदारी कोणा तऱ्हेनें त्यांच्या जिम्मे नव्हे कीं (जबाबदारीचे धास्तीनें) तूं त्यांना धक्के देऊं लागावेंस; (असें करशील) तर तूं जालि लोकांपैकीं होऊन जाशील. ५२. आणि अशाच तऱ्हेनें (स्थि तरायोगें) आम्हीं त्यांच्यांतल्या कित्येकांस (दुसऱ्या) कि कांशीं अजमावून पाहिलें; अशासाठीं कीं (मगदूरवाले, गरीब पाहून) ह्मणूं लागावेत कीं हेच कां ते (नीच) लोक ज्यांच्यावर परमेश्वरानें आमच्यांतून (इस्लाम स्वीकारण्याची सुबु देऊन आपली) कृपा केली आहे? (ह्यालोकांस इतकें तरी सम पाहिजे होतें कीं) कां परमेश्वर कृतज्ञ लोकां(च्या स्थिती[2]

---

(१) आंधळ्याचा अर्थ येथें नास्तिक जो परमेश्वराला मा नाहीं तो; आणखी डोळस ह्मणजे जो परमेश्वराला मानितो व त्य आज्ञांकित आहे तो.

(२) सुरवातींत बहुतेक गरीब लोकांनीं इस्लामधर्म अंगिका होता. आणि नियमही असाच असतो कीं सत्यगोष्ट गरीब लं त्वरेनें मान्य करतात; कारण जगिक ऐश्वर्य व स्वाभिमान हीं त्य मार्गांत अडथळा घालीत नाहींत. नास्तिकलोक ह्या बापड्यांची बाह्य पाहून त्यांची अवहेलना करीत; व ते पैगंबर साहेबांस आग्रह

पूर्णपणें वाकब नाहीं? ५३. आणि (हे पैगंबरा!) जे लोक आमच्या निशाण्यांवर विश्वास ठेवितात, ते जेव्हां तुजपाशीं येत जातील तेव्हां (तूं त्यांची मनधरणी कर व) सांग कीं (परमेश्वराकडून) तुह्मांस शांति(ची खुषखबर) असो! (आणि) तुमच्या पालनकर्त्यानें (सेवकांवर) दया करण्याचा आपल्या ठायीं नियम करून ठेविला आहे; कीं जो कोणी तुह्मांपैकीं अज्ञानपणानें एखादें पातक करून बसेल नंतर तें केल्यामागून पश्चात्ताप करील व (आपली स्थिति) सुधारील तर (परमेश्वर त्याला क्षमा करील; कारण,) तो क्षमाकर्ता व दयाळू होय. ५४. आणि अशाच तऱ्हेनें आह्मीं (आपल्या) निशाण्यांस तपशीलवार वर्णितों (कीं लोकांनीं त्या समजाव्या) आणि हें कीं पापी लोकांचा मार्ग (सर्वांस) जाहीर होऊन जावा. ५५. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांगून दे कीं परमेश्वराशिवाय ज्या (देवां)स तुह्मीं (वेळ पडल्यास) बोलावितां त्यांची मी भक्ति करावी, या गोष्टीची मला मनाई केली गेली आहे. (या लोकांस) सांग कीं मी तुमच्या मनेच्छे-प्रमाणें तर चालत नाहीं. असें करीन तर मग मी बहकूनच चुकलों व सन्मार्गी लोकांपैकींहि न राहिलों. ५६. (या लोकांस) सांग कीं मी तर आपल्या पालनकर्त्या(च्या धर्मा)च्या राजमार्गावर आहें; आणि तुह्मीं त्याला पाखंड म्हणतां! ज्या (शिक्षे)ची तुह्मीं

कीं यांना आपल्यापाशीं न बसूं द्याल तर आम्हीं येऊं. काय हे व काय ह्यांचा धर्म! परमेश्वरानें त्यांच्या उत्तरादाखल, पैगंबर साहेबांस समजाविलें कीं हे लोक जसे बाहेरून आहेत तसेच आंतूनही परमेश्वराची मर्जी संपादूं इच्छितात. तुम्हीं त्यांच्या बाह्यांगावरून अंतरंगाचा अनुमान काढाल तर तुह्मीं कोणी अदृष्टज्ञानी तर नव्हेत. जर त्यांच्यांत कोणी खरोखरीच पोकळ विश्वासाचाहि असेल तर तो जाणो व त्याचें काम जाणो. आणि नास्तिक वा अविश्वासू यांचा आक्षेप अशा तऱ्हेनें उठविला कीं ऐहिक वैभव व थाटमाट हीं कुचकामाचीं होत. मोठी दौलत ह्मटली तर इस्लामची ईश्वरदत्त देणगीच होय व ती जे तिची किंमत जाणतात त्यांना दिली जाते; मग ते श्रीमंत असोत कीं गरीब असोत.

धाई मचवीत आहां ती माझ्यापाशीं (म्हणजे माझ्या अखत्यारांत) तर नाहींच. परमेश्वराशिवाय अन्य कोणाचाच अखत्यार नाहीं. तो सत्य (सत्य गोष्टी) निवेदितो. आणि तो सर्व फैसला करणारांत उत्तम (फैसल्लाकर्ता) होय. ५७. (या लोकांस) सांग कीं ज्या (शिक्षे)ची तुह्मीं धाई मचवीत आहां ती जर मजपाशीं (म्हणजे माझ्या अधिकारांत) असती, तर माझ्या व तुमच्या दरम्यान (जें) वादप्रकरण (आहे तें केव्हांचेंच) चुकतें झालें असतें. आणि परमेश्वर जालीम लोकां(च्या स्थिति)शीं खूप वाकब होय. ५८. आणि त्याच्याचपाशीं अदृष्टाच्या किल्ल्या होत कीं त्या त्याच्याशिवाय कोणीच जाणत नाहीं. आणि जें कांहीं खुष्कींत व जलांत आहे. तेंहि तोच जाणतो. आणि कोणी एक पान देखील (झाडावरून) गळून पडत नाहीं परंतु तें त्याला माहीत राहतें आणि धरित्रीच्या (नानाविध) अंधःकारां(च्या पडद्यां)त (जो) धान्याचा दाणा (असेल तो,) व (जगांतील) ओले व कोरडे (पदार्थ हे सर्वच तर) सुबोध पुस्तकां (म्हणजे जतन केलेल्या गुप्त पुस्तकां)त (नमूद केलेले) आहेत. ५९. आणि (लोकांनों!) तोच असा (परमसमर्थ) होय कीं जो रात्रीं (झोंपेंत एका अर्थीं) तुमचे प्राण[१] हरण करून नेतो; आणि जें कांहीं तुह्मीं दिवसाभरांत केलें होतें तेंहि तो जाणतो. मग दिवसांत तो तुह्मांस उठवून उभे करितो; अशा-साठीं कीं (रात्रंदिवसाच्या अनुक्रमानें जीवन-)काल (जो त्याच्या ज्ञानांत) ठरलेला (आहे तो एके दिवशीं) पुरा व्हावा. मग (अखेर) त्याच्याच-कडे तुह्मां(सर्वां)स परतून जाणें आहे. तेव्हां मग जें कांहीं तुह्मीं (जगांत) करीत राहिलां आहां (त्याचें बरेंवाईट) तो तुह्मांस विदित करील. ६०.

---

(१) निद्रावस्थेंत पंचेंद्रियें दिसण्यांत बेकार होऊन जातात. तरीहि जीवित्व बाकी राहतेंच; आणि आंतील इंद्रियें आपलीं कामें करतात; कीं जेणेंकरून मनुष्य स्वप्न पाहतो. झोंपेंत पंचेंद्रियांचें बेकार व निरुपयोगी होणें हें मरणें तर नव्हेच, परंतु त्यांत मृत्युच्या स्थितीशीं सादृश्य तर अवश्यच आहे. ह्मणूनच ह्मणतात कीं निजला व मेला बरोबर. ह्यासच अनुसरून आह्मीं हें भाषांतर केलें आहे.

आणि तोच आपल्या सेवकांवर प्रबल सत्ताधारी होय; व तो तुह्मां लोकांवर पहारेकरी (दूत) सोडून ठेवितो; येथपर्यंत कीं जेव्हां तुमच्यांतून कोणाएकाला (खरोखरीच) मृत्यु येतो, तेव्हां आमचे दूत त्याचा प्राण (पूर्णपणें) हरणं करतात. आणि ते (हुकूम बजाविण्यांत कसलीच) कोताई करीत नाहींत. ६१. नंतर (अशाच तऱ्हेनें सर्व लोक) परमेश्वर जो त्यांचा खरा पुरस्कर्ता त्याच्याकडेस (जगांतून) परत बोलावून घेतले जातात. ऐकून ठेवा कीं त्याचाच हुकूम (चालतो) आहे; आणि तो सर्वांत अधिक जलद हिशेब घेणारा होय. ६२. (हे पैगंबरा! या लोकांस) पूस कीं तुह्मांस भूमि व समुद्राच्या (निबिड) अंधःकारांतून[२] कोण सुटका देतो कीं तुम्हीं (अशा समयीं) गार्हिवरून (गार्हिवरून) व मुकाट्या (मुकाट्या)नें त्याची प्रार्थना करितां? (आणि अशी प्रतिज्ञा करितां कीं) जर परमेश्वर आम्हांस या (संकटां)तून पार पाडील, तर आम्हीं जरूर (त्याचे) आभारप्रदर्शक (सेवक) होऊन राहूं. ६३. (हे पैगंबरा! हे तर

---

(१) चोविसाव्या भागाच्या दुसऱ्या (रुकुअ) सदरांत असेंच एक वाक्य आहे. त्याचें भाषांतर येणेंप्रमाणें:—"लोकांच्या मरणसमयीं परमेश्वर त्यांचे प्राण (आपल्यापाशीं बोलावून घेतो, आणि जे लोक मेले नाहींत (त्यांचे प्राणहि) त्यांच्या निजते वेळीं (परमेश्वरापाशीं बोलाविले जातात); तर ज्यांच्यासंबंधीं (परमेश्वर) मृत्युचा हुकूम सादर करून चुकला आहे त्यांना (तर आपल्यापाशीं) रोखून ठेवितो, आणि बाकी (निजणाऱ्यां)ना एका नियमित काळापर्यंत पुन्हां जगांत पाठवून देतो." 'खरोखरीच मृत्यु' व 'पूर्णपणें प्राण हरण करणें' ही जी कैद आह्मीं भाषांतरांत लाविली आहे तिचा उद्देश सदरहू वाक्यावरून पूर्णपणें लक्ष्यांत येईल.

(२) अंधःकार ही एका प्रकारची शिक्षाच होय. त्याच्या होण्यानें जगाचीं कामें बंद पडतात; अंधःकारहि नानाविध असतात. रात्रीचा अंधःकार, तुफान, वादळ, व ग्रहण यामुळें होणारा अंधःकार जुलमाचा आणि अन्यायाचा अंधःकार व सर्वांत भयाण अंधःकार थडग्याचा अगर मरणोत्तर स्थितीचा.

त्याचा काय जबाब देतील? तूंच ह्यांना) सांग कीं या (अंधःकारां)तून व हरेक क्लेशांतून परमेश्वरच तुमची सुटका करितो. मग (यावरहि) तुम्हीं (परमेश्वराचे) सरकतदार ठरवितां! ६४. (हे पैगंबरा! यांना) सांग कीं तोच (परमेश्वर) या गोष्टीस समर्थ होय कीं तुमच्या वरच्या बाजूनें अगर तुमच्या पायांखालून एखादी शिक्षा तुम्हांसाठीं काढून उभी करील अथवा तुम्हांस (भिन्न भिन्न) पक्ष करून (एकमेकांशीं) झुंपवून सोडील व तुमच्यांतून कित्येकांस कित्येकांच्या लढाईची गोडी चाखवील. (हे पैगंबरा!) पाहा तर खरें! कीं आम्हीं (आपल्या) निशाण्यांस कसकशा तऱ्हेनें फिरवून फिरवून वर्णितों कीं लोकांनीं त्या समजाव्या. ६५. आणि कुर्आनास तुझ्या लोकांनीं पाखंड म्हटलें; व वास्तविक पाहतां, तें सत्य (पुस्तक) होय. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं मी तुह्मांवर (कांहीं रक्षका सारखा तर) अधिकारी नाहींच; (कीं मी तुह्मांस नास्तिकपणा न करूं द्यावा). ६६. प्रत्येक भविष्यवचना(च्या सत्यते)चा एक वेळ (खास) मुक्रर आहे; आणि पुढें कांहीं कालानंतर (माझें सत्य) तुह्मांस माहीत[१] होऊन जाईल. ६७. आणि जेव्हां असे लोक (कोठें) तुझ्या दृष्टीस पडून जातील कीं जे आमच्या निशाण्यां(ची टवाळकी व थट्टा करण्यां)त लागून राहतात तेव्हां तूं त्यांच्यापासून एकीकडे होऊन जा; येथपर्यंत कीं ते आमच्या निशाण्यांशिवाय (दुसऱ्या) कांहीं गोष्टींत लागून जातील आणि जर सैतान तुला (आमचा हा आदेश एखादे वेळीं) भुलवून टाकील तर स्मरणानंतर (अशा) अन्यायी लोकांसंगतीं तूं कधींहि बसूं नकोस. ६८. आणि जे लोक (परमेश्वराला)

(१) ह्मणजे माझें काम तुह्मां लोकांस ईश्वरी हुकूम पोहोंचवून देणें आहे. मी तुमच्या विश्वासाचा जिम्मेदार नाहीं; आणि पुनरुत्थानाचे अहवाल व इहलोक व परलोक यांच्या शिक्षेसंबंधीं जें भविष्यवचन मी, परमेश्वराचे सांगण्यानें करितों तें आपल्या नियमित काळीं घडून येईलच येईल. वेळेपूर्वीं तुमच्या घाई मचविल्यानें तें घडून येऊं शकत नाहीं. आणि घडण्याचे वेळीं तुह्मांस माहीत होऊन जाईल कीं जें जें मी तुह्मांस सांगित होतों तें सर्वस्वी खरें होतें.

भिऊन चालतात त्यांच्यावर अशा (अजागळ) लोकांच्या (कर्मांचे) हिशेबाची कसलीच जबाबदारी नाहीं. तरी पण (त्यांना) उपदेश करणें (तर अवश्य होय), कीं (चार गोष्टी सांगितल्यानें) तेहि कदाचित् (परमेश्वराला) भिऊन चालूं लागतील. ६९. आणि ज्यांनीं आपल्या धर्माला खेळ व तमाशा बनवून ठेविला आहे व इहलौकिक आयुष्यानें त्यांना फसवणुकींत घातलें आहे अशा लोकांस तूं (त्यांच्याच स्थितीवर) सोडून दे. आणि (संधि पाहून) कुर्आनाद्वारें (त्यांना) समजावीत रहा कीं कोठें (असें न होवो कीं) कोणी मनुष्य (पुनरुत्थानीं) आपल्या कर्मांचे मोबदला आपत्तींत पिडिला जावा; कीं (त्या वेळीं) परमेश्वराशिवाय त्याचा कोणी पुरस्कर्ता होणार नाहीं व शिफारस कर्ताहि नाहीं आणि (जितके) मोबदले (संभवनीय आहेत) जरी तो ते सर्वच देईल तरीहि (कोणचाहि मोबदला) त्याचेपासून घेतला जाणार नाहीं. हेच ते लोक होत कीं जे आपल्या कर्मांचेकारणें आपत्तींत पिडिले गेले. ह्यांना पिण्यास्तव उकळी आलेलें पाणी (मिळेल) आणि दुःखकारक शिक्षा होईल (ती वेगळी); कारणकीं हे नास्तिकपणा करीत होते. ७०. (हे पैगंबरा! या लोकांस) पूस, कां (तुह्मीं हें इछितां कीं) आह्मीं (मुसलमानांनीं) परमेश्वराला सोडून अशा (खोट्या देवतां)स (आपल्या मदतीसाठीं) बोलवावें कीं जे आह्मांला नफाहि पोहोंचवूं शकत नाहींत व आह्मांला नुकसानहि पोहोंचवूं शकत नाहींत? आणि जेव्हां परमेश्वर आह्मांस सरळ मार्ग दाखवून चुकला, तेव्हां कां आह्मीं त्या उपरांतहि आपल्या मागल्या पायीं (नास्तिकपणाकडे) उलटून जावें? (आणि आमची अशी उपमा व्हावी कीं) जशी कोणा मनुष्यास भूतबाधा होऊन सैतान त्याला (चारहीकडे) जंगल अरण्यांत हैराण (करून सैरावैरां) भटकवीत फिरतो? त्याचे कांहीं साथी होत व ते त्याला सरळ मार्गाकडे बोलावितात कीं ये (इकडे) आह्मांजवळ. (हे पैगंबरा! हे तर त्याचें काय उत्तर देतील? तूंच यांना) सांग कीं परमेश्वर(-निर्दिष्ट) मार्ग तोच सरळ मार्ग होय. आणि आह्मां (मुसलमानां)स (तर हीच)आज्ञा

मिळाली आहे कीं आह्मीं सकल जगांचा पालनकर्ता अशा (परमेश्वरा) चेच आज्ञांकित होऊन राहावें. ७१. आणि (त्यानें आह्मांस आज्ञापिलें आहे कीं) नमाज पढा व परमेश्वराला भीत राहा. आणि तोच असा (परम समर्थ) होय कीं ज्याच्या हुजुरांत (तुह्मीं सर्व लोक पुनरुत्थानाचे दिवशीं) आणून हजर केले जाल. ७२. आणि तोच असा (परम समर्थ) होय कीं ज्यानें (कोणा) सत्य संकल्पानेंच आकाश व पृथ्वी हीं निर्माण केलीं. आणि ज्या दिवशीं तो (पुनरुत्थानाचे संबंधानें) फर्मावील कीं हो; मग तें (तेव्हांच) होऊन जाईल. ७३. त्याचें फर्माविलेलें खरें होय. (ह्मणजे पुनरुत्थान घडून येईलच). आणि ज्या दिवशीं सूर (ह्मणजे करणा) फुंकला जाईल त्या दिवशीं त्याचीच हुकमत होईल.(तो) अदृष्ट व दृष्ट या (सर्वां)चा ज्ञाता होय. आणि तोच युक्तिवान् व (सर्व वस्तूंचा) माहीतगार होय. ७४. आणि (हे पैगंबरा! ती वेळ आठवण कर कीं) जेव्हां इब्राहिमानें आपला पिता 'आझर' यास म्हटलें, कां, तूं मूर्तींस उपास्य मानतोस? मी तर तुला व तुझ्या लोकांस धडधडीत चुकींत (पडलेले) पाहतों आहें. ७५. आणि (ज्याप्रमाणें आह्मीं इब्राहिमाचे मनांत ही प्रेरणा उत्पन्न केली) त्याच प्रमाणें आह्मीं इब्राहिमास आकाश व पृथ्वीची राज्य व्यवस्था दाखवूं लागलों; व हें यासाठीं कीं त्यानें (पूर्ण) विश्वास पटलेल्या लोकांपैकीं होऊन जावें. ७६. तर जेव्हां त्याच्यावर रात्र पसरून गेली, तेव्हां त्याला एक तारा दृष्टीस पडला, (व त्यास पाहून) तो म्हणूं लागला कीं हाच माझा पालनकर्ता होय. मग जेव्हां तो मावळून गेला. तेव्हां तो बोलला कीं मावळणाऱ्या (वस्तूंस) तर मी पसंत करीत नाहीं (कीं मी त्यांना परमेश्वर मानावें!) ७७. मग जेव्हां त्यानें चंद्राला चकचकीत प्रकाशतांना पाहिलें, तेव्हां तो म्हणूं लागला कीं हाच माझा पालनकर्ता होय. मग जेव्हां तोहि मावळून गेला, तेव्हां तो बोलला कीं जर मला माझा पालनकर्ता सरळ मार्ग न दाखवील तर निःसंशय मीहि आडमार्गीं भटकणाऱ्या लोकांपैकीं होऊन जाईन. ७८. मग जेव्हां त्यानें सूर्याला चकचकीत प्रकाशतांना पाहिलें, तेव्हां

तो ह्मणूं लागला, हाच माझा पालनकर्ता; कीं हा (सर्वांत) मोठाहि होय. मग जेव्हां तोहि मावळून गेला, तेव्हां तो (आपल्या लोकांस संबोधून) बोलला कीं हे माझ्या लोकांनो! ज्या (वस्तूं)स तुह्मी (परमेश्वराचा) साथी मानतां, मी तर त्यांजपासून (अगदींच) अलिप्त[1] आहें. ७९. मी तर एकाचाच होऊन, आपलें तोंड ज्यानें आकश व पृथ्वी हीं निर्माण केलीं त्याच (परम पवित्र परमेश्वरा)कडे फिरविलें आहे; आणि मी तर मूर्तीपूजकांपैकीं नाहींच. ८०. आणि त्याचे लोक त्याच्याशीं (या गोष्टींवर) वादविवाद करूं लागले. (तेव्हां इब्राहीमानें) म्हटलें, कां तुह्मी माझ्याशीं परमेश्वरा(चे एकत्वा)विषयीं वादविवाद करितां? आणि वास्तविक पाहतां, तो तर मला (आपल्या ऐक्याचा) सरळ मार्ग दाखवून चुकला आहे. आणि ज्या (मूर्तीं)स तुह्मीं त्याचा साथी मानतां मी तर त्यांच्याशीं कांहीं भीत (वीत) नाहीं (कीं त्या मला कांहीं नुकसान पोहोंचवतील). होय, पण माझा पालनकर्ताच (मला) कांहीं (नुकसान पोहोंचवूं) इच्छील (तर त्याची मर्जी). माझा पालनकर्ता तर ज्ञानाचे मानानें प्रत्येक वस्तूंस व्यापून आहे. तर कां तुह्मीं (या गोष्टींचें) मनन करीत नाहींत? ८१. आणि ज्या (वस्तूं)स तुम्हीं (परमेश्वराचा) सरकतदार बनवितां, मी त्यांशीं कसें भिऊं लागावें? आणि वास्तविक पाहतां, तुह्मीं तर या गोष्टीस (मुळींच) भीत नाहीं कीं तुह्मीं परमेश्वराचा अशा वस्तूंस सरकतदार बनविला कीं ज्यां(च्या उपास्य होण्या)चें कोणतेंच प्रमाण परमेश्वरानें तुह्मांकरतां पाठविलें नाहीं. तर (आह्मां) उभय पक्षांतून कोणता (पक्ष) शांति-(समाधानानें राहण्या)चा जास्त हक्कदार आहे? जर तुह्मीं जाणत असाल (तर आपणच समजून घ्या). ८२. ज्या लोकांनीं (परमेश्वरावर) विश्वास ठेविला व ज्यांनीं आपल्या

(१) हजरत इब्राहीम पैगंबर–ईश्वर त्यांस धन्यवाद व शांति देवो–यांचें, तारे, चंद्र व सूर्य यांस मावळतांना पाहून हें ह्मणणें कीं त्यांचें मावळून जाणें ईश्वरत्वास साजेसें नाहीं. याचा अर्थ असा कीं तारे, चंद्र व सूर्य हीं पराधीन व लाचार असून दुसऱ्याचे इच्छेस वश आहेत ह्मणून पराधीन व परवश अशी व्यक्ति परमेश्वर होऊं शकत नाहीं.

विश्वासांत बेइनसाफी (म्हणजे अनेकेश्वरमतवादा)चें मिश्रण घातलें नाहीं. हेच लोक होत कीं जे (चित्ताचे) शांति(-समाधाना)स पात्र होत व हेच लोक सन्मार्गीहि होत. ८२. आणि हें आमचें (सुचविलेलें) प्रमाण होतें कीं आह्मीं इब्राहिमाला तें आपल्या लोकांस पटविण्या-साठीं दिलें. आह्मीं ज्याचे इच्छितों त्याचे दर्जे वाढवितों. (हे पैगंबरा!) निःसंशय तुझा पालनकर्ता बुद्धिमान् (असून सर्व कांहीं) जाणतो. ८४. आणि आह्मीं 'इब्राहीमा'ला इस्हाक (हा पुत्र) व याकूब (हा प्रपौत्र, असें संतान) अर्पिलें. या सर्वांस आम्हीं सरळमार्ग दाखविला. आणि (यांच्या) पूर्वीं 'नूह'लाहि आम्ही सन्मार्ग दाखविला. आणि त्याच्याच वंशांतून, 'दाऊद' व 'सुलेमान,' आणि 'अय्युब' व 'युसूफ' आणि 'मूसा,' व 'हारून' या (सर्वां)स (आम्हीं सन्मार्ग दाखविला). आणि (प्रांजलपणें) सुकृत्य करणारांस आम्हीं असेच मोबदले देत असतों. ८५. आणि (अशाच प्रकारें) 'जकरिय्या' व 'याहया' आणि 'ईसा' व 'इल्यास' यांसही; (कीं हे) सर्व (आमच्या) पवित्राचरणी सेवकापैकीं होत. ८६. आणि 'इस्माईल' व 'अल्यस्आ' आणि 'यूनुस' व 'लूत' या (सर्वां)स (हि आह्मीं सन्मार्ग दाखविला) आणि सर्वांसहि आलमदुनियेच्या लोकांवर श्रेष्ठत्व दिलें. ८७. आणि (यांनाच फक्त नव्हे तर) त्यांचे वडील व त्यांची संतती व त्यांचे भाऊबंद यांजपैकीं (आणखी बहुतेकांस); आणि यालोकांस आह्मीं (आपल्या सेवकां-तून) निवडून घेतलें व यांना (धर्माचा) सरळ मार्ग दाखविला. ८८.

---

(१) एका हदीसमध्यें आलें आहे कीं जेव्हां हें वाक्य प्रकट झालें तेव्हां कित्येक सहाबा म्हणजे तत्कालीन अनुयायांनीं हजरत पैगंबरांचे सेवेंत अर्ज केला कीं हे महा गुरु! आमच्यांत असा कोण आहे कीं जो थोडी वा बहुत वेइनसाफी व जुलूम आपल्यावर करीतच नाहीं. पैगंबर साहेब म्हणाले कीं तुह्मीं लुकमान पैगंबराचा उपदेश ऐकिला नाहीं काय? कीं त्यांत त्यांनीं आपल्या पुत्रास उद्देशून म्हटलें होतें; 'हे पुत्रा! परमेश्वराचा (कोणाला) सरकतदार बनवूं नकोस. कारण (त्याचा) सरकतदार स्थापिणें हा मोठाच अन्याय होय.' तर येथें जुलुमाचा अर्थ बेइनसाफी, अन्याय म्हणजे अनेकेश्वरमतवाद असा होतो.

हा होय परमेश्वराचा सरळ मार्ग; तो आपल्या सेवकांतून ज्याला इच्छील त्याला ह्या मार्गाची सुबुद्धि देईल. आणि जर हे (पैगंबर) (कोणाला परमेश्वराचा) सरकतदार ठरविते, तर यांनीं जें कांहीं केलें (सवरलें) होतें तें (सर्व) यांच्यापासून नाहीसें होऊन जातें. ८९. (हे पैगंबर) असे लोक होत कीं ज्यांना आह्मीं पुस्तकहि दिलें व हुकमतहि[१] (दिली) आणि पैगंबरी(हि दिली). तर हे (मक्केचे नास्तिक) जर या (देणग्यां)ची किंमतहि न जाणतील, तर (कांहीं फिकिरीची गोष्ट नाहीं); आह्मीं या (देणग्या यांच्याहून उत्तम) अशा लोकां (ह्मणजे मुसलमानां)स सोंपविलया आहेत कीं ते (या नास्तिकांसारखे) या(देणग्यां)प्रत कृतघ्न नाहींत. ९०. हे (पूर्व कालीन पैगंबर) असे लोक होत कीं ज्यांना परमेश्वरानें सरळ मार्ग दाखविला. तर (हे पैगंबरा!) त्यांच्याच पद्धतीचें (तूंहि) अनुकरण कर. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं मी कुर्आना(चे ऐकविण्या)चें तुह्मांपासून कांहीं वेतन तर मागित नाहीं. हें कुर्आन् तर आलम दुनियेच्या लोकांसाठीं केवळ एक बोध होय, एवढेंच. ९१. आणि (यहुद्यांनीं) जशी परमेश्वराची मान्यता ठेविली पाहिजे होती तशी त्याची मान्यता ठेविली नाहीं. कांकीं ते (मुसलमानांशीं अढी बाळगून) ह्मणूं लागले कीं परमेश्वरानें कोणाहि मनुष्याला (पुस्तकासारखें) कांहींच प्रकट केलें नाहीं. (हे पैगंबरा! या लोकांस) पूस कीं बरें, जें (तौरात) पुस्तक मूसा घेऊन आला तें (परमेश्वरानें प्रकट केलें नाहीं तर) कोणी प्रकट केलें? (आणि तें) लोकांसाठीं प्रकाश (होय कीं त्याचे उजेडांत त्यांनीं चालावें) व सद्बोध होय. (आणि) तुह्मीं त्याचीं (वेगळीं वेगळीं) पानें बनवून ठेविलीं आहेत. (त्यांतून जीं पानें तुमच्या मतलबाचीं होत) तीं तुह्मीं (लोकांत) जाहीर करितां व बहुतेक (पानें जीं तुमच्या मतलबास विरोधक होत तीं तुह्मीं लोकांपासून) लपवितां.

---

(१) कित्येक पैगंबरांस तर परमेश्वरानें पैगंबरीचे पदाबरोबर जगाचें राज्यहि दिलें होतें आणि ज्यांना दिलें नाहीं त्यांनाहि पैगंबरीचे नात्यानें अशी अत्युच्च प्रकारची हुकमत मिळाली होती कीं तिच्या पुढें जगाच्या राज्याची कांहीं हकीकतच नव्हती.

आणि (ह्याच पुस्तकाचे द्वारा) ज्या गोष्टी ना तुम्हीं जाणत होतां व ना तुमचे वाडवडीलच, त्या तुह्मांस शिकविल्या गेल्या. (हे पैगंबरा! हे तर ह्याचें काय उत्तर देतील? तूंच त्यांना) सांग कीं (तें पुस्तक) परमेश्वरानेंच (प्रकट केलें होतें). नंतर तूं त्यांना सोड, (या) आपल्या निरर्थक उहापोहांतच (धर्मांच्या गोष्टींचा) त्यांना खेळ बनवूं दे. ९२. आणि (तौरातप्रमाणें) हें (कुर्आन्हि) जें आह्मीं प्रकट केलें आहे तें (दिव्य) प्रासादिक पुस्तक होय. तें ह्याच्या (प्रकटीकरणाचे) पूर्वीं जीं पुस्तकें (अस्तित्वांत) होत त्यांचें सत्यत्वहि पटवितें. आणि (हे पैगंबरा! हें आह्मीं यासाठीं प्रकट केलें आहे) कीं तूं मुख्य शहरा[१] (ह्मणजे मक्केकरां)स व जे कोणी त्याच्या आसमंतांत् वसतात त्यांस (ईश्वरशिक्षेचें) भय घालावेंस. आणि जे लोक परलोकींचा (पूर्ण) विश्वास ठेवितात ते तर (बिनदिक्कत) याचा विश्वास धरतात; आणि ते आपल्या नमाजीचीहि कळकळ बाळगितात (कीं तिचा वेळ टळत नाहीं.) ९३. आणि अशा मनुष्याहूनहि जास्त जालीम (आणखी) कोण होणार कीं जो परमेश्वरावर खोटें कुभांड रचितो, अथवा असें प्रतिपादितो कीं मजकडे प्रकटीकरण आलें आहे, आणि वास्तविक पाहूं जातां, त्याजकडे कसलेंच कांहीं प्रकटिलें गेलें नाहीं? आणि (तसाच याच्यापेक्षांहि जास्त जालीम आणखी कोण होणार कीं) जो असें विधान

---

(१) उम्मुलकुरा याचा शब्दशः अर्थ गांवांची माता वा मूळ गांव असा आहे. मक्का शहाराचें एक नांव उम्मुलकुरा असेंहि आहे. त्या काळीं अज्ञान, अनीति व अधर्म यांचें जगांत केंद्रस्थान म्हटल्यास हें मक्का शहरच होतें आणि याच्या आसमंतांत राहणाऱ्यांचीं गोष्ट सांगावयास नकोच. आणि एकदां का जगांतील या मुख्य शहराचा उद्धार झाला म्हणजे जवळपासच्या सर्व राष्ट्रांचा व अखिल जगाचा उद्धार होणार हें परमेश्वराच्या ज्ञानांत ठरलेलेंच होतें म्हणून हजरत मोहंमद पैगंबरांसारख्या महान पुरुषास निर्माण करून परमेश्वरानें या अधोगतीस गेलेल्या शहरास पुन्हां ज्ञान, नीति व धर्म यांचें केंद्रस्थान बनविलें. तर हे कलियुगाचे पैगंबर अखिल जगाचे उद्धारासाठीं पाठविले गेले आहेत.

करितो कीं (कुर्‌आन्) जें (तुह्मीं म्हणतां कीं तें) परमेश्वरानें प्रकट केलें आहे, (म्हणालतर) तसलेंच मी आतां प्रकट करीन? आणि (हे पैगंबरा!) तूं जर (या) जालीम लोकांस अशा वेळीं पाहाशील (तर फारच बरें होईल) कीं ते मृत्युचे मुमूर्षेत (पडलेले) असतील व देवदूत (त्यांचे प्राण हरण करण्यासाठीं त्यांजकडे) आपले हात लांबवितील (व म्हणत जातील) कीं (चला!) काढा आपले प्राण. आज तुम्हांस पाणउताऱ्याचे शिक्षेची सजा दिली जाईल; यासाठीं कीं तुह्मीं परमेश्वराविषयीं हकनाक खोटें बोलत होतां व त्याच्या महा वाक्यां(-स ऐकून त्यां) पासून अहंकार करीत होतां. ९४. आणि (पुनरुत्थानाचे दिवशीं आम्हीं त्यांना उद्देशून म्हणूं कीं) पहिल्यांदा जसें आम्हीं तुम्हांस निर्मिलें होतें तसेच एकटे एकटे तुम्हीं आमच्या हुजूर (अखेर) आलांच आलां. आणि जो कांहीं (साज सरंजाम) आम्हीं तुम्हांस (जगांत) दिला होता तो (सर्व) तुम्हीं आपल्या पाठीमागें सोडून आलां. आणि तुमच्या शिफारसकर्त्यांस आम्हीं तुम्हांबरोबर (कोठें) पाहत नाहीं कीं त्यांना तुम्हीं समजत होतां कीं ते तुमच्यांत (म्हणजे तुमचें निर्माण करणें, अन्नपाणी देणें वगैरे गोष्टींत परमेश्वराचे) सरकतदार होत! आतां तुमचे परस्पर हितसंबंध (सर्व) पार तुटून गेले आणि जे दावे तुम्हीं करीत होतां ते (सर्व) तुम्हांपासून झाले गेलेसे होऊन गेले. ९५. (हा दाणा व आठळी जी जमिनींत फुटून तींतून वृक्ष उगवतो तर) परमेश्वरच (त्या) दाण्या व आठ-ळीचा उकलविता होय. (तोच) सजिवास निर्जिवांतून काढतो (उदाहरणार्थ, जशी कवटांतून कोंबडी); आणि सजिवांतून निर्जि-वाचा काढणाराहि (तोच; उदाहरणार्थ, जसें कोंबडीपासून कवट). (लोकांनों!) हाच तर (तुमचा) परमेश्वर होय; मग तुम्हीं कोठें भटकत चाललां जात आहां? ९६. त्याच्याच केल्यानें सकाळचा झुंझुरका फुटतो; आणि त्यानेंच विश्रांति साठीं रात्र व (वर्षमासाचे) कालमानासाठीं सूर्य व चंद्र हीं बनविलीं आहेत. ही (त्याच) परम समर्थ व ज्ञानी अशा (परमेश्वरा)ची मांडणी होय. ९७. आणि तोच असा (परम समर्थ) होय कीं ज्यानें तुह्मां लोकांसाठीं तारे

बनविले; अशासाठीं कीं तुह्मीं खुषकी व जलमार्गांचे अंधःकारांत त्यां(च्या खुणा)वर चालावें. जे लोक समंजस होत त्यांच्यासाठीं तर आह्मीं (आपल्या सामर्थ्याच्या) निशाण्या (खूप) सविस्तर वर्णिल्या आहेत. ९८. आणि तोच असा (परम समर्थ) होय कीं ज्यानें तुम्हां (सर्वां)स एका जिवा (म्हणजे आदम)पासून पैदा केलें. तर मग (प्रत्येक जणासाठीं) एक वेळ मुक्रर होय (कीं त्या वेळे पावेतों तो जगांत राहील) आणि (तशीच मेल्या पश्चात मातींत) सोंपविलें (म्हणजे पुरलें) जाण्याची जागाहि होय. जे लोक समजतात उमजतात त्यांच्यासाठीं तर आम्हीं (आपल्या सामर्थ्याच्या) निशाण्या तपशिलवार सांगून चुकलों आहों. ९९. आणि तोच असा (परम समर्थ) होय कीं ज्यानें आकाशांतून पाणी वर्षविलें. मग (पाण्याचे वृष्टीनंतर) आम्हींच त्यायोगें दरेक प्रकारचे वनस्पतीस कोंब फुटविले; मग कोंबांतून आम्हीं हिरवीं (हिरवीं) ताटें काढून उभीं केलीं कीं त्यांतून आम्हीं हारोहार गुंफलेले दाणे निपजवितों. आणि (तसेच) खजुरीच्या गाभ्यांतून झुमके (चे झुमके) कीं जे (ओझ्यामुळें) झुकून पडतात, आणि द्राक्षाच्या बागी व जैतून-जीतफळ- आणि डाळींब (कीं हीं दिसण्यांत एकमेकाशीं) मिळतींजुळतीं होत व (रुचिच्या मानानें) मिळतींजुळतीं[1] नव्हत. (यांतून प्रत्येक चीज) जेव्हां फळास येते तेव्हां तिचें फळ व फळाचें पिकणें हें (प्रेक्षणीय होय; तें फार बारकाईनें) पाहा. निःसंशय जे लोक (परमेश्वरावर) विश्वास ठेवितात त्यांच्याकरतां या (सर्व चिजां)त (ईश्वरसामर्थ्याच्या बऱ्याच) निशाण्या (उपलब्ध) होत. १००. आणि मूर्तीपूजकांनीं जिन्नातांस[2] परमेश्वराचे सरकतदार बनवून उभे केले; व वास्तविक पाहतां, परमेश्वरानेंच जिन्नातास पैदा केलें

(१) सांगण्याचा अर्थ इतकाच कीं जैतून (olive) असो वा डाळींब असो. फळें दिसण्यांत सारखींच असतात आणि रुचींत अगदींच विजातीय असतात.

(२) जिन्नात किंवा जिन्न या अरबी शब्दांस मराठींत कोणी प्रतिशब्द आहे असें मला तरी माहीत नाहीं. कारण त्याचा

आणि या लोकांनीं अज्ञानानें परमेश्वरासाठीं मुलें व मुलीं हीं (आपल्याकडून) घडून ठेविलीं. (परमेश्वराकडे) ज्या ज्या गोष्टी हे लोक लावितात त्यांपासून तो पवित्र व थोर होय. १०१. (तोच या अद्भुत) आकाशांचा व पृथ्वीचा उत्पादक होय. ज्या अर्थीं त्याची कधीं कोणी (जन्माची) सोबतीणच झाली नाहीं त्या अर्थीं त्याला संतति ती कोठून होणार? आणि त्यानेंच दरेक वस्तु निर्माण केली व तो हरेक वस्तु(चे स्थिती)शीं वाकब होय. १०२. (लोकांनों!) हाच परमेश्वर तुमचा पालनकर्ता होय. त्याच्या वांचून अन्य कोणी उपास्य नाहीं. तोच प्रत्येक वस्तुचा निर्माण कर्ता होय. तर तुम्हीं त्याचीच भक्ति करा. आणि तोच हरेक वस्तुचा नियंता होय. १०३. (लोकांची) दृष्टि त्याला जाणूं शकत नाहीं व तो (लोकांचे) दृष्टीस (खूप) जाणतो. आणि तो सूक्ष्मदर्शी व बहुश्रुत होय. १०४. (लोकांनों!)

अर्थ, देवगण व राक्षसगण यांच्या मधल्या कोटींतील अदृश्य सृष्टि असा होतो. जिन्नात कांहीं सदाचरणी असतात व कांहीं दुराचरणीहि असतात. ह्मणूनच कांहीं भाष्यकार, त्यांस येथें देवदूत समजतात कीं मूर्तीपूजक अरब त्यांची पूजाअर्चा करीत असत. कित्येक, भूत पिशाच्च वा असुर असा अर्थ घेतात; कारण, त्यांच्या बहकविण्यानें ते मूर्तीपूजक बनून त्यांचे भक्त झाले होते. अथवा **मार्जी** ह्मणजे अग्निपूजक पारश्यांचे धर्मसांप्रदायानुसार पाहिलें तर ते सैतानास एक प्रकारचा कर्ताहर्ता मानीत होते व असें प्रतिपादन करीत कीं वाईट तेवढें सैतान ह्मणजे **अहरमन** करतो व चांगलें तेवढें परमेश्वर ह्मणजे **यज्ञदान** करतो. तथापि 'दैवत' या शब्दांत वरील अर्थांचा कांहीं बोध होत असल्यामुळें आह्मी ह्या 'जिन्न' शब्दाचा अर्थ दैवत घेतला आहे. (पाहा अध्याय ५५).

(१) सांगण्याचें इतकेंच कीं परमेश्वर डोळ्यांनीं पाहण्याची वस्तु नव्हे पण तो सर्वांचें डोळ्यांस पाहतो. ह्मणजे ज्याप्रमाणें मनुष्याचें कोणतेंच काम परमेश्वरापासून गुप्त नाहीं त्याचप्रमाणें मनुष्याचें पाहणेंहि त्याला माहीत आहे. परंतु जर परमेश्वर स्वतःच दर्शन देऊं इच्छील तर तो त्या सेवकांस त्याची पात्रताहि देईल.

तुमच्या पालनकर्त्याकडून स्पष्ट प्रमाणें तर तुम्हांपाशीं येऊन चुकलीं आहेत. तर मग (आतां) जो कोणी पाहील (व समजेल), तर (त्याचा लाभ) त्याला स्वतःलाच होय; आणि जो (जाणून-बुजून) आंधळा होऊन जाईल तर (त्याचा दुष्परिणाम) त्याच्याचपुढें येईल. आणि (हे पैगंबरा! या लोकांस सांग कीं) मी तुम्हां (लोकां)चा कांहीं रखवालदार तर नाहींच. १०५. आणि अशाच तऱ्हेनें आम्हीं (आपल्या) निशाण्या (तऱ्हेतऱ्हेनें) फिरवून फिरवून सांगतों (कीं नास्तिकांस ह्यांचें प्रमाण पटावें) व हें कीं त्यांना हें बोलणें भाग पडावें कीं तूं (आम्हांला कुर्‌आन्‌) वांचून ऐकविलेंस (व समजाविलेंस); आणि हें कीं जे लोक समज राखतात त्यांना आह्मीं (कुर्‌आन्‌) स्पष्ट करून समजावावें. १०६ (हे पैगंबरा! कुर्‌आन्‌) जें तुझ्या पालनकर्त्याकडून तुला प्रकट केलें गेलें आहे त्याच्याच (सद्बोधा)प्रमाणें चालत जा. परमेश्वरावांचून अन्य कोणी उपास्य नाहीं; आणि तूं मूर्तीपूजकांपासून फटकून राहा. १०७. आणि जर परमेश्वर इच्छिता तर हे (कोणाला परमेश्वराचा) साथी न ठरविते. आणि आह्मीं तुला त्यांच्यावर (कांहीं) रखवालदार तर नेमिला नाहीं; व तूं त्यांचा रक्षकहि नव्हेस (कीं तूं त्यांना बहकूं न द्यावेंस). १०८. आणि (मुसलमानांनों!) जे लोक परमेश्वराशिवाय (इतरांस उपास्य म्हणून, गरजा सारण्यास) बोलावितात (म्हणजे त्यांची पूजाअर्चा करतात) त्यांस अपशब्द[1] बोलूं नका कीं हे लोकहि द्वेषाचे भरांत

(१) येथें परमेश्वरानें लोकांस एक फार महत्वाचा उपदेश केला आहे. तो हा कीं कोणीहि दुसऱ्या कोणाच्या उपास्य देवांस, मग पाहिजे तर त्या मूर्तीच कां असेनात, अपशब्द बोलूं नये. कारण असें केल्यानें त्या लोकांसहि अज्ञानाचे भरांत आवेश येऊन ते परमेश्वराला अपशब्द बोलतील. शिआ पंथांतील जे लोक सहाबा ह्मणजे पैगंबरांच्या कित्येक सोबत्यांस अपशब्द बोलतात त्यांस या ईश्वरी महावाक्यापासून बोध घेतला पाहिजे. कारण ज्या धर्मांत अपशब्द बोलणें हें पुण्यफलदायक आहे त्यांस मोमीन ह्मणजे विश्वासू ह्मणविणें कितीसें शोभतें याचा त्यांनींच विचार करावा; कारण अशा कृतिनें ते आपण होऊन आपल्या स्वकियांस विरुद्धपक्षाकडून शिव्या

नकळत परमेश्वरास (हकनाक) अपशब्द बोलूं लागतील. अशाच तऱ्हेनें आह्मीं प्रत्येक जनतेचीं कर्में त्यांना सुशोभित करून दाखविलीं आहेत. नंतर (सरशेवटीं) या सर्वांस आपल्या पालनकर्त्याकडे परत जाणें आहे; तर जसजशीं कर्में ते (जगांत) करीत होते (त्यांचें बरें वाईट परमेश्वर) त्यांना विदित करील. १०९. आणि (मक्केचे नास्तिक) परमेश्वराच्या (फार) कडकडीत शपथा वाहून(वाहून मुसलमानांस) म्हणतात कीं जर (त्यांच्या ह्मणण्याप्रमाणें) एखादा चमत्कार त्यांच्यापुढें येईल तर ते जरूर त्याचा विश्वास धरतील. (हे पैगंबरा! तूं मुसलमानांस) समजावून सांग कीं चमत्कार तर परमेश्वराच्याच पाशीं होत (म्हणजे त्याच्याच अधिकारांत होत.) आणि (मुसलमानांनों!) तुम्हीं लोक काय जाणाल कीं हे लोक तर चमत्कार[1] आला तरीहि विश्वास धरणार नाहींत. ११०. आणि जसा त्यांनीं कुर्आनावर पहिल्यांदा विश्वास ठेविला नव्हता, तशींच आम्हीं त्यांचीं हृदयें व त्यांचे डोळे हीं पालटून[2] टाकूं (कीं ते चमत्कार पाहूनहि विश्वास धरणार नाहींत); आणि आह्मीं त्यांना त्यांच्या शिरजोरी(चे स्थितीं)त राहूं देऊं कीं त्यांनीं भटकतच राहावें. १११.

देवविताात व ह्याचें पातक प्रथम अपशब्द किंवा शिवी देणारांवरच राहतें.

(१) हजरत पैगंबर साहेबांनीं पुष्कळ चमत्कार दाखविले त्यांतल्या त्यांत कुरआन् हाहि एक महान चमत्कारच होता. परंतु येथें परमेश्वराचें ज्ञानांत हें ठरलेलेंच होतें कीं हे लोक चमत्कार पाहूनहि विश्वास धरणार नाहींत असाच प्रकार हजरत येशू ख्रिस्ताच्याहि पुढें आला होता. (पाहा लूक अध्याय १६:३१) या वरून पैगंबर साहेब चमत्कार दाखविण्यास असमर्थ होते असें ठरविणें वेडेपणाचें होय.

(२) हृदय पालटलें तर सरळ गोष्टहि समजणार नाहीं व डोळे पालटले तर कांहीं सुचणारहि नाहीं. म्हणून फरमाशी चमत्कार होऊन न होऊन सारखाच.

पवित्र कुराण

भाग आठवा.

सूरतुल्–अन्आम् (पुढें चालू).

आणि जरी आह्मीं (आकाशांतून) यांजकडे देवदूतहि पाठवितों व मेलेले (लोक)हि यांच्याशीं संभाषण करते आणि जेवढ्या वस्तु (यांच्या दृष्टीआड) होत (उदाहरणार्थ, नरक, स्वर्ग वगैरे) त्या सर्वच एका जुटीनें यांच्या समक्ष आणून हजर करितों, तरीहि पण, हे ईश्वरीसंकल्पावांचून[1] विश्वासच न धरिते. परंतु यांच्यांतले बहुतेक (ईश्वरी संकलपच) जाणीत नाहींत. ११२. आणि (हे पैगंबरा! ज्याप्रमाणें हे मक्केचे नास्तिक तुझ्याशीं वैर बाळगितात) त्याचप्रमाणें आह्मीं, दांडगीं व द्वाड मनुष्यें व जिन्नात यांस (पैगंबरांची सहनशीलता अजमाविण्यासाठीं) प्रत्येक पैगंबराचा एकेक दुशमन बनविला होता; कीं भूलथाप देण्याचे हेतुनें ते एकमेकांचे कानांत तिखटमीठ लावलेल्या गोष्टी भरवीत असत. आणि (हे पैगंबरा!) जर तुझा पालनकर्ता इच्छिता तर हे लोक अशी गोष्ट न करते. तर तूं यांना व यांच्या खोट्या कुंभाडास (परमेश्वरावर) सोडून दे (ह्मणजे तो यांना समजून घेईल.) ११३. आणि (ह्या द्वाडांचें एकमेकांस बहकवणें) यासाठींहि (होतें) कीं जे लोक परलोकींचा विश्वास ठेवीत नाहींत त्यांचीं मनें यांच्या

(१) ईश्वरी संकलप तर हा होय कीं परमेश्वरानें मनुष्यास बऱ्या-वाईटाची जाणीव पटविली; आणि फक्त जाणीवच नव्हे तर आखत्यार व अधिकारहि दिला कीं तो वाईट मार्ग पत्करो वा बऱ्यामार्गावर चालो. बऱ्यावाईटाची जाणीव व अधिकार यांच्यामुळेंच मनुष्य आपल्या कर्माबद्दल जबाबदार ठरविला गेला आहे.

(गोष्टी)कडे वळावींत व हें कीं त्या लोकांनीं यांच्या गोष्टी पसंत कराव्यात; आणि जीं बदकर्में हे (खुद्द) करतात तीं त्यांनींहि करावींत. ११४. (हे पैगंबरा! तूं या लोकांस पूस,) कां (तुह्मीं हें इच्छितां कीं) मी (आपल्या व तुमच्या दरम्यान) परमेश्वराशिवाय (अन्य) कोणी पंच शोधावा? आणि वास्तविक पाहतां, तोच असा (परम पवित्र) होय कीं ज्यानें तुम्हां लोकांकडे (हें) पुस्तक पाठविलें कीं त्यांत (हर तऱ्हेचा) तपशील आहे. आणि (हे पैगंबरा!) ज्या लोकांस आम्हीं (तुझ्या पूर्वीं) पुस्तक दिलें आहे ते या गोष्टीलाहि (खूप) जाणतात कीं कुर्‌आन् देखील खरोखरीच तुझ्या पालनकर्त्याकडून प्रकटिलेलें आहे. तर (हे पैगंबरा! खबरदार!) तूं कोठें शंका धरणाऱ्यांपैकीं होऊन जाऊं नयेस. ११५. आणि तुझ्या पालनकर्त्यांचा बोल (म्हणजे इस्लामाचे उत्कर्षाचा वायदा) सत्यानें व न्यायानें परिपूर्ण झाला. कोणीहि असा (हेंकड) नव्हे कीं त्याच्या कोणा हुकमास बदलून टाकील! आणि तोच (सर्वांचें) ऐकितो (व सर्व कांहीं) जाणतो. ११६. आणि (हे पैगंबरा!) बहुतेक लोक तर पृथ्वींत असे होत कीं जर तूं त्यांच्या कह्याप्रमाणें चालशील तर ते तुला परमेश्वराचे मार्गाहून बहकवून सोडतील. हे तर केवळ (आपल्या) मानसिक तर्कांप्रमाणेंच चालतात; आणि निवळ तर्क वितर्कच (बसल्याबसल्या) लढवितात, (झालें.) ११७. जे लोक परमेश्वराचे मार्गाहून बहकलेले आहेत, निःसंशय तुझा पालनकर्ताच त्यांना खूप जाणतो; आणि जे सरळ मार्गावर आहेत त्यांनाहि तोच खूप जाणतो. ११८. मग जर तुह्मां लोकांस त्याच्या हुकमांवर विश्वास आहे, तर ज्या (जबे केलेल्या प्राण्या)वर परमेश्वराचें

(१) ह्मणजे, अनादिकालीं ईश्वरी संकल्प असा झाला होता कीं कलियुगामध्यें एका पैगंबराचा आरब देशांत जन्म व्हावा व त्यांस असें कुराण प्रकट व्हावें कीं तें सर्व जगाचे सन्मार्गदर्शनार्थ पुरें होय. हा परमेश्वराचा हेतु परिपूर्ण झाला.

(२) ह्मणजे हे लोक, आमच्या मूर्तीपूजक पूर्वजांचा जो धर्म तोच खराधर्म, वगैरे आपल्या मनाच्या कल्पना व तर्क लढवीत होते.

नांव घेतलें गेलें असेल त्यांतूनच तुम्हीं खा. (आणि मूर्तीपूजकांच्या बहकविण्यानें मुडदार खाण्याकडे नजर दौडवूं नका). ११९. आणि ज्या (जबे केलेल्या प्राण्या)वर परमेश्वराचें नांव घेतलें गेलें असेल. त्यांतूनच तुम्हीं न खावें याचें कारण काय? आणि वास्तविक पाहतां, ज्या (चिजा) परमेश्वरानें तुम्हांस निषिद्ध केल्या आहेत त्यांचें त्यानें तुह्मांस सविस्तर वर्णन केलें आहे; (व त्यांत मुडदारहि दाखल होय.) परंतु जी (वस्तु निषिद्ध तर आहे पण भूक वगैरे यामुळें) तुम्हीं तिच्या (खाण्या)स्तव लाचार होऊन जाल (तर तीहि निषिद्ध नाहीं.) आणि बहुतेक लोक तर चौकशी केल्या-वांचून खामखा आपल्या मनेच्छेप्रमाणें (लोकांस) बहकवीत राहतात. (हे पैगंबरा!) जे लोक (धर्मशास्त्राचें) मर्यादेबाहेर निघून जातात, त्यांच्या (स्थितीं)शीं तुझा पालनकर्ताच खूप वाकब होय. १२०. आणि (लोकांनों!) तुम्हीं उघड[1] पाप व गुप्त पाप या(सर्वां[2]हि)चा त्याग करा. जे लोक पापार्जन करितात त्यांना त्यांच्या पापार्जनाचा लवकरच मोबदला दिला जाईल. १२१. आणि ज्या (जबे केलेल्या प्राण्या)वर परमेश्वराचें नांव घेतलें गेलें नसेल त्यांतून तुह्मीं खाऊं नका. आणि (त्यांतून खाणें) हें अर्थात आज्ञाभंग करणें होय. आणि सैतान तर आपल्या गड्यांच्या मनांत हें ध्वनित करीतच असतात कीं त्यांनीं तुह्मांशीं वितंडवाद करावा.

(१) यांत याकडे इषारा आहे कीं निषिद्ध व मना केलेला पदार्थ चोरी छपीहि खाऊं नका.

(२) गोष्ट ही होय कीं मूर्तीपूजक व अनेकदेवमतवादी लोक तर मुडदार खातहि होते; व तसेच आतांहि आमच्या हिंदुस्थानदेशांत बहुतेक जातीचे लोक मुडदार ह्मणजे आपोआप मेलेलीं व ईश्वरार्पण न केलेलीं किंवा धर्मशास्त्रनिषिद्ध जनावरें खातात. आणि मुसलमानांस परमे-श्वरानें मुडदार जनावरें निषिद्ध केलीं आहेत. ह्मणून मूर्तीपूजक लोक मुसल-मानांशीं वितंडवाद करीत कीं मुडदार जें परमेश्वरानें मारलेलें त्याच्या खाण्याविषयीं तर तुह्मीं जपतां व आपण मारलेलें तें बिनधोक खाऊन टाकतां! कित्येक मुसलमानांस जबे केलेलें जनावर शास्त्रविहित व शुद्ध कां

आणि जर तुह्मीं त्यांचा कह्या मानिला तर (असें समजलें जाईल कीं) निःसंशय तुह्मींहि (परमेश्वराचे) सरकतदार मानणारेच आहां. १२२. आणि कां जो (मनुष्य पूर्वी) मेलेला होता, मग आह्मीं त्याच्यांत जीव घातला व त्याला एक प्रकाश दिला कीं त्याच्या प्रभावानें तो लोकांत (खासा) चालतो फिरतो तो, ज्याची उपमा[१] अशी आहे कीं तो (नानाविध) अंधःकारांत (घेरून पडला) आहे कीं त्यांतून तो निघूं शकत नाहीं त्याच्यासारखा होऊं शकतो? (ज्या प्रमाणें हे लोक आहाराचे विधिनिषेधासंबंधीं वितंडवाद करतात) त्याच प्रमाणें (या) नास्तिकांस जें कांहींहि ते करितात तें बरेंच (बरें) दिसूं लागतें. १२३. आणि (ज्याप्रमाणें हे लोक सद्धर्माचे विरुद्ध खटपट करतात) त्याचप्रमाणें आह्मीं हरेक वस्तींत बडेबडे लोक पैदा केले कीं तेच त्या वस्तींतले पापीहि होते; अशासाठीं कीं त्यांनीं त्या वस्तींत फंदफितूर माजवावा. आणि जेवढे

व मुडदार जनावर निषिद्ध कां हें समजलेलें नसावें; तथापि वास्तविक पाहतां मुडदार जनावरांचें मांस वैद्यकशास्त्राच्या नियमांनुसार फारच अहितकारक होय. अशा वितंडवादामुळें कित्येक मुसलमानांस असें वाटूं लागलें कीं मुडदार खाल्लें गेल्यास काय अडचण? परमेश्वरानें त्याच्या विधिनिषेधाचें कारण दिलें नाहीं; कांकीं वैद्यकीचीं तत्वें समजणें हें प्रत्येकाचें काम नव्हे. परंतु सरळ रीतीनें एवढें मात्र सांगितलें कीं मुसलमानांस कारण शोधण्याची काय जरूर आहे? परमेश्वराची आज्ञा बस्स करते. मुसलमान जे जनावरांस जबे करतात त्यांत दोन गोष्टी होत. एक तर असें जबे करण्यांत वैद्यकशास्त्रानुसार मोठाच उपयोग व हित होय. दुसरें असें कीं परमेश्वराचें नांव घेऊन शास्त्रांत सांगितलेल्या नियमाप्रमाणें जबे केल्यानें हिंसा घडत नाहीं व ईश्वरार्पण केल्यानें, अनेक देवमतवाद व मूर्तीपूजा ह्या, बुद्धिश्रेष्ट मानवांस न शोभणाऱ्या मतांचे खंडन होतें आणि जबे केलेलें जनावर ईश्वर नामार्पण होऊन त्याला पुढें सद्गती प्राप्त होते.

(१) परमेश्वरानें ही उपमा नास्तिकाची दिली कीं नास्तिक व श्रद्धावान मुसलमान हे उभयतां बरोबर होऊं शकत नाहींत.

फंदफितूर ते माजवितात तेवढे आपल्याचठायीं (ते माजवितात;) व (हें इंगित) त्यांना कळून येत नाहीं. १२४. आणि जेव्हां त्यांच्या-पाशीं (कुरआनाचें) कोणी महावाक्य येतें, तेव्हां ते ह्मणतात कीं जशी (पैगंबरीची पदवी) परमेश्वराच्या पैगंबरांना दिली गेली आहे तशीच जोंपर्यंत आह्मांलाहि न दिली जाईल तोंपर्यंत आह्मीं तर केव्हांहि विश्वास धरणारच नाहीं. (पण) परमेश्वर ज्या जागीं आपली पैगंबरी(ची ठेव सोंपवून) देतो, (त्या जागेचा सुर-क्षितपणा व विश्वसनीयताहि) तो खूप जाणतो. जे लोक (स्वच्छंदी पणाचे) अपराधी होत त्यांना लवकरच त्यांच्या प्रपंचा व फंदफितुराबद्दल परमेश्वरासमीप क्षुल्लकपणा व कडक शिक्षा पोहों-चणार आहे. १२५. तर ज्या कोणाला परमेश्वर इच्छितो कीं त्यानें त्याला सरळमार्ग दाखवावा तो त्याची छाती इस्लाम (अंगि-कारण्या)साठीं मोकळी करितो. आणि ज्या कोणाला तो इच्छितो कीं त्यानें त्यास बहकवावें, तो त्याची छाती अखुड व संकुचित करून टाकितो, जणूं कीं त्याला (बळेंच) आकाशांत चढावें लागतें. जे लोक विश्वास धरीत नाहींत त्यांच्यावर अशाच तऱ्हेनें परमेश्वर धिःकार पाडतो. १२६. आणि (हे पैगंबरा!) हा (इस्लामधर्मच) तुझ्या पालनकर्त्याचा सरळ मार्ग होय. जे लोक मनन (व विचार) करतात त्यांच्याकरितां तर आह्मीं (आपल्या) निशाण्या तपशीलवार वर्णून चुकलों आहों. १२७. त्यांच्या पालनकर्त्यासमीप त्यांच्यासाठीं शांति (व सुख-) धाम (ह्मणजे स्वर्ग तयार) होय. आणि (जगांत) जीं (चांगलीं) कामें ते करीत राहिले त्यांच्या मोबदल्यांत तोच त्यांचा (हरेक प्रकारें) पुरस्कर्ता होईल. १२८. आणि ज्या दिवशीं परमेश्वर (मनुष्यें व जिन्नात) या सर्वांस (आपल्या हुजुरांत) एकत्र गोळा करील (आणि सैतानांस उद्देशून ह्मणील कीं) हे जिन्नातचे मंडलांनों! मानवांपैकीं तर तुह्मीं बराच बहुजन-

(१) येथें जिन्नात ह्मणजे सैतान किंवा मनुष्याच्या मनांत वाईट गोष्टीची प्रेरणा करणारी भूत सृष्टि असा अर्थ होय.

समाज आपलासा करून घेतला; आणि मानवांतून (जे लोक जगांत) सैतानांचे दोस्त (बनून गेले होते ते) ह्मणतील कीं हे आमच्या पालनकर्त्या! (जगांत) आह्मीं एकमेकांपासून लाभ[1] घेत राहिलों, आणि (कर्मफल भोगण्याचा) जो काल तूं आह्मांकरितां नेमून दिला होतास, त्या आपल्या मुदतीस आमची मजल येऊन पोहोंचली. (आतां काय हुकूम होत आहे? त्यावेळीं परमेश्वर) हुकूम करील कीं तुमचें (सर्वां)चें ठिकाण नरकाग्नि होय; त्यांतच सर्व काल राहाल; मग पुढें परमेश्वराची (ह्मणजे आमची) मर्जी. (हे पैगंबरा!) निःसंशय तुझा पालनकर्ता बुद्धिमान् (व सर्वांच्या स्थितींशीं) वाकब होय. १२९. आणि अशाच तऱ्हेनें आम्हीं कित्येक जुलमी लोकांस इतर कित्येकांत सामील[2] करून टाकूं; ते (जगांत) जें करीत असत त्याच्या मोबदलाच (हें होय). १३०. (मग मी जिन्नात व मानव या उभयतांस संबोधून विचारीन कीं) अहो जिन्नात व मानव समूहांनों! कां तुह्मांकडे तुह्मांमधूनच पैगंबर आले नाहींत कीं ते तुह्मांला माझे नियम सांगीत आणि तुमच्या ह्या (पुनरुत्थानाचे) दिवसाचे नजरानजर होण्यापासून तुह्मांला भिववीत? ते ह्मणतील कीं आम्हीं आपणच आपल्या विरुद्ध साक्ष

(१) सैतानांनीं बहकवून ज्या मनुष्यांस आपलेसे केले होते ते सैतानांतर्फे असें उत्तर देतील कीं त्यांत ते आपला अपराध स्पष्टपणें कबूल करतील कीं आह्मीं एकमेकांपासून लाभ घेत राहिलों; ह्मणजे आह्मीं त्यांच्याबरोबर होतों ह्मणून त्यांचा समूह वाढला व ते आह्मांवर हुकूम चालवित राहिले; आणि आह्मीं हा लाभ घेतला कीं जगांत चैन मारीत राहिलों व सर्व प्रकारचीं पापें केलीं; येथपावेतों कीं हिशेब देण्याचा वेळ येऊन थडकला.

(२) ह्मणजे ज्या प्रमाणें आह्मीं पुनरुत्थानाचे दिवशीं मनुष्यांस व त्यांना बहकवणारे जे सैतान त्यांस नरकांत एके जागीं, गोळा करूं; त्याच प्रमाणें इतर जुलमी लोकांसहि त्यांच्याचसारख्या लोकांबरोबर नरकांत एकत्र जमवूं, उदाहरणार्थ नास्तिक, मूर्तिपूजक व बंड लोक यांस, जे लोक त्यांच्या कक्षांत येऊन जातात त्यांच्या सोबत ठेवूं.

देतों (म्हणजे आपला गुन्हा कबूल करितों). आणि (खरोखरच) या जगाचे आयुष्यानें त्यांना फसवणूकींत घातलें. व (आतां) त्यांनीं आपणच आपल्याविरुद्ध साक्ष दिली (ह्मणजे कबूल केलें) कीं निःसंशय ते नास्तिक होते. १३१. (हे पैगंबरा! पैगंबरांस पाठवून प्रमाण सिद्ध करणें) हें यामुळें होय कीं तुझा पालनकर्ता गांवचेगांव जोर जुलमानें नष्ट करणारा नव्हे; (कीं इकडे त्यांचा नाश करून टाकावा) आणि (तिकडे) तेथील रहिवाशी (ईश्वरेच्छेकडून) बेफाम असावेत! १३२. आणि (लोकांनीं) जसजशीं कर्में केलीं आहेत त्या (कर्मा)नुसारच प्रत्येकांचे दर्जे होतील. आणि जें कांहीं (लोक जगांत) करीत आहेत त्यांशीं तुझा पालनकर्ता अजाण नाहीं. १३३. आणि (तसाच) तुझा पालनकर्ता निरपेक्ष व करुणामय होय. जर तो इच्छील तर तुह्मां (सर्वां) स (यालोकांतून उचलून) घेऊन जाईल आणि जसें तो दुसऱ्या लोकांचे वंशांतून (अखेर) तुह्मांस पैदा करूनच चुकला आहे तसेंच तुमच्यामागून तो ज्याला इच्छील त्याला तुमच्या जागीं आणील. १३४. ज्या (पुनरुत्थानाचे दिवसा)चा तुह्मां लोकांस वायदा केला जातो तो निःसंशयेंकरून अवश्य येईलच. आणि तुह्मीं (परमेश्वराला ही गोष्ट करण्यास) भाग पाडूं शकत नाहीं, (कीं त्यानें पुनरुत्थान होऊं न द्यावें.) १३५ (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं हे माझ्या लोकांनों! तुम्हीं आपल्या जागीं कर्म आचरा; मीहि (आपल्या जागीं) कर्म आचरीत आहें. मग पुढें तुह्मांस माहीत होईल कीं परलोकींचा (उत्तम) परिणाम कोणाला (प्राप्त) होतो? (पण) ह्यांत तर शंकाच नाहीं कीं जुलमी[1] लोक (कोणाहि प्रकारें) सफल व्हावयाचे नाहींत. १३६. आणि (हे नास्तिक लोक) परमेश्वरानें जीं शेतें व गुरेंढोरें उत्पन्न केलीं त्यांतून परमेश्वराचाहि एक हिस्सा ठरवितात. तर ते आपल्या कल्पनेप्रमाणें ह्मणतात (काय) कीं इतका तर परमेश्वराचा व इतका आमच्या

---

(१) जुल्म याचा मूळचा अर्थ हक्कांची पायमल्ली असा होतो. तर जुलमी ह्मणजे हक्कांची पायमल्ली करणारा; मग तो हक्क मानवांचा असो वा परमेश्वराचा असो.

सार्थींचा (म्हणजे ज्या इष्ट मूर्तीस आम्हीं परमेश्वराचा सरकतदार मानितों त्यांचा). मग (त्यांचें वर्तन हें असतें कीं) जो (हिस्सा) त्यांच्या (ठराविक) सरकदारांचा असतो तो तर परमेश्वराला पोहोंचत नाहीं; आणि जो (हिस्सा) परमेश्वराचा असतो तो त्यांच्या (ठराविक) सरकतदारांस पोहोंचून जातो. (हे लोक) जो (हिस्से रशीचा) हुकूम लावतात तो किती तरी वाईट होय! १३७. आणि अशाच तऱ्हेनें बहुतेक मूर्तीपूजकांस त्यांच्या (ठराविक) सरकतदारांनीं खुद्द त्यांचींच मुलें मारून टाकणें हें (त्यांच्या नजरेंत) उत्तम करून दाखविलें आहे; अशासाठीं कीं (अखेर) त्यांनीं त्यांस (सतत) पायमल्लींत घालावें व हें कीं त्यांचा धर्म त्यांना भ्रांतिमूलक करून टाकावा; (कीं त्यांना सरळ मार्गच सुचूं नये.) आणि परमेश्वर इच्छिता, तर हे लोक हें (निर्दयपणाचें कार्य) न करते. तर (हे पैगंबरा!) यांना व यांच्या फंदफितुरांस (परमेश्वरावर) सोडून दे. (तो त्यांशीं समजून घेईल). १३८. आणि (हे लोक हेंहि) आपल्या तर्कानें म्हणत असतात कीं हीं (अमुक) गुरें ढोरें व (अमुक) शेत पवित्र (व अस्पश्य) होत; कीं ज्याला आम्हीं इच्छूं त्याच्याशिवाय त्यांस अन्य कोणी चाखूं शकत नाहीं. आणि (कांहीं) गुरें (अशीं) होत कीं त्यांच्या पाठीं(वर स्वारी करणें व ओझीं लादणें यां)ची मनाई केली गेली आहे; आणि (कांहीं) गुरें (अशीं) होत कीं

---

(१) मूर्तीपूजक अरब जे नवस चढवीत असत त्यांत एक हिस्सा परमेश्वराचाहि ठेवीत असत व बाकी मूर्तींचा. मग पुढें त्यांना जर असें माहीत झालें कीं परमेश्वराला अर्पिलेलें जनावर मोठें ताजें आहे, तर तें बदलून मूर्तीकडे करून टाकीत. परंतु मूर्तींच्या हिशाचे उत्तम नवसाची परमेश्वराकडे बदली करीत नसत; कारण, त्यांना मूर्तींची प्रसन्नता हवीशी होती. ह्मणूनच ते त्यांचा जास्त विचार ठेवीत असत.

(२) मूर्तीपूजकांच्या धर्ममतांत हेंहि असे कीं जनावरास मूर्तींवर चढवीत तेव्हां तो एक खास प्रकारचा नवस होई व तो मूर्तींच्या पुजाऱ्याशिवाय कोणालाहि खातां येत नसे. या वाक्यांत याच गोष्टीकडे इशारा आहे.

त्यां(च्या जबे करते वेळीं त्यांच्या)वर ते परमेश्वराचें नांव घेत नाहींत. आणि (या भाकड कथांचा संबंध परमेश्वराशीं दाखवितात; तर) परमेश्वरावर (हें त्यांचें) कुभांड होय. तर जसजसें कुभांड हे लोक रचितात त्याची परमेश्वर त्यांना लवकरच सजा देईल. १३९. आणि ते (हेंहि) ह्मणत असतात कीं (आह्मीं जीं गुरेंढोरें मूर्तीस वाहून ठेविलीं आहेत) या गुरांढोरांच्या पोटीं जो (बच्चा येईल व त्यांत जीव) असेल तर तो निवळ आह्मा पुरुषां(चे खाण्या)करितां होय व आमच्या स्त्रियांस (त्याचें खाणें) निषिद्ध होय. आणि जर तो (बच्चा) मेलेला निपजेल तर स्त्रिपुरुषें (सर्वच) त्याच्या (खाण्यां)त पातीदार होत. (पण) परमेश्वर त्यांना त्यांच्या या बातांबद्दल लवकरच सजा देईल. निःसंशय तो सत्यसंकल्प व ज्ञानी होय. १४०. ज्या लोकांनीं मूर्ख समजुतीनें व अज्ञानानें आपलीं मुलें मारून टाकिलीं, ते खरोखरच (मोठ्या) तोट्यांत होत. आणि परमेश्वरानें त्यांना जें (पोटापाण्यास) पुरविलें होतें तें त्यांनीं परमेश्वरावर कुभांड रचून (आपल्याठायीं) निषिद्ध करून घेतलें. निःसंशय हे लोक (सन्मार्गाहून) बहकून गेले व ते सरळ मार्गावर येणारहि नव्हते. १४१. आणि तोच असा (परम समर्थ) होय कीं ज्यानें बागबगीचे पैदा केले, (त्यांत कांहीं तर मांडवावर) चढविलेले (जशा द्राक्षवेली) आणि (कांहीं) न चढविलेले; आणि खजुरीचीं झाडें व शेत कीं ज्यांचीं फळें भिन्नभिन्न (प्रकारचीं) असतात, आणि जैतफल व डाळिंब, (कीं हीं कांहीं तर रूप, आकृति व रुचि यांत) एकमेकाशीं मिळतींजुळतीं होत व (कांहीं) मिळतीं-जुळतीं नसतातहि. (लोकांनों!) हीं (झाडें) जेव्हां फळें देतील तेव्हां तुम्हीं त्यांच्या फळांतून (बेलाशक) खा. आणि (यांच्या उपकार स्तुत्यर्थ) त्यांच्या कापणी (व तोडणी)च्या दिवशीं परमेश्वराचा हक्क (ह्मणजे जकात त्यांतून) देऊन टाकीत जा व उधळाउधळ करूं नका; कां कीं उधळाउधळ करणारांस परमेश्वर पसंत करीत नसतो. १४२. आणि (त्याच परमेश्वरानें) गुरांढोरांत (कांहीं उंच काठींचीं,) ओझीं वाहणारीं (पैदा केलीं, कीं जसे उंट) आणि (कांहीं) जमिनीस

लागून असलेलीं (कीं जीं लादलीं जात नाहींत, जशा शेळया मेंढ्या. लोकांनों!) परमेश्वरानें तुह्मांस जें (खाण्यास) दिलें त्यांतून (बेलाशक) खा; आणि सैतानाच्या पदोपदीं चालूं नका. कारण कीं तो तुमचा बोलूनचालून शत्रु होय. १४३. (परमेश्वरानें हीं गुरेंढोरें नर व मादी अशीं) आठ प्रकार(चीं पैदा केलीं आहेत;) मेंढ्यांतून (नर मादी अशा) दोन आणि शेळयांतून (नर मादी अशा) दोन. (आतां हे पैगंबरा! या लोकांस) पूस कीं (परमेश्वरानें मेंढ्या व शेळयांच्या) दोघां नरांस निषिद्ध ठरविलें आहे कीं दोघीं माद्यांस? अगर (या) दोघीं माद्यांच्या गर्भकोशांनीं ज्या (बच्चां)चा समावेश करून घेतला आहे त्यांस? जर तुह्मीं (आपल्या विधानांत) खरे आहां तर मला (याचा) ज्ञानोक्त आधार दाखवा. १४४. आणि उंटांतून (नर व मादी असे) दोन व बैलां(चे जातीं)तून (नर व मादी असे) दोन. (आतां हे पैगंबरा! या लोकांस) पूस कीं (परमेश्वरानें उंट व बैल या) दोघां नरांस निषिद्ध केलें आहे कीं दोघीं माद्यांस? अगर (या) दोघीं माद्यांच्या गर्भकोशांनीं ज्या (बच्चां)चा समावेश करून घेतला आहे त्यांस? किंवा ज्या वेळीं परमेश्वरानें तुह्मांस या (वस्तु निषिद्ध करण्या)ची ताकीद दिली होती त्या वेळीं तुम्हीं खुद्द (तेथें) हजर होतां? तर जो मनुष्य लोकांस बहकवण्यासाठीं[1] समजल्या उमजल्यावांचून परमेश्वरावर खोटें कुभांड रचितो त्याच्यापेक्षां आणखी जास्त जुलमी कोण होणार? निःसंशय परमेश्वर आज्ञाभंजक लोकांस सन्मार्गाची बुद्धि देत नसतो. १४५. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं (ज्या वस्तूंस तुह्मीं निषिद्ध

---

(१) मूर्तीपूजक अरबांत उंट, बैल, मेंढी व शेळी हीं गुरांढोरांपैकीं चारच हलाल करण्याच्या व नवस व बळी चढविण्याच्या कामाचीं होतीं. आणि ह्यांतच तें लोक भ्रममूलक व खोट्या रीतिभाती सामील करून टाकीत. ह्मणून परमेश्वरानें या वस्तूंचा खुलासा करून दिला; आणि मूर्तीपूजकांच्या भ्रममूलक चाली रीतींचा वर उल्लेख होऊन चुकलाच आहे.

म्हणतां त्या वस्तूंतून) कोणी भक्षणारा कांहीं भक्ष्य करील, तर मजकडे जें दिव्य प्रकटीकरण आलें आहे त्यांत तर मी, त्याला कोणी वस्तु निषिद्ध अशी पावत नाहीं. परंतु हें कीं ती वस्तु मुडदार असेल अगर वाहतें रक्त वा डुकराचें मांस, तर निःसंशय या वस्तु अशुद्ध होत; अथवा तसेंच (जें जनावर) आज्ञा भंगास कारणीभूत होईल कीं परमेश्वराखेरीज दुसऱ्या कोणा करितां (वधलें व) नामानिर्दिष्ट केलें गेलें असेल(तें). यावरही जो कोणी (भुकेनें) निरुपाय होईल (व तो) आज्ञाभंगाचा इरादा ठेवीत नसेल व (अगत्याचे मर्यादेचें) उल्लंघनहि करणारा नसेल (तो या अशुद्ध वस्तूंपैकीं कांहीं खाऊन जाईल); तर (हे पैगंबरा!) तुझा पालनकर्ता निःसंशय क्षमाकर्ता व दयाळू होय. १४६. आणि यहुद्यांस आह्मीं सर्व नखवाले (प्राणी) निषिद्ध करून टाकले होते; आणि (तशीच) आह्मीं बैल व बकरे यांजपैकीं दोहोंची चरबीहि त्यांस निषिद्ध करून टाकली होती. पण जी (चरबी) त्यांच्या पाठींवर लागून असेल अथवा आंतड्यांवर, किंवा हाडकांशीं मिळालेली असेल ती (निषिद्ध नव्हती. हा निर्बंध लावून दिल्यानें) ही, आह्मीं त्यांना त्यांच्या शिरजोरीची शिक्षा दिली होती; (कीं त्यांना उपजीविकेची टंचाई भासावी). आणि आम्हीं खचितच खरें सांगतों. १४७. (हे पैगंबरा!) यावरहि जर हे लोक तुला पाखंडी ह्मणतील तर (यांना) सांग कीं तुमचा पालनकर्ता (फारच) व्यापक दयानिधि होय, व (ह्मणूनच अजून तुह्मीं शिक्षेस पोहोंचलां नाहीं; पण हें कोठपर्यंत?) पापी लोकांपासून त्याची शिक्षा (सतत तर) टळणारच नाहीं. १४८. (परमेश्वराचे) सरकतदार मानणारे असेंहि प्रतिपादितील कीं जर परमेश्वर इच्छिता, तर ना आह्मीं (कोणाला त्याचा) सरकतदार मानतों व ना आमचे वाडवडीलच; आणि आह्मीं कोणा (शुद्ध) वस्तूस (आपणच आपल्यासाठीं) निषिद्ध न ठरवितों. अशाच तऱ्हेनें जे लोक यांच्यापूर्वीं होऊन गेले आहेत ते (पैगंबरांना) पाखंडी म्हणत असत; येथपर्यंत कीं (अखेर) त्यांनीं आमच्या शिक्षेची गोडी चाखलीच (चाखली. हे पैगंबरा! या लोकांस) पूस, कां तुम्हांजवळ कांहीं ज्ञानोक्त आधारहि

आहे कीं तो आह्मां(स दाखविण्या)साठीं काढाल (व पुढें कराल)? (आधार तर तुह्मांपाशीं कांहीं नाहींच.) तुह्मीं निव्वळ वहिमावर चालतां, व निव्वळ अनुमानच अनुमान लढवीत असतां! १४९. (हे पैगंबरा! यांना) सांग कीं (तुह्मीं हारलां, व) परमेश्वराचें प्रमाण (तुमच्याठायीं) पुरतें सिद्ध झालें. मग जर तोच इच्छिता, तर तो तुह्मां सर्वांस (सद्धर्माचा) मार्ग दाखवून देता. १५०. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं ह्या (ज्या चिजा तुह्मीं निषिद्ध ह्मणतां त्या) परमेश्वरानें निषिद्ध केल्या आहेत अशी जे लोक साक्ष देतील त्या आपल्या साक्षीदारांस आणून हजर करा. मग जर (ते साक्षी आणितील व ते त्यांच्यासारखी) साक्षहि देतील, तर तूं त्यांच्याकडे होऊन त्यांच्यासारखे बोलूं नकोस आणि अशा लोकांचे मनेच्छे प्रमाणें चालूं नकोस कीं ज्यांनीं आमच्या निशाण्यांस पाखंड ह्मटलें व जे शेवट(च्या दिवसा)चा विश्वास ठेवीत नाहींत व ते (इतर खोट्या उपास्यांना) आपल्या पालनकर्त्याचे बरोबर समजतात. १५१. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग

---

(१) मक्केचे नास्तिक जेव्हां प्रमाणें देऊन सिद्धांत करण्यास अशक्त होत, तेव्हां ते ईश्वरी संकल्पाची गोष्ट पुढें करीत. परंतु ते मर्जी व संकल्प यांत फरक करीत नसत. परमेश्वरानें या जागीं मर्जी व संकल्प यांचा भेद उत्तम प्रकारें दाखविला आहे; कीं जी परमेश्वराची मर्जी होती ती पैगंबराद्वारें प्रकट केली गेली. आणि लोकांस अखत्यार दिला गेला कीं त्यांनीं चांगला मार्ग पत्करावा किंवा वाईट मार्गावर चालावें. वाईटांनीं पैगंबरांस पाखंडी ह्मटलें व जाणूनबुजून वाईट मार्ग पत्करला. ह्मणून ते अपराधी ठरले व त्यांच्याठायीं परमेश्वराचें प्रमाण पुरतें सिद्ध झालें. ईश्वरी संकल्पाशीं व ह्याशीं कांहीं संबंधच नाहीं. ईश्वरी संकल्प ही एक वेगळीच गोष्ट होय. यांत संशय नाहीं कीं परमेश्वर इच्छिता तर सर्वच सरळ मार्गावर चालते. पण त्यानें असें इच्छिलें कीं लोकांनीं आपल्या इराद्यानें सरळ मार्ग पत्करावा. तर लोकांचे कर्मांशीं ईश्वरी संकल्प संबद्ध नाहीं. किंबहुना खुद्द त्यांचाच संकल्प लागून आहे; ह्मणजे ईश्वरी संकल्प असा होता कीं लोकांनीं आपल्या संकल्पानें बरेंवाईट हवें तें करावें.

कीं (इकडे) या, मी तुह्मांस तुमच्या पालनकर्त्यानें निषिद्ध केल्या आहेत त्या चिजा वाचून ऐकवितों; (त्या) अशा कीं तुह्मीं कोणत्याहि वस्तुस परमेश्वराचा सरकतदार ठरवूं नका व आईबापांशीं परोपकार करीत जा आणि गारिबाई (येण्याच्या धास्ती)नें आपल्या बालकांची हत्या करूं नका. (कारण,) आह्मींच तुह्मांलाहि (पोटास) देतों व त्यांनाहि; आणि निर्लज्जपणाच्या गोष्टी ज्या जाहीर असतील व ज्या गुप्त असतील त्यांपैकीं कोणाचे जवळहि फिरकूं नका. आणि जीव ज्या(च्या मारण्या)ला परमेश्वरानें निषिद्ध केलें आहे त्याची हत्या करूं नका; पण सत्य कारणा[1]मुळेंच मात्र. परमेश्वरानें ज्यांचा तुह्मांस हुकूम दिला आहे त्या ह्या (गोष्टी होत;) कीं कदाचित् तुह्मीं (जगव्यवहाराची रीत) समजाल. १५२. आणि अनाथ बालकाच्या मालापाशींहि जाऊं नका; पण अशा रीतीनेंच मात्र कीं ती (त्यांच्याठायीं) उत्तम असेल; येथपर्यंत कीं तो आपल्या भरजवानीस पोहोंचेल. आणि न्यायपुरस्सर पुरें पुरें माप व (पुरा पुरा) तोल द्या. आम्हीं कोणाहि मनुष्यावर त्याच्या शक्ति पलिकडे बोजा टाकीत नाहीं. आणि (साक्ष देतांना व न्याय निवडतांना) जेव्हांहि तुम्हीं बोलाल तेव्हां (मुकदम्यांतील पक्षकार) जरी (आपले) आप्तहि असले तरी न्यायच करा; आणि परमेश्वराचा करार पुरा करा. परमेश्वरानें ज्या (गोष्टीं)ची तुह्मांस आज्ञा केली आहे त्या (गोष्टी) ह्या होत; कीं कदाचित् तुह्मीं बोध धराल. १५३. आणि (त्यानें) हेंहि (फर्माविलें आहे) कीं हाच माझा सरळ मार्ग होय. ह्मणून तुम्हीं त्याचेंच अनुकरण करा; आणि (इतर भलत्याच) मार्गांवर चालूं नका कीं हे परमेश्वराचे मार्गाहून (बहकवून) तुमची दाणादाण करून सोडतील. (सारांश,) परमेश्वरानें ज्या (गोष्टीं)चा तुह्मांस हुकूम दिला आहे (त्या साऱ्या गोष्टी) ह्या होत; कीं कदाचित् तुह्मीं परमेश्वराला भिऊन वागाल. १५४. नंतर (एक गोष्ट हीहि होय कीं) आह्मीं मूसाला (तौरात) पुस्तक दिलें कीं तेणें करून जो

(१) जसें सूड उगविणें वगैरे.

कोणी सुकृत्यें करितो त्याच्यावर आमची देणगी परिपूर्ण झाली; आणि त्यांत प्रत्येक गोष्टीचा तपशील, व (लोकांसाठीं) सद्बोध व दया हीं होत. (आणि हें पुस्तक मूसाला या हेतुनें दिलें गेलें होतें) कीं लोकांना (तें वाचून ऐकून शेवटीं) आपल्या पालनकर्त्याच्या भेटण्याचा (पक्का) विश्वास पटावा. १५५. आणि हें पुस्तक (म्हणजे कुर्आन्‌हि कीं) आह्मींच तें प्रकटिलें आहे, एक प्रासादिक (पुस्तक) होय. ह्मणून त्याचेच (हुकमा)प्रमाणें चाला व परमेश्वराला भीत राहा; नवल नाहीं कीं तुह्मांवर दया केली जाईल. १५६. (आणि हे अरब मूर्तीपूजकांनों! आह्मीं हें पुस्तक यासाठीं प्रकटिलें आहे) कीं (न जाणो, उद्यांला) कोठें तुह्मीं हें ह्मणूं लागाल कीं आह्मां पूर्वीं (यहुदी व ख्रिस्ती) फक्त या दोनच लोकसमूहांकडे पुस्तक पाठविलें गेलें होतें; आणि आह्मीं तर त्याच्या पठनपाठनापासून बिलकुल अजाणच होतों. १५७. अथवा तुम्हीं हें (निमित्त) सांगूं लागाल कीं जर आह्मांस पुस्तक सादर केलें गेलें असतें, तर आम्हीं जरूर या (यहुद्या व ख्रिस्त्यां)-पेक्षांहि जास्त सरळ मार्गावर असतों. तर आतां तुमच्या पालन-कर्त्याकडून तुह्मांपाशीं स्पष्ट प्रमाण व सद्बोध व दया (हीं सर्व तर) येऊन चुकलीं. तर मग अशा मनुष्याहून जास्त जुलमी आणखी कोण होईल कीं जो परमेश्वराच्या निशाण्यांस पाखंड ह्मणील व त्यांजपासून माघार घेईल? जे लोक आमच्या निशाण्यांपासून माघार घेतात, त्यांना आम्हीं त्यांच्या तोंड चुकविण्याबद्दल लवकरच वाईट माराची शिक्षा देऊं. १५८. (हे पैगंबरा!) कां हे लोक या गोष्टीचीच वाट पाहताहेतना कीं (त्यांचे प्राण काढण्यासाठीं) देवदूत त्यांच्यापाशीं येऊन हजर व्हावेत, अगर तुझ्या पालनकर्त्यानें (खुद्द) त्यांच्या पाशीं यावें, किंवा तुझ्या पालनकर्त्याचीं कांहीं चिन्हें (म्हणजे पुनरुत्थानाचीं महा चिन्हें) जाहीर व्हावींत?

(१) ह्मणजे परमेश्वरानें समजाविण्यांत कांहीं बाकी ठेविली नाहीं. पैगंबर पाठविले व पुस्तकें प्रकट केलीं; यावरहि लोक समजत नाहींत. तर असें वाटतें कीं हे लोक ज्या वेळीं विश्वासाचा कांहीं उपयोग

(पण,) ज्या दिवशीं तुझ्या पालनकर्त्याचीं कांहीं चिन्हें (म्हणजे पुनरुत्थानाचीं महा चिन्हें) जाहीर होतील, त्या दिवशीं ज्या मनुष्यानें याच्यापूर्वींच विश्वास धरिला नाहीं, अगर विश्वासा(चे स्थितीं)त ज्यानें कांहीं भलाई संपादिली नाहीं; आतां त्याचें विश्वास धरणें त्याला कांहींच फलप्रद होणार नाहीं. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं (जर तुह्मीं या गोष्टीची वाट पाहतां तर बरें,) वाट पाहा; आह्मीं (मुसलमानहि) वाट[1] पाहतच आहों. १५९. (हे पैगंबरा!) ज्या लोकांनीं आपल्या धर्मांत फूट टाकली व पंथ[2] पंथ होऊन गेले; तुला त्यांच्या (भानगडी)शीं कांहीं कर्तव्य नाहीं. त्यांचे प्रकरण केवळ परमेश्वराचेच हवालीं होय, (कीं तो त्यांचा हिशेब घेईल.) नंतर जें कांहीं (जगांत) ते करीत असत (त्याचें बरेंवाईट) तो त्यांना विदित करील. १६०. जो मनुष्य (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) पुण्य घेऊन येईल, तर त्याच्या दसपट त्याला (पुण्य प्राप्त) होईल. आणि जो पाप घेऊन येईल तर मात्र तेवढीच शिक्षा त्याला दिली जाईल; आणि लोकांवर (कोणा तऱ्हेचा) जुलूम केला जाणार नाहीं. १६१. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं मला तर माझ्या पालनकर्त्यानें सरळ मार्ग दाखवून दिला आहे;

होणार नाहीं त्या वेळीं विश्वास धरतील; ह्मणजे मरते वेळीं वा पुनरुत्थानाचे जवळ जवळ अथवा पुनरुत्थान झाल्यावर.

(१) ह्मणजे खऱ्याखोट्याचा फैसला जर पुनरुत्थानावरच ठेवितां व त्याचीच वाट पाहतां; तर आह्मींहि पुनरुत्थानाची वाटच पाहतों. परंतु आमच्या व तुमच्या वाट पाहण्यांत फरक एवढाच कीं तुह्मांस त्याच्या येण्याची खातरी नाहीं व आह्मांस त्याची पक्की खातरी आहे. तुह्मीं त्यास खेळ समजून बसलां आहां व आह्मीं त्यास भयंकर प्रसंग जाणितों.

(२) हें वाक्य यहुद्या व ख्रिस्त्यांसाठीं प्रकट झालें आहे. पण फार दुःखाची गोष्ट ही कीं लहानलहान गोष्टींत आह्मीं खुद्द मतभेद करितों; व कित्येक वेळां दुहीचा वाईट परिणामहि भोगितों. तरीहि त्यापासून माघार घेत नाहीं. मुसलमानांत शिआ व सुन्नी हे पंथ होण्याचें कारण धर्मविषयक नसून राजकीय होतें. त्यांस धर्माचें स्वरूप देणें चुकीचें आहे.

कीं तोच नीट धर्म होय, (ह्मणजे) इब्राहिमाचा मार्ग कीं तो एका (परमेश्वरा)चाच होऊन राहिला होता; आणि तो मूर्ती-पूजकांपैकींहि नव्हता. १६२. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं माझी नमाज व माझी (अक्षय) भक्ति, आणि माझें जिणें व माझें मरणें (हीं सर्व) परमेश्वर जो सकल जगांचा पालनकर्ता त्याच्याच प्रीत्यर्थ होत. १६३. कोणीहि त्याचा सरकतदार नाहीं; आणि मला असाच हुकूम दिला गेला आहे; व मी (त्याच्या) आज्ञाधारकांपैकीं पहिला (आज्ञाधारक) आहें. १६४. (हे पैगंबरा! यांना) पूस, कां (तुमची ही मर्जी आहे कीं) मी परमेश्वराशिवाय अन्य कोणी पालनकर्ता शोधावा? व वास्तविक पाहतां, तोच सर्व वस्तूंचा पालनकर्ता होय. आणि प्रत्येकजण (जें कांहीं पापपुण्य) संपादन करितो तें त्याच्याचपुढें येईल. आणि कोणीहि मनुष्य कोणा दुसऱ्या(चे पापां)चा बोजा (आपल्यावर) घेणार नाहीं. नंतर तुह्मां(सर्वां)स आपल्या पालनकर्त्याकडेच परत जाणें आहे. (जेव्हां तुह्मीं त्याच्या हुजुरांत हजर व्हाल,) तेव्हां (जगांत) ज्या(ज्या गोष्टीं)त तुह्मीं मतभेद करीत राहिलां त्या (सर्व) तो तुह्मांस विदित करील; (कीं कोण सत्यावर व कोण असत्यावर होता?) १६५. आणि तोच असा (परम समर्थ) होय कीं ज्यानें भूलोकांत तुह्मांस (आपले) प्रतिनिधि बनविले आहेत (कीं तुम्हीं जगाच्या वस्तूंवर आपली सत्ता चालवावी); आणि त्यानें तुमच्यांत (वैभव, सामर्थ्य व अधिकार यांच्या मानानें) कित्येकांचे कित्येकांवर दर्जे वाढविले; अशासाठीं कीं त्यानें ज्या (देणग्या) तुह्मांस दिल्या आहेत त्यांत तुमची (कृतज्ञता व आज्ञाधारकपणा यांची) परिक्षा पाहावी. (हे पैगंबरा!) निःसंशय तुझा पालनकर्ता जलद शिक्षा देणारा होय; व यांतहि शंका नाहीं कीं तो क्षमाकर्ता व दयाळूहि होय. १६६.

---

(१) मुसलमान हा परशियन शद्ब होय; आणि मुस्लिम या अरबी शद्बावरून घेण्यांत आला आहे. त्याचा अर्थ आज्ञाधारक असा होतो.

अध्याय ७ वा.

सूरतुल्–आअ़राफ़.

हा अध्याय मक्का शहरीं प्रकट झाला. ह्यांत २०६ महा वाक्यें उर्फ आयात आहेत. आअ़राफ ह्मणजे स्वर्ग व नरक यांच्या मधील जें तट वा अडकण तें. हा शब्द याच अध्यायांत ४६ व्या वाक्यांत आला आहे त्यावरून या प्रकरणाचें आअ़राफ हें नांव पडलें.

परम दयाळु (आणि) कृपाळु परमेश्वराच्या नांवानें (मीं आरंभ करितों).

अ. ल. म. स. (अलेफ–लाम–मीम-सॉद.) १. (हे पैगंबरा! हें) पुस्तक तुला यासाठीं सादर केलें गेलें आहे कीं तूं त्याच्याद्वारें (नास्तिकांस ईश्वरी शिक्षेचें) भय घालावेंस व विश्वासूंस बोध व्हावा; तर या (पुस्तका)मुळें तुझ्या मनांत (कोणाहि तऱ्हेचा) संकोच न झाला पाहिजे. २. (लोकांनों! हें कुर्‌आन्) जें तुमच्या पालनकर्त्याकडून तुम्हांस सादर झालें आहे, त्याच्याच (सद्बोधा)प्रमाणें तुह्मीं चालत जा; आणि परमेश्वराखेरीज (स्वकपोलकल्पित) पुरस्कर्त्यांचें (म्हणजे उपास्यांचें) अनुकरण करूं नका. (पण) तुह्मीं लोक फारच थोडें मनन करितां! ३. आणि कित्येक वस्त्या अशा होत कीं त्यांचा आह्मीं विध्वंस करून टाकिला, (कां तर लोकांनीं आमचा आज्ञाभंग केला); तर रात्रीच्या समयीं त्या (वस्त्यां)स आमच्या शिक्षेनें येऊन गांठिलें अगर (अशा वेळीं कीं) दुपारीं

ते आराम घेत होते. ४. पण ज्या वेळीं आमची शिक्षा त्यांच्यावर येऊन थडकली, त्या वेळीं त्यांच्यानें ह्याशिवाय आणखीं कांहींच बोलवलें नाहीं कीं ते ह्मणूं लागले कीं आम्हींच जुलमी होतों. ५. (आणि ज्या दिवशीं पुनरुत्थान घडून येईल) तेव्हां ज्या लोकांकडे पैगंबर पाठविले गेले होते त्यांना आह्मीं जरूर पुसूंचें पुसूं आणि (खुद्द) पैगंबरांनाहि अवश्य पुसूंच पुसूं. ६. मग वस्तुस्थिति जी आह्मांस (खूप) माहीत आहे, तीहि आह्मीं त्यांना अवश्यच वर्णन करूं. आणि आह्मीं (त्यांचे हातून कर्मे घडते वेळीं) कोठें गैरहजर तर (होऊन गेलोंच) नव्हतों. ७. आणि (कर्मांचें) वजन त्या दिवशीं (बिलकुल) नीट (रीतीनें) होईल. तर ज्यां(च्या सुकृत्यां)चें वजन भारी होईल, तेच लोक (आपल्या मनोरथांत) सफल होतील. ८. आणि ज्यां(च्या सुकर्मां)चें वजन हलकें भरेल हेच ते लोक होत कीं ज्यांनीं यामुळें आपणच आपलें नुकसान केलें कीं ते आमच्या महा वाक्यांशीं अन्याय करीत होते. ९. आणि (हे मानवलोकहो!) आह्मीं तुह्मांस पृथ्वींत (राहण्याची व त्यांत सत्ता चालविण्याची) प्रशस्तता दिली व त्यांतच तुह्मांकरितां आह्मीं जिवित्वाचीं साधनेंहि ठेविलीं. (पण) तुह्मीं किंचितच आभार मानितां! १०. आणि आह्मींच तुम्हांस (म्हणजे तुमचा पिता 'आदम' यास) निर्मिलें व नंतर आह्मींच तुमचें (म्हणजे तुमचा पिता 'आदम' याचें) रूप घडिलें. तदनंतर आह्मीं देवदूतांस फर्माविलें कीं तुह्मीं 'आदम'चे पुढें नमन करा; तेव्हांच (सर्वांनीं) नमन केलें. पण इब्लीस, हा नमन करणारांत (सामील) झाला नाहीं. ११. (परमेश्वरानें इब्लीसला) विचारिलें कीं जेव्हां मी तुला हुकूम दिला तेव्हां ('आदम'चे पुढें) नमण्यापासून तुला कोणत्या वस्तुनें अटकाव

(१) कर्मांचा जाब तर प्रत्येक मनुष्यापासून घेतला जाईल. मग तो पैगंबर असो कीं आणखी कोणी. पैगंबरांस त्यांच्या संदेश पोहोंचविण्यासंबंधीं पुसलें जाईल कीं ईश्वरी निरोप पोहोंचविण्यांत त्यांनीं कोठवर प्रयत्न केले; आणि त्यांच्या अनुयायींस पुसलें जाईल कीं त्यांनीं पैगंबराच्या उपदेशाच्या कोठपर्यंत अवलंब केला व त्याप्रमाणें चालले?

केला? तो बोलला, मी याच्यापेक्षां श्रेष्ठ आहें. (कांकीं,) मला तूं अग्नीपासून निर्मिलेंस व त्याला मातींतून पैदा केलेंस. १२. (यावर परमेश्वरानें) फर्माविलें (कीं तुला ही शेखी आहे,) तर स्वर्गांतून खाली उतर. कांतर, तुला हें शोभत नाहीं कीं तूं स्वर्गांत (राहून) शेखी मिरवावीस! तर (येथून) निघ, (बाहेर हो) कीं (हजारों) क्षुल्लकांतला (एक क्षुल्लक) तूंहि आहेस. १३. तो अर्ज करूं लागला कीं ज्या दिवशीं (सर्व) लोक (पुन्हां जिवंत) उठवून उभे केले जातील त्या दिवसापर्यंतचा तूं मला अवकाश दे. १४. (परमेश्वरानें) म्हटलें (जा, मंजूर,) तूं अवकाश दिलेल्यांपैकीं आहेस. १५. (यावर सैतान) बोलला कीं जशीं तूं माझी वाट मारली आहेस, मीहि तसाच तुझ्या सरळ मार्गावर मनुष्यजातीस टपून बसेन तरच सई. १६. मग मी आदरून त्यांच्या समोरून येईन व त्यांच्यामागून (येईन); आणि त्यांच्या उजवीकडून (येईन) व त्यांच्या डावीकडून (येईन; व कसेंहि करून त्यांना बहकवून सोडीन.) आणि तूं बहुतेक मनुष्यजातीस (आपले) आभारी पावणार नाहींस. १७. (परमेश्वरानें) फर्माविलें कीं स्वर्गांतून निघ, (बाहेर हो; आणि तूं) तुच्छ व (दरबारांतून) बहिष्कृत झालेला (आहेस). मनुष्यमात्रांतून जो कोणी तुझें अनुकरण करील, मी निःसंशय (तुझ्यानें व त्यांच्यांनीं ह्मणजे) तुह्मां सर्वांनीं जहन्नम भरून टाकीन. १८. आणि (मी 'आदमला' ह्मटलें कीं) हे 'आदमा'! तूं व तुझी पत्नि ('हव्वा') स्वर्गांत राहा; आणि जेथून तुह्मांस हवें असेल तेथून खा (प्या.) पण या (गव्हाचे) झाडाजवळहि फिरकूं नका. (असें कराल) तर तुह्मीं (आपणच आपलें) नुकसान करून घ्याल. १९. मग सैतानानें उभयतां (पतिपत्नीं)स बहकविलें अशासाठीं कीं त्यानें त्यांची काया जी त्यांच्या (दृष्टी)पासून झांकलेली होती ती त्यांना खुली करून दाखवावी. आणि तो (त्या उभयतांस) ह्मणूं लागला कीं तुमच्या पालनकर्त्यानें ह्या झाडा(चें फळ खाण्या)ची तुह्मांस जी मनाई करून टाकिली आहे, तर असो नसो, तिचें कारण हेंच आहे कीं कोठें (असें न व्हावें कीं) तुह्मीं उभयतां देवदूत बनून जाल अगर दोघेहि सतत (जिवंत) राहाल. २०. आणि तो त्यांच्याशीं

शपथा वाहून वाहून म्हणाला कीं निःसंशय मी तुह्मांस (चांगली) सल्लामसलत देणारांपैकीं आहें. २१. सारांश, भूलथाप देऊन त्यानें त्यांस (निषेधित झाडाचें फळ खाण्याकडे) वळविलें. तर त्यांनीं त्या झाडा(च्या फळा)ला चाखलें तों लागलेंच त्या उभयतांनाहि आपली काया उघडी दिसूं लागली; व ते स्वर्गा(च्या बागे)चीं पानें आपल्या (अंगा)वर चिटकावूं लागले. आणि त्यांच्या पालनकर्त्यानें त्यांना मोठ्यानें दटाविलें, कां मी तुह्मांस ह्या झाडा(चे खाण्या)पासून मनाई केली नव्हती? आणि कां तुह्मांस सांगून दिलें नव्हतें कीं सैतान तुमचा बोलून चालून दुशमन आहे? २२. ते उभयतां ह्मणूं लागले कीं हे आमच्या पालनकर्त्या! आह्मीं आपणच आपल्यावरतीं जुलूम[१] गुदरला; आणि जर तूं आह्मांस क्षमा न करशील व आह्मांवर दया न करशील, तर आह्मीं अजीबात हानि भोगणारांपैकीं होऊन जाऊं. २३. (यावर परमेश्वरानें) फर्माविलें कीं (तुह्मीं पतिपत्नी व सैतान, तिघे स्वर्गांतून) खालीं उतरून जा. तुमच्यांत एकाचा एक शत्रु होय. आणि तुह्मां (मनुष्यजाती)स एका नियमित वेळे (ह्मणजे मरण-समया)पर्यंत पृथ्वीवर राहणें (होईल;) आणि (तुमचीं जीवन-) साधनेंहि (तेथेंच संग्रहीं होत.) २४. (परमेश्वरानें हेंहि) बजाविलें कीं तुह्मीं पृथ्वींतच आयुष्यक्रमण कराल व तींतच मराल आणि तींतूनच (पुनरुत्थानाचे दिवशीं पुन्हां) काढून उभे केले जाल. २५. हे आदमाचे मुलांनों! आह्मीं तुह्मांसाठीं (असा)

---

(१) या शब्दांनीं आदम व हव्वा यांनीं आपला गुन्हा कबूल केला व पश्चात्ताप पावून परमेश्वराची दया व क्षमा भाकिली. याच प्रमाणें बायबलांत उत्पत्ति अध्याय ३:९-१३ मध्यें या उभयतांनीं आपला गुन्हा पदरीं घेतला व पश्चात्ताप केला आहे. कारण, आदम यांनीं म्हटलें आहे कीं 'मी नग्न आहें असें समजून भ्यालों व लपलों;' (पाहा उत्पत्ति ३:१०). म्हणजे मीं अपराधी आहें असें समजून मला भय वाटलें व लज्जा व खेद उत्पन्न होऊन मी लपलों. तर हा त्यांचा पश्चात्ताप झाला आणि पश्चात्तापानें पापाचें क्षालन होतें हें तत्व बायबलास व कुराणासहि मान्य आहे. तेव्हां आदमचें मूळचें पाप असें कांहींच राहिलें नाहीं. म्हणून मनुष्य हा मूळचा पापी आहे असें खिस्ती पाद्र्यांचें मानणें चुकीचें व निरधार आहे.

पोशाक पाठविला आहे कीं जो तुमची काया झांकील व भूषणहि (होईल). आणि (ईश्वर-)भयाचा पोशाक हा (सर्व पोशाकांत) अत्युत्तम होय. हें (ह्मणजे पोशाकाचें होणें) परमेश्वराच्या (सामर्थ्याच्या) निशाण्यांपैकीं होय; कीं कदाचित् लोक (या गोष्टीचें) मनन करतील. २६. हे आदमाचे मुलांनों! सैतानानें जसें तुमचे आईबाप (आदम व हव्वा) यांस स्वर्गांतून काढविलें, व त्यांचा (स्वर्गीय) पोशाक त्यांच्या (अंगा)वरून उतरवूं लावला कीं तेणेंकरून त्यांची काया त्यांना (उघडी करून) दाखवावी; तसेंच (पाहा! कोठें) त्यानें तुह्मांस (ईश्वरी मार्गाहून) बहकवून न सोडावें! (एवंच, सैतानाचे बहकाविण्याविषयीं जपून वागा; कांकीं,) तो व त्याचे साथी तुह्मांला, जेथून तुह्मीं त्यांना पाहत नाहींत तेथून पाहतात. आह्मीं सैतानांस, जे लोक विश्वास धरीत नाहींत अशांचेच दोस्त बनविले आहेत. २७. आणि (ते असे उद्धट होत कीं) जेव्हां ते एखादें निर्लज्जपणाचें कृत्य करून बसतात, तेव्हां ते ह्मणतात कीं आह्मीं आपल्या वडिलांस ह्याच (मार्गा)वर (चालतांना) पावलों; आणि परमेश्वरानें आह्मांस त्याची परवानगी दिली आहे. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं परमेश्वर तर निर्लज्जपणाच्या कृत्याची परवानगी देत नसतो. तर कां ज्या गोष्टींचें तुह्मांस ज्ञान नाहीं अशा (नसत्या कुभांडाच्या) गोष्टी तुह्मीं परमेश्वराविषयीं बोलतां? २८. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं माझ्या पालनकर्त्यानें तर (नेहमीं) वाजवी (व रास्त कृत्यांचा) हुकूम दिला आहे. आणि (त्यानें असें आज्ञापिलें आहे कीं) प्रत्येक नमाजीचे वेळीं तुह्मीं (सर्व परमेश्वराकडे) आपलीं तोंडें नीट करा; आणि त्याच्याच आज्ञाधारणेकडे दृष्टि देऊन शुद्ध श्रद्धेनें त्यास बोलवा.

(१) बाहेरील पोशाक कांहीं अंशानें शरिराचीं व्यंगें व दोष लपवितो आणि परमेश्वराला भिऊन वागल्यानें अंतरंगांतील व्यंगें व दोष ह्मणजे अनीतिमत्ता हीं दूर होतात.

(२) ह्मणजे सैतान मनुष्याच्या मनांत तऱ्हेतऱ्हेचे भ्रम व शंका उपस्थित करितो; पण मनुष्य हा सैतानांस पाहूं शकत नाहीं.

जसें त्यानें तुह्मांस प्रथम (पैदा) केलें होतें तसेंच तुम्हीं दुसऱ्यांदाहि (पैदा) व्हाल. २९. त्यानेंच एका लोकसमूहास सरळ मार्गाची बुद्धि दिली; आणि एक लोकसमूह असा आहे कीं ते आडमार्गीं भटकण्यासच पात्र होते. या लोकांनीं परमेश्वराला सोडून सैतानांस (आपले) मित्र बनविले, व (असें असतांहि) ते समजतात कीं ते सरळ मार्गावर आहेत. ३०. हे आदमाचे मुलांनों! प्रत्येक नमाजच्या वेळीं भूषण(-पर व सभ्यतेचें वस्त्र) परिधान करीत जा; आणि तुह्मीं खा व प्या; आणि उधळपट्टी करीत जाऊं नका. कांकीं, परमेश्वर उधळपट्टी करणारांस प्रीय ठेवीत नाहीं. ३१. (हे पैगंबरा! या लोकांस) पूस कीं परमेश्वरानें भूषणा(च्या जिन्नसा) व खाण्यापिण्याचे निर्मळ पदार्थ जे आपल्या सेवकांसाठीं पैदा केले आहेत त्यांस कोणी निषिद्ध केलें आहे? (ते तर ह्याचें काय उत्तर देतील! तूंच त्यांना) समजावून दे कीं ज्या लोकांनीं ह्या जगिक आयुष्यामध्यें विश्वास धरिला आहे, पुनरुत्थानाचे दिवशीं ह्या (देणग्या) खासकरून त्यांनाच (दिल्या जातील.) अशाच तऱ्हेनें आह्मीं आपले हुकूम जे लोक जाणतात बुजतात त्यांच्याकरितां सविस्तर वर्णितों. ३२. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं माझ्या पालनकर्त्यानें तर केवळ निर्लज्जपणाचे कामांचा निषेध केला आहे: (मग) तीं (निर्लज्जपणाचीं कामें) जाहीर असोत कीं गुप्त असोत; आणि (तसाच) पापाचा व हकनाक (व विनाकारण) दांडगाईचा; आणि या गोष्टीचा कीं परमेश्वरानें ज्याचेसंबंधीं कोणतेंच प्रमाण पाठविलें नाहीं अशा कोणालाहि तुह्मीं परमेश्वराचा सरकतदार ठरवावा; आणि हें कीं

---

(१) भावार्थ असा कीं सृष्टि व जें कांहीं त्यांत आहे तें सर्व मानवलोकांसाठीं निर्माण केलें गेलें आहे; मग तो नास्तिक असो कीं आज्ञांकित मुसलमान. शास्त्रोक्त भूषणाच्या जिन्नसा व खाण्यापिण्याचे शुद्ध पदार्थ यांचा कोणालाहि प्रत्यवाय नाहीं. पण पुनरुत्थानाचे दिवशीं नास्तिकांस ह्या देणग्या वर्ज्य होतील ह्मणजे ते ह्यांस अंतरतील. तर जो कोणी मुसलमान होऊन शास्त्रोक्त भूषणाच्या जिन्नसा व खाण्याचे शुद्ध पदार्थ आपण होऊन आपणास वर्ज्य करील, तर तो तें परमेश्वराचे मर्जीविरुद्ध करितो.

ज्या गोष्टींचें तुह्मांस ज्ञान नाहीं त्या गोष्टी तुह्मीं परमेश्वराविषयीं बोलाव्या. ३३. आणि प्रत्येक जनते(च्या मिटण्या)चा एक काळ (नियमित) होय. मग जेव्हां त्यांचा काळ येऊन पोहोंचतो तेव्हां (त्यापासून) ते एक घटकाभर ना मागें राहूं शकतात व ना (एक घटकाभर) पुढें जाऊं शकतात. ३४. हे आदमाचे मुलांनों[1]! जेव्हां कधीं तुमच्यांतूनच (माझे) पैगंबर तुह्मांपाशीं येतील व माझे हुकूम तुह्मांस वाचून वाचून ऐकवितील, तेव्हां (त्यांचा कह्या मानीत जा, कांकीं) जो कोणी (त्यांच्या कह्याप्रमाणें परमेश्वराचें) भय बाळगील व (आपली स्थिति) सुधारील; तर (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) त्यांना (कसलेंच) भय राहणार नाहीं व ते (कोणा तऱ्हेनें) दुःखीहि होणार नाहींत. ३५. आणि जे लोक आमच्या निशाण्यांस पाखंड म्हणतील व त्यापासून अहंकार करतील, तेच नरकवासी होतील. ते निरंतर नरकांतच राहतील. ३६. तर जो कोणी परमेश्वरावर खोटें (खोटें) कुभांड रचील अगर त्याच्या निशाण्यांस पाखंड म्हणील, त्याच्याहूनहि आणखी जास्त जुलमी कोण होणार? हेच लोक होत कीं ज्यांना (त्यांच्या प्रारब्ध-)लेखांतून त्यांचा (अन्नपाणी वगैरेचा) वाटा तर पोहोंचेल; येथपर्यंत कीं जेव्हां आमचे दूत त्यांचे प्राण हरण करण्यासाठीं त्यांच्यापुढें येऊन हजर होतील, तेव्हां ते (त्यांना) विचारितील कीं तुह्मीं ज्यांना परमेश्वराशिवाय (गरज सरण्यास) बोलावीत होतां, ते (आतां) कोठें आहेत? तर ते म्हणतील कीं ते तर आह्मांपासून (कोठेंसे) गडप होऊन गेले व आपणच आपल्या विरुद्ध साक्ष देतील (म्हणजे कबूल करतील) कीं निःसंशय ते नास्तिक होते. ३७. (यावर परमेश्वर त्यांना) बजावील कीं जिन्नात व मनुष्यकोटींतील इतर (नास्तिक) जनता, ज्या तुमच्यापूर्वीं होऊन गेल्या आहेत त्यांच्यांत (सामील होऊन) तुह्मींहि नरकाग्नींत जाऊन दाखल

(१)·याच्या सुरुवातींत इतकें आणखी अवगत मानिलें पाहिजे:— (जेव्हां आह्मीं आदमला आज्ञाभंगाचे शिक्षेंत स्वर्गातून काढिलें तेव्हां त्याच्या वंशाचे आत्म्यास गोळा करून हेंहि बजाविलें होतें कीं).

व्हा. (जरी हे लोक सर्वच नरकांत जातील, तरीही ते एकमेकांचे इतके शत्रु होतील कीं) जेव्हां कधींहि एक जनता (नरकांत) जाईल, तेव्हां ती आपले भगिनी (ह्मणजे दुसऱ्या जनते)ला शाप देईल; येथपर्यंत कीं जेव्हां सारेचे सारेच एकामागें एक नरकांत गोळा होतील, तेव्हां यांच्यांतून मागील जनता आपल्या पुढील जनतेसंबंधानें असे उद्गार काढील कीं हे आमचे पालनकर्त्या! ह्याच लोकांनीं आह्मांस बहकविलें, तर तूं त्यांना नरकाग्नीची दुप्पट शिक्षा दे. (यावर परमेश्वर) फर्मावील कीं (तुह्मांपैकीं) प्रत्येकींस दुप्पट (शिक्षा होय). परंतु तुह्मांस (याचें कारण) माहीत नाहीं. ३८. आणि (हें ऐकून) त्यांच्यांतले पहिले लोक आपल्या मागलि लोकांस ह्मणतील कीं आतां तर तुह्मांस (शिक्षेचे कंबेशीबद्दल) आह्मांवर कोणातऱ्हेची सरशी राहिली नाहीं. तर (ज्याप्रमाणें आह्मीं आपल्या कर्मांच्या मोबदला दुप्पट शिक्षेची गोडी चाखत आहों त्याचप्रमाणें तुह्मींहि) आपल्या पापार्जनाबद्दल (दुप्पट) शिक्षेची गोडी चाखा. ३९. यांत संशय नाहीं कीं ज्या लोकांनीं आमच्या निशाण्यांस पाखंड म्हटलें व त्यांपासून अहंकार

---

(१) ह्मणजे जर तुमच्या पूर्वींच्या लोकांनीं कोणी एखादा वाईट कित्ता घालून दिला कीं त्यामुळें तुह्मीं बहकलां; तर तुह्मीं त्यांची परिस्थिति पाहून चांगला धडा कां घेतला नाहीं? वाईट कित्ता घालून देणें ही त्यांची चूक आणि त्यांची परिस्थिति पाहून चांगला धडा न घेणें हा तुमचा अपराध होय; दोघेहि बरोबरच. ते वाईट कित्ता घालून दिल्यानें दुप्पट शिक्षेस यासाठीं पात्र झाले कीं आपण वाईट केलें व दुसऱ्यालाहि वाईट करण्याचें उत्तेजन दिलें; आणि तुह्मांस दुप्पट शिक्षा याकरितां झाली कीं तुह्मीं वाईट केलें व मागें होऊन गेलेल्या लोकांची परिस्थिति पाहून जागृत झालां नाहींत. किंबहुना आंधळ्यां-प्रमाणें त्यांच्या मागें मागें चालूं लागलां; अगर हें कीं जसा तुह्मां पूर्वींच्या लोकांनीं तुह्मांकरितां वाईट कित्ता घालून दिला तसाच तुह्मींहि तुमच्या मागून येणाऱ्या लोकांसाठीं वाईट कित्ता घालून दिला.

केला, त्यांच्यासाठीं आकाशाचे दरवाजे उघडले जाणार नाहींत व ते स्वर्गांतहि दाखल होणार नाहींत ; येथपर्यंत कीं उंट सुईच्या नाकामधून (न) जाईल. आणि अपराध्यांस आह्मीं अशीच शिक्षा देत असतों; ४०. कीं त्यांच्याकरितां नरकाग्नीचेंच अंथरूण होईल व त्यांच्या वरून (त्या अग्नीचेंच) पांघरूण (होईल). आणि शिरजोर लोकांस आह्मीं अशीच शिक्षा देत असतों. ४१. आणि ज्या लोकांनीं विश्वास धारिला व (यथाशक्ति) चांगलीं कामेंहि केलीं—(आणि) आह्मीं तर कोणाहि मनुष्यावर त्याच्या शक्तिपलिकडे बोजा टाकीतच नाहीं—हेच लोक स्वर्गवासी होतील; कीं ते त्यांत निरंतर राहतील. ४२. आणि जी कांहीं त्यांच्या मनांत (एकमेकांकडून या लोकींची) चुरस असेल तीहि आह्मीं काढून टाकूं. त्यांच्या खालून (पाण्याचे) पाट वाहत असतील ; व ते बोलूं लागतील कीं ज्यानें आह्मांस हा (स्वर्गाचा मार्ग) दाखविला त्या परमेश्वराचे (मोठेच) आभार ! आणि जर परमेश्वर आह्मांस सरळमार्गाची बुद्धि न देता, तर आम्हीं (कोणाहि प्रकारें स्वर्गाचा) मार्ग (शोधूनहि) न पावलों असतों. आमच्या पालनकर्त्यांचे पैगंबर सत्य (धर्म) घेऊन खचितच आले होते. आणि त्या लोकांस पुकारून सांगितलें जाईल कीं हाच तो स्वर्ग होय

(१) याचे दोन अर्थ होऊं शकतात. एकतर हा कीं त्यांचे आत्म्यांस आकाशावर जाऊं दिलें जाणार नाहीं; अथवा हा कीं त्यांचीं कर्में परमेश्वराजवळ अमान्य होतील व तशाच त्यांच्या प्रार्थनाहि. जरी परमेश्वर सर्वत्र आहे तरी त्याच्या परात्पर प्रभावाचे मानानें असेंच कल्पिलें व बोललें जातें कीं परमेश्वर आकाशांत विराजमान आहे.

(२) ह्मणजे उंट कधीं सुईच्या नाकांमधून न निघाला आहे व न निघूं शकतो. त्याचप्रमाणें नास्तिक स्वर्गांत शिरूं शकणार नाहींत. पौर्वात्य लोकांत अरबी हिब्रू वगैरे भाषेंत ही एक म्हण आहे. कोणतेंहि अशक्य असें काम करणें म्हणजे सुईच्या नाकांतून जाणें असें म्हणण्याचा परिपाठ आहे. प्राचीन अरबी वाङ्मयांत व मत्तय यानें लिहिलेल्या शुभवर्तमानांतहि ही म्हण आहे. (पाहा मत्तय अध्याय १९:२४).

कीं तुह्मीं (जगांत) जीं कर्में करीत होतां त्यांच्या प्रभावानें तुम्हीं त्याचे वारस[1] ठरविलां गेलां. ४३. आणि स्वर्गवासी लोक नरकवासी लोकांस हाक मारतील (व विचारितील) कीं आमच्या पालनकर्त्यानें आम्हांशीं जो वायदा केला होता आम्हीं तर तो खरा पावलों. तर कां (तुह्मांशीं) जो तुमच्या पालनकर्त्यानें वायदा केला होता तुह्मींहि तो खरा पावला (कीं नाहीं)? ते ह्मणतील, होय! इतक्यांत एक ललकारणारा (दूत) त्यांच्या मधोमध ललकारूं लागेल कीं जुलमी लोकांवर परमेश्वराचा शाप असो! ४४. कीं ते परमेश्वराचे मार्गाहून लोकांस अडथळा करीत व (लोकांचे मनांत भ्रम घालून) त्यांत वांकडेपणा आणूं इच्छीत; आणि ते शेवटल्या दिवसालाहि नाकारीत होते. ४५. आणि (स्वर्गवासी व नरकवासी) या उभयतांचे दरम्यान एक आड पडदा असेल (व त्याचें नांव 'आअ्राफ' होईल); आणि (त्या) 'आअ्राफ'वर कांहीं लोक असतील कीं ते (स्वर्गवासी व नरकवासी यांतून) प्रत्येकास (त्यांनीं जगांत पाहिलेल्या) त्यांच्या मुद्रेवरून ओळखून घेतील; आणि स्वर्गवाश्यांस हाक मारून तुह्मांस सलाम (ह्मणजे शांति) असो, असें ह्मणतील. ('आअराफ'वाले खुद्द अजून स्वर्गांत गेले नाहींत; पण ते (स्वर्गांत जाण्याची) उमेद बाळगितात. ४६. आणि जेव्हां त्यांची नजर नरकवाश्यांकडे पालटली जाईल, तेव्हां (त्यांची खराब स्थिति पाहून परमेश्वरापाशीं) ते प्रार्थना करूं लागतील कीं हे आमच्या पालनकर्त्या! (या) जालिम लोकांसंगतीं तूं आह्मांस (सामील) करूं नकोस. ४७. आणि 'आअराफ'वाले, कांहीं (नरकवासी) लोकांस कीं ते त्यांना (त्यांनीं जगांत पाहिलेल्या) त्यांच्या मुद्रेवरून ओळखत असतील मोठ्यानें हाक मारून म्हणतील कीं

(१) वारस यासाठीं ह्मटलें कीं परमेश्वाराकडून आह्मां सर्वांचे पिता आदम यांस स्वर्गाचें वतन दिलें गेलें होतें. त्यांच्या हातून एक अपराध घडला व स्वर्गांतून त्यांचे उच्चाटन झालें. तर स्वर्ग हें आमचें वडिलोपार्जित वतन आहे. जर आमचेठायीं विश्वास व सदाचरण असेल तर तें आह्मांस मिळेल. ईश्वर आह्मांस सुबुद्धि देवो.!

तुमची साठवासाठवहि कांहीं तुमच्या कामा आली नाहीं व तुह्मीं (जगांत) जी शेखी मिरवीत होतां तीहि (तुमच्या कामा आली नाहीं).४८. (आणि ते स्वर्गीयांस बोटानें दाखवून नरकवाश्यांस विचारतील कीं) हेच कां ते लोक कीं ज्यांच्या संबंधानें तुह्मीं शपथा वाहून वाहून म्हणत होतां कीं परमेश्वर त्यांच्यावर (आपली) दया करणारच नाहीं? (हे तर स्वर्गांत येऊन दाखल झाले; व त्यांना हुकूम मिळून गेला कीं) तुह्मीं स्वर्गांत चालले जा; (येथें) तुह्मांस (कोणा तऱ्हेचें) भय राहणार नाहीं व तुह्मीं (कोणा तऱ्हेनें) दुःखीहि होणार नाहींत. ४९. आणि नरकवासी हाका मारमारून स्वर्गवाश्यांस ह्मणतील कीं आह्मांवर थोडेंसें पाणीच ओतून द्या अगर तुह्मांस परमेश्वरानें जें (विपुल अन्न) दिलें आहे त्यांतून कांहीं आह्मांसहि देऊन टाका. ते ह्मणतील कीं परमेश्वरानें स्वर्गाचें अन्नपाणी नास्तिकांस निषिद्ध करून टाकिलें आहे; ५०. कीं या लोकांनीं आपल्या धर्मास हंशी व खेळ बनवून ठेविला होता, आणि या जगाचे आयुष्यानें त्यांना फसवणुकींत घातलें होतें. तर जसें हे लोक (जगांत असतांना) ह्या आपल्या दिवसाचे नजरानजर होण्यास विसरले व आमच्या निशाण्यांस नाकारीत राहिले तसेंच आज (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) आह्मीं त्यांना (मुद्दाम) विसरून टाकूं. ५१. आणि आह्मीं तर या (मक्केकरां)स कुर्आनूहि पोचतें केलें आहे (व) त्यांत ज्ञानपुरस्सर (हरतऱ्हेचा) तपशीलहि केला; (आणि तें) विश्वासणाऱ्या लोकांसाठीं सद्बोध व दया होय. ५२. (जें काय अभिवचन वा ताकीद या पुस्तकांत आहे,) कां हे लोक त्याच्या स्पष्टीकरणाचीच वाट पाहताहेत? (पण,) ज्या दिवशीं त्याचें स्पष्टीकरण (प्रत्यक्ष घडून) येईल; त्या दिवशीं जे लोक त्याला पहिल्यानेंच विसरून बसले होते ते कबूल करतील कीं निःसंशय आमच्या पालनकर्त्याचे पैगंबर–प्रेषित–सत्य गोष्ट घेऊन आले होते. तर (त्या वेळीं त्यांना या गोष्टीचीहि चौकशी होईल कीं) आमचे कां कोणी मध्यस्थहि आहेत कीं (आज) आमची मध्यस्थी करतील? अगर आह्मांस (जगांत) पुन्हां परतलें जाईल, कीं जशीं कर्मे

आह्मी (पूर्वी) करीत होतों त्यांशीं उलट (धार्मिकपणाचीं) कृत्यें करूं? निःसंशय या लोकांनीं आपणच आपलें नुकसान केलें, आणि जें जें थोतांड ते रचीत होते तें (सर्व) त्यांच्यापासून नाहींसें झालें ५३. (लोकांनों!) निःसंशय तुमचा पालनकर्ता हाच (असा) परमेश्वर होय कीं ज्यानें सहा दिवसांत आकाश व पृथ्वी हीं निर्माण केलीं; व मग तो ('अर्ष' उर्फ) महा सिंहासनारूढ झाला. तोच रात्रीला दिवसावर आच्छादितो; (जणुं कीं) रात्र दिवसाच्या मागें लागलीच चालली येत आहे. आणि त्यानेंच सूर्य व चंद्र व नक्षत्रें हीं निर्मिलीं कीं हीं (सर्व) त्याच्या आज्ञांकित होत. (लोकांनों!) पाहा! परमेश्वराचीच (अखिल) सृष्टि होय व (परमेश्वराचाच) हुकूम. परमेश्वर जो आलम दुनियेचा पालनकर्ता तोच (फार) आशिर्वाद दायक होय! ५४. (लोकांनों!) तुह्मीं आपल्या पालनकर्त्याचा काकळुतीस येऊन व चुपचाप धांवा करीत जा; (कांकीं) तो (भक्ति मर्यादेचें) उ[१]ल्लंघन करणारांस प्रिय ठेवीत नसतो. ५५. आणि देशा(चे व्यवस्थे)ची दुरुस्ती झाल्यावर त्यांत फिसाद फैलावूं नका. आणि (शिक्षेचे) भयानें व (कृपेचे) आशेनें परमेश्वराची प्रार्थना करीत असा; (कारण कीं) परमेश्वराची दया (मनोभावें) सुकृत्य करणारांपासून (फारच) जवळ होय. ५६. आणि तोच असा (परमसमर्थ) होय कीं जो दये(चे वर्षावा)चे पुढें (पुढें) वारा पाठवितो कीं त्यानें (लोकांस पर्जन्याच्या येण्याची) खुष खबर पोहोंचवावी; येथपर्यंत कीं जेव्हां (वारा), भारी (बोजड) ढगांस उचलून नेतो, तेव्हां आह्मीं अशा एखाद्या वस्तीकडे कीं जी (पडित झाल्यामुळें जणों कीं)

(१) ह्मणजे सेवकांस सर्वकाळ आपला स्वामि जो परमेश्वर त्याच्या कृपेची व दयेची अपेक्षा असते. जर तो आपली गरज परमेश्वरापुढें जाहीर करण्यास संकोच करील तर त्यांत एका प्रकारची बेपर्वाई दिसून येते; आणि ती सेवकपणास विरोधक होय. भक्तिमर्यादेचा एक दर्जा–'रजा व तसलीम' म्हणजे निवृत्ति मार्ग हा होय. यांत मनुष्य ईश्वराज्ञेस पूर्णपणें अंकित होऊन व आपल्या मनोवासना आवरून परमेश्वरानें आंखून दिलेल्या मार्गावर चालतो. या निवृत्तिमार्गांतहि कर्म सुटत नाहीं.

मरून पडली होती, त्या (ढगां)स हांकलून लावितों. नंतर (तेथें) ढगांतून पाणी वर्षवितों व मग पाण्याद्वारें हरेक प्रकारची फळफळावळ (जमिनींतून) काढितों. अशाच तऱ्हेनें आह्मीं (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) मेलेल्यांस (जमिनींतून) काढून उभे करूं; (आह्मीं आपल्या सामर्थ्याच्या निशाण्या यासाठीं वर्णितों) कीं तुह्मीं लोक कदाचित् (या गोष्टींचें) मनन कराल; (व पुनरुत्थानाचे दिवशीं मेलेल्यांच्या जिवंत होऊन उठण्याचा विश्वास धराल). ५७. आणि जी वस्ती (अशी आहे कीं तिची जमीन) उत्कृष्ट होय, तर तिच्या पालनकर्त्याचे हुकमानें तिचें पीकहि (उत्कृष्टच) निपजतें. आणि जी (वस्ती अशी आहे कीं तिची जमीन) निकृष्ट होय तर तिचें पीकहि निकृष्टच निघतें. अशाच रीतीनें आह्मीं (आपल्या सामर्थ्याचीं) प्रमाणें ज्या लोकांच्या अंगीं कृतज्ञता बाणली आहे त्यांस तऱ्हेतऱ्हेनें सांगतों. ५८. निःसंशय आह्मींच 'नूह्'ला त्याच्या लोकांकडे (पैगंबर करून) पाठविलें. मग त्यानें (लोकांस समजावून) सांगितलें कीं अहो माझ्या लोकांनों! तुह्मीं परमेश्वराचीच भक्ति करा; (कारण,) त्याच्याशिवाय अन्य कोणी तुमचा उपास्य नाहीं. (आणि जर तुह्मीं माझा कह्या न मानाल तर) मला तुह्मांसंबंधानें (पुनरुत्थानाचे) महा (भयंकर) दिवसाचे शिक्षेचा (सक्त) अंदेशा आहे. ५९. (यावर) त्याच्या लोकांत जे बडे लोक होते ते ह्मणूं लागले कीं आमच्या दृष्टीनें तर तूं स्पष्ट भ्रमांत (पडला) आहेस. ६०. (यावर 'नूह'नें) ह्मटलें, हे माझ्या लोकांनों! माझ्यांत तर भ्रम (-मूलक कोणतीहि गोष्ट) नाहींच. किंबहुना मी तर सकल जगांच्या

(१) या वरील वाक्यांत पाणी व जमिनीचीं पिकें यांच्या दृष्टांतांचा उद्देश हा कीं कुरआनाचे प्रकटीकरणामुळें कित्येकांस बोध होतो व ते सन्मार्गी लागतात व कित्येक सन्मार्गांहून चकून जातात. ह्मणजे कुराण हें जणूं कीं स्वच्छ व निर्मळ पावसाचें पाणी होय. तें पाणी सर्वत्र पडतें व जमिनीच्या योग्यतेप्रमाणें तींत फळ येतें. त्याचप्रमाणें कुर्आन् हें बोधप्रद आहे; पण ज्यांच्या अंगी बोध ग्रहण करण्याची पात्रता आहे तेच मात्र त्यापासून बोध घेतात.

पालनकर्त्याकडून पाठविलेला (एक पैगंबर) आहें. ६१. तुम्हांस मी आपल्या पालनकर्त्याचे निरोप पोहोंचवितों व तुम्हांस नेक-सल्ला देतों; आणि मी परमेश्वराकडून अशा (अशा) गोष्टी जाणतों कीं ज्या तुम्हीं जाणीत नाहींत. ६२. आणि कां तुम्हीं या गोष्टीचें आश्चर्य करितां कीं तुमच्यांतूनच एका पुरुषाच्या (म्हणजे माझ्या) मारफतीनें तुमच्या पालनकर्त्याचा बोध(-पर आदेश) तुम्हांस पोहोंचला; अशासाठीं कीं त्यानें तुह्मांस (ईश्वरी शिक्षेपासून) भिववावें, व (तसेंच) तुह्मीं (परमेश्वराचे कोपाविषयीं) जपावें, आणि हें कीं (सरशेवटीं) तुह्मांवर दया केली जावी? ६३. इतकें होतांहि, लोकांनीं त्यास पाखंडी म्हटलें. तेव्हां आह्मीं 'नूहा'ला व त्याचे संगतीं जे लोक नौकेंत होते त्यांना (तुफानांतून) तारिलें; आणि ज्या लोकांनीं आमच्या निशाण्यांस पाखंड म्हटलें होतें त्यांना आह्मीं बुडवून टाकिलें; (कारण,) ते लोक (नास्तिकपणामुळें) आंधळे (होऊन गेले) होते. ६४. आणि (आह्मींच) 'आद'(चे लोकां)कडे त्यांचा बंधु 'हूद' यास (पैगंबर करून पाठविलें). त्यानें (लोकांस समजावून) सांगितलें कीं हे माझ्या बांधवांनों! तुह्मीं परमेश्वराचीच भक्ति करा; (कां कीं,) त्याच्याशिवाय अन्य कोणी तुमचा उपास्य नाहीं. तर कां तुह्मीं (परमेश्वराचे कोपापासून) भीत नाहीं? ६५. (यावर) त्याच्या लोकांपैकीं जे नास्तिक होते ते बडे लोक ह्मणूं लागले कीं आम्हीं तर निःसंशय तुला मूर्खपणांत (गर्क) पाहतों; आणि (तसेंच) निःसंशय आम्हीं तुला लबाड समजतों. ६६. ('हूदा'नें) ह्मटलें, बांधवहो! माझ्यांत मूर्खपणा(ची तर कोणतीहि गोष्ट) नाहींच. किंबहुना, मी तर सकल जगांच्या पालनकर्त्याकडून पाठविलेला (एक पैगंबर) आहें. ६७. तुम्हांस मी आपल्या पालनकर्त्याचे हुकूम पोहोंचवितों व मी तुमचा (खरा) प्रामाणिक हितेच्छु आहें. ६८. आणि कां तुह्मीं या गोष्टीचें आश्चर्य करितां कीं तुमच्यांतूनच एका पुरुषाच्या (म्हणजे माझ्या) मार्फतीनें तुमच्या पालनकर्त्याचा बोध(-पर आदेश) तुम्हांस पोहोंचला; अशासाठीं कीं त्यानें तुम्हांस (ईश्वरी शिक्षेपासून) भिववावें? आणि

(परमेश्वराच्या त्या उपकाराचें) स्मरण करा कीं जेव्हां त्यानें तुह्मांस 'नूहा'चे लोकांमागून (त्यांचे) काइ्म मुकाम बनविले व शरीराचे तोसदानाची वाढहि तुम्हांस (इतरांपेक्षां) जास्त दिली. तर परमेश्वराचे देणग्यांचें स्मरण करा; कीं कदाचित् तुम्हीं (आपल्या मनोरथांत) सफल व्हाल. ६९. त्या लोकांनीं ('हूदा'ला) विचारिलें, कां तूं आम्हांपाशीं यासाठीं (पैगंबर होऊन) आला आहेस कीं आम्हीं एकट्या एकाच परमेश्वराची भक्ति करूं लागावी, व ज्या (उपास्यां)स आमचे वडील पूजत राहिले त्या (सर्वां)स आह्मीं सोडून बसावें? मग जर तूं खरा असशील, तर ज्या (शिक्षे)कडून तूं आम्हांस दरडावितोस ती तूं आह्मां समोर आण. ७०. ('हूदा'नें) जबाब दिला कीं (बस्स! जाणूनच राहा कीं कोणा क्षणांत) तुमच्या पालनकर्त्याकडून तुम्हांवर शिक्षा व कोप कोसळलाच (कोसळला). कां तुह्मीं माझ्याशीं (मूर्तींच्या कल्पित) नांवांविषयीं झगडतां, कीं तीं नांवेंहि (सार्थ तर नाहींतच व तीं) तुह्मीं व तुमच्या वडिलांनीं घडून ठेविलीं आहेत. (आणि) परमेश्वरानें त्यां-(च्या उपास्य होण्या) बद्दल कोणताच आधार सादर केला नाहीं. (बरें!) तर तुह्मीं (शिक्षेची) वाट पाहा; मींहि तुमच्या संगतीं वाट पाहतों आहें. ७१. सरशेवटीं आह्मीं आपल्या दयेनें 'हूदा'ला व त्याच्या संगतीं जे लोक होते त्यांना तारिलें. आणि जे लोक आमच्या निशाण्यांस पाखंड ह्मणत होते त्यांचा आम्हीं वंशच्छेद करून टाकिला; आणि ते विश्वास धरणारे नव्हतेच. ७२. आणि (आम्हींच) 'समूद'(चे लोकां)कडे त्यांचा बंधु 'सालेह' यास (पैगंबर करून पाठविलें). त्यानें (लोकांस जाऊन) समजाविलें कीं बांधवहो! तुम्हीं परमेश्वराचीच भक्ति करा; (कारण,) त्याचे शिवाय तुमचा अन्य कोणी उपास्य नाहीं. तुमच्या पालनकर्त्याकडून तुम्हांपाशीं एक स्पष्ट प्रमाण येऊन चुकलें आहे; कीं ही परमेश्वराची (पाठवि-लेली) सांढणी तुम्हांकरितां एक चमत्कार होय. तर हिला मोकळी फिरूं द्या कीं परमेश्वराचे जमिनींत (जेथें हवें तेथें) ती चरेल, आणि कोणा तऱ्हेचें नुकसान पोहोंचविण्याचे बुद्धीनें तिला

शिवूंहि नका; (जर तिला कोणा तऱ्हेचें नुकसान पोहोंचवाल) तर तुम्हांस दुःखकारक शिक्षा येऊन गांठील. ७३. आणि (परमेश्वराच्या त्या उपकाराचें) स्मरण करा कीं जेव्हां त्यानें तुह्मांस 'आद'चे (लोकां)मागून (त्यांचे) काईम मुकाम बनविले; आणि (तसेंच) तुम्हांस त्यानें भूतलावर अशा रीतीनें वसविलें कीं तुह्मीं तिच्या मैदानांत तर (टोलेजंग) हवेल्या उभ्या करितां व पर्वतांस कोरून (कोरून) घरें बनवितां. तर परमेश्वराच्या (ह्या) देणग्यांचें स्मरण करा; आणि देशांत फिसाद फैलावीत फिरूं नका. ७४. 'सालेह'च्या लोकांपैकीं गर्विष्ट होते असे जे बडे लोक ते, जे लोक गरीब समजले जात होते अशांना (ह्मणजे) त्यांच्यांतून ज्यांनीं विश्वास धारिला होता त्यांना, पुसूं लागले, कां तुह्मांस खात्रीनें माहीत आहे कीं 'सालेह' खरोखरच आपल्या पालनकर्त्याकडून पाठविलेला (पैगंबर) आहे? त्यांनीं उत्तर दिलें कीं जो हुकूम देऊन तो आह्मांकडे पाठविला गेला आहे आमचा तर त्यावर (पूर्ण) विश्वास आहे. ७५. (यावर) ज्यांना (आपल्या ऐहिक धनसंपत्तीचा) अभिमान होता ते म्हणूं लागले कीं ज्या गोष्टीवर तुह्मीं विश्वास ठेविला आहे, आह्मीं तर ती नाकारितों. ७६. सारांश, त्यांनीं सांढणीस (मांडीच्या शिरा तोडून) कापून टाकिलें व आपल्या पालनकर्त्याच्या हुकमास पाठ दिली व म्हणाले कीं हे 'सालेहा'! ज्या (शिक्षे)पासून तूं आम्हांस दरडावीत होतास ती (शिक्षा), जर तूं (खरोखरीच) पैगंबर असशील तर आम्हांसमोर आण. ७७. मग त्यांना भूकंपानें येऊन गांठिलें, आणि ते आपल्या घरांत (जसे बसले होते तसेच) बसले(चे बसलेच) राहून गेले. ७८. (जेव्हां 'समूद' यांस शिक्षा सादर होऊन चुकली) तेव्हां 'सालेह' त्यांच्यापासून निघून चालता झाला व (चालते वेळीं त्यांना उद्देशून) म्हणाला कीं हे माझ्या लोकांनो!

(१) एक अर्थ हाहि होऊं शकतो कीं मऊ मातींतून (गारा व विटा बनवून) हवेल्या उभ्या करितां.

(२) लोकांचा नाश होऊन गेल्यावर हजरत सालेह पैगंबरांचें त्यांना उद्देशून बोलणें ही एक मानवस्वभावाची प्रवृत्ती होय; कीं त्यांना

मी तर आपल्या पालनकर्त्याचे हुकूम तुम्हांस पोहोंचवून दिले होते व तुम्हांस चांगला सल्लाहि दिला होता; परंतु (तुम्हांस कांहीं अशी अवदशा आठवली होती कीं) तुह्मीं हितचिंतकांसहि (आपले) दोस्त समजत नव्हतां. ७९. आणि (हे पैगंबरा!) 'लूता'(चे वृत्तांता)ची (आठवण कर कीं) जेव्हां त्यानें आपल्या लोकांस (जाऊन) सांगितलें, कां तुम्हीं लोक इतका निर्लज्जपणा करितां कीं आलमदुनियेंत तुमच्यापूर्वी कोणीहि असा निर्लज्जपणा केलाच नाहीं? ८०. कीं तुम्हीं स्त्रियांस सोडून कामतृप्तीप्रीत्यर्थ पुरुषांच्या जवळ जातां! (स्त्रिया आसतांना तुम्हांस याची जरूरी तर नाहींच;) पण तुम्हीं लोक कांहीं आहांच (मर्यादशीलतेचें) उल्लंघन करणारे! ८१. आणि ('लूता'च्या) लोकांचा जबाब मात्र हाच होता कीं ते (आपापसांत) म्हणूं लागले कीं तुम्हीं या लोकांस आपल्या वस्तींतून काढून बाहेर लावा. (कां कीं,) हे असे लोक होत कीं जे (फार) पवित्र व सोंवळे बनूं पाहतात. ८२. मग आह्मीं 'लूता'ला व त्याच्या कुटुंबाला (शिक्षे-

जिवंत आहेत असें कल्पून त्यांनीं दोषारोप केला कीं जर ते माझें ऐकिते तर या दशेस कां पोहोंचते? ऐन अशाच प्रकारची एक गोष्ट आमच्या पैगंबर साहेबांपुढेंहि आली होती कीं बद्रचे लढाईत जेव्हां मक्केच्या मूर्तिपूजकांचा पराभव झाला; बहुतेक मारले गेले व बहुतेक बंदीवान झाले; तेव्हां त्यांनीं मेलेल्यांच्या शवांस संबोधून ह्मटलें कीं तुमच्या पालनकर्त्यानें तुम्हांशीं जो वायदा केला होता तो तुह्मीं खरा पावलांना?

(१) हजतर लूत हे हजरत इब्राहीम पैगंबरांचे भाचे होते. हे इब्राहीम पैगंबर जेव्हां बाबेलहून सीरीयाप्रांताकडे निघाले तेव्हां त्यांनीं हजरत लूत यांस सदूमा शहरांत उतरलें. येथें ते लोकांस उपदेश करीत २९ वर्षें त्यांच्यांत राहिले. त्यांनीं चांगल्या कामांचा त्यांस उपदेश केला व वाईटापासून त्यांना मनाई करीत राहिले. त्या लोकांचें फारच निर्लज्जपणाचें काम ह्मटलें ह्मणजे ते पुंमैथुन करीत होते. ते त्या कामापासून पराङ्मुख झाले नाहींत; ह्मणून परमेश्वरानें त्यांच्यावर आकाशांतून दगड वर्षविले व त्यांचा नाश करून टाकिला.

तून) तारिलें. पण एक त्याची बायको कीं मागें राहून जाणारांत तीहि राहिली. ८३. आणि आम्हीं त्यांच्यावर (दगडांचा) वर्षाव वर्षविला. तर (हे पैगंबरा! जरा) पाहा, तर! अपराध्यांचा परिणाम कसा काय झाला? ८४. आणि (आह्मींच) 'मदयन'(-करां) कडे त्यांचा बंधु 'शोऐब' यास (पैगंबर करून पाठविलें). त्यानें (लोकांस जाऊन) समजाविलें कीं हे बांधवांनों! तुम्हीं परमेश्वराचीच भक्ति करा; त्याच्याशिवाय तुमचा अन्य कोणी उपास्य नाहीं. तुमच्या पालनकर्त्याकडून तुम्हांपाशीं स्पष्ट प्रमाण तर येऊनच चुकलें आहे. तर तुम्हीं माप व तोल पुरा पुरा करीत जा: आणि लोकांस त्यांच्या जिन्नसा (ज्या ते खरीदतात त्या) कमी देत जाऊं नका. आणि देशाची (व्यवस्था) दुरुस्त झाल्यावर त्यांत नासधूस करूं नका. जर तुम्हीं विश्वासू आहां तर ही (सुव्यवहाराची पद्धति, जी मी तुम्हांस शिकवितों ती) तुमच्याठायीं (फार) उत्तम होय. ८५. आणि तुह्मीं (पुण्याईच्या) हरेक मार्गावर (बसून) जो कोणी परमेश्वरावर विश्वास ठेवितो त्याला धाक घालता व परमेश्वराचे मार्गा-(वर चालण्या)पासून (त्याला) अडथळा करिता आणि परमेश्वराचे मार्गांत वांकडेपणा आणूं इच्छिता, तर तुह्मीं आतां (असें) बसूं नका. आणि (परमेश्वराचे त्या उपकाराची) आठवण

---

(१) परमेश्वरानें इतर पैगंबरांपासून हेंच बोधवचन वदविलें आहे; व त्यांत त्यांच्या चमत्कारांचाहि मजकूर आहे. हे चमत्कार त्यांच्या पैगंबरीचें प्रमाण होते. परंतु हजरत **शोऐब** पैगंबराचा कोणताहि चमत्कार अवघ्या कुराणांत कोठेंहि दिलेला नाहीं. यावरून भाष्यकारांनीं कांहीं चमत्कार हजरत **शोऐब**कडे लाविले आहेत. उदाहरणार्थ, हजरत **मूसा** पैगंबराची काठी, कीं ती त्यांना त्यांचे सासरे हेच हजरत **शोऐब** यांनीं दिलेली होती. तर हजरत **शोऐब**चे विधानांत 'स्पष्ट प्रमाण' असा जो शब्द आहे त्याचा इषारा कदाचित् हजरत **मूसा**चे या काठीकडे असेल; अगर त्याचा अर्थ हजरत **शोऐब**चें शिक्षण असेल कीं 'माप व तोल पुरापुरा करणें, फिसाद व नासधूस न करणें, लोकांस परमेश्वराचे मार्गापासून अडथळा न करणें आणि परमेश्वराचे मार्गांत वांकडेपणा आणूं न इच्छिणें,' या सर्व गोष्टी

करा कीं जेव्हां तुह्मीं (संख्येंत) कमी होता, तेव्हां मग परमेश्वरानें (तुमचा वेलविस्तार करून) तुह्मांस बहुजन समाज बनविला. आणि या गोष्टीकडेहि नजर करा कीं फिसादखोरांचा परिणाम कसा काय झाला! ८६. आणि जें (धर्मशास्त्र) देऊन, मला तुह्मांकडे पाठविलें गेलें आहे, त्या(च्या सत्यत्वा)चा जर तुह्मां लोकांपैकीं एका पक्षाला विश्वास पटतो व दुसऱ्या पक्षाला विश्वास पटत नाहीं, तर (मुकाट्यानें) दम धरून बसा; येथपर्यंत कीं परमेश्वर आमच्या (तुमच्या) दर्म्यान निवाडा करून टाकील; आणि तो सर्व निवाडा करणाऱ्यांत उत्तम (निवाडा कर्ता) होय. ८७.

अशा आहेत कीं ज्यांस कोणीहि विचारी व न्यायबुद्धिसंपन्न मनुष्य प्रमाणावांचूनहि मान्य करील. प्रत्यक्षास प्रमाण कशास? तेजोमय सूर्यास प्रमाण सूर्यच होय.

पवित्र कुराण

भाग ९ वा.

सूरतुल्-आअ़राफ (पुढें चालू).

(यावर) 'शोऐबा'च्या लोकांत जे बडे लोक (ऐहिक वैभवावर) गर्विष्ठ होते ते बोलले कीं हे 'शोऐबा'! आह्मीं तुला व ज्यांनीं तुजबरोबर विश्वास धरिला आहे त्यांना आपल्या वस्तींतून काढून लावूंच लावूं तर सई; अगर (हेंच होईल कीं) तुह्मीं लोक (परिणामीं) आमच्या धर्मांत परतून यालच. ('शोऐबा'नें) ह्मटलें, कां हो, जरी आह्मीं (तुमचा धर्म मनापासून) नापसंत करीत असूं (तरीहि बळेंच तुमच्या धर्मांत येऊन मिळूं)? ८८. ज्या अर्थीं परमेश्वरानें आह्मांस तुमच्या या (असत्) धर्मापासून सोडविलें त्या अर्थीं जर यानंतरहि आह्मीं तुमच्या धर्मांत परतून येऊं, तर निःसंशय (याचा हाच अर्थ होईल कीं) आह्मीं परमेश्वरावर खोटें कुभांड रचिलें. आणि आमच्यानें तर हें होऊं शकत नाहीं कीं आह्मीं तुमच्या धर्मांत परतून यावें; परंतु परमेश्वर जो आमचा पालनकर्ता त्याचीच इच्छा असेल तर (कांहीं आमचा जोरा नाहीं). आमचा पालनकर्ता ज्ञानाचे दृष्टीनें प्रत्येक वस्तूस व्यापून आहे. परमेश्वरावरच आमचा भरंवसा आहे. हे आमचे पालनकर्त्या! आह्मांत व आमच्या लोकांत (जो लढा येऊन पडला आहे तूंच त्याचा) सत्य सत्य निवाडा कर; आणि तूं सर्व निवाडा करणाऱ्यांत उत्तम (निवाडा कर्ता) आहेस. ८९. आणि 'शोऐबा'चे लोकांत जे बडे लोक (त्याच्या पैगंबरीस) नाकारीत होते ते (आपसांत) ह्मणाले कीं जर तुह्मीं 'शोऐबा'चे कह्याप्रमाणें चालाल तर यांत संशयच समजूं नका कीं मग तर तुह्मीं सफाई बुडालांच (बुडालां). ९०. सारांश, या

लोकांस भूकंपानें येऊन गांठिलें; आणि ते आपल्या घरांत (जसे बसले होते तसेच) बसले(चे बसलेच) राहून गेले. ९१. ज्या लोकांनीं 'शोऐबा'ला पाखंडी ह्मटलें, ते (असे मिटले) जणो कीं त्या वस्त्यांत कधीं वसलेच नव्हते. ज्या लोकांनीं 'शोऐबा'ला पाखंडी ह्मटलें, तेच हानि भोगणारे झाले. ९२ ('शोऐबा'चे लोक जेव्हां ईश्वरी शिक्षेनें हल्लाख होऊन चुकले) तेव्हां 'शोऐब' त्यांच्यापासून निघून चालता झाला आणि (चालतांना त्यांस संबोधून) बोलला कीं हे माझ्या बांधवांनों! मी तर तुह्मांस आपल्या पालनकर्त्याचे निरोप पोहोंचवूनच दिले होते व तुह्मांस नेक सल्लाहि देत राहिलों. (पण तुह्मीं मानिलें नाहीं तें नाहींच). तर ज्या लोकांनीं (माझा उपदेश) मानिला नाहीं, (आतां) त्यांच्या संबंधानें मी खेद तरी कसा प्रदर्शित करूं? ९३. आणि ज्या कोणा वस्तींत आह्मीं कोणी पैगंबर पाठविला (व वस्तीवाल्यांनीं त्याचा कह्मा मानिला नाहीं तर) तेथल्या राहणाऱ्यांस आह्मीं दारिद्र्यांत व आपत्तींतहि पिडिलें; कीं हे लोक कदाचित् (आमच्यापुढें) गया वया करतील. ९४. नंतर आह्मीं (ह्यांस) दुःखाचे ठिकाणीं सुख बदलून दिलें; येथपर्यंत कीं ते खूप बढले चढले, व म्हणूं लागले कीं (असलीं) दुःखें व सुखें तर आमच्या वडिलांसहि पोहोंचून चुकलीं आहेत; (म्हणजे हे कालयोग होत). तर (या विपरित ग्रहाचे शासनार्थ) आह्मीं त्यांना अचानक (शिक्षेंत) पकडलें; व त्यांना (याचा) भासहि झाला नाहीं. ९५. आणि जर (या) वस्त्यांचे रहिवाशी (परमेश्वरावर) विश्वास ठेविते व (त्याला) भिऊन वागते, तर आम्हीं आकाश व

(१) भूकंपानें इतकाहि अवकाश दिला नाहीं कीं ते कोठें तरी पळून जाते.

(२) माणसाला जगांत पापाची शिक्षा होते व त्याला तिचा भास होतो; तेव्हां तो पश्चात्ताप करील अशी आशा असते. परंतु जेव्हां त्याला याचा भासहि होत नाहीं, तेव्हां या गोष्टीची भीति असते कीं तो अवश्यच नाश पावेल. उदाहरणार्थ, कोणी एखाद्यानें विष खालें व तें ओकून टाकिलें तर जगण्याची आशा असते; आणि जर तें पचलें तर त्याचें कामच संपलें.

पृथ्वीच्या आशिर्वादा(चे दरवाजा)स त्यांच्यासाठीं अवश्यच खुले करून टाकितों. परंतु त्या लोकांनीं (आमच्या पैगंबरांस) पाखंडी ह्मटलें. तर जीं जीं कर्में ते करीत होते त्यांच्या शासनार्थ आह्मीं त्यांना (शिक्षेत) पकडलें. ९६. तर (हे पैगंबरा!) कां (तुझ्या या) वस्त्यांचे रहिवाशी या गोष्टीकडून निर्भय आहेत कीं त्यांना आमची शिक्षा रातोरात येऊन सादर होईल; व ते (निजलेचे) निजलेच राहतील? ९७. आणि कां (तुझ्या या) वस्त्यांचे रहिवाशी यांकडूनहि निश्चिंत आहेत कीं त्यांना आमची शिक्षा दिवसाढवळ्या येऊन सादर होईल; व ते खेळ करमणुकींत (गुंतलेले) असतील? ९८. तर कां ते परमेश्वराचे डावपेंचाकडून निर्भय होऊन गेले आहेत? पण ज्या लोकांचा (शेवटीं) नाश होणार आहे तेच लोक केवळ परमेश्वराचे डावपेंचाकडून निर्भय होऊन जातात. ९९. जे लोक पृथ्वीचे रहिवाशांचे(नाश पावल्या)नंतर पृथ्वीचे वारस होतात, त्यांना कां या गोष्टीनेंहि बोध झाला नाहीं, कीं जर आह्मीं इच्छूं तर (पूर्वींच्या राष्ट्रांप्रमाणें) यांच्या अपराधांबद्दल यांच्या-वरहि संकट ओढून आणूं? (पण हे लोक धडा स्वीकारणारे नव्हतेच). आणि आह्मीं त्यांच्या अंतःकरणांवर मोहर लावून टाकितों; म्हणून हे लोक (उपदेशाची गोष्ट) ऐकितच नाहींत. १००. (हे पैगंबरा!) ह्याच त्या वस्त्या होत कीं ज्यांचा वृत्तांत आह्मीं तुला ऐकवितों (कीं कदाचित् तुझी प्रजा कर्तव्यास जागेल). आणि त्यांचे पैगंबर त्यांच्यापाशीं चमत्कारहि घेऊन आले; पण हे लोक (अशा स्वभावाचेच) नव्हते कीं ज्या गोष्टीस ते पूर्वी पाखंड ह्मणून चुकले असतील त्याचा (चमत्कार पाहून) ते विश्वास धरतील. नास्तिकांच्या अंतःकरणांवर परमेश्वर अशाच तऱ्हेनें मोहर लावून टाकीत असतो. १०१. आणि आह्मीं तर यांच्यांतील बहुतेकांत करार(-पालनाचा बिलकुल विचारच) पावलों

(१) करार ह्मणजे नैसर्गिक करार; कीं प्रत्येक मनुष्य आपल्या निसर्गदत्त बुद्धीनेंच परमेश्वरास मानितो व मगही त्या करारावर काईम राहत नाहीं; आणि ईश्वरी आज्ञा पाळण्यांत हयगय करितो.

नाहीं. आणि आह्मीं तर यांच्यांतल्या बहुतेकांस आज्ञाभंजकच पावलों. १०२. नंतर (ज्या पैगंबरांचे अहवाल वर सांगितले गेले) त्यांच्यामागून आम्हीं 'मूसा'ला आपले चमत्कार देऊन फिरऔन व त्याच्या दरबारी मंडळाकडे पाठविलें; तेव्हां त्या लोकांनीं चमत्कारांप्रति (मोठा) उद्धटपणा दर्शविला. तर (हे पैगंबरा! जरा) पाहा कीं फिसादखोरांचा कसा काय परिणाम झाला? १०३. आणि 'मूसा'नें ('फिरऔना'ला संबोधून) म्हटलें कीं हे 'फिरऔना'! मी सकल जगांच्या पालनकर्त्याकडून पाठविलेला (आलों) आहें. १०४. माझें कर्तव्यकर्म हें आहे कीं सत्याशिवाय परमेश्वराकडे मी कसलीच गोष्ट लावूं नये. खचितच मी तुह्मां लोकांपाशीं तुमच्या पालनकर्त्याकडून चमत्कार घेऊन आलों आहें. तर (हे 'फिरऔना'!) बनी-इस्राएलांस माझ्या संगतीं पाठीव. १०५. ('फिरऔन') बोलला, जर तूं (खरोखरींच) कोणी चमत्कार घेऊन आला आहेस, (आणि) जर तूं (आपल्या दाव्यांत) खरा आहेस, तर तो (चमत्कार) आणून दाखीव. १०६. यावर 'मूसा'नें आपली काठी टाकून दिली; तों काय पाहतात कीं तो एक धडधडीत अजगर आहे. १०७. आणि त्यानें आपला हात (बाहेर) काढला; तों काय पाहतात कीं तो प्रेक्षकांचे नजरेंत शुभ्र चकचकीत आहे. १०८. (यावर) फिरऔनाचे लोकांत जे (त्याचे) दरबारी होते ते (आपसांत) ह्मणूं लागले कीं हा तर मोठा वस्ताद जादुगीर आहे! १०९. तो इच्छितो कीं तुह्मां सर्वांस तुमच्या मुलकांतून काढून लावावें; तर (आतां तुह्मीं लोक) काय सल्ला देतां? ११०. (अखेर) सर्वांनीं मिळून ('फिरऔना'ला) सांगितलें कीं 'मूसा' व त्याचा भाऊ ('हारून') यां(च्या प्रकरणां)स (सध्यां) दिवसगतीवर लोटून दे आणि (चारहि दिशेस) शहरांत कांहीं हरकारे रवाना कर; १११. कीं प्रत्येक वस्ताद जादुगिरास (गोळा करून) ते तुझ्या हुजूरांत आणून हजर करतील. ११२. तात्पर्य हें कीं जादुगीर 'फिरऔना'पाशीं हजर झाले; (आणि) ह्मणूं लागले कीं जर आह्मीं ('मूसा'वर) विजयी झालों तर आह्मांस (सरकारांतून मोठें) बक्षीस तरी (मिळालेंच पाहिजे). ११३.

('फिरऔन') ह्मणाला, होहोय! आणि (निव्वळ बक्षीसच नव्हे तर) तुह्मीं जरूर (राजदरबारांत) जवळ केलेल्या (लोकां)पैकींहि लेखला जाल. ११४. (यावर) जादुगिरांनीं ('मूसा'ला) म्हटलें कीं हे 'मूसा'! का तर तूं (आपली काठी सर्वांचे समोर) आणून टाक (कीं ती अजगर बनून जाईल); आणि का तर (म्हणशील तर) आह्मींच (आपल्या काठ्या व दोऱ्या) टाकते होतों (कीं सारेचे सारे सर्प बनून जातील). ११५. (मूसानें) म्हटलें, (बरें, चला अगोदर) तुह्मींच टाकते व्हा. मग जेव्हां त्यांनीं (आपल्या काठ्या व दोऱ्या) टाकून दिल्या, तेव्हां जादूचे जोरानें त्यांनीं लोकांचे डोळे बांधून टाकिले (कीं चोहोंकडे सर्पच सर्प दृष्टीस पडूं लागले); आणि त्यांनीं त्या (सर्वां)स दहशत घालून टाकिली व (फारच) मोठी (भारी) जादू (घडवून) आणिली. ११६. आणि (त्या वेळीं) आह्मीं 'मूसा'कडे आदेश पाठविला कीं तूंहि आपली काठी (मैदानांत) टाकून दे. ('मूसा'नें काठी टाकून दिली) तोंच काय पाहतात कीं जादुगिरांनीं जें झुटमुट(च्या सर्पांचें सोंगढोंग) रचून उभें केलें होतें, त्या (सर्वां)स ती (काठी अजगर बनून) गिळत चालली जात आहे. ११७. तर सत्य (तें सर्वांस) शाबित होऊन गेलें आणि जें कांहीं जादुगिरांनीं केलें होतें तें (सर्व) नाहींसें होऊन गेलें. ११८. मग ('फिरऔन' व त्याचे लोक) त्या अखाड्यांत हारले व क्षुल्लक होऊन गेले. ११९. आणि जादुगीरांनीं साष्टांग नमस्कार घालीत मस्तक टेकून दिलें. १२०. (आणि) ते बोलत सुटले कीं आम्हीं सकल जगांच्या पालनकर्त्यांवर विश्वास ठेविला. १२१. (म्हणजे) 'मूसा' व 'हारून' यांच्या पालनकर्त्यांवर. १२२. 'फिरऔन' बोलला, कां मी तुह्मांस परवानगी द्यावी याच्या अगोदरच तुह्मीं त्या ('मूसा'चे परमेश्वरा)वर विश्वास ठेविला? असो नसो, ही तुमची (व 'मूसा'ची) लबाडी होय कीं (आपसांत मतैक्य करून) तुह्मीं (या) शहरांत (येऊन) हे प्रपंच रचिले आहेत; अशासाठीं कीं तुह्मीं येथील रहिवाशांस (म्हणजे आम्हां सर्वांस) या शहरांतून काढून लावावें; (व आपली हुकमत जमवावी). तर (जरा दम धरा,) तुह्मांला

(आपल्या कर्मांचा परिणाम आतांच) थोड्या अव
माहीत होऊन जाईल. १२३. तुमचे हात व तुमचे
मी उलटे (सुलटे) कापवीन व तदनंतर तुह्मां सर्वांस सुळावर
तरच सई. १२४. ते म्हणूं लागले (कीं आम्हीं तुझ्या या गु
भीत नाहीं;) आम्हांस तर (मरून) आपल्या पालनकर्त्याकडे
जाणेंच आहे. १२५. आणि तूं आमच्यांत दोषच काय पाहि
हाच ना कीं जेव्हां आमच्या पालनकर्त्याचे चमत्कार आम्हां
(घडून) आले, तेव्हां आम्हीं त्यांचा विश्वास धरिला? (आणि
आमची केवळ हीच प्रार्थना आहे कीं) हे आमच्या पालनक
आह्मांवर सहनशीलतेचा वर्षाव कर आणि मुसलमान
आपला आज्ञाधारक) ठेवूनच तूं आम्हांस (जगांतून) उचलून घे
आणि 'फिरऔना'चे लोकांपैकीं सरदारांनीं ('फिरऔना'ला) म्हट
तूं कां 'मूसा' व त्याच्या लोकांस अशाच स्थितींत राहूं देशील कीं
मुलखांत फिसाद फैलावावा आणि त्यानें तुला व तुझ्या (ठरीव)
देवतांस सोडून द्यावें? ('फिरऔन') बोलला, (नाहीं, तर) आम्हीं
त्यांच्या मुलां (म्हणजे पुरुषसंतती)स (हुडकून हुडकून) ठार मा
त्यांच्या स्त्रिजाती (म्हणजे मुलीं)स (आपल्या सेवेस्तव) जिवं
आणि आम्हीं त्यांच्यावर (हरतऱ्हेनें) सत्ताधीश आहों.

---

(१) ह्मणजे उदाहरणार्थ, उजवा हात व डावा पाय कापला
देह निरोपयोगी होऊन जातो.

(२) फिरऔन उर्फ फेरो हा आपल्याला मोठा उपास्य देव
होता; आणि चोहोंकडील लोकांच्या पूजेसाठीं त्यानें लहान लहान
वून दिल्या होत्या. कित्येक ह्मणतात कीं तो आपल्याच प्रतिमा पुजवी

(३) मुलांचें ठार मारणें व मुलींचें जिवंत ठेवणें हें एक त
मूसाचे जन्मसमयीं झालें होतें; मग फिरऔनानें मध्यंतरीं हात
होता. आतां जादुगिरांनीं विश्वास धरिला ह्मणून फिरऔनानें तो
पूर्वींचा जुलूम पुन्हां सुरू केला. पहिला जुलूम हजरत मूसाच्या जन्मा
करण्यासाठीं होता व हल्लींचा बनीइस्त्राएलांचा जोर मोडण्याच्या हे

(हें ऐकून) 'मूसा'नें आपल्या लोकांशीं म्हटलें, परमेश्वरापाशीं मदत मागा व (मुकाट्यानें) सहन करा. मुलूख तर (अवघा) परमेश्वराचाच होय; तो आपल्या सेवकांपैकीं ज्याला इच्छितो त्याला त्याचा वारस बनवून टाकितो. आणि (उत्तमांत उत्तम) परिणाम तर (परमेश्वराला) भिऊन चालणाऱ्यांचाच होय. १२८. ते म्हणूं लागले कीं तुझ्या येण्याच्या पूर्वीं व तुझ्या आल्या मागून आम्हांस तर ('फिरऔना'च्या हातून) इजाच (इजा) पोहोंचविल्या गेल्या. 'मूसा' म्हणाला, आतां ती वेळ जवळ येऊन लागली आहे कीं तुमचा पालनकर्ता तुमच्या शत्रुचा नाश करील व तुम्हांस मुलखांत (त्याचा) काईम मुकाम बनवील व मग पाहील कीं तुह्मीं कसकशीं कृत्यें करितां? १२९. आणि आह्मीं तर 'फिरऔना'चे लोकांस सालोसालच्या दुष्काळांत व पिकाचे कमतरतेंतहि पिडिलें; कीं कदाचित् ते लोक बोध धरतील. १३०. तर जेव्हां त्यांना एखादा फायदा पोहोंचता, तेव्हां ते म्हणत कीं हा आमचा (हक्क) आहे (व आमच्याच कारणें होय.) आणि जर त्यांच्यावर एखादें संकट ओढवलें, तर ते (त्यास) मूसा व जे कोणी त्याच्या संगतीं होते त्यांचें अवलक्षण समजत. पहा हो! त्यांचें अवलक्षण तर केवळ परमेश्वरापाशीं (त्यांच्या प्रारब्धांत लिहिलें जाऊन चुकलें) होतें; परंतु त्यांच्यांतील बहुतेकांस (ही हकीकत) माहीत नव्हती. १३१. आणि ('फिरऔना'चे लोकांनीं 'मूसा'ला) सांगितलें कीं तूं कोणती (हवी ती) निशाणीहि आम्हांपुढें आणशील कीं त्यायोगें तूं आम्हांवर आपली जादू चालवावीस, तर (खूप समजून अस कीं) आम्हीं तर तुझा (कोणाहि तऱ्हेनें) विश्वास धरणारच नाहीं. १३२. मग आह्मीं त्यांच्यावर तुफान पाठविलें; व (तसेंच) टोळ व उवा व बेडूक आणि रक्त; कीं हे सारे वेगवेगळाले चमत्कार होते. यावरहि

(१) कुराणाचे शब्दांत तर वर्तमानकाळ आहे. पण हा वृत्तांत प्राचीन काळचा आहे व तो हजरत पैगंबरांस उद्देशून सांगितलेला आहे. ह्मणून हा काळभेद दूर करण्यासाठीं भाषांतरांत आह्मीं भूतकाळ पत्करला आहे.

(२) शाह अब्दुल कादिर साहेब लिहितात कीं, "हजरत मूसाचा फिरऔनाशीं चाळीस वर्षें सामना राहिला; आणि तोहि एवढ्याच गोष्टीवर

ते लोक ऐट्न राहिले आणि ते अपराधी लोक झाले. १३३. आणि जेव्हां (जेव्हां) त्यांच्यावर शिक्षा येऊन पडे तेव्हां (तेव्हां) ते ह्मणत कीं हे 'मूसा'! तुझ्याशीं परमेश्वरानें (प्रार्थना मान्य-करण्याचा) जो वायदा करून ठेविला आहे त्याच्या आधारावर तूं आपल्या पालनकर्त्यापाशीं आह्मांसाठीं प्रार्थना कर. जर तूं आह्मांवरून (ही) शिक्षा टाळून दिलीस, तर आह्मीं जरूर तुझा विश्वास धरूं आणि बनी-इस्राएलांनाहि तुझ्या संगतीं अवश्यच पाठवून देऊं. १३४. मग जेव्हां आह्मीं, त्यांना जी वेळ पुरी करायाची होती त्या अमुक एका वेळेपर्यंत शिक्षेस त्यांच्यावरून हटवून टाकूं, तेव्हां ते तत्काळ वचनभंग करूं लागत. १३५. (सारांश,) सरशेवटीं आह्मीं त्यांच्यापासून (त्यांच्या खोडसाळपणाचा) बदला घेतलाच (घेतला); ह्मणजे या अपराधाचे शासनार्थ कीं ते आमच्या निशाण्यांस पाखंड ह्मणत व त्यांजकडून बेपर्वाई करित, आह्मीं त्यांना समुद्रांत गर्क करून टाकिलें. १३६. आणि (सूरीया

कीं बनी इस्राएलांस आपल्या स्वदेशीं जाऊं द्यावें. पण फिरऔनानें ही गोष्ट मान्य केली नाहीं. तेव्हां हजरत मूसाचे शापानें त्यांच्यावर हीं संकटें ओढवलीं: नाइल नदीस पूर आला, शेत, बागा व घरें नाश पावलीं, टोळ झाडपान खाऊन गेले; लोकांच्या अंगांत व कापडांत उवा पडून गेल्या; आणि असेंच प्रत्येक वस्तूंत बेडूक पसरून गेले व पाण्याचें रक्त बनून गेलें. पण शेवटीं फिरऔनानें मानिलें नाहीं तें नाहींच.

(१) शाह अबदुल कादिर साहेब लिहितात कीं हीं सर्व संकटें त्यांच्यावर आलीं; तीं एका एका आठवड्याच्या अंतरानें आलीं. प्रथम हजरत मूसा हे फिरऔनाला बजावून सांगात कीं परमेश्वर तुह्मांवर हें अमुक अरिष्ट पाठवील; व तेंच अरिष्ट येई. मग ते काकुळतीस येऊन हजरत मूसाची खुशामत करीत; व त्यांच्या प्रार्थनेनें व उःशापानें त्या अरिष्टाचें निवारण होई. मग ते पुन्हां नास्तिक होऊन जात. सरशेवटीं त्यांच्यांत सांत आली, तीं मध्यान्हरात्रीं साऱ्या शहरांत प्रत्येक मनुष्याचा पहिला पुत्र मरून गेला. ते आपल्या मेलेल्यांच्या शोकांत राहिले; आणि हजरत मूसा आपल्या लोकांना घेऊन शहरांतून निघून गेले. नंतर कित्येक दिवसांनीं

देशाचे) ज्या जमिनीला आह्मीं (बहु फलद्रूप होण्याचा) आशिर्वाद दिला होता, (अखेर) तिच्या पूर्वे व पश्चिमेचा आह्मीं अशा लोकांस वारस बनविला कीं जे ('फिरऔना'च्याजवळ) दुर्बल लेखले जात होते. आणि (हे पैगंबरा!) बनी-इस्राएलांनीं ('फिरऔना'चा जाच जुलूम मुकाट्यानें) सहन केला, ह्मणून तुझ्या पालनकर्त्याचें शुभ वचन (जें त्यानें) बनी-इस्राएलां(स दिलें होतें तें त्यां)च्या ठायीं परिपूर्ण झालें. आणि जी (सक्तीची वर्तणूक) फिरऔन व त्याचे लोक (बनी-इस्राएलांशीं) करीत; आणि ज्या (मोठमोठ्या) उंच इमारती (त्यांच्याकडून बिगारीमध्यें) उभारीत होते; (हें सारें प्रकरण) आह्मीं हाणून पाडिलें. १३७. आणि आह्मीं बनी-इस्राएलांस समुद्रापार पोहोंचवून दिलें; तों त्यांचें अशा लोकांच्याजवळून जाणें झालें कीं जे आपल्या मूर्तींच्या (पूजेच्या) नादांत जमून बसले होते. (त्यांना पाहून बनी-इस्राएल हे, 'मूसा'ला) म्हणूं लागले कीं हे 'मूसा'! या लोकांचे जसे देव आहेत (असाच) एक देव तूं आह्मांलाहि बनवून दे. ('मूसा'नें) उत्तर दिलें कीं तुह्मीं (फारच) अज्ञानी लोक आहां. १३८. हे (मूर्तीपूजक) लोक ज्या (धर्मा)त आहेत त्याची धूळदशा होणार आहे; आणि जीं (जीं) कर्मे हे लोक करीत आले आहेत तीं (सर्व) निरर्थक होत. १३९. (मूसा हेंहि) म्हणाला, कां (तुह्मीं असें इच्छितां कीं) परमेश्वराखेरीज अन्य कोणी उपास्य मी तुह्मांकरतां शोधून आणावा? आणि खरें पाहूं जातां, त्यानेंच तुह्मांस सकल जगांच्या लोकांवर श्रेष्ठत्व दिलें आहे. (तर हीच कां त्याच्या उपकाराची फेड?) १४०. आणि (हे बनी-इस्राएलांनो! तो वेळ आठवा कीं) जेव्हां आह्मीं तुह्मांला 'फिरऔना'च्या लोकांपासून तारिलें, कीं ते लोक तुह्मांस (म्हणजे तुमच्या वडिलांस) वाईट वाईट दुःख पोहोंचवीत

फिरऔनानें त्यांचा पिच्छा पुरविला व तांबड्या समुद्रावर जाऊन त्यांना गांठिलें. येथें हे लोक सुरक्षित पार पडले आणि फिरऔन आपल्या सैन्यासमवेत गर्क होऊन गेला.

(१) शुभवचन ह्मणजे सीरीया देशावर बनिइस्राएलांस वर्चस्व देणें हें होय.

होते; तुमच्या मुलांस (शोधून शोधून) कत्तल करीत, आणि तुमच्या स्त्रिया (म्हणजे मुलींच्या जाती)स (आपल्या सेवेसाठीं) जिवंत राखीत. आणि ह्यांत तुमच्या पालनकर्त्याकडून (तुमच्या सहनशीलतेची) मोठी (सक्त) परिक्षा होती. १४१. आणि आम्हीं 'मूसा'शीं तीस रात्रींचा वायदा केला; आणि आम्हीं दहा (रात्री त्यांत आणखी वाढवून त्यां)नीं तिसाला पुरे (चाळीस) करून टाकिले. आणि 'मूसा'चे पालनकर्त्यांचा वायदा चाळीस[1] रात्रींचा (असा) पुरा होऊन गेला. आणि 'मूसा' (तूर पर्वतावर जातांना) आपला भाऊ 'हारून' यास सांगून गेला कीं तूं माझ्या लोकांमध्यें माझें प्रतिनिधित्व करीत राहा व (त्यांच्यांत) संप (काईम) राख आणि फिसादखोरांच्या मार्गावर चालूं नकोस. १४२. आणि जेव्हां 'मूसा' आमच्या वायद्यानुसार (तूर पर्वतावर) हजर झाला व त्याच्या पालनकर्त्यानें त्याशीं संभाषण केलें, तेव्हां ('मूसा'नें) विनंति केली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! मला तूं (आपलें) दर्शन दें; कीं मीं तुला (एक नजर) पाहावें. (परमेश्वरानें) सांगितलें कीं तूं मला कधींच न पाहूं शकशील. पण होय, (अशीच हौस आहे तर समोरच्या या) पर्वताकडे पाहा (कीं मी आपल्या अद्भुत सामर्थ्यानें त्यावर विराजमान होईन). मग जर (हा पर्वत) आपल्या जागीं स्थिर राहिला, तर (मात्र जाण कीं) मलाहि तूं पाहूं शकशील. मग जेव्हां त्याच्या पालनकर्त्यानें पर्वतावर (आपलें) जाज्वल्य स्वरूप प्रगट केलें, तेव्हां

---

(१) हजरत मूसा पैगंबराशीं परमेश्वरानें वायदा केला होता कीं तुह्मीं तूर पर्वतावर येऊन एक महिनाभर ईश्वरोपासना करा; म्हणजे आह्मीं तुह्मांस तौरात पुस्तक देऊं. ज्या प्रमाणें आमचे पैगंबर साहेब–परमेश्वर त्यांना धन्यवाद व शांति देवो–पैगंबरीचें काम चालू करण्याचे पूर्वीं हिरा नांवाचे गुहेंत एकांतीं बसून ध्यानस्थ असत तशाच प्रकारचा एकांतवास कदाचित् हाहि असेल. असो, मग परमेश्वरानें एका महिन्याच्या जागीं चाळीस दिवस केले कीं मूसा यांनीं पूर्णपणें आपली चित्तशुद्धि करून घ्यावी. सारांश, चाळीस दिवस पुरे झाल्यावर त्यांना तौरात पुस्तक मिळालें व ते तूर पर्वतावरून खालीं आले.

(भूकंप झाला व परमेश्वरानें) त्याला चकनाचूर केलें व 'मूसा' मूर्च्छित होऊन पडला. नंतर जेव्हां तो शुद्धीवर आला तेव्हां असें बोलूं लागला कीं (हे जगत्पालका!) तूं पवित्र आहेस; मी (दर्शनाची जी गैरशिस्त मागणी केली होती त्याबद्दल) तुझ्या हुजुरांत पश्चात्ताप करितों. आणि (तुजवर) विश्वास ठेवणाऱ्यांत पहिला (विश्वासू सेवक) मी आहें. १४३. (परमेश्वरानें) फर्माविलें कीं हे 'मूसा'! मी तुला आपल्या पैगंबरी व संभाषणाद्वारें (इतर) लोकांत निवडून घेतलें; तर जे (तौरातचे लेख) मी तुला दिले आहेत ते घे व आभार मानणारांपैकीं हो. १४४. आणि आह्मीं (तौरातचे) तक्त्यांत 'मूसा'(चे आचरण्या)साठीं हरतऱ्हेचा बोध व प्रत्येक गोष्टीचा तपशील लिहून दिला होता; ह्मणून (आह्मीं 'मूसा'ला आज्ञा केली कीं तूं) या (तौरात पुस्तका)ला दृढपणें धरून राहा, (ह्मणजे त्याप्रमाणें आचरण कर); आणि आपल्या लोकांसहि सांग कीं या (पुस्तका)च्या अत्युत्तम गोष्टी त्यांनीं पदराला गांठ बांधून ठेवाव्या; (व त्यांना हेंहि समजावून दे कीं) मी लवकरच तुह्मां लोकांस आज्ञाभंजकांचें घरहि दाखवून देईन; (कीं तें कसें उजाड होतें!) १४५. जे लोक विनाकारण मुलखांत अकडत फिरतात, मी त्यांना आपल्या हुकमांकडून विमुख राहूं देईन; आणि (त्यांचीं अंतःकरणें

(१) ज्या कामांचें करण्याचा हुकूम आहे तीं सर्व चांगलीं कामें होत; आणि ज्यांची मनाई आहे तीं वाईट कामें होत.

(२) भाषांतरांत आह्मीं जो अर्थ पत्करला आहे त्याच्या दृष्टीनें आज्ञाभंजकांचें घर ह्मणजे इजिप्त देशीय लोकांचें घर, कीं त्यांच्या जाचजुलमामुळें बनी-इस्राएलांस इजिप्त देश सोडून देणें भाग पडलें व मग शेवटीं ते आपणहि उजाड झाले. अथवा आज्ञाभंजकांचें घर ह्मणजे सिरीया देश कीं ज्याचा वायदा बनी-इस्राएलांशीं होता; आणि तो हजरत मूसाचे हयातींत तर नाहीं; पण त्यांच्या मरणोत्तर बनीइस्राएलांच्या हातीं आला. पहिल्या अर्थांत एक प्रकारचा बोध आहे व दुसऱ्यांत खुषखबर आहे. पण खुषखबरेचा अर्थ घेतल्यास भाषांतर असें होईल:–आज्ञाभंजकांचें घरहीं दाखवून देईन (व तुह्मीं त्यांत वास्तव्य कराल).

अशीं कठोर करून टाकीन कीं) जरी ते (सर्व जगांतील) एकूणेक चमत्कारहि पाहतील तरीहि ते त्यांचा विश्वास धरणार नाहींत. आणि जरी सरळमार्ग त्यांना दिसून येईल, तरीहि ते त्यास (आपला) मार्ग ह्मणून पत्कारणार नाहींत. आणि जर चुकीचा मार्ग त्यांना दिसून येईल तर ते त्यास मार्गी दाखल स्वीकारितील. हीं (वक्रगति त्यांच्यांत) यासाठीं (उत्पन्न झाली) कीं त्यांनीं आमच्या निशाण्यांस पाखंड ह्मटलें व त्यांजकडून बेपर्वाई करीत राहिले. १४६. आणि ज्या लोकांनीं आमच्या निशाण्यांस व शेवट(च्या दिवसा)चे नजरानजर होण्यास खोटें मानिलें त्यांचें केलें सवरलें सर्व अक्रीत झालें. ते जीं (जीं वाईट) कर्में (जगांत) करीत होते त्यांच्याशिवाय (दुसरा कांहीं) मोबदला त्यांना दिला जाईल कां? १४७. आणि मूसाच्या (तूर पर्वतावर गेल्या) पश्चात त्याच्या लोकांनीं आपल्या डागडागिन्या(स ओतून त्यां)चें एक वासरूं बनविलें कीं तें एक (निर्जीव) शरीर असून त्यांतून हंबरण्याचा आवाज (येत) असे; (आणि ते त्याची पूजाअर्चा करूं लागले). (मूर्खांनीं) कां इतकी गोष्टहि पाहिली नाहीं कीं तें त्यांच्याशीं संभाषण देखील करूं शकत नाहीं व त्यांना (धर्माचा एखादा) मार्गहि दाखवूं शकत नाहीं? (कांहीं झालें तरी) हे लोक वासराला (भक्ति प्रीत्यर्थ) घेऊन बसले; आणि (असें केल्यानें ते आपणच आपल्यावर) जुल्म करीत राहिले. १४८. आणि जेव्हां त्यांचें केलें सवरलें त्यांच्या पुढें आलें, (व त्यांस अतोनात पश्चात्ताप झाला.) आणि त्यांनीं आपल्याला (सरळ मार्गाहून) भटकलेले पाहिलें; तेव्हां ते ह्मणूं लागले कीं जर आमचा पालनकर्ता आह्मांवर दया न करील व आमचे अपराध

(१) "सोकिता फी आयदी हिम" या अरबी वाक्याचा लाक्षणिक अर्थ 'त्यांस अतोनात पश्चात्ताप झाला' असा होतो; पण शब्दशः अर्थ 'त्यांच्या हातांत पाडिलें गेलें' ह्मणजे 'त्यांचें केलें सवरलें करतलामलकवत् त्यांच्यापुढें आलें' असा होतो. तर या वाक्याचें पूर्ण स्पष्टीकरण होऊन कसलाच भ्रम राहूं नये ह्मणून आह्मी दोन्ही अर्थ येथें दिले आहेत.

क्षमा न करील तर निःसंशय आह्मीं तोट्यांत येऊन जाऊं. १४९. आणि जेव्हां 'मूसा' (तूर पर्वताहून) आपल्या लोकांकडे संताप व खेद यांनीं उद्विग्न होऊन परतला, तेव्हां (तो लोकांस संबोधून) बोलला कीं माझ्या (गेल्या) पश्चात माझ्या पाठीमागें तुह्मीं (वासराची भक्ति सुरु केली) ही (फारच) वाईट गोष्ट केली. कां तुह्मीं लोक आपल्या पालनकर्त्यांचे हुकमापुढेंच घाई करून बसलां? आणि 'मूसा'नें (संतापाचे भरांत) तक्ते[१] फेंकून दिले; व आपला भाऊ ('हारून') याचे डोक्या(चे केंसा)ला धरून त्याला आपल्याकडे ओढूं ताणूं लागला. (यावर 'हारून') म्हणाला कीं हे माझ्या सहोदर (भावा!) लोकांनीं मला दुर्बल जाणिलें आणि ते बहुत करून मला जिवेंच मारून टाकते! तर (माझी बेहुरमती करून) तूं शत्रूंस मजवर हंसवूं नकोस; व मला (या) जालिम लोकांत सामील करूं नकोस. १५०. (यावर सावचित होऊन 'मूसा'नें परमेश्वरापाशीं) प्रार्थना केली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! तूं माझा व माझ्या भावाचा अपराध क्षमा कर, व आम्हां (उभयतां)स आपल्या दये-(चे छाये)त घे; आणि तूं सर्व दया करणाऱ्यांत फारच दयाळू आहेस. १५१. (परमेश्वर म्हणाला कीं हे मूसा!) जे लोक वासराला (भक्तिप्रीत्यर्थ) घेऊन बसले, त्यांना लवकरच त्यांच्या पालनकर्त्यांचा कोप येऊन घेरील आणि या लोकींच्या आयुष्यांत फजिती, (ती निराळीच). आणि खोटें कुभांड रचणारांस आम्हीं अशीच शिक्षा देत असतों. १५२. आणि ज्या लोकांनीं वाईट कर्में केलीं व मग त्यांचे मागून पश्चात्ताप केला व विश्वास धरिला; तर निःसंशय तुझा पालनकर्ता त्या (पश्चात्तापा)नंतर अलबत क्षमाकर्ता व दयाळू होय. १५३. आणि जेव्हां 'मूसा'चा राग शांत झाला, तेव्हां त्यानें (तौरातचे) तक्ते (जमिनीवरून) उचलून घेतले. आणि तौरातचे

(१) हे तक्ते अगर पाट्या कशाच्या बनलेल्या होत्या यांत बराच मतभेद आहे. पण एवढें मात्र खचित कीं ह्यांत दहा ईश्वरी आज्ञा व जुना करार लिहिलेला होता. आणि प्रत्येक तक्ता दहा बारा हाताच्या लांबीचा होता.

लेखांत जे लोक आपल्या पालनकर्त्यास भितात त्यांच्यासाठीं (पूर्ण) सद्बोध व (विपुल) दया होय. १५४. आणि 'मूसा'नें आमच्या वायद्या(वर हजर करण्या)साठीं आपल्या लोकांतून सत्तर माणसें निवडून घेतलीं. मग जेव्हां त्यांना भूकंपानें येऊन गांठिलें, तेव्हां ('मूसा'नें) बिनंति केली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! जर तूं इच्छितास तर माझ्यासहित या लोकांचा तूं पहिल्यानेंच नाश करून टाकतास. आमच्यांतून जे लोक मूर्ख होत, ते जी (एक खोडी) करून बसले त्याच्या शासनार्थ कां तूं आमचा नाश करून टाकतोस? ह्या सर्व केवळ तुझ्या कसोट्या (व लीला) होत त्या (कसोट्यां)च्या योगें ज्याला तूं इच्छिशील त्याला बहकवशील व ज्याला इच्छिशील त्याला सन्मार्गी लावशील. तूंच आमचा पुरस्कर्ता आहेस; तर तूं आमचे अपराध क्षमा कर व आह्मांवर दया कर. आणि तूं सर्व क्षमा करणाऱ्यांत उत्तम (क्षमाकर्ता) आहेस. १५५. आणि इहलोक व परलोक यांत (या दोहोंचें) कल्याण तूं आमच्या नांवें लिहून टाक; अर्थात् आह्मीं तुझ्याच मार्गास लागलों आहों. (परमेश्वर) ह्मणाला कीं माझी जी शिक्षा आहे तीत ज्याला मी इच्छितों त्याला (पात्र समजून) पिडितों; आणि माझी जी दया आहे ती (पात्रापात्र अशा) सर्व वस्तूंस व्यापून आहे. तर जे लोक (मला)

(१) हजरत मूसा ह्यांनीं वासराच्यापूजेपासून पश्चात्ताप करविण्यास आपल्या लोकांकडून सत्तर माणसें निवडून घेतलीं व त्यांस तूर पर्वतावर घेऊन गेले. तेथें त्या लोकांनीं परमेश्वराचें संभाषण ऐकिलें, तों त्यांनीं हजरत मूसापाशीं अशी दरखास्त केली कीं जोंपर्यंत आह्मी परमेश्वरास आपल्या डोळ्यांनीं पाहून घेणार नाहीं तोंपर्यंत आह्मी तुझ्या बोलण्याचा भरंवसा करणारच नाहीं कीं परमेश्वरच तुझ्याशीं संभाषण करितो. या उद्धट-पणाचे शासनार्थ त्यांच्यावर वीज पडून ते नाश पावले. हजरत मूसानीं प्रार्थना केली कीं हे परमेश्वरा! हे लोक निर्बुद्ध आहेत यांच्यावर दया कर. तेव्हां परमेश्वरानें त्यांना पुन्हां जिवंत केलें. हे लोक कां गेले होते यांत जरी मतभेद आहे तरी वाक्यसंबंधावरून इतकें माहीत होतें कीं ते वत्सपूजेपासून पश्चात्ताप करण्यासाठीं गेले होते.

भिऊन चालतील व जकात देतील आणि जे आमच्या निशाण्यांचा विश्वास धरतील अशा लोकांच्या नांवानें मी ती (खास करून) नोंदून ठेवीन. १५६. (ह्यानें माझा उद्देश असे तत्कालीन ग्रंथधारी लोक होत कीं) जे (माझा हा) प्रेपित निरक्षर भविष्यवादी ('मोहंमद') याचें अनुकरण करतात कीं त्या(च्या शुभवर्तमाना)स ते आपल्यापाशीं 'तौरात' व 'इंजील' यांजमध्यें लिहिलेलें पावतात. तो त्यांना चांगलें (तेंच करायास) सांगतो आणि वाईट कामाची त्यांना मनाई करितो; आणि शुद्ध वस्तु त्यांच्यासाठीं हलाल व अशुद्ध वस्तु त्यांच्याठायीं निषिद्ध करितो. आणि (कडक नियमांचें) ओझें जें त्या लोकां(चे शिरा)वर (लादलेलें) होतें तें व जोखडें जीं त्यांच्या (माने)वर (पडलेलीं) होतीं तीं सर्व तो त्यांच्यावरून उतरून ठेवितो. तर ज्या लोकांनीं या ('मोहंमद' पैगंबरा)वर विश्वास ठेविला व त्याला पुस्ती दिली व त्याची कुमक केली आणि (बोधरूपी)

(१) निरक्षर हा 'उम्मी' या शब्दाचा अर्थ आहे. निरक्षर होणें हें इतर सर्व लोकांसाठीं दूषण आहे; पण इस्लामचे प्रकाशक हजरत मोहंमद पैगंबरांसाठीं हें मोठें भूषण होतें. त्यांना न लिहितां येत होतें व न वाचतां येत होतें, पण दिव्य प्रकटीकरणाद्वारें मोठमोठे पढलेले व बहुश्रुत लोकांस ऐहिक व पारलौकिक ज्ञान व व्यवस्था शिकवून गेले.

(२) तौरात म्हणजे जुना करार अनुवाद अ. १८:१५, १९,२० आणि अ. ३३:२. इंजील म्हणजे नवा करार, योहान्न अ. १४:१५,१६ व २६, ३० आणि अ. १६:७ यांत हजरत मोहंमद पैगंबरांचें नांव कांहीं गुणवर्णनासह आलेलें आहे; तेथें पाहा.

(३) तौरात वाचल्यानें दिसून येतें कीं मूसाचे शास्त्राचे, नमाज, उपास, शुद्धीकरण व यज्ञयागादि,' नियम फारच सक्त होते. सारांश, कापडावर गलिच्छ पदार्थ लागल्यास तें कातरून टाकावें व अंगावर लागल्यास तेवढें अंग सोलून टाकावें अशी आज्ञा होती. यहुद्यांचे यज्ञयागादि संस्कार इतके कठीण आहेत कीं विरळाच कोणी एखादा यहुदी आपल्या धर्मशास्त्रानुसार प्राणी हलाल करीत असेल!

जो प्रकाश (ह्मणजे कुर्आन्) त्याच्या संगें पाठविला गेला आहे त्याच्या मागें मागें चालले ; हेच लोक (आपल्या मनोरथांत) सफल होत. १५७. (हे पैगंबरा! तूं लोकांस) सांग कीं अहो लोकांनों! मी तुम्हां सर्वांकडे त्या परमेश्वराचा पाठविलेला (आलों) आहें कीं आकाश व पृथ्वी यांचें (अखिल) राज्य त्याचेंच होय. त्याच्याशिवाय अन्य कोणी उपास्य नाहीं; तोच जगवितो व मारतोहि तोच. तर (लोकांनों!) परमेश्वरावर विश्वास ठेवा आणि त्याचा प्रेषित निरक्षर भविष्यवादी ('मोहमद') याजवरहि ; कीं (तो स्वतःहि) परमेश्वरावर व त्याच्या पुस्तकांवर विश्वास ठेवितो. आणि तुह्मीं त्याचेंच अनुकरण करा कीं कदाचित् तुह्मीं सरळ मार्गावर येऊन जाल. १५८. आणि 'मूसा'चे लोकांपैकीं कांहीं लोक (असेहि) आहेत कीं जे सत्य गोष्टीचा मार्ग दाखवितात व सत्याला अनुसरूनच (लोकव्यवहारांत) न्यायहि करतात. १५९. आणि आह्मीं बनी-इस्राएलांचे भाग पाडून बारा कुलें, (म्हणजे अर्थात् इतकीं) राष्ट्रें बनविलीं. आणि जेव्हां 'मूसा'जवळ त्याच्या लोकांनीं (प्यावयास) पाणी मागितलें, तेव्हां आह्मीं 'मूसा'ला प्रकटीकरणाद्वारें इषारत दिली कीं तूं आपली काठी त्या (समोरचे) दगडावर मार. (काठी मारताक्षणीं) दगडांतून बारा झरे भळाभळ फुटून वाहूं लागले. प्रत्येक कुलसमूहानें आपापला पाणवटा जाणून घेतला. आणि आह्मीं बनी-इस्राएलांवर आभाळाची सावली केली आणि त्यांच्यावर मन्ना व सल्वा हीं उतरलीं; (व त्यांस परवानगी दिली) कीं हा शुद्ध आहार जो आह्मीं तुह्मांस दिला आहे त्यांतून तुह्मीं खा. आणि त्या लोकांनीं (जो आज्ञाभंग केला कीं परवानगी वांचून तो सांठवून ठेवूं लागले; तर त्या आज्ञाभंगानें) आमचें कांहीं नुकसान केलें नाहीं किंबहुना ते आपलेंच नुकसान करीत राहिले; (कीं शेवटीं मन्ना व सल्वा यांचें येणें बंद होऊन गेलें). १६०. आणि जेव्हां बनी-इस्राएलांस हुकूम दिला गेला कीं या (अरीहा) गांवांत जाऊन राहा व त्याच्या (उत्पन्नां)तून जेथून तुह्मांस हवें असेल तेथून खा; आणि तोंडानें 'हित्ततुन्–' क्षमाक्षमा ह्मणा व दरवाज्यांत साष्टांग नमस्कार

घालीत दाखल व्हा; (कीं असें कराल) तर आह्मीं तुमचे अपराध क्षमा करून टाकूं. (आणि) जे लोक (मनोभावानें आमचे हुकूम) उत्तम बजावितील आह्मीं त्यांस (आपल्याकडून कांहीं) जास्तहि देऊं. १६१. तर त्यांच्यांतून जे लोक खोडकर होते ते, जो (क्षमेचा) बोल[१] त्यांना शिकविला गेला होता तो बदलून आणखीच कांहीं बोलूं लागले; तेव्हां आम्हीं ते जो खोडकरपणा करीत होते त्याच्या शासनार्थ त्यांच्या ठायीं आकाशांतून शिक्षा सादर केली. १६२. आणि (हे पैगंबरा!) बनी-इस्राएलांस (आठवून देण्यासाठीं त्यांस) समुद्रकांठावर जें गांव वसलेलें होतें त्याचा (जरा) अहवाल तर पूस; कीं जेव्हां (त्यांचे वडील) शब्बाथमध्यें[२] मर्यादेचें उल्लंघन करूं लागले: जेव्हां त्यांच्या शब्बाथचे दिवशीं त्यांचे मासे धडधडीत (पाण्याच्या वरती) त्यांच्यासमोर येऊन गोळा होत; आणि ते शब्बाथ पाळीत नव्हते त्या दिवशीं मासे त्यांच्याजवळूनहि फिरकत नसत. हे लोक आज्ञाभंजक होते ह्मणून आम्हींहि अशाच तऱ्हेनें त्यांना ताडून पाहत असूं. १६३. आणि जेव्हां त्यांच्यापैकीं कांहीं लोकांनीं (जे इतर लोक शब्बाथचे दिवशीं शिकार करण्याची मनाई करीत होते त्यांस) म्हटलें कीं ज्या लोकांस परमेश्वर नष्ट करणार अगर त्यांना कडक शिक्षेंत पिडणार आहे अशा लोकांस तुम्हीं (वृथा) कां म्हणून उपदेश करितां बरें? त्यांनीं उत्तर दिलें कीं (आम्हीं तर) तुमच्या पालनकर्त्यापुढें (आपल्यास) दोषमुक्त करून घेण्याच्या निमित्तानें (उपदेश करितों); आणि (हाहि उद्देश होय) कीं कदाचित् हे लोक (परमेश्वराला)

---

(१) हा बोल हित्ततुन् म्हणजे क्षमा क्षमा असा होता पण त्याच्याजागीं ते लोक हिंत्ततुन म्हणजे गहूं हा शब्द बोलूं लागले. कारण त्यांच्या खोडकरपणामुळें त्यांस अध्यात्मिक गोष्टींची गोडी न वाटतां ते इहलौकिक क्षणभंगुर वस्तुकडे झुकले.

(२) शब्बाथ म्हणजे शनिवारचा दिवस ज्यास यहुदी लोक पवित्र म्हणून पाळतात; व त्या दिवशीं ते कोणतेंहि काम करीत नाहींत. पाहा पृष्ठ ३१, टीप १.

भिऊन वागतील. १६४. तर जेव्हां (या आज्ञाभंजक लोकांनीं) त्यांना जे उपदेश केले गेले होते ते विसरून टाकिले; तेव्हां जे लोक वाईट कामापासून मनाई करीत होते त्यांस तर आम्हीं वांचवून घेतलें आणि जे लोक (दाटून) खोडकरपणा करीत राहिले त्यांस, त्यांनीं जो आज्ञाभंग केला त्याच्या शासनार्थ, आम्हीं सक्त शिक्षेंत पिडिलें. १६५. मग ज्या कामापासून त्यांना मनाई केली जात होती त्यांत जेव्हां ते मर्यादेचे बाहेर गेले तेव्हां आम्हीं त्यांस फर्माविलें कीं माणसांतून उठलेलीं अशीं (तुच्छ) वानरें बनून जा. (आणि ते वानर बनून गेले.) १६६. आणि (हे पैगंबरा! बनी-इस्राएलांस तो वेळहि आठवून दे कीं) जेव्हां तुझ्या पालनकर्त्यानें (त्यांस) बजावून दिलें होतें कीं तो त्यांच्यावर पुनरुत्थानाचे दिवसापर्यंत अशा लोकांस (सत्ताधारी) नेमून पाठवील कीं जे त्यांस (वाईट) वाईट यातना पोहोंचवीत राहतील. (हे पैगंबरा!) निःसंशय तुझा पालनकर्ता अलबत शिक्षाहि फार जलद देतो; आणि निःसंशय तो क्षमाकर्ता (व) दयाळूहि होय. १६७. आणि आम्हीं बनी-इस्राएलांस समूह समूह करून मुलकांत (चोहोंकडे त्यांची) फांकाफांक करून टाकिली. (पण,) त्यांच्यापैकीं कित्येक तर सदाचरणी होते आणि त्यांतून कित्येक ह्याशिवाय होते. आणि आम्हीं त्यांना सुख व दुःख या (दोहों तऱ्हे)नीं अजमाविलें कीं कदाचित्‌ ते (आम्हांकडे)वळतील. १६८. नंतर त्यांच्यामागून अशी (अजागळ) पिढी त्यांच्या जागीं आली कीं ते (वडिलांचे जागीं तौरात) पुस्तकाचे वारस तर बनले. (पण, त्यांची तऱ्हा अशी कीं ईश्वराज्ञेंत फेरबदल करण्याचे मोबदला त्यांना) ह्या कनिष्ठ जगाचा कोणचाहि जिन्नस (मिळाल्यास ते तो बिनधडक) स्वीकारतात. आणि (त्यांच्या नजरेंत या पातकाचें कांहीं महत्वच नाहीं ह्मणून) ते ह्मणतात कीं आह्मांस (या पातकाची) क्षमा[१] तर

(१) यहुदी उर्फ बनी-इस्राएल हे परमेश्वराशीं आपला निकट संबंध आहे असें प्रतिपादीत व ह्मणत कीं 'आह्मीं परमेश्वराचीं लेंकरें व त्याचे आवडते आहोंत'; आणि 'कांहीं नेमक्या दिवसाशिवाय नरकाग्नि आह्मांला स्पर्शहि तर करणार नाहीं.' अशा त्यांच्या फाजील दाव्यामुळें

होऊनच जाईल. आणि जर अशाच तऱ्हेची एखादी जगिक वस्तु (पुन्हां) त्यांच्या पुढें येऊन जाईल तर तीहि ते घेऊनच सोडतील. त्या लोकांपासून कां (तौरात) पुस्तकांतला (लेखी) करार घेतला गेला नाहीं कीं त्यांनीं सत्य गोष्टीशिवाय दुसरें कांहींच परमेश्वरासंबंधानें व्यक्त करूं नये? आणि जें कांहीं त्या (पुस्तकां)त आहे तें त्यांनीं वाचून घेतलें. आणि जे लोक (परमेश्वराला) भिऊन चालतात त्यांच्या ठायीं परलोकींचें घर (या जगापेक्षांहि) उत्तम होय. (हे बनी-इस्राएलांनो!) तुम्हीं कां (इतकेंहि) समजत नाहीं? १६९. आणि (बनी-इस्राएलांपैकीं) जे लोक (तौरात) पुस्तकास दृढपणें धरून आहेत व नमाज पढतात, तर अशा सदाचरणी लोकांचा मोबदला आह्मीं वायां जाऊं देणार नाहीं. १७०. आणि (हे पैगंबरा! तूं आपल्या वेळेच्या यहुद्यांस तो कालहि आठवून दे कीं) जेव्हां आह्मीं त्यांच्या (वडिलां)वर पर्वतास अशा रीतीनें आणून लोंबकळविलें; जणूं कीं तें एक छत्रच होतें; आणि ते पक्कें समजले कीं हा (पर्वत) त्यांच्यावर आतां पडलाच (पडला. आणि आह्मीं हुकूम दिला कीं हें तौरात पुस्तक) जें आम्हीं तुह्मांस दिलें आहे त्याला दृढपणें धरून राहा आणि जें कांहीं त्यांत (लिहिलेलें) आहे तें स्मरणीं घ्या; (कीं असें केल्यानें) नवल नव्हे कीं तुम्हीं (ईश्वराला) भिऊन वागूं लागाल. १७१. आणि (हे पैगंबरा! या लोकांस ती वेळहि आठवून दे कीं) जेव्हां तुझ्या पालनकर्त्यानें 'आदमा'चे मुलांपासून म्हणजे त्यांच्या पाठींतून त्यांचा वंश (बाहेर काढून) घेतला व त्यांच्यावर खुद्द त्यांनाच साक्षी बनविलें. (अशा तऱ्हेनें कीं त्यानें त्यांस पुसलें) कां मी तुमचा

त्यांना तौरात पुस्तकांत फेरबदल करण्याचें धारिष्ट झालें होतें. या वाक्याचा अर्थ असा कीं क्षमेच्या भरवंशावर आजवर त्यांनीं तौरातमध्यें जे फेरफार केले ते या अस्थानीं धारिष्ट्यामुळेंच होत. पुढेंहि हें पुस्तक त्यांच्या हातांत सुरक्षित राहणें कठीण. लांचलुचु त्यांच्यासमोर आली कीं तोंडांत पाणी यावयाचेंच.

पालकर्ता नव्हें? ते सर्व बोलले, होय, आम्हीं (या गोष्टीचे) साक्षी आहोंत; (आणि हें या हेतुनें केलें कीं असें न व्हावें कीं) कोठें पुनरुत्थानाचे दिवशीं तुह्मीं म्हणूं लागाल कीं आह्मीं तर या गोष्टीकडून गाफिलच राहिलों. (म्हणजे आम्हांला कोणीं कांहीं सांगितलें नाहीं.) १७२. अगर तुह्मीं असें म्हणूं लागाल कीं पूर्वीपासून तर आमच्या वडिलांनींच (परमेश्वराचे) साथी मानिले आणि आम्हीं त्यांचे वंश होतों (कीं) त्यांच्यामागून (जगांत आलों. वडिलांस जसें करितांना पाहिलें तसेंच आह्मींहि करूं लागलों.) तर (हे परमेश्वरा! पहिल्यानें) चूक करणाऱ्यांनीं जी (चूक) केली तिच्या (अपराधा)बद्दल कां तूं आमचा नाश करून टाकतोस? १७३. आणि आह्मीं अशाच रीतीनें (आपल्या) निशाण्यांचें सविस्तर वर्णन करितों कीं कदाचित् हे लोक (आह्मांकडे) वळतील. १७४. आणि (हे पैगंबरा! तूं) या लोकांस, आह्मीं ज्या मनुष्याला[२] आपले चम-

(१) परमेश्वर आह्मां मानवांस आपल्या प्रेषितांद्वारें वेळोवेळीं हा अनादिकालाचा करार आठवून देतो. शिवाय त्यानें मनुष्याची मनोवृत्तीच अशी केली आहे कीं त्याला आपणच कळून येतें कीं परमेश्वर आहे व तो एकच आहे; ह्याला कसलेंच प्रमाण नको. मनुष्याचा अंतर्याम आपोआपच साक्ष देतो व हा विचार आपोआपच त्याच्या मनांत उत्पन्न होतो. सारांश मानव सृष्टीची घटनाच अशी झाली आहे कीं तो परमेश्वराचें अस्तित्व नाकारूं शकतच नाहीं. मोठमोठाले हेंकड लोकांस अनिवार संकटसमयीं परमेश्वराचें स्मरण झाल्याशिवाय राहात नाहीं.

(२) याचा अशा एका मनुष्याकडे इशारा आहे कीं जो एक ईश्वरभक्त होता. भाष्यकारांनीं लिहिलें आहे कीं त्याचें नांव 'बलअमे बाऊर' असें होतें. दुर्दैवेंकरून त्याचे हातून पाप झालें. जे जे चमत्कार त्याला प्राप्त झाले होते ते सर्व हिरावून घेण्यांत आले; जणों कीं त्याला ईश्वरमान्यतेचा जी खिलात मिळाली होती ती त्यानें उतरून टाकली व ज्या चमत्कारावर आगळी मान्यतेची भिस्त होती तीही नाहींशी झाली. परमेश्वराचें भय त्याच्या मनांतून गेलें ह्मणून तो सर्व बाजूंनीं क्षुल्लक झाला. जसा धोब्याचा कुत्रा घरचा ना घाटचा. हुबेहूब हीच स्थिति यहुद्यांची झाली कीं त्यांनीं ईश्वराज्ञेचा भंग

त्कार दिले होते व मग त्यानें ती कांत फेंकून दिली, तोंच सैतान त्याच्या पाठीस लागला (व त्यानें त्याला बहकवलें), तेव्हां तो बहकलेल्या (लोकां)त जाऊन सामील झाला, अशा त्या मनुष्याची हकीकत वाचून ऐकीव. १७५. आणि जर आह्मीं इच्छितों तर त्याच (चमत्कारांचे) प्रतापानें आम्हीं त्याला उच्चपद देतों; परंतु तो भूलोका(चे अधोगती)-कडेच झुकून राहिला व आपल्या मनोवासनेच्या नादीं लागून गेला. तर त्याची उपमा कुत्र्याचे उपमे सारखी होऊन गेली; कीं जर तूं त्याला खिदडशील, तर तो जीभ बाहेर काढील; अगर तूं त्याला (त्याच्याच स्थितिवर) सोडून देशील, तरीहि तो जीभ बाहेर काढील. ज्या लोकांनीं आमच्या निशाण्यांस पाखंड म्हटलें त्यालोकांची हीच गत होय. तर (हे पैगंबरा!) या गोष्टी (ह्या लोकांस) निवेदन कर कीं हे लोक कदाचित् विचार करतील. १७६. ज्या लोकांनीं आमच्या निशाण्यांस पाखंड ह्मटलें त्यांचीहि (किती तरी) वाईट गत होय! आणि (त्यांच्या ह्या पाखंड ह्मणण्यानें) ते आपणच आपलें नुकसान करित राहिले आहेत. १७७. परमेश्वर ज्याला सन्मार्गाची बुद्धि देईल तोच सन्मार्गास लागलेला; आणि ज्याला तो बहकवून टाकील, तर तेच लोक तोटा भोगणारे होत. १७८.

केल्यामुळें त्यांचें जगिक राज्य गेलें व पारलौकिक पायमल्ली याहूनहि जास्त झाली. कुत्र्याची जीभ बाहेर काढण्याचा जो मजकूर आहे त्यांत पूर्ण तुलनात्मक साम्य नाहीं. पण कुत्र्याचा हीनपणा व क्षुल्लकपणाचे स्थितीचें वर्णन आहे. जीभ बाहेर काढण्यानें कळून येतें कीं त्याच्यावर मोठें संकट पडलें आहे अगर त्याला मोठी तहान लागली आहे व हें संकट तो जीभ बाहेर काढून दर्शवीत आहे. म्हणजे तो मनुष्य कुत्र्यासारखा क्षुल्लक होऊन गेला; आणि तो एकटाच नव्हे तर यहुदी कीं ज्यांनीं परमेश्वराचे निशाण्यांस पाखंड म्हटलें ते सर्वच क्षुल्लक झाले.

(१) कुराणांत जेथें कोठेंहि अशा प्रकारचा मजकूर आला आहे—आणि अशीं स्थळें पुष्कळ आहेत कीं ज्यांत परमेश्वरानें सन्मार्ग व कुमार्ग यांचे दाखविणें आपल्याकडे लाविलें आहे—तेथें मूळ हेतु हा होय कीं पैगंबर साहेबांनीं नास्तिकांच्या नाकारानें दिलगीर होऊं नये व समजून राहावें

आणि आह्मीं बहुतेक जिन्नात व मनुष्यें 'जहन्नम' साठींच निर्माण केलीं आहेत. त्यांना अंतःकरणें तर आहेत, (पण) त्यांनीं ते समजण्याचें काम घेत नाहींत; आणि त्यांना डोळेहि आहेत (पण) त्यांनीं ते पाहण्याचें काम घेत नाहींत; आणि त्यांना कानहि आहेत, (पण,) त्यांनीं ते ऐकण्याचें काम घेत नाहींत. (सारांश,) हे लोक चतुष्पाद जनावरांसारखे आहेत, किंबहुना (त्यांच्याहूनहि) ते जास्तच बहकलेले होत. हेच ते लोक होत कीं जे (धर्माकडून बिलकूल) बेफाम आहेत. १७९. आणि परमेश्वराचीं (सर्वच) सुंदर नांवें होत. तर त्याचीं नांवें घेऊन त्याला (ज्या पाहिजे त्या नांवानें) बोलवा. आणि जे लोक त्याच्या नांवांत नास्तिकपणा करतात त्यांना (त्यांच्याच स्थितीवर) सोडून द्या; ते जें जें कांहीं करीत असत त्याचा मोबदला त्यांना लवकरच दिला जाईल. १८०. आणि आह्मीं जी (सृष्टि) निर्मिली आहे तींत असेहि कांहीं लोक होत कीं जे सत्याचाच मार्ग दाखवितात व त्यास अनुसरून (लोकांचे प्रकरणांत) न्यायहि करतात. १८१. आणि ज्या लोकांनीं आमच्या

कीं सन्मार्ग व कुमार्ग हे दोन्हीं परमेश्वराकडूनच होत; तोच ज्याला इच्छितो त्याला सरळमार्ग दाखवितो व ज्याला इच्छितो त्याला बहकवितो. तें असें कीं परमेश्वर इच्छिता तर मनुष्यांचे जागीं देवदूत निर्माण करता व त्यांच्या प्रकृति स्वभावांत नास्तिकपणा व पाप यांचीं प्रवृत्तीच नसती. परंतु त्यानें हेतु पुरःसर कीं ज्याचें प्रयोजन तोच खूप जाणतो, मनुष्यास सारासार विचार व सदसद्विवेकबुद्धि दिली व त्याला स्वतंत्र कर्ता भोक्ता केला; कीं पाहिजे तर त्यानें पुण्य व विश्वासाचा मार्ग पत्करावा आणि पाहिजे तर पाप, नास्तिकपणा व अविश्वासाचा मार्ग स्वीकारावा. पुण्यशील व विश्वासू अगर पापी व अविश्वासू बनणें मनुष्याचें काम आहे; आणि मनुष्याला तारतम्य व अधिकार देणें परमेश्वराचें काम आहे.

(१) नांवांत नास्तिकपणा करण्याचे अनेक प्रकार आहेत. त्यांत जीं विशेषणें परमेश्वरालाच योग्य आहेत तीं अन्य कोणाला लावणें; उदाहरणार्थ प्रभु, अन्नदाता सर्वशक्तिमान सर्वज्ञानी वगैरे, हेंहि नास्तिकपणाचें द्योतक होय.

निशाण्यांस पाखंड ह्मटलें, आह्मीं त्यांना, त्यांस जाणीवहि होणार नाहीं अशा तऱ्हेनें हळू हळू (नरकाग्नीकडे ओढून) घेऊन जाऊं. १८२. आणि मी त्यांस (जगांत) अवकाश देतों; माझा डाव निःसंशय फार पक्का (डाव) होय. १८३. आणि कां या लोकांनीं विचार केला नाहीं कीं यांचा सोबती (ह्मणजे आमचा हा 'मोहंमद' पैगंबर) यास कोणा तऱ्हेचें वेड तर नाहींच? तो तर राजरोस-पणें (लोकांस ईश्वरी शिक्षेचें) भय दाखविणारा आहे एवढेंच. १८४. आणि कां या लोकांनीं आकाश व पृथ्वी यांची राज्य–व्यवस्था व परमेश्वरानें निर्माण केलेली एखादी वस्तु यांचेंहि अवलोकन केलें नाहीं? आणि या गोष्टीचेंहि कीं नवल नाहीं कीं त्यांचा (मरण) काल जवळ येऊन लागला असेल? तर आतां (एवढें समजाविल्या) नंतरहि आणखी अशी कोणती गोष्ट आहे कीं जिच्यावर ते विश्वास ठेवतील? १८५. ज्याला परमेश्वर बहकवील, तर मग त्याचा कोणीच सन्मार्गदर्शक नाहीं. आणि परमेश्वरच या (नास्तिकां)स (त्यांच्या-स्थितीवर) सोडून आहे कीं त्यांनीं आपल्या शिरजोरी व हेंकडाईंतच भटक्या मारीत फिरावें. १८६. (हे पैगंबरा! लोक) तुला (पुनरुत्था-नाचे) घटके संबंधीं प्रश्न करतात कीं कोठें तिचें ठावठिकाणाहि आहे? तूं (त्यांना) जबाब दे कीं तिचें ज्ञान तर मात्र माझ्या पालनकर्त्यालाच होय. तोच केवळ तिला तिच्या (नियमित) वेळीं उघडकीस आणून दाखवील. (ती एक फार) भारी गोष्ट होय कीं आकाश व पृथ्वींत (घडून येईल. पुनरुत्थानाची) घटका तर केवळ एकाएकींच तुह्मां लोकांपुढें येऊन ठेपेल. (हे पैगंबरा!) हे लोक तुला (पुनरु-त्थानाचा अहवाल अशा आग्रहानें) पुसतात, जणों कीं तूं तिच्या शोधांतच लागून आहेस (व तुला तिचा वेळ माहीत आहे)! (तूं त्यांना) सांग कीं पुनरुत्थानाचें ज्ञान तर फक्त परमेश्वरालाच आहे. परंतु बहुतेक लोक समजत नाहींत. १८७. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं माझें स्वतःचें नफानुकसानाहि माझ्या अखत्यारांत नाहीं. (मी बहुत कांहीं इच्छितों,) परंतु जें परमेश्वर इच्छील तेंच (होतें.) आणि जर मी अदृष्ट जाणत असतों तर मी

आपला बहुतसा फायदा करून घेतला असता; आणि मला (कोणा-तऱ्हेचा) अपकारहि न पोहोंचता. मी तर जे लोक विश्वास धरूं पाहतात, त्यांना (नरकाग्नीचें) भय दाखविणारा व (स्वर्गाची) सुवार्ता ऐकविणारा आहें, झालें. १८८. (लोकांनों!) तोच असा (परम समर्थ) होय कीं ज्यानें तुह्मांला एका तन मना (ह्मणजे 'आदमा') पासून निर्माण केलें आणि त्याच्यांतूनच त्यानें त्याचा जोडा बनविला कीं पुरुषानें स्त्रीशीं (प्रेमानें) नांदावें. मग जेव्हां तो तिला कवटाळितो, तेव्हां ती एक हलकासा गर्भ धारण करित्ये; व मग ती त्या (गर्भा)स घेऊन घेऊन फिरत्ये. मग जेव्हां (गर्भामुळें ती जास्त) बोजड होऊन जात्ये, तेव्हां (पतिपत्नि) हीं उभयतां परमेश्वर जो त्यांचा पालनकर्ता त्याचा धांवा करतात कीं (हे परमेश्वरा!) जर तूं आम्हांस (जितें जागतें) पुरें मूल देशील, तर आह्मीं अर्थात् (तुझे) उपकार मानणारांपैकीं होऊन जाऊं. १८९. मग जेव्हां (परमेश्वर) त्यांना (जितें जागतें) पुरें मूल देतो; तेव्हां परमेश्वरानें त्यांना जी (संतति) दिली होती तींत (इतरांस) परमेश्वराचे साथी बनवूं लागतात. पण ज्यांस ते (परमेश्वराचा) जोडीदार मानतात त्यांच्यापासून परमेश्वर (फार) थोर होय! १९०. कां ते अशा (कल्पित उपास्यांस म्हणजे देवां)स परमेश्वराचा जोडीदार बनवितात कीं जे कोणचीच वस्तु निर्माण करूं शकत नाहींत; व ते स्वतःहि (परमेश्वरानें) निर्माण केलेले होत? १९१. आणि या (जोडीदार मानणाऱ्यां)ची मदत करण्याचें त्यांच्या अंगीं सामर्थ्य नाहीं व ते आपणहि आपली मदत करूं शकत नाहींत. १९२. आणि जर तुह्मीं त्यांना सरळ मार्गाकडे बोलवाल, तर (ते निर्जिव असल्यामुळें) तुमच्या

(१) ह्मणजे त्यांना संतान झालें कीं ते ह्मणूं लागतात कीं अमुक देवाला किंवा पिराला नवस केला होता त्यानें हें संतान दिलें. कधींकधीं ते त्यांचीं नांवेंहि पीरबक्ष, सालारबक्ष, कालीप्रसाद अशीं पिराचे वा देवाचे नांवावर ठेवतात. हदीसमध्यें पैगंबराचें असें वचन आहे कीं लोकांच्या नांवांत अबदुल्ला ह्मणजे ईश्वरदास आणि अबदुर्रह्मान ह्मणजे परम दयाळू परमेश्वराचा दास हीं दोन नांवें परमेश्वराला फार पसंत आहेत.

कह्या प्रमाणें चालूं शकणार नाहींत. (मग ते इतरांस मार्गच काय दाखवूं शकतील?) तुम्हीं त्यांना बोलवाल तर काय अगर गपचिप राहाल तर काय (या दोन्ही गोष्टी) तुमच्या ठायीं बरोबरच होत. १९३. (हे मूर्तीपूजकांनों!) तुह्मीं परमेश्वराशिवाय ज्या लोकांस (आपल्या मदतीसाठीं) बोलावितां, तेहि तुह्मां सारखेच सेवक होत. तर तुह्मीं त्यांना बोलावून पाहा; मग जर तुह्मीं (जोडीदार मानण्याचे दाव्यांत) खरे आहां तर त्यांनीं तुमची फिर्याद ऐकली पाहिजे. १९४ त्यांचे कां असे पाय आहेत कीं ज्यांनीं ते चालतात? अगर त्यांचे असे हात आहेत कीं ज्यांनीं ते (वस्तूंस) धरतात? किंवा त्यांचे असे डोळे आहेत कीं ज्यांनीं ते पाहतात? अगर त्यांचे असे कान आहेत कीं ज्यांनीं ते ऐकतात? (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं तुह्मीं आपल्या (ठराविक) साथीदारांस (आपल्या मदतीस्तव) बोलावून घ्या. तदनंतर (सर्व मिळून) मजवर आपला डाव चालवा; व मग मला (किंचितहि) अवकाश देऊं नका. १९५. परमेश्वर ज्यानें हें पुस्तक (ह्मणजे कुर्आन्) प्रकट केलें आहे तोच माझा पुरस्कर्ता होय. आणि तोच (सर्व) सदाचरणी सेवकांचा (पुरस्कार व) कैवार घेतो. १९६. आणि त्याच्या शिवाय ज्या (उपास्यां)[१]स तुम्हीं (आपल्या मदतीसाठीं) बोलावितां त्यांच्यांत तुमची मदत करण्याचें सामर्थ्य नाहीं व ते आपणहि आपली मदत करूं शकत नाहींत. १९७. आणि जर तुह्मीं त्यांना सरळ मार्गाकडे बोलवाल, तर ते (तुमचें एकहि) ऐकणार नाहींत. आणि (हे वाचक–श्रोत्या! दिसण्यांत) ते तुला असे दिसून येतात, जणों कीं ते तुजकडे (टकटकां) पाहत आहेत; आणि खरें पाहूं जातां, ते पाहात (वाहात कांहींच) नाहींत. १९८. (हे पैगंबरा!) क्षमाशीलता पत्कर व (लोकांस) चांगलें (करावयास) सांग आणि अज्ञानी लोकांपासून एकिकडे राहा. १९९. आणि जर सैतानाकडून (सूड वगैरे घेण्याची) फूस तुझ्या (मनां)त ध्वनित होईल, तर

(१) येथें उपास्य ह्मणजे मूर्ती असा अर्थ आहे. मग त्या कशाच्याहि असोत; त्या संबंधीं कांहीं वाद नाहीं.

तूं परमेश्वराचा आश्रय घेत जा; (कारण,) तो (सर्वांचें) ऐकितो व (सर्व कांहीं) जाणतो. २००. जे लोक (परमेश्वराचें) भय बाळगितात त्यांना जेव्हां कधींहि सैतानाकडचा एखादा विचार स्पर्श करितो, तेव्हांच त्यांना (ईश्वराज्ञेचें) स्मरण होऊन जातें (ह्मणजे त्यांच्या डोळ्यावरून प्रमादपटल दूर होऊन जातें); तोंच ते (सन्मार्ग) पाहूं लागतात. २०१. आणि त्या (नास्तिकां)चे बांधव (ह्मणजे सैतान), त्यांना चुकीचे मार्गांत ओढून ताणून चालवितात व तदनंतर (त्यांचा नाश करण्यांत) कोताई करीत नाहींत. २०२. आणि (हे पैगंबरा!) जेव्हां तूं या लोकांपाशीं एखादें (खास तऱ्हेचें कुराणाचें) महावाक्य आणीत नाहींस, तेव्हां ते (आपल्या खोट्या पूर्वग्रहाप्रमाणें) ह्मणतात कीं तूं हेंहि (आपल्याकडून) कां ह्मणून रचिलें नाहींस? तूं (त्यांना) सांग कीं मी तर (आपल्याकडून कांहींच रचीत नाहीं; किंबहुना) माझ्या पालनकर्त्याकडून जें कांहीं मला प्रकट केलें जातें त्याचप्रमाणें मीं चालतों. (लोकांनों!) हें (कुर्‌आन्) सुद्धीबुद्धीच्या गोष्टी होत (कीं त्या) तुमच्या पालनकर्त्याकडून (आल्या आहेत,) आणि जे लोक (यावर) विश्वास ठेवितात त्यांच्यासाठीं तें सद्बोध व दया होय. २०३. आणि (लोकांनों!) जेव्हां कुर्‌आन् वाचलें जात असेल (म्हणजे पैगंबर तुह्मांस वाचून ऐकवीत असेल) तेव्हां (गोंगाट माजवूं नका, तर) कान लावून ऐका व मुकाट्यानें बसा; नवल नव्हे कीं (त्याच्या प्रसादानें) तुह्मांवर दया केली जाईल. २०४. आणि (हे पैगंबरा!) तूं आपल्या मनच्यामनींच नम्रतापूर्वक व भिऊन (भिऊन) मोठ्या शब्दानें नव्हे (तर मंद स्वरानें) सकाळ सांज, आपल्या पालनकर्त्याचें स्मरण कर आणि (त्याच्या स्मरणाकडून) गाफिल होऊं नकोस. २०५. जे (देवदूत) तुझ्या पालनकर्त्यापाशीं आहेत तेहि त्याच्या भक्तिसेवेपासून अहंकार करीत नाहींत; ते त्याचीच पवित्रता वर्णितात व त्याच्याच पुढें साष्टांग नमस्कार घालतात. २०६.

---

(१) ज्याप्रमाणें लोक पैगंबर साहेबांपाशीं फर्माशी चमत्कार मागीत होते त्याचप्रमाणें कुराणाचीं फरमाशी महावाक्येंहि इच्छित होते. परमेश्वरानें पैगंबर साहेबांकडून जबाब दिला कीं पैगंबर साहेब आपल्याकडून कुराण रचित नाहींत, तर ते तुमची मागणी कशी पुरी करणार? ती पुरी करणें परमेश्वराचेंच काम होय.

अध्याय ८ वा.

सूरतुल्-अन्फाल्.

हा अध्याय मदिना शहरीं प्रकट झाला. ह्यांत ७५ आयात-महावाक्यें आहेत. याचें नांव सूरतुल्-अन्फाल् ह्मणजे लुटीचें प्रकरण असें पडण्याचें कारण हें कीं बद्रचे लढाईंत प्राप्त झालेल्या लुटीच्या वांटणीं संबंधानें मुसलमानांस एकमेकांवर एका तऱ्हेचें गुमान उत्पन्न झालें. दरेक इसम आपल्याला जास्त हिस्श्याचा हक्कदार समजत होता; यासाठीं कीं त्यानें आपल्या धारणेप्रमाणें लढाईंत अधिक प्रयत्न केले होते. पण परमेश्वरानें त्यांला समजावून दिलें कीं तुह्मांस हा जो विजय प्राप्त झाला अगर लुटीचा माल जो हातीं आला तो तुमच्या प्रयत्नामुळें नव्हे तर निव्वळ परमेश्वराचे कृपेनेंच होय. लुटीचा साराचा सारा माल परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांचा होय. ज्याला जितकें दिलें जाईल तितकें त्यानें खुशीनें घ्यावें आणि त्यास परमेश्वर व पैगंबर यांजकडचें इनाम समजावें. अशा प्रकारें लुटीची वाट लाविली गेली व लढा मिटला.

परम दयाळु (आणि) कृपाळु परमेश्वराच्या नांवानें (मीं आरंभ करितों).

(हे पैगंबरा! मुसलमान शिपाई) तुला लुटीचे मालाविषयीं प्रश्न करतात. (तर तूं त्यांना) सांगून दे कीं लुटीचा माल तर परमेश्वर व पैगंबर यांचा होय. ह्मणून तुह्मीं लोक (लुटीचे मालाचे वांटणींत झगडा करूं नका आणि) परमेश्वरा(चे कोपा)स भ्या; आणि आपला परस्पर व्यवहार नीट ठेवा; आणि जर तुह्मीं (खरे) मुसलमान आहां तर परमेश्वर व त्याच्या पैगंबराचा हुकूम माना. १. (खरे) मुसलमान तर केवळ तेच होत कीं जेव्हां परमेश्वराचें नांव घेतलें जातें,

तेव्हां त्यांचीं अंतःकरणें भयभीत होऊन जातात; आणि जेव्हां ईश्वरी महा वाक्यें त्यांना वाचून ऐकविलीं जातात, तेव्हां तीं त्यांचा विश्वास आणखीहि जास्त करितात; आणि (दरेक स्थितींत) ते आपल्या पालनकर्त्यावरच भरंवसा ठेवितात. २. आणि ते नमाज पढतात; आणि आह्मीं त्यांना जें कांहीं दिलें आहे त्यांतून (परमेश्वराचे मार्गांत) खर्च करतात. ३. हेच खरोखर विश्वासू होत. यांच्यासाठीं यांच्या पालनकर्त्यासमीप (मोठमोठे) दर्जे होत; आणि (पापांची) क्षमा व इजतअब्रूची रोजी होय. ४. (आणि हे पैगंबरा! या लोकांत) जसा ('बद्र'चे लढाईचे प्रसंगीं खळवाद उत्पन्न झाला होता तसाच या लुटीचे मालासंबंधानें झाला आहे;) कीं तुझ्या पालनकर्त्यानें (लढाईच्या दोन बाजूंपैकीं) खरी (बाजू) पत्करून तुला आपल्या घरांतून निघण्यास प्रवृत्त केलें. आणि वास्तविक पाहतां, मुसलमानांचा एक पक्ष (तुझ्या निघून उभे राहिल्यानें त्या वेळींहि) नाखुषच होता. ५. कारण ते लोक (सत्य गोष्ट) प्रकट झाल्या उपरांत तुझ्याशीं सत्य गोष्टींत झगडा करूं लागले (व भय-विव्हल होऊन मागें हटूं लागले,) जणूं कीं त्यांना (बळेंच) मृत्युकडे ढकलून दिलें जातें आणि ते (मृत्युला डोळ्यांदेखत) पाहतात. ६. आणि (मुसलमानांनों! हा तो वेळ होता कीं) जेव्हां परमेश्वर तुह्मां (मुसलमानां)स अभिवचन देत होता कीं (मक्केचे मूर्तीपूजकांचे या) उभय पक्षांतून (कोणताहि) एकच (पक्ष गांठून तुम्हीं लढाई द्याल तर तो) तुमच्या हातीं येऊन जाईल. आणि तुह्मीं इच्छित होतां कीं निःशस्त्र (आहेत ते) तुमच्या हातीं यावेत. आणि परमेश्वराची मर्जी अशी होती कीं आपल्या हुकमानें सत्यधर्म काईम करावा आणि नास्तिकांचा मूळच्छेद करून टाकावा; ७. अशासाठीं कीं त्यानें सत्याला सत्य व असत्याला असत्य करून दाखवावें व (मग हवें तर) नास्तिकांस वाईटच वाटो! ८. हा तो वेळ होता कीं तुह्मीं (मुसलमान) आपल्या पालनकर्त्यापुढें फिर्याद करीत होता; तर त्यानें तुमची दाद ऐकून घेतली (व म्हटलें) कीं मी लागोपाठ हजार देवदूतांनिशीं तुमची मदत करीन. ९. आणि ही (दुतांची

मदत) जी परमेश्वरानें केली ती केवळ (तुमच्या) खुष करण्यासाठीं (केली) आणि यासाठीं कीं तुमचीं अंतःकरणें त्यायोगें समाधान पावावींत. आणि (एरव्हीं तर) विजय म्हटला म्हणजे परमेश्वराकडूनच होय. निःसंशय परमेश्वर परमसमर्थ (व) सत्यसंकल्प होय. १०. हा तो वेळ होता कीं परमेश्वर आपल्याकडून (तुह्मां मुसलमानांचे) अभयास्तव तुह्मांवर झोंपेची गुंगी पसरत होता व आकाशांतून तुह्मांवर पाणी वर्षवीत होता कीं तेणें करून तुह्मांस त्यानें शुचिर्भूत करावें व सैतानाचा अमंगळपणा तुह्मांपासून दूर करून टाकावा; आणि या साठीं कीं त्यानें तुमच्या मनाचें धाडस बांधावें व त्या (पाण्या)च्याच योगें (समरांगणांत) तुमचे पाय जमवावेत. ११. (हे पैगंबरा!) हा तो वेळ होता कीं तुझा पालनकर्ता दूतांस फर्मावीत होता कीं मी तुह्मांसोबत आहें; तर तुह्मीं मुसलमानांस जमवून ठेवा. मी लवकरच जे नास्तिक आहेत त्यांच्या अंतःकरणांत दहशत घालून टाकीन. (बरें,) तर लगावा (या नास्तिकांचे) मानांवर व लगावा यांच्या (बोटांचे) पेरांपेरांवर. १२. ही या गोष्टीची शिक्षा होय कीं त्यांनीं परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांचा विरोध केला. आणि जो परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांचा विरोध करील, तर (त्याला अशीच शिक्षा मिळेल; कारण) परमेश्वर शिक्षेंत फार सक्त होय. १३. (नास्तिकांनों! तुमची) हीच (शिक्षा) होय; तर ह्याची (जरा) गोडी चाखा; आणि (जाणून असा) कीं (अखेर) नास्तिकांस नरकाग्नीची शिक्षाहि (होणें) आहे. १४. अहो मुसलमानांनों! जेव्हां (लढाईचे बेतानें) एकजूट (होऊन आलेल्या) नास्तिकांशीं तुम(च्या लष्करां)ची भेटाभेट होऊन जाईल, तेव्हां तुह्मीं त्यांना पाठ दाखवूं नका. १५. आणि जो कोणी त्या दिवशीं (अशा प्रसंगीं) नास्तिकांस आपली पाठ दाखवील, तर (समजा कीं) तो परमेश्वराचे कोपांत येऊन गेला आणि (सरशेवटीं) त्याचें ठिकाण 'जहन्नम' होईल व ती (फारच) वाईट जागा होय; पण तो लढाईसाठीं वळसा घेईल अगर (नास्तिकांसमोरून आपल्या)पक्षास जाऊन मिळेल (तर हरकत नाहीं.) १६. तर (मुसलमानांनों!) नास्तिकांस तुह्मीं मारून टाकिलें नाहीं; किंबहुना त्यांना परमेश्वरानें

मारून टाकिलें. आणि (हे पैगंबरा!) जेव्हां तूं वाळू फेंकलीस, तेव्हां ती तूं फेंकली नाहींस, पण परमेश्वरानें फेंकली; (अशा-साठीं कीं नास्तिकपणाचा पाया त्यानें डगमगून सोडावा) आणि हें कीं मुसलमानांस आपल्याकडून कसास लावून चांगलें बक्षीस (ह्मणजे यश) द्यावें. निःसंशय परमेश्वर (सर्वांचें) ऐकितो व (सर्व कांहीं) जाणतो. १७. ही गोष्ट (चांगल्या रीतीनें ऐकून ठेव) आणि (जाणून घे कीं) परमेश्वरास नास्तिकांचे छक्केपंजे ढिलाविणें मंजूर

---

(१) पांचव्या वाक्यापासून येथपर्यंत **बद्र**चे लढाईचे वृत्तांताचें दिग्दर्शन आहे. त्याचा संक्षिप्त अहवाल असा कीं हजरत **मोहंमद** पैगंबर साहेब–परमेश्वर त्यांना धन्यवाद व शांति देवो–हे **मक्के**च्या नास्तिकांच्या छळानें लाचार होऊन **मदिने**स येऊन राहिले होते; आणि मुसलमानां-पैकीं ज्याला ज्याला संधि सांपडत होती तो **मदिने**ला चालला येत होता. यावरहि नास्तिक लोक मुसलमानांस सुखानें बसूं देत नव्हते; आणि बिघाडाची स्थापना होऊन गेली होती. इतक्यांत पैगंबर साहेबांस माहीत झालें कीं मूर्तिपूजक **कुरेश्यां**चा तांडा **सिरीया** देशाहून व्यापारी माल घेऊन **मक्के**स जात आहे. पैगंबर साहेबांनीं विचार केला कीं पुढच्या बंदोबस्तासाठीं व नास्तिकांचा मोड व्हावा म्हणून मुसलमानांचें युद्धबल व हिंमत दाखवि-ण्याची ही उत्तम संधि आहे; ते त्या तांड्यावर चालून जाण्याचे बेतानें मुसलमानांस घेऊन निघाले. तिकडे **मक्के**करांस आपल्या काफल्याची व मुसलमानांच्या इराद्याची बातमी लागली, तेव्हां **अबुजहल** हा प्रचंड सैन्य गोळा करून काफल्याचे कुमकेस निघाला. काफलेवाल्यांनीं समुद्रकांठाचा मार्ग घेतला व मुसलमानांच्या माऱ्यांतून बचावले. परंतु अबुजहल हा **बद्र**चे मुक्कामापर्यंत चाल करून आला. त्या वेळीं मुसलमानांत मतभेद उपस्थित झाला. कित्येक म्हणाले, आम्हीं काफल्यावर हमला करण्यासाठीं आलों होतों; तर त्याचाच पाठलाग केला पाहिजे. आणि पैगंबर साहेबांस हें मंजूर होतें कीं दुश्मन छातीवर चढून चालला येत आहे त्याला अटकाव करणें आवश्यक आहे. अखेर पैगंबर साहेबांचे समजाविल्यानें **अबुजहला** बरोबर लढाई ठरली; आणि मुसलमान जरी अल्पसंख्याक व शस्त्रादि सामुग्रीरहीत होते, तरी परमेश्वरानें त्यांना नास्तिकांवर विजयहि दिला.

आहे. १८. (अहो मक्केकरांनों!) तुह्मीं जो जय मागत होता, (कीं जो कोणी सत्यावर असेल त्याचा जय व्हावा,) तर (घ्या,) जयहि तुह्मांसमोर येऊन ठेपला; (कीं मुसलमान विजयी झाले. तर आतां इस्लाम स्वीकारण्यांत तुह्मांला अडचण कोणती?) आणि जर (यापुढें इस्लामाचे विरोधापासून) हात आवराल तर हें तुमच्या ठायीं उत्तम होय. आणि जर पुन्हां (इस्लामाचा विरोध) कराल, तर आह्मींहि पुन्हां (इस्लामवाल्यांची मदत) करूं. आणि तुमचा जथा कितीहि बहुत असेल तरीहि तो कांहींच तुमच्या कामा येणार

हा बद्रचे लढाईचा वृत्तांत होय. आतां वरील वाक्यांत आलेल्या शब्दा-विषयींहि कांहीं विवेचन करणें जरूर आहे. (प्रथम,) "सत्य गोष्टीचें प्रगट झाल्याउपरांत" याचा अर्थ हा कीं ज्याअर्थीं लोकांस हें माहीत झालें होतें कीं पैगंबर साहेब खरोखरच परमेश्वराचे पैगंबर आहेत व ते जसें म्हणतात तसें इस्लामाचें नास्तिकपणावर वर्चस्व होईल; त्याअर्थीं त्यांस अबुजहलचे सान्न्याहून पैगंबराचे मर्जीविरुद्ध तोंड फिरविणें योग्य नव्हतें. (दुसरें) असें कीं देवदूतांचा उल्लेख, म्हणजे मुसलमानांचे सांत्वनासाठीं परमेश्वरानें दुतांची मदत दिली; प्रथम एक हजार, मग तीन हजार व मग पांच हजार दूतांचें येणें हें एक बाह्य कारण होतें, एरव्हीं परमेश्वराची आज्ञाच पुरवली असती. (तिसरें) झोंपेची गुंगी व पाऊस यांचा मजकूर आहे. तर मनाचें अस्वास्थ्य दूर करण्यासाठीं असें घडून आलें कीं मुसलमानांस थोडी झोंप येऊं लागली व कित्येकांस स्वप्नावस्था होऊन त्यांस स्नान करण्याची आवश्यकता भासली. पुढें रात्रीं पाऊस पडला. अरब देशांत याची जरूरी असते; व मुख्यत्वेंकरून अशा प्रसंगीं कीं अबुजहलनें बद्रचे तलावावर कबजा ठेविला होता; पाऊस न पडता तर मुसलमानास तहान सोसवली नसती. पण परमेश्वरानें पाऊस पाडला ह्मणून सर्व नाहून धुवून ताजे तवाने झाले; व पाण्याचीहि फिकिर राहिली नाहीं. त्यांनीं शत्रुशीं लढून त्यांचा पराभव केला; पैगंबरांनीं मूठभर वाळू फेंकली तों ती सर्व नास्तिकांचे डोळ्यांत पडून ते आंधळे झाले आणि ३१३ मनुष्यांनीं १००० मनुष्यांचा सप्पा उडविला. हा पैगंबर साहेबांचा चमत्कार होता. या लढाईंत नास्तिकांचा बराच मोड झाला; व मुसलमानांची हिंमत वाढली.

नाहीं. आणि हें(हि जाणून असा) कीं परमेश्वर विश्वासू–मुसलमानां–बरोबर होय. १९. अहो मुसलमानांनों ! परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांचा हुकूम माना व त्याच्या (हुकमा)कडून तोंड फिरवूं नका; आणि (आमचा आदेश तर) तुह्मीं ऐकूनच आहां. २०. आणि ज्या लोकांनीं (तोंडानें तर) सांगून दिलें कीं आह्मीं ऐकिलें व खरें पाहूं जातां, ते ऐकत (वैकत कांहींच) नाहींत, अशा लोकांसारखे तुह्मीं बनूं नका. २१. परमेश्वरापाशीं सर्व प्राण्यांत वाईट (प्राणी हे नास्तिक होत); बहिरे, मुके असे कीं जे (कांहीं) समजत नाहींत. २२. आणि जर परमेश्वर यांच्यांत (कांहींहि) बरेंपणा पाहता, तर तो त्यांना ऐकण्याची योग्यताहि देता. पण (एरव्हीं) जर तो त्यांना ऐकवून देईल तर हे लोक तोंड फिरवून उलटे पळतील. २३. अहो मुसलमानांनों ! जेव्हां (आमचा हा) पैगंबर ('मोहंमद') तुह्मांस अशा (धर्मा)कडे बोलावील कीं जो तुमच्यांत (नवीन) चैतन्य आणितो, तेव्हां तुह्मीं परमेश्वर व पैगंबर यांचा हुकूम (सावधान चित्तानें ऐका व) मान्य करा; आणि जाणून असा कीं परमेश्वर (असा परमसमर्थ आहे कीं तो) मनुष्याच्या व त्याच्या अंतःकरणाच्या (इराद्याचे) आड येऊन जातो. आणि हेंहि (जाणून असा) कीं (अखेर) तुह्मीं (सर्व) त्याच्याच हुजुरांत एकत्र हजर केले जाल. २४. आणि तुमच्यांतून ज्या लोकांनीं शिरजोरी केली आहे, त्यांसच खास करून जो फितुर[१] लागू पडणार नाहीं, (तर जो सर्वांनाच लागू पडेल,) अशा फितुराविषयीं जपा. आणि जाणून असा कीं परमेश्वर शिक्षेंत फार कडक होय. २५. आणि (तो वेळ) स्मरण करा कीं जेव्हां तुह्मीं (मुसलमान, 'मक्के'च्या) प्रदेशांत थोडेसे होता (व) दुर्बल लेखले जात होता; (आणि) या गोष्टीला भीत होता कीं लोक तुह्मांस बळेंच धरून (कोठें) उचलून नेतील;

(१) पुनरुत्थानाची शिक्षा तर राहिली पुनरुत्थानाबरोबर; तें खुद्द आपल्या जागीं एक अनिवार्य संकट होय. पण जगांत हा फितुर काय कमी होता कीं मुसलमान लोक बद्रचे पहिल्या लढाईंत हार खाते तर नास्तिक लोक मुसलमानांस जिवंत न सोडते.

तेव्हां मग परमेश्वरानें (तुह्मांस 'मदिनें'त) थारा दिला व आपल्या साह्यानें तुह्मांस पुष्टी दिली आणि तुह्मांला चांगले चांगले पदार्थ खावयास दिले; (हे सर्व उपकार यासाठीं) कीं तुह्मीं कदाचित् आभार मानाल. २६. अहो मुसलमानांनों! परमेश्वर व पैगंबर यांच्याशीं दगलबाजी[1] करूं नका व आपल्याहि अमानतींत दगलबाजी करूं नका; आणि तुह्मीं तर (दगलबाजीचे दुष्परिणामाशीं) वाकब आहां. २७. आणि जाणून असा कीं तुमचें धन व तुमची संतति हीं केवळ (ऐहिक) मोहपाश होत. आणि तसेंच हें कीं परमेश्वर (असा परम पवित्र होय कीं) त्याचेपाशीं (सदाचरणी लोकांस) मोठें प्रतिफल (प्राप्त) होईल. २८. अहो मुसलमानांनों! जर तुह्मीं परमेश्वराला भीत राहाल तर तो तुह्मांसाठीं एक तारतम्यें[2] पैदा करील व तुमचीं पापें तुह्मांवरून दूर करून टाकील आणि (अखेर) तुह्मांस क्षमाहि करील. आणि परमेश्वर महाकृपानिधी होय. २९. आणि (हे पैगंबरा! तो वेळ आठवण कर कीं) जेव्हां नास्तिक तुझ्यावर डाव चालवूं पाहत होते, कीं त्यांनीं तुला (बंदींत) अडकवून ठेवावें अगर तुला जिवें मारून टाकावें अथवा तुला हद्दपार करून टाकावें. आणि (परिस्थिति अशी होती कीं) नास्तिक (आपला) डाव चालवीत होते व परमेश्वर (आपला) डाव चालवीत होता. आणि परमेश्वर, सर्व डाव केल्यांत[3] उत्तम (डाव कर्ता)

(१) मुसलमान व नास्तिक यांच्यांत लढाई ठरली त्यावेळेपर्यंत मुसलमानांचें गणगोत **मक्केंत** होतें. **मदिनेंत** लढाईच्या मसलती होत होत्या व हें आवश्यक होतें कीं नास्तिकांस त्या मसलती जाहीर होऊं नयेत; व मुसलमानांतच त्या अनामत राहाव्या. धन व संततीचे विचारास आधीन होऊन येथील गुप्त मसलती प्रगट करणें हें परमेश्वर व पैगंबर यांच्याशीं दगलबाजी करणें होय असें ह्मटलें आहे.

(२) तारतम्य पैदाकरणें म्हणजे तुह्मीं पुण्य व धार्मिकपणांत इतर लोकांवर महत्व भोगाल अगर तुह्मीं शत्रूंवर वर्चस्वशाली व्हाल.

(३) या संबंध वाक्यांत, हजरत पैगंबराच्या जीवन चरित्राचा एक मोठा महशूर वृत्तांत जो स्वदेशत्याग ऊर्फ हिजरत, त्याजकडे इषारा आहे. संक्षेपतः बोलावयाचें ह्मणजे हें कीं **मक्केचे** नास्तिक प्रथमारंभापासूनच इस्लामचे विरोधी होते; आणि शक्य तें करून इस्लामाचा प्रसार अडक-

होय. ३०. आणि जेव्हां आमचीं वाक्यें या नास्तिकांस वाचून ऐकविलीं जातात, तेव्हां ते ह्मणतात कीं (हो होय) आह्मीं ऐकून घेतलें; जर आह्मीं इच्छूं तर आम्हींहि अशाच तऱ्हेचें (कुर्‌आन्) बोलून दाखवूं. ह्या तर केवळ प्राचीन लोकांच्या कथा होत! ३१. आणि (हे पैगंबरा! तो वेळ आठीव कीं) जेव्हां या नास्तिकांनीं प्रार्थना केली कीं हे परमेश्वरा! जर हा (इस्लाम धर्म) हाच सत्य (-धर्म) होय (व) तुजकडून (प्रकटिलेला आहे), तर तूं आम्हांवर आकाशांतून दगड वर्षाव अगर आम्हांवर (आणखी कांहीं) दुःखद

वीत होते. पण जो दिवा परमेश्वर पेटवितो त्याला कोण विझवूं शकतो? जो कोणी फुंक मारील तो आपलेंच तोंड जाळून घेईल; नास्तिकांनीं भिवविलें, धमकाविलें व छळिलेंहि पण इस्लाम दिवसें दिवस वाढतच चालला होता. शेवटी सर्व निरुपाय होऊन 'दारुन्नदवा' नामक सभा-स्थानांत गोळा झाले. 'दारुन्नदवा' हा मक्केंत आमच्यायेथील मोठाल्या शहरांत जसा टाऊनहाल किंवा म्युनिसिपल कमिटी हाल असतो तशीच एक जागा होती. हरतऱ्हेची पंचाईत येथेंच होत असे. एवंच प्रत्येकानें आपापल्या तजविजा तेथें पुढें केल्या: कोणी ह्मणाला यांला हद्दपार करा, कोणी असें मत दिलें कीं कैद ठेवा ह्मणजे त्याच्यापाशीं कोणी येऊं शकणार नाहीं व तो कोणाला बहकविणारहि नाहीं; कोणी असा सल्ला दिला कीं त्याला जिवें मारून टाका. पुष्कळ वाटाघाट होऊन असें ठरलें कीं पुष्कळ जणांनीं मिळून दंगा करून त्याला एकदम मारून टाकावें; आणि रक्तपाताची किंमत माग-णाऱ्यांस द्रव्यदंड देऊन राजी करावें. हजरत पैगंबर साहेबांस जेव्हां ही हकीकत कळली तेव्हां ते रात्रीचे वेळीं हजरत अली यांस आपल्या जागीं निजवून हजरत अबुबकर यांस बरोबर घेऊन थौर नांवाचे पर्वताचे गुहेंत जाऊन लपले. शत्रु सर्व रात्रभर पैगंबर साहेबांचे घरास गराडा घालून बसले होते. सकाळ झाली तों काय पाहतात कीं पैगंबर साहेबांचा पत्ता नाहीं. ज्यांना पैगंबर समजत होते ते हजरत अली निघाले. तेव्हां ते मधमाशांप्रमाणें चोहों दिशेस शोध लावण्यासाठीं रवाना झाले. ज्या गुहेंत हजरत पैगंबर साहेब होते तेथूनहि कित्येकांचें येणें जाणें झालें; परंतु परमेश्वरानें त्यांना आंधळे करून टाकले. हजरत पैगंबर साहेब तीन रात्र त्याच गुहेंत लपून राहिले आणि राहदारीचा रस्ता एकिकडे टाकून मदिनेस येऊन पोहोंचले.

शिक्षा आण. ३२. आणि (हे पैगंबरा!) परमेश्वर असा (बेलाग) नव्हे कीं तूं या लोकांत (हजर) आहेस, व (तुझ्या राहतां) तो त्यांना शिक्षा देईल! आणि परमेश्वर असा (दयाहीनहि) नव्हे कीं (कित्येक) लोक (परमेश्वरापाशीं पापांची) क्षमा[१] मागतात, असें असतां तो त्यां (सर्वां)स शिक्षा देईल! ३३. आणि आतां (तूं स्वदेशत्याग करून 'मदिने'स चालून आला आहेस, तर) या ('मक्के'चे नास्तिकां)स काय हक्क राहिला कीं ह्यांनीं तर 'मस्जिदे हराम' (म्हणजे 'काबा'गृहास जाण्या)पासून (मुसलमानांस) अडथळा करावा व परमेश्वरानें त्यांना शिक्षा देऊं नये? आणि वास्तविक पाहतां, हे (जरी त्याचे मुतवल्ली म्हणजे व्यवस्थापक होण्याचा हक्क सांगतात तरीपण न्यायानें) त्याचे हक्कदार[२] नाहींत. त्याचे हक्कदार तर केवळ (परमेश्वराला) भिऊन चालणारे लोकच होत. परंतु या (नास्तिकां)तून बहुतेक (ही गोष्ट) समजत नाहींत. ३४. आणि 'काबा'गृहापाशीं शिळा व टाळ्या[३] वाजविण्याखेरीज आणखी त्यांची नमाजच काय होती! तर (हे नास्तिकांनो!) तुह्मीं जो नास्तिकपणा करीत राहिलां आहां, त्याचे ऐवजीं आतां शिक्षेची गोडी चाखा. ३५. यांत संशय नाहीं कीं जे लोक नास्तिक होत ते आपलें धन (यासाठीं)

---

(१) हजरत पैगंबर साहेबांच्या औदार्यशील विद्यमानतेच्या प्रसादानें व मुसलमानांच्या क्षमायाचनेच्या प्रभावानें मक्केचे नास्तिकहि शिक्षेंतून बचावले;

(२) काबागृहाची स्थापना हजरत इब्राहीम पैगंबरानीं केली होती. आणि कुरेशी नास्तिक लोक त्यांच्याच वंशाचे होते. याच कारणामुळें ते आपल्याला काबागृहाचा मुतवल्ली वा सनदशीर व्यवस्थापक समजत असत. ज्याला पाहिजे त्याला आंत येऊं देत व ज्याला पाहिजे त्याला मज्जाव करीत. परमेश्वरानें यांच्या नास्तिकपणामुळें यांचें व्यवस्थापक होणें नामंजूर केलें; कारण कीं इब्राहीम जे काबागृहाचे संस्थापक होते ते पक्के एकेश्वरवादी होते. आणि हे मक्केकर कट्टे मूर्तिपूजक व अनेकेश्वरवादी होते. इतक्या धर्म विषयक मतभेदा उपरांतहि वंशपरंपरेचा उपयोग काय होणार?

(३) ज्याप्रमाणें आमच्या देशांतील हिंदुलोक पूजा अर्चा करतेवेळीं मंदिरांत नाचतात, गातात व वाजवितात, आणि ह्यांच्याच जवळजवळ ख्रिस्ती लोक देवळांत वर्तन करतात; त्याचप्रमाणें तत्कालीन मक्केकर नास्तिक शिळा व टाळ्या वाजवीत असावेत हें संभवनीय आहे.

खर्च करीत राहतात कीं त्यांनीं (लोकांस) परमेश्वराचे मार्गाहून प्रतिबंध करावा. पण, हे लोक तर द्रव्याचा (अशाच तऱ्हेनें) खर्च-वेंच करीतच राहतील. तथापि (अखेर हेंच द्रव्य) त्यांच्याठायीं खेदास कारणीभूत होईल; (ते खर्चेंहि करतील व) मग जेरींहि होतील. आणि ज्यांनीं ज्यांनीं नास्तिकपणा केला असेल त्या (सर्वां)स (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) 'जहन्नम'कडे एकत्र (हांकून) लाविलें जाईल; ३६. यासाठीं कीं परमेश्वरानें दुष्टांस चांगल्यापासून वेगळें करावें आणि दुष्टांस एकमेकांवर ठेवून त्या सर्वांचा (एक) ढीग करावा, मग तो (ढीगचाढीग) जहन्नममध्यें झोंकून द्यावा. हेच लोक होत कीं जे तोट्यांत राहिले. ३७. (हे पैगंबरा!) जे लोक नास्तिक होत त्यांस सांग कीं जर ते (आतांहि आपल्या खोडकरपणापासून) मागें सरतील, तर जें कांहीं झालें गेलें त्याची त्यांना क्षमा केली जाईल; आणि जर ते पुन्हां (खोडसरपणा) करतील; तर पूर्वींच्या लोकांची वाट (लाविलीच) जाऊन चुकली आहे; (तोच परिणाम यांचाहि होणें आहे). ३८. आणि (मुसलमानांनों!) नास्तिकांशीं लढत राहा; येथपर्यंत कीं फंदफितुर (नांवास देखील बाकी) राहणार नाहीं व धर्म सर्वस्वीं परमेश्वराचाच होईल. मग जर (हे लोक फिसादापासून) मागें सरून जातील, तर जें कांहीं हे लोक करतील परमेश्वर तें निरखून आहे; (व त्याला अनुसरूनच तो त्यांना मोबदला देईल). ३९. आणि जर ते बदलून पडतील तर (मुसलमानांनों!) तुह्मीं समजून राहा कीं परमेश्वर तुमचा पुरस्कर्ता होय. तो (किती तरी) उत्तम पुरस्कर्ता व उत्तम मदतगार होय! ४०.

(१) नास्तिक लोक मोठा खर्च करून लोकांस भोजन व पार्ट्या देऊन आपल्या बाजूला वळवून ठेवीत होते व अशा रीतीनें लोकांस सद्धर्म स्वीकारण्यापासून अडथळा करीत असत. परंतु त्यांनीं किती जरी खर्च केला तरी शेवटीं त्यांचा खर्च फुकट जाईल व त्यांना या कामांत यश येणार नाहीं व याबद्दल त्यांना फार खेद करावा लागेल; कुराणाच्या अनेक अद्भुत भविष्य वचनांपैकीं हेंहि एक आहे. कारण, पुढें थोडक्याच अवकाशांत मक्केवर मुसलमानांचा विजय झाला व हीं उपरिनिर्दिष्ट गोष्ट हुबेहुब घडून आली.

पवित्र कुराण

भाग दहावा.

सूरतुल्-अन्फाल् (पुढें चालू).

आणि तुह्मीं हें जाणून ठेवा कीं जी चीज तुह्मीं (लढाईंत) लुटून आणाल, तिचा पांचवा हिस्सा परमेश्वराचा व पैगंबराचा आणि (पैगंबराचे) नातलगांचा व अनाथ बालकांचा आणि गोरगरिबांचा व वाटसरूंचा होय; जर तुह्मीं परमेश्वरावर, व जी (गैबी मदत) आह्मीं आपला सेवक ('मोहंमद') याजला निर्णायक दिवशीं (म्हणजे 'बद्र'चे लढाईंत कीं) ज्या दिवशीं (मुसलमान व नास्तिक) यांच्या दोन्ही फौजा एकमेकांशीं भिडून गेल्या होत्या त्या दिवशीं सादर केली, त्या (गैबी मदती)वर विश्वास ठेवीत असाल तर (तुह्मांस या वांटणीवर अमल केला पाहिजे). आणि परमेश्वर सर्व शक्तिमान् होय. (व मुसलमानांचा हा विजयहि त्याच्याच सामर्थ्यामुळें झाला.)४१
हा तो वेळ होता कीं तुह्मीं (मुसलमान रणांगणाचे) अलिकडील टोंकावर होतां व ते (नास्तिक) पलिकडील टोंकावर; आणि (काफ-ल्याचे) स्वार (समुद्र कांठीं) तुमच्या पासून खालच्या बाजूस (हटून) होते. आणि जर तुह्मीं (उभय पक्षांनीं पहिल्यानेंच) आपसांत (लढाईचा) ठराव केला असता, तर तुमच्यां(-तून कोणा ना कोणा तरी पक्षा)कडून अवश्य करारभंग झालाच झाला असता. परंतु (परमेश्वरानें तुम्हांस एकमेकांशीं अचानक भिडविलें) यासाठीं कीं परमेश्वराला जें कांहीं करणें मंजूर होतें तें त्यानें पुरें करून दाखवावें. आणि हें कीं जो कोणी नाश पावेल त्यानें प्रमाण सिद्ध झाल्यावर नाश पावावें; आणि जो जगेल त्यानें प्रमाण सिद्ध झाल्यावर जगावें. आणि निःसंशय परमेश्वर जरूर (सर्वांचें) ऐकतो (व सर्व कांहीं) जाणतो. ४२.

---

(१) बद्रची लढाई आकस्मिक लढाई होती. उभय पक्षांतून कोणाचाहि लढण्याचा उद्देश नव्हता. इकडून मुसलमान लोक कुरेशी

(हे पैगंबरा! त्याच वेळेचा वृत्तांत हाहि होय कीं) जेव्हां परमेश्वरानें तुला स्वप्नांत नास्तिक थोडे करून दाखविले. आणि जर तो तुला त्या (नास्तिकां)स बहुत करून दाखविता, तर तुह्मीं (मुसलमानांनीं) अवश्य हिंमत खचली असतीं; आणि (लढाईचे) प्रकरणांतहि तुह्मीं जरूर आपसांत झगडूं लागता (कीं लढावें कीं न लढावें?) परंतु परमेश्वरानें (तुह्मांस नामर्दीच्या नामोशीपासून) वांचविलें. निःसंशय तो (लोकांच्या) मनांतर्गत गोष्टींशींहि वाकबगार होय. ४३. आणि (ह्याच लढाईंत) जेव्हां तुह्मीं (उभयपक्ष) एकमेकांशीं येऊन भिडलां तेव्हां (परमेश्वरानें) नास्तिकांस तुह्मां मुसलमानांच्या डोळयांत थोडे करून दाखविले, व नास्तिकांचे डोळयांत तुह्मां (मुसलमानां)स थोडे[1] करून दाखविले; यासाठीं कीं परमेश्वराला जें कांहीं करणें मंजूर होतें तें त्यानें पुरें करून दाखवावें. आणि (सरशेवटीं सर्व) कामांची मदार परमेश्वरावरच येऊन ठरते. ४४. अहो मुसलमानांनों! जेव्हां तुह्मीं (नास्तिकांचे) कोणा सैन्यांशीं भिडून जात जाल, तेव्हां

काफल्यावर चालून गेले व तिकडून अबुजहल हा काफल्याचे बचावासाठीं निघाला. काफला मुख्य मार्ग एकिकडे टाकून निघून पार झाला. दैवयोगानें दोन्ही लष्करांची भेटाभेट होऊन गेली; आणि मुसलमानांचा विजय झाला. ही लढाई झाली नसती तर प्रत्येक पक्ष आपल्या जागीं फुशारकी मिरविता व आपल्यालाच प्रबल समजता. आतां लढाई झाली तों सर्वांनीं पाहून घेतलें कीं खरोखरीं प्रबल कोण व अप्रबल कोण? आणि परमेश्वर कोणाचे पल्ल्यावर आहे?

(१) पृष्ट १२१ वरील अध्याय ३:१३ व्या महावाक्यांत आलेल्या मजकुराशीं येथें दिसण्यांत या वाक्याचा विरोध दिसतो परंतु खरीगोष्ट तशी नव्हे. कारण बद्रची लढाई सुरु होण्याच्या अगोदर, नास्तिकांस लढाईस तोंड देण्याचें उत्तेजन यावें म्हणून मुसलमान सैन्य होतें त्या पेक्षांहि त्यांस कमी दिसत होतें; आणि लढाई सुरू झाली तोंच ते त्यांना दुप्पट दिसूं लागले व त्यांच्या मनांत आपल्या मुसलमान शत्रुंची दहशत बसली आणि पैगंबरांनीं आश्वासन दिल्या प्रमाणें मुसलमानांचा विजय झाला.

खंबीर उभे राहा व परमेश्वराचें अतोनात स्मरण करा; कीं (अखेर) तुह्मीं कदाचित् (आपल्या मनोरथांत) सफल व्हाल. ४५. आणि तुह्मीं परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांचा हुकूम माना व आपसांत भांडूं नका, कीं (आपसांत भांडण केल्यानें) तुमची हिंमत मोडून जाईल व तुमची वाफ चालली जाईल; आणि (ह्मणूनच लढाईचीं संकटें) सहन करा. निःसंशय परमेश्वर सहनशिलांसंगतीं आहे. ४६. आणि जे लोक फुशारकींत येऊन व लोकांस डौल दाखवून आपापल्या घरांतून निघून उभे राहिले; व (नांदणूक अशी कीं लोकांस) परमेश्वराचे मार्गाहून अडथळा करतात; अशा (नास्तिक) लोकांसारखे तुह्मीं बनूं नका आणि जें कांहींहि हे लोक करितात तें परमेश्वराच्या (ज्ञानाच्या) अटोक्यांत आहे. ४७. आणि जेव्हां सैतानानें त्या (नास्तिकां)चीं कर्में त्यांना (उमदीं) सुशोभित करून दाखविलीं व (त्यांना) सांगितलें कीं आजमितीस लोकांत कोणी असा (शूरवीर) नाहीं कीं जो तुम्हांवर विजयी होऊं शकेल; आणि मीही तुमच्या पाठीवर आहें. मग जेव्हां दोन्हीं फौजा एकमेकांचे दृष्टीचे टप्यांत आल्या, तेव्हां तो आपल्या उलट्या पायीं चालता झाला व ह्मणूं लागला कीं मीं तुम्हांपासून अलिप्त आहें. तुम्हांला जे (दूत) दिसत नाहींत ते मला खचित दिसतात. निःसंशय मी तर परमेश्वराला भितों. आणि परमेश्वर शिक्षेंत फार कडक होय. ४८. (हा तो वेळ होता कीं) जेव्हां दांभिक लोक व ज्या लोकांच्या अंतःकरणांत (नास्तिकपणाचा) रोग होता ते ह्मणत होते कीं या(मुसलमानां)स तर त्यांच्या धर्मानें फसगतींत ठेविलें आहे; (पण मुसलमान फसगतींत नव्हेत तर त्यांचा परमेश्वरावर भरंवसा आहे.) आणि जो कोणी परमेश्वरावर भरंवसा ठेवील तर (तो मनाचा सबल असणारच. कारण, त्याच्या कुमकेस) परमेश्वर हा परम समर्थ (व) सत्यसंकल्प होय. ४९. आणि (हे पैगंबरा!) तूं जर (अशा वेळीं नास्तिकांची स्थिति) पाहशील तर (फार बरें होईल कीं) जेव्हां दूत (या) नास्तिकांचे प्राण हरण करतात (व) त्यांच्या तोंडांवर व पाठींवर (लाथाबुक्यांचा) प्रहार करीत जातात व (म्हणत जातात

कीं घ्या,) धगधगीत नरकाग्नीची शिक्षा तर चाखा. ५०. (नास्तिकांनों! ही सक्ती जी तुम्हांवर केली जात आहे) हा तुमच्या त्या (पापकर्मां)चा मोबदला होय कीं तुमच्या हातांनीं तीं पाहिल्यानेंच पुढें पाठविलीं आहेत. आणि (तुम्हीं या शिक्षेस पात्र आहां ; कां कीं) परमेश्वर तर (आपल्या) सेवकांवर कोणाहि तऱ्हेचा जुलूम करीत नसतो. ५१. (नास्तिकांनों!) 'फिरऔन'चे लोकांची व त्यांच्यापूर्वीं जे लोक होऊन गेले आहेत त्यांची जशी गत (झाली तशीच गत तुमचीहि झाली ;) कीं त्यांनीं परमेश्वराचे निशाण्यांस नाकारिलें; म्हणून परमेश्वरानें त्यांना त्यांच्या पापकर्मांबद्दल पकडलें. निःसंशय परमेश्वर फार बलवान् (असून) शिक्षेंत फार सक्त होय. ५२. ही (शिक्षा त्या लोकांस) यामुळें (दिली गेली) कीं जी देणगी परमेश्वरानें कोणाहि राष्ट्रास दिलेली असेल, जोंपर्यंत ते लोक आपणच आपल्या अंगीं असलेली योग्यता न बदलतील, तोंपर्यंत परमेश्वर (असा) नव्हे कीं (त्यांत कांहीं) फेरबदल करील; आणि (तशीच) यामुळें कीं परमेश्वर (सर्वांचें) ऐकितो (व सर्व कांहीं) जाणतो. (आणि ते त्याच्या दृष्टींत शिक्षेस पात्र होते.) ५३. (नास्तिकांनों!) 'फिरऔन'चे लोकांची व त्यांच्यापूर्वीं जे लोक होऊन गेले आहेत त्यांची जशी गत (झाली तशीच गत तुमचीहि झाली ;) कीं त्यांनीं आपल्या पालनकर्त्याचे निशाण्यांस पाखंड ह्मटलें; म्हणून आम्हीं त्यांना त्यांच्या पापकर्मांबद्दल नष्ट करून टाकिलें आणि 'फिरऔन'चे लोकांस गर्क करून टाकिलें. आणि (हे) सारे(चे सारेच फार) खोडसर लोक होते. ५४. परमेश्वरासमीप सर्व प्राण्यांत वाईट

(१) या स्थळीं परमेश्वरास हें सांगावयाचें आहे कीं नास्तिकांस शिक्षा देण्याचीं दोन कारणें झालीं. एक हें कीं त्या लोकांनीं खुद्द परमेश्वराचे देणगीवर लाथ मारली; दुसरें हें कीं परमेश्वर सर्वांचें ऐकितो व सर्वांचे स्थितीशीं वाकब आहे. त्यांतल्या त्यांत तो नास्तिकांच्या गोष्टीहि ऐकत होता व त्यांच्या मनांतील दुष्ट हेतु जाणत होता; यामुळें त्यानें नास्तिकांस शिक्षेस पात्र समजून त्यांना शिक्षा दिली.

(२) या ठिकाणीं नास्तिकांस सर्व प्राण्यांत वाईट ह्मटलें आहे; आणि दुसऱ्या एके जागीं म्हटलें आहे कीं 'हे लोक चतुष्पाद जनावरां-

म्हणजे जे लोक नास्तिकपणा करतात ते होत; तर ते (कोणाहि प्रकारें) विश्वासच धरणार नाहींत. ५५. ज्या लोकांशीं तूं (सलोख्याचा) करारमदार केलास; मग ते आपल्या करारमदाराला हरदम मोडून टाकितात व ते (वचनभंगाच्या दुष्परिणामासही) भीत नाहींत; ५६. मग जर अशा लोकांस तूं लढाईंत (हजर) पावशील, तर तूं (त्यांच्यावर असा जोर टाक कीं) त्यांच्यांत भागड पाडून, जे लोक त्यांच्या पाठीवर असतील त्यांचीहि दाणादाण करून सोड; कीं कदाचित् हे लोक (पराभवास भिऊन) बोध धरतील. ५७. आणि जर तुला कोणाहि लोकांकडून दगलबाजीचा अंदेशा असेल, तर समसमान[१] न्यायानें (त्यांचा करार उलट) त्यांच्याचकडे फेंकून दे. निःसंशय परमेश्वर विश्वासघातक्यांस दोस्त ठेवीत नसतो. ५८. आणि नास्तिकांनीं हें समजूं नये कीं ते (आमच्या तावडींतून) निवून गेले. ते कधींहि (आह्मांस) हरवूं शकत नाहींत. ५९. आणि (मुसलमानांनो! सैनिक) बलानें व घोडे बांधून ठेवण्यानें, जितकी तुमच्यानें होतां होईल तितकी नास्तिकांचे (सामन्या)साठीं तयारी ठेवा; कीं असें केल्यानें तुह्मीं परमेश्वराचे शत्रूंवर व खुद्द आपल्या शत्रूंवर (आपली) धाक बसवून ठेवाल, आणि (तशीच) त्यांच्यांशिवाय इतरांवरहि कीं ज्यांना तुह्मीं जाणत नाहींत; (पण) परमेश्वर त्यांच्या (स्थिती)शीं (खूप) वाकब होय. आणि तुह्मीं परमेश्वराचे मार्गांत जें कांहींहि खर्च कराल, तें तुह्मांला पुरें पुरें भरून दिलें जाईल; व (कोणाहि

सारखे होत किंबहुना त्यांच्याहूनहि जास्त बहकलेले.' जनावरांस विवेचक बुद्धि नाहीं म्हणून ते विचार करीत नाहीं. नास्तिकांस विवेचक बुद्धि आहे, पण तरीहि ते विचार करीत नाहींत; व ते विचार करीत नाहींत ह्मणूनच विश्वासहि धरीत नाहींत. बुद्धीनें काम घेतील तर ते अवश्य विश्वासहि धरतील.

(१) समसमान न्यायाचा अर्थ हा आहे कीं नास्तिक गैरसावध असतांना एकाएकीं त्यांच्याशीं असलेला तह न मोडला जावा; कांकीं ही दगलबाजी होय. तर त्यांना बजावून सांगा कीं आतां यापुढें तुमचा आमचा तह नाहीं ह्मणजे दोघांनाहि लढाईची तयारी करण्याचा अवकाश मिळावा.

तऱ्हेनेंच) तुमचा हक्क मारला जाणार नाहीं. ६०. आणि (हे पैगंबरा!) जर (नास्तिक) संपाकडे झुकतील तर तूंहि त्याकडे झुक व परमेश्वरावर भरंवसा ठेव. कारण, तोच (सर्वांचें) ऐकतो (व सर्व कांहीं) जाणतो. ६१. आणि जरी त्यांचा उद्देश तुझ्याशीं दगा करण्याचाहि असेल तरीदेखिल (तूं मुळींच पर्वा करूं नकोस) परमेश्वर तुला पुरा होय. (हे पैगंबरा!) तोच असा (परम समर्थ) होय कीं ज्यानें आपल्या साह्यानें व मुसलमानांद्वारें तुला पाठबळ दिलें. ६२. आणि त्यानें मुसलमानांचे मनांत परस्पर प्रीति उत्पन्न केली. जरी तूं पृथ्वींतील अवघे (खजीनेहि) खर्च करून टाकतास, तरीहि तूं त्यांच्या मनांत प्रीति न पैदा करूं शकतास. परंतु परमेश्वरच (होता कीं) त्यानें त्यांच्यांत प्रीति उत्पन्न केली. निःसंशय तो फार सामर्थ्यवान् (व) बुद्धिमान् होय. ६३. हे पैगंबरा! परमेश्वर व मुसलमान लोक जे तुला अनुसरतात ते, तुला पुरे होत. ६४. हे पैगंबरा! तूं मुसलमानांस (नास्तिकांशीं) लढण्याचें प्रोत्साहन दे; कीं जर तुह्मां (मुसलमानां)पैकीं सहनशील (व करारी) असे वीसहि असतील, तर ते दोनशें (नास्तिकां)वर जय पावतील. आणि जर तुह्मां (मुसलमानां)पैकीं (असे) शंभर असतील तर ते हजार नास्तिकांवर जय पावतील; कारण, हे (नास्तिक) असे लोक होत कीं जे (पारलौकिक प्रतिफलास) समजतच नाहींत; (कीं जेणें करून त्याचे प्रीत्यर्थ प्राणास मुकण्यास ते कचरणार नाहींत.) ६५. (मुसलमानांनों!) आतां परमेश्वरानें तुह्मांवरून (आपल्या हुकमांचें ओझें) हलकें करून टाकलें; आणि त्यानें जाणिलें कीं तुमच्यांत (अजून) कमजोरी आहे. तर तुह्मांपैकीं सहनशील (असे) शंभर असतील तर ते दोनशें (नास्तिकां)वर जय मिळवितील. आणि जर तुम्हांतून (असले) एक हजार असतील, तर ते परमेश्वराचे हुकमानें दोन हजार (नास्तिकां)वर जय मिळवितील. आणि परमेश्वर (युद्धाचे संकटांत जे) सहनशील अशा(लोकां)चा साथी होय. ६६. पैगंबर जोंपर्यंत देशांत (नास्तिकांशीं) रणकंदन न करील, तोंपर्यंत त्याचेपाशीं कैदी (यांचा भरणा) राहणें हें त्यास योग्य नाहीं.

(मुसलमानांनों!) तुह्मीं तर इहलौकिक मालमत्तेची आकांक्षा बाळगिता, आणि परमेश्वर (तुह्मांस) परलोक (व तत्संबंधीं देणग्या देऊं) इच्छितो. आणि परमेश्वर सामर्थ्यवान (व) बुद्धिमान् होय. ६७. जर परमेश्वराकडून (तुमच्या या अपराधाचे माफीचा) लेखी हुकूम पहिल्यानेंच (सादर) न होऊन चुकला असता, तर जें कांहीं तुम्हीं ('बद्र'चे कैद्यांपासून त्यांना सोडून देण्याचे ऐवजीं) घेतलें आहे त्या (अपराधाचे शासनां)त जरूर तुह्मांस मोठ्या शिक्षेनें पिडिलें असतें. ६८. पण, (असो,) जें कांहीं तुह्मांस लुटींत मिळालें आहे तें हलालाचें व शुद्ध समजून खा; आणि परमेश्वरा(चे कोपा)स भीत राहा (व त्याचे क्षमेची आशा धरून असा; कारण,) परमेश्वर क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय. ६९. हे पैगंबरा! ('बद्र'चे) कैदी जे (अद्यापि) तुमच्या (मुसलमानांच्या) हातीं आहेत, त्यांस तूं समजावून दे कीं जर परमेश्वर हें अनुभवील कीं तुमच्या अंतःकरणांत बरेपण आहे, तर जो (माल) तुम्हांपासून (हिरावून) घेतला गेला आहे त्याहूनहि उत्तम तो तुह्मांस देईल; व तुमचे अपराधहि क्षमा करील. आणि परमेश्वर क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय. ७०. आणि (हे पैगंबरा!) जर हे लोक तुझ्याशीं दगलबाजी करूं इच्छितील तर पूर्वींही ते परमेश्वराशीं दगलबाजी करून चुकले आहेत; ह्मणून (तिच्या शासनार्थ) त्यानें त्यांस (तुझ्या तावडींत) धरून दिलें. आणि परमेश्वर (सर्वांच्या स्थितीशी) वाकब (व) युक्तिवान् होय. ७१.

---

(१) बद्रचे लढाईंत शत्रूंचीं सत्तर माणसें धरून आलीं होतीं; व हे लोक मुसलमानांचें गणगोत होते. मुसलमानांत अद्यापि राज्यपद्धतीची स्थापनाहि झाली नव्हती; कीं हें कैद्यांचें प्रकरण पुढें आलें. पैगंबर साहेबांनीं साथीदारांचा सल्ला घेतला कीं या कैद्यांचें कसें काय करावें. कित्येकांनीं असें मत दिलें कीं खंड घेऊन त्यांना सोडून दिलें जावें; नवल नव्हे कीं हे लोक आस्ते आस्ते इस्लामच्या खुब्या समजून मुसलमान होऊन जातील. पैगंबर साहेबांचें मनहि पराकाष्ठेचें दयार्द्र होतें ह्मणून त्यांचेहि या लोकांशीं मतैक्य झालें व खंड घेऊन बंदीवानांस सोडून दिलें. परंतु कित्येकांचा अभिप्राय असा होता कीं हे लोक

ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व (धर्मप्रीत्यर्थ) स्वदेश त्याग केला आणि परमेश्वराचे मार्गांत आपलें धन व आपलें तन मन (खर्चीं) घालून जिहाद–धर्मयुद्ध–केलें; आणि ज्या लोकांनीं ('मुहाजिरीन' म्हणजे स्वदेशत्याग्यांस) थारा दिला व (त्यांची) मदत केली; हेच लोक एकमेकांचे वारस होत. आणि ज्या लोकांनीं विश्वास तर धरिला व (धर्मार्थ) स्वदेशत्याग केला नाहीं, तर तुह्मां (मुसलमानां)स त्यांच्या वारश्याशीं कोणतेंच कर्तव्य नाहीं; येथपर्यंत कीं स्वदेशत्याग करून तेहि (तुमच्यांत न) येतील. पण, जर धर्मा(चे बाबतीं)त ते तुमची मदत मागतील, तर तुह्मांस (त्यांची) मदत करणें आवश्यक होय; परंतु तुमच्या व ज्यांच्या दरम्यान (सलोख्याचें) करारबंधन असेल अशा लोकांचे विरुद्ध मात्र नव्हे. आणि जें कांहींहि तुह्मीं करितां तें परमेश्वर निरखून आहे. ७२. आणि जे नास्तिक आहेत ते एकमेकांचे वारस होत, (त्यांना एकमेकांचा वारसा

मुसलमानांचे कट्टे दुशमन आहेत, एकदां सुटले कीं पुन्हां फिसाद माजवितील; आतां ते आमच्या सपाट्यांत आले आहेत, त्यांचा सप्पा उडविणें हेंच उचित आहे. परमेश्वरानें कालानुकूल्याप्रमाणें याच अभिप्रायास पसंती दर्शविली. परंतु जें कांहीं व्हावयाचें होतें तें होऊन चुकलें होतें. यानें इतकें मात्र झालें कीं मुसलमानांस आपली चूक कळून आली व ते जागृत झाले. बाहेरून दिसण्यांत हे हुकूम सक्त वाटतात; पण जोंपर्यंत कोणी मनुष्य स्वतः लढाईत हजर नसेल तोंपर्यंत तो शत्रूंच्या अदावतीचा अंदाज लावूं शकत नाहीं व वेळेचें प्रयोजनहि जाणूं शकत नाहीं. यांत शंका नाहीं कीं सत्तर माणसांचे जीव वांचविणें हें दिसण्यांत दयेचें काम आहे; पण हे सत्तर फिसादखोर कदाचित् सत्तर हजार मनुष्यांचा खून करून टाकतील. सारांश हे हुकूम, इंग्रजींत ज्याला मार्शल लॉ अगर फौजी कायदा ह्मणतात तशाच कोटींतले होत; आणि त्याच्या प्रयोजनास सैन्याचे अधिकारीच खूप समजतात. मग जेव्हां मुसलमानांस त्यांची चूक दाखविली गेली, तेव्हां ते भ्याले कीं सारी कारवाई फुकट व निरर्थक झाली. यासाठीं लुटीच्या मालाविषयीं जे कुत्सित विचार येऊन पडले होते परमेश्वरानें त्यांचेंहि निराकरण केलें.

घेऊं द्या;) जर तुह्मीं असें न कराल, तर मुलखांत फितुर होऊन जाईल व मोठा फिसाद (माजेल). ७३. आणि ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व स्वदेशत्याग केला आणि परमेश्वराचे मार्गांत जिहाद्-धर्मयुद्ध-केलें; आणि ज्या लोकांनीं ('मुहाजिरीन' म्हणजे स्वदेशत्याग्यांस) थारा दिला व (त्यांची) मदत केली; हेच लोक पक्के मुसलमान होत. त्यांच्यासाठीं (पापांची) क्षमा व इज्जत-अब्रूचा शेर होय. ७४. आणि ज्या लोकांनीं मागून विश्वास धरिला व त्यांनीं स्वदेशत्याग केला; आणि तुह्मां (मुसलमानां) समागमें राहून जिहादही केलें; तर तेहि तुम्हांचपैकीं होत. आणि गणगोतें परमेश्वराचे लेखी हुकमाअन्वयें (परकियांपेक्षां) एकमेकां(चे वारश्या)चे जास्त हक्कदार होत. निःसंशय परमेश्वर सर्वज्ञानी होय; (त्यांतल्या त्यांत वारश्याचे तजविजीशीं तो वाकब होय.) ७५.

(१) म्हणजे तुह्मीं मुसलमान जर नास्तिकांस एकमेकांचा वारसा न घेऊं द्याल आणि आप्त संबंधाचे सबबीवर दावे पुढें आणाल, तर आज-पर्यंत धर्मामुळें नास्तिकांशीं झगडा होत होता; यापुढें वारसपणामुळें अदावत येऊन ठरेल व झगडे वाढतील. परंतु जर 'विलायत' म्हणजे वारसा, याचा अर्थ मदत व 'अवलिया' म्हणजे वारसदार, याचा अर्थ मदतगार असा केला जाईल तर त्या स्थितींत भाष्य असें करतां येईल कीं:— जर तुह्मीं मुसलमान आपसांत एकमेकांची मदत न करीत राहाल, तर दुशमन लोक गरीब मुसलमानांस कीं जे नास्तिकांत घेरून राहिले आहेत त्यांचा कोणी मदतगार नाहीं असें समजून छळीत राहतील आणि धर्मामुळें जी लढाई पेटली आहे तिची परंपरा चालूच राहील.

(२) प्रथमारंभीं जेव्हां मुसलमान स्वदेशत्याग करून मदिनेंत येऊन राहिले, तेव्हां पैगबर साहेबांनीं **मु**हाजिरीन म्हणजे स्वदेशत्याग करणारे **म**क्केकर किंवा फिरस्ते आणि **अ**नसार म्हणजे मदतगार, **म**दिनेकर यांच्यांत बंधुत्व काईम केलें होतें व एकमेकांस एकमेकांचा वारसही ठरविला होता. या साठीं कीं **मु**हाजिरीन लोकांस द्रव्यासंबंधीं अडचण भासत होती. मग जेव्हां इस्लामचा विजय झाला व **मु**हाजिरीन लोकांस परमेश्वरानें श्रीमंत केलें तेव्हां फक्त गणगोतांत वारश्याचा कायदा चालू राहिला; आणि फिरस्ते व मदतगार यांचा परस्पर वारसपणाचा कायदा तहकूब झाला.

अध्याय ९ वा.

सूरतु–त्तौबा.

हा अध्याय मदिनेंत प्रकट झाला. ह्यांत १२९ आयात वा महावाक्यें आहेत. हजरत पैगंबर साहेबांस वेळोंवेळीं ज्या वाक्यांचें प्रकटीकरण झालें त्यांत हा सर्वांत शेवटचा अध्याय होय. या अध्ययाचे आरंभीं 'बिस्मिल्ला' ह्मणजे—

परम दयाळू आणि कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

हें दयामय मंगलाचरण आलें नाहीं, त्याचें कारण हें कीं अध्यायांची रचना पैगंबर साहेबांचे हातून झालेली आहे; आणि अध्याया अध्यायाच्या वेगळेपणाची ही एक निशाणी आहे. पैगंबर साहेबांचे साथीदारांस कुर्‌आनाच्या अध्यायांची मांडणी करते वेळीं याची चौकशी झालेली नव्हती कीं हा अध्याय स्वतंत्र अध्यायच आहे किंवा त्याचीं वाक्यें इतर अध्यायांचे अंश आहेत. परंतु त्या अध्यायाच्या वाक्यांचा अर्थ मागील 'सूरतुल–अन्फाल' या अध्यायाशीं मिळता जूळतासा होता ह्मणून त्याच्या अनुरोधानें हा अध्याय, 'अन्फाल'चे मागें ठेवण्यांत आला. पण जास्त ख़बरदारीचे दृष्टीनें याच्या आरंभीं 'बिस्मिल्ला' लिहिली नाहीं; कीं इतर अध्यायाप्रमाणें तो वेगळाच अध्याय समजला जाऊं नये. धन्य! धन्य! ह्या सात्विक लोकांनीं या ईश्वरवाणीचें कोठवर तरी संरक्षण केलें कीं अध्यायांचे वर्गीकरणांतहि त्यांनीं आपलें मत चालविलें नाहीं. तर त्यांतील वाक्यांत घालघुसड व ढवळाढवळ करण्याची गोष्टच कशाला? ह्याचें नांव 'सूरतु–त्तौबा' ह्मणजे पश्चात्तापाचें प्रकरण असें आहे.

ज्या मूर्तीपूजकांशीं तुह्मीं (मुसलमानांनीं सलोख्याचा) करारमदार करून ठेविला होता, (आतां) परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांजकडून त्यांना अभयदान होय. १. तर (हे मूर्तीपूजकहो! सार्वजनिक शांततेचे) चार महिने मुलखांत तुह्मीं हिंडा फिरा; आणि हें जाणून असा कीं तुह्मीं परमेश्वराला (कोणाहि तऱ्हेनेंच) हरवूं न शकाल; आणि हें कीं (अखेर) परमेश्वर नास्तिकांस (मुसलमानांचे हस्तें जगांत) फजित करणारच. २. आणि बड्यां यात्रेच्या दिवशीं, परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांजकडून लोकांस (कळविण्यासाठीं सदर) जाहीरनामा पुकारला जातो कीं परमेश्वर मूर्तीपूजकांपासून अलिप्त आहे व (तसाच) त्याचा पैगंबरहि. मग (हे मूर्तीपूजकहो!) तुह्मीं जर पश्चात्ताप कराल तर हें तुमच्याठायीं बरें होय. आणि जर (आतांहि परमेश्वर व पैगंबर यांजकडून) तोंड फिरवूनच राहाल; तर जाणून घ्या कीं तुह्मीं परमेश्वराला (कोणाहि तऱ्हेनेंच) हरवूं शकणार नाहीं आणि (हे पैगंबरा!) नास्तिकांस दुःखदायक शिक्षेची खुषखबर ऐकवून दे. ३. पण ज्या मूर्तीपूजकांशीं तुह्मीं (मुसलमानांनीं सलोख्याचा) करारमदार करून ठेविला होता, नंतर त्यांनीं (तो पुरा करण्यांत) तुह्मांशीं कोणतीच कसर ठेविली नाहीं व त्यांनीं कोणा एखाद्याला तुमच्या विरुद्ध पाठबळहि दिलें नाहीं, ते अपवादात्मक होत. तर त्यांच्याबरोबर जो करारमदार आहे तो, त्यांच्या(शीं जी मुद्दत ठरली होती त्या) मुदतीपर्यंत पुरा करा. कारण, जे लोक (वचनभंगाविषयीं) जपतात त्यांस परमेश्वर प्रीय ठेवितो. ४. मग जेव्हां (शांतता व) आदरसन्मानाचे महिने लोटून जातील तेव्हां मूर्तीपूजकांस जेथें कोठेंहि तुह्मीं पावाल तेथें त्यांचा सप्पा उडवा, व त्यांची धरपकड करा व त्यांना

---

(१) लोकांत असें मशहूर आहे कीं शुक्रवारीं हज्ज-यात्रा होईल तर तो हज्जे-अकबर ह्मणजे बडी किंवा महा-यात्रा होय. परंतु शास्त्रांत यास आधार नाहीं. शास्त्रांत कोणत्याहि हज्जला 'हज्जे-अकबर' बोललें जातें; कां कीं एक प्रकारचा हज्ज 'उमरा'हि होय. पण तो तीर्थाप्रमाणें केव्हांहि होऊं शकतो. त्याच्या उलट मशहूर हज्ज हाच हज्जे अकबर होय व त्यांत लोकांचा मोठा जमाव होत असतो.

वेढून टाका आणि प्रत्येक पाळतीचे जागीं त्यांना टपून बसा. मग जर ते लोक पश्चात्ताप करतील व नमाज पढतील व जकात देतील तर तुह्मीं त्यांची वाट मोकळी सोडा (ह्मणजे त्यांच्या वाटेस जाऊं नका). कारण, परमेश्वर क्षमाकर्ता व दयाळू होय. ५. आणि (हे पैगंबरा!) मूर्तीपूजकांतून जर कोणी मनुष्य तुझा आश्रय मागील, तर तूं त्याला आश्रय दे; येथपर्यंत कीं तो (सुखासमाधानानें) ईश्वर-वाणी ऐकून (व समजून) घेईल. तदनंतर तूं त्याला त्याच्या अभयाचे जागीं (परत) पोंचता कर. ही (सवलत त्या लोकांचे ठायीं करणें) यासाठीं (अवश्यक) होय कीं हे लोक (इस्लामच्या हकीकतीशीं) वाकब नाहींत. ६. परमेश्वरापाशीं व त्याच्या पैगंबरापाशीं मूर्तीपूजकांचा (सलोख्याचा) करारमदार (विश्वसनीय) कसा होणार (कीं त्यांनीं वचनभंग करून आपणच आपला अभरंवसा करून घेतला)? परंतु ज्या लोकांशीं तुह्मीं (मुसलमानांनीं) 'मस्जिदेहराम' (म्हणजे 'काबा'गृहा) जवळ ('हुदेबियां'त सलोख्याचा) करारमदार केला होता; (व त्यांनीं अद्यापि तो मोडला

(१) प्रथमत: इस्लाम कमजोर होता; येथपर्यंत कीं मुसलमानांनीं आपापला देश सोडून हबश ह्मणजे अबिसीनिया येथें जाऊन आश्रय घेतला. आणि पैगंबरहि मक्केंत राहूं शकले नाहींत व निरुपाय होऊन मदिनेस जाऊन राहिले. मग येथें आल्यावर स्वधर्माचें स्वातंत्र्य काईम ठेवण्यासाठीं व स्वसंरक्षणास्तव लढायांस सुरवात झाली. हिजरी सनाचे सहावे वर्षी पैगंबर साहेबांनीं 'उमरा' ह्मणजे तीर्थ करण्यासाठीं मक्केस जाण्याचा बेत केला. कुरेशी मूर्तीपूजकांनीं त्यांस पुढें पाऊल टाकूं दिलें नाहीं व पैगंबर साहेबांनीं आपल्या साथीदारांसह हुदेबीया मुकामीं तळ दिला; आणि मक्केकरांबरोबर समेटाचें बोलणें होऊं लागलें. अखेर फार मुष्किलीनें समेट झाला व तोहि अपेश-दायक कीं पैगंबर साहेबांस 'उमरा' केल्यावांचून परतणें भाग पडलें. आणि असें ठरलें कीं मुसलमानांनीं येत्या वर्षी ही तीर्थ यात्रा पुरी करावी; अशा अटीवर कीं त्यांनीं तलवारी म्यानांत घालून मक्केंत दाखल व्हावें, तीन दिवसापेक्षां जास्त राहूं नये, व लढाई दाहा वर्षे तहकूब राहावी.

नाहीं) तर जोंपर्यंत ते लोक तुह्मांशीं सरळ राहतील तोंपर्यंत तुह्मींहि त्यांच्याशीं सरळ राहा. कां कीं जे लोक (वचन भंगाविषयीं) जपतात त्यांस परमेश्वर प्रीय राखतो. ७. (मूर्तीपूजकांचा करारमदार) कसा

मध्यंतरी मक्केकरांतून कोणी मुसलमानांस जाऊन सामील होईल तर तो परत केला जावा आणि कोणी मुसलमान स्वधर्मत्याग करून मक्केस चालला जाईल तर मुसलमानांनीं त्याची मागणी करूं नये. या समेटाची सूचनाहि पैगंबर साहेबांकडून झाली होती व त्याच्या अटी-वरून दिसत होतें कीं मुसलमानांनीं दबून समेट केला. या समेटांत एक गोष्ट हीहि होती कीं कोणाहि पक्षानें प्रतिपक्षाचे मिलाफ्यांशीं लढूं नये व त्याच्या शत्रूंची मदतहि करूं नये. मुसलमान तर हा समेट पसंत करीत नव्हते. ही तर पैगंबर साहेबांचीच सौम्यवृत्ती व दूरदृष्टी होती कीं संप घडून आला. परंतु कुरेशी लोकांच्या हाडीं माशीं द्वेष खिळलेला होता; ते उघड उघड नाहीं तर आंतल्याआंत मुसलमानांचे विरुद्ध खटपट करीत राहत. याच धांधलींत तीन वर्षें निघून गेलीं. ह्या अवधींत मुसलमानांचें सैन्य बळावलें होतें व त्यांनीं बहुतेक अरब घराणीं वश करून घेतलीं होतीं. पैगंबर साहेबांनीं अखिल अरबी द्विपकल्पाशीं मुसलमानांचा व्यवहार चोखा ठेवूं इच्छिलें. ह्मणून हिजरी सनाचे ९ व्या वर्षीं पैगंबरांनीं मक्का शहरांत हज्जचे दिवशीं हजरत अबुबकर व हजरत अली यांस पाठवून असा जाहीरनामा दिला कीं आजपासून पुढें मूर्तीपूजकांशीं आह्मां मुसलमानांस कांहीं संबंध नाहीं. ज्यांशीं संप आहे व ज्यांनीं संपाच्या अटी मोडल्या नाहींत, त्यांच्याशीं संपाचे मुदतीपर्यंत संप कायम राहील; त्यांच्याशिवाय ज्यांनीं संपाच्या अटी मोडून टाकिल्या अगर ज्यांशीं संपच नाहीं त्यांना चार महिन्यांचा अव-काश दिला जातो या अवधींत त्यांनीं मुसलमानांची ताबेदारी पत्करावी किंवा लढाईस तयार व्हावें. या अध्यायाचे वाक्यांवरून दिसण्यांत मुसल-मानांकडून एक प्रकारची सक्ती जाहीर होते. पण जो समाज वीस वर्षां पर्यंत इजा दुःख, बेहुरमती व जाचजुलूम सोशीत राहिला असेल व हल्लीं परमेश्वर त्याला स्वसंरक्षणाचें सामर्थ्य देईल; तर आह्मीं समजत नाहीं कीं तो शत्रूंशीं या हुकमाहून अधिक काय करूं शकतो?

(विश्वसनीय होऊं शकतो?) आणि (त्यांची परिस्थिती ही आहे कीं) जर (हे लोक) तुह्मां (मुसलमानां)वर वर्चस्व पावतील, तर ते तुमच्या संबंधानें आप्तपणाचा मान ठेवणार नाहींत व (तसाच) करारमदाराचाहि नाहीं, ते आपल्या तोंडीं (गोष्टींनीं) तर तुह्मांस खुष (खुष) करून टाकतात, पण त्यांचीं अंतःकरणें (त्या गोष्टी) नाकारितात. आणि त्यांच्यांत बहुतेक (असे होत कीं जे आपणच बोलतात व आपणच त्यांतून) निघून पळतात. ८. हे लोक (जगिक वैभवास भुलून) परमेश्वराचे निशाण्यांचे मोबदला थोडासा (ऐहिक) लाभ पत्करून परमेश्वराचे मार्गाहून (लोकांस) प्रतिबंध करूं लागले. हे लोक जीं कामें[1] करितात तीं (कितीतरी) वाईट होत! ९. कोणाहि मुसलमानासंबंधानें ते आप्तपणाचा विचार ठेवीत नाहींत व ना करारमदाराचाच; आणि हेच लोक मर्यादेचें उल्लंघन करणारे होत. १०. मग (मुसलमानांनों!) जर हे लोक (नास्तिक्य व मूर्तीपूजेपासून) पश्चात्ताप पावतील व नमाज पढतील व जकात देतील, तर धर्मांत ते तुमचे बंधु होत. आणि जे लोक समंजस आहेत त्यांच्याकरतां आम्हीं (आपल्या) निशाण्या सविस्तर वर्णितों. ११. आणि जर हे लोक करार केल्या मागून आपल्या शपथा मोडून टाकतील व तुमच्या धर्माची कुटाळी करतील, तर (या) नास्तिकपणाचे पुढाऱ्यांच्या शपथा कांहींच (विश्वासास पात्र) नाहींत; म्हणून त्यांच्यांशीं तुह्मीं (खूप) लढा; कीं हे लोक कदाचित् (आपल्या खोडसाळपणापासून) मागें घेतील. १२. (मुसलमानांनों!) तुह्मीं अशा लोकांशीं (सर्व सामर्थ्य खर्चून) कां

विघाड आहे पण दरेक गोष्टींत न्याय व सौम्यता दिसून येते. धोका नाहीं, दगा नाहीं, डावपेंच नाहीं.

(१) या प्रकारचा दोष बहुतांशीं यहुद्यांस दिला गेला आहे; कीं ते लोक तौरात पुस्तकांत फेरफार करण्यांत फार धीट होते. परंतु येथें पूर्वापर संदर्भावरून ते मूर्तीपूजक असावेत असें दिसतें. सारांश, **म**आलिमुत्—तन्जील नामक कुराण भाष्याचे कर्ते लिहितात कीं **अ**बुसुफयान यानें आपलीं हिमाईत करणाऱ्या लोकांस भाकर देऊन व त्यांचे पोट पोसून पोसून इस्लामधर्म स्वीकारण्यापासून अडवून ठेविलें.

म्हणून लढूं नये कीं ज्यांनीं आपल्या शपथा मोडून टाकल्या व पैगंबरास काढून लावण्याचा बेत केला आणि तुह्मांशीं (कुरापतहि) प्रथम त्यांनींच सुरू केली? का तुह्मीं त्या लोकांशीं भितां? मग जर तुह्मीं विश्वासू आहां तर परमेश्वर (याहूनही) अधिक हक्क ठेवितो कीं तुह्मीं त्याला भ्यावें. १३. या लोकांशीं तुम्हीं (बेलाशक) लढा; परमेश्वर तुमच्या हातून यांना शिक्षा देईल व यांना फजित करील व यांवर तुह्मांस जय देईल आणि मुसलमान समाजाचें काळीज थंड करील. १४. आणि त्यांच्या मनांत (नास्तिकांकडून) जो राग (भरला) आहे त्या (चे बोचणी)चेंहि तो निरसन करून टाकील. आणि परमेश्वर ज्याचा पाहिजे असेल त्याचा पश्चात्ताप मान्य करील; आणि परमेश्वर (सर्वांचे स्थितीचा) ज्ञाता (व) सत्यसंकल्प होय. १५. (मुसलमानांनों!) कां तुह्मीं असें समजून ठेविलें आहे कीं तुह्मीं (एरवींच) सोडून दिलें जाल; आणि अजून परमेश्वरानें अशा लोकांस (संकटांतून चांगलें तावून सुलाखून) पाहिलें सुद्धां नाहीं कीं तुमच्यांतून जे धर्मयुद्ध करतील आणि परमेश्वर व त्याचा पैगंबर व मुसलमान लोक यांस सोडून अन्य कोणाला जिवींचा मित्र न पत्करतील? आणि जें कांहींहि तुह्मीं लोक करीत आहां परमेश्वराला त्याची (सर्व) खबर होय. १६. मूर्तीपूजकांस कोणी हक्क नाहीं कीं त्यांनीं (आपल्यासारख्या नास्तिकांशीं) परमेश्वराच्या मशीदी आबाद राखव्यात आणि (आपल्या आचार-विचारांनीं) आपणच आपल्याविरुद्ध नास्तिकपणाची साक्षहि पटवीत जावी. हेच लोक होत कीं ज्यांचें केलें सवरलें (सर्व) अक्रीत झालें आणि हेच लोक निरंतर नरकाग्नींत राहणारे होत. १७. (वास्तविक पाहिलें तर) ज्यानें परमेश्वर व शेवटचे दिवसावर विश्वास ठेविला आणि नमाज पढत व जकात देत राहिला आणि ज्यानें परमेश्वराशिवाय कोणाचेंच भय बाळगिलें नाहीं, तोच मात्र परमेश्वराच्या मशीदी आबाद राखतो. तर अशा लोकांसंबंधीं उमेद केली जाऊं शकते कीं ते (सरशेवटीं) अशा लोकांत (जाऊन सामील) होतील कीं जे सन्मार्गास लागून चुकले. १८. कां तुह्मीं लोकांनीं 'हाजी' लोकांस पाणी पाजणें व आदरस-

न्मानाची मशीद (म्हणजे 'काबा'गृह) आबाद राखणें या गोष्टींस, जो मनुष्य परमेश्वरावर व शेवटच्या दिवसावर विश्वास ठेवितो व परमेश्वराचे मार्गांत युद्ध करितो, त्याच्या (सेवे) सारखें समजून घेतलें? परमेश्वराजवळ तर हे (लोक एकमेकांच्या) बरोबर नव्हेत. आणि परमेश्वर जालीम लोकांस सरळमार्ग दाखवीत नसतो. १९. ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व (धर्मप्रीत्यर्थ) स्वदेश त्याग केला आणि आपलें धन व आपलें तनमनें खर्ची घालून परमेश्वराच्या मार्गांत युद्ध केलें, (हे लोक) परमेश्वरासमीप दर्जांत सर्वांहून मोठे होत; आणि हेच (आपलें) सार्थक्यहि करून घेणारे होत. २०. यांचा पालनकर्ता यांना आपल्याकडून दया व सुप्रसन्नता यांची व अशा बागा (मध्यें राहण्या)ची खुष खबर देतो कीं ज्यांत त्यांना कायमचें सुख (प्राप्त) होईल. २१. (आणि हे लोक) त्या बागांत सदासर्वदा राहतील. निःसंशय परमेश्वरासमीप (पुण्याईचें) मोठें प्रतिफल होय. २२. अहो मुसलमानांनों! जर तुमचे बाप व तुमचे भाऊ हे विश्वासापुढें नास्तिकपणास प्रीय जाणतील, तर तुह्मीं त्यांना (आपले) स्नेही बनवूं नका. आणि जो कोणी तुह्मांपैकीं त्यांच्याशीं मित्राचार ठेवील; तर हेच लोक (परमेश्वरासमीप) आज्ञाभंजक होत. २३.

(१) हजरत अब्बास हे पैगंबर साहेबांचे चुलते होते; पण त्यांनीं मक्का शहर जिंकलें गेलें तेव्हां विश्वास धरिला. आणि हजरत अली हे पैगंबर साहेबांचे चुलत भाऊ व जामात होते; त्यांनीं सर्वांत प्रथम विश्वास धरिला, पैगंबर साहेबांबरोबर स्वदेश त्याग केला व धर्मार्थ युद्ध केलें. ह्मणून हजरत अलीची इस्लाम धर्माविषयींची सेवा अधिक होती आणि जवळचा आप्त संबंध हजरत अब्बासचा होता. याशिवाय हाजी लोकांस पाणी पाजणें व काबागृहाची सेवाचाकरी करणें या गोष्टींसहि ते आपली प्रतिष्ठा समजत होते. या वाक्यांत इस्लामचे सेवाचाकरीची श्रेष्ठता उल्लेखलेली आहे.

(२) तनमन खर्ची घालणें ह्मणजे स्वतःआपण लढाईंत सामील होणें आणि धन खर्ची घालून युद्ध करणें ह्मणजे धर्मयोध्यांच्या खर्चवेंच्या बद्दलची जबाबदारी घेणें.

(हे पैगंबरा! तूं मुसलमानांस समजावून) सांग कीं जर तुमचे वडील व तुमचीं मुलेंलेंकरें व तुमचीं भावंडें व तुमच्या बायका व तुमचे कुटुंबी, आणि तुह्मीं जी कमाविली आहे ती धनदौलत व उदीमव्यापार ज्याच्या मंदीचा तुह्मांस अंदेशा होतो तो आणि नांदतीं घरें ज्यां(त राहण्या)ची तुह्मांस आवड वाटते (हीं सर्व) परमेश्वर व त्याचा पैगंबर आणि परमेश्वराचे मार्गांत युद्ध करणें यांजपेक्षांहि तुह्मांस प्रीयतर असतील, तर (किंचित्) दम धरा येथपर्यंत कीं जें कांहीं परमेश्वराला करणें आहे तें (तुह्मांसमोर) आणून हजर करील. आणि परमेश्वर (आपला) आज्ञाभंग करणाऱ्या लोकांस सन्मार्गाची बुद्धि देत नसतो. २४. (मुसलमानांनों!) परमेश्वर अनेक स्थलीं तुमची मदत करून चुकला आहे, आणि (प्रामुख्यें करून) 'हुनैनें'(चे लढाई)च्या

---

(१) या वाक्यांत आरंभींचे मुसलमानांसाठीं मोठी सक्ती आहे असें वरवर पाहणारांस कदापि दिसेल; पण तसें मुळींच नव्हें. कारण ईश्वरप्रेम जें मनुष्यांचें अंतिम साध्य तें त्यानें नित्य डोळ्यापुढें ठेवून मग प्रपंचसंबंधीं कामें पाहण्यास अडचण नाहीं; पण जो कोणी, परमेश्वर व त्याचा पैगंबर व ईश्वरधर्मसंरक्षण या गोष्टीपुढें जगिक वैभवास प्रीय जाणील तर तो आज्ञाभंजकांत लेखला जाईल. गोत्रसंबंधाची पर्वा न बाळगितां मुसलमान, ईश्वराज्ञेवर टिकून राहिले; ह्मणूनच त्यांचा समाज बळावला व नास्तिकांचे घोळचे घोळ मुसलमान होत गेले. अशा रीतीनें मुसलमानांस फार वेळ गोत्रसंबंध वर्जण्याचें कारण राहिलें नाहीं.

(२) **हुनैन** हें **मक्का** व **ताएफ** यांच्या दरम्यान एक स्थल आहे. **मक्का** जिंकिल्यावर पैगंबर साहेबांस अशी बातमी लागली कीं नास्तिक लोक **हुनैन** मुक्कामीं लढाईकरितां गोळा होत आहेत. तेव्हां पैगंबर साहेब स्वतः, **मुहाजिरीन** म्हणजे फिरस्ते व **अन्सार** उर्फ मदतगार हे मिळून दहा हजार मुसलमान आणि दोन हजार **मक्केंतील** नवे मुसलमान असें सैन्य घेऊन त्यांच्यावर चालून गेले. सैन्यास एका पर्वताचे खिंडींतून जावयाचें होतें. रस्ता अरुंद असल्यामुळें थोडीं थोडीं माणसें खिंडींतून जाऊं शकत होतीं; आणि **हवाजन** जातीचे लोक खिंडीच्याजवळ मुसलमानांच्या पाळतींत लागून होते. संधि साधून ते त्यांच्यावर तुटून पडले व

दिवशीं कीं जेव्हां तुमच्या (संख्या)बाहुल्यानें तुह्मांस गार्विष्ट करून सोडलें होतें (कीं आह्मीं बहुत आहों); तर तें (वैपुल्य) तुमच्या कांहींच कामा आलें नाहीं. आणि जमीन (इतकी) ऐसपैस असतांहि ती तुह्मांस संकुचित होऊं लागली. तदनंतर तुह्मीं पाठ फिरवून पळ काढलांत. २५. मग परमेश्वरानें आपल्या पैगंबरावर व (तशीच) मुसलमानांवर आपल्याकडून शांति उतरली, आणि (तुमच्या कुमकेस दूतांचीं) अशीं सैन्यें पाठविलीं कीं जीं तुम्हांला दिसून येत नव्हतीं; आणि (अखेर) नास्तिकांस त्यानें शिक्षा दिली. आणि नास्तिकांचें हेंच प्रतिफळ होय. २६. मग या पश्चात परमेश्वर ज्याचा इच्छील त्याचा पश्चात्ताप मान्य करील. आणि परमेश्वर क्षमाकर्ता व दयाळू होय. २७. अहो मुसलमानांनों! मूर्तीपूजक हे तर (निवळ) गलिच्छ होत. तर ह्या वर्षापश्चात, त्यांनीं आदरसन्मानाच्या मशीदी (म्हणजे काबागृहा)-चे जवळहि फिरकूं नये. आणि जर (त्यांच्याशीं देवघेव व दळणवळण बंद झाल्यामुळें) तुह्मांस दारिद्र्याचा अंदेशा वाटेल तर (पक्का विश्वास ठेवा कीं) परमेश्वर इच्छील तर तो तुह्मांस आपल्या औदार्यानें श्रीमंत करील. निःसंशय परमेश्वर (सर्वांच्या मनोभावना) जाणता (व) सत्यसंकल्प होय. २८. पुस्तक दिलें गेलेल्या लोकांपैकीं,

मुसलमानांचे पाय उखडून गेले. मक्केहून निघतांना कित्येक मुसलमानांस असा गर्व होता कीं आतां आम्हीं इतके बहुत आहोंत नास्तिकांवर जरूर विजय पावूं. गर्व हा ईश्वरनिष्ठेस विघातक होता. ह्मणून पराजय होऊन मुसलमानांस त्याचें शासन मिळालें. हुनैनमध्यें जरी प्रथमतः पराभव झाला; येथपर्यंत कीं लोक पेगंबर साहेबांस सोडून पळाले तरी हजरत अब्बास पैगंबरांबरोबर होते, त्यांचा आवाज फार मोठा होता त्यांनीं ललकारतांच मुसलमान पुन्हां गोळा झाले व लढाई त्यांनीं जिंकिली.

(१) यहुदी व खिस्ती यांस तर पुस्तक दिलें गेलेल्या लोकांपैकीं गणिलेंच आहे; पण अबदुरहमान बीन औफ यांच्या हजरत उमरचे हुजुरांत निश्चयपूर्वक निवेदनाप्रमाणें, हजरत मोहंमद पैगंबरांनीं, बहरैनकडील हजर नामक गांवांतील पार्सी लोकांसहि (हजरत इब्राहीम पैगंबरास प्रकट झालेले दिव्य आज्ञालेख अगर तशाच कोणा पुस्तकांवर त्यांच्या धर्माची

जे परमेश्वराला (जसें मानिले पाहिजे तसें) मानीत नाहींत व (तसेंच) शेवटल्या दिवसालाहि नाहीं; आणि परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांनीं ज्या (वस्तु) निषिद्ध केल्या आहेत त्यांस ते निषिद्ध समजत नाहींत व सत्य धर्माचा अंगिकार करीत नाहींत, (मूर्तिपूजकांव्यतिरिक्त) अशा (लोकां)शींहि तुह्मीं लढा; येथपर्यंत कीं क्षुल्लक होऊन ते (आपल्या) हातानें जेझिया देतील. २९. आणि यहुदी म्हणतात

स्थापना होती ह्मणून) पुस्तक दिलें गेलेल्या लोकांत लेखिलें आहे. मुसलमानांस ज्या आचरणाची व विवाहसंबंध वगैरेची मुभा यहुदी व ख्रिस्ती लोकांशीं आहे तीच त्यांना पार्सी लोकांशींहि असली पाहिजे. (पाहा तफसीरे बैजावी) हे सर्व ह्मणावयास तर एका परमेश्वराला व शेवटच्या दिवसालाहि मानतात; पण जसें मानिलें पाहिजे तसें मानीत नाहींत. कारण, ख्रिस्ती हे तीन वा त्रिस्वरूपात्मक ईश्वर मानतात व येशूख्रिस्तास परमेश्वराचा पुत्र ह्मणतात. यहुदी ह्मणतात कीं अझरा किंवा ओझैर हे शंभर वर्षें मृत दशेंत राहून परमेश्वरानें त्यांना पुन्हां सजीवन केलें तेव्हां बख्तनस्सर (Nebuchadnazzar) बादशहाचे अमदानींत, तौरात उर्फ पवित्र शास्त्र नष्ट वा विस्मृत झालें होतें. तें अझरांनीं आपल्या स्मरणावरून पुनरपि रचिलें. ह्मणून तत्कालीन यहुद्यांस आश्चर्य वाटून ते ओझैर यांस परमेश्वराचा पुत्र ह्मणू लागले. आतां राहिले पार्सी, ते ह्मणावयास तर ह्मणतात कीं परमेश्वर सर्व शक्तिमान आहे; या शिवाय यझदान हा सत्य व पुण्य यांचा निर्मिता व स्वतंत्र पुरस्कर्ता आणि अहरमन हा असत्य व पाप यांचा निर्मिता व स्वतंत्र पुरस्कर्ता आहे असेंहि ते मानतात. पण या परस्पर विरोधी अशा स्वतंत्र व्यक्तया सृष्टीच्या आरंभीं मानिल्या, तर सृष्टि ही त्या उभयपक्षांच्या बलश्रेष्टतेच्या प्रमाणानें निर्माण झाली असती किंवा नसती. तर ज्याअर्थीं सृष्टि निर्माण झालीच आहे त्या अर्थीं सत्याचाच जय झाला व असत्य ह्मणजे अहरमनचें स्वातंत्र्य नष्ठ झालें. तर सृष्टिकर्ता परमेश्वर एकच, सर्वशक्तिमान, स्वतंत्र व प्रतिस्पर्धी-विरहित असा होय. शिवाय दोन स्वतंत्र व्यक्त्या मानणें हें ईश्वराचे सर्व शक्तिमान होण्यास विरोधक आहे. तर खरें पाहू जातां या लोकांचें परमेश्वराला मानिलें पाहिजे तसें मानणें नव्हे; अतएव त्यांचें शेवटचे दिवसाचें मानणेंहि बरोबर नव्हे.

(१) प्राचीन काळापासून नेहमीं असें चालत आलें आहे कीं बादशाह किंवा राजा आपल्या रयतेपासून कर वा सारा वसूल करवितो. मग जो

कीं 'ओझैर' परमेश्वराचा पुत्र आहे; आणि खिस्ती म्हणतात कीं परमेश्वराचा पुत्र आहे. हें त्यांचें आपल्या तोंडांचें बोलणं ते (आपल्या) पूर्वी जे नास्तिक (होऊन गेले) आहेत त्य बोलण्याची धाटणी उचलूं लागले. परमेश्वर त्यांना गारत (पाहा तर!) कोठल्याकोठेंच ते बहकले चालले जातात! या लोकांनीं परमेश्वराला सोडून आपल्या विद्वानांस व संन्याशांस आणि 'मर्यम'चा पुत्र 'खिस्त' यास प्रभु मानिलें. वास्तविक पाहतां, (आम्हांकडून) त्यांना एवढाच हुकूम दि होता कीं त्यांनीं एकाच परमेश्वराची भक्ति करीत रहावें; शिवाय (अन्य) कोणी उपास्य नाहीं. तो त्यांच्या सरकतदार

राजा पुण्यशील व प्रजावत्सल असतो तो रयतेचा फायदा व आराम ज्या अशा कामीं त्याचा विनियोग करितो. उदाहरणार्थ, रस्ते, शाळा, वगैरे बनवितो. आणि जो विलासी व स्वार्थी असतो तो रयतेपासून घे पाचा माल गपापा खर्च करितो म्हणून त्याचें राज्य कमजोर व रयत होते. त्याच्यापाशीं ना फौजफांटा असतो व ना पोलीस; आणि अपक्ष निस्पृह न्यायकोर्टेंहि नसतात. जझिया हाहि अशाच प्रकारचा क कीं जो मुसलमान बादशाह परधर्मीय रयतेकडून रयतेंत शांतता ण्यास व देशाचे गनीमापासून संरक्षण करण्यास उपयोगी व्हावा घेत होते. आणि मुसलमान स्वधर्मीय असतात म्हणून आपले समज देशसंरक्षणाचें काम सोंपविलें जात होतें व त्यांच्यापासून चाकरी घेत होती म्हणून त्यांस 'जझिया' वा कर यापासून मुक्त केलें होतें. प्रकारचे करास जाचजुलूम समजणें समंजसपणाचें होणार नाहीं.

(१) यहुदी व खिस्ती ह्यांनीं आपल्या पुढाऱ्यांच्या आ नाची पारावारच ठेविली नाहीं. हीच स्थिति जवळ जवळ हिंदु णारांचीहि झाली; त्यांचीं कामें व वचनें यांस ते ईश्वराचे हुकूम समजत असत. म्हणूनच त्यांनीं आपल्या विद्वानांस व श्यांस प्रभु मानिलें असें परमेश्वरानें दर्शविलें आहे. हल्लींचे कित्येक मानहि अशाच तऱ्हेनें पीरांची वा गुरुंची व थडग्यांची पूजाअर्चा त्यांस या महावाक्यापासून धडा घेण्याजोगा आहे.

पासून पवित्र होय. ३१. ते इच्छितात कीं परमेश्वराच्या (इस्लामरूपी) प्रकाशाला तोंडांनीं (फुंक मारून) विझवून टाकावें; आणि परमेश्वराला हें मंजूर आहे कीं हरेक तऱ्हेनें त्यानें आपला प्रकाश परिपूर्ण करून सोडावा; व (मग पाहिजे तर) नास्तिकांस नाखुषच वाटो! ३२. तोच असा (परम पवित्र) होय कीं ज्यानें आपला पैगंबर ('मोहंमद') यास सद्बोध व सद्धर्म देऊन पाठविलें, कीं त्यानें दरोबस्त धर्मांवर त्याचें वर्चस्व[१] गाजवावें; व (मग पाहिजे तर) मूर्तिपूजकांस नाखुषच वाटो! ३३. अहो मुसलमानांनों! (ग्रंथधारी लोकांचे) बहुतेक विद्वान व संन्यासी हे लोकांचे माल अन्यायानें खाऊन चट करतात; व परमेश्वराचे मार्गाहून (लोकांस) अडथळा करतात. आणि जे लोक सोनें व चांदी गोळा करीत राहतात व त्यांस परमेश्वराचे मार्गांत खर्च करीत नाहींत; तर (हे पैगंबरा!) त्यांना (पुनरुत्थानाचे दिवसाचे) दुःखदायक शिक्षेची खुषखबर ऐकवून दे. ३४. त्या दिवशीं त्या (सोन्या व चांदी)ला 'जहन्नम'चे अग्नींत (ठेवून) तापविलें जाईल, मग त्यानें त्यांचीं कपाळें व त्यांच्या कुशी व त्यांच्या पाठी यांस डाग दिले जातील; आणि (त्यांस बजाविलें जाईल कीं) तुह्मीं आपल्यासाठीं (जगांत) जें गोळा करीत होता तें हेंच होय. तर (आज,) तुह्मीं जें गोळा केलें होतें त्याची गोडी चाखा. ३५. ज्या दिवशीं परमेश्वरानें आकाश व पृथ्वी पैदा केली आहे (तेव्हांपासूनच) परमेश्वरासमीप महिन्यांची संख्या ह्मणजे परमेश्वराचे पुस्तकां (म्हणजे सुसंरक्षित अशा गुप्त पत्रिकें)त बारा महिने (लिहिलेले चालले येत) आहेत; त्यांतून चार[२] (महिने) सन्माननीय (व सार्वजनिक

(१) बहुत काळपर्यंत तर इस्लाम धर्माला इहलौकिक हुकमत व राज्याच्या मानानें मोठें वर्चस्व होतें. आतां जरी तसलें वर्चस्व नसलें, तरी इस्लाम धर्माचे सिद्धांत व प्रमाण सयुक्तिक व बुद्धीस पटणारें असेंच आहे ह्मणून त्याचें तसेंच वर्चस्व बाकी आहे; आणि परमेश्वरानें इच्छिलें तर तें पुनरुत्थानाचे दिवसापर्यंत तसेंच राहील.

(२) चार महिने म्हणजे शव्वाल, जिल्काद, जिलहज्ज, आणि मोहर्रम हे चार महिने होत.

शांततेचे) होत. सरळ धर्म तर हा होय. तर (मुसलमानांनो! सन्मान व शांततेच्या) या (चार महिन्यां)त (लढाई व रक्तपात याद्वारें या महिन्यांची बेहुरमती करून) आपल्या जिवांवर जुलूम करूं नका. आणि जसे मूर्तिपूजक लोक तुह्मांशीं एकजुटीनें[1] लढतात, तसेच तुह्मींहि त्यांच्याशीं एकजुटीनें लढा; आणि जाणून असा कीं परमेश्वर (अत्याचाराविषयीं) जपणारांच्याच[2] संगतीं आहे. ३६. महिन्यांचें मागें पुढें सारून[3] टाकणें हीहि केवळ नास्तिकपणाची

---

(१) अथवा दुसरा अर्थ असा कीं मुसलमान व मूर्तिपूजक यांच्यांत लढाई ठरली तर जसे मूर्तिपूजक मुसलमानांचा विचार ठेवीत नाहींत तसेंच कोणा मुसलमानानेंहि मूर्तिपूजक व नास्तिकांचा विचार ठेवूं नये.

(२) कुराणाचीं कित्येक वाक्यें दुसऱ्या कित्येक वाक्यांचें स्पष्टीकरण करतात, हा एक सर्वमान्य नियमच आहे. त्याचा अर्थ असा कीं एकच मजकूर कुराणांत अनेक जागीं आला आहे; पण कोठें एका तऱ्हेचे शब्दांनीं व कोठें दुसऱ्या तऱ्हेचे शब्दांनीं; तर सर्वांची संगत लाविल्यानें नीट अर्थ लक्ष्यांत येतो. येथें 'मुत्तकीन' शब्दाचे अनेक अर्थ होतात; पण सकृत्दर्शनीं जो अर्थ निष्पन्न होतो तो भिऊन चालणारे असा होय; आणि आम्हीं (अत्याचाराविषयीं) जपणारे असा अर्थ केला आहे. यास आधार अध्याय २:१९४ आयत "मग जो तुह्मांवर (कोणा तऱ्हेचा) अत्याचार करील, तर जसा अत्याचार त्यानें तुह्मांवर केला तसाच अत्याचार तुह्मींहि त्याच्यावर करा. आणि (अत्याचार करण्यांत) परमेश्वराला भीत राहा आणि जाणून असा कीं (त्याविषयीं) जपणाऱ्यांचाच परमेश्वर साथी होय."

(३) चांद्रमासांत ऋतुंचे अनुषंगानें कमबेशी होतच राहते. जे महिने कधीं कधीं हिंवाळ्यांत येतात तेच महिने कालांतरानें उन्हाळ्यांत येतात. ह्मणून कधीं असें घडून येतें कीं आदराचे व शांततेचे चार महिने लढाईचे मोसमांत येतात. अशा प्रसंगीं मूर्तिपूजक यदृच्छेनें महिन्यांस मागें पुढें सारून टाकीत; याचा निषेध केला गेला आहे; कां कीं यांत लोकांची फसगत होत होती.

पराकाष्ठाच होय; कीं त्यामुळें नास्तिक लोक (धर्माचे मार्गाहून) बहकत राहतात. एका वर्षीं एका महिन्याला ते, अनिषिद्ध समजतात व त्यालाच दुसरे वर्षीं निषिद्ध मानतात; (ह्यानें त्यांचा उद्देश हा असतो) कीं परमेश्वरानें जे (चार महिने) निषिद्ध केले आहेत त्यांच्या गणनेचा (आपल्या गणनेशीं) मेळ घालून परमेश्वरानें जे (महिने) वर्ज्य केले आहेत त्यांस अवर्ज्य ठरवावें. त्यांचीं बदकर्में त्यांना भलीं करून दाखविलीं गेलीं आहेत. आणि जे लोक नास्तिकपणा करतात त्यांना परमेश्वर सन्मार्गाची मति देत नसतो. ३७. अहो मुसलमानांनों! तुह्मांला काय होऊन गेलें आहें कीं जेव्हां तुह्मांस सांगितलें जातें कीं परमेश्वराचे मार्गांत (लढण्यासाठीं) निघा; तेव्हां तुम्हीं भारावून धरणीं बसून जातां. कां तुह्मीं परलोकींच्याऐवजीं इहलौकिक आयुष्यावरच संतुष्ट होऊन बसलां? (जर हीच गोष्ट आहे) तर (हा तुमचा निव्वळ गैरसमज होय; कां कीं,) परलोकींच्या (फायद्या)पुढें ऐहिक आयुष्याचे फायदे अगदींच अत्यल्प होत. ३८. जर तुह्मीं (बोलविल्या गेल्या उपरहि परमेश्वराचे मार्गांत लढावयास) न निघाल, तर परमेश्वर तुह्मांस फार दुःखकारक शिक्षा देईल; आणि तुमच्या बदलीं दुसरे लोक (पैगंबराचे मदतीस) आणून हजर करील; व तुह्मीं त्याचें कांहींच बिघडवूं न शकाल; आणि परमेश्वर सर्वशक्तिमान होय. ३९. जर तुह्मीं पैगंबराची मदत नहि कराल, तर (कांहीं फिकिरीची गोष्ट नाहीं, परमेश्वर त्याचा मदतगार होय;) त्यानेंच आपल्या पैगंबराची मदत त्या वेळींहि केली होती कीं जेव्हां नास्तिकांनीं त्याला (असा निराधार करून घरांतून) काढून बाहेर केलें होतें (कीं ते फक्त दोनच जण होते व) दोहोंत दुसरा (पैगंबर); त्या वेळीं हे दोघेहि ('थौर' पर्वताचे) गुहेंत होते (व) त्या वेळीं पैगंबर आपला साथी ('अबुबकर') यास समजावीत होता कीं तूं (कांहींच) खेद (चिंता) करूं नकोस;

(१) हा तबूकचे लढाईचा मजकूर आहे कीं त्यांतून दांभिक तोंड चुकवीत होते. पुढील टिकेंत पाहा.

निःसंशय परमेश्वर आह्मांसोबत आहे. मग परमेश्वरानें आपल्या पैगंबरावर आपली शांति उतरली, आणि त्याला (दूतांच्या) अशा सैन्यांद्वारें पाठिंबा दिला कीं ज्यांला तुह्मी लोक पाहूं शकला नाहीं; आणि त्यानें नास्तिकांचा बोल खालीं पाडला. आणि (सदासर्वदा) परमेश्वराचाच बोल वाला होय; आणि परमेश्वर सामर्थ्यवान् (व) बुद्धिमान् होय. ४०. (मुसलमानांनों!) तुह्मीं, हलके

(१) हजरत पैगंबर साहेबांनीं पुरतीं दहा वर्षे मक्केंत राहून इस्लामधर्माचा जगजाहीरपणें डांगोरा पिटविला व नास्तिकांकडून त्यांना तऱ्हे तऱ्हेच्या इजा व संकटें पोहोंचलीं, तीं त्यांनीं मुकाट्यानें सहन केलीं; येथपर्यंत कीं नास्तिकांनीं त्यांच्या जिवें मारून टाकण्याचाहि मनसुबा केला. जेव्हां त्यांना निश्चयपूर्वक माहीत झालें कीं आतां लोकांचे हातून जीव वाचविणें मुष्किलीचें आहे, तेव्हां पैगंबर साहेब रात्रीचे वेळीं हजरत अली यांस आपल्या बिछान्यावर निजवून हजरत अबुबकर यांस संगतीं घेऊन मक्केहून तीन मैलांचे अंतरावर सौर किंवा थौर नामक पर्वताचे गुहेंत जाऊन लपले. इकडे नास्तिकांस बातमी लागतांच त्यांनीं शोध सुरू केला. पैगंबर साहेब गुहेंत लपून बसून राहिले; त्या गुहेवरून नास्तिक लोक आले गेलेहि; पण परमेश्वरानें त्यांना आंधळे करून टाकिलें व ते पैगंबरास पाहूं शकले नाहींत. हा त्याच वेळेचा उल्लेख होय कीं जेव्हां हजरत अबुबकर हे गुहेच्या तोंडावर नास्तिकांस चालतां फिरतां पाहून घाबरत होते व पैगंबर साहेब त्यांस दिलदिलासा देत होते. एवढ्यापर्यंत ईश्वरनिष्ठा व विश्वास पैगंबर साहेबांशिवाय कोणाच्यानेंहि होणें शक्यच नाहीं. सारांश, जेव्हां मक्केचे आसमंतात शोध करण्याची धामधूम नाहींशी झाली तेव्हां पैगंबर साहेब राहदारीचा मार्ग एकिकडे सोडून परभारा मदिनेस निघून गेले. यालाच हिजरत अशी संज्ञा आहे व याच वेळेपासून मुसलमानांचा हिजरी शक गणिला जातो. जोंपर्यंत ते गुहेंत राहिले तोंपर्यंत अबुबकरचे घराहून खाणेंपिणें व स्वारीचा बंदोबस्त होत राहिला. हजरत अबुबकरची ही महान सेवाभक्ति फार संस्मरणीय होय; तिचा कोणाहि मुसलमानास विसर पडूं शकणार नाहीं. या वाक्यांत दूतांच्या मदतीचा मजकूर आहे, तरी कांहींच आश्चर्य

(म्हणजे निःशस्त्र असाल काय) व भारी (म्हणजे हत्यारबंद असाल काय, परमेश्वराचे मार्गांत लढण्यासाठीं पैगंबराचे पाचारणावर) निघून उभे राहत जा; आणि आपलें धन व आपलें तन मन खर्चीं घालून परमेश्वराचे मार्गांत जिहाद करा. जर तुम्हीं (जिहाद म्हणजे धर्मार्थ झटणें वा युद्ध करणें, याचें गूज) जाणत असाल तर हें तुमच्याठायीं (फार) उत्तम होय. ४१. (हे पैगंबरा!) जर तुर्तातूर्त फायदा असता व प्रवासहि मध्यम प्रतीचाच; (आणि तूं या दांभिकांस आपल्या सोबत जाण्यास बोलावतास) तर हे (लगेच) तुझ्यामागें येते. परंतु त्यांना पल्ला लांबचा वाटला. आणि (तूं त्यांना मागें राहण्याचें कारण विचारशील, तर हे) परमेश्वराच्या शपथा वाहून वाहून म्हणतील कीं जर आमच्यानें होऊं शकतें तर आम्हीं अवश्य तुम्हां लोकांबरोबर निघून उभे राहतों. हे लोक (खोट्या शपथा वाहून परलोकींच्या शिक्षेचे दृष्टीनें) आपणच आपला नाश करून घेतात. आणि परमेश्वराला माहीत आहे कीं हे लोक जरूर लबाड होत. ४२. (हे पैगंबरा!) परमेश्वर तुला क्षमा करो! तूं त्यांना (मागें राहून जाण्याची) परवानगीच कां दिली? त्या वेळेपर्यंत (वाट पाहिली असतीस) कीं तुला सच्चे ते (अलग) जाहीर होऊन जाते आणि लबाडांस (पृथक) जाणून घेतास. ४३. (हे पैगंबरा!) जे लोक परमेश्वरावर व शेवटचे दिवसावर विश्वास ठेवितात, ते तर तुझ्याशीं या गोष्टीची परवानगी मागीत नाहींत कीं आपलें धन व आपलें तन मन खर्चून जिहाद करावें (कीं नाहीं). आणि परमेश्वर (आपल्या) भिऊन वागणाऱ्यांस खूप जाणतो. ४४. (मागें राहून जाण्यासाठीं) तुझ्याशीं असलेच लोक मात्र परवानगी मागतात कीं जे परमेश्वरावर व शेवटचे दिवसावर विश्वास ठेवीत नाहींत व त्यांचीं अंतःकरणें साशंक झालीं आहेत. तर ते आपल्या

नाहीं कीं हिजरत करण्याचे वेळींहि दूत आले असतील व त्यांनीं नास्तिकांस आंधळे व बेकाबू करून सोडलें असेल अगर कदापि बद्र, हुनैन व खंदकचे लढायांकडे इषारा असेल कीं त्यांत दूतांनें येणें व सहाय्य करणें हें स्पष्टपणें कुराणसिद्ध आहे.

शंकेंतच बुचकुळतात (कीं काय करावें व काय न करावें)! ४५. आणि जर हे लोक (मनांत घरांतून) निघण्याचा इरादा ठेवते, तर ते त्याच्यासाठीं कांहीं तयारी करतेच करते. परंतु परमेश्वराला त्यांचें जाग्यावरून हालणेंच नापसंत झालें; म्हणून त्यानें त्यांस आळशी बनवून टाकिलें. आणि (जणो कीं त्यांना) सांगून दिलें गेलें आहे कीं आणखी जे (थकून भागून) बसलेले आहेत, तुह्मींहि त्यांच्या संगतीं बसून राहा. ४६. जर हे लोक तुह्मां (मुसलमानां)त (सामील होऊन) निघतेहि, तर ते तुमच्यांत आणखी मात्र जास्त खराबी घालते; आणि तुमच्यांत फिसाद फैलावण्याचे उद्देशानें तुमच्या दरम्यान (इकडचे तिकडे व तिकडचे इकडे) दौडादौड करीत फिरते; (ती वेगळीच). आणि (गहजब हा होय कीं) तुमच्यांत असेहि होत कीं जे त्यांचें ऐकून घेतात. आणि परमेश्वर खोडसर लोकांस खूप जाणतो. ४७. (हे पैगंबरा!) त्यांनीं पूर्वींहि फिसाद उपस्थित करूं इच्छिलें व तुझ्या (बिघाडण्या)साठीं कामांची उलथापालथ करीतच राहिले; येथपर्यंत कीं (ईश्वरसाह्याचा) खरा वायदा येऊन पोहोंचला व परमेश्वराचा हुकूम वरचढ राहिला; आणि ते नाखुषच होत्साते राहिले. ४८. आणि या(च दांभिकां)त तो (अजागलहि) होय कीं जो (तुला) अशी दरखास्त करितो कीं मला (तूं मागें राहून जाण्याची) परवानगी दे, व मला (रोमन सौंदर्याचे) मोहपाशांत फसवूं नकोस. पाहा हो! हे लोक मोहपाशांत तर (येऊनच) पडले; (मग रोमन सौंदर्याचा मोहपाश नसला, तरीहि ईश्वराज्ञा-भंगाचा पाश तर खराच). आणि निःसंशय जहन्नम—नरकाग्नि (समस्त) नास्तिकांस घेरून

(१) हजरत पैगंबर साहेबांचे वेळीं जे लोक मुसलमान झाले होते, ते फार सक्त परिक्षेंत होते. त्या वेळीं इस्लाम प्रथमावस्थेत होता; व म्हणूनच कमजोर, अशक्त व परतंत्र असा होता. यासाठींच तत्कालीन मुसलमानांचे दर्जे अत्युच्च होत. पैगंबर साहेबांस बऱ्याच लढाया लढणें भाग पडलें; त्यांत सर्वांत शेवटली लढाई तबूकची होती. तबूक हें सूर्याप्रांताचें एक शहर असून त्यांत रोमन लोकांची अमलदारी होती; धर्मदृष्ट्या हे लोक खिस्ती होते. असें मशहूर झालें कीं अरबदेशांत

आहेच. ४९. (हे पैगंबरा!) जर तुला एखादी भलाई पोहोंचून जाते, तर ती या (दांभिकां)स वाईट लागते. आणि जर तुजवर एखादें संकट ओढवतें, तर ते म्हणूं लागतात कीं (ह्याच विचारामुळें) आह्मीं पहिल्यानेंच आपलें काम (ठीकठाक) करून घेतलें होतें; आणि (असें बोलून) ते खुष खुष होत्साते (तुझ्यापासून उठून) परत चालले जातात. ५०. (हे पैगंबरा! तूं या लोकांस) सांग कीं जें कांहीं परमेश्वरानें आम्हांसाठीं लिहून ठेविलें आहे त्याच्याशिवाय (आणखी कांहीं) संकट तर आम्हांवर ओढवूं शकत नाहीं. तोच आमचा पुरस्कर्ता होय; आणि मुसलमानांस पाहिजे कीं त्याच्यावरच मात्र त्यांनीं भरंवसा ठेवावा. ५१. (हे पैगंबरा! तूं या लोकांस) सांग कीं तुह्मीं आमच्याठायीं दोघी कल्याणास्पद गोष्टींपैकीं एकी (ना एकी)-

---

दुष्काळ आहे व पैगंबर साहेबांसंबंधानें शत्रूंनीं अशा गप्पा झोकल्या कीं त्यांचा देहांत झाला. हें ऐकून **रोमन** बादशहाला **अरबदेश** जिकण्याची अभिलाषा उत्पन्न झाली व त्यानें कांहीं सैन्येंहि तिकडे पाठवून दिलीं. पैगंबर साहेबांस ही बातमी कळतांच, देश जिकण्यासाठीं नव्हे, लढाइ करण्यासाठीं नव्हे तर केवळ **रोमन** लोकांची मोडशी जिरविण्याच्या हेतुनें त्यांनीं ही चढाई केली. मोसम चांगला नव्हता; कडक गरमी पडत होती. इकडे खजुरीची फसल तयार होती कीं त्यावरच **मदिनेकरांची** उपजीविका होती; तशांत हत्यारें व इतर सामानसुमान नेण्याचीं साधनें पाहिजेत तशीं नव्हतीं. परंतु पैगंबर साहेबांची मनिषा ही होती कीं इकडून चाल करून जावें ह्मणजे **रोमन** लोक धमकींत येऊन जातील. सारांश, लढाई वगैरे कांहींच झाली नाहीं. परंतु कित्येक दुरोखी-दांभिक-मुसलमानांनीं पैगंबर साहेबांची साथ देण्यास संकोचवृत्ती दाखविली; व त्या कारणास्तव त्यांनीं तऱ्हतऱ्हेचे बाहाणे काढले. एवंच त्यांतून कोणी असाहि बहाणा केला होता कीं **रोमन** लोकांच्या सौंदर्याची फार अख्यायिका आहे, तर असें कोठें न व्हावें कीं मी **रोमन** सौंदर्याचे मोहपाशांत फसून जावें. कोणतीहि सबब सांगितली तरी नास्तिकांस नरकाग्नि घेरून आहे.

(१) ह्मणजे आमच्या तुमच्या लढाईचा परिणाम आमच्या ठिकाणीं दोन तऱ्हेचा होऊं शकतो कीं जर आह्मीं विजय पावलों तर गाजी, मर्द आणि

ची तर (खामखा) वाट पाहतच आहांना? आणि आम्हीं तुमच्याठायीं या गोष्टीची वाट पाहतों आहों कीं परमेश्वर तुम्हांला आपल्याकडून एखाद्या शिक्षेत पिडो अगर आमच्या हातून (तुह्मांस एखादी शिक्षा देववो)! तर (बरें,) तुह्मींहि वाट पाहा; आम्हींहि तुह्मांबरोबर वाट पाहतोंच. ५२. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं तुम्हीं खुशीनें खर्च करा अगर नाखुशीनें; तुमचा दानधर्म तर (परमेश्वरासमीप) कोणाहि तऱ्हेनें मान्य होणें नाहीं; कां कीं तुह्मी आज्ञाभंजक लोक आहां. ५३. आणि त्यांचा दानधर्म त्यांजकडून मान्य होण्यास त्यांना कोणताच प्रत्यवाय झाला नाहीं; परंतु हाच कीं त्यांनीं परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यां(ची आज्ञा पाळावया)स नाकारिलें, व ते नमाजीलाहि येतात ते केवळ आळसावलेले; आणि (परमार्थांत) खर्चवेंचहि करतात ते केवळ नाखुश होत्सातेच. ५४. तर (हे पैगंबरा!) तुला त्यांच्या द्रव्याचें नवल न वाटावें व ना त्यांच्या संततीचेंच, (कीं परमेश्वरानें त्यांच्या संसारांत बरकत कां ह्मणून देऊन ठेविली! ही बरकत नव्हे, तर) परमेश्वर असें इच्छितो कीं ऐहिक आयुष्यांत त्यांना या (द्रव्या व संतती)परत्वें शिक्षाग्रस्तच ठेवावें; आणि (हें कीं) त्यांचे प्राण निघून जावेत व (त्या वेळींहि) हे नास्तिकच राहावेत. ५५. आणि (मुसलमानांनो! हे दांभिक लोक तुम्हांसमक्ष) परमेश्वराच्या शपथा वाहतात कीं तेहि तुमच्यांतूनच होत. व वास्तविक पाहतां, ते तुह्मांपैकीं नव्हेत; तथापि ते भ्याड लोक होत. ५६. जर कोठें त्यांना आश्रय सांपडेल अगर (लपून राहण्याजोग्या) गुहा किंवा आंत शिरून बसण्याची (आणखी कोणी) जागा; तर ते दोर तोडतोडून त्यांकडे धांव घेतील. ५७. आणि (हे पैगंबरा!) त्यांच्यांतून कांहीं लोक असेहि आहेत कीं जे खैरातीं(चा माल लोकांस वाटण्यां)त तुजवर (गैर इनसाफीचा) दोषारोप करतात. मग जर त्यांना त्यांतून (त्यांच्या मर्जीप्रमाणें) दिलें जाईल तर ते संतुष्ट होतात; आणि जर

मारले गेलों तर शहीद; ह्मणजे एकी व बेकी हे दोन्ही डाव मुसलमानांचेच होत.

त्यांना त्यांतून (त्यांच्या इच्छेनुरूप) न दिलें जाईल तर (झालें,) ते तेव्हांच रुसून बसतात. ५८. आणि जें कांहीं परमेश्वरानें व त्याच्या पैगंबरानें त्यांना दिलें होतें जर हे त्यांतच संतोष मानून राहते व म्हणते कीं आम्हांस परमेश्वर पुरा होय; (आणि आतां नाहीं दिलें म्हणून काय झालें?) पुढें आपल्या औदार्यानें परमेश्वर व त्याचा पैगंबर हे आम्हांस (बहुत कांहीं) देतील; आम्हीं तर परमेश्वराकडेच ध्यान लावून बसलों आहों. तर (हें त्यांच्याठायीं फार बरें होतें). ५९. खैरातीचा माल म्हटला म्हणजे केवळ गोरगरिबांचा हक्क होय आणि अन्नास मोताद अशा गरजूंचा व खैरातीच्या (वसुली) कारकुनांचा आणि ज्या लोकांची मनधरणी करणें मंजूर असेल त्यांचा; (अशा कामांत खैरात म्हणजे जकातीचा विनियोग केला जावा;) आणि (तसाच गुलामांच्या) माना (बंदमुक्त करण्यां)त, व कर्जदारां(चें कर्ज फेडण्यां)त आणि (तसाच) परमेश्वराच्या मार्गां(म्हणजे धर्मयोध्यांच्या युद्ध सरंजामां)त व वाटसरूं(च्या वाटखर्चां)त. (हे हक्क) परमेश्वराकडून ठरलेले (होत). आणि परमेश्वर ज्ञानी व बुद्धिमान होय (कीं योग्यस्थळीं खर्च करण्यास फर्मावितो). ६०. आणि या (दांभिकां)पैकीं (कित्येक) असेहि होत कीं जे पैगंबरास इजा देतात व म्हणतात कीं हा गृहस्थ कान(-पिसा) होय. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं कान[१](-पिसा वा कानाचा हलका होणें

---

(१) म्हणजे पैगंबर साहेब आपलें मत कांहींच ठेवीत नव्हते. जें कांहीं कोणी सांगितलें त्याचा विश्वास करीत. आणि हें जें म्हटलें कीं कान(-पिसा वा कानाचा हलका होणें हें) तुमच्या हितास (कारणीभूत) होय; याचा अर्थ हा कीं मुसलमानाचा विश्वास राखणें व त्याला खरा जाणणें, हा पैगंबराचा स्वभाविक गुण होय व तुमच्या हितास कारणीभूत होय. पण जर कोणी विश्वासाचा बाहणा करणाऱ्याच्या मनांतच खोट असेल तर हा त्याचा अपराध आहे; कीं त्यानें पैगंबरांस खोटी बातमी दिली आणि पैगंबरांनीं त्याच्या बाहेरून मुसलमान होण्यावर भरंवसा करून त्याचा विश्वास केला.

हें) तुमच्या हितास (कारणीभूत) होय. तो परमेश्वरावर विश्वास ठेवितो व मुसलमानां(च्या गोष्टीं)वरहि विश्वास राखतो; आणि तुमच्यापैकीं ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला आहे त्यांच्यासाठीं तर तो (सर्वोपरी) दया(च दया) होय. आणि जे लोक परमेश्वराचे पैगंबरास इजा देतात त्यांना (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) दुःखकारक शिक्षा होणें आहे. ६१. (मुसलमानांनो! हे लोक) तुमच्या समक्ष परमेश्वराच्या शपथा वाहतात; अशासाठीं कीं त्यांनीं तुम्हांस राजी करून घ्यावें. आणि वास्तविक पाहतां, परमेश्वर व त्याचा पैगंबर हे अधिक हक्कदार होत कीं जर हे लोक खरे मुसलमान असतील, तर त्यांनीं (परमेश्वर व पैगंबर) या (प्रत्येका)स राजी करावें. ६२. कां त्यांनीं अद्यापि इतकी गोष्टहि जाणिली नाहीं कीं जो परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांशीं विरोध करितो, त्याच्यासाठीं तर 'जहन्नम'—नरका—ची आग (तयार) आहे कीं तींत तो सदासर्वदा राहील. (आणि) ही मोठीच फजिती(ची गोष्ट) होय. ६३. दांभिक लोक (या गोष्टीलाहि) भितात कीं (न जाणों! परमेश्वराकडून) मुसलमानांस (पैगंबराद्वारें) असा एखादा अध्याय प्रकटिला जाईल कीं जो त्यांच्या मनांत जें कांहीं आहे तें मुसलमानांस कळवून टाकील. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं (बरें,) तुम्हीं थट्टा मस्करी करा; ज्या गोष्टींस तुम्हीं भीत आहां ती तर परमेश्वर उजेडास आणील(च आणील). ६४. आणि (हे पैगंबरा!) जर तूं या लोकांस पुसशील (कीं ही काय गोष्ट होती) तर ते अवश्य हाच जबाब देतील कीं आम्हीं तर एरवींच गप्पा मारीत व हंशी खेळ करीत होतों. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं तुह्मांस थट्टा मस्करी करावयाची होती तर कां परमेश्वराशींच

(१) दांभिकांत कित्येक तर अश्रद्धाळु होते व कोणा विशिष्ठ कारणामुळें आपण मुसलमान नसतांहि आपणास मुसलमान जाहीर करीत होते; व कित्येक साशंकवृत्तीचे व दुरोखी होते. या वाक्यांत ह्या शेवटचे प्रकारचे दांभिकांचा उल्लेख आहे. ते केव्हां केव्हां भीतहि होते; पण ईश्वरी धर्माचा उपहास व थट्टामस्करी करणें सोडून देत नव्हते.

व त्याच्याच निशाण्यांशीं व त्याच्याच पैगंबराशीं? ६५. तुम्हीं सबब म्हणून पुढें आणूं नका; खरें तर हें कीं तुह्मीं विश्वास धरल्या उपरहि नास्तिक होऊन गेलां. जरी आह्मीं तुह्मांपैकीं एका पक्षाचे अपराध क्षमाहि करून टाकूं, तरी देखिल दुसऱ्या पक्षाला आम्हीं शिक्षा देणारच; कीं तेच (मुळांत) अपराधी होते. ६६. दांभिक पुरुष व दांभिक स्त्रिया हीं एकमेकांचीं जिव्हाळीं होत; ते वाईट कामां(च्या करण्या)ची (लोकांस) सल्ला देतील व भलीं (कामें करण्या)ची मनाई करतील आणि (परमेश्वराचे मार्गांत खर्च करण्याची वेळ येईल तर) आपल्या मूठी आवळून आवळून धरतील. (वस्तु-स्थिति अशी होय कीं) ह्या लोकांनीं परमेश्वराला विसरून टाकिलें, म्हणून (त्याच्या ऐवजीं जणों कीं) परमेश्वरानेंहि त्यांना विसरून टाकिलें. कांहीं संशय नाहीं कीं दांभिक (हे फारच) शिरजोर होत. ६७. दांभिक पुरुष व दांभिक स्त्रिया व नास्तिक लोक यांच्याठायीं परमेश्वरानें जहन्नम-नरकाग्नी-चा वायदा करून ठेविला आहे कीं हे लोक निरंतर त्यांतच राहतील; तोच त्यांना पुरवतो. आणि परमेश्वरानें त्यांना शापित केलें आहे व त्यांच्या करितां कायमची शिक्षा होय. ६८. (दांभिकांनों!) तुमच्यापूर्वीं जे लोक होऊन गेले त्यांचा जसा प्रकार (झाला होता, तुमचाहि तोच प्रकार झाला) कीं ते तुमच्यापेक्षां फारच

---

(१) दांभिक लोक जे उपहास करीत होते त्यांत कित्येक तर असे असतील कीं जे करमणुकीखातर लोकांचे देखोदेखीं हांजी हांजी करून माना डोलवूं लागतात. त्यांचा अपराध हलका आहे. आणि कित्येक खरोखरींच इस्लामाकडून खोटे ग्रह ठेवीत असतील; कीं हेच लोक मुळांत उपहासास व थट्टेस कारणीभूत होते. व तेच परमेश्वरासमीप शिक्षेस पात्र ठरले. येथें कोणाचाच उघडपणें उल्लेख केलेला नाहीं; यासाठीं सर्वांनीं आपआपल्या जागीं जागृत व सावध व्हावें.

(२) ह्मणजे ह्या सर्वांचें मत एकच आहे.

(३) परमेश्वरानें विसरून टाकिलें ह्मणजे परमेश्वर त्याची दाद घेणार नाहीं.

बलाढ्य होते, आणि धनदौलत व संततींतहि जास्त होते. तर ते आपल्या वांट्याचे (ऐहिक) फायदे उचलून गेले. पण जसे तुह्मां पूर्वींच्या लोकांनीं आपल्या वांटणीचे (ऐहिक) फायदे घेतले होते तसेच तुह्मींहि आपल्या वांटणीचे (ऐहिक) फायदे उचलले; आणि जशा गोष्टी ते लोक करीत होते तशाच गोष्टी तुह्मींहि करूं लागलां. हेच (ते) लोक (होत कीं) इहलोक व परलोक या (दोहों)त त्यांचें केलें-सवरलें (सर्व) अक्रीत झालें. आणि हेच तोट्यांतहि राहिले. (तर दांभिकांनो! तुमचाहि हाच परिणाम होणें आहे). ६९. कां या (दांभिकां)स त्यांच्या पूर्वीं जे लोक होऊन गेले आहेत त्यांची बातमी पोहोंचली नाहीं? (म्हणजे) 'नूह'चे लोक व 'आद' व 'समूद,' आणि 'इब्राहीम'चे लोक, व 'मदयन'वासी आणि उलथून पाडलेल्या वस्त्या (म्हणजे 'लूत'चे लोकांचीं गांवें) यांचे रहिवाशी; कीं या (सर्वां)चे पैगंबर यांचेपाशीं उघड उघड चमत्कार घेऊन आले (व त्यांनीं मुळींच ऐकिलें नाहीं व ईश्वरशिक्षेच्या सपाट्यांत सांपडले); पण परमेश्वर तर यांच्यावर जुलूम करावयाचा नव्हताच; परंतु हे लोक (परमेश्वराची अवज्ञा करून) आपणच आपल्यावर जुलूम करीत होते. ७०. आणि मुसलमान पुरुष व मुसलमान स्त्रिया हीं एकमेकांचे मित्र होत; कीं ते (लोकांस) नेकी करावयास सांगतात व बदीची मनाई करतात आणि नमाज पढतात व जकात देतात आणि परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांच्या हुकमावर चालतात; हेच लोक होत कीं परमेश्वर त्यांच्या (स्थिती)वर लवकरच दया करील. निःसंशय परमेश्वर सामर्थ्यवान् (व) बुद्धिवान् होय. ७१. विश्वासू पुरुष व विश्वासू स्त्रियांशीं परमेश्वरानें (स्वर्गीय) बागांचा वायदा केला आहे कीं ज्यांच्याखालून (पाण्याचे) पाट वाहत असतील (व तीं) त्यांत नित्य राहतील; आणि (तसाच परमेश्वरानें त्यांच्याशीं) चिरकालिक निवासस्थानाचे बागांत छानदार (छानदार) घरांचा (वायदा केला आहे). आणि परमेश्वराची सुप्रसन्नता (जी या गोष्टींनीं प्राप्त होईल ती या सर्व सुखापेक्षांहि) फारच थोर होय. हेंच मोठें सार्थक्य होय. ७२.

हे पैगंबरा! नास्तिकांशीं (हत्यारांनीं) व दांभिकांशीं (वाचेनें) जिहाद -धर्मयुद्ध कर आणि त्यांच्यावर सक्ती कर; (कीं हे या सक्तीस पात्र होत.) आणि (सरशेवटीं) त्यांचें ठिकाण जहन्नम-नरकाग्नि होय. व ती (फारच) वाईट जागा होय! ७३. (हे दांभिक) परमेश्वराच्या शपथा वाहतात कीं आम्हीं तर ही (अस्थानीं) गोष्ट बोललोंच नाहीं. आणि वास्तविक पाहतां, ते नास्तिकपणाचा बोल अवश्य बोलले व इस्लाम स्वीकारल्यावर नास्तिक होऊन गेले; आणि (पैगंबराशीं दांडगाईचा-हि) त्यांनीं बेत केला पण तो त्यांना साधला नाहीं. आणि हे लोक चिडले कशावरून, एवढ्यावरूनच ना? कीं आपल्या मेहरबानीनें परमेश्वरानें व त्याच्या पैगंबरानें त्यांना श्रीमंत करून टाकिलें; पण हे लोक जर (आतांहि) पश्चात्ताप करतील तर यांच्याठायीं उत्तम होईल. आणि जर ते तोंड चुकवितील, तर परमेश्वर त्यांना इहलोक व परलोक यांत (फार) दुःखप्रद शिक्षा देईल; व भूलोकांत कोणी त्यांचा पुरस्कर्ता होणार नाहीं व ना मदतगारच. ७४. आणि या (दांभिकां-)तून कांहीं लोक असेहि होत कीं ज्यांनीं परमेश्वराशीं कौलकरार केला होता कीं जर तो आपल्या कृपेनें आम्हांला (धनदौलत) देईल तर आम्हीं अवश्य दानधर्म करीत जाऊं व जरूर (परमेश्वराचे) सदाचरणी (भक्त) होऊन राहूं. ७५. मग जेव्हां परमेश्वरानें त्यांना आपल्या कृपेनें (धन) दिलें, तेव्हां ते त्यांत कृपणपणा करूं लागले

(१) आम्हीं हत्यार व वाचेची कैद पैगंबर साहेबांच्या वर्तणुकीवरून लाविली आहे. कारण, त्यांनीं दांभिकांशीं नास्तिकांसारखें धर्मयुद्ध केलें नाहीं.

(२) दांभिक लोक, पैगंबर साहेब व मुसलमान यांच्याशीं आड-पड्यांत अढावत तर ठेवितच होते; हमेषा अशा तजविजी करीत कीं ज्यांनीं त्यांस नुकसान पोहोंचावें. परंतु कोणतीच तजवीज सफल होत नव्हती. पाठीमागें ते पुष्कळ चडफडत व फार जळून गोष्टी करीत राहत होते. या वाक्याच्या भाष्यांत भाष्यकारांनीं दांभिकांचे अनेक खोडसरपणाचा उल्लेख केला आहे. त्यांतून एक तर आम्हीं भाषांतरांत पत्करला आहे; म्हणजे पैगंबराशीं दांडगाई करण्याचा व त्यांना मदिनेंतून काढून लावण्याचा.

आणि हेंकडपणा करून (आपल्या कौलकरारापासून) फिरून पडले. ७६. तर परिणाम हा झाला कीं ते परमेश्वराच्या नजरानजर होतील त्या दिवसापर्यंत (म्हणजे पुनरुत्थानाचे दिवसापर्यंत) परमेश्वरानें त्यांच्या अंतःकरणांत दांभिकपणा उत्पन्न केला; यासाठीं कीं त्यांनीं परमेश्वराशीं जो वायदा केला होता त्यांत त्यांनीं त्याचा विरोध केला व (तसेंच) यासाठींहि कीं ते लबाड बोलत होते. ७७. कां त्यांनीं इतकेंहि जाणिलें नाहीं कीं परमेश्वर त्यांचे गुप्त भेद व त्यांची कुजबुज जाणतो आणि हें कीं परमेश्वर अदृष्ट गोष्टींचाहि ज्ञाता होय? ७८. हे (दांभिक)च तर होत कीं जे मुसलमानांपैकीं (ऐपतदार व) आपखुषीनें खैरात करणारे अशा लोकांवर (डौल मिरविण्याचा) दोष लाव-

(१) हजरत पैगंबर साहेब—परमेश्वर त्यांना धन्यावाद व शांति देवो—यांच्या वेळीं **सअलबा** नांवाचा एक दांभिक होता. त्यानें पैगंबरांपाशीं विनंति केली कीं माझी धनदौलत व संपत्ति वाढावी म्हणून तुह्मीं परमेश्वरापाशीं मजकरितां प्रार्थना करा. पैगंबर साहेबांनीं त्याला समजावून सांगितलें कीं संपत्तीची वाढ मनुष्यास गाफील व कर्तव्य-पराङ्मुख करिते; तर आहे त्यांतच संतोष मानून ऐस. त्यानें प्रतिज्ञापूर्वक कौलकरार केला कीं मला जास्त संपत्ति लाभेल तर मी गाफील नव्हे पण ईश्वराप्रत कृतज्ञ होऊन राहीन व त्याच्या मार्गांत खैरात—जकात देत जाईन. पैगंबर साहेबांचे प्रार्थनेमुळें परमेश्वरानें त्याच्या गुरांढोरांत व शेळ्यामेंढ्यांत इतकी बरकत दिली कीं त्याचे कळप **मदिनेच्या** जंगलांत मावेनातसे झाले; ह्मणून तो **मदिना** सोडून बाहेर कोणा गांवीं जाऊन राहिला. त्याला आपल्या कामकाजांतून आतां एवढीहि फुरसत न मिळे कीं त्याला पैगंबर साहेबांच्या हुजूर हजर होतां आलें असतें अगर **जुमा** म्हणजे शुक्रवारची नमाज व जमात यांत सामील होता. मग जेव्हां त्याच्याकडे जकातीचा तगादा झाला, तेव्हां तो बडबडूं लागला व त्याची टाळाटाळ करूं लागला. पुढें तो एकदां पैगंबर साहेबांजवळ जकात—धर्मकर घेऊनहि आला. पण पैगंबरांनीं तो मान्य केला नाहीं; व त्यांच्या पश्चात झालेल्या त्यांच्या खलीफांनींहि तो कर स्वीकारिला नाहीं; येथपर्यंत कीं तो **साअलबा** हजरत उस्मान या खलीफाचे अमदानींत मरण पावला.

तात. आणि ज्या लोकांस स्वकष्टार्जनाशिवाय (जास्त) कांहीं मिळत नाहीं (व या उपरहि जें कांहीं मिळतें तें परमेश्वराचे मार्गांत खर्च करण्यास तत्पर असतात) त्यांच्यावरहि (उगींच शेखी मारण्याचा दोषारोप करतात). एवंच ते त्या (सर्वां)वर हंसतात; पण परमेश्वर या (दांभिकां)वर हंसतो; व त्यांच्यासाठीं दुःखप्रद शिक्षा (तयारच) होय. ७९. (हे पैगंबरा!) तूं यांच्याप्रीत्यर्थ क्षमेची प्रार्थना कर अगर यांच्याप्रीत्यर्थ क्षमेची प्रार्थना करूं नकोस; (यांच्याकरितां सर्व सारखेंच). जरी तूं सत्तर वेळांहि यांच्यासाठीं क्षमेची प्रार्थना करशील, तरी परमेश्वर कधींच त्यांना क्षमा करणार नाहीं. ही त्यांच्या या कर्मांची शिक्षा होय कीं त्यांनीं परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांस

---

(१) मुसलमान दोन प्रकारचे होते; कित्येक ऐपतदार व कित्येक बिन ऐपतदार. हे जेव्हां दानधर्म आणीत तेव्हां दांभिक लोक दोघांवरहि हंसत. ऐपतदारांस ते ह्मणत कीं तुह्मीं लोकांस डौल दाखवितां; व बिनऐपतदारांस टोमणे देत कीं तुह्मीं उगीच फुशारकी मिरवितां.

(२) 'सत्तर'चा अर्थ सत्तर ही संख्या नव्हे; किंबहुना त्याचा अर्थ पुष्कळ असा होय. आह्मीं मराठींत जसें शंभर हजार वगैरे शब्द पुष्कळ या अर्थीं बोलतों तसाच बोलण्याचा हा संप्रदाय आहे. हजरत पैगंबर साहेबांच्या **सहीह्-हदीस**-आधारासिद्ध वचनसंग्रहांत आलें आहे कीं दांभिकांचा सरदार **अब्दुल्ला** बिन **उबै** हा मेला; तेव्हां त्याच्या मुलानें पैगंबर साहेबांशीं दरखास्त केली कीं त्याला जनाजा ह्मणजे तिरडी किंवा प्रेतपालखी यांत घातल्यावर प्रेतविधि व नमाज आपण करावी. पैगंबर साहेब राजी झाले व नमाज करावयास उभे राहिले. **अब्दुल्ला** हा कट्टा दांभिक व **इस्लाम**धर्माचा कट्टा शत्रु असून त्याच्या हातून पैगंबर साहेब व मुसलमान यांस मोठमोठ्या इजा पोहोंचल्या होत्या. हजरत **उमर** यांनीं पैगंबर साहेबांस नमाज पढतां अडकविलें व ही आयत-महावाक्य आठवून दिलें. पैगंबर साहेब ह्मणाले, ईश्वरानें सत्तर वेळांसाठीं म्हटलें आहे कीं दांभिकांसाठीं मी एथपर्यंत तुझी प्रार्थना ऐकणार नाहीं. ह्मणून मी सत्तर वेळांपेक्षां जास्त प्रार्थना करीन कीं ती कदापि मान्य होईल; असें म्हणून त्यांनीं **अब्दुल्ला**चे प्रेतावर नमाज पढविली; एवढेंच नव्हे तर त्यांनीं त्याचें प्रेतवस्त्र वा कफनासाठीं आपल्या अंगातील पेहरणहि दिलें. नमाज पढविल्यावर, "(हे पैगंबरा!) तूं यांच्यापैकीं कोणी

नाकारिलें; आणि परमेश्वर (अशा) आज्ञाभंजक लोकांस सन्मार्गाची सुबुद्धि देत नसतो. ८०. ज्या (दांभिकां)स (खुद्द त्यांच्या दुराग्रहामुळें) मागें राहूं दिलें गेलें, ते परमेश्वराच्या पैगंबराचे (मता)विरुद्ध आपल्या (घरीं) बसून राहण्यास फार खुष झाले; व परमेश्वराचे मार्गांत आपलें धन व आपलें तन मन अर्पून जिहाद करणें त्यांना गोड वाटलें नाहीं. आणि ते (लोकांसहि) समजावूं लागले कीं (अशा) गरमींत (घरांतून) निघूं नका. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं गरमी तर नरकाग्नीची अतिशय सक्त होय. ते जर इतकें समजते तर (बरें होतें)! ८१. तर (एक दिवस असा होईल कीं) हे लोक हंसतील थोडें व रडतील फार; (आणि हा,) ते (जगांत) जीं कर्में करीत होते त्यांचा मोबदला (होय). ८२. तर (हे पैगंबरा!) जर परमेश्वर तुला (लढाईहून) या (दांभिकां)च्या कोणा पक्षाकडे (सुखरूपपणें) परत नेईल व (मग कधीं हे लोक जिहादासाठीं) निघण्याची

मरून जाईल, तर तूं कधींच त्याच्या (प्रेता)वर नमाज पढूं नकोस व त्याच्या कबरेवरहि (जाऊन) उभा राहूं नकोस." हें वाक्य सादर झालें. पैगंबर साहेबांचे वर्तनानें कोणी असें समजूं नये कीं त्यांना 'सत्तर' या शब्दाचा अर्थबोध झाला नव्हता. परंतु गोष्ट अशी आहे कीं पैगंबर साहेब हे नखशिखांत सर्वोपरी दयाच दया होते; त्यांच्यासंबंधानें "आणि आम्हीं तुला सकल जगांच्या लोकांसाठीं केवळ (मूर्त) दया करून पाठविलें आहे," अशी कुराणोक्ती आहे. उपेक्षा व क्षमा हा तर त्यांचा स्वभावच होता; आणि परमेश्वराची दया व करुणा यांचीहि त्यांना मोठी आशा होती. पैगंबर साहेबांनीं आपल्या स्वभावानें 'सत्तर' हा शब्द निमित्तास घेऊन सकल जगांसाठीं आपलें मूर्त दया होणें सिद्ध केलें. आणि अबदुल्लाचे कफनासाठीं जें आपलें पेहरण दिलें होतें, त्याची हकीकत अशी कीं तें वस्तुत: अबदुल्लाच्या एका उपकाराची फेड होती. ती अशी कीं पैगंबर साहेबांचे चुलते हजरत अब्बास हे जेव्हां मुसलमान झाले तेव्हां त्याच वेळीं त्यांचे कपडे बदलवावे लागले. ते उंच कांठीचे व हृष्टपुष्ट होते व अबदुल्लाचें पेहरणाशिवाय आणखी कोणा मुसलमानाचें पेहरण त्यांच्या अंगांत आलें नाहीं. धन्य! धन्य! त्यांची मर्यादशीलता! कीं त्यांच्यानें एका पेहरणाचा उपकारहि फेडल्यावांचून राहववलें नाहीं. ह्याच गोष्टी, पैगंबर साहेबांविषयीं आमचा विश्वास व श्रद्धा वाढवितात. जगाच्या इतिहासांत असलीं उदाहरणें फारच दुर्मिळ आहेत.

तुजपाशीं परवानगी मागतील; तर तूं (त्यावेळीं त्यांना) सांगून दे कीं तुह्मीं तर माझ्या संगतीं (जिहादासाठीं) कधीं निघणार नाहीं व माझ्या सोबत राहून कधींहि कोणा शत्रुशीं लढणार नाहीं. खरोखरींच तुह्मीं पहिल्यांदा (घरांत) बसून राहण्यास राजी झाला, तर (आतांहि) मागें अडून बसणाऱ्यांबरोबर (घरांत) बसून राहा. ८३. आणि (हे पैगंबरा!) जर यांच्यापैकीं कोणी मरून जाईल, तर तूं कधींच त्याच्या (प्रेता)वर नमाज पढूं नकोस व त्याच्या कबरेवरहि (जाऊन) उभा राहूं नकोस; (कां कीं) त्यांनीं परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांस नाकारिलें; आणि हे आज्ञाभंजकच असतांना मरून गेले. ८४. आणि यांची संपत्ति व यांची संतति यांचा तुला आचंबा वाटूं नये, (कीं मग या ऐहिक संसाराची वृद्धि यांच्या येथें कां म्हणून? होय, तर ही ऐहिक संसार–वृद्धि यासाठीं होय कीं) केवळ परमेश्वरच इच्छितो कीं या (संपत्ति व संतती)मुळें त्यांना इहलोकींच शिक्षा भोगूं लावावें; आणि यांचे प्राण निघून जावेत व (त्या वेळींहि) हे नास्तिकच राहवेत. ८५. आणि (हे पैगंबरा!) जेव्हां एखादा अध्याय प्रकट केला जातो (व त्यांत अशी आज्ञा असते) कीं परमेश्वरावर विश्वास ठेवा व त्याच्या पैगंबरा सोबत राहून 'जिहाद' करा; तेव्हां यांच्यांतून (जे) मगदूरवाले (होत तेच) तुझ्याशीं परवानगी मागूं लागतात व म्हणतात कीं आम्हांला (येथेंच) सोडून जा, कीं (इतर) बसून राहणाऱ्यांबरोबर आम्हींहि (घरांत बसून) राहूं. ८६. यांना, स्त्रिया ज्या मागें (घरांत बसून) राहतात त्यांच्याबरोबर (मागें बसून) राहणें पसंत आलें; आणि यांच्या अंतःकरणांवर मोहर लाविली गेली; म्हणून हे लोक ('जिहाद'च्या खुब्या कांहींच) समजत नाहींत. ८७. परंतु पैगंबर व ज्यांनीं त्याच्याबरोबर (परमेश्वरावर) विश्वास ठेविला आहे (या सर्वांनीं) आपलें धन व आपलें तनमन (परमेश्वराचे मार्गांत) अर्पून जिहाद–धर्मयुद्ध केलें; हेच लोक होत कीं ज्यांना (इहलोक व परलोक या सर्वांचें) श्रेय होय आणि हेच (अखेर आपल्या मनोरथांत) सफल होणारेहि होत. ८८. यांच्यासाठीं परमेश्वरानें (स्वर्गांचे)

(१) म्हणजे ते परवानगी मागतील तर त्यांना सांगा कीं तुम्हीं लबाड बोलतां व तुमचें मागचें वर्तन या गोष्टीची साक्ष पटविते.

बगीचे तयार करून ठेविले आहेत कीं ज्यांच्याखालून (पाण्याचे) पाट वाहत असतील; (व हे) त्यांत निरंतर राहतील. (आणि) हेंच मोठें साफल्य होय. ८९. आणि (हे पैगंबरा!) गांवढळांतूनहि (कांहीं) निमित्तखोर (तुजजवळ निमित्त घेऊन) आले कीं त्यांनाहि (मागें राहून जाण्याची) परवानगी दिली जावी. आणि जे लोक (इस्लामाचा खोटा दावा करून) परमेश्वराशीं व त्याच्या पैगंबराशीं लबाड बोलले होते, ते (घरींच) बसून राहिले (व आले देखिल नाहींत. पण हे पैगंबरा!) त्यांच्यापैकीं ज्यांनीं नास्तिकपणा केला, त्यांना लवकरच दुःखकारक शिक्षा पोहोचेल. ९०. (हे पैगंबरा!) दुर्बल व दुखणाईंत पिडिलेले व ज्या लोकांस (लढाईस्तव) जो खर्चवेंच करावा तो मिळत नाहीं ते लोक, ज्याअर्थीं (लढाईहून मागें बसून राहून-हि) परमेश्वर व त्याच्या पैगंबराचें हित चिंतीत राहतील त्याअर्थीं त्यांच्यावर कांहीं गुन्हा नाहीं. (या) सुकृत्य करणाऱ्यांवर (दोष लावण्यास) कांहीं मार्ग नाहीं. आणि परमेश्वर क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय. ९१. आणि अशा लोकांवरहि (दोष ठेवण्यास कांहीं मार्ग) नाहीं कीं जे लोक तुजपाशीं जेव्हां (दरखास्त घेऊन) आले कीं तूं त्यांच्यासाठीं स्वारी(ची व्यवस्था) करवावीस; तेव्हां तूं (त्यांना) जबाब दिलास कीं मला तर कोणी (स्वारी) मिळत नाहीं कीं मी त्यावर तुह्मांस स्वार करवीन; (हें ऐकून, ते लोक आपल्या जागीं) परत गेले आणि (लढाईसाठीं) जो खर्चवेंच करावा तो त्यांना मिळाला नाहीं म्हणून खेद होऊन त्यांच्या डोळयांतून अश्रु गळत होते. ९२. दोष तर (वस्तुतः) अशा लोकांवर होय कीं जे श्रीमंत असूनहि तुजपाशीं (मागें राहून जाण्याची) परवानगी मागतात. यांना, स्त्रिया ज्या (बहुधा) मागें (घरांत बसून) राहतात त्यांच्याबरोबर (मागें बसून) राहणें पसंत झालें; आणि परमेश्वरानें यांच्या अंतःकरणांवर मोहर लावून दिली आहे; ह्मणून हे (लोक जिहादच्या खुब्या) समजत नाहींत. ९३.

(१) तबूकचे लढाईस जाण्याचे वेळीं गांवढळ अरब म्हणजे **बनी असद** व **बनी गतफान** हीं घराणीं ह्मणूं लागलीं कीं आह्मांपाशीं माल थोडा व कुटुंब फार आहे; आणि **आमिर** बीन **तुफैल** ह्मणाला कीं आह्मीं लढाईस जाऊं तर **बनी-तै** आमच्या कुटुंबास व गुरांढोरांस लुटून जातील. हे निमित्तखोर अशा प्रकारचे होते.

पवित्र कुराण

भाग अकरावा.

सूरतुल्-तौबा (पुढें चालू).

(मुसलमानांनों) जेव्हां तुम्हीं (जिहादहून परतून) दांभिकांकडे परत जाल, तेव्हां (हे लोक) तुह्मांसमोर (तऱ्हेतऱ्हेचें) निमित्त पुढें करतील. (तर हे पैगंबरा! यांस) सांगून दे कीं तुह्मीं निमित्त पुढें करूं नका; आह्मीं (मुसलमान) कोणाहि प्रकारें तुमचा विश्वास करणार नाहीं. परमेश्वर तुमची (सारी) हकीकत आह्मांला कळवून चुकला आहे. आणि अजून तर परमेश्वर व त्याचा पैगंबर पुढें तुमचीं कृत्यें पाहील; मग (अखेर) तुम्हीं अशा (परम समर्थ परमेश्वरा)कडे पालटले जाल कीं जो अदृष्ट व दृष्ट या (दोहों)चा ज्ञाता होय. मग जें कांहीं तुह्मीं (जगांत) करीत राहिलां असाल, (तें सर्व) तो तुम्हांस विदित करील. ९४. (मुसलमानांनों!) जेव्हां तुम्हीं (जिहादहून) परतून यांच्याकडे परत जाल, तेव्हां हे लोक जरूर तुह्मांपुढें परमेश्वराच्या शपथा वाहतील, यासाठीं कीं तुह्मीं त्यांच्या वाटेस जाऊं नये; तर तुह्मीं त्यांच्या तोंडीं लागूं नका; कारण, हे लोक मलीन होत. आणि (शेवटीं) त्यांचें ठिकाण 'जहन्नम' होय; (व हा,) ते (जगांत) जें करीत होते त्याचा मोबदला (होय). ९५. हे तुह्मांपुढें शपथा वाहतील कीं तुह्मीं त्यांच्याशीं राजी होऊन जावें. पण जर तुह्मीं त्यांच्याशीं राजीहि होऊन जाल, तर परमेश्वर (या) आज्ञाभंजक लोकांशीं राजी होणार नाहीं. ९६. गांवढळ लोक नास्तिकपणा व दांभिकपणा यांत फार सक्त होत; आणि ते (जहालपणामुळें) याच लायकीचे होत कीं परमेश्वरानें आपल्या पैगंबरास जें (पुस्तक) प्रकटिलें आहे त्याचे हुकूम त्यांनीं (कांहीं) समजूं (उमजूं) नयेत. आणि परमेश्वर ज्ञानी (व) बुद्धिमान् होय. ९७.

आणि गांवढळ लोकांपैकीं कांहीं लोक (असेहि) होत कीं जे, (परमेश्वराचे मार्गांत) त्यांना जो खर्च करावा लागतो त्यास (विना-कारणाचा) भुरदंड समजतात; आणि ते तुह्मां (मुसलमानां)लागीं (काल-)चक्राची वाट पाहतात. तर त्यांच्यावरच (कालाचें) वाईट चक्र येवो! आणि परमेश्वर (सर्वांचें) ऐकितो (व सर्व कांहीं) जाणतो. ९८. आणि गांवढळ लोकांतून कांहीं असेहि होत कीं जे परमेश्वर व शेवटचा दिवस यांवर विश्वास ठेवितात व जें कांहीं (परमार्थीं) खर्च करतात त्यास परमेश्वराचे हुजूर सान्निध्य व पैगंब-राचा दुवा यांचें साधन समजतात. तर पाहा! खरोखरींच तें (खर्च करणें) त्यांच्या करितां सान्निध्य आहेहि; कीं (मरणोत्तर) परमेश्वर त्यांजला आपल्या दयेखालीं घेईल. निःसंशय परमेश्वर क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय. ९९. आणि 'मुहाजिरिन' व 'अन्सार' यांजपैकीं जे लोक (इस्लाम स्वीकार-ण्यांत) पुढें सरसावले (व) अग्रगण्य झाले; व (तसेंच विश्वासांत) ज्यांनीं प्रांजलपणें त्यांचे अनुकरण केलें; त्यांच्याशीं परमेश्वर संतुष्ट झाला व ते परमेश्वराशीं संतुष्ट झाले. आणि परमेश्वरानें त्यांच्यासाठीं (स्वर्गांच्या अशा) बागा तयार करून ठेविल्या आहेत कीं ज्यांच्याखालून (पाण्याचे) पाट वाहत असतील; (व हे) त्यांत सदासर्वदा राह-तील. हेंच मोठें साफल्य होय. १००. आणि (मुसलमानांनों!) तुमच्या आसपास जे गांवढळ लोक आहेत त्यांजपैकीं (कित्येक) दांभिक होत. आणि खुद्द 'मदिने'चे रहिवाशांपैकींहि (कित्येक), दांभिकपणावर अडून बसले आहेत. (हे पैगंबरा!) तूं त्यांना जाणीत नाहींस; आम्हीं त्यांना (खूप) जाणतों. तस्मात्

(१) पैगंबर साहेब नास्तिकांच्या इजांपासून लाचार होऊन मक्केहून मदिनेस चालले गेले. या स्वदेशत्यागास हिजरत अशी संज्ञा आहे. इतर मुसलमानहि पैगंबर साहेबांचे पुढें मागें मदिनेंत गोळा होत गेले; या विदेशीय मुसलमानांस मुहाजिरीन ह्मणतात. मदिनेचे मुसलमान ज्यांनीं परदेशीय मुसलमानांस आपल्या येथें थारा दिला व त्यांनीं अशा प्रसंगीं इस्लामची मदत केली त्यांस अन्सार् ह्मणजे मदतगार ह्मणतात.

आतां तर आह्मीं (जगांत) त्यांना दुहेरी शिक्षा देऊं; मग (सरशेवटीं पुनरुत्थानाचे दिवशीं) त्यांना मोठ्या (सक्त) शिक्षेकडे पालटलें जाईल. १०१. आणि (कांहीं आणखी) दुसरे लोक होत कीं त्यांनीं आपले अपराध कबूल केले; (व त्यांनीं) सरमिसळ कर्में आचारिलीं; (कांहीं) भलीं व इतर (कांहीं) वाईट. तर नवल नाहीं कीं परमेश्वर त्यांचाहि पश्चात्ताप मान्य करील. कारण, परमेश्वर क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय. १०२. (हे पैगंबरा! हे लोक आपल्या मालाची जकात देतील तर) यांच्या मालाचीहि जकात घेत जा, कीं ही (जकात स्वीकारल्या)नें तूं त्यांची (पापांपासून अंतर्बाह्य) शुद्धि करितोस; आणि तूं त्यांना (चांगला) दुवा दे. कारण तुझा दुवा त्यांच्याठायीं (चित्त-)शांति(स कारणीभूत) होय. आणि परमेश्वर (सर्वांचें) ऐकितो (व सर्व कांहीं) जाणतो. १०३. कां या लोकांस ही गोष्ट माहीत नाहीं कीं परमेश्वरच आपल्या सेवकांचा पश्चात्ताप मान्य करितो व तोच खैराती(चा माल) घेतो; आणि हें कीं परमेश्वरच अति पश्चात्ताप मान्यकर्ता (व) दयाळू होय? १०४. आणि (हे पैगंबरा! यांना) समजावून दे कीं तुह्मीं (आपल्या जागीं) कर्म आचरीत राहा; पण अजून तर परमेश्वर तुमचीं कर्में पाहील आणि त्याचा पैगंबर व मुसलमान (हेहि पाहतील). आणि (मरणा-नंतर) जरूर तुह्मीं अशा (परमसमर्थ परमेश्वरा)कडे पालटले जाल कीं जो अव्यक्त व व्यक्त या (दोहों)चा ज्ञाता होय. मग जें कांहीं तुह्मीं (जगांत) करीत राहिलां असाल, तें (सर्व) तो तुह्मांस विदित करील. १०५. आणि (कांहीं) इतर लोक होत कीं परमेश्वराचे हुकमाची वाट पाहण्यांत त्यांचें प्रकरण भिजत पडलें आहे; (त्याला अखत्यार होय) कीं तो त्यांना कां तर शिक्षा देईल व कां तर त्यांचा पश्चात्ताप स्वीकारील. आणि परमेश्वर ज्ञानी (व) बुद्धिमान होय. १०६. आणि (एका प्रकारचे दांभिक तेहि होत कीं) ज्यांनीं या हेतुनें एक

(१) दुहेरी शिक्षा याचा अर्थ हा कदाचित् होऊं शकेल कीं प्रथमतः मुसलमानांचे नजरेंत त्यांचा अभरवंसा झाला, आणि मग ते पडद्याआड नास्तिकांचे साथी झाले व त्यांच्या बरोबरच हेहि जेरीस आणिले गेले.

मशीद बनवून उभी केली कीं (मुसलमानांस) नुकसान पोहों-चवावें, व (परमेश्वर व पैगंबराशीं) नास्तिकपणा करावा व मुसल-मानांच्या दरम्यान फूट घालावी आणि जे लोक परमेश्वर व त्याचा पैगंबर यांशीं पूर्वीं लढून चुकले आहेत त्यांना आश्रय द्यावा. आणि (त्यांस पुसलें जाईल तर) ते शपथा वाहूं लागतील कीं आमचा तर नेकीशिवाय दुसरा उद्देशच नव्हता; आणि परमेश्वर साक्ष देतो कीं अर्थात हे लबाड होत. १०७. (म्हणून हे पैगंबरा!) तूं त्या (मशीदीं)त कधीं (जाऊन) उभाहि

(१) १०७ ते ११० महावाक्यांपावेतों शाह अवदुल कादिर साहे-बांनीं ज्या टीका केल्या आहेत त्यांत अवश्यक त्या ऐतिहासिक गोष्टी सर्व आल्या आहेत; ह्मणून त्या येथें आह्मीं यथार्थ घेतों:—हजरत पैगंबर साहेब मक्कहून हिजरत—स्वदेशत्याग करून आले, तेव्हां ते मदिनेबाहेर बनी अम्र बिन औफ यांची एक वस्ति होती, तींत उतरले. पुढें कांहीं दिवसांनीं मदिनाशहरीं आश्रय घेतला व मस्जिदे नबवी नांवाची मशीद बांधविली. प्रथम जेथें ते नमाज पढत होते त्या वस्तींत तेथील लोकांनीं एक मशीद बनवून ठेविली; व तेथें जमात कायम राहिली. इचें नांव मस्जिदे–कुबा महशूर आहे. पैगंबर साहेब शनिवारीं बहुतकरून तेथें जात व नमाज पढत असत. याच स्थलीं कित्येक दांभिकांनीं असा बेत केला कीं उपरिनिर्दिष्ट लोकांच्या विरुद्ध आणखी एक मशीद बनवावी व आपली जमात वेगळीच कायम करावी; आणि अबुआमिर नांवाचा एक ख्रिस्ती मठवासी जो इस्लामाचा विरोध करीत असल्यामुळें कोठें निघून गेला होता त्याला पुन्हा दांभिकपणानें बोलावून तेथें सरदार व इमाम—धर्माध्यक्ष करावा. या लोकांनीं पैगंबर साहेबांस विनंति केली कीं आपण एकदां येथें नमाज पढा, ह्मणजे आह्मीं आपली जमात कायम करूं. पैगंबरास यांची दगाबाजी माहीत नव्हती. त्यांनीं अभिवचन दिलें कीं तबूकचे लढाईहून आह्मीं परतूं, तेव्हां प्रथम तेथेंच नमाज पढूं. परमेश्वरानें त्यांना पहिल्यानेंच खबरदार केलें; आणि कुबाचे मशीदीचे लोकांची तारीफ केली. मनुष्यानें सावध असावें कीं बाहेरून दिसण्यांत भक्ति आहे पण त्यांत आंतून दुर्वासना व कुहेतु आहे त्या भक्तीची स्थिति हीच होय.

राहूं नकोस. अर्थात एक मशीद जिची स्थापना पहिल्या दिवसापासूनच ईश्वरभयावर केली गेली आहे तिचा अधिक हक्क होय कीं तूं तिच्यांत उभें राहवेंस (व नमाज पढावीस). (कारण कीं) तींत असे लोक होत कीं जे खूप स्वच्छ व चोखे राहावयास पसंत करतात; आणि परमेश्वर खूप स्वच्छ व चोखे राहण्याऱ्यांस प्रिय राखतो. १०८. तर कां जो कोणी परमेश्वराचे भयावर व (त्याच्या) सुप्रसन्नतेवर आपल्या इमारतीची स्थापना करील तो उत्तम कीं जो कोणी (पाण्याचे वेगानें) फुसफुशीत (होऊन) ढांसळेल अशा (नदीचे) बंधाऱ्याच्या कांठावर आपल्या इमारतीची स्थापना करील व मग ती (इमारत धाडदिशीं) त्याला घेऊन नरकाग्नींत ढांसळेल, तो? आणि परमेश्वर जालिम लोकांस सरळ मार्गाची बुद्धि देत नसतो. १०९. त्यांची (ही) इमारत जी त्यांनी बांधली आहे तीमुळें त्यांच्या मनांत नेहमीं धरसोड राहलिच; येथपर्यंत कीं (अखेर ही इमारत जमीनदोस्त झाल्यानें) त्यांच्या अंतःकरणाचे तुकडे तुकडे होऊन जातील. आणि परमेश्वर (सर्वांचे स्थितीशीं) वाकब (व) युक्तिवान् होय. ११०. परमेश्वरानें मुसलमानांपासून त्यांचे प्राण व त्यांची धनदौलत (या वायद्यानें) खरेदी घेतली आहे कीं त्यांच्या ऐवजीं त्यांना स्वर्ग(-प्राप्ति) होईल. (हे लोक तनमन व धन यांची पर्वा न बाळगितां) परमेश्वराचे मार्गांत लढतात, (आणि ते लढतात) तेव्हां (शत्रूंस) मारून टाकतात व (आपणहि वेळेस) मारले जातात. हा परमेश्वराचा पक्का वायदा होय व त्याचें पूर्ण करणें त्यानें आपल्या ठायीं अवश्यक केलें आहे. (आणि हा वायदा) 'तौरात' व 'इंजील' व 'कुर्आन्' या (सर्वां)त (लिहून ठेवलेलाच आहे). आणि परमेश्वराहून आपल्या वचनाचा अधिक पुरा आणखी कोण होऊं शकतो? तर (मुसलमानांनों!) आपला (हा) सौदा जो तुह्मीं परमेश्वराशीं केला आहे त्याची तुह्मीं खुशी माना; आणि हा (व्यवहार जो तुह्मीं परमेश्वराशीं केला आहे त्यांत तुमचें) मोठें सार्थक्य होय. १११. (ह्याच लोकांच्या अंगीं इतके गुण होत कीं ते) पश्चात्ताप करणारे, ईश्वरोपासना करणारे, (त्याची) स्तुति (व गुण) गाणारे, (परमे-

श्वराचे मार्गांत) प्रवास करणारे, ओणवून वंदन करणारे, साष्टांग नमस्कार घालणारे (ह्मणजे नमाज करणारे), इष्ट कामांचा (लोकांस) सल्ला देणारे, अनिष्ट कामापासून मनाई करणारे आणि परमेश्वरानें घालून दिलेल्या मर्यादांचें संरक्षण करणारे (असे होत.) आणि (हे पैगंबरा! अशा) मुसलमानांस, शुभवर्तमान ऐकीव. ११२. जेव्हां पैगंबर व मुसलमानांस, मूर्तिपूजक हे नरकवासी होत असें (ईश्वराज्ञेनें) माहीत होऊन गेलें, तेव्हां (आतां) त्यांना हें शोभत नाहीं कीं त्यांनीं अशा लोकांच्या क्षमेची प्रार्थना करावी; व मग (पाहिजे तर) ते (त्यांचे) आप्तच (कां) होईनात? ११३. आणि 'इब्राहिमा'नें आपल्या बापासाठीं क्षमेची (जी) प्रार्थना केली होती, (तर ती) केवळ, त्यानें आपल्या बापाला जें वचन देऊन ठेविलें होतें त्या वचनामुळें (केली होती). मग त्यालाहि जेव्हां हें माहीत होऊन गेलें कीं हा परमेश्वराचा दुशमन होय, तेव्हां तो बापापासून (अगदींच) अलिप्त होऊन गेला. निःसंशय 'इब्राहीम' अर्थात् कोमल अंतःकरणाचा व दयार्द्र असा होता. ११४. आणि परमेश्वर असा नव्हे कीं कोणा एका राष्ट्रास सरळ मार्गीं लावून दिल्यावर त्यांना कुमार्गी ठरवून देईल; येथपर्यंत कीं ज्या (गोष्टी) विषयीं

(१) जसे धर्मार्थ युद्ध करणारे, हाजी-यात्राळू-लोक व विद्यार्थी वगैरे.

(२) मर्यादांचें संरक्षण करणें ह्मणजे शास्त्र मर्यादांचें उल्लंघन न करणें व त्यांच्या बाहेर पाऊल न टाकणें.

(३) या वाक्याच्या संबंधानें भाष्यकारांचा मतभेद आहे. कित्येकांचें मत असें आहे कीं हें वाक्य मागील वाक्याची पुरवणी होय. तर याचा अर्थ असा होईल कीं मूर्तिपूजकांसाठीं जी क्षमेची प्रार्थना तुह्मीं मनाई होण्यापूर्वी करून चुकलां आहां तीबद्दल पकड नाहीं. आणि कित्येकांनीं यास स्वतंत्र व वेगळें वाक्य गणिलें आहे. तर ते ह्मणतात कीं कांहीं गांवढळ अरब मदिनेंत आले व त्यांनीं इस्लामाची दीक्षा घेतली व परत गेले. त्या वेळेपर्यंत सुरापान निषिद्ध झालें नव्हतें व कावागृहाकडे किब्ल्याची दिशाहि पालटली नव्हती. तथापि बैतुल्–मकदिस

त्यांनीं जपत राहावें त्या (गोष्टी) त्यांना उघड करून न सांगील. निःसंशय परमेश्वर सर्वज्ञानी होय. ११५. निःसंशय आकाश व पृथ्वीची बादशाही परमेश्वराचीच होय. जगवितो(-हि तोच), व मारतो(-हि तोच). आणि (मुसलमानांनों!) परमेश्वराखेरीज तुमचा कोणी पुरस्कर्ता नाहीं व कोणी मदतगारहि नाहीं. ११६. परमेश्वरानें अर्थात् पैगंबरावर मोठीच कृपा केली व (तशीच) 'मुहाजिरीन' व 'अन्सार' यांजवरहि कीं जे अडचणीचे समयीं, त्यांच्यांतील एका पक्षाचीं मनें डळमळीत व्हावयास आलीं होतीं त्या उपरहि, पैगंबराच्याच वळणावर गेले. नंतर त्यानेंच त्यांच्यावरहि कृपा केली (कीं त्यांना संभाळून घेतलें); यांत शंका नाहीं कीं परमेश्वर या (सर्वां)वर अतिशय करुणामय (व) दयाळू होय. ११७. आणि (तद्वत्) त्या तिघा (जणा)वरहि कीं जे (परमेश्वरच्या हुकमाची वाट पाहतां) मागें विलंबित टाकले गेले होते; येथपर्यंत कीं जेव्हां जमीन विस्तीर्ण असूनहि त्यांना तंग वाटूं लागली व ते आपल्या जिवानिशींहि तंग येऊन गेले व त्यांनीं समजून घेतलें कीं परमेश्वरा(च्या तावडीं)तून त्याच्याशिवाय आणखी कोणताच आश्रय नाहीं; तेव्हां मग परमेश्वरानें त्यांचा पश्चात्ताप स्वीकारिला, या साठीं कीं (पश्चात्ताप स्वीकारण्याच्या उपकार स्तुति दाखल त्यांनीं पुढेंहि) पश्चात्ताप करीत राहावें. निःसंशय परमेश्वर अति पश्चात्ताप मान्यकर्ता (व) दयाळू होय. ११८. अहो

ह्मणजे पॅलेस्टाईन येथील यरुशलेमचे पवित्र मशीदीकडे तोंड करून नमाज पढिली जात होती. हे लोक मद्यपान करीत व यरुशलेमकडे नमाज पढीत असत. नंतर पुष्कळ काळ लोटल्यावर त्यांचें मदिनेस येणें झालें; तेव्हां त्यांना माहीत झालें कीं दारू वा मद्यपान वर्ज्य ठरलें आहे व नमाजीची दिशाहि बदलली आहे. त्या वेळीं ते अनुतप्त होऊन पैगंबर साहेबांस ह्मणूं लागले कीं आह्मीं मोठ्या चुकींत राहिलों. त्या लोकांचे सांत्वनासाठीं हें वाक्य प्रकट झालें कीं अज्ञानपणांत जें झालें तें माफ होय.

(१) तबूकची लढाई ही मोठ्या आणीबाणीची वेळ होती. एक तर उन्हाळा, दुसरा लांबचा पल्ला, युद्ध सामुग्रीची मारामार आणि खजुरीस

मुसलमानांनों! परमेश्वरा(चे क्रोधा)स भ्या व सत्यवादी लोकांबरोबर राहा. ११९. 'मदिने'कर व त्यांच्या जवळपासचे गांवढळ अरब लोक यांस योग्य नव्हतें कीं त्यांनीं परमेश्वराचे पैगंबरा(चे संगती)पासून मागें राहून जावें; व हेंहि (योग्य) नव्हतें कीं पैगंबराच्या जिवाची पर्वा न करितां त्यांनीं आपल्या जिवाचीच अभिलाषा बाळगावी. हें

फळें आलेलीं कीं ह्यावरच मदिनेकरांच्या उपजीविकेची भिस्त होती. ह्मणून या लढाई संबंधानें पांच पक्ष होऊन गेले. प्रथम, पैगंबर साहेब मुहाजिरीन व अन्सार कीं यांनीं अडचणींची मुळींच पर्वा केली नाहीं व निःशंकपणें निघून उभे राहिले. दुसरा, पक्ष याच मुहाजिरीन व अन्सारमध्यें होता कीं ते निघावयास कचरत होते; पण अखेर निघून उभे राहिले. तिसरा पक्ष, फक्त तीन मनुष्यांचा होता, कअब बिन मालिक, हिलाल बिन उमय्या व मुरारा बीन रबीअ; हे लोक आळसामुळें मागें राहून गेले होते. पैगंबर साहेब मदिनेस परतले तेव्हां हे लोकहि त्यांच्या हुजरांत हजर झाले. जेव्हां त्यांना मागें राहण्याचें कारण विचारिलें गेलें तेव्हां जी गोष्ट खरी होती ती त्यांनीं सांगितली कीं आमच्याकडून अपराध झाला. ह्याच तीन मनुष्यासंबंधानें पैगंबर साहेबांनीं हुकूम दिला होता कीं ईश्वरी प्रकटीकरणाची वाट पाहा. ईश्वराचा जसा हुकूम होईल तसें केलें जाईल. चवथा पक्ष, दांभिकांचा कीं या अवघ्या अध्यायांत त्यांची खरपूस खबर घेतली गेली आहे. या लोकांनीं निमित्त व बहाणे काढले म्हणून त्यांना दोषहि दिला आहे. पांचवा पक्ष म्हटला म्हणजे असे लोक होत कीं जे कोणा कारणामुळें जाऊं शकले नाहींत. आतां या वाक्यांत जो परमेश्वराच्या कृपेचा मजकूर आहे, ती कृपा प्रत्येकांचे स्थितीस अनुसरून वेगवेगळाली होय. पैगंबर साहेब मुहाजिरीन व अन्सार यांजवर परमेश्वरानें ही कृपा केली कीं त्यांचे इरादे डळमळीत झाले नाहींत. आणि जे कचरत होते व मागें पुढें पाहत होते त्यांच्यावरहि कृपा झाली कीं अखेर त्यांनीं पैगंबर साहेबांची साथ दिली. आणि कअब व हिलाल व मुरारा यांजवरही कृपा झाली कीं त्यांनीं गुन्हा पदरीं घेतला व परमेश्वरानें त्यांना पश्चात्तापाची सुबुद्धि दिली व तो पश्चात्ताप मान्य झाला.

यासाठीं कीं या (धर्मयोध्यां)स परमेश्वराचे मार्गांत तहान व कष्ट व भूक यांची तोशीस लागते तर, व ज्या मुकामास त्यांचें पायाखालीं तुडवीत जाणें नास्तिकांस क्षुब्ध करितें त्यास ते पायाखालीं तुडवीत जातात तर आणि शत्रुपासून (कधीं) कांहीं प्राप्ति होत राहते तर (सारांश सुखदुःख या दोन्ही स्थितींत) प्रत्येक कामाच्या मोबदला (परमेश्वरासमीप) त्यांचें सुकृत्य लिहिलें जातें. निःसंशय परमेश्वर (इस्लामाची सेवा) प्रांजलपणें करणाऱ्यांचा मोबदला वायां जाऊं देत नसतो. १२०. आणि (अशाच तऱ्हेनें) थोडा वा बहुत जो कांहीं (परमेश्वराचे मार्गांत) ते खर्च करतात व जीं मैदानें त्यांना आक्रमावीं लागतात, तीं सर्व (त्यांच्या कर्म-पटांत) त्यांच्या नांवें लिहिलीं जातात; अशासाठीं कीं परमेश्वरानें त्यांना त्यांनीं केलेल्या कर्मांचा उत्तमांत उत्तम मोबदला द्यावा. १२१. आणि (हेंहि) योग्य नाहीं कीं मुसलमानांनीं सारेचे सारेच (लढाईसाठीं आपापल्या घरांतून) निघून उभे राहावें. तर त्यांनीं असें कां ह्मणून केलें नाहीं कीं त्यांच्या प्रत्येक मंडळींतून कांहीं लोक (आपल्या घरांतून) निघाले असते कीं त्यांनीं धर्माचें ज्ञान उपलब्ध करून घ्यावें; व जेव्हां ते (शिकून समजून) आपल्या लोकांकडे परत येते तेव्हां त्यांना (ईश्वराचे अवज्ञेपासून) भिवविते कीं ते लोकहि कदाचित् (वाईट कामाविषयीं) जपते. १२२. अहो मुसलमानांनों! तुह्मीं आपल्या आसपासचे नास्तिकांशीं लढा; आणि त्यांना तुमच्यांत उग्रता (व शौर्य) आढळून आलें पाहिजे; (आणि कोणावरहि अत्याचार करूं नका), व जाणून असा कीं जे लोक (अत्याचाराविषयीं) जपतात त्यांचा परमेश्वर साथी होय. १२३. आणि ज्या वेळीं कोणी एखादा अध्याय प्रकटिला जातो त्या वेळीं दांभिकांतून कित्येक लोक (एकमेकांस) पुसूं लागतात कीं बरें, या

(१) ह्मणजे तुमचे आप्त किंवा शेजारी; कारण तुमची कींव व कळकळ यांचे प्रथम हक्कदार हेच होत व प्रथम त्यांनाच सद्धर्माकडे आणण्याचे प्रयत्न झाले पाहिजेत. असें ह्मणतात कीं या वाक्यांत खास निर्दिष्ट लोक ह्मटले ह्मणजे कुरैझा व नझीर कुलांचे यहुदी लोक व खैबरचे यहुदी लोक अथवा सूर्या प्रांताचे रोमन लोक हे होत.

(अध्याया)नें तुमच्यांतून कोणाचा विश्वास वाढविला? पण जे (पहिल्यापासूनच) विश्वास ठेवितात त्यांचा तर या (अध्याया)नें विश्वास वाढविला व ते (आपल्या ठिकाणीं) आनंद प्रदर्शित करतात. १२४. आणि ज्या लोकांच्या मनांत (दांभिकपणाचा) रोग आहे, तर या (अध्याया)नें त्यांच्या (पूर्वींचे) मलीनतेंत आणखी एका मलिनतेची भर टाकली व हे लोक नास्तिकपणाच्या स्थितींतच मरून गेले. १२५. आणि कां (हे लोक इतकेंहि) अवलोकन करीत नाहींत कीं प्रतिवर्षीं एकदां किंवा दोनदां ते संकटांत तावून सुलाखून पाहिले जातात; यावरहि ते पश्चात्ताप करीत नाहींत व त्यांना अक्लहि घडत नाहीं. १२६. आणि जेव्हां कोणी अध्याय प्रकटिला जातो, तेव्हां त्यांच्यांतून एकाकडे एक पाहूं लागतो. मग कोठें तुह्मांला कोणी पाहत तर नाहीं? (असें ह्मणून, उठून) ते चालते होतात. (हे लोक पैगंबराच्या बैठकींतून काय फिरले? तर) परमेश्वरानें त्यांच्या अंतःकरणांस (सद्धर्माकडून) फिरवून टाकिलें; यासाठीं कीं हे असे लोक होत कीं यांना मुळींच समज नाहीं. १२७. (लोकांनों!) तुह्मांपाशीं तुमच्यांतूनच एक पैगंबर आला आहे; तुह्मीं जें दुःख कंठितां त्याबद्दल त्याला जड वाटतें (व) त्याला तुम(च्या कल्याणा)चा लाहो (व कळकळ) होय; (आणि तो) मुसलमानांप्रति अतिशय करुणामय (व) दयाळू होय. १२८. यावरहि जर हे लोक फिरून पडतील, तर (हे पैगंबरा! तूं यांना साफ) सांगून टाक कीं मला परमेश्वर पुरा आहे; त्याच्याशिवाय अन्य कोणी उपास्य नाहीं. मी त्याच्यावरच भरंवसा ठेवितो आणि अर्श जो (सृष्टींत सर्वांत) मोठा होय त्याचाहि तोच मालक होय. १२९.

अध्याय १० वा.

सूरतो-यूनुस्.

हा अध्याय मक्काशहरीं प्रकट झाला. ह्यांत १०९ महावाक्यें आहेत. सांप्रत ज्या स्थळीं मोसल शहर आहे तेथेंच अगर त्याच्या आस्मंतात् निनिवा वा नैनवा नांवाची एक वस्ति होती. तेथील लोक मूर्तिपूजा करीत करीत अधर्मी होऊन खऱ्या ईश्वरी मार्गापासून फार दूर जाऊन पडले होते; तेव्हां त्यांना बोध करण्यासाठीं व त्यांचे आचार विचार सुधारण्यासाठीं, परमेश्वरानें हजरत यूनुस बिन मत्ती किंवा मत्तय यांस पैगंबर करून पाठविलें. परंतु त्यांनीं त्यांचें मुळींच कांहीं ऐकिलें नाहीं. उलट ते त्यांचा फार छळ करूं लागले; म्हणून यूनुस पैगंबरांना ती वस्ती सोडून जाणें भाग पडलें. हजरत यूनुस यांनीं चालतांना त्या लोकांस बजावून सांगितलें कीं तुमचा चाळीस दिवसांत नाश होईल. त्यांच्या सूचने बरहुकूम नियमित वेळीं भयानक चिन्हें दिसूं लागलीं. आकाश काळ्या काळ्या ढगांनीं भरून आलें; त्यांतून भराभर आगीची वृष्टी होऊं लागली व चोहोंकडे धूरच धूर दिसूं लागला. शिवाय ह्या सर्व दुश्चिन्हांचा रोखहि त्यांच्याच शहराकडे होता. तेव्हां त्या लोकांची पांचावर धारण बसून ते मुलेंबाळें व गुरांढोरांसह गांवांतून शेतांत निघून चालते झाले; व तेथें गोणताट पांघरून व नम्र होऊन, आपल्या हातून झालेल्या पापांबद्दल मनापासून अनुताप पावून परमेश्वरापुढें शिरसाष्टांग नमस्कार घालून क्षमेची याचना करूं लागले. त्यावेळीं दयार्द्र होऊन परमेश्वरानें त्यांना क्षमा केली; व त्यांच्यावर आलेलें अरिष्ट टळून गेलें. ह्याप्रमाणें ह्यांत हजरत यूनुस पैगंबराचें वर्णन आलें आहे; म्हणून यास यूनुसचें प्रकरण असें नांव झालें. (पहा तफसीरे बैजावी.)

परम दयाळू आणि कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

अ. ल. र. (अलेफ-लाम-रा.) हीं अशा पुस्तकाचीं महा वाक्यें आहेत कीं ज्यांत शहाणपणाच्या गोष्टी होत. १. का लोकांस या गोष्टीचें आश्चर्य झालें कीं आह्मीं त्यांच्या मधूनच एका पुरुषाकडे असा आदेश पाठविला कीं तूं लोकांना (ईश्वरी शिक्षेचें) भय दाखीव; आणि ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला आहे त्यांना हें शुभवर्तमान ऐकीव कीं त्यांच्या पालनकर्त्यांसमीप त्यांचा खरा बडेजाव होईल. नास्तिक (तर इतके आश्चर्यचकित झाले कीं ते) ह्मणूं लागले, असो नसो हा (मनुष्य) तर बोलूनचालून जादुगीर आहे! २. (लोकांनों!) तुमचा पालनकर्ता तोच परमेश्वर होय कीं ज्यानें सहा दिवसांत आकाशांस व पृथ्वीस निर्माण केलें. नंतर दिव्य सिंहासनावर तो विराजमान झाला, (कीं तो तेथूनच) प्रत्येक कामाची व्यवस्था लावीत राहतो. (त्याच्या दरबारांत) कोणीहि (कोणाचाच) शिफारसी (होऊं शकत) नाहीं; पण त्याची परवानगी झाल्यावरच मात्र. (लोकांनों!) हाच परमेश्वर तर तुमचा पालनकर्ता होय. तर तुह्मीं त्याचीच भक्ति करा. तर कां तुह्मीं (याचा) विचार करीत नाहीं? ३. त्याच्याचकडे तुह्मांसर्वांस परतून जाणें आहे. परमेश्वराचा (हा) वायदा खरा होय. तोच प्रथम सृष्टीस पैदा करितो; व मग (लय पावल्यावरहि तोच) तिला (पुनरुत्थानांत) पुन्हां (जिवंत) करील; अशासाठीं कीं ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि

(१) दिव्यसिंहासन हा 'अर्ष' या अरबी शब्दाचा अर्थ केला गेला आहे. तें परमेश्वरानें इतकें मोठें सजिलें आहे कीं यच्चयावत् सर्व सृष्टीस तें व्यापून आहे व त्यांवर सर्वव्यापी परमेश्वर आपली सत्ता व प्राबल्यानें विराजमान असतो म्हणजे कोणतीहि वस्तु त्याच्या सत्तेच्या व अटोक्याच्या बाहेर नसते. यावरून सहजच असें ठरतें कीं परमेश्वर सर्वत्र आहे; व त्याचें कोणी खास मर्यादित स्थल आहे असें ह्मणणें दोषास्पद होय.

केलीं त्यांना (त्यांच्या कर्मांचा) मोबदला यथान्याय द्यावा. आणि जे लोक नास्तिक होत त्यांच्यासाठीं ते जो नास्तिकपणा करीत राहिले त्याच्या शासनार्थ त्यांना प्यावयास उकळी आलेलें पाणी (प्राप्त) होईल; आणि दुःखकारक शिक्षा, (ती वेगळीच). ४. तोच (असा परम समर्थ) होय कीं ज्यानें सूर्याला प्रकाशित बनविलें व चंद्राला तेजस्वी बनवून त्याच्या कला[1] नियमित केल्या; अशासाठीं कीं तुह्मां लोकांस वर्षांची गणती व हिशेब जाणता यावा. हें (सर्व कांहीं) परमेश्वरानें केवळ सत्य संकल्पानेंच बनविलें आहे. जे लोक समजतात त्यांच्यासाठीं परमेश्वर (आपल्या सामर्थ्याच्या) निशाण्या सविस्तर वर्णितो. ५. जे लोक (परमेश्वराचें) भय बाळगितात त्यांच्यासाठीं रात्रीच्या व दिवसाच्या अनुक्रमांत[2] आणि जें कांहीं परमेश्वरानें आकाशांत व पृथ्वींत निर्माण केलें आहे त्यांत (ईश्वरी सामर्थ्याच्या बऱ्याच) निशाण्या (उपलब्ध) आहेत. ६. ज्या लोकांस (मरणानंतर) आह्मांशीं भेटण्याची भीतिच नाहीं व ते इहलौकिक आयुष्यांतच खुष आहेत व (पुढचा धोका न बाळगितां) ह्या आयुष्यांतच समाधान मानतात; आणि जे लोक आमच्या (सामर्थ्याच्या) निशाण्यांकडून गाफिल आहेत; ७. हेच लोक होत कीं ते जीं कर्में करीत होते त्याच्या मोबदला त्यांचें (शेवटचें) ठिकाण नरकाग्नि होईल. ८. ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं त्यांच्या विश्वासाचे प्रभावानें त्यांना त्यांचा पालनकर्ता (तारणाचा) मार्ग दाखवून देईल; कीं (ते मेल्या पश्चात) परम सुखाच्या बागांत (राहतील व) त्यांच्याखालून (पाण्याचे) पाट वाहत असतील. ९. त्या (बागां)त (प्रवेश होतांच) त्यांचा जयघोष[3] 'सुबूहानकल्ला हुम्मा'

---

(१) चंद्र आपल्या दैनंदिन क्रमांत जो प्रदेश आक्रमितो त्यास मन्जिल ह्मणजे कला असें म्हणतात. ही विद्या ज्योतिष संबंधीं होय.

(२) अनुक्रमांत, रात्रंदिवसाचें एकामागून एक येणें व हिंवाळ्या व उन्हाळ्यांत त्यांचें कमी जास्त होणें या दोन्ही गोष्टी आल्या.

(३) या वाक्यांत या गोष्टीचें विवेचन आहे कीं स्वर्गवाशी जेव्हां स्वर्गांत दाखल होतील तेव्हां स्वर्गाच्या खुब्या पाहून आपोआप 'सुब्-

(म्हणजे हे परमेश्वरा! तूं पवित्र आहेस;) व त्या (बागां)त त्यांचे (परस्पर) कुशलप्रश्न 'सलाम' (म्हणजे शांति!) असे होतील. आणि (जेव्हां ते स्वर्गांत सुखानें बसून जातील तेव्हां) त्यांची शेवटची प्रार्थना 'अल्हम्दो लिल्लाहे रब्बिल् आलमीन' (म्हणजे सर्व स्तुति सकल जगांचा पालनकर्ता असा जो परमेश्वर त्यालाच योग्य होय) ही होईल. १०. आणि ज्याप्रमाणें लोक फायद्या-साठीं घाई मचवीत राहतात, जर (त्याचप्रमाणें) परमेश्वरहि (त्यांच्या कुकर्मांच्या शासनार्थ) त्यांना नुकसान पोहोंचविण्याची घाई मचवीत राहता तर त्यांचा अंतकाळ (केव्हांचाच) येऊन चुकला असता. आणि ज्या लोकांस (मरणानंतर) आमच्याशीं नजरानजर होण्याची (किंचित्‌हि) भीति नाहीं, त्यांना आह्मीं सोडून देतों कीं ते आपल्या शिरजोरींतच भटकत फिरतात. ११. आणि जेव्हां मनुष्याला (कोणाहि प्रकारचें) दुःख पोहोंचतें, तेव्हां तो आपल्या कुशीवर (पडतां) वा बसतां वा उठतां, (कोणाहि स्थितींत असो) आमचा धांवा करीत जातो. मग जेव्हां आह्मीं त्याचें दुःख त्याच्या-पासून दूर करून टाकितों, तेव्हां तो असा (बेपर्वा होऊन) चालता होतो; जणों कीं त्याला जें दुःख पोहोंचत होतें त्याच्या निवारणार्थ त्यानें आम्हांला (कधीं) बोलाविलेंच नव्हतें. जे लोक (भक्ति-)मर्या-देचे बाहेर पाऊल टाकतात त्यांना, जीं जीं कर्में ते करितात तीं

हान कल्लाहुम्मा' असा जयघोष करूं लागतील. हे शब्द कोणा चांगल्या वस्तुची तारीफ वा आनंद प्रदर्शित करतेवेळीं उच्चारिले जातात. मग त्यांचे आपसांत कुशल प्रश्न होतील ह्मणजे एकमेकांस शांति इच्छितील. हें दिलसफाई व परस्पर प्रेम यांचें द्योतक होय. नंतर जेव्हां आपापल्या ठिकाणीं बसून जातील तेव्हां परमेश्वराची उपकारस्तुति करतील व ह्मणतील 'अल्हम्दो लिल्लाहे रब्बिल् आलमीन.' आणि हेंहि संभवनीय आहे कीं प्रत्येक स्वर्गीय देणगीबद्दल 'सुब्हानल्ला' ह्मणतील व तिचा सुखोपभोग घेतल्या-नंतर उपकार स्तुत्यर्थ 'अल्हम्दो लिल्ला हे रब्बिल् आलमीन' म्हणतील.

(१) भावार्थ हा कीं आह्मीं त्याचा केव्हांच नाश करून टाकिला असता.

अशाच रीतीनें भलीं करून दाखविलीं गेलीं आहेत. १२. आणि (लोकांनों!) तुमच्या पूर्वीं कित्येक पिढ्या होऊन गेल्या आहेत कीं जेव्हा जेव्हां त्यांनीं अनर्थ रचिला तेव्हां तेव्हां आह्मीं त्यांचा नाश करून टाकिला. आणि त्यांचे पैगंबर त्यांच्यापाशीं उघड उघड चमत्कारहि घेऊन आले व (यावरहि) त्यांनीं विश्वास धारिला नाहीं तो नाहींच. अपराधी लोकांस आह्मीं अशाच तऱ्हेनें शासन देत असतों. १३. नंतर त्यांच्या (नष्ट झाल्या) मागून आम्हीं पृथ्वींत तुह्मां लोकांस (त्यांचे) प्रतिनिधी बनविलें; अशासाठीं कीं आह्मीं पाहावें कीं तुह्मीं कसकशीं कर्मे करितां? १४. आणि (हे पैगंबरा!)जेव्हां आमचे उघड उघड हुकूम या लोकांस वाचून ऐकविले जातात, तेव्हां ज्या लोकांस (मरणानंतर) आमच्याशीं नजरानजर होण्याची (किंचित्‌हि) भीति नाहीं ते (तुला) हुकूम फर्मावितात कीं ह्याच्याशिवाय (आणखी) एखादें कुराण आण अगर ह्यांतच फेरबदल करून टाक; तर (तूं त्यांना) सांग कीं माझा तर इतका मगदूर नाहीं कीं मीं आपल्या तर्फे ह्यांत (कोणाहि प्रकारचा) फेरबदल करीन. मजला जें कांहीं प्रकट केलें जातें, मी तर त्यावरच चालतों. जर मी आपल्या पालन-कर्त्याची बेहुकमी करीन, तर मला (पुनरुत्थानाचे) मोठ्या (मुष्किलीचे) दिवसाच्या शिक्षेची (फारच) भीति वाटते. १५. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं जर परमेश्वर इच्छिता तर मी हें (कुराण) तुह्मांस वाचून ऐकविलेंच नसतें व परमेश्वरहि त्याविषयीं तुह्मांस न जाणविता. याच्यापूर्वीं मी वर्षोंगणती तुह्मांमध्यें राहून चुकलों आहे (आणि मी कधींच प्रकटीकरणाचा उच्चारहि केला नाहीं;) कां तुह्मीं (इतकेंहि) समजत नाहीं? १६. तर अशाहूनहि अधिक जुलमी आणखी कोण कीं जो परमेश्वरावर खोटें (खोटें) कुभांड रचील अगर त्याच्या निशाण्यांस पाखंड ह्मणील? कांहींच शंका नाहीं कीं

(१) म्हणजे त्यांचीं कर्मे वस्तुस्थितींत वाईट आहेत. पण परमेश्वरानें त्यांची अशी मति मारून टाकिली आहे कीं तीं कृत्यें त्यांच्या नजरेंत सुशोभित व भलीं दिसून येतात व ते समजतात कीं आह्मीं बरें करितों.

(असले) अपराधी (आपल्या मनोरथांत) सफल होणार नाहींत. १७.
आणि (मूर्तिपूजक लोक) परमेश्वराशिवाय अशा वस्तूंची भक्तिपूजा करितात कीं ज्या त्यांना नुकसान पोहोचवूं शकत नाहींत व त्यांना फायदाहि पोहोचवूं शकत नाहींत; आणि ते म्हणतात कीं (आमचे) हे (उपास्य देव) परमेश्वरासमीप आमचे शिफारस कर्ते होत. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग, कां तुह्मीं परमेश्वराला अशा वस्तू(च्या अस्तित्वा)ची खबर देतां कीं जिला तो ना (तर कोठें) आकाशांतच पावतो व ना (कोठें) पृथ्वींतच. हे लोक ज्याला (त्याचा) शराकतदार ठरवितात त्यापासून तो पवित्र व थोर होय. १८. आणि (सुरुवातींत)
लोक (धर्माचे) एकाच पंथावर होते, मदभेद तर त्यांच्यांत मागून (उत्पन्न) झाला. आणि (हे पैगंबरा!) जर तुझ्या पालनकर्त्याकडून (पुनरुत्थानाचें) वचन पहिल्यानेंच न निघून चुकलें असतें, तर ज्या गोष्टींत हे लोक मतभेद करीत आहेत त्यांचा त्यांच्या दरम्यान(केव्हांचाच) फैसला करून दिला गेला असता. १९. आणि ते म्हणतात कीं ह्या
(पैगंबर 'मोहंमद')ला त्याच्या पालनकर्त्याकडून कोणी चमत्कार (जसा आम्हीं इच्छितों तसा) कां म्हणून नाहीं दिला गेला? तर (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं गैबी बातमी तर केवळ परमेश्वरालाच

---

(१) चमत्काराबरोबर–'जसा आम्हीं इच्छितो तसा'–ही कैद आम्हीं यासाठीं लाविली आहे कीं कुराण हा ग्रंथ स्वतःच एक महान चमत्कार होय. सारांश, कुराणांतच एके स्थलीं असें म्हटलेलें आहे कीं "आणि (कित्येक लोक तुझ्यासंबंधीं) म्हणतात कीं या(मनुष्या)वर त्याच्या पालनकर्त्याकडून चमत्कार कां उतरले नाहींत? (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं चमत्कार तर परमेश्वरापाशीं (म्हणजे त्याच्याच अखत्यारांत) आहेत. आणि मी तर स्पष्टपणें भय सांगणारा आहें इतकेंच. (हे पैगंबरा!) कां या लोकांसाठीं (हा चमत्कार) पुरेसा नाहीं कीं आम्हीं तुजला कुराण प्रकट केलें कीं तें त्यांना वाचून ऐकविलें जातें. जे लोक विश्वास पाळणारे होत त्यांच्यासाठीं तर ह्यांत (परमेश्वराची मोठी) मेहरबानी व (मेहरबानी खेरीज) बोध होय." (भाग २१ वा अध्याय २९:५०–५१).

होय; तर तुह्मींहि (परमेश्वराचे हुकमाची) वाट पाहा. मीहि तुह्मांबरोबर वाट पाहणाऱ्यांपैकींच आहे. २०. आणि लोकांस दुःख पोहोंचल्यानंतर जेव्हां आम्हीं (त्यांचें दुःख निवारण करून आपल्या) दयेची गोडी त्यांना चाखवून देतों, तेव्हां मात्र ते आमच्या निशाण्यां(च्या विरोधां)त आपले डावपेंच लढवितात. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं (तुमच्या डावपेंचापेक्षां) परमेश्वराचे डाव पेंच अधिक चपळ आहेत. (तो ह्मणतो कीं) तुह्मीं जे जे डावपेंच लढवितां ते (सर्व) आमचे दूत लिहीत जातात. २१. तोच (परमेश्वर तर) होय कीं जो तुह्मां लोकांस खुष्कींत व समुद्रांत हिंडूं फिरूं देतो; येथपर्यंत कीं (कित्येक वेळां) जेव्हां तुह्मीं गलबतांत असतां, व तीं लोकांस अनुकूळ वाऱ्याचे प्रभावानें वाहून नेतात आणि लोक त्यां(च्या वाहण्या)नें खुष होतात; (एकाएकीं) गलबतांस वादळाचा झोका येऊन लागतो व लाटा दरेक बाजूनें त्यांच्यावर चालल्या येतात आणि ते (पक्कें) समजतात कीं (वाईट) घेरले गेलों; तेव्हां परमेश्वरालाच केवळ शुद्धभावानें मानून त्याच्यापाशीं प्रार्थना करूं लागतात; कीं (हे जगदीश्वरा!) जर (आपल्या कृपेनें) तूं आह्मांस ह्या (संकटां)तून तारशील तर आह्मीं अवश्य (तुझे मोठे) उपकार मानणारे होऊं. २२. मग जेव्हां तो त्यांना (त्या संकटांतून) तारून घेतो, तेव्हां खुष्कींत (येतांच) ते एकदम विनाकारण दांडगाई करूं लागतात. लोकांनों! तुमची शिरजोरी (म्हणजे तिचा दुष्परिणाम) तुमच्याच जिवावर (पडेल. हेहि) या जगिक (क्षणभंगुर) आयुष्याचे सुखोपभोग (होत; तर असो, हीहि चैन करून घ्या). अखेर तुह्मांस आम्हांकडेच परतून येणें आहे. तर (त्या वेळीं) जें कांहींहि तुह्मीं (जगांत) करीत राहिलां, आह्मीं तुह्मांस (त्याचें बरें वाईट) विदित करूं. २३. या जगिक आयुष्याची उपमा तर केवळ पाण्याच्या सारखींच होय, कीं आम्हीं तें आकाशांतून वर्षविलें मग जमिनीचीं पिकें कीं ज्यांस माणसें व चतुष्पाद जनावरें भक्ष करतात तीं त्या(पाण्या)शीं मिळून गेलीं (अशीं कीं पाणी शोषून प्रफुल्लित झालीं); येथपर्यंत कीं (फसल हंगाम होऊन) जेव्हां जमिनीनें

आपला शृंगार धारण केला व ती सुशोभित झाली; आणि शेतकरी समजले कीं (आतां) आपण त्यावर सत्तावान झालों. (पाहिजे तेव्हां कापून घेऊं. इतक्यांत) रात्रीं वा दिवसां आमचा (शिक्षारूपी) हुकूम त्यावर येऊन सादर झाला. मग आह्मीं त्यांची अशी (समूळ) कापणी करून टाकिली, जणूं कीं काल (शेतांत पीकच) नव्हतें. जे लोक (गोष्टींचें) मनन करतात त्यांच्या (सन्मार्ग) दर्शनार्थ आम्हीं (आपल्या सामर्थ्याच्यां) प्रमाणें अशाच प्रकारें सविस्तर करून सांगतों. २४. आणि परमेश्वर लोकांस शांतिधामा (ह्मणजे स्वर्गा)कडे बोलावितो व ज्याला इच्छितो त्याला सरळ मार्गाची सुबुद्धि देतो. २५. ज्या लोकांनीं (इह लोकीं) भलाई केली त्यांच्या करितां (पर लोकींहि तशीच) भलाई होय व कांहीं विशेषहि; आणि (पाप्यांप्रमाणें) त्यांच्या तोंडांवर कालिमाहि पसरलेला नसेल व ना नामोशीच. हेच लोक स्वर्गवासी होत कीं ते स्वर्गांत सदासर्वदा राहतील. २६. आणि ज्या लोकांनीं वाईट कामें केलीं, तर वाईटाचा मोबदला तसलाच (वाईट) व (ह्याशिवाय) त्यांच्या (तोंडां)वर नामोशी आच्छादिलेली असेल. परमेश्वरा(चे मारा)पासून कोणीहि त्यांचा वांचविणारा नाहीं, (त्यांचीं तोंडें अशीं काळीं कुट्ट होतील कीं) जणूं काळोख्या रात्री(च्या चादरे)च्या तुकड्यांनीं त्यांचीं तोंडें आच्छादिलीं गेलीं आहेत. हेच लोक नरकवासी होत कीं ते सर्वकाल नरकाग्नींत राहतील. २७. आणि त्या (पुनरुत्थानाचे) दिवशीं आह्मीं या सर्वांस (आपल्या हुजुरांत) गोळा करूं, नंतर ज्या लोकांनीं (मूर्तीस आमचे) सरकतदार ठरविले होते त्यांस आह्मीं आज्ञा करूं कीं तुह्मीं व तुमचे (ठराविक) सरकतदार (उभयतां जरा) आपल्या जागीं थांबून राहा; मग आह्मीं त्यांच्या आपसांत फूट पाडून टाकूं. आणि त्यांचे सरकतदार

(१) ह्मणजे त्यांच्या मूर्तीस वाचा फुटून त्या, मूर्तीपूजकांस ह्मणूं लागतील कीं वस्तुतः तुह्मी आपल्या दुष्ट वासनांची पूजा करीत होतां व मूर्तीपूजेकडे तुह्मांस आह्मीं नव्हे पण तुमच्या पशुबुद्धिपणाच्या वासनांनी मात्र वळविलें. ह्या प्रमाणें त्यांना आह्मीं दोषी नव्हतों त्यांनी

(त्यांना) म्हणतील कीं (तुह्मीं लबाड आहां,) आमची भक्तिपूजा तर तुह्मीं कांहीं करीत (सवरीत)च नव्हता. २८. तर (आतां) आमच्या व तुमच्या दरम्यान केवळ परमेश्वरच साक्षी बस्स होय. आह्मीं तर तुमच्या भक्तिपूजेकडून बिलकुलच बेफाम होतों. २९. (सारांश) तेथें प्रत्येक मनुष्य, (पुढची सामुग्री म्हणून) त्यानें जीं कृत्यें पहिल्यानें पाठविलीं आहेत तीं अनुभवून घेईल. आणि सर्व लोक आपला खरा मालक जो परमेश्वर त्याच्याकडे परत आणिले जातील. आणि जीं जीं कुभांडें ते (जागांत) रचीत राहिले तीं सर्व त्यांच्यापासून नाहींशीं होऊन जातील. ३०. (हे पैगंबरा! या लोकांस इतकें तर) पूस कीं तुह्मांस आकाशांतून व पृथ्वींतून कोण रोजी पुरवितो? अगर (वस्तुतः तुमचे) कान व (तुमचे) डोळे यांजवर कोणाची सत्ता आहे? आणि कोण (असा आहे कीं जो) जिवंतास मेलेल्यांतून काढतो आणि मेलेल्यांस जिवंतांतून काढतो? आणि (सृष्टींत) प्रत्येक कामाची व्यवस्था कोण लावितो? तर ते (तेव्हांच) बोलूं लागतील कीं परमेश्वर. तर मग तूं (त्यांना) सांग, कीं तुह्मीं या उपरांतहि त्याला भीत नाहीं? ३१. तथापि हाच परमेश्वर तर तुमचा खरा पालनकर्ता होय. तर सत्य (गोष्टीचें ज्ञान झाल्या)नंतर (त्याला न मानणें) ही चूक नव्हे तर आणखी काय आहे? तर तुह्मीं लोक कोणीकडे पालटले चालले जात आहां? ३२. (हे पैगंबरा!) ह्याप्रमाणें तुझ्या पालनकर्त्याचें वचन (या) आज्ञाभंजक

शिफारस करण्याचे ऐवजीं त्या त्यांच्यावरच ठपका ठेवतील. असेंहि ह्मणतात कीं मूर्तीपूजक अरब लोक दुतांची किंवा त्यांच्या कल्पित प्रतिमांची पूजाअर्चा करीत होते त्यांच्याकडे खास करून या जागीं इषारा आहे.

(१) जिवंतास मेलेल्यांतून काढण्याचें उदाहरण जसें कवटांतून सजीव पक्षाचें निघणें आणि मेलेल्यास जिवंतांतून काढणे ह्मणजे सजीव पक्षांतून कवट पैदा करणें.

(२) भावार्थ हा कीं परमेश्वर एक आहे असें ह्मणण्याचें व विश्वासण्याचें नाकारण्यास कोणतेंहि सयुक्तिक कारणच नाहीं. पण या उपरांतहि जे विश्वास धरीत नाहींत हें त्यांचें नशीब.

लोकांसंबंधीं खरें होऊन चुकलें कीं हे कोणाहि तऱ्हेनें विश्वास धरणार नाहींत. ३३. (हे पैगंबरा! या लोकांस) पूस कीं तुमच्या (ठराविक) सरकतदारांत कोणी असाहि आहे कीं जो सृष्टीला प्रथम पैदा करील व मग तिला (लयास आणून) पुनरपि निर्माण करील? (हे तर त्याचा काय जबाब देतील? तूंच त्यांना) सांग कीं परमेश्वरच सृष्टीस प्रथम पैदा करितो, व मग (तोच) तिला (लयास आणून) पुन्हांहि निर्माण करील. तर आतां तुह्मीं कोठें उलटे चालले जात आहां? ३४. (हे पैगंबरा! यांना) विचार कीं तुमच्या (ठराविक) सरकतदारांमध्यें कोणी असाहि आहे कीं जो (धर्माचा) सत्य मार्ग दाखवूं शकेल? (तूंच त्यांना) सांग कीं तो परमेश्वरच (धर्माचा) सत्य मार्ग दाखवितो. तर कां जो (धर्माचा) सत्य मार्ग दाखवितो तो या गोष्टीचा जास्त हक्क ठेवितो कीं त्या(च्या हुकमा)चें अनुकरण केलें जावें, कां जो असा (लाचार) होय कीं जोंपर्यंत दुसरा कोणी त्याला मार्ग न दाखवील तोंपर्यंत खुद्द त्यालाहि मार्ग सांपडूं शकत नाहीं तो? तर तुह्मां लोकांस काय होऊन गेलें आहे? तुह्मीं कसे फैसले करितां? ३५. आणि या लोकांतले बहुतेक तर केवळ अनुमानावरच चालतात. पण अनुमान सत्यापुढें कांहीं कामा येत नाहीं. जीं जीं (आज्ञानमूलक) कृत्यें हे लोक करितात त्यांशीं परमेश्वर खूप वाकब होय. ३६. आणि हें कुराण अशा प्रकारचें (पुस्तक) नव्हे कीं परमेश्वराखेरीज कोणी तें आपल्याकडून रचून आणील; किंबहुना जीं (पुस्तकें) याच्या (प्रकटीकरणा) पूर्वीं (उपलब्ध) होत, (हें कुराण) सकल जगांच्या पालनकर्त्याकडून त्यांच्या सत्यतेची साक्ष होय व (त्याच) पुस्तकां(च्या हुकमां)चा तपशील होय. आणि याच्या (दिव्य ईश्वरी पुस्तक होण्यां)त कांहींच शंका नाहीं. ३७. कां (हे लोक कुराणासंबंधीं असें) ह्मणतात कीं हें खुद्द पैगंबरानें रचिलें आहे? तर (हे पैगंबरा) तूं यांना) सांग कीं जर तुह्मीं (आपल्या दाव्यांत) खरे आहां (आणि जसें तुह्मीं ह्मणतां कीं मी तें बनविण्यास समर्थ आहें) तर (तुह्मींहि भाषाभिज्ञ व रसज्ञ आहां) असाच एक अध्याय तुह्मींहि

रचून आणा; आणि परमेश्वराशिवाय ज्याला (ज्याला) तुमच्यानें (बोलाविणें) शक्य आहे त्याला (आपल्या कुमकेस) बोलावून घ्या. ३८. पण (हे लोक विपर्यांतर करून) ज्या गोष्टींच्या ज्ञानाप्रत त्यांची पोहोंच झाली नाहीं आणि अजून त्यांचा खरा अर्थ त्यांच्या प्रत्ययास आला नाहीं, त्या गोष्टींस पाखंड म्हणूं लागले. अशाच तऱ्हेनें जे लोक यांच्यापूर्वी होऊन गेले आहेत त्यांनींहि मिथ्यारोप केला. तर (हे पैगंबरा!) पाहा! (त्या) जालिम लोकांचा कसा (वाईट) परिणाम झाला! ३९. आणि त्यांच्यांत कित्येक लोक असे होत कीं जे कुराणावर (पुढें जातां,) विश्वास ठेवितील आणि कित्येक असे होत कीं जे (पुढेंहि) त्यावर विश्वास ठेवणार नाहींत. आणि (हे पैगंबरा!) तुझा पालनकर्ता फिसादखोरांस खूप जाणून आहे. ४०. आणि (हे पैगंबरा!) जर (इतकें समजाविल्यावरहि हे लोक) तुला पाखंडीच म्हणत जातील, तर (त्यांना) सांगून दे कीं माझें कर्म मला व तुमचें कर्म तुम्हांला; मी जें कर्म करितों त्यापासून तुम्हीं अलिप्त आहां आणि तुम्हीं जें कर्म करितां त्यापासून मी अलिप्त आहें. ४१. आणि (हे पैगंबरा!) त्यांच्यांत कांहीं लोक (असेहि) होत कीं जे तुझ्या (गोष्टी)कडे कान लावून ऐकतात. तर (कां ह्यानें तूं समजलास कीं हे लोक विश्वास धरतील; आणि) कां तूं (या) बहिऱ्यांस ऐकवूं शकशील? आणि जरी ते अक्कल ठेवीतहि नसतील तरीहि? ४२. आणि त्यांच्यांत कांहीं लोक (असेहि) होत कीं जे

(१) भावार्थ हा कीं ज्या गोष्टी त्यांच्या समजशक्ति पलिकडे होत्या, उदाहरणार्थ मरणानंतरची स्थिति अथवा सृष्ट्योत्पत्तीच्या आरंभाचा अहवाल, ह्यांची कैफियत जेव्हां त्यांना समजली नाहीं, तेव्हां आपली समज कमी हें कबूल करण्याच्या ऐवजीं ते या गोष्टींस पाखंड ह्मणूं लागले. ‘आणि अजून त्यांचा खरा अर्थ त्यांच्या प्रत्ययास आला नाहीं’ याचा अर्थ हा कीं उदाहरणार्थ, मरणानंतरचा अहवाल कीं मेल्यावर त्यांची हकीकत प्रगट होईल; अगर उदाहरणार्थ, शासनाचीं कित्येक वचनें कीं जीं जगांतच आपल्या वेळीं पुरीं होतील आणि जीं अजून घडून आलीं नाहींत तीं. परंतु केवळ एवढ्याच गोष्टीनें ह्यांस पाखंड ह्मणण्याचा कोणास कोणताहि हक्क नाहीं.

तुजकडे टकत बसतात. तर कां (यांच्या टकत बसण्यानें तूं समजलास कीं हे विश्वास धरतील; आणि कां) तूं (या) आंधळयांस मार्ग दाखवून देशील? आणि जरी त्यांना (कांहींच) सुचत नसलें तरीहि? ४३. परमेश्वर तर लोकांवर किंचितहि जुलूम करीत नसतो; परंतु लोक (ईश्वराची अवज्ञा करून) आपणच आपल्यावर जुलूम करून घेतात. ४४. आणि ज्या दिवशीं (परमेश्वर) लोकांस (आपल्या हुजूर) गोळा करील, (त्या दिवशीं त्यांना असें भासूं लागेल) जणूं कीं ते (जगांत सारा दिवसहि नाहींत,) दिवसांतून (फार) राहिले असतील (तर) मात्र घटकाभरच; (आणि ते) आपसांत एकमेकांस ओळखतीलहि. ज्या लोकांनीं परमेश्वराचे नजरानजर होण्यास पाखंड ह्मटलें, ते मोठ्याच तोठ्यांत येऊन गेले; आणि त्यांना (या तोठ्यांतून बचावाचा) मार्गहि सुचला नाहीं. ४५. आणि (हे पैगंबरा!) जसजसे (शिक्षेचे) वायदे आह्मीं या लोकांशीं करितों, पाहिजे तर आह्मीं तुला त्यांतून कित्येक (वायदे प्रत्ययास आणून) दाखवूं अगर (ते प्रत्ययास येण्या-पूर्वींच) तुला (जगांतून) उचलून घेऊं; (कांहीं झालें तरी) त्यांना तर आह्मांकडे परतून येणें आहे. या उपरांत जें जें कांहीं हे करितात तें परमेश्वर निरखून आहे. ४६. आणि प्रत्येक जनतेचा एक पैगंबर-प्रेषित झाला आहे. तर जेव्हां (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) त्यांचा प्रेषित (आपल्या जनतेसह आमचे हुजूर) हजर होईल; तेव्हां जनता व प्रेषित यांच्यामध्यें इन्साफानें निवाडा चुकविला जाईल. आणि लोकांवर (मुळींच) जुलूम केला जाणार नाहीं. ४७. (मुसलमानांनो! हे लोक तुह्मांला) पुसतात कीं जर तुह्मीं खरे आहां तर हा (शिक्षेचा) वायदा केव्हां (पुरा) होईल? ४८. (हे पैगंबरा! तूं यांना) सांग कीं माझें स्वतःचें नफानुकसानहि माझ्या अखत्यारांत नाहीं; पण जें परमेश्वर इच्छितो (तेंच होतें. त्याच्या अगाध ज्ञानांत) प्रत्येक जनते-(च्या जगांत राहण्या)चा एक वेळ मुक्रर आहे. जेव्हां त्यांचा (तो)

---

(१) कोणीहि प्रेषित वा पैगंबर असा होऊन गेला नाहीं कीं ज्याला त्याच्या वेळेचे प्रजेतून कांहीं लोकांनीं पाखंडी ह्मटलें नसेल. निवाडा ह्मणजे याच मतांतराचा निवाडा असा अर्थ होय.

वेळ येऊन पोहोंचतो तेव्हां (त्यापासून) एक घटकाभरहि ते मागें सरकूं शकत नाहींत व पुढेंहि जाऊं शकत नाहींत. ४९. (हे पैगंबरा! या लोकांस) पूस कीं बरें पाहा तर खरें! जर परमेश्वरी शिक्षा रात्रीं तुह्मांस पोहोंचली अगर दिसाढवळ्या, (कांहीं झालें तरी ती शिक्षाच असणार; तर) पापी लोक तिच्यासाठीं कशाची घाई मचवीत आहेत? ५०. तर कां मग जेव्हां ती (खरोखरींच) येऊन सादर होईल, तेव्हांच तिचा विश्वास कराल? (तर त्या वेळीं आह्मीं तुह्मांस म्हणूं कीं) कां आतां (येऊन पडल्यावर तुह्मांस विश्वास आला)? आणि तुह्मीं तर (तिच्या येण्याचीच शंका धरून) तिच्यासाठीं घाई मचवीत राहिला होता? ५१. नंतर (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) आज्ञाभंजक लोकांस हुकूम दिला जाईल कीं आतां कायमच्या शिक्षेची गोडी चाखा. ही जी तुह्मांस शिक्षा दिली जात आहे ती केवळ तुमच्या स्वतःच्याच कर्मांचा मोबदला होय, (झालें). ५२. आणि (हे पैगंबरा! हे लोक) तुजपासून हें जाणूं इच्छितात कीं (जें कांहीं तूं त्यांना सांगतोस) तें खरोखरच होईल का? तूं (त्यांना) सांग, हो होय! माझ्या पालनकर्त्याची शपथ! तें खचित होइलच होईल. आणि तुह्मीं (परमेश्वरास) हारवूं शकणार नाहीं. ५३. आणि ज्या ज्या मनुष्यानें जगांत (आमचा) आज्ञाभंग केला आहे, (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) जमिनींतील सारे (खजिने)[1] जर त्याच्या मालकींत असतील तर तो अवश्य (आपल्या जिवाचे) बदल्यांत ते देऊन सुटेल. आणि जेव्हां लोक शिक्षेस (आपल्या नजरेनें) पाहून घेतील, तेव्हां ते पश्चात्ताप जाहिर[2] करतील. आणि

(१) आधीं तर साऱ्या जमिनींचे खजिने त्याला मिळणेंच अशक्य आणि जरी मिळालेहि तरी ते त्यांजकडून स्वीकारिले जाणार नाहींत.

(२) अरबी भाषेंत कित्येक शब्दांचे परस्पर उलट असे दोन अर्थ होतात; त्यापैकींच 'असर्रू' हा शब्द होय. 'इसरार'या धातुवरून याचा अर्थ लपविणें व जाहीर करणें असाहि होतो. आह्मीं भाषांतरांत त्याचा जाहीर करणें हा अर्थ घेतला आहे; ह्मणजे ते तोंडून ह्मणतील कीं आह्मीं फार पश्चात्ताप करितों. आणि लपविण्याचा अर्थ घ्यावा तर त्याचें भाषांतर असें होईल कीं मनांतल्या मनांतच पश्चात्ताप करतील ह्मणजे लज्जेनें तोंडांतून शब्दहि काढणार नाहींत परंतु मनांतच पश्चात्ताप पावतील.

लोकां(च्या मतभेदांच्या संबंधां)त न्याय पुरःसर निवाडा करून दिला जाईल; आणि त्यांच्यावर (मुळींच) जुलूम केला जाणार नाहीं. ५४. याद ठेवून राहा कीं जें कांहीं आकाशांत व पृथ्वींत आहे तें (सर्व) परमेश्वराचेंच होय. (आणि) याद ठेवा कीं परमेश्वराचें (पुनरुत्थानाचें) वचन सत्य होय. परंतु बहुतेक लोक निखालस जाणीत नाहींत. ५५. तोच जिवदान देतो व मारतो; आणि त्याच्याकडेच तुह्मां(सर्वां)स परतून जाणें होय. ५६. अहो लोकांनों! (प्रमाणापरीं) तुमच्या पालनकर्त्याकडून तुह्मापाशीं बोध येऊन चुकला, व (तसाच) तुमच्या उरांत ज्या (शंका) होत त्यांचा उपाय; आणि विश्वासू लोकांसाठीं सद्बोध व दया, ५७. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं (हें कुराण परमेश्वराची कृपा व त्याची दया होय, आणि लोकांस) पाहिजे आहे कीं परमेश्वराची कृपा व त्याची दया, म्हणजे हें (कुराण) पावून त्यांनीं खुष व्हावें. ज्या (जगिक फायद्यां)च्या गोळा करण्यामागें ते पडले आहेत त्यांजहून हें (फारच) श्रेयस्कर होय. ५८. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं बरें पाहा तर खरें, परमेश्वरानें तुह्मांसाठीं अन्न उतरिलें. तर आतां तुह्मीं त्यांतून (कांहींस) निषिद्ध व (कांहींस) अनिषिद्ध ठरवूं लागला. (हे पैगंबरा! या लोकांस) पूस, कां परमेश्वरानें तुह्मांस (याची) परवानगी दिली आहे? किंवा (आपल्याकडून) परमेश्वरावर थोतांड रचितां. ५९. आणि जे लोक परमेश्वरावर खोटें कुभांड रचितात ते पुनरुत्थानाचे दिवसाला काय समजून बसले आहेत? यांत संशय नाहीं कीं परमेश्वर लोकांवर (फारच) कृपावंत होय (कीं त्यांना तो तात्काळ शिक्षा देत नसतो); परंतु बहुतेक लोक (त्याचे) आभार मानित नाहींत. ६०. आणि (हे पैगंबरा!) तूं कोणाहि स्थितींत (कां) असेनास आणि कुराणाचें कोणतेंहि महावाक्य (कां लोकांस) वाचून ऐकविनास, आणि (लोकांनों!) तुह्मीं कोणतेंहि कृत्यच (कां) करीत असानात; परंतु आह्मीं (सर्व काळ) जेव्हां तुम्हीं त्या कामांत गुंतून असतां तेव्हां तुह्मांस पाहत राहतों. आणि (हे पैगंबरा!) तुझ्या पालनकर्त्यापासून अणुरेणुभरहि कांहींच गुप्त राहूं शकत नाहीं; न पृथ्वींत व न आकाशांत. आणि ह्या

(अणुरेणु)पेक्षांहि अधिक लहान वा अधिक मोठी (वस्तु सर्व) सुव्यक्त पुस्तका (ह्मणजे 'लौहे–महफूज')मध्यें (नमूद केलेली) आहे. ६१. ध्यानांत ठेवा कीं परमेश्वराचे खास दोस्त (अशा चैनींत होत कीं पुनरुत्थानाचे दिवशीं) त्यांना (कोणा तऱ्हेचें) भय राहणार नाहीं व ते (कोणा तऱ्हेनें) दुःखींहि होणार नाहींत. ६२. (हे) असे (लोक होत कीं) ज्यांनीं विश्वास धरिला व (परमेश्वरास) भीत राहिले. ६३. यांच्यासाठीं इहलौकिक आयुष्यांतहि (समाधानाचें) शुभवर्तमान होय आणि परलोकींहि (मोक्षाचें). –परमेश्वराचे शब्दांत किंचितहि फरक येत नाहीं–हेंच मोठें साफल्य होय. ६४. आणि (हे पैगंबरा!) या (नास्तिकां)च्या (चेव आणणाऱ्या) गोष्टीनें तुला खेद उत्पन्न होऊं देऊं नकोस. कारण, सर्व सामर्थ्य परमेश्वरालाच होय. तो (सर्वांचें) ऐकितो (व सर्व कांहीं) जाणतो. ६५. याद राखा कीं जे (देवदूत) आकाशांत आहेत व जे (लोक) जमिनींत आहेत (हे सर्व) परमेश्वराचेच (आज्ञेंत) आहेत. आणि जे लोक परमेश्वराखेरीज (आपल्या ठराविक) सरकतदारांस बोलवितात ते (कां माहीतहि आहे कीं) कोणत्या (मार्गा)वर चालतात? ते केवळ वहिमावर चालतात; आणि निवळ तर्क वितर्क लढवीत राहतात. ६६. (लोकांनो!) तोच असा (परम समर्थ) होय कीं ज्यानें तुह्मांसाठीं रात्र बनविली कीं तुह्मीं तींत विश्रांति घ्यावी; आणि दिवस (बनविला) कीं तुह्मीं (त्याच्या प्रकाशांत) पाहावें सवरावें. ह्यांत संशय नाहीं कीं या (रात्रंदिवसाच्या बनविण्यां)त जे

---

(१) मुसलमान जे परमेश्वरावर प्रेमयुक्त विश्वास ठेवून त्याला भिऊन आचरण करतात त्यांना आपण आपलें कर्तव्य केल्याचें समाधान वाटतें हें शुभवर्तमानच होय. शिवाय ह्याच कारणामुळें परलोकींहि त्याला मोक्ष मिळण्याचें शुभवर्तमान आहेच.

(२) यांत या गोष्टीकडे इषारा आहे कीं या वेळीं नास्तिक लोक मुसलमानांस वाईट स्थितींत पाहून त्यांना तुच्छ समजतात. पण परमेश्वराला सर्व सामर्थ्य आहे. तो जेव्हां त्यांना राज्य व इज्जत देईल तेव्हां हेच नास्तिक त्यांना मान देऊं लागतील, व त्यांच्या नजरेंत त्यांचें महत्त्व वाढेल.

लोक (सयुक्तिक गोष्टी कान लावून) ऐकतात त्यांच्यासाठीं (ईश्वरी सामर्थ्याच्या बऱ्याच) निशाण्या होत. ६७. (कित्येक लोक) ह्मणतात कीं परमेश्वर पुत्र राखतो, (हें अगदींच असत्य होय): तो (सर्व उणीवा व दोषांपासून) पवित्र होय. तो (संततीकडून) निरपेक्ष होय. जें कांहीं आकाशांत व जें कांहीं पृथ्वींत आहे तें (सर्व) त्याचेंच होय. (लोकांनों!) तुह्मांपाशीं ह्याचें कांहीं प्रमाण तर नाहींच. तर कां तुह्मीं जाणत बुजत नाहींत अशा (खोट्या) तुह्मीं गोष्टी परमेश्वरासंबंधीं बोलतां? ६८. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांगून दे कीं जे लोक परमेश्वरावर खोटें कुभांड रचितात, ते (आपल्या अंतिम साध्यांत) सफल होणार नाहींत. ६९. इहलोकींचे (अल्पकालिक) फायदे होत (तर कांहीं दिवस चैन करून घ्या.) नंतर (अखेर) त्यांना आह्मांकडेच परत येणें आहे; मग त्या वेळीं ते जो नास्तिकपणा करीत होते त्याच्या शासनार्थ आम्हीं त्यांना अति कडक शिक्षेची गोडी चाखवूं. ७०. आणि (हे पैगंबरा!) या लोकांस तूं 'नूह' (पैगंबरा)चा अहवाल वाचून ऐकीव; कीं जेव्हां तो आपल्या लोकांस ह्मणाला कीं हे बांधवांनों! जर माझें राहणें व परमेश्वराच्या महावाक्यांचा उल्लेख करून समजाविणें तुह्मांस जड जात आहे; तर मी परमेश्वरावरच भरवंसा ठेवितों. मग तुह्मीं व तुमचे सरकतदार[1] (सर्व) मिळून आपली (एक) गोष्ट नक्की ठरवून घ्या. तथापि तुमची (ती) गोष्ट तुह्मां(पैकीं कोणा)पासूनहि गुप्त राहूं नये; (कीं सर्वांस त्या योजनेच्या पार पाडण्यास अटतां यावें). नंतर (जें कांहीं तुह्मांस करणें आहे तें) माझ्याबरोबर करून सोडा आणि मला अवकाश देऊं नका. ७१. मग जर तुम्हीं (माझ्या उपदेशाकडून) तोंड फिरवून बसलांत, तर मी तुह्मांपाशीं कांहीं वेतन तर मागितलें नव्हतें, (कीं तुह्मीं त्यास भुरदंड समजला!) माझें वेतन तर केवळ परमेश्वरावरच होय;

(१) सरकतदार ह्मणजे त्या लोकांचे कल्पित देव वा मूर्ति कीं ज्यांना ते परमेश्वराचे राज्यांत पातीदार समजत होते. पण सर्व शक्तिमान परमेश्वराला कोणी पातीदार आहे असें ह्मणणें ही ईश्वरनिंदा होय.

आणि (त्याच्याकडूनच) मला आज्ञा केली गेली आहे कीं मीं (त्याच्या) आज्ञाधारकांपैकीं होऊन राहावें. ७२. मग (इतकें समजाविल्यावरहि) लोकांनीं त्यास पाखंडी ह्मटलें; तेव्हां आम्हीं 'नूह्'ला व जे लोक त्याच्याबरोबर गलबतांत होते त्यांजला (जलप्रलयांतून) तारिलें व त्यांना (त्यांच्या) मागें राहणारे बनविले. आणि ज्या लोकांनीं आमच्या निशाण्यांस मिथ्यारोप केला त्यांस आम्हीं बुडवून टाकिलें. तर (हे पैगंबरा!) पाहा तर खरें, ज्या लोकांस (जलप्रलयाचें) भय दाखविलें जाऊन चुकलें होतें त्यांचा कसा (वाईट) परिणाम झाला! ७३. नंतर 'नूह्'चे मागून आह्मीं (इतर) पैगंबरांना त्यांच्या (आपापल्या) लोकांकडे पाठविलें व हे पैगंबर त्यांच्यापाशीं चमत्कारहि घेऊन आले. यावरहि ज्या गोष्टीस हे लोक पहिल्यापासूनच पाखंड म्हणून चुकले होते, तिचा त्यांनीं विश्वास धरिला नाहीं (तो नाहींच). अशाच तऱ्हेनें जे लोक (भक्तिमर्यादे) बाहेर पाऊल टाकतात त्यांच्या अंतःकरणांवर आह्मीं मोहोर लावून टाकीत असतों. ७४. मग या (पैगंबरां)चेमागून आह्मीं 'मूसा' व 'हारून' यांस आपल्या निशाण्या (म्हणजे चमत्कार) देऊन 'फिरऔन' (फेरो) व त्याच्या दरबारी लोकांकडे पाठविलें. तेव्हां त्यांनीं अहंकार केला, आणि हे लोक कांहीं होतेहि आज्ञाभंजकच. ७५. मग जेव्हां त्यांच्यापाशीं आमच्याकडून सत्य पोहोंचलें (म्हणजे चमत्कार), तेव्हां ते म्हणूं लागले कीं ही तर अर्थात् बोलून चालून जादूच होय! ७६. 'मूसा'नें ह्मटलें कीं जेव्हां सत्य तुह्मांपाशीं आलें, तेव्हां कां तुह्मीं त्यासंबंधीं (असे निरर्थक बोल) बोलतां? कां ही जादू आहे? आणि जादूगिरां(ची तर ही परिस्थिति असते कीं त्यां)ना (कधींच) सफलता होत नाहीं. ७७. ते म्हणूं लागले, कां तूं या उद्देशानें आम्हांपाशीं आला आहेस कीं ज्या (धर्मा)वर आह्मीं आपल्या वडिलांस (चालतांना) पावलों त्या (धर्मा)कडून तूं आम्हांस फिरवून टाकावेंस? आणि देशांत तुह्मां दोघां (भावां)ची बढाई व्हावी? आणि आम्हीं तर तुम्हां उभयतांवर विश्वासच ठेवणार नाहीं. ७८. आणि 'फिरऔना'नें (आपल्या लोकांस) हुकूम दिला कीं दरेक वस्ताद जादुगिराला माझ्या

हुजुरांत आणून हजर करा. ७९. मग जेव्हां जादुगीर लोक (आखाड्यांत) येऊन हजर झाले तेव्हां 'मूसा' त्यांस (उद्देशून) म्हणाला कीं तुम्हांला जें कांहीं टाकावयाचें असेल तें (मैदानांत चला) टाका. ८०. तर जेव्हां त्यांनीं (आपल्या दोऱ्या व काठ्यांचे सर्प बनवून बनवून) टाकून दिले तेव्हां 'मूसा' म्हणाला कीं ही जी तुम्हीं (बनवून) आणिली आहे ती जादू होय. (पण) निःसंशय परमेश्वर ती एका पळांत नाहींशीं करून टाकील. कारण, परमेश्वर फिसादखोरांचें काम सुधरूं देत नसतो. ८१. आणि परमेश्वर आपल्या शब्दां(च्या प्रभावा)नें सत्यास सत्य करून दाखवील; व मग (पाहिजे तर) पापी लोकांस वाईटच वाटो! ८२. तथापि 'मूसा'वर केवळ त्याच्याच बांधवांच्या एका पिढीनें विश्वास ठेविला; तोहि 'फिरऔन' व त्याच्या सरदारांशीं भीत भीत, कीं कोठें ('फिरऔन') त्यांच्यावर कांहीं संकट न ओढून आणो. आणि (त्यांची भीतिहि सकारण होती, यासाठीं कीं) 'फिरऔन' हा, देशांत अर्थातच फार बढून चढून होता; आणि (तसेंच या करितांहि कीं) तो (लोकांवर) अनर्थ गुदरीत असे. ८३. आणि 'मूसा'नें (आपल्या लोकांस) समजाविलें कीं हे बांधवांनों! जर तुह्मीं (खरोखरीं) परमेश्वरावर विश्वास ठेवितां, तर तुह्मीं आज्ञाधारक आहां याची ही अट होय कीं तुह्मीं त्याच्याचवर भरंवसा ठेवा. ८४. यावर त्यांनीं उत्तर दिलें कीं आह्मीं परमेश्वरावरच भरंवसा ठेवितों; (आणि लगेच प्रार्थना केली कीं) हे आमच्या पालनकर्त्या! आह्मांस (या) जालिम लोकां(च्या जुलमा)ची कसोटी बनवूं नकोस. ८५. आणि तूं आपल्या दयेनें आह्मांस (या) नास्तिक लोकां(च्या कचाटीं)तून सोडीव. ८६. आणि आह्मीं 'मूसा' व त्याचा बंधु ('हारून') यांजकडे आदेश पाठविला कीं तुह्मीं उभयतां 'मिसर'मध्यें आपल्या लोकांचीं (राहण्याचीं) घरें बनवून घ्या; आणि तुह्मीं (सर्व लोक) आपल्या (त्याच) घरांस मशीदी मुकर करा व (तेथेंच वेळसर) नमाज पढा; आणि (हे 'मूसा'!) विश्वासू लोकांस हें शुभ वर्तमानहि सांगून दे (कीं आतां तुमच्या उद्धाराचा वेळ जवळ येऊन लागला आहे). ८७. आणि 'मूसा'नें

(प्रार्थना करून) ह्मटलें कीं हे आमच्या पालनकर्त्या! तूं 'फिरऔन' व त्याच्या सरदार मंडळास या दुनियेच्या आयुष्यांत (मोठें) वैभव व धनदौलत देऊन ठेविली आहेस; (आणि) हे आमच्या पालनकर्त्या! (हीं साधनें तूं त्यांना) यासाठीं (देऊन ठेविलीं आहेत) कीं त्यांनीं (लोकांस) तुझ्या मार्गाहून बहकवावें. तर हे आमच्या पालनकर्त्या! त्यांच्या धनदौलतीवर बोळा फिरीव, व त्यांचीं अंतःकरणें कठीण करून टाक कीं ह्या लोकांनीं दुःखद शिक्षा पाहिल्यावांचून विश्वासच धरूं नये. ८८. (परमेश्वरानें) फर्माविलें कीं तुम्हां दोघां (बंधूं)ची प्रार्थना मान्य झाली; तर तुम्हीं उभयतां बळकट जमून राहा आणि ज्या लोकांस (मुळीं कसलेंच) ज्ञान नाहीं अशा लोकांच्या मार्गावर चालूं नका. ८९. आणि आम्हीं 'बनी-इस्राएलां'स समुद्रापार उतरून दिलें; व मग 'फिरऔन' व त्याच्या लष्करांनीं शिरजोरींत व अदावतींत येऊन त्यांचा पिच्छा केला; येथपर्यंत कीं जेव्हां 'फिरऔन'(च्या शिरा)वर बुडतें (पाणी) येऊन पोहोंचलें, तेव्हां तो म्हणूं लागला कीं आतां मला (पक्का) विश्वास आला कीं ज्या (परमेश्वरा)वर 'बनी-इस्राएलां'नीं विश्वास ठेविला आहे त्याच्यावांचून अन्य कोणी उपास्य नाहीं; आणि (आतां) मींहि (त्याच्याच) अज्ञाधारकांपैकीं आहे. ९०. (तेव्हां परमेश्वरानें त्याला दोष लावून बजाविलें कीं) कां आतां (अशा वेळीं विश्वास)? आणि (तुझी स्थिति तर ही होती कीं ह्याच्या) पूर्वीं तूं बराबर अज्ञाभंग करीत राहिलास आणि तूं फिसादखोरांत (एकच फिसादखोर) होतास. ९१. तर आज (तुझ्या आत्म्याला तर नाहीं पण) तुझ्या शरिराला आम्हीं (पाण्याच्या बुडाशीं बसण्यापासून) बचावून घेऊं; (तेंहि यासाठीं) कीं जे लोक तुझ्यामागें (येणार) आहेत, तूं त्यांच्यासाठीं (बोधपर) नमुना व्हावास आणि अर्थात् बहुतेक लोक आमच्या (सामर्थ्याच्या) निशाण्यांकडून बेफाम आहेत. ९२. आणि

---

(१) ह्मणजे लोकांनीं त्यांच्या ऐहिक वैभवास व धनदौलतीस भुलून समजावें कीं परमेश्वर त्यांच्या नास्तिकपणाशीं राजी आहे; व हें कीं ह्या लोकीं त्यांचें सुखवस्तु होणें हा ईश्वरप्रसन्नतेचा पुरावाच होय.

आह्मीं बनी-इस्राएलांस (सीरीया प्रांतांत) एका खऱ्या ठिकाणीं नेऊन बसविलें व त्यांना चांगले चांगले पदार्थ (खावयासहि) दिले. तर बनी-इस्राएलांनीं जो (धर्मांत) मतभेद घातला तो ज्ञान[1] झाल्या पश्चात (घातला. हे पैगंबरा! जगांत) हे लोक ज्या ज्या गोष्टींत मतभेद करीत राहिले आहेत, तुझा पालनकर्ता पुनरुत्थानाचे दिवशीं यांच्या दरम्यान त्या मतांतरांचा फैसला करून टाकील. ९३. तर (हे पैगंबरा! हें कुराण) जें आह्मीं तुजकडे पाठविलें आहे, जर (मानवी प्रवृत्त्यनुसार) त्याच्या संबंधानें तूं कोणत्याहि प्रकारचे भ्रमांत[2] असशील, तर तुझ्या अगोदरहि (पुस्तकें प्रकट झालीं आहेत) जे लोक (तीं) पुस्तकें वाचतात त्यांना विचारून पाहा. (ते याची साक्ष पटवितील कीं पूर्वींहि लोकांस प्रकटीकरण झालें आहे;) कांहीं

(१) बनी-इस्राएलांनीं फिरऔनचें बुडणें व आपलें त्यांच्या हातून बचावणें हें आपल्या डोळ्यांनीं पाहून घेतलें होतें. ह्मणून त्यांस पाहिजे होतें कीं पुढें ते मुळींच कांकूं न करते. कारण हजरत **मूसाचें** पैगंबर होणें ते खूप जाणून होते. असें असतांहि त्यांच्या खोडसाळपणाची परंपरा चालूच होती. ते जरा जराशा गोष्टींत हजरत **मूसाशीं** मतभेद करीत राहिले. हा अहवाल **सूरतुल्-बकर:** ह्मणजे पहिल्या अध्यायांत व इतर स्थळीं सविस्तर वर्णिला गेला आहे. मोठी जबाबदारी, ज्या कोणाला कोणा गोष्टीचें ज्ञान आल्यावर तो लोकांत मतभेद घालतो त्याच्यावरच असते.

(२) पैगंबरांची अस्सल हकीकत समजणें ही गोष्ट आमच्या सामर्थ्यापलिकडची होय. परंतु कुराणांत विवेचन आलें आहे कीं 'मीहि तुह्मांस सारखा मनुष्य आहे, (माझ्यांत व तुमच्यांत फक्त एवढाच फरक आहे कीं) मजला 'वह्य' ह्मणजे प्रकटीकरण सादर होतें. मीहि तुह्मांच सारखा मनुष्य आहे, यावरून सिद्ध होतें कीं पैगंबर लोकांत सर्व मानवी स्वाभाविक गुण उपलब्ध असलेच पाहिजेत. त्यांतल्या त्यांत हें कीं त्यांच्याशीं निसर्गक्रमाविरुद्ध अध्यात्मिक संबंध उत्पन्न होण्यानें त्यांना मानवीस्वभावानुसार आश्चर्य वाटत होतें; आणि आश्चर्य हाहि एक प्रकारचा भ्रम होय. भ्रमाचेहि दर्जे होत. प्रथम वहीम होतो मग आश्चर्य व नंतर विवंचना; येथपर्यंत कीं त्याची मजल त्या गोष्टीस खोटें पाडण्यापर्यंत जाते. पण वहीम आणि आश्चर्य हीं पैगंबरांच्या पदास असंभवित नाहींत.

संशय नाहीं कीं तुला तुझ्या पालनकर्त्याकडून सत्य (पुस्तक) आलेलें आहे; तर तूं कधींच शंका धरणाऱ्यांपैकीं होऊं नकोस. ९४. आणि ज्या लोकांनीं परमेश्वराच्या निशाण्यांस पाखंड ह्मटलें त्यांच्यापैकींहि होऊं नकोस; (कीं असें करशील) तर (अखेर) तूंहि तोटा भोगणाऱ्यांपैकीं होऊन जाशील. ९५. (हे पैगंबरा!) जे लोक (आपल्या कुकर्मांमुळें) तुझ्या पालनकर्त्याच्या (शिक्षेच्या) हुकमास पात्र ठरून चुकले आहेत ते (कोणा तऱ्हेनेंहि) विश्वास धरणारच नाहींत; ९६. आणि जरी (जहान दुनियेचा) एकूणेक चमत्कार त्यांच्यासमोर येऊन गेला तरीहि, येथपर्यंत कीं ते दुःखदायक शिक्षाहि (आपल्या डोळ्यांनीं) पाहून घेतील. ९७. तर 'यूनुस'च्या लोकांच्या (वस्ती) शिवाय आणखी कोणी वस्ति अशी कां झाली नाहीं कीं (शिक्षा सादर होण्यापूर्वी) तिणें विश्वास धरिला असता आणि तिचा विश्वास तिला फलद्रूप झाला असता! (कां कीं,) जेव्हां ('यूनुस'च्या लोकांनीं शिक्षा येत आहेशी पाहून झटदिशीं) विश्वास धरिला तेव्हां आम्हीं दुनियेच्या (या) आयुष्यांतच त्यांच्या वरून फजितीची शिक्षा हटविली; आणि त्यांना (अमुक) एक वेळपर्यंत सुखोपभोग करूं दिला. ९८. आणि (हे पैगंबरा!) तुझा पालनकर्ता इच्छिता, तर अर्थात् जेवढीं (माणसें) या भूलोकांत होत त्या साऱ्याचे साऱ्यांनींच विश्वास धरिला असता. तर कां तूं लोकांवर बळजबरी करूं शकतोस, कीं त्या (साऱ्याचे साऱ्यां)नींच (खरे) विश्वासू बनून जावें? ९९. आणि परमेश्वराच्या आज्ञेवांचून, आपण विश्वास धरावा हें कोणाच्याच अखत्यारांत नाहीं. आणि जे लोक (ईश्वरैक्याच्या प्रमाणांत) बुद्धीनें काम घेत नाहींत त्यांच्यावरच (परमेश्वर मूर्तिपूजा व नास्तिकपणाची) घाण टाकतो. १००. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं हें जें कांहीं आकाश व पृथ्वींत आहे जरा त्याचें तर अवलोकन करा. (ह्मणजे परमेश्वराचें अस्तित्व व त्याचें ऐक्य तुह्मांस स्पष्ट दिसून येईल). आणि जे लोक विश्वासच धरीत नाहींत त्या लोकांस निशाण्या व ताकीद यांचा कांहींच उपयोग होत नाहीं. १०१. तर (हे लोकहि) त्यांच्या पूर्वी जे लोक होऊन गेले आहेत

त्यांच्यावर जे (कालचक्राचे) दिवस लोटले केवळ तशाच दिवसांची वाट पाहतात का? (असेंच असल्यास, हे पैगंबरा! यांना) सांगून दे कीं बरें, तुम्हींहि वाट पाहा; मींहि तुम्हांबरोबर वाट पाहणाऱ्यांपैकींच आहें. १०२. नंतर (जेव्हां शिक्षा सादर होण्याची वेळ येऊन ठेपते तेव्हां) आम्हीं आपल्या पैगंबरांना (शिक्षेंतून) वांचवून घेतों, आणि (तसेंच) ज्या लोकांनीं (त्यांच्यावर) विश्वास ठेविला आहे त्यांसहि; आम्हीं आपल्यावर जिम्मा घेतला आहे कीं (अशा वेळीं) विश्वासू लोकांस वांचवून घेऊं. १०३. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं लोकांनों! जर तुह्मीं माझ्या धर्मासंबंधानें (कोणा तऱ्हेच्या) संशयांत असाल, (तर मी तुम्हांस साफ सांगून ठेवतों कीं) परमेश्वराशिवाय ज्या (मूर्तीं)चीं तुम्हीं उपासना करितां, मी तर त्यांची उपासना करीत नाहीं. तथापि मी तर अशा परमेश्वराचीच उपासना करितों; कीं जो (असा परम समर्थ होय कीं) तुम्हां (सर्वांच्या प्राणां)स हरण करून (आपल्यापाशीं बोलावून) घेतो. आणि मला (त्याचेकडून) आज्ञा दिली गेली आहे कीं मी (खऱ्या) विश्वासू लोकांपैकीं होऊन राहावें. १०४. आणि (तसेंच परमेश्वरानें मला) हेंहि (फर्माविलें आहे) कीं तूं (याच) धर्माकडे आपलें तोंड नीट ठेवून सन्मार्गी होऊन चालला जा; आणि (मूर्ति वगैरेस परमेश्वराचा) सरकतदार मानणाऱ्यांपैकीं कधींच होऊं नकोस. १०५. आणि परमेश्वराशिवाय कोणाचाच धांवा करूं नकोस कीं तो तुला नफा पोहोंचवूं शकत नाहीं व तुला नुकसानहि पोहोंचवूं शकत नाहीं. आणि जर तूं (असें) केलेंस तर त्या वेळीं तूंहि जालिम लोकांत (लेखलेला) होशील. १०६. आणि जर परमेश्वर तुला एखादें दुःख पोहोंचवील, तर त्याच्याशिवाय कोणी त्या (दुःखा)चा निवारण कर्ता नाहीं; आणि जर तो तुला कोणा तऱ्हेचें हित पोहोंचवूं इच्छील तर कोणी त्याच्या औदार्यास आडवा येणारा नाहीं. तो आपल्या सेवकांतून ज्याला इच्छील त्याला फायदा पोहोंचवील. आणि तो क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय. १०७. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांगून दे कीं लोकांनों! (जी) सत्य गोष्ट (होती ती तर)

तुमच्या पालनकर्त्याकडून तुह्मांपाशीं येऊन चुकलें. मग ज्यानें सरळ-मार्ग पत्करिला, तर तो आपल्याच (कल्याणा)साठीं तो पत्करितो; आणि जो बहकला, तर तो बहकून आपलीच हानि करितो. आणि मी तुमचा कांहीं रखवाल तर नाहींच. १०८. आणि (हे पैगंबरा!) तुजकडे जें प्रकटीकरण केलें जात आहे त्याप्रमाणेंच आचरीत जा आणि परमेश्वर (तुझ्या व नास्तिकांचे दरम्यान) फैसला करीपर्यंत (त्यांची इजा) सहन कर; आणि तोच (सर्व) न्याय निवडणारांत उत्तम (न्याय निवडणारा) होय. १०९.

---

(१) भावार्थ हा कीं मी तुमच्या विश्वासाचा इजारा घेतलेला नाहीं; तसाच मी त्याबद्दल जबाबदारहि नाहीं. माझें काम ईश्वरी संदेश पोंहचतें करणें एवढेंच कायतें.

(२) ज्या फैसल्याचें अभिवचन दिलें गेलें होतें त्या फैसल्याचा ह्याप्रमाणें प्रादुर्भाव झाला कीं हजरत पैगंबर साहेब मक्केहून मदिनेस गेले आणि इस्लामचा विजय सुरू झाला. पुढें होतां होतां मुसलमानांचें राज्य काइम होऊन गेलें.

अध्याय ११ वा.

सूरतो-हूद.

हा अध्याय मक्का शहरीं प्रकट झाला. त्यांत १२३ आयात वा महा वाक्यें आहेत. यांत हजरत हूद या पैगंबरांचें वर्णन आलें आहे म्हणून हूदचें प्रकरण असें याम नांव देण्यांत आलें.

परम दयाळु (आणि) कृपाळु परमेश्वराच्या नांवानें (मीं आरंभ करितों).

अ. ल. र. (अलेफ-लाम-रा). (हे पैगंबरा! लोकांस सांग कीं हें कुराण असें) पुस्तक होय (कीं जें) बुद्धिमान् (व) ज्ञानी अशा (परमेश्वरा)कडून (प्रकट झालें आहे); याचीं महा वाक्यें (प्रमाणसिद्ध, सुबोध व भ्रष्ट होण्यापासून) भक्कम केलेलीं व ह्या उपरांत खूप सविस्तर वर्णिलेलीं अशीं होत. १. (त्यांचा खुलासा हा) कीं (लोकांनों!) परमेश्वराखेरीज कोणाचीहि उपासना करूं नका. मी त्याच्याचकडून तुम्हांस (त्याच्या शिक्षेचें) भय दाखवितों आणि (विश्वासूंस त्याच्या सुप्रसन्नतेचें) शुभवर्तमान ऐक-वितों. २. आणि (तसेंच) हें कीं तुह्मीं आपल्या पालनकर्त्यापाशीं (मागें झालेल्या पापांबद्दल) क्षमा मागा, व मग (पुढें) पश्चात्ताप पावून त्याच्याकडे वळा; (असें कराल) तर तो तुह्मांस एका नियमित वेळे (म्हणजे मरणा-)पर्यंत (जगांत) उत्तम सुखोपभोग घेऊं देईल. आणि ज्यानें (कर्तव्यापेक्षां) जास्त केलें असेल त्याला त्याचें जास्त (फल) देईल. आणि जर तुह्मीं (त्याच्या आज्ञेकडून) तोंड फिरवाल, तर मला तुमच्या संबंधानें बड्या (सक्त) दिवसा (ह्मणजे पुनरुत्थाना)चे शिक्षेचा (मोठाच) अंदेशा वाटतो. ३. (कारण,)

तुह्मां (सर्वां)स परमेश्वराकडेच परतून जाणें आहे व तो सर्व शक्तिमान् होय. ४. (हे पैगंबरा!) पाहा! हे (नास्तिक लोक वांकून वांकून) आपल्या उरांस दुमटे करून घेतात; अशासाठीं कीं त्यांनीं परमेश्वरापासून लपून राहावें. पाहा! (हे लोक निजतांना) जेव्हां आपले कपडे पांघरून घेतात, (त्या वेळींहि) परमेश्वरास (त्यांची सर्व कर्मे) जीं ते लपवून करतात व जीं ते उघड उघड करतात तीं (सर्व) माहित राहतात. निःसंशय तो तर उरांतील गुप्त भेदांचाहि ज्ञाता होय. ५.

(पुढें चालू.)

(१) मनुष्याचा असा नियम असतो कीं जेव्हां तो कोणाची दृष्टि चुकवूं इच्छितो तेव्हां तो पडद्या आड होऊन जातो अगर दबकून जातो किंवा वांकून जातो. असेंच नास्तिक लोकहि करीत होते कीं उपदेश करतेवेळीं ते पैगंबर साहेबांच्या रूबरू असत; तेव्हां ते वांकून वांकून जात कीं असें न व्हावें कीं पैगंबर साहेब कोठें आह्मांला पाहून घेतील व आह्मांस उद्देशून कांहीं बोलतील.

पवित्र कुराण

भाग बारावा.

सूरतो-हूद. (पुढें चालू).

आणि जितके (प्राणी) पृथ्वींत चालत फिरत आहेत त्या (सर्वां)चें अन्न केवळ परमेश्वरावरच होय; आणि तोच त्यांचें (जित्या जिवाचें) ठिकाण आणि (तसेंच मेल्या पश्चात) त्यांचें (जमिनींत) सोंपविलें जाण्याचें स्थान जाणतो. सर्व कांहीं तेजःपूंज पुस्तका (म्हणजे 'लौहेमहफूज')मध्यें (नमूद केलेलें) आहे. ६. आणि तोच असा (परम समर्थ) होय कीं ज्यानें आकाशांस व पृथ्वीस सहा दिवसांत निर्माण केलें; आणि (त्या वेळीं) त्याचें सिंहासन पाण्यावर होतें. (पण त्यानें जग ह्या हेतुनें बन-

(१) परमेश्वरानें सर्व प्राण्यांच्या अन्नपाण्याचा जो जिम्मा घेतला, तर त्या वचनास त्यानें ह्याप्रमाणें पूर्ण केलें; कीं पृथ्वीच्या तळावर जलांत व खुष्कींत, पर्वत, अरण्य व वस्तींत आणि पाण्यांत व हवेंत, सारांश, जो प्राणी जेथें कोठेंहि आहे तेथें त्यानें अन्नपाणीहि तयार ठेविलें आहे. परंतु त्याचा शोध लावणें जरूर आहे; आणि प्रत्येक प्राण्याच्या परिस्थितिप्रमाणें शोध लावण्याचे प्रकारहि भिन्नभिन्न होत. कित्येक लोक ही बारकाई न समजून त्याच्या शोधांत कसूर करतात आणि यास ईश्वरनिष्ठा समजतात; आणि "मनुष्यानें प्रयत्न केल्यावांचून त्याला कांहीं (प्राप्त होणें) नाहीं" ही कुराणोक्ति ते विसरून जातात.

(२) त्यानें सिंहासन म्हणजे दयासन कीं जेथून प्रत्येक तऱ्हेचा प्रसाद होतो तें जीवसृष्टीस हितावह अशा पाण्यावर होतें व त्या

विलें) कीं त्यानें तुह्मां लोकांस पडताळून पाहावें कीं तुमच्यांत कोणाचीं कृत्यें उत्तम होत? आणि (हे पैगंबरा!) जर तूं (या लोकांस) सांगशील कीं मेल्या पश्चात तुह्मीं (सर्व पुन्हां जिवंत) उठवून उभे केले जाल, तर जे लोक नास्तिक होत ते (हें ऐकून) अवश्य ह्मणतील कीं हें (जें कांहीं तूं आह्मांस उपदेशितोस तो) तर केवळ धडधडीत जादूच होय. ७. आणि जर आह्मीं या (लोकां)वरून शिक्षा (सादर करणें) मोजक्या काळापर्यंत पुढेंहि ढकलीत राहूं, तर हे लोक अवश्य ह्मणूं लागतील कीं कोणती वस्तु शिक्षेस आडवी येते? पाहा! ज्या दिवशीं यांना शिक्षा सादर होईल, (मग) ती यांच्यावरून कोणाच्या टाळल्यानें टळणार नाहीं; आणि ज्या (शिक्षे)ची हे लोक चेष्टा उडवीत होते, ती त्यांना चिटकून जाईल. ८. आणि जर आम्हीं मनुष्याला आपली मेहरबानी(ची गोडी) चाखवूं, व मग ती (देणगी) आह्मीं त्याच्यापासून हिरावून घेऊं तर (तो आमचें गाऱ्हाणें करूं लागतो; कारण,) तो (जराशा गोष्टींत) निराश होऊन जाणारा (व) अनुपकारी होय. ९. आणि जर त्याला एखादी आपत्ति पोहोंचली असेल व त्यानंतर आम्हीं त्याला खुशाली(ची मजा) चाखवूं तर तो म्हणूं लागतो कीं (आतां) मजवरून सर्व अरिष्टें टळलीं. कारण कीं, तो फारच (जलद) खुष होणारा व शेखीखोर होय. १०. परंतु जे लोक सहनशीलता पत्करतात व चांगलीं कृत्यें करतात, (त्यांची स्थिति अशी नाहीं). हेच तर होत कीं ज्यांच्यासाठीं (परमेश्वरासमीप) क्षमा व मोठें प्रतिफळ होय. ११. तर (हे

पाण्यावर हरतऱ्हेचें अन्न वगैरे पिकणें अवलंबून आहे; ह्मणून त्यानें तुमच्या सर्वांशीं उत्तम व्यवस्था केली.

(१) ह्मणजे जसे जादूगार खोटें व निराधार दावे व आशा करतात, तसेच मेल्यावर पुन्हा जिवंत उठणें ह्यासहि ते त्याप्रमाणेंच समजले; ह्मणून ह्यास ते जादूच होय असें ह्मणूं लागले.

पैगंबरा!) नवल नाहीं कीं जें कांहीं तुला प्रकट केलें जातें, (लोकांस ऐकवितांना) तूं (त्यांतून) थोडेंसें सोडून देऊं पाहशील; आणि त्यामुळें तुझें हृदय संकोचित होईल कीं (न जाणो! हे लोक असें) म्हणूं लागतील कीं या मनुष्यावर एखादा खजिना कां नाहीं उतरला अगर (त्याच्या सचोटी करितां) त्याच्याबरोबर (परमेश्वराकडून) एखादा देवदूत कां नाहीं आला? (हे पैगंबरा!) तूं तर (या लोकांस ईश्वरी शिक्षेचें) भय सांगणारा आहेस एवढेंच. आणि प्रत्येक वस्तुचा परमेश्वरच नियंता होय. १२. (हे पैगंबरा!) कां (नास्तिक लोक) म्हणतात कीं या (मनुष्या)नें (म्हणजे त्वां) कुराण आपल्या मनानें रचिलें आहे? तर (या लोकांस) सांग कीं जर तुम्हीं (आपल्या दाव्यांत) खरे आहां (कीं मी हें कुराण आपल्या मनानें रचिलें आहे) तर तुम्हींहि (भाषाभिज्ञ आहां) अशाच तऱ्हेचे रचिलेले, (जास्त नव्हेत,) दहाच अध्याय घेऊन या; आणि परमेश्वराशिवाय ज्यांना (कुमकेसाठीं) तुमच्यानें बोलाविणें शक्य असेल त्यांस बोलावून घ्या. १३. मग जर (तुमचे हे मदतगार) तुमचा कह्या न करूं शकतील, तर जाणून असा कीं (कुराण) परमेश्वराचेच ज्ञानानें प्रकट झालें आहे; आणि हें कीं त्याच्या वांचून अन्य कोणी उपास्य नाहीं. तर कां (आतां हें प्रमाण पटल्यावरहि) तुम्हीं इस्लाम स्वीकारतां (कीं नाहीं)? १४. (सुकृत्य करण्यांत) ज्यांचा उद्देश इहलौकिक आयुष्य व ऐहिक भूषण असतो, आम्हीं त्यांच्या कर्मांचा मोबदला (येथेंच) जगांत त्यांना भरपूर देतों. आणि ते जगांत (कोणा तऱ्हेनें) तोट्यांत राहत नाहींत. १५. (पण) हे असे लोक होत कीं ज्यांच्यासाठीं परलोकीं नरकाग्निशिवाय आणखी कांहींच नाहीं. आणि जीं (चांगलीं) कर्में त्या लोकांनीं जगांत केलीं तीं (परलोकीं

(१) म्हणजे सर्व वस्तु परमेश्वराच्याच सत्तेखालीं आहेत. त्याचा पैगंबरांकडे कांहीं संबंध नाहीं.

(२) म्हणजे ते कांहीं ना कांहीं कर्म करितातच; मग जशीं त्यांचीं खोटीं कर्में, तसेंच जगांतील कुचकामाचे व क्षणभंगुर फायदे त्यांना प्राप्त होतात.

सारीं) अक्रीत होऊन गेलीं व त्यांचें केलें सवरलें (सारेंच) निरर्थक. १६. तर कां जे लोक आपल्या पालनकर्त्याच्या राजमार्गावर असतील आणि त्यांच्या संगतीं (संगतींच) त्यांच्यांतलाच एक साक्षी असेल (ह्मणजे खुद त्यांचें अंतःकरण व विवेचक बुद्धि), आणि कुराणाच्या पूर्वीं (त्यांस मार्गदर्शक ह्मणून) मूसाचें पुस्तक असेल कीं तें (त्याची साक्ष पटविणारें व धर्म-)मार्ग दर्शक आणि (परमेश्वराची) दया होय; (तर कां असले लोक कुराणास नाकारणारे होऊं शकतात? अर्थातच नाहीं. किंबहुना) हे लोक (कांहीं झालें तरी) कुराणाचा विश्वास धरितात. आणि (इतर) मिळाफी मंडळांपैकीं जो कोणी त्यास नाकारील त्याचें शेवटचें ठिकाण नरकाग्नि होय. तर (हे पैगंबरा!) तूंहि कुराणाकडून (कोणा तऱ्हेचे) शंकेंत राहूं नकोस. कांहींच शंका नाहीं कीं तें सत्य आहे (व) तुझ्या पालनकर्त्याकडून (तुला प्रकट झालें आहे). परंतु बहुतेक लोक (यावर) विश्वास ठेवीत नाहींत. १७. आणि जो परमेश्वरावर खोटें खोटें कुभांड रचील त्याहूनहि अधिक जुलमी आणखी कोण? हेच लोक (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) आपल्या पालनकर्त्यासमोर आणिले जातील

(१) या वाक्यांत बोलण्याचा रोख बहुधा यहुद्यांकडे आहे; आणि जे यहुदी लोक मुसलमान होऊन गेले होते त्यांचे दृष्टांत देऊन त्यांस प्रमाण पटविलें जातें. प्रमाणपद्धति ही कीं यहुदी जे मुसलमान झाले होते त्यांस तीन गोष्टींमुळें इस्लाम स्वीकारणें भाग पडलें. एक तर ही कीं इस्लामचा बाळबोध, सोपा व साधा मार्ग कीं त्यांत कोणालाही गोंधळ नाहीं. दुसरी, बुद्धीस पटणारी साक्ष कीं इस्लाम बुद्धिविरुद्ध कसलेंच शिक्षण देत नाहीं. तिसरी गोष्ट म्हटली म्हणजे तौरात किंवा जुना करार ज्यास यहुदी मानीत होते व आहेत त्यांत हजरत मोहंमद पैगंबरांसंबंधानें भविष्य वचनें होतीं व अजूनहि आहेत; आणि कुराण व तौरात उभयतांचीं धर्मतत्त्वेंहि एकच होत. मतभेद जर कोठें आहे तर तो सांप्रदायिक व गौण प्रकारचा होय. जे यहुदी मुसलमान झालेले नाहींत तेहि जर ह्या तीन गोष्टींचा यथार्थ विचार करतील तर कांहीं झालें तरी त्यांना मुसलमान होणें भाग पडेल.

व साक्षी साक्ष देतील कीं हेच होत कीं ज्यांनीं आपल्या पालनकर्त्यांवर मिथ्यारोप केला होता. पाहा! (अशा) अनर्थ करणाऱ्यांवर परमेश्वराचाच शाप होय. १८. जे परमेश्वराचे मार्गाहून (लोकांस) अडवून ठेवितात व त्यांत वांकडेपणा (आणूं) इच्छितात; आणि हेच होत कीं जे परलोकासहि नाकारितात. १९. हे लोक पृथ्वींत (परमेश्वराला) हारवूं शकले नाहींत व परमेश्वराशिवाय त्यांचा कोणी हिमायतीहि (उभा) झाला नाहीं. (तर पुनरुत्थानांत) त्यांना दुहेरी शिक्षा होईल; कारण, (मत्सरामुळें) ते (खरी गोष्ट) ऐकूं शकत नव्हते व (खुद्द सरळ मार्गहि) त्यांना सुचून येत नव्हता. २०. हेच लोक होत कीं ज्यांनीं आपणच आपलें नुकसान करून घेतलें आणि ते (जगांत) ज्या ज्या बनावटी करीत असत त्या (सर्व परलोकीं) त्यांच्यापासून नाहींशा होऊन गेल्या. २१. झालें, जरूर हेच लोक परलोकीं सर्वांत अधिक तोट्यांत राहतील. २२. ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व (विश्वासाव्यतिरिक्त त्यांनीं) चांगलीं कांमेंहि केलीं आणि आपल्या पालनकर्त्यांसमोर शिर नमवीत राहिले; हेच स्वर्गवासी लोक होत कीं हे स्वर्गांत निरंतर राहतील. २३. (नास्तिक व मुसलमान या) उभयपक्षांची उपमा, आंधळा व बहिरा आणि पाहता व ऐकता यांच्या सारखी होय. कां दोघांची स्थिति एकसारखीच होऊं शकते? तर कां तुह्मीं लोक विचार करीत नाहीं? २४. आणि आम्हींच 'नूह'ला त्याच्या लोकांकडे (पैगंबर करून) पाठविलें; (आणि तो आपल्या लोकांशीं ह्मणाला) कीं मी तुम्हांस (ईश्वरी शिक्षेचें) साफसाफ भय सांगण्यास (आलों) आहें; २५. (आणि मी तुह्मांस समजावितों) कीं परमेश्वराशिवाय (अन्य कोणाची) उपासना करूं नका. (असें कराल तर,) मला तुमच्यासंबंधानें एका दुःखदायक दिवसाच्या शिक्षेची (फारच) भीति वाटते. २६. यावर त्याच्या लोकांतील

(१) साक्षी म्हणजे देवदूत कीं जे कर्में लिहीत जातात, अगर माणसाचे अवयव कीं जे पुनरुत्थानांत माणसाविरुद्ध साक्ष देतील अगर पैगंबर, हे होत.

सरदार जे (त्याला) मानीत नव्हते ते म्हणूं लागले कीं आह्मांस तर तूं केवळ आमच्याचसारखा मनुष्य दिसतोस; आणि आमच्या नजरेंत जे लोक आमच्यामध्यें अति नीच होत, तेच काय ते तुझे अनुयायी होऊन गेले आहेत; (व ते अनुयायी होऊनहि गेले आहेत तर अविचारानें व) वरवर दृष्टीनें. आणि आम्हीं तर तुम्हां लोकांत आपल्यावरती कांहीं श्रेष्ठता पाहत नाहीं; इतकेंच नव्हें तर आम्हीं तुम्हांस लबाड समजतों. २७. ('नूह') ह्मणाला, बांधवहो! बरें पाहा तर खरें, जर मी आपल्या पालनकर्त्याच्या राजमार्गावर आहें व त्यानें मला आपल्याकडून दया(-दान ह्मणजे पैगंबरी) दिली आहे, मग तो मार्ग तुम्हांस दिसेनासा होतो; तर कां आह्मीं तो (जबरदस्तीनें) तुमच्या गळयांत बांधीत आहों? आणि तुह्मीं (आहां कीं) तो नापसंतच करीत चाललां जातां? २८. आणि हे बांधवांनों! मी या (उपदेशा)च्या मोबदला तुह्मांपाशीं कांहीं द्रव्य मागीत नाहीं; (कीं तुह्मीं त्याला भुरदंड समजावें!) माझें वेतन तर केवळ परमेश्वरावरच होय. आणि जे लोक विश्वास धरून चुकले आहेत त्यांस मी (आपल्यापासून) हांकूनहि लावून देऊं शकत नाहीं; कांकीं त्यांनाहि आपल्या पालनकर्त्याच्या नजरानजर जाणें आहे; (व न जाणो, ते परमेश्वरापाशीं गाऱ्हाणें करतील.) परंतु मी तुम्हांला पाहत आहें कीं तुह्मीं लोक (व्यर्थ) जहालपणा (अडाणीपणा) करितां. २९. आणि हे माझ्या लोकांनों! जर मी या(बापड्या विश्वासूं)स हांकूनहि देईन तर परमेश्वराविरुद्ध माझ्या कुमकेस कोण उभा राहील? कां तुह्मीं (इतकी गोष्टहि) समजत नाहीं? ३०. आणि मी तुह्मांस (प्रतिज्ञेनें) सांगत नाहीं कीं मजपाशीं ईश्वरी खजिने आहेत, व (मी हा दावा करित) नाहीं कीं मी अदृष्ट जाणतों व मी (आपल्या संबंधानें) म्हणत नाहीं कीं मी देवदूत आहें. आणि जे लोक तुमच्या डोळयांत तुच्छ दिसतात त्यांच्या संबंधानेंहि मी हें म्हणूं शकत नाहीं कीं परमेश्वर त्यांच्यावर (कधीं) कृपा करणारच नाहीं. त्यांच्या मनांतील गोष्ट परमेश्वरच खूप जाणतो. (जर मी कुशारकीनें अशा

बाता उडवीन तर) अशा स्थितींत जुलमी लोकांतला एक (जुलमी) मीच. ३१. ते बोलले, हे 'नूहा'! तूं आम्हांशीं झगडून चुकलास व झगडलासहि पुष्कळच; जर तूं खर्‍यांपैकीं आहेस तर ज्या (शिक्षे)-कडून तूं आह्मांस भिववितोस, ती आह्मांवर आणून सोड. ३२. ('नूह') म्हणाला कीं परमेश्वराची मर्जी होईल तर तोच शिक्षाहि तुह्मांस सादर करून सोडील आणि (मग) तुह्मीं (त्याला) हरवूंहि शकणार नाहीं. ३३. आणि मी तुमचें (कितीहि) हितचिंतन करूं इच्छीन, पण जर परमेश्वरालाच तुमचें (सरळ मार्गाहून) बहकविणें मंजूर आहे तर माझा उपदेश (कांहींच) तुमच्या कामा येऊं शकत नाहीं. तोच तुमचा पालनकर्ता होय; आणि त्याच्याकडेच तुह्मांस परतून जाणें आहे. ३४. (हे पैगंबरा! जसा 'नूह'च्या लोकांनीं 'नूह'वर मिथ्यारोप केला होता) कां (तसाच 'मक्के'चे नास्तिकहि तुजवर मिथ्यारोप करतात व आक्षेप काढतात आणि) म्हणतात कीं कुराण हें या(मनुष्या)नें (म्हणजे त्वां) खुद्द बनविलें आहे. तूं (यांना) उत्तर दे कीं जर कुराण मी खुद्द बनविलें असेल, तर माझें पातक मजवर; आणि तुह्मीं जें (वृथा मिथ्यारोपाचें) पातक करितां, मी त्यापासून निर्दोष आहें. ३५. आणि 'नूह'कडे प्रकटीकरण पाठविलें गेलें कीं तुझ्या लोकांत जे लोक विश्वास धरून चुकले आहेत त्यांच्याशिवाय आतां कधींहि कोणी विश्वास धरणार नाहीं. तर जसजशीं (बदकर्में) हे लोक करीत राहिले आहेत, तूं त्यांचें (कांहीं) वाईट वाटूं देऊं नकोस. ३६. आणि आमच्या नजरेखालीं व आमच्या प्रेरणेप्रमाणें तूं एक गलबत बनवूं लाग; आणि ज्या लोकांनीं अनर्थ केले आहेत त्यांच्यासंबंधीं तूं मला संबोधूं नकोस. कारण, हे लोक अवश्यच गर्क केले जातील. ३७. सारांश, 'नूह'नें गलबत बनविणें सुरु केलें; आणि जेव्हां जेव्हां त्याच्या बांधवांपैकीं बडे लोक त्याच्याजवळ होऊन जात, तेव्हां ते त्याचा उपहास करीत. 'नूह' (त्यांच्या उपहासाचें) उत्तर देई कीं जर तुह्मीं (आज) आह्मांला हंसतां, तर जसें तुम्हीं (आम्हांला) हंसतां तसेंच आम्हीं (एक दिवस) तुह्मांला हंसूं. ३८.

मग थोड्याच अवधींत तुम्हांस माहीत होऊन जाईल कीं कोणाला अशी शिक्षा सादर होते कीं जी त्याला (जगांत) फजित करील; आणि (पुनरुत्थानांत) काइमची शिक्षा त्याच्या शिरीं पडेल; (ती वेगळीच). ३९. येथपर्यंत कीं जेव्हां आमचा (शिक्षेचा) हुकूम येऊन पोहोंचला व (ईश्वरी कोपाच्या) भट्टीला ऊत येऊन गेला; तेव्हां आम्हीं ('नूह'ला) आज्ञा केली कीं प्रत्येक वर्गां(च्या प्राण्यां)-तून (नर व मादी अशीं) दोन्हा-दोन्हाचीं जोडपीं, व ज्याच्या-संबंधानें (आमचा) पूर्वीं बोल होऊन चुकला आहे (कीं त्याचा नाश होईल) त्याला खेरीज करून, तूं आपलें (सर्व) कुटुंब, आणि (त्यांच्याशिवाय आणखीं) जे लोक विश्वास धरून चुकले आहेत त्या(सर्वां)स गलबतांत बसून घे. आणि त्याच्या बरो-बर विश्वासहि केवळ थोड्याशांनींच धरिला होता. ४०. आणि ('नूह'नें गलबतावर चढणाऱ्यांस) ह्मटलें, "बिस्मिल्लाहे मजरीहा व मुर्साहा" असें म्हणून तुह्मीं गलबतावर चढून जा. निःसंशय माझा पालनकर्ता अर्थात क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय. ४१. आणि गलबत पर्वतासारख्या (प्रचंड) लाटांत ('नूह' व) त्या(च्या साथीदारां)स घेऊन वाहत चाललें जात आहे. आणि 'नूह'चा मुलगा (त्याच्यापासून) अलग होता त्याला 'नूह'नें हाक मारली कीं हे माझ्या मुला! आह्मां संगतीं (गलबतावर) चढून बैस व नास्तिकांसंगतीं राहूं नकोस. ४२. तो बोलला, मी आतां (तुमच्या देखतां देखतां पोहून) एखाद्या

(१) आह्मां मुसलमानांत प्रत्येक प्रसंगीं 'बिस्मिल्लाहिर्रहमानिर्रहीम' किंवा फक्त 'बिस्मिल्ला' ह्मणजे परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें किंवा फक्त परमेश्वराचे नांवानें असें ह्मणण्याचा प्रघात आहे. परंतु गलब-तावर चढते वेळीं या वरील वाक्यांचे ऐवजीं 'बिस्मिल्लाहे मजरीहा व मुर्साहा' —याचा शब्दशः अर्थ हा आहे कीं या गलबतानें वाहून चालणें व उभें राहणें परमेश्वराचे नांवानें होय—हें वाक्य बोललें पाहिजे व नूहनेंहि असेच उद्गार काढिले; याचा भावार्थ हा कीं सर्व कांहीं परमेश्वराचेच सत्तेखालीं आहे. तो आपल्या नांवाचे प्रसादानें गलबतास समुद्रांतून सुखरूपपणें पार लावील.

पर्वताचे आश्रयास जाऊन लागतों कीं तो मला (प्रलयाचे पाण्यांतून) वांचवून घेईल. ('नूह'नें) म्हटलें कीं आजच्या दिवशीं परमेश्वराच्या हुकमा (म्हणजे कोपा)पासून कोणीच तारणारा नाहीं; पण परमेश्वरच ज्याच्यावर दया करील (तोच तरूं शकतो). आणि (बापलेक ह्या गोष्टी करीतच राहिले होते कीं) त्या उभयतांचे दरम्यान एक लाट येऊन कोसळली; तर इतरांबरोबर 'नूह'चा मुलगाहि बुडविला गेला. ४३. आणि हुकूम फर्माविला गेला कीं हे धरित्री! तूं आपलें पाणी शोषून घे; आणि हे आभाळा! तूं थांबून जा; आणि पाणी (चढलेलें) उतरून गेलें. व (लोकांचें) काम पुरें करून टाकिलें गेलें; आणि गलबत 'जूदी' (पर्वता)वर (जाऊन) टेंकलें. आणि (जगाच्या चारहि दिशेस) पुकारिलें गेलें कीं जालिम लोक (ईश्वरसान्निध्यापासून) दुरावले गेले. ४४. आणि ('नूह'चा मुलगा अद्यापि बुडालाहि नव्हता कीं) 'नूह'नें आपल्या पालनकर्त्यास हाक मारिली व (त्याच्या सेवेंत) अर्ज केला कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! माझा मुलगाहि माझ्या कुटुंबांत (दाखल) आहे; आणि तुझें (माझ्या कुटुंबास तारण्याविषयींचें) वचन सत्य होय व तूं सर्व अधिकाऱ्यांत फारच वडा अधिकारी आहेस. (म्हणून तूं माझ्या मुलाचेंही तारण कर). ४५. (परमेश्वरानें) फर्माविलें कीं हे 'नूहा'! तो (तुझा मुलगा) तुझ्या कुटुंबांत (दाखल) नाहीं; कारण, त्याचीं कृत्यें चांगलीं नव्हेत. तर ज्या गोष्टीची वस्तुस्थिति तुला माहीत नाहीं, त्या गोष्टीची तूं माझ्याशीं दरखास्त करूं नकोस. मी तुला समजावून सांगतों कीं तूं अडाण्यांपैकीं होऊन

(१) या जूदी पर्वतासंबंधी अनेक भाष्यकारांनीं अनेक गोष्टींचा ऊहापोह केला आहे; त्यांत मजमऊल्-विहार या ग्रंथाचे कर्ते लिहितात कीं दजला ह्मणजे टायग्रीस व फुरात म्हणजे युफ्रेटीस या नद्यांच्या मध्य मार्गीं एक बेट आहे त्यांत हा जूदी पर्वत आलेला आहे.

(२) जसें सर्व जगांतील बापांना आपल्या पुत्राचें प्रेम असतें व बाप आपल्या बालकांच्या अपराधांस प्रितीमुळें हलके समजत असतो अगर त्यांच्या अपराधांकडे काणाडोळा करितो; हीच स्थिति नूह पैगंबरांची आपल्या मुलासंबंधानें

जाऊं नकोस. ४६. 'नूह'नें विनंति केली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! मी (असल्या धाष्टर्यापासून) तुझाच आश्रय धरितों कीं ज्या गोष्टीची वस्तुस्थिति मला माहीत नाहीं, त्याची मी तुझ्याशीं दरखास्त करावी. आणि जर तूं माझा अपराध क्षमा न करशील व मजवर दया न करशील तर मी (महा) हानि भोगणाऱ्यांपैकीं होऊन जाईन. ४७. (जेव्हां जल प्रलय निघून गेला तेव्हां 'नूह'ला) असें आज्ञापिलें गेलें कीं हे 'नूहा'! आह्मांकडून सुखशांति व आशिर्वाद यांसह तूं (गलबतांतून) उतर; (आणि हे आशिर्वाद) तुजवर व जे लोक तुजसंगतीं होत त्यांच्या पिढ्यांवर (नित्य) राहतील. आणि (तुम्हांलोकांत पुढें आणखी कांहीं असे) लोक(हि पैदा) होतील कीं ज्यांना आम्हीं (जगाचे क्षणिक) फायदे पोहोंचवीत राहूं, नंतर (त्यांच्या आज्ञाभंगामुळें परलोकीं) आह्मांकडून त्यांना दुःखकारक शिक्षा सादर होईल. ४८. (हे पैगंबरा!) ह्या कांहीं गैबी बातम्या होत कीं ज्या आम्हीं प्रकटीकरणाद्वारें तुला पोहोंचवितों. ह्या(कुराणाच्या प्रकटीकरणा) पूर्वीं तर तूं त्या जाणीत नव्हतास व नच तुझे लोक. तर तूं धीर धरून राहा, (व समजून अस कीं उत्तम) परिणाम (परमेश्वराला) भिऊन चालणाऱ्यांचाच होय. ४९. आणि 'आद' कडे (आम्हीं) त्यांचाच बंधु 'हूद' यास (पैगंबर करून पाठविलें). त्यानें (आपल्या लोकांस जाऊन) समजाविलें कीं हे माझ्या बांध-

होतीं; कीं शेवटपर्यंत त्याच्या तारणप्राप्त्यर्थ प्रार्थना करीत राहिले. परमेश्वरानें त्यास जणाविलें कीं तुम्हीं त्याच्या कृत्यांना इन्साफ करूं शकत नाहीं व तुम्हांला त्याच्या परिणामाची माहिती नाहीं कीं त्याला तारण दिलें गेलें तर तो कसकसे फिसाद उभे करील. जी गोष्ट सकृद्दर्शना तुम्हांस बरी लागते पण तिचा परिणाम वाईट होय.

(१) म्हणजे या गैबी बातम्याहि कुराण ईश्वरप्रणित आहे यास प्रमाण होत. तरीहि मक्केचे नास्तिक त्यास पाखंड म्हणतच आहेत. तर तूं त्यांच्या इजा धीर धरून सहन करीत जा.

वांनों! परमेश्वराचीच उपासना करा; त्याच्यावांचून अन्य कोणी तुमचा उपास्य नाहीं. (आणि इतरांस परमेश्वराचे तुम्हीं जे सरकतदार ठरवितां, तर हें) तुह्मीं निवळच कुंभांड रचितां. ५० हे माझ्या बांधवांनों! ह्या(उपदेशा)बद्दल मी तुम्हांपाशीं कांहीं वेतन तर मागीत नाहीं. माझें वेतन तर केवळ ज्यानें मला निर्मिलें त्याच्यावरच होय. तर कां तुह्मीं (इतकी गोष्टहि) समजत नाहीं? ५१. आणि हे माझ्या बांधवांनों! आपल्या पालनकर्त्यापाशीं (आपल्या-मागील अपराधाची) क्षमा मागा व मग (पुढच्यातिषयीं) त्याच्या सेवेंत पश्चात्ताप करा कीं तो तुम्हांवर (त्याच्या मोबदला) रेलचेल वृष्टी करणारें आभाळ पाठवील व तुमच्या बळांत आणखी बळाची भर घालून तें वाढवील; आणि दंडेली करून तुह्मीं (त्याच्याकडून) तोंड फिरवूं नका. ५२. ते म्हणूं लागले, हे 'हूदा'! तूं आह्मांपाशीं एखादें प्रमाण घेऊन तर आला नाहींस; आणि तुझ्या सांगण्यानें आह्मीं आपल्या उपास्यांना सोडणार नाहीं; व आह्मीं तुझा विश्वासहि धरणार नाहीं. ५३. आह्मीं तर केवळ हेंच म्हणूं कीं तुला आमच्या उपास्य (देवतां)पैकीं कोणीतरी वाईट प्रकारें पछाडिलें आहे (कीं तूं अशा बहकल्या बहकल्या गोष्टी करतोस). 'हूद'नें उत्तर दिलें कीं मी परमेश्वराला साक्षी ठेवितों व तुह्मींहि साक्षी असा कीं परमेश्वरा-खेरीज जे तुह्मीं (त्याचे इतर) सरकतदार ठरवितां मी तर त्यांपासून (अगदीं) निर्दोष आहें. ५४. तर तुह्मीं सर्व मिळून माझ्याशीं डावपेंच लढवा व मग मला अवकाशहि देऊं नका. ५५. मी तर परमेश्वरा-वरच भरंवसा राखतों (कीं तो) माझाहि पालनकर्ता (होय) व तुमचाहि पालनकर्ता (होय). जितके प्राणी म्हणून आहेत त्या सर्वांची शेंडी तर त्याच्याच हातीं होय. निःसंशय माझा पालनकर्ता (न्यायाचे)

(१) म्हणजे धर्माच्या ज्या मार्गावर परमेश्वर लोकांस चालवूं इच्छितो तोच मार्ग सरळ होय. 'नासिया' म्हणजे कपाळावरचे केस किंवा झुलुप असा अर्थ आहे. पण मराठी भाषेंत शेंडी या शब्दानें हा अर्थ फार स्पष्ट होतो. म्हणून कोणा एकाचे केस किंवा शेंडी धरणें म्हणजे त्याला आपल्या कबज्यांत ठेवणें असें होतें.

सरळ मार्गावर होय. ५६. या उपरांतहि जर तुह्मीं लोक (त्याचे-कडून) फिरलेले राहाल, तर जो (हुकूम) देऊन मला तुह्मांकडे पाठ-विलें गेलें आहे तो तर मी तुह्मांस पोंचता करून चुकलों. आणि माझा पालनकर्ता तुमच्याशिवाय इतर लोकांस तुमच्या जागीं आणून ठेवील; आणि तुह्मीं त्याचें कांहींच बिघडवूं शकणार नाहीं. निःसंशय माझा पालनकर्ता दरेक वस्तूचा रक्षणकर्ता होय. ५७. आणि जेव्हां आमचा (शिक्षेचा) हुकूम येऊन पोहोंचला, तेव्हां आह्मीं आपल्या मेहरबानीनें 'हूद'ला व ज्या लोकांनीं त्याच्याबरोबर विश्वास धरिला होता त्यांजला सुटका दिली, व त्या (सर्वां)ना आम्हीं सक्त शिक्षेतून वांचविलें. ५८. आणि (हे पैगंबरा!) हे (जे उजाड झालेले देश तूं पाहतोस तेच) 'आद' (जातीचे लोक) होत, कीं त्यांनीं आपल्या पालनकर्त्याच्या हुकमांस नाकारिलें व त्याच्या पैगंबरांचा आज्ञाभंग केला; आणि दरेक शिरजोर व दंडेल अशा (ईश्वररिपू)च्या हुकमा-वर चालत राहिले. ५९. आणि ह्या जगांतहि शाप त्यांच्या पाठीस लावून दिला गेला व (तसाच) पुनरुत्थानाचे दिवशींहि. पाहा! 'आद' (चे लोक) आपल्या पालनकर्त्यास अनुपकारी झाले; (त्याची त्यांना शिक्षा मिळाली). पाहा! 'आद' जे 'हूद'चे लोक होते ते (ईश्वर सान्निध्या-पासून) दुरावले गेले. ६०. आणि 'समूद'कडे (आम्हीं) त्यांचाच बंधु 'सालेह' यास (पैगंबर करून पाठविलें). तर तो (आपल्या लोकांस) बोलता झाला कीं हे माझ्या बांधवांनों! परमेश्वराचीच उपासना करा; त्याच्याशिवाय तुमचा अन्य कोणी उपास्य नाहीं. त्यानेंच तुम्हांस भूमी(च्या माती)तून बनवून उभें केलें व तुम्हांस तींत वसविलें. तर त्याच्याचपाशीं (मागील पापांची) क्षमा मागा व मग (पुढच्याविषयीं) त्याच्या सेवेंत पश्चात्ताप करा. निःसंशय माझा पालनकर्ता (प्रत्येकाचे) जवळ असून, (सर्वांचें गेंकितो व प्रार्थना) मान्य करितो. ६१. ते म्हणूं लागले, हे 'सालेहा'! ह्याच्या अगोदर तर आह्मां लोकांत तुजकडून (मोठमोठाल्या) आशा

(१) म्हणजे तुझी अक्कलहुशारी व तुझे गुण पाहून आम्ही तुला आपला राजा बनविण्याचा बेत केला होता. तुजकडून आह्मांस मोठ

केल्या जात होत्या (कीं तूं हरेक प्रकारें आमची साथ देशील). तर कां तूं आम्हांस, ज्या(देवतां)स आमचे वाडवडील पूजत आले आहेत त्यांची पूजाअर्चा करण्यापासून मनाई करितोस? आणि ज्या(धर्मा)कडे तूं आम्हांस बोलावितोस आह्मीं तर त्याच्या संबंधानें (मोठ्या) संशयांत (पडलों) आहों (व त्यानें आम्हांस फारच) गोंधळांत घातलें आहे. ६२. ('सालेह्'नें) जवाब दिला कीं हे माझ्या बांधवांनों! बरें, पाहा तर खरें! जर मी आपल्या पालनकर्त्याच्या राजमार्गावर आहें व त्यानें मजवर आपली दया केली आहे; व मग जर मी त्याचा आज्ञाभंग करूं लागेन, तर असा कोण होय कीं जो परमेश्वरा-पुढें माझ्या मदतीस उभा राहील? तर (अशा गैर समजुतीनें) तुह्मीं (उलटें) माझें आणखी नुकसानच करीत आहां. ६३. आणि हे माझ्या बांधवांनों! ही परमेश्वराची (धाडलेली) सांढणी तुह्मांकरितां (माझ्या पैगंबरीची) एक निशाणी होय; तर तिला (ह्याच स्थितींत) सुटी राहूं द्या, कीं परमेश्वराच्या जमिनींतून (हवें तेथें) चरत फिरेल. आणि तिला कोणा तऱ्हेची इजा पोहोंचवूं नका; नाहीं तर, तुम्हांस त्वरीतच शिक्षा येऊन गांठील. ६४. तर (इतकें बजाविल्या-उपरांतहि) लोकांनीं ती (सांढणी) मारून टाकिली. तेव्हां 'सालेह' म्हणाला कीं (बरें) तीन दिवस आपल्या घरांत (आणखी) सुख-चैन करून घ्या; (मग तर तुम्हांस शिक्षा मिळेलच;) हा (परमे-श्वराचा) वायदा (कधींच) खोटा होणार नाहीं. ६५. मग जेव्हां आमचा (शिक्षेचा) हुकूम येऊन पोहोंचला तेव्हां आम्हीं 'सालेह'ला व ज्या लोकांनीं त्याच्यासंगतीं विश्वास धरिला होता त्यांना आपल्या मेहरबानीनें तारिलें व त्या दिवसाच्या फजितीपासून

मोठाल्या आशा होत्या त्या सर्व, धर्म संबंधांत तुझें वाडवडिलांच्या विरुद्ध मत झालेलें पाहून लयास गेल्या. ज्या लोकांस आपल्या कुलाचाराचा अभि-मान वाटतो ते आपली चूक पाहूनहि त्याचा त्याग करण्यास मागें पुढें पाहा-तात ह्मणूनच सद्धर्माकडून ते भाग्यहीन राहतात. हीच स्थिति हजरत सालेह पैगंबराच्या लोकांची झाली.

(वांचवून घेतलें. हे पैगंबरा!) तुझा पालनकर्ता तोच निःसंशय बलवान् (व) सामर्थ्यवान् होय. ६६. आणि ज्या लोकांनीं अनर्थ केला होता त्यांना (मोठ्या जोराच्या) गर्जनेनें येऊन गांठिलें, तेव्हां ते आपल्या घरांत (बसल्या) बसल्याच गतप्राण झाले. ६७. (आणि असे नष्ट झाले कीं) जणूं ते त्यांत (कधीं) वसलेच नव्हते. पाहा! 'समूद'नीं आपल्या पालनकर्त्याचें मानिलें नाहीं (व ते आपल्या शिक्षेस पोहोंचले). पाहा! 'समूद' (ईश्वरसान्निध्यापासून) दुरावले गेले. ६८. आणि (जेव्हां) आमचे दूत 'इब्राहिमा'पाशीं शुभवर्तमान घेऊन आले (तेव्हां) त्यांनीं ('इब्राहिमा'स) सलाम केला. 'इब्राहिमा'नें परत सलाम केला. मग 'इब्राहिमा'नें (कांहींच) विलंब न लावतां, एक वासरूं (म्हणजे त्याचें) भाजलेलें (मांस त्यांच्यापुढें) आणून हजर केलें. ६९. मग जेव्हां त्यानें पाहिलें कीं त्यांचे हात भोजनाकडे उठतच नाहींत, तेव्हां तो त्यांना अपरिचित समजला व मनाच्या मनांतच त्यांच्याशीं भ्याला. ते बोलले (कीं तूं कोणा तऱ्हेची) भीति बाळगूं नकोस; आम्हीं तर (देवदूत आहों व) 'लूता'चे लोकांकडे पाठविले गेलों आहों; (कीं त्यांना त्यांच्या दुष्ट वासनांचें शासन द्यावें). ७०. आणि (ह्या संभाषणाचे वेळीं) 'इब्राहिमा'ची पत्नि ('सारा' ही)हि उभी होती, तिला (दूतांच्या सांत्वन करण्यामुळें) हांसूं आलें. तेव्हां आम्हीं तिला (ह्याच दूतांद्वारें प्रथम) 'इस्हाक' (हा पुत्र) आणि 'इस्हाका'नंतर 'याकूब' (हा प्रपौत्र) यां(च्या जन्मण्या)चें शुभवर्तमान दिलें. ७१. ती म्हणूं लागली, हाय हाय! माझें दुर्दैव! कां (या वयांत) मी पुत्र प्रसवेन? आणि मी तर वृद्ध

(१) ठगांचा दस्तुर असा ऐकिला जातो कीं ते ज्यांची मीठभाकर खातात त्यांच्याशीं दगा करीत नाहींत; आणि ज्यांच्याशीं त्यांना दगा करावयाचा असतो त्यांच्या घरीं घांसहि घेत नाहींत. हजरत इब्राहिमास यांच्या न खाण्यानें अशी शंका उत्पन्न झाली असावी. एतदर्थ दूतांनी इब्राहिमाचें सांत्वन केलें व सांगितलें कीं आमच्या न खाण्याचें कारण हें आहे कीं आम्हीं ऊर्ध्वलोकीं राहतों व आम्हीं देवदूत आहों, आम्हीं कांहींच खात पीत नसतों. परमेश्वराची आज्ञा पालन करणें हेंच आमचें खाणें पिणें.

आहें; आणि माझा हा पतिहि वयातीत आहे. अशांत (आमच्या घरीं पुत्र येणें) ही (फारच) आश्चर्यकारक गोष्ट होय! ७२. देवदूत (तिला) म्हणाले, कां तुला परमेश्वराचे हुकमापासून (या गोष्टीचें कांहीं) आश्चर्य वाटलें? हे (पैगंबरी) घराण्याचे लोकांनों! तुम्हांवर परमेश्वराची दया व त्याचे आशिर्वाद (नांदत) असोत! निःसंशय परमेश्वर सुस्तुत्य (व आपल्या सेवकांवर) मोठाच (उपकारकर्ता) होय. ७३. मग जेव्हां 'इब्राहिमा'चे मनांतून भीति निघून गेली व त्याला (पुत्राचें) शुभवर्तमानहि मिळालें, तेव्हां तो 'लूता'चे लोकांसंबंधानें आम्हांशीं झगडूं लागला. ७४. निःसंशय, 'इब्राहीम' हा, (फारच) सौम्य, कनवाळू (व प्रत्येक गोष्टींत परमेश्वराकडे) वळणारा असा होता. ७५. (आम्हीं फर्माविलें कीं) हे 'इब्राहिमा'! तूं हा (विचार) सोडून दे; तुझ्या पालनकर्त्याचा (जो) हुकूम (होता तो) येऊन पोहोंचला. आणि त्या लोकांवर अशी शिक्षा येईल कीं जी (कांहीं झालें तरी) टळूं शकणार नाहीं. ७६. आणि जेव्हां आमचे दूत, 'लूता'पाशीं आले, तेव्हां त्यांचें (येणें) त्याला वाईट[1] वाटलें व त्यांच्या (येण्या)मुळें तो मनांत संकुचित झाला; आणि म्हणूं लागला कीं हा (आजचा दिवस) तर महा संकटाचा दिवस होय. ७७. आणि 'लूता'चे लोक (मुलांचें येणें ऐकून दुष्ट वासनेनें) धांवा घालीत घालीत 'लूता'जवळ आले. आणि हे लोक पहिल्यापासूनच वाईट कर्मे तर करीतच होते. 'लूता'(-नें या लोकांस येतांना पाहिलें तेव्हां तो) म्हणूं लागला कीं हे माझ्या लोकांनों! ह्या माझ्या मुली (हजर) आहेत; (त्यांशीं तुम्हीं लग्न करून घ्या;) ह्या तुम्हांकरितां (विहित व) शुद्धतर होत. तथापि (या मुलांकडे ढुंकूनहि पाहूं नका, आणि) परमेश्वराला भ्या व माझ्या पाहुण्यांसंबंधानें मला फजित करूं नका. कां तुम्हांमध्यें कोणीहि भला माणूस नाहीं? ७८. त्यांनीं उत्तर दिलें कीं तुला तर ठाऊकच आहे कीं आम्हांस तुझ्या मुलींशीं कसलेंच कर्तव्य नाहीं. आणि आम्हीं जो इरादा राखतों तोहि तूं खूप

---

(१) लूताला वाईट वाटण्याचें कारण हें कीं हे दूत सुंदर सुंदर मुलांचें स्वरूप धारण करून आले होते व तेथील लोक स्त्रियांपेक्षां लहान लहान मुलांवरच अधिक तुटून पडत असत.

जाणून आहेस. ७९. 'लूत' म्हणाला कीं (आज) मला तुम(च्या सामन्या)ची ताकद असती अगर मी कोणा जबरदस्त आश्रय-स्तंभाचा आसरा धरला असता तर (बरें होतें)! ८०. (ते दूत) बोलले कीं हे 'लूता'! आम्हीं तुझ्या पालनकर्त्याचे पाठविलेले आहोंत; हे लोक कधींहि तुजपर्यंत पोंहोचूं शकणार नाहींत, तर तूं आपल्या मुलांबाळांस घेऊन कांहीं रात्र राहतांच निघून जा; व (मग) तुम्हांपैकीं कोणी (इकडे मागें) वळूनहि पाहूं नये. परंतु तुझी बायको (कीं ती मागें पाहिल्या वांचून राहणार नाहीं; आणि) जी (शिक्षा) त्या लोकांवर ओढवेल ती तिच्यावरहि अवश्य ओढवेल. त्यां(च्या शिक्षे)ची नियमित वेळ सकाळ होय. तर कां सकाळ जवळ नव्हे? ८१. मग जेव्हां आमचा (शिक्षेचा हुकूम) येऊन पोंहोंचला, तेव्हां (हे पैगंबरा!) आम्हीं (उलथून) त्या (वस्ती)च्या वरच्या भागाला तिचा खालचा भाग करून टाकिला आणि (वरून) तिच्यावर थरावर थर जमलेल्या कंकर-मातीच्या भाजीव दगडांचा वर्षाव केला. ८२. (त्या दगडांवर) तुझ्या पालनकर्त्यांसमीप खूण केलेली होती (कीं हे या लोकांवर वर्ष-तील); आणि ही (जागा या) जालिमां (म्हणजे मक्केकर नास्तिकां)-पासून (अशी कांहीं) दूरहि नाहीं. (तर पाहिजे आहे कीं हिच्याच स्थित्यंतरापासून त्यांनीं धडा घ्यावा). ८३. आणि 'मद्यन'कडे (आम्हीं) त्यांचा बंधु 'शोएब' यास (पैगंबर करून पाठविलें). त्यानें (त्यांना) सांगितलें कीं हे बांधवांनों! परमेश्वराचीच उपासना करा; त्याच्याशिवाय तुमचा अन्य कोणी उपास्य नाहीं. आणि तुम्हीं माप व तोल यांत कमी करूं नका. मी तुम्हांस सुखी स्थितींत पाहतों. (म्हणून मापातोलांत कमी करण्याची काय जरूरी आहे?) आणि (यावरहि या कृत्यांपासून माघार न घ्याल तर) मला तुमच्या-संबंधानें अशा एका दिवसाच्या शिक्षेचा अंदेशा वाटतो कीं जो (तुम्हां सर्वांस) येऊन घेरील. ८४. आणि हे बांधवांनों! माप व तोल यथान्याय भरपूर देत जा व लोकांस त्यांच्या वस्तु कमी देत जाऊं नका; आणि पृथ्वींत नासाडी माजवीत फिरूं नका. ८५. जर तुम्हीं विश्वासू आहां, तर परमेश्वराची (दिलेली) जी कांहीं (व्यापारांत)

शिल्लक राहील तीच तुह्मांसाठीं उत्तम होय. आणि मी तुमचा रखवालदार तर नव्हे! (कीं प्रत्येकाचें मापतोल मी पाहत फिरावें). ८६. ते म्हणूं लागले कीं हे 'शोऐबा'! का तुझी नमाज तुला हें सांगते कीं ज्या (मूर्तीं)स आमचे वाडवडील पूजत आले आहेत त्या आह्मीं सोडून बसाव्या, अगर आपल्या मालांत ज्या तऱ्हे(ची उलाढाल करावया)स आह्मीं इच्छूं तशी न करावी? तर खचित तूंच मात्र (व्यवहारांत) सौम्य (व) भला माणूस (उरला) आहेस! ८७. ('शोऐब'नें) ह्मटलें कीं हे माझ्या लोकांनों! बरें पाहा तर खरें! जर मी आपल्या पालनकर्त्याच्या राजमार्गावर आहें व तो मला आपल्यातर्फे उत्तम(म्हणजे हक्कहलालाचा)शेर देतो (तर का हा मार्ग सोडून मी तुह्मांप्रमाणें हरामाची कमाई खात बसूं?) आणि मी हें (मुळींच) इच्छित नाहीं कीं ज्या (कामाच्या करण्या)पासून मी तुह्मांस मनाई करितों, तें मी तुमच्या उलट आपणच करूं लागावें. मी तर माझ्यानें होतां होईल तों (लोकांत व्यवहार्य) सुधारणा इच्छितों, झालें. आणि (ह्या उद्देशांत) माझें सफल होणें तर केवळ परमेश्वराच्याच साह्यानें होऊं शकतें. मी तर त्याच्यावरच भरंवसा राखतों व मी (आपणाला) त्याच्याकडेच वळवितों. ८८. आणि हे बांधवांनों! माझ्याशीं अढी बाळगून तुमच्या हातून कोठें असा अपराध न घडून येवो कीं जसें संकट 'नूहा'चे लोक वा 'हूदा'चे लोक वा 'सालेह'चे लोक यांजवर ओढवून चुकलें आहे, तसलेंच संकट (त्या अपराधाबद्दल) तुह्मांवरहि ओढवावें! आणि 'लूता'चे लोक (ह्मणजे त्यांचीं खेडीं) तुह्मांपासून (अशीं काहीं) दूर नव्हत. (त्यांना पाहूनच तुह्मी धडा घेऊं शकतां.) ८९.

(१) त्यांचा मतलब असा होता कीं तुमचा धार्मिकपणा का ह्याची परवानगी देत नाहीं कीं तुह्मी आम्हांस आपल्या स्थितीवरच राहूं द्यावें. आणि नमाज धार्मिकपणाचें द्योतक आहे म्हणूनच त्यांनीं नमाजीचा टोमणा दिला. आतांहि अशा प्रसंगीं लोक बोलतात कीं तूंच मोठा धार्मिक व पुण्यशील राहून गेला आहेस!

आणि आपल्या पालनकर्त्यापाशीं (आपल्या मागील पापांची) क्षमा मागा; मग (पुढच्याविषयीं) त्याच्याच सेवेंत पश्चात्ताप करा. निःसंशय माझा पालनकर्ता दयाळू (व) अति प्रेमळ होय. ९०. ते ह्मणूं लागले कीं हे 'शोएबा'! ज्या गोष्टी तूं बोलतोस त्यांतून बहुतेक तर आमच्या समजुतींत येत नाहींत; आणि (शिवाय) आम्हीं तुला आपल्या(लोकां)त (फारच) दुर्बल पाहतों. आणि जर तुझे भाऊबंद नसते तर आम्हीं तुला (केव्हांचाच) धोंडमार करून चुकलों असतों. आणि (भाऊबंदां-शिवाय) आह्मांवर (कोणाहि तऱ्हेचा) तुझा दाब तर नाहींच. ९१. ('शोएबा'ने) उत्तर दिलें कीं हे बांधवांनों! का परमेश्वराहूनहि जास्त तुह्मांवर माझ्या भाऊबंदांचा दाब झाला? आणि तुम्हीं (आपल्या धारणेंत) परमेश्वराला आपल्या पाठीमागें टाकून दिलेंत! निःसंशय जें कांहीं तुम्हीं करीतां तें (सर्व) माझ्या पालनकर्त्याच्या (ज्ञान-)व्याप्तींत होय. ९२. आणि हे बांधवांनों! तुह्मीं आपल्या जागीं कर्म आचरा; मी (आपल्या जागीं) कर्म आचरितों. पुढें तुह्मांला ठाऊक होऊन जाईल कीं कोणाला अशी शिक्षा सादर होते कीं जी त्याला (सर्वांच्या नजरेंत) फजीत करून टाकील, आणि कोण लबाड होय. आणि (त्या वेळेची तुम्हींहि) वाट पाहत राहा; मीहि तुह्मांबरोबर वाट पाहतों. ९३. आणि जेव्हां आमचा (शिक्षेचा) हुकूम येऊन पोहोंचला, तेव्हां आह्मीं आपल्या मेहरबानीनें 'शोएबा'ला व ज्या लोकांनीं त्याच्या संगतीं विश्वास धारिला होता त्यांना वांचवून घेतलें. आणि जे लोक आज्ञाभंग करीत असत, त्यांना (भयंकर) गर्जनेनें येऊन गांठिलें; तर ते आपल्या घरांत (जसे बसले होते तसेच) बसलेचे बसलेच राहिले. ९४. (आणि असे नष्ट झाले कीं) जणूं त्यांत ते (कधीं) वसलेच नव्हते. (लोकांनों!) पाहा! जसे 'समूद' (ईश्वर-सान्निध्यापासून) दुरावले होते तसेच 'मदयन' (वासीहि) दुरावले गेले. ९५. आणि आह्मीं 'मूसा'ला 'फिरऔन' व त्याच्या दरबाऱ्यांकडे आपल्या निशाण्या व स्पष्ट प्रमाण यांसहित (पैगंबर करून) पाठविलें. तथापि लोक 'फिरऔना'चे हुकमावर

चालले; आणि 'फिरऔना'चा हुकूम कांहीं सन्मार्गाचा (हुकूम) तर नव्हताच. ९६–९७. पुनरुत्थानाचे दिवशीं, तो आपल्या लोकांच्या पुढें पुढें राहील व त्यांना नरकाग्नींत नेऊन दाखल करील. आणि (फारच) वाईट घाट होय कीं ज्यावर (हे लोक जाऊन) उतरले. ९८. ह्या (जगां)तहि त्यांच्या पाठीस शाप लावून दिला गेला व पुनरुत्थानाच्या दिवशींहि; (फारच) वाईट इनाम होय कीं जें (त्यांस) दिलें गेलें. ९९. (हे पैगंबरा!) हे (कित्येक) वस्त्यांचे वृत्तांत होत कीं ज्यांचें आम्हीं तुला निवेदन करितों. त्यांतून (कित्येक तर आजतागाईत) काइम होत आणि (कित्येक अगदीं) जमिनदोस्त (होऊन गेल्या). १००. आणि आम्हीं या लोकांवर (कोणाहि तऱ्हेचा) जुलूम केला नाहीं; परंतु त्यांनीं (आमचा आज्ञाभंग करून) आपणच आपणावर जुलूम केला. तर (हे पैगंबरा!) जेव्हां तुझ्या पालनकर्त्याचा (शिक्षेचा) हुकूम आला, तेव्हां परमेश्वराखेरीज ज्या उपास्य देवतांचा ते लोक (प्रसंग पडल्यास) धांवा करीत होते (आतां) ते त्यांच्या कांहींच कामा आले नाहींत. तर ते (उलट) आणखी त्यांच्या विध्वंसास कारणीभूत झाले, (कीं त्यांच्याच उपासनेमुळें त्यांना शिक्षा भोगावी लागली.) १०१. आणि (हे पैगंबरा!) जेव्हां वस्त्यांचे लोक अनर्थ करूं लागतात व तुझा पालनकर्ता त्यांना (शिक्षेंत) पकडतो, तेव्हां त्याची पकड अशीच होत असते. निःसंशय त्याची पकड (बहु) दुःखद व सक्त होय. १०२. ह्या (वृत्तांतां)त जो कोणी परलोकींच्या शिक्षेचें भय बाळगितो, त्याच्यासाठीं एक धडा होय. हा (पुनरुत्थानाचा) असा एक दिवस होईल कीं ज्याच्यासाठीं (सर्व) लोक गोळा केले जातील; आणि हा असा दिवस होईल कीं जेव्हां (सर्व आमच्या हुजूरांत) हजर केले जातील. १०३. आणि आम्हीं केवळ एका नेमक्या कालापर्यंत त्यास (कोणा प्रयोजनामुळें) दिवसगर्तावर टाकीत राहिलों आहों. १०४. जेव्हां तो दिवस येऊन पोहोंचेल, तेव्हां (भया-मुळें) ईश्वराज्ञेवांचून कोणी मनुष्य चकार शब्दहि काढूं शकणार नाहीं. मग (त्यावेळीं लोक दोन प्रकारचे असतील) त्यांतून

किल्येक दुर्दैवी व किल्येक सुदैवी. १०५. तर जे दुर्दैवी होत ते नरकाग्नींत असतील (व) तेथें त्यांना ओरडाओरड व रडारड (लागलेली) असेल. १०६. (आणि) जोंपर्यंत आकाश व पृथ्वी कांइम होत तोंपर्यंत ते सदासर्वदा त्यांतच राहतील; पण (हे पैगंबरा!) ज्याला तुझा पालनकर्ता (तारण देऊं) इच्छील (तो वांचेल). निःसंशय तुझा पालनकर्ता जें योजितो तें तो हटकून करितोच. १०७. आणि जे लोक सुदैवी होत ते स्वर्गांत असतील; आणि जोंपर्यंत आकाश व पृथ्वी कांइम होत तोंपर्यंत बराबर त्यांतच राहतील. पण (हे पैगंबरा!) ज्याला तुझा पालनकर्ता इच्छील त्याला (तो शासन देऊन उशिरानें स्वर्गांत दाखल करील. हा स्वर्ग परमेश्वराची) एक देणगी होय कीं जी कधींच खुंटत नाहीं. १०८. तर (हे पैगंबरा!) हे (मूर्तिपूजक) ज्या (मूर्तीं)ची पूजाअर्चा करितात त्यांच्यासंबंधानें तूं कोणाहि तऱ्हेच्या संशयांत पडूं नकोस. जशी पूजाअर्चा (अविचारी-पणानें यांच्या)पूर्वी यांचे वाडवडील करीत आले आहेत तशीच पूजाअर्चा केवळ (अविचारीपणानें) हे लोकहि कार-

---

(१) 'जोंपर्यंत आकाश व पृथ्वी कायम होत' हें अरबी लोकांच्या भाषासरणीस अनुसरून ह्मटलें आहे; व त्याचा अर्थ निरंतर काल असा होतो. पण ब्रह्मज्ञान-शिरोमणि, हजरत शेख अरबी हे ह्मणतात कीं चिरकाल ह्मणजे लांबचा काल वा बहुत काल असा अर्थ होतो.

(२) ह्मणजे मनुष्यस्वभावानुसार, तुह्मांस असा संशय न यावा कीं इतकी बहुत मूर्तीपूजा होत आहे; तर असंख्य लोकांनी एका असत्य गोष्टीवर मतैक्य कसें केलें असेल! पुढें परमेश्वरानें त्यांना समजावून दिलें कीं हे सर्व लोक मेंढरांच्या चालीप्रमाणें एक दुसऱ्याचें अंध-श्रद्धेनें अनुकरण करीत चालले आहेत व त्यांना आतां एक प्रकारें संवय होऊन गेली आहे ह्मणून त्याचें वाईटपण त्यांच्या निदर्शनास येत नाहीं.

तात. आणि आह्मीं (पुनरुत्थानाचे दिवशीं शिक्षेंतून) त्यांचा हिस्सा त्यांना, कमी न करतां भरपूर देऊन टाकूं. १०९. आणि आम्हीं 'मूसा'ला (तौरात) पुस्तक दिलें होतें; पण, त्यांत (लोकांचा) मतभेद होऊं लागला. आणि (हे पैगंबरा!) जर तुझ्या पालनकर्त्यां-कडून एक गोष्ट पाहिल्यानेंच न निघून चुकली असती (कीं पुनरुत्थानांतच शेवटचा निकाल होईल), तर लोकांच्या दरम्यान (त्यांच्या मतभेदांचा केव्हांचाच) निकाल केला गेला असता. आणि हे लोक (म्हणजे 'मक्के'चे नास्तिकहि) कुराणाकडून अशा संशयांत (पडले) आहेत कीं ज्यानें (त्यांना) गोंधळून सोडलें आहे. ११०. आणि तुझा पालनकर्ता या (सर्वां)स यांच्या कर्मांचा मोबदला अवश्य भरपूर देऊन सोडील. कारण, जसजशीं कर्में हे लोक करितात तो त्यांशीं माहितगार होय. १११. तर (हे पैगंबरा!) जसा तुला हुकूम दिला गेला आहे तसा तूं आणि जे लोक (मूर्तीपूजा व नास्तिकत्व यांजपासून) अनुतप्त होऊन तुझ्या संगतीं (झाले) आहेत ते (सर्व इस्लाम धर्मावर) कायम राहा; आणि मर्यादेचें उल्लंघन करूं नका. निःसंशय तुह्मीं लोक जें कांहींहि करितां, तें परमेश्वर पाहत आहे. ११२. आणि (मुसल-मानांनो!) ज्या लोकांनीं (आमचा) आज्ञाभंग केला त्यांच्याकडे झुकूं नका; नाहींतर, नरकाग्नि तुह्मांस येऊन लागेल. आणि परमेश्वराखेरीज तुमचा कोणी पुरस्कर्ता तर नाहींच; तर (आज्ञाभंजकां-कडे झुकल्यानें त्याच्याकडूनहि) तुह्मांस मदत दिली जाणार नाहीं. ११३. आणि (हे पैगंबरा!) दिवसाच्या दोन्ही कडेच्या भागांत (ह्मणजे सकाळ सांज) व रात्रीच्या पूर्वार्धांत नमाज पढत जा. कारण, पुण्यकर्में हीं पापकर्मांचें निरसन करतात. जे लोक (परमेश्वरनाम) स्मरण करणारे होत त्यांच्या-ठायीं हा (आमचा आदेश एक तऱ्हेची) आठवणूक होय. ११४. आणि (हे पैगंबरा! भक्तिपरिश्रम राजीखुषीनें) सहन कर; कां कीं परमे-श्वर सुकृत्यें करणारांचें फल वायां जाऊं देत नसतो. ११५. तर ज्या जनता तुह्मांलोकांपूर्वीं होऊन गेल्या आहेत त्यांच्यांत कां (सत्व-) गुणावशेषसंपन्न (असे सृष्टीचे हितेच्छुहि) झाले नाहींत कीं ते (लोकांस) मुलखांत नासधूस करण्याची मनाई करीत? (तर असले

लोक होते खरे) पण थोडे; (व हे तेच लोक होते कीं) ज्यांना आह्मीं (शिक्षेंतून) वांचवून घेतलें. आणि ज्या लोकांनीं आज्ञाभंग केला होता ते तर त्यांना जीं (ऐहिक साधनें) दिलीं गेलीं होतीं त्यांच्याच (क्षणिक गोडीच्या) मागें पडून राहिले; आणि हे लोक कांहीं होतेहि पापाचरणीच. ११६. आणि (हे पैगंबरा!) तुझा पालनकर्ता असा (अन्यायी) नव्हे कीं जो (वस्त्यांच्या) वस्त्या जुलमानें नाश करून टाकील; व वास्तविक पाहतां, तेथील लोक सदाचरणी असतील. ११७. आणि जर तुझा पालनकर्ता इच्छिता, तर तो लोकांस एकाच मताचे करून टाकता. पण लोक (आपसांत) नित्य मतभेद करीतच राहतील. ११८. परंतु ज्याच्यावर तुझा पालनकर्ता दया करील (त्याची गोष्ट वेगळी.) आणि ह्याच्याचकरितां तर त्यानें त्यांस निर्माण केलें आहे. आणि (ह्याच मत-भेदानें तर) तुझ्या पालनकर्त्याचें (तें) वचन पूर्ण होऊन राहील; कीं मी, जिन्नात (-दैवत काय), व मानवजात (काय), सर्वांनीं 'जहन्नम' भरून टाकीन. ११९. आणि (हे पैगंबरा! इतर) पैगंबरांचे जितके म्हणून वृत्तांत आम्हीं तुला निवेदन करितों, त्यांच्यायोगें आह्मीं तुझ्या मनाचें धाडस बांधवितों. आणि ह्या (वृत्तांतांच्या अंतरंगां)त (एक तर जी) सत्य गोष्ट (होती ती) तुला पोहोंचली; आणि (याशिवाय ह्यांत) मुसलमानांसाठीं बोध व स्मृतिहि होय. १२०. आणि (हे पैगंबरा!) जे लोक विश्वास धरीत नाहींत त्यांना तूं सांगून दे कीं तुह्मीं आपल्या जागीं कर्म करा; आह्मीं (मुसलमान अर्थात् आपल्या जागीं) कर्म करितों. १२१. आणि तुह्मींहि (परमेश्वराचे हुकमाची) वाट पाहत राहा; आह्मीं (मुसलमान)हि अर्थातच वाट पाहत आहों. १२२. आणि आकाश व पृथ्वी यांत जें अदृष्ट आहे त्याचें ज्ञान परमेश्वरा-लाच होय. आणि प्रत्येक कामाची मदार अखेर त्याच्यावरच जाऊन ठरते. तर (हे पैगंबरा!) त्याचीच उपासना कर व त्याच्यावरच भरंवसा ठेव. आणि जें कांहीं तुह्मी लोक करीत आहां, त्यापासून (हे पैगंबरा!) तुझा पालनकर्ता गैरमाहीत नाहीं. १२३.

अध्याय १२ वा.

सूरतो-यूसुफ.

हा अध्याय मक्का शहरीं प्रकट झाला. ह्यांत १११ आयात वा महावाक्यें आहेत. यांत हजरत यूसुफ पैगंबरांचा वृत्तांत आला आहे ह्मणून याचें नांव यूसुफाचें प्रकरण असें पडलें. हजरत मोहंमद पैगंबर साहेब निरक्षर होते व त्यांना पूर्वेतिहासाची कांहींच माहिती नव्हती; ह्मणून त्यांस निरुत्तर करण्यास्तव यहुदी लोकांच्या चिथावणी व सुचनेनें मक्केच्या बड्या बड्या कुरेषी लोकांनीं हजरत मोहंमद पैगंबरांपाशीं अशी मागणी केली कीं याकूब पैगंबराचें कुटुंब सीरीया देश सोडून मिसर (ईजिप्त) मध्यें कसें आलें व हजरत यूसुफाची सांगोपांग खरी हकीकत काय आहे हें तुह्मीं आह्मांस सांगा. तेव्हां सर्वज्ञानी परमेश्वरानें हा अध्याय प्रकटिला व आपल्या पैगंबराची सत्यता सिद्ध करून दाखविली.

परम दयाळू आणि कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

अ. ल. र. (अलेफ-लाम-रा.) हा (अध्याय) सुबोध[1] पुस्तका-(म्हणजे कुराणा)चीं कांहीं महावाक्यें होत. १. आह्मीं या कुराणास अरबी भाषेंत यासाठीं प्रकटिलें आहे कीं तुह्मीं (अरब लोक तुमची ती जन्मभाषा असल्यामुळें बरोबर) समजूं शकाल; (आणि तुह्मां-द्वारें इतर मनुष्य लोकहि समजतील). २. (हे पैगंबरा!) आह्मीं

---

(१) म्हणजे कुराणास सुबोध म्हणण्याचें कारण हें कीं त्यांत दुर्बोध व दुर्ज्ञेय असें कांहींच नाहीं; बुद्धास पटतील अशाच सर्व गोष्टी त्यांत आहेत.

तुजकडे प्रकटीकरणाद्वारें हा अध्याय[1] पाठवून तुला एक उत्तमांत
उत्तम गोष्ट ऐकवितों; आणि तूं या (अध्यायाच्या प्रकट होण्या)पूर्वी
(या गोष्टींकडून) खचितच अजाण होतास. ३. एके काळीं 'यूसुफा'नें
आपला पिता ('याकूब') यास सांगितलें कीं हे माझ्या पित्या!
मी (स्वप्नांत) अकरा नक्षत्रें व सूर्य व चंद्र हीं पाहिलीं आहेत. मी
काय पाहतों आहें कीं हीं सर्व मला साष्टांग नमस्कार घालीत
आहेत. ४. ('याकूब'नें) म्हटलें कीं माझ्या मुला! कोठें, तूं आपलें
स्वप्न आपल्या भावांस सांगून बसूं नकोस, कीं (ते ऐकून घेतील
तर) तुला (कोणा ना कोणा तरी आपत्तींत) फसविण्याची खटपट करूं
लागतील. यांत शंका नाहीं कीं सैतान माणसाचा धडधडीत
शत्रु होय. (तो त्याला बहकविल्याशिवाय राहणार नाहीं.) ५.
आणि (जसें तूं स्वप्नांत पाहिलें आहेस) तसेंच (होईल कीं)
तुझा पालनकर्ता तुला (माझ्या वंशांतून) निवडून घेईल, व तुला
(स्वप्नाच्या) गोष्टींचें भाकीत सांगावयास शिकवील; आणि ज्या-
प्रमाणें परमेश्वरानें आपली देणगी पूर्वी तुझे उभयतां वाडवडील
'इब्राहीम' व 'इस्हाक' यांजवर पूर्ण केली होती त्याप्रमाणेंच तो तो
तुजवर व 'याकूब'चे(ह्मणजे माझ्या) वंशावर पूर्ण करील.
अर्थात् तुझा पालनकर्ता (सर्वांच्या स्थितीशीं) वाकब (व) बुद्धिमान्
होय. ६. (हे पैगंबरा! यहुदी लोक) जे (तुझी परिक्षा पाह-
ण्यास्तव बनी-इस्राएलांच्या 'ईजिप्त'मध्यें वसण्याचें कारण) विचारि-
तात त्यांच्यासाठीं 'यूसुफ' व त्याच्या भावां(च्या अहवालां)त
(ईश्वरी सामर्थ्याच्या) अलबत (बऱ्याच) निशाण्या होत. ७.
जेव्हां 'यूसुफा'च्या (सावत्र) भावांनीं (आपसांत) म्हटलें कीं अर्थात
आम्हां (सख्या) भावांचा मोठा जथा आहे, असें असूनहि, 'यूसुफ'
व त्याचा (सखा) भाऊ ('बिनयामीन') हे आमच्या पित्याला
आम्हांपेक्षांहि फारच अधिक प्रीय होत. कांहींच संशय नाहीं कीं

(१) येथें कुराण हा शब्द असून त्याचा अर्थ अध्याय केला आहे;
कारण कुराणाच्या कोणत्याहि भागालासुद्धां कुराण म्हणण्याचा प्रघात आहे;
व हें संदर्भावरूनच कळतें.

आपला बाप अर्थात धडधडीत चुकींत आहे. ८. (म्हणून एक
तर) 'यूसुफा'ला मारून टाका अगर त्याला कोणा अशा भूप्रदेशांत
(नेऊन) फेंकून द्या कीं आपल्या बापाचा रोख निव्वळ तुह्मांकडेच
राहील व त्यानंतर तुह्मीं सदाचरणी लोक होऊन जाल. ९.
त्यांच्यांतून एक बोलणारा बोलला कीं 'यूसुफा'ला तुह्मीं जिवें तर मारूं
नका; आणि जर तुह्मांस (असेंच) करावयाचें असेल तर त्याला
(नेऊन कोणा एखाद्या) खोल कोरड्या विहिरींत टाकून द्या कीं एकादा
वाट चालता काफला त्याला काढून नेईल. १०. (तेव्हां सर्वांनीं मिळून
'याकूबा'ला) म्हटलें कीं हे आमच्या पित्या! याचें काय कारण कीं तूं
'यूसुफा'च्यासंबंधांत आमचा विश्वास करीत नाहींस; आणि आह्मीं तर
त्याचे (मनापासून) हितचिंतक आहों. ११. (तर) तूं त्याला उद्यां
आह्मांबरोबर पाठवून दे कीं तो (रानांतील फळफळादि) खाईल व
(जरा) खेळेल रमेल; आणि आह्मीं त्याला सांभाळणारे आहोंच. १२.
('याकूबा'नें) म्हटलें कीं तुमचें याला घेऊन जाणें तर मला क्लेश उत्पन्न
करितें व मी या गोष्टीलाहि भितों कीं (असें न व्हावें) कोठें तुह्मीं त्याकडून
बेफाम होऊन जाल व त्याला लांडगा खाऊन जाईल. १३. ते म्हणूं
लागले कीं जर याला लांडगा खाऊन जाईल व आह्मीं इतके सारे आहोंत;
तर अशा स्थितींत आह्मीं (निवळ) नेभळेच ठरून गेलों! १४.
अखेर जेव्हां हे लोक ('याकूबा'चे परवानगीनें) 'यूसुफा'ला (आपल्या-
बरोबर) घेऊन गेले व सर्वांनीं असें संगनमत केलें कीं याला एखाद्या
खोल कोरड्या विहिरींत टाकून द्यावें. (तर जसें ठरविलें होतें
तसेंच त्यांनीं केलें.) आणि (त्याचवेळीं) आम्हीं 'यूसुफा'ला आदेश
पाठविला कीं (मनांत संकोच बाळगूं नकोस; एक दिवस असा
येईल कीं) तूं यांना यांचें हें प्रकरण जतवून सांगशील; व ते
(तुला) ओळखणारदेखिल नाहींत. १५. तात्पर्य, हे लोक
('यूसुफा'ला विहिरींत पाडून) कांहीं रात्र पडतां, रडत रडत आपल्या

(१) हजरत यूसुफाचे भाऊ रानांत शेळ्यामेंढ्या चारावयास जात असत, तर ह्या निमित्तानें त्यांनीं यूसुफालाहि घेऊन जावयाची इच्छा दर्शविली.

बापापाशीं आले. १६. (आणि) ते ह्मणूं लागले कीं हे आमच्या पित्या! आम्हीं तर जाऊन एकमेकांसंगतीं दौड मारूं लागलों व 'यूसुफा'ला आम्हीं आपल्या सामानाजवळ सोडून दिलें; इतक्यांत लांडगा (येऊन) त्याला खाऊन गेला. आणि जरी आम्हीं खरें-हि बोलत असूं तरी तुला तर आम(च्या बोलण्या)चा विश्वास यावयाचा नाहींच. १७. आणि त्यांनीं 'यूसुफा'चे बंडीवर झटमूटचें रक्तहि लावून आणिलें. 'याकूब'नें (त्यांचें बोलणें ऐकून व रक्तानें चिंब झालेली बंडी पाहून) ह्मटलें (कीं 'यूसुफा'ला लांडग्यानें तर नाहीं खाल्लें,) किंबहुना, तुह्मीं आपल्या (सचोटी)करितां आपल्या मनानेंच एक गोष्ट रचिली आहे. असो, सबुरी चांगली आहे! आणि तुह्मीं जें निवेदन करितां (त्याचें खरें काय तें उघडकीस यावें) ह्मणून परमेश्वराचेंच साहाय्य मागितलें जातें. १८. आणि (कर्मधर्म संयोगानें) एक काफला (त्या जागीं) येऊन पोहोंचला व त्यांनीं आपल्या पाणक्यास (पाणी आणावयास) पाठविलें. मग त्यानें आपला डोल आंत सोडून दिला तोंच ('यूसुफ' त्यांत येऊन बसला; व बाहेर काढला तेव्हां) त्यानें असे उद्गार काढिले, अहाहा! हा तर मुलगा आहे! आणि काफलेवाल्यांनीं 'यूसुफा'ला व्यापारी जिन्नस ठरवून लपवून ठेविलें. आणि (या लोकांनीं तर जाणिलें कीं कोणालाच खबर नाहीं. परंतु 'यूसुफा'चा अहवाल लपविण्याच्या) ज्या (खटपटी हे लोक) करीत होते त्या परमेश्वर खूप जाणून होता. १९. (इतक्यांत तर भावांना यूसुफा'ची खबर लागली व त्यांनीं त्याला आपला गुलाम ह्मणून विकिलें) आणि काफलेवाल्यांनीं कमी किंमतींत (ह्मणजे) कांहीं मोजीव दिरमांच्या ऐवजीं त्याला विकत घेतलें; व ते 'यूसुफा'चे खरीदारींत (मनांतून) मागेंपुढेंहि करीत होते. २०. आणि

(१) या वाक्याच्या अर्थांत कांहीं मतभेद आहे. कित्येकांनीं असा अर्थ लाविला आहे कीं काफलेवाल्यांनीं यूसुफाला कमी किंमतींत खरेदी केलें; आणि देणेंघेणेंच्या वेळीं त्यांची यूसुफाचे भावांशीं तक्रार झाली होती ह्मणून ते या सौद्याशीं खुष नव्हते. हा अर्थ आह्मींहि

(अखेर) 'मिसर'(च्या लोकां)मधून ('अज़ीज़े मिसर') ज्यानें 'यूसुफा'ला (काफलेवाल्यांपासून) विकत घेतलें, त्यानें आपली बायको ('जुलेखा') इला सांगितलें कीं याला चांगल्या आदरानें ठेव; नवल नाहीं कीं तो (आपल्या सेवेनें) आम्हांस उपयुक्त होईल. अगर (कदाचित्) त्याला आह्मीं (आपला) पुत्रच करून घेऊं. आणि अशा रीतीनें आह्मीं 'यूसुफा'ची (मिसर) देशांत स्थापना केली. आणि (मूळ) हेतु हा होता कीं आह्मीं त्याला (स्वप्नाच्या) गोष्टींचें भाकीत सांगावयास शिकवावें. आणि परमेश्वर आपल्या हेतु(च्या अमलांत आणण्या)स समर्थ होय. परंतु बहुतेक लोक (हें गूढ) जाणित नाहींत. २१. आणि जेव्हां 'यूसुफ' आपल्या भरजवानीस पोहोंचला, तेव्हां आम्हीं त्याला शहाणपण दिलें व (तसेंच) ज्ञानहि. आणि आम्हीं सुकृत्यें करणारांस अशाच तऱ्हेनें (त्यांच्या सुकर्मांचा) मोबदला देत असतों. २२. आणि ('जुलेखा') जिच्या घरांत 'यूसुफ' होता तिनें त्याच्यापाशीं मनोकामना (तृप्त) करूं इच्छिली व (घराचे) दरवाजे लावून घेतले; आणि ह्मणाली कीं तुला

घेतला आहे. कित्येकांनीं असें ह्मटलें आहे कीं भावांनीं यूसुफाला कमी किंमतींत विकून टाकिलें; कारण त्यांस यूसुफाचें राहून जाणें पसंत नव्हतें. व त्यांनीं त्याला जेमतेम टाळतें केलें अथवा विकलें तर खरें, परंतु त्यांना तें वाईट वाटत होतें; कां कीं अखेर ते भाऊच होते.

(१) अज़ीज़े मिसर म्हणजे हा मिसरदेशाचा जामदार किंवा हुजुरातीचा सरदार होता व त्याचा किताब अज़ीज़ होता. त्याचें नांव कितफीर किंवा इतफीर असें होतें. त्याची बायको जुलेखा-हें तिचें महशूर नांव आहे—इला राईल असेंहि म्हणत.

(२) ह्या अध्यायाचे आरंभीं जो मजकूर होता कीं यहुद्यांनीं हजरत पैगंबर साहेबांपाशीं बनी-इस्राएलांच्या मिसरदेशांत वसण्याचें कारण काय असा प्रश्न केला होता त्याचें हें उत्तर होय.

(३) म्हणजे यूसुफाचें पालनपोषण बादशाही दरबारांत व्हावें व प्रत्येक जातीचें व्यवहार-प्रकरण त्यांच्या नजरे समोर यावें; आणि अशा प्रकारें स्वप्नाचें भाकीत सांगण्याची शक्ति त्यांच्या अंगी प्राप्त व्हावी.

चल ये, (ह्मणत्येंना!) 'यूसुफा'नें ह्मटलें, त्राहि परमेश्वर! तो (तुझा पति) माझा मालक होय; त्यानें मला चांगल्याप्रकारें ठेविलें आहे. (मी त्याच्या विश्वासाचा घात करूं शकत नाहीं); कारण (असले) निमकहरामांस कधींहि साफल्य होणें नाहीं. २३. आणि ती (स्त्री) तर 'यूसुफा'-बरोबर (मनांत दुष्ट) संकल्प करूनच चुकली होती; आणि 'यूसुफा'ला आपल्या पालनकर्त्या(कड)चें प्रमाण, (कीं तो माझा मालक होय, वगैरे त्यावेळीं) सुचून गेलें नसतें, तर तोहि त्या(स्त्री)बरोबर (मनांत दुष्ट) संकल्प करून बसला असता! अशा तऱ्हेनें (आम्हीं 'यूसुफा'चा पाय डगमगूं दिला नाहीं;) अशासाठीं कीं बदकर्म व निर्लज्जपणा(-चें काम) त्याच्यापासून दूर राखावें. कांहीं संशय नाहीं कीं तो आमच्या निवडक सेवकांपैकीं होता. २४. आणि उभयतांहि धांवा धांव करीत दरवाज्यावर पोहोंचले; व स्त्रीनें (पळ-त्याला धरूं इच्छिलें तों) मागून 'यूसुफा'ची बंडी फाडून टाकिली. आणि उभयतांहि स्त्रीच्या धन्याला दरवाज्याजवळ (उभा) पावले. (पहि-ल्यानेंच पतीचें धोरण बांधावें म्हणून) ती बोलली कीं जो मनुष्य तुझ्या कुटुंबाशीं बदकर्माचा इरादा करील त्याचें तर केवळ हेंच शासन होय कीं (एक तर) त्याला कैद करून टाकिलें जावें; अगर (आणखी कोणी) दुःखदायक शिक्षा (दिली जावी). २५. 'यूसुफा'नें म्हटलें कीं तिणेंच खुद्द माझ्यापाशीं माझी मागणी केली होती; आणि तिच्याच कुटुंबांतून साक्षी-(परीं एका-)नें अशी साक्ष पटविली कीं 'यूसुफा'ची बंडी (पाहिली जावी); जर (ती) पुढून फाटलेली असेल तर ती (स्त्री) खरें सांगते आणि तो ('यूसुफ') लबाडांपैकीं होय. २६. आणि जर त्याची बंडी मागून फाटलेली असेल तर ती (स्त्री) लबाड बोलते आणि तो ('यूसुफ') खऱ्यांपैकीं होय. २७. तर जेव्हां (स्त्रीच्या पतीनें) 'यूसुफा'ची बंडी मागून फाटलेली पाहिली, तेव्हां तो (तिला) ह्मणाला कीं हाहि तुह्मां स्त्रियांचा कावा होय!

(१) हजरत पैगंबर साहेबांच्या वचनसंग्रहांत असें सांगितलें कीं हा युक्ति दाखविणारा खुद्द जुलेखाचा नामेभाऊ होता. तो अगदीं तान्हें मूल असून ईश्वरचमत्कृतिनें बोलूं लागला.

निःसंशय तुह्मां स्त्रियांचा कावा मोठाच (एक गजब) असतो. २८. (आणि त्यानें 'यूसुफा'ला उद्देशून सांगितलें कीं) हे 'यूसुफा'! या(गोष्टी)ला जाऊं दे. आणि (अगे स्त्री!) तूं आपल्या अपराधांबद्दल क्षमा माग; कारण, तुझीच सरासरी (त्यांत) चूक होती. २९. आणि शहरांत स्त्रियांनीं चर्चा केली कीं 'अज़ीज़'ची बायको आपल्या गुलामाच्या छंदास लागली आहे; त्यानें तिचें मन प्रेमानें चकनाचूर करून टाकिलें आहे. आमच्या नजरेंत तर खचितच ती बोलून चालून चुकींत आहे. ३०. मग जेव्हां ('अज़ीज़'चे) स्त्रीनें त्या (स्त्रियां)ची चकरमकर ऐकिली तेव्हां तिनें त्यांस (आपल्या येथें) बोलावणें पाठविलें; आणि त्यांच्यासाठीं मेजवानीची तयारी केली व (फळफळादि कापून कापून खाण्याकरतां) एकेक सुरी त्यांच्यांतून प्रत्येकाच्या हवालीं केली. आणि (ऐन वेळेवर 'यूसुफा'ला) तिनें सांगितलें कीं यांच्यासमोर तूं बाहेर ये. मग जेव्हां स्त्रियांनीं 'यूसुफा'ला पाहिलें, तेव्हां त्यांच्यावर 'यूसुफा'(चे सौंदर्या)ची अशी धाक बसली कीं त्यांनीं (बेशुद्ध होऊन फळें कापतां कापतां) आपले हातच कापून घेतले; आणि त्या ह्मणूं लागल्या, हे परमेश्वरा! हा मनुष्य तर नव्हेच! असो नसो, हा कोणी सन्माननीय देवदूत[1] होय. ३१. ('अज़ीज़े मिसर'ची बायको) बोलली कीं बस्स, हाच तर होय कीं ज्याच्या संबंधांत तुह्मीं मला दोषारोप करीत होत्या. आणि खरेंच, मीं त्याच्यापाशीं त्याची मागणी केली; पण, तो (नित्य) बचूनच राहिला. आणि जें (काम करावयास) मी त्याला सांगत आहें, जर तें तो न करील, तर तो अवश्यच बंदीशाळेंत घातला जाईल; आणि जरूर क्षुल्लकहि होईल. ३२. (हें ऐकून) 'यूसुफा'नें (त्याचवेळीं) प्रार्थना केली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! ज्या(अयोग्य संबंधा)कडे (या स्त्रिया) मला बोलावीत आहेत त्यापेक्षां तर बंदीशाळेंत राहणें मला जास्त पसंत आहे. आणि जर त्यांच्या कावेबाजीला तूं मजपासून दूर न सारिलेंस, तर मी त्यांच्याकडे झुकेन व

---

(१) देवदूतांचें तेजोमय होणें तर माहीतच आहे; ह्मणूनच स्त्रियांनीं हजरत यूसुफ यांजला देवदूत ह्मटलें असावें.

अज्ञान्यांपैकीं (एक अज्ञानी) होऊन जाईन. ३३. तर 'यूसुफा'चे पालनकर्त्यानें त्याचें ऐकून घेतलें व त्याचेपासून स्त्रियांचे कावे दूर हटविले. कांहीं संशय नाहीं कीं परमेश्वरच (सर्वांचें) ऐकितो (व सर्व कांहीं) जाणतो. ३४. नंतर ('अज़ीज़' व त्याच्या) लोकांनीं ('यूसुफा'च्या निष्कलंकतेच्या) निशाण्या पाहून घेतल्या त्याउपरहि ('जुलेखा'ची मनधरणी करण्यास व 'यूसुफा'ला तिच्या नजरेपासून दूर ठेवण्यासाठीं) त्यांना हेंच (योग्य) दिसून आलें कीं अमुक एक वेळे-पर्यंत (मुद्दाम) त्याला बंदिशाळेंत राखावें. ३५. आणि (दैवानें असें घडून आलें कीं) 'यूसुफा'चे संगतीं दोन तरुण माणसें (आणखीहि) बंदिशाळेंत दाखल झालीं. (त्यांना स्वप्नें पडलीं व 'यूसुफा'ला सत्पुरुष जाणून स्वप्नाचें भाकीत पुसण्याच्या हेतूनें) त्या उभयतांपैकीं एकानें म्हटलें कीं मी आपल्याला (काय) पाहतों आहें कीं (जसें) दारू (बनविण्यासाठीं द्राक्षारस) मी पिळीत आहें. आणि दुसरा म्हणाला कीं मी आपल्याला (काय) पाहतों आहें कीं मी आपल्या डोक्यावर भाकरी उचललया आहेत व पाखरें तींतून खाखाऊन जातात. (हे 'यूसुफा'!) तूं आम्हांला (आमच्या) या (स्वप्ना)चें भाकीत सांग; कां कीं तूं आम्हांस परोपकारी माणूस दिसून येतोस. ३६.

(१) त्यांतून एक बादशाहाला प्याला पाजणारा व दुसरा स्वयंपाकी होता. हे दोघेहि बादशाहाला विष घालण्याच्या आरोपांत बंदिखान्यांत घातले गेले होते.

(२) सद्धर्मापासून लोकांची अशी श्रद्धा होऊन गेलेली आहे कीं स्वप्नाचा अर्थ सांगण्याची योग्यता ज्या मनुष्याच्या अंगी असते तो अध्यात्मिक अंतशुद्धि प्राप्त होऊन पवित्र व दिव्य लोकांशीं आपला संबंध जुळवून घेतो व ह्यामुळें त्या मनुष्याच्या मुद्रेवर तेजहि येऊन जातें; आणि त्याच्या हातून परोपकाराचीं सत्कार्यैंहि घडून येतात. तर असा मनुष्य कोठें छपून राहत नाहीं. उदाहरणार्थ, अबदुल्ला बिन सलाम यांनीं हजरत मोहंमद पैगंबर साहेबांस पाहतांच सांगून दिलें होतें कीं अशा स्वरूपाचा मनुष्य खोटें बोलूं शकत नाहीं. अशाच तऱ्हेनें बंदिवानांना यूसुफासंबंधानें

('यूसुफा'नें) जबाब दिला कीं जें जेवण तुह्मांस (आतां बंदिशाळेंत) मिळणार आहे (व त्याचा वेळहि जवळच आहे) तें तुह्मांपावेतों येऊन न पोहोंचेल कीं त्याच्या येण्याच्या आधीं (आधींच तुमच्या) स्वप्नाचें भाकीत मी तुह्मांस सांगेन. माझ्या पालनकर्त्यानें मला जें शिक्षण दिलें आहे त्या गोष्टींपैकींच (स्वप्नाचें भाकीत सांगणें) हेंहि होय. जे लोक परमेश्वरावर विश्वास ठेवीत नाहींत व परलोकासहि नाकारितात, अशा लोकांच्या धर्माचा मी (पहिल्यापासूनच) त्याग करून बसलों आहे. ३७. आणि मी आपले वाडवडील (ह्मणजे) 'इब्राहीम' व 'इस्हाक' व 'याकूब' यांच्या धर्मावर चालत राहिलों आहें. आह्मांस योग्य नव्हे कीं आम्हीं कोणाहि वस्तूस परमेश्वराचा सरकतदार बनवावा. हा (मतवाद[1]) आम्हांवर व लोकांवर परमेश्वराची एक कृपाच होय. परंतु बहुतेक लोक (त्याच्या देणगीचे) आभार मानीत नाहींत. ३८. हे बंदिशाळेच्या मित्रांनों! बरें, (पाहा तर खरें कीं) निरनिराळे उपास्य देव चांगले कीं एकच (व) जबरदस्त असा परमेश्वर? ३९. तुह्मीं लोक परमेश्वराला सोडून, तुह्मीं व तुमच्या वाडवडिलांनीं जीं नावें (आपल्या मनानेंच कल्पून) ठेविलीं आहेत, त्या नांवांचीच आराधना करीत आहां. परमेश्वरानें तर यां(च्या अराध्य होण्याबद्दल)चें कांहींच प्रमाण पाठविलें नाहीं. (सर्व सृष्टींत) हुकमत तर केवळ एका परमेश्वराचीच होय. त्यानें हुकूम दिला आहे कीं तुह्मीं त्याच्याशिवाय अन्य कोणाची

विचार होऊन गेला असेल कीं हा स्वप्नाचें भाकीत बरोबर सांगेल. एके हदिसांत असें आलें आहे कीं पैगंबरीच्या साठ भागांतून एक भाग स्वप्नाचें भाकीत सांगणें हें होय.

(१) हा मतवाद म्हणजे परमेश्वर एकच आहे, त्याचा कोणी प्रतिस्पर्धि व सार्थी नाहीं असें मत होणें ही पैगंबर लोकांच्याठायीं ईश्वर कृपाच होय हें उघड आहे; कारण, तें त्यांच्या उद्धारास आधार होय. आणि लोकांकारितां मुळीं पैगंबरांचें येणेंच ईश्वर कृपा होय. कां कीं, ते लोकांस ईश्वरैक्य मताचें शिक्षण देतात व मोक्षाच्या मार्गावर त्यांना घेऊन चालतात.

उपासना करूं नये. हाच सरळ धर्म होय; परंतु बहुतेक लोक (हें) जाणीत नाहींत. ४०. हे बंदिशाळेच्या मित्रांनों! तुम्हां उभयतां-पैकीं एक (ज्यानें द्राक्षारसाचें पिळणें पाहिलें आहे तो) तर आपल्या धन्या(-चा पाजणारा पूर्ववत् वहाल राहील व त्या-)ला मद्य पाजील. आणि दुसरा (ज्यानें डोक्यावर भाकरी उचललेल्या पाहिल्या आहेत तो) सुळावर दिला जाईल व पांखरें त्याच्या शिरांतून (टोंचटोंचून) खातील. ज्या गोष्टींसंबंधीं तुम्हीं प्रश्न करीत होता ती (ही होय व परमेश्वराकडून) निवाडा होऊन चुकली आहे. ४१. आणि ज्या(इसमा)संबंधीं 'यूसुफा'नें तर्क केला होता कीं त्या उभयतांपैकीं याची सुटका होऊन जाईल, त्याशीं तो म्हणाला कीं तूं आपल्या धन्याहुजूर माझीहि आठवण कर (कीं मी विनाकारण कैदेंत आहें). पण सैतानानें त्याला आपल्या धन्याहुजूर (त्याची) आठवण करण्याचा विसर पाडला; म्हणून 'यूसुफ' कित्येक वर्षें बंदिशाळेंत राहिला. ४२. आणि (ह्याच अवधींत) बादशाहानेंहि (एक स्वप्न पाहिलें व आपल्या मंत्र्यांपाशींहि त्याचें) वर्णन केलें कीं मी पाहतों आहें (जशा) सात गायी (आहेत) लठ्ठ (गुबगुबीत व) त्यांना सात (गायी) पातळ (रोडक्या त्याच) खात चालल्या जात आहेत; आणि (तशींच) सात कणसें हिरवीं (टवटवीत) व दुसरीं (सात आहेत) सुकलेलीं. हे दरबार–मंडळांनों! जर तुह्मांस स्वप्नाचें भाकीत सांगतां येत असेल तर माझ्या (या) स्वप्नाविषयीं माझ्याशीं तुह्मीं आपापलें मत जाहीर करा; (ह्मणजे स्वप्नार्थ सांगा). ४३. त्यांनीं अर्ज केला कीं हीं तर कांहीं गोंधळलेलींशीं स्वप्नें आहेत; आणि (असल्या) स्वप्नांचें भाकीत सांगणें तर आह्मीं जाणत नाहीं. ४४. आणि ('यूसुफा'च्या त्या) दोघां(सोबत्यां)पैकीं जो (चौकशी होऊन अखेर) मुक्त होऊन गेला होता आणि (आतां) त्याला एका मुद्दती नंतर ('यूसुफा'ची गोष्ट) आठवली, तो (बादशाहा व मंत्र्यांचें बोलणें ऐकून मध्येंच) बोलूं लागला कीं मला (बंदिशाळेपर्यंत) धाडून द्या, ह्मणजे मी ('यूसुफा'ला पुसून) त्याचें भाकीत तुह्मांस सांगेन. ४५. (एवंच त्याला परवानगी दिली गेली व त्यानें 'यूसुफा'ला जाऊन म्हटलें

कीं) हे 'यूसुफा'! हे (तूं स्वप्नाचें) सत्य (भाकीत) सांगणाऱ्या! बरें या(स्वप्ना)संबंधानें तर तूं आम्हांस आपलें मत सांग कीं सात लठ्ठ गुबगुबीत गायींस सात रोडक्या (गायी) खात चालल्या जात आहेत; आणि सात कणसें हिरवीं (टवटवीत) व दुसरीं (सात कणसें) सुकलेलीं. (ह्याचा जबाब दे) म्हणजे मी (ज्या लोकांकडून आलों आहें, पुन्हां त्याच) लोकांकडे परतून जाईन (आणि तूं सांगितलेला स्वप्नार्थ त्यांना कळवीन) कीं (अशा उल्लेखानें) कदाचित् (तुझा अहवाल) त्यांना माहीत होईल. ४६. ('यूसुफा'नें) सांगितलें, (स्वप्नाचें भाकीत हें होय कीं) तुह्मीं लोक यथासांप्रदाय सात वर्षें शेत पेरीत राहाल, तर जी (फसल) कापाल ती तिच्या कणसांतच राहूं द्या (कीं धान्य गळणार सडणार नाहीं). परंतु थोडेंसें जें तुह्मीं खाण्याच्या कामीं घ्याल (तेवढें तर कणसांतून काढावें लागणारच) ४७. मग ह्याच्यानंतर फार सक्त (दुष्काळाचीं) सात (वर्षे) येतील कीं जें कांहीं तुह्मीं (माझ्या कथनाप्रमाणें) पहिल्यानेंच या(वर्षां)साठीं गोळा करून ठेविलें असेल त्या(सर्वां)स हीं खाऊन टाकतील; परंतु थोडेंसे जें तुह्मीं (बियाण्यास) राखून ठेवाल (तेवढेंच लोकांच्या खाण्यांतून वांचेल.) ४८. मग ह्याच्यानंतर एक वर्ष असें येईल कीं ज्यांत (खूप पर्जन्य होऊन) लोकांकरितां वृष्टिहि होईल; आणि (शेती खेरीज) त्या वर्षी (द्राक्षेंहि खूप लागतील व लोक दारूकरितां त्यांतून रसहि) पिळतील. ४९. (तात्पर्य, प्याला पाजणारानें हें सारें बादशहाला जाऊन सांगितलें;) आणि बादशहानें हुकूम दिला कीं 'यूसुफा'ला माझ्या हुजुरांत आणून हजर करा. तर जेव्हां (बादशाहाचा) हरकारा 'यूसुफा'जवळ (हा हुकूम घेऊन) पोहोंचला तेव्हां त्यानें म्हटलें कीं तूं आपल्या सरकारकडे परत जा व त्याला असें पूस कीं ज्या(स्त्रियां)नीं (मला पाहून) आपापले हात कापून घेतले होते त्या स्त्रियांची (खरी) हकीकत कोणती? (त्या माझ्या नादीं लागल्या होत्या कीं मी त्यांच्या नादीं लागलों होतों?) निःसंशय या स्त्रियांच्या काव्यास माझा पालनकर्ताच खूप जाणतो. ५०. (सारांश, बादशहानें त्या स्त्रियांस बोलावून) पुसलें कीं ज्या वेळीं तुह्मीं 'यूसुफा'पाशीं त्याची मागणी

केली होती त्या वेळीं तुमची काय गत (झाली) होती? त्या म्हणाल्या कीं परमेश्वर सुवंद्य असो! आम्हीं तर ‘यूसुफा’मध्यें कांहींच वाईट जाणिलें नाहीं. (यावर) ‘अज़ीज़’ची बायको बोलूं लागली कीं आतां तर (जी) सत्य गोष्ट (होती ती सर्वांस) जाहीर होऊनच गेली. (खरी हकीकत ही होय कीं) मीच ‘यूसुफा’पाशीं त्याची मागणी केली होती; आणि ‘यूसुफ’(नें जो आपला निर्दोषपणा जाहिर केला तर तो) अगदींच खऱ्यांपैकीं होय. ५१.
(ही हकीकत हरकाऱ्यानें ‘यूसुफा’ला जाऊन सांगितली, तेव्हां ‘यूसुफ’ म्हणाला कीं) ही (केव्हांची दाबून दडपून ठेवलेली गोष्ट मी) यासाठीं (उकरून काढली) कीं ‘अज़ीज़ेमिसर’ला पक्कें माहीत होऊन जावें कीं मी त्याच्या पाठीमागें त्याचा विश्वासघात केला नाहीं; आणि (त्याला) हेंहि (माहीत व्हावें) कीं विश्वासघात करणारांचे प्रपंच परमेश्वर चालूं देत नसतो. ५२.

पवित्र कुराण

भाग तेरावा.

सूरतो-यूसुफ (पुढें चालू).

आणि (एरवीं) मीहि (मनुष्यच आहें,) आपल्या जिवाला म्हणत नाहीं कीं मी (देवदूतांप्रमाणें) निर्दोष आहें. कारण, (मानवी) जीव तर (मनुष्यास) दुष्ट वासनांसाठीं (नित्य) प्रवृत्त करीतच राहतो. परंतु हें कीं माझा पालनकर्ताच ज्याच्यावर दया करील, (त्याची गोष्ट अलाहिदा). निःसंशय माझा पालनकर्ता क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय. ५३. आणि बादशाहानें फर्माविलें कीं 'यूसुफा'ला माझ्या-समोर आणून हजर करा; कीं मी त्याला ('अज़ीज़'चे चाकरींतून) मुक्त करून मुद्दाम आपल्या(कामा)साठीं ठेवून घेईन. मग जेव्हां त्याचें 'यूसुफा'शीं बोलणें झालें, तेव्हां (बादशहाला 'यूसुफा'ची योग्यता दिसून आली व तो त्याला) म्हणाला कीं आज(पासून) तूं आमच्या दरबारीं बहुमान्य व विश्वसनीय आहेस. ५४. ('यूसुफा'नें) अर्ज केला कीं (जर सरकारनें माझा एवढा बहुमान केला आहे तर) मला मुलकी खजिन्यांवर नेमावें. कारण, मी (खजिन्यांचा) सांभाळहि चांगला करूं शकतों; (आणि हिशेब वगैरेंतहि) फार प्रवीण आहें. ५५.

---

(१) हें वाक्य व ह्याच्या मागील वाक्य यांत भाष्यकारांचा मतभेद आहे. कित्येक ह्मणतात कीं हीं वाक्यें यूसुफाचीं असावींत व इतर कित्येक, जे दुष्टवासनांचा मनांत विचार येणेंहि यूसुफासारख्या पैगंबरास संभवीत नाहीं असें प्रतिपादितात ते ह्मणतात कीं हीं वाक्यें अज़ीज़ची स्त्री ज़ुलेखा इचीं असावींत कीं तिणें सर्व दोष आपल्यावर घेतला व यूसुफाला निर्दोष ठरविलें.

(सारांश, 'यूसुफ' राष्ट्रीय खजिन्यांचा अधिकारी नेमिला गेला) आणि अशा प्रकारें आम्हीं 'यूसुफा'ला ('मिसर') देशांत स्थापिलें; कीं त्यानें त्यांत जेथें कोठें पाहिजे असेल तेथें राहावें. आम्हीं ज्याच्यावर इच्छितों त्याच्यावर आपली दया करितों, आणि सुकृत्यें करणाऱ्यांचा मोबदला आम्हीं (ह्या लोकींहि) वांयां जाऊं देत नसतों. ५६. आणि ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व (परमेश्वराला) भीत राहिले त्यांच्यासाठीं परलोकींचा मोबदला (याहूनहि) उत्तम होय. ५७. आणि ('कनान'च्या सर्व जिल्हेनिहाय दुष्काळ पडला होता ह्मणून) 'यूसुफा'चे (सावत्र) भाऊ (धान्य खरेदीस 'मिसर'मध्यें) आले; आणि आंत 'यूसुफा'जवळ गेले व 'युसुफा'नें त्यांना (पाहतांच) ओळखिलें; आणि त्यांनीं त्याला ओळखिलें नाहीं. ५८. आणि जेव्हां 'यूसुफा'नें भावांचें (धान्य वगैरे) सामान (बांधवून) त्यांच्यासाठीं तयार करविलें तेव्हां तो (त्यांस) म्हणाला कीं (आतां याल तर) तुह्मीं आपल्या बापाकडून (झालेला) आपला भाऊ ('बिन्यामीन,' ज्याला तुम्हीं घरीं सोडून आला आहां) त्याला (बरोबर) घेऊन मजकडे या. कां तुह्मीं पाहत नाहीं कीं मी मापहि पुरें पुरें देतों व (शिवाय) मी सर्वांत उत्तम पाहुणचार करणाराहि आहें. ५९. पण जर तुम्हीं त्याला मजकडे घेऊन न आला, तर तुम्हांस माझ्या येथें कांहीं माप (मिळणार) नाहीं; आणि (तसें असेल तर) तुम्हीं मज जवळ येऊंहि नका. ६०.

(१) यूसुफांनीं बादशाहाच्या स्वप्नाचें जें भाकीत सांगितलें होतें, तसेंच घडून आलें; सर्व देशभर दुष्काळ पडला. मिसरमध्यें हजरत यूसुफ यांनीं ही व्यवस्था केली होती कीं दुष्काळासाठीं धान्यसामुग्री करून ठेविली होती. आणि बादशाहाचे वतीनें ते आपल्या इतमामाबरोबर ते विकीत होते. परंतु लोकांस गरजेपेक्षां जास्त धान्य देत नव्हते कीं त्यांनीं कोठें गोळा करून ठेवूं नये अगर व्यापार करूं लागूं नये. ही बातमी सर्वत्र महशूर झाली. यूसुफाचे भाऊ कनान देशाहून धान्यखरेदीसाठीं मिसरला आले. अशा प्रकारें त्यांना यूसुफाजवळ येणें भाग पडलें. यूसुफानीं त्यांना किती धान्याची जरूरी आहे हें जाणण्यासाठीं

ते म्हणाले कीं आम्हीं (जातांच) त्याच्या बापाला त्याच्यासंबंधानें समजावूं आणि अर्थात आम्हीं (त्याला आणण्याची व्यवस्था) हटकूनच करूं. ६१. आणि 'यूसुफा'नें आपल्या चाकरांस फर्माविलें कीं या लोकांचा पैका (ज्याच्याऐवजीं त्यांनीं धान्य विकत घेतलें आहे तो) यांच्याच गोण्यांत ठेवून द्या कीं जेव्हां हे लोक आपल्या कुटुंबाकडे परतून जातील, तेव्हां ते आपला पैका ओळखतील; नवल नाहीं कीं (लोभांत येऊन) हे लोक पुन्हांहि (धान्य घ्यावयास) येतील. ६२. तर जेव्हां (हे लोक) आपल्या बापाकडे परत गेले तेव्हां ते (त्यास) सांगूं लागले कीं हे आमच्या पित्या! (पुढें) आम्हांस माप घालण्याची मनाई केली गेली आहे; तर तूं आमचा भाऊ ('बिन्यामीन') यालाहि आम्हांबरोबर पाठवून दे कीं आह्मीं (पुन्हां धान्याचें) माप आणूं व आम्हीं अवश्य त्याचा सांभाळहि करूं. ६३. (बापानें) म्हटलें कीं मी पूर्वी जसा याचा भाऊ ('यूसुफ') या संबंधानें तुमचा विश्वास केला होता, केवळ तसाच याच्यासंबंधानेंहि मी तुमचा विश्वास करावा ना? पण परमेश्वर सर्वांत उत्तम (याचा) संरक्षक होय व तो (सर्व) दया करणा-रांत अतिशय दयाळू होय. ६४. आणि जेव्हां या लोकांनीं आपलें सामान उघडलें तेव्हां (काय) पाहतात कीं यांचा पैकाहि यांना परत केला गेला आहे. (पैका पाहून बापास) म्हणूं लागले कीं हे आमच्या पित्या! (आणखी) आम्हांस काय पाहिजे? हा आमचा पैका सुद्धांहि तर आम्हांस परत केला गेला! (आतां आम्हांस परवानगी दे कीं 'बिन्यामीन' यास संगतीं घेऊन जाऊं) आणि आपल्या कुटुंबासाठीं धान्यसामुग्री आणूं. आणि आम्हीं आपला भाऊ ('बिन्यामीन') याचा सांभाळ करूं व (त्याच्या हिश्याचें) एक उंट भरून (धान्याचें)

त्यांच्या कुटुंबाचा अहवाल विचारला. त्यावरून असें माहीत झालें कीं त्यांचा आणखी एक बिन्यामीन नामक सावत्र भाऊहि आहे व त्याला ते घरीं सोडून आले आहेत. यूसुफ यांनीं मुद्दाम अजाण होऊन एक शंका काढिली कीं भावाचें नांव करून कोठें जास्त घेऊन जात नाहींना? अशा सबबीवर भावांस ताकीद केली कीं पुढल्या खेपेस घरीं ठेवून आलेल्या भावाला अवश्य घेऊन या.

माप आणखीहि आणूं. हें (धान्याचें) माप (जें आम्हीं या वेळीं आणिलें आहे तें) फारच थोडें आहे. ६५. (बापानें) सांगितलें, जोंपर्यंत तुह्मीं परमेश्वराची शपथ वाहून मला पक्कें वचन न द्याल कीं तुह्मीं त्याला अवश्य मजपाशीं (परत) आणून हजर कराल–पण हें कीं तुह्मीं आपणच घेरले जाल–(तर मात्र नाईलाज होय, अशा वचनावाचून तर) मी त्याला तुह्मांसंगतीं कधींच पाठविणार नाहीं. तर जेव्हां त्यांनीं बापाला आपलें पक्कें वचन देऊन टाकिलें, तेव्हां बाप म्हणाला कीं (हें) वचन जें आम्हीं (आपसांत) करीत आहों, परमेश्वर त्याचा साक्षी होय. ६६. आणि (बापानें त्यांना चालते वेळीं असेंहि) उपदेशिलें कीं हे माझ्या मुलांनों! (पाहा!) एकाच दरवाज्यानें दाखल होऊं नका (कीं कोठें तुह्मांस दृष्ट लागून जाईल) तर वेगवेगळाल्या दारांनीं दाखल व्हा. आणि मी (अशा युक्तीनें) परमेश्वराच्या हुकमाला तर तुम्हांवरून किंचितहि टाळूं शकत नाहीं. हुकूम तर केवळ परमेश्वराचाच (चालत) आहे. मी त्याच्यावरच भरंवसा राखिला आहे; आणि सर्व भरंवसा राखणाऱ्यांस पाहिजे आहे कीं त्यांनीं त्याच्यावरच भरंवसा राखावा. ६७. आणि जेव्हां हे लोक ज्या तऱ्हेनें त्यांच्या बापानें त्यांना आज्ञापिलें होतें त्याच तऱ्हेनें ('मिसर'मध्यें) दाखल झाले; तेव्हां ही (पूर्व सूचना) परमेश्वरापुढें त्यांच्या कांहींहि कामा येऊं शकत नव्हती. ती तर 'याकूबा'चे मनांत एक कांक्षा होती कीं ती त्यानें (आपल्यापरी अशा तऱ्हेनें) पूर्ण केली. आणि यांत संशय नाहीं कीं आह्मीं 'याकूबा'ला शिक्षण दिलें होतें ह्मणून, तो खरोखरींच एक ज्ञानी

(१) आत्मशुद्धीमुळें हजरत याकूबचे मनावर पुढील गोष्टींचें प्रतिबिंब पडलें होतें. व त्यांना अशी कांक्षा उत्पन्न झाली होती कीं ह्या प्रवासांतहि त्यांचे मुलगे सुखरूप परत येतील असें दिसत नाहीं. म्हणूनच त्यांनीं बिन्यामीनचें धाडण्यांत मागें पुढें पाहिलें होतें; आणि मुलांस सांगून ठेविलें होतें कीं सारेचे सारे एक संगतीं एका दरवाज्यांतून जाऊं नका. परंतु परमेश्वराचे हुकूमापुढें कोणाचीहि पूर्वसूचना कांहीं चालत नाहीं. तर जें व्हावयाचें होतें तें होऊन गेलें. त्याचें वर्णन पुढें येत आहे.

होता (व सर्वच तसे नसतात). परंतु बहुतेक लोक (हा भेद) जाणत नाहींत. ६८. आणि जेव्हां (ह्या लोकांचा पुन्हां) 'युसुफा'जवळ प्रवेश झाला, तेव्हां 'यूसुफा'नें आपला (सख्खा) भाऊ ('बिन्यामीन') यास आपणापाशीं बसवून घेतलें; (आणि हळूच त्यानें त्यास) सांगितलें कीं मी तुझा भाऊ ('यूसुफ') आहें ह्मणून जी (वाईट वागणूक हे लोक तुझ्यासंगतीं) करीत आले आहेत त्याचें तूं वाईट वाटूं देऊं नकोस. ६९. मग जेव्हां ('यूसुफा'नें) भावांसाठीं (धान्य वगैरे) त्यांचें सामान तयार करवलें, तेव्हां त्यानें आपला भाऊ ('बिन्यामीन') याचे गोणींत (आपला) पाणी प्यावयाचा पेला ठेववून दिला. नंतर (त्याच्याच इषारतीनें) एक ललकारणारा ललकारला कीं हे काफलेवाल्यांनों! असो नसो, तुह्मींच चोर आहां. ७०. हे लोक ललकारणाऱ्याकडे वळून पुसूं लागले कीं (कांहो!) तुमचें काय गमावलें आहे? ७१. ते ह्मणाले, बाहशाहाचा पेला आह्मांस (कोठें) सांपडत नाहीं. आणि जो कोणी तो आणून हजर करील त्याला एक उंटभर (धान्य इनाम;) आणि मी त्या (इनामा)चा जामीन आहें. ७२. (हें ऐकून ते लोक) ह्मणूं लागले कीं परमेश्वरा शपथ, तुह्मीं तर जाणतच आहां कीं आम्हीं (तुमच्या) मुलखांत फिसाद करण्याच्या हेतुनें आलों नाहीं; आणि आम्हीं (जातीचे) चोरहि नाहीं. ७३. (पेल्याचा शोध लावणारे) बोलले कीं (बरें) जर तुह्मीं लबाड निघाला तर चोराची काय शिक्षा? ७४. ते ह्मणूं लागले कीं चोराची शिक्षा ही कीं ज्याच्या गोणींत पेला सांपडेल, तो आपणच आपली शिक्षा; (म्हणजे तो पेल्याचे ऐवजीं बादशाहाचा गुलाम होईल). आम्हीं तर (आमच्या येथें) जालिमां(ह्मणजे चोरां)स अशाच तऱ्हेचें शासन देत असतों. ७५.

(१) हजरत यूसुफ ज्या पेल्यानें पाणी पीत असत त्यास धान्य घालण्याचें माप केलें होतें कीं दुष्काळ पिडीत लोकांस मोठ्या आदर सन्मानानें धान्य दिलें जावें. आणि यूसुफ पैगंबर धान्य वाटण्याची कामगिरी बादशाहाच्या वतीनें व त्याच्या नांवानें करीत होते ह्मणून तो पेला बादशाहाचा पेला ह्मणविला जात होता.

अखेर 'यूसुफा'नें आपला भाऊ ('बिन्यामीन') याच्या खुरजीच्या आधींच इतर भावांच्या खुरज्यांची (झडती घेवविण्यास) सुरुवात केली. नंतर (सर्वांचे मागून) आपला भाऊ ('बिन्यामीन') याच्या खुरजींतून पेला काढविला. अशा प्रकारें आम्हीं 'यूसुफा'ला युक्ति दाखविली. (नाहीं तर 'मिसर'च्या) बादशाहाच्या कायद्या अन्वयें तो आपल्या भावास अडकवून ठेवूं शकत नव्हता; पण हें कीं परमेश्वरास मंजूर असतें (तर दुसरी एखादी युक्ति निघते). आम्हीं ज्याचे इच्छितों त्याचे (चांगल्या युक्ति युक्तींत) दर्जे वाढवून देतों. आणि (जगांत) हरेक ज्ञान्यावर बढून चढून (दुसरा) ज्ञानी आहेच. ७६. (जेव्हां 'बिन्यामीन'च्या खुरजींतून पेला निघाला तेव्हां भाऊ) म्हणूं लागले कीं जर यानें चोरी केली असेल तर (नवल नव्हे; ह्याच्या) अगोदर याचा (सखा) भाऊ ('यूसुफ')हि चोरी करून चुकला आहे. त्यावर 'यूसुफ'नें (त्याचें उत्तर देऊं इच्छिलें पण) तें मनांतच गुप्त ठेविलें व त्यांना तें जाहीर होऊं दिलें नाहीं. (आणि बोलला तर एवढेंच) बोलला कीं तुह्मीं (याहूनाहि) खराब अवस्थेंत आहां! आणि तुह्मीं जो (त्याच्या भावाच्या चोरीचा अहवाल) सांगतां तो परमेश्वरच खूप जाणत असेल. ७७. (यावर हे लोक)

(१) हजरत यूसुफ पैगंबरांचें त्यांच्या मावशीनें पालनपोषण केलें होतें. मोठे झाल्यावर त्यांना त्यांचे पिता हजरत याकूब यांनीं घेऊं इच्छिलें. मावशीनें आपला एक पटका त्यांच्या कमरेस बांधून त्यांच्यावर चोरीचा आरोप घातला; आणि अशा निमित्तानें तत्कालीन धर्मशास्त्रानुसार त्यांस आपल्या जवळून जाऊं दिलें नाहीं. भावांनीं याच चोरीकडे इषारा केला असेल तर नवल नाहीं. आणि हजरत यूसुफ यांनीं तुम्हीं याहूनहि खराब अवस्थेंत आहां, असें भावांस ह्मटलें त्याचा अर्थ असा दिसतो कीं आपण दोषमुक्त व्हावें ह्मणून आपल्या भावास फसविणें व आपत्तींत घालणें हें फारच बेमुरवतीचें व विश्वासघाताचें द्योतक होय. अशा गोष्टीनें देखिल या भावांची दोषमुक्ताहि पूर्णपणें होत नव्हती. हें संभवीत आहे कीं त्यांनीं आपणच पेला चोरून बिन्यामीनच्या खुरजींत बांधून दिला असेल. यांची एक चोरी पेल्याची येथें पकडली गेली आणि एका चोरीची हे आपणच बातमी

म्हणूं लागले कीं हे 'अज़ीज़ा'! या ('बिन्यामीन')चा बाप फारच वृद्ध (मनुष्य) आहे, (व त्याचें ह्याच्यावर अति प्रेम आहे) तर तूं (कृपा करून) ह्याच्या जागीं आम्हांपैकीं कोणा एकाला (आपल्या सेवेंत) ठेवून घे; आम्हांस तर तूं खरोखरच फार परोपकारी (सरदार) दिसून येतोस. ७८. ('यूसुफा'नें) म्हटलें कीं परमेश्वर (अशा कामापासून) वांचवो; कीं ज्याच्यापाशीं आम्हांस आपलें सामान सांपडलें आहे त्याला सोडून आम्हीं कोणा भलत्याच (मनुष्या)ला पकडून ठेवावें. असें करूं तर आम्हीं (मोठेच) जुलमी ठरलों. ७९. तर जेव्हां (हे लोक) 'यूसुफा'कडून निराश होऊन गेले, (कीं हा मानावयाचा नाहींच), तेव्हां ते (कुजबुज व) सल्लामसलत करण्यासाठीं अलग होऊन बसले. (अखेर) सर्वांत जो मोठा होता, तो म्हणाला कीं (बांधवहो!) का तुम्हांला ठाऊक नाहीं कीं आपल्या पित्यानें ('बिन्यामीना' संबंधानें) परमेश्वराची शपथ घेऊन आपणाकडून पक्कें वचन घेतलें आहे; आणि (ह्याच्या)पूर्वी 'यूसुफा'चे संबंधांत तुमच्याकडून एक तकशीर घडूनहि चुकली आहे. तर (बांधवहो!) जोंपर्यंत मला माझा पिता परवानगी (न) देईल अगर (जोंपर्यंत) परमेश्वर माझ्यासाठीं (आणखी कांहीं) हुकूम (न) करील; तोंपर्यंत मी या भूमिवरून कधींच टळणार नाहीं. आणि परमेश्वरच सर्वांत उत्तम हुकूमकर्ता होय. ८०. तर (बांधवहो!) तुम्हीं (सर्व) आपल्या पित्याकडे परत जा व (त्याला जाऊन) सांगा कीं हे आमच्या पित्या! तुझा पुत्र ('बिन्यामीन') यानें चोरी केली. आणि आम्हीं (प्रसंगीं) जें जाणिलें आहे तेवढ्याच गोष्टीची मात्र साक्ष देतों.

देतात. तर यावरून असें दिसून येतें कीं हे लोक जातीनें चोरच आहेत व आपणच आपल्या घराण्यास बदलाम करितात.

(१) अज़ीज़ हा मागें सांगितल्याप्रमाणें एक किताब होता. तो येथें आतां हजरत यूसुफाला दिला गेला आहे. कारण इतफिरानंतर या जागीं यांचीच नेमणूक झाली होती. म्हणून हजरत यूसुफाला येथें अज़ीज़ म्हटलें आहे.

आणि (आम्हीं जो 'बिन्यामीन'च्या सांभाळण्याचा विडा उचलला होता, तर त्यासंबंधानें) आह्मीं कांहीं गैबी बातमी तर बाळगीत नव्हतोंच (कीं हा चोरी करील)! ८१. आणि ज्या वस्तींत आह्मीं होतों, त्या वस्ती(ह्मणजे 'मिसर'चे लोकां)शीं तूं दरयाफ्त कर; आणि (तसेंच) ज्या काफल्यांत आह्मीं आलों आहों त्यांशींहि (पूस). आणि आम्हीं बिलकुलच खरें सांगतों. ८२. (तर जेव्हां या भावांनीं 'याकूबा'ला ह्या प्रमाणें जाऊन सांगितलें तेव्हां तें ऐकून) तो बोलला (कीं 'बिन्यामीन'नें तर चोरी नाहींच केली,) पण तुह्मीं आपल्या मनानें एक गोष्ट बनवून आणिली आहे. तर (असो,) सबुरी उत्तम होय. (मला तर) आशा आहे कीं परमेश्वर (माझ्या) या सर्व मुलांस मजपाशीं आणून हजर करील. कां कीं, तो (सर्व हकीकत) जाणणारा (व) बुद्धिमान् होय. ८३. आणि 'याकूब' मुलांपासून (उठून) अलग जाऊन बसला व ('यूसुफा'चें स्मरण करून) ह्मणूं लागला कीं हाय हाय! 'यूसुफा' करितां हें (केवढें तरी) दुःख! आणि (जरी तो मनाला आवरून घेई तरी पण) दुःखामुळें त्याचे दोन्ही डोळे पांढरे पडून गेले होते; व तो (जिवांतल्या जिवांतच) गम खात होता. ८४. (बापाची ही स्थिति पाहून मुलगे) ह्मणूं लागले कीं परमेश्वराशपथ, तूं तर सदा 'यूसुफा'च्याच स्मरणांत लागून राहशील; येथपर्यंत कीं (झुरझुरून एक तर) सक्त आजारी होऊन जाशील किंवा अगदीं नाशच पावून जाशील.: ८५. ('याकूबा'नें) उत्तर दिलें (कीं मी तुह्मांस तर कांहीं म्हणत नाहीं;) मी आपला दुःसह क्लेश व आपलें दुःख यांचें गाऱ्हाणें काय तें परमेश्वरापुढेंच करितों. आणि परमेश्वराकडून, ज्या गोष्टी तुह्मांस माहीत नाहींत त्या मला माहीत आहेत. ८६. हे माझ्या मुलांनों! (आणखी एकदां पुन्हां 'मिसर'ला) जा, आणि 'यूसुफ' व त्याच्या भावाचा पत्ता लावा. आणि परमेश्वराच्या दयेकडून निराश होऊं नका. कारण, जे लोक नास्तिक होत तेच मात्र परमेश्वराच्या दयेकडून निराश होतात. ८७. (तात्पर्य, ह्यांच्यांतून कित्येक पुन्हां 'मिसर'ला गेले.) तर जेव्हां (हे लोक तिसऱ्यांदा) 'यूसुफा'पर्यंत पोहोंचले तेव्हां

ते (जाऊन काकलुतीनें) म्हणूं लागले कीं हे 'अज़ीज़ा'! आह्मांला व आमच्या कुटुंबाला (दुष्काळामुळें मोठीच) तकलीफ पोहोंचत आहे; आणि आह्मीं कांहीं थोडीशी पुंजी घेऊन आलों आहों; तर तूं आह्मांस पुरें माप देववीव. आणि (तेंही किंमतीच्या प्रमाणांत नव्हे; तर) तूं आह्मांस धर्मदान कर; कारण, परमेश्वर धर्मदान करणाऱ्यांस (चांगला) मोबदला देतो. ८८. (आतां तर यूसुफा'च्या-नेंहि राहववलें नाहीं व) तो म्हणूं लागला कीं जेव्हां तुह्मीं 'अज्ञानपणावर उतरलां होतां, तेव्हां तुह्मीं 'यूसुफ' व त्याच्या भावाबरोबर जें जें केलें होतें त्याची तुम्हांस कांहीं जाणीवहि आहे काय? ८९. (ह्या बोलण्यानें भावांस जागृत केलें व) ते म्हणूं लागले, कां खरोखरच तूंच 'यूसुफ' आहेस? 'यूसुफ'नें म्हटलें, (होय!) मीच 'यूसुफ' आहे. आणि हा ('बिन्यामीन') माझाच भाऊ आहे. आह्मांवर परमेश्वरानें (मोटीच) कृपा केली. निःसंशय जो (परमेश्वराला) भितो व (संकट आल्यास मुकाट्यानें) सहन करीत राहतो तर परमेश्वर (अशा) सुकृत्य करणाऱ्यांचा मोबदला वांयां जाऊं देत नसतो. ९०. ते बोलले, परमेश्वराशपथ, कांहीं संशय नाहीं कीं तुला परमेश्वरानें आह्मांवर बढती दिली आहे; आणि अर्थात् आह्मींच तकशीरवार होतों. ९१. 'यूसुफ'नें ह्मटलें, आज दिवशीं तुह्मांवर कांहीं दोष नाहीं; (मी क्षमा केली व) परमेश्वरहि तुमचे अपराध क्षमा करील; आणि तो सर्व दयाकर्त्यांत अति दयाळू होय. ९२. (तुमच्या सांगण्यानें माहीत झालें कीं पिताजीचे डोळे निस्तेज झाले आहेत तर,) माझी ही बंडी घेऊन जा व ती माझ्या पित्याच्या तोंडावर टाकून द्या; ह्मणजे तो पाहता होऊन जाईल. आणि आपल्या समग्र कुटुंबास मजपाशीं घेऊन या. ९३. आणि काफला ('मिसर'हून) निघून चाललाच होता कीं त्यांचा पिता ('याकूब') यानें बोलणें सुरू केलें कीं जर मला तुह्मीं साठळलेला न ह्मणाल तर (मी एक गोष्ट सांगतों कीं) मला तर खचितच 'यूसुफ'चा सुवास आढळून येतो. ९४. (तर जे मुलगे 'याकूबा'पाशीं राहून गेले होते) ते ह्मणूं लागले कीं परमेश्वराशपथ, तूं तर (ह्याच) आपल्या पुरातन भ्रमांत (पडलेला)

आहेस. ९५. मग जेव्हां ('यूसुफा'च्या सुरक्षितपणाचें) शुभवर्तमान देणारा ('याकूबा'जवळ) येऊन पोहोंचला, तेव्हां त्यानें (येतांच 'यूसुफा'ची) बंडी 'याकूबा'च्या तोंडावर टाकून दिली व तो तेव्हांच पुन्हां (पूर्ववत्) पाहता झाला. (आतां 'याकूब' मुलांस) ह्मणूं लागला कीं, कां मी तुह्मांला सांगत नव्हतों कीं तुह्मांला ज्या (गोष्टी) माहीत नाहींत त्या मला परमेश्वराकडून माहीत आहेत? ९६. ते बोलले, हे आमच्या पित्या! (परमेश्वरापाशीं) आह्मांसाठीं आमच्या अपराधांची क्षमा माग. निःसंशय, आम्हींच गुन्हेगार होतों. ९७. ('याकूब'नें) जबाब दिला कीं मी आपल्या पालनकर्त्यापाशीं (मुद्दाम) एकदां तुमच्या (अपराधांच्या) क्षमेकरितां प्रार्थना करीन. निःसंशय तोच क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय. ९८. मग जेव्हां (हे लोक सरते शेवटीं) 'यूसुफा'पाशीं गेले, तेव्हां 'यूसुफा'नें आपल्या मातापितरांस (ताजीम देऊन) आपल्या जवळ जागा दिली; आणि (सर्वांस उद्देशून) म्हणाला कीं 'मिसर' (शहरा)मध्यें येऊन दाखल व्हा; (आणि) परमेश्वरानें इच्छिलें तर तुह्मीं (सर्व) बिनधोक (चैनेनें) राहाल. ९९. आणि ('मिसर'च्या रीतिभातीप्रमाणें 'यूसुफ'नें) आपल्या मातापितरांस सिंहासनावर उंच बसविलें आणि सर्व (तत्कालीन पद्धत्यनुसार 'यूसुफा'च्या सन्मानार्थ) त्याच्या पुढें साष्टांग नमस्कार घालीत पालथे पडले. आणि 'यूसुफा'नें (आपलें स्वप्न आठवून आपल्या पित्याशीं) अर्ज केला कीं हे माझ्या पित्या! मी जें पूर्वीं स्वप्न पाहिलें होतें त्या माझ्या स्वप्नाचें हें भाकीत होय. माझ्या पालनकर्त्यानें (आज) तें (स्वप्न) खरें करून दाखविलें. आणि (ह्याशिवाय) त्यानें मजवर (आणखीहि मोठमोठे) उपकार केले आहेत; कीं (कोणाच्याहि मध्यस्ती वांचून) त्यानें मला बंदिशाळेंतून काढिलें, आणि (जरी) सैतानानें माझ्यांत व माझ्या भावांत

(१) निरनिराळ्या भाष्यांत म्हणजे टीकांत लिहिलें आहे कीं हजरत यूसुफ यांनीं आपल्या बापभावांच्या येण्याची बातमी ऐकून शहराबाहेर येऊन त्यांचें आगतस्वागत केलें. त्या जागीं सर्वांच्या विश्रांतिसाठीं तंबू ठोकविले व तेथेंच सर्वांची भेट झाली. हें त्या प्रसंगाचेंच संभाषण होय.

वांकडें आणिलें होतें (तरी) त्याउपरांत बाहेरून (काळ्या कोसा वरून) त्यानें तुह्मांसर्वांस आणून भेटविलें. निःसंशय माझा पालनकर्ता जें कांहीं इच्छितो तें (फार) सुक्ष्म रीतीनें घडवून आणितो. कारण कीं, तो (हरेक गोष्ट) जाणणारा (व) बुद्धिमान् होय. १००. (ह्या प्रकरणानंतर 'यूसुफा'चें मन विरक्त होऊन गेलें व परमेश्वराच्या भेटीची हौस प्रबळ झाली, तेव्हां त्यानें प्रार्थना केली कीं) हे माझ्या पालनकर्त्या! त्वां (आपल्या कृपेनें) मला राज्यांतूनहि हिस्सा दिलास आणि (योग्य-तेवढें) मला (स्वप्नाच्या) गोष्टीचें भाकीत सांगावयासहि शिकविलेंस. हे आकाशांच्या व पृथ्वीच्या उत्पादका! इहलोक व परलोक या(दोहों)त तूंच माझा पुरस्कर्ता आहेस. (तर आतां) मला मुसलमान–आज्ञाधारक–ठेवूनच (जगांतून) उचलून ने व मला (आपल्या) सदाचरणी सेवकांत (नेऊन) सामील कर. १०१. (हे पैगंबरा!) ह्या कित्येक गैबी बातम्या होत कीं ज्या आम्हीं तुला प्रकटीकरणाद्वारें कळवितों; (व हें तुझ्या सत्यत्वाचें प्रमाण होय.) नाहीं तर ज्या वेळीं 'युसुफा'च्या भावांनीं आपलें संगनमत करून ठेविलें होतें (कीं 'यूसुफा'ला विहिरींत टाकून द्यावें) आणि ते (त्याचा घात कर-ण्याच्या) युक्त्या लढवीत होते; तेव्हां तूं तर त्यांच्यापाशीं हजर नव्हतास, (कीं ह्या गोष्टी तुला आपोआप माहीत होऊन जाल्या!)१०२. असें असतांहि बहुतेक लोक, तूं कितीहि आतुरतेनें इच्छिलेंस तरी, विश्वास धरणारच नाहींत. १०३. आणि वास्तविक पाहतां, आदेश पोहोंच-विण्यासाठीं तूं त्यांच्यापाशीं कांहीं वेतनहि मागत नाहींस. (आणि) कुराण (जें तूं त्यांना वाचून ऐकवितोस तें) आलमदुनियेच्या लोकां-साठीं (सर्वस्वीं) बोधच (बोध) होय. (व तोहि बिनपैशाचा). १०४. आणि आकाश व पृथ्वींत (परमेश्वरी सामर्थ्याच्या अशा) कित्येक निशाण्या होत कीं ज्यांच्याजवळ होऊन लोक जातात येतात व ते त्यांची (कांहीं) पर्वा करीत नाहींत. १०५. आणि बहुतेक लोकांची

(१) हजरत यूसुफाची ही प्रार्थना ह्या दर्ज्याची आहे कीं त्यांना आपल्या पैगंबरीच्या पुराव्यास पुरेशी आहे.

स्थिति ही आहे कीं ते परमेश्वरालाहि मानतात, आणि (इतरांस त्याचे) सरकतदारहि बनवीत जातात. १०६. तर कां लोक यापासून निश्चिंत होऊन गेले आहेत कीं त्यांच्यावर परमेश्वरी शिक्षेची एखादी आपत्ति येऊन पडेल कीं ती (सर्वांस सारखी) घेरून टाकील; अगर एकाएकीं त्यांच्यावर (पुनरुत्थानाची) घटका येऊन जाईल; आणि (हें) त्यांना कळणार देखील नाहीं? १०७. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग, माझा मार्ग तर हा होय कीं मी (सर्वांस) परमेश्वराकडे बोलावितों. आणि मी व जे लोक मला अनुसरतात ते (आम्ही सर्व धर्मांच्या एका) स्पष्ट सिद्धांतावर आहों. आणि परमेश्वर परम पवित्र होय व मी (कोणाला त्याचा) सरकतदार मानणाऱ्यांपैकीं नव्हें. १०८.

---

(१) 'शिर्क' म्हणजे कोणालाहि परमेश्वराचा कोणत्याहि कामांत सरकतदार मानणें अगर त्यास परमेश्वरसमागमें किंवा परमेश्वरतुल्य गणणें, हें फारच अनिष्ट होय. या गोष्टींपासून बहुतच थोडे लोक वांचलेले आहेत. मुसलमानांचें हें कर्तव्यकर्म आहे कीं आमचा इस्लामधर्म आम्हांस याविपर्यीं जपावयास सांगतो असा केवळ ज्ञानगर्व न वाहतां हमेष त्यांनीं या 'शिर्क'पासून दूर राहण्यास झटावें व एतदर्थ परमेश्वरापाशीं प्रार्थनाहि करीत राहावें; कां कीं एखाद्या चांगल्या गोष्टीचें ज्ञान जर कृतींत येईल तरच त्याचा खरा उपयोग. तर परमेश्वराशिवाय कोणालाहि—कोणालाहि या शब्दांत देवदूत, ऋषि, मुनि, पीर, पैगंबर, जिवंत व मैयत असे सत्पुरुष; आकाशमंडळ व त्यांतील चंद्र, सूर्य व नक्षत्रें; आणि महाभूतें, पाणी, पृथ्वी, वायू व अग्नि वगैरे सर्व सृष्टीचा कोणाहि अपवादावाचून समावेश होतो.—सारांश, परमेश्वराखेरीज कोणाहि वस्तूस व कोणाहि मनुष्यास कोणाहि स्थितींत सर्व सत्ताधारी व कोणाहि गोष्टीचें आदिकारण समजणें हें 'शिर्क' होय. आणि परमेश्वरानें ह्या जगाची रचना कार्यकारणन्यायावर केली आहे म्हणून मनुष्याची फसवणूक होऊन जाते; आणि मागें घडलेल्या गोष्टींस तो पुढें येणाऱ्या गोष्टींचें आदिकारण समजतो. या अर्थी क्विनिन ज्वरनाशक आहे असें समजणें म्हणजे क्विनिनमध्यें ताप दूर करण्याची शक्ति व सामर्थ्य आहे म्हणून तें ताप हरण करण्यास आदिकारण आहे असें समजणें हें 'शिर्क' होय. क्विनिनमध्यें हें सामर्थ्य

आणि (हे पैगंबरा!) आम्हीं तुझ्यापूर्वींहि वस्त्यांचेच रहिवासी (लोक म्हणजे) पुरुषच (पैगंबर करून) पाठविले होते कीं आम्हीं त्यांजकडे आदेश पाठवीत होतों. तर कां (हे लोक) मुलखांत (कोठें) हिंडले फिरले नाहींत; कीं ते (आपल्या डोळ्यांनीं) पाहून घेते कीं जे लोक यांच्यापूर्वीं होऊन गेले आहेत (व ज्यांनीं पैगंबरांस पाखंडी म्हटलें होतें) त्यांचा परिणाम कसा झाला? आणि अर्थात जे लोक (परमेश्वराला) भिऊन चालतात त्यांच्यासाठीं परलोकींचें घर (इहलोकींच्या क्षणभंगुर घरापेक्षां फारच) उत्तम होय. तर (लोकांनों!) कां तुम्हीं (इतकी गोष्टहि) समजत नाहीं? १०९. (प्राचीनकाळचे लोकहि पैगंबरांना पाखंडी म्हणत असत,) येथपर्यंत कीं जेव्हां पैगंबर लोक निराश होऊन गेले व (मानवी प्रवृत्य-नुरूप) त्यांना अशी कल्पना आली कीं (कोणाहि कारणामुळें कोठें) आपण लबाड तर ठरविले गेलों (नाहींना); तेव्हां (ऐन वेळीं) आमचें साह्य त्यांना येऊन पोहोंचलें; (आणि प्रतिज्ञापू-

---

नव्हे तर परमेश्वरानें त्यांत हा ज्वर नाशक गुण ठेविला आहे. तर मग ज्वर नाशक वस्तुत: परमेश्वराचा हुकूम आहे, क्विनिन नव्हे. परंतु हा फारच सूक्ष्म भेद आहे; व त्याकडे प्रत्येक मनुष्याचें लक्ष राहत नसतें. म्हणूनच हजारों, लाखों परमेश्वराचे सेवक 'शिर्क' करूं लागले आहेत. उदाहरणार्थ:–मूर्ती-पूजक, अग्नीउपासक, गुरुपूजक, कबर वा स्मारकोपासक, तान्नूतपूजक, सूर्योपासक वगैरे, वगैरे. अशा प्रकारचा 'शिर्क' शिर्केजली म्हणजे उघड शिर्क म्हणविला जातो. आणि यापासून अज्ञानीं मुसलमान नसले तरी खास खास समंजस मुसलमान लोक दूर राहतात. परंतु 'शिर्क'चा दुसरा प्रकार म्हटला म्हणजे 'शिर्के खफी' होय. तर जो सर्वकाळ परमेश्वराचें ध्यान करितो व जो त्याच्यावरच भरंवसा राखतो, तोच यापासून दूर राहतो. असे लोक कमी–फारच कमी होत. हजरत पैगंबर साहेब 'शिर्केखफी'चा एक दृष्टांत देत असत कीं जसें काळोख्या रात्रींत सपाट शिलेवर मुंगी चालते व तिचें चालणें दिसत नाहीं व ऐकूं येत नाहीं तसेंच हें शिर्क न कळतां मनुष्याच्या मनांत प्रवेश करितें.

वंक शिक्षाहि सादर झाली.) तर आम्हीं ज्याला इच्छिलें तो बचावला गेला. आणि गुन्हेगार लोकां(च्या शिरां)वरून तर आमची शिक्षा (कोणाहि प्रकारें) टळूंच शकत नाहीं. ११०. (यांत) शंका नाहीं कीं बुद्धिमानासाठीं या लोकांच्या वृत्तांतांत एक (मोठा) धडा होय. हें (कुराण) एखादी (नवीन) रचलेली गोष्ट तर नव्हेच; तर जीं (दिव्य पुस्तकें) याच्या(प्रकटीकरणा)पूर्वीं (उपलब्ध) होत त्यांचें तें सत्यत्व पटवितें. आणि यांत, जे लोक विश्वास धरितात त्यांच्यासाठीं प्रत्येक गोष्टीचा तपशील, व सद्बोध व दया हीं होत. १११.

---

(१) कुराणांत अशा तऱ्हेचा मजकूर पुष्कळ जागीं आहे, तर पूर्वींचीं पुस्तकें म्हणजे तौरात–जुना करार व इंजील–नवा करार वगैरे, वगैरेंचें सत्यत्व म्हणजे त्यांचें एकंदरींत तात्त्विक दृष्ट्या सत्यत्व हा उद्देश होय. उदाहरणार्थ हजरत मूसा हे ईश्वरप्रेषित पैगंबर होते; आणि कुराण जशी ईश्वरवाणी आहे तशीच तौरात ही ईश्वरवाणी आहे. केवळ एवढ्याच गोष्टीनें हें अवश्यक होत नाहीं कीं आम्हीं मुसलमानांनीं, कुराणाच्या हुकमाअन्वयें पूर्वींच्या पुस्तकांस, आतां जशीं तीं उपलब्ध आहेत तशीं अथपासून इतिपर्यंत कांहीं कमी केल्यावांचून शुद्ध व सुरक्षित आहेत असें मानावें. कुराणांत जेथें जेथें जागजागीं प्राचीन पुस्तकांचें सत्यत्व पटविलें आहे तेथें तेथें जागजागीं या ग्रंथधारी लोकांस त्यांत फेरफार व ढवळाढवळ केल्याबद्दल दोषहि दिला गेला आहे. तथापि जसें संक्षिप्त रीतीनें त्यांचें सत्यत्व आहे तशीच संक्षिप्त रीतीनें मुसलमानांस त्यांबद्दल आदरबुद्धि राखणेंहि उचित होय.

अध्याय १३ वा.

सूरतु-र्अद.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. ह्यांत ४३ महावाक्यें आहेत. याचें नांव 'रअ्द' म्हणजे मेघगर्जना असें पडण्याचें कारण हें कीं यांत मेघगर्जना व विद्युलता यांचें विवेचन आलें आहे. दुसरें असें कीं मेघगर्जना व विद्युलता, हीं जवळच येणाऱ्या पावसाचीं आशाजनक चिन्हें असून त्यांत दारूण निराशाहि होण्याचा संभव असतो. उदाहरणार्थ कधीं पाऊस पडून पीकपाणी चांगलें येतें आणि कित्येकदां याच मेघगर्जनेनें पर्जन्य पडून अति वृष्टि होते व लोकांचें अनेक प्रकारें नुकसान होऊन दुष्काळाचीहि भीति असते तर या गोष्टी सर्वकुष ईश्वरेच्छेवर अवलंबून असतात; ह्मणून मनुष्यानें कशालाच फार महत्व न देतां, परमेश्वरावरच विश्वास ठेवावा व त्या परम पवित्र व परम समर्थ अशा जगदीशाच्या आज्ञा व मर्जी यांच्या आधीन होऊन राहावें. यांतच मनुष्यजन्माचें सार्थक्य होय.

परम दयाळु (आणि) कृपाळु परमेश्वराच्या नांवानें (मीं आरंभ करितों).

अलेफ. लाम. मीम. रा. (अ. ल. म. र. हे पैगंबरा!) हीं, पुस्तका-(ह्मणजे कुराणा)चीं कांहीं महा वाक्यें होत. आणि तुझ्या पालनकर्त्या-कडून जें कांहीं तुला सादर झालें आहे तें (सर्वस्वी) सत्य होय. परंतु बहुतेक लोक विश्वास धरीत नाहींत. १. परमेश्वर असा (परम समर्थ) होय कीं ज्यानें आकाशांला कोणाहि आधारावांचून उंच बनवून

उभें केलें, कीं तें तुह्मीं (लोक) पाहतच आहां. नंतर तो महासिंहासनावर विराजमान झाला. आणि त्यानें सूर्य व चंद्र यांस नियंत्रित केलें कीं हरेक नियमित वेळेपावेतों (आपल्या गगनपंथांस लागून) चालला जात आहे. तोच (सर्व जग-)प्रकरणांची व्यवस्था लावितो; (आणि आपल्या सामर्थ्यांच्या) निशाण्या तपशीलवार वर्णन करितो कीं (अशा प्रकारें) कदाचित् तुह्मां लोकांस आपल्या पालनकर्त्याशीं भेटण्याचा[1] पक्का विश्वास पटेल. २. आणि तोच (असा परम समर्थ) होय कीं ज्यानें पृथ्वीचा विस्तार[2] केला व तींत (मोठमोठे) अचल (पर्वत) व नद्या बनवून टाकिल्या; आणि (तशाच) तींत हरतऱ्हेच्या फळफळादिच्या दोन दोन जाति निर्माण केल्या (उदाहरणार्थ गोड व आंबट; आणि तोच) रात्रीला दिवसाचें आवरण करितो. निःसंशय जे लोक मनन चिंतन करितात त्यांच्यासाठीं या गोष्टींत (ईश्वर सामर्थ्याच्या बऱ्याच) निशाण्या होत. ३. आणि पृथ्वींत एकमेकांस लागून जवळ जवळ (अनेक) प्रदेश असतात, आणि द्राक्षांच्या बागा व शेत व खजुरीचीं झाडेंहि; (व त्यांत कित्येक मुळांमध्यें) अनेक शाखी असतात व (कित्येक) अनेक शाखी नसतात; वास्तविक पाहतां, या सर्वांस एकच पाणी दिलें जातें; आणि (तरीहि) आह्मीं कित्येकांस कित्येकांवर फळांत श्रेष्ठत्व देत असतों. निःसंशय, जे लोक बुद्धीनें काम घेतात त्यांच्यासाठीं या गोष्टींत (ईश्वर सामर्थ्याच्या

---

(१) म्हणजे पुनरुत्थान येणें व मेलेल्यांचें फिरून जिवंत केलें जाणें व कर्मांच्या हिशेबतपासणीनंतर इनाम व शासन दिलें जाणें असा भेटीचा अर्थ घ्यावयाचा आहे.

(२) बुद्धि व शास्त्रीय ज्ञान यांच्या प्रभावानें पृथ्वी गोल किंवा वर्तुळाकार आहे ही गोष्ट पूर्णपणें सिद्ध होऊन गेली आहे, तीस पृथ्वीचें विस्तीर्ण होणें कांहीं विरोधक नाहीं. पृथ्वीचा विस्तार सर्वांस दिसत आहे. कुराणाच्या उद्देशासाठीं इतकें बस करितें. मूळ हेतु हा कीं लोकांनीं सृष्टीचें अवलोकन करून सृष्टीकर्त्याचें ज्ञान संपादन करावें व त्याला पूर्णपणें ओळखून आपल्या अंतर्यामीं त्याचें प्रेम वागवावें.

बऱ्याच) निशाण्या होत. ४. आणि (हे पैगंबरा!) जर तुला (जगांत कोणा गोष्टीचें) आश्चर्य वाटेल, तर नास्तिकांचें (हें) बोलणेंहि आश्चर्यकारकच होय कीं जेव्हां आह्मीं (गळून सडून) माती होऊन जाऊं, तेव्हां कां आह्मांला (पुन्हां) नवीन जन्मांत येणें आहे? हेच लोक होत कीं ज्यांनीं आपल्या पालनकर्त्या(च्या सामर्थ्या)स नाकारिलें; आणि हेच लोक होत कीं ज्यांच्या गळ्यांत (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) मानखोडे (पडलेले) असतील. आणि हेच लोक नरकवासी होत; कीं ते नरकांत निरंतर राहतील. ५. आणि (हे पैगंबरा!) बऱ्याच्या अगोदरच हे लोक तुझ्याशीं वाईटाची घाई मचवीत आहेत. आणि वास्तविक ह्यांच्यापूर्वी (अशा गोष्टीहि घडून आल्या आहेत कीं ज्यांच्या) म्हणी चालत्या येत आहेत. आणि (हे पैगंबरा! यांत) शंका नाहीं कीं तुझा पालनकर्ता लोकांस त्यांच्या खोडसाळपणा उपरांतहि क्षमाकर्ता होय; आणि (यांतहि) शंका नाहीं कीं तुझा पालनकर्ता शिक्षा देण्यांतहि फार कडक होय. ६. आणि जे लोक (परमेश्वर व पैगंबर यांस) नाकारितात ते (आक्षेपार्थ हेंहि) म्हणतात कीं (हा मनुष्य म्हणजे 'मोहंमद') याजवर त्याच्या पालन-

(१) नवीन जन्म ह्मणजे नवीन अवस्था किंवा पुनरुत्थानांत पुन्हा जिवंत होणें हें होय; त्याचा मजकूर कुराणांत जागजागीं पुष्कळ आला आहे. मानखोडे म्हणजे त्यांच्या चुका व दुराग्रह हे होत.

(२) भावार्थ हा कीं पैगंबर साहेबांच्या पैगंबरीचे दोन भाग होते. एक, विश्वासूंना इहपरलोकींच्या फळांची आशा देणविणें व दुसरें नास्तिकांस इहपरलोकींच्या शिक्षेकडून भिवविणें. तर नास्तिकांस पाहिजे होतें कीं विश्वास धरून इहपरलोकींच्या फायद्यांची उमेद राखते. पण त्यांची मति अशी मारली गेली होती कीं परमेश्वर व पैगंबर यांचा आज्ञाभंग करून आपल्यावर शिक्षा ओढवून घेत असत. आणि खरें पाहतां, त्यांनीं मागील लोकांचा नाश आलेला पाहून धडा घेतला पाहिजे होता; कीं शिक्षा येईल तर त्यांनाहि त्यांच्याचसारखें नष्टप्राय करील.

कर्त्याकडून एखादी निशाणी (जी आम्हीं मागतों ती) कां म्हणून उतरली नाहीं? तर (हे पैगंबरा!) तूं तर फक्त (ईश्वरी शिक्षेकडून लोकांस) भिवविणारा आहेस एवढेंच. आणि (तूं कांहीं नवखा पैगंबर नव्हेस;) प्रत्येक राष्ट्राचा एक ना एक सन्मार्गदर्शक (होऊन गेला) आहे (व आपल्या राष्ट्राचा सन्मार्ग दर्शक तूं आहेस.) ७. दरेक मादी जो गर्भ संभवून असते, तो परमेश्वरच जाणतो. आणि (तसेंच हरेक मादीच्या) गर्भाशयांचें घटणें व वाढणेंहि (त्यालाच माहीत असतें). आणि त्याच्यापाशीं दरेक गोष्टीचा अंदाज मुक्रर होय. ८. (तोच) अदृष्ट व दृष्ट या(दोहों)चा ज्ञाता (होय; सर्वांत) थोर (व) महिमाशाली. ९. तुह्मां लोकांपैकीं जो कोणी, एखादी गोष्ट हळू हळू सांगेल तो व जो कोणी ती मोठ्यानें सांगेल तो, (त्याच्या-समीप हे दोन्ही) सारखेच; आणि (अशाच तऱ्हेनें) जो कोणी तुह्मां-पैकीं रात्रीच्या वेळीं (अंधारांत कोठें) लपून छपून (बसला) असेल तो व जो कोणी दिवसा ढवळ्या (वाटेनें राजरोस) चालला जात असेल तो (त्याच्यासमीप हे सर्व सारखेच). १०. (मनुष्य कोणाहि स्थितींतच असो,) त्याच्या पुढून व त्याच्या मागून पाळीपाळीनें (परमेश्वराचे) दूत मागें लागलेलेच राहतात; व ते ईश्वराज्ञेनें त्याचें संरक्षण करतात. जी (देणगी) कोणा राष्ट्रास (परमेश्वरा

(१) म्हणजे चमत्कार तुमच्या अखत्यारांत नाहीं कीं तो जेव्हां पाहिजे तेव्हां व जसा पाहिजे तसा तुम्हीं त्यांना आणून दाखवावा. तर चमत्कारहि परमेश्वराच्या आज्ञेनें होतात. यांत (जी आम्हीं मागतों ती) अशी कैद आम्हीं यासाठीं वाढविली आहे, कीं एरवीं तर कुराण स्वतःच एक मोठा चमत्कार होता व आहे आणि ह्याच्या असतांना दुसरा चमत्कार शोधण्याची जरूरी नव्हती. पण ते लोक कुराणाला केव्हां मानीत होते? ह्याचा, एकविसाव्या भागाच्या आरंभींच्या महावाक्यांमध्यें विशेष खुलासा आहे.

(२) गर्भाशयाचें घटणें व वाढणें म्हणजे मुलांचें वेळीं अवेळीं, पुरें अधुरें व एक किंवा आवळे जावळे जन्मणें वगैरे.

कडून) प्राप्त झाली असेल, जोंपर्यंत तें (राष्ट्र) त्या बद्दलची आपली अंगीं असलेली योग्यता बदलत नाहीं, तोंपर्यंत परमेश्वर त्या(देणगीं)त कोणाहि तऱ्हेचा फेरबदल करीत नसतो. आणि जेव्हां परमेश्वर कोणा राष्ट्रावर (त्यांच्या कुकर्मांच्या शासनार्थ) एखादें अनिष्ट आणूं इच्छितो, तेव्हां तें (कोणाच्या टाळल्यानें) टळूं शकत नाहीं; आणि परमेश्वरावांचून त्या लोकांचा कोणी वाली (व मदतगार)हि (उभा राहत) नाहीं. ११. तोच असा (परम समर्थ) होय कीं जो (बीज पडण्यापासून) भिवविण्यास व (तशीच पावसाची) आशा लावून देण्यास (विजेची) चकाकी तुम्हां लोकांस दाखवितो; आणि (पाण्यानें भरलेले) भारी भारी ढग उभारतो. १२. आणि (ढगांची) गर्जना त्याच्या स्तुतिबरोबर (त्याची) पवित्रता गाते व (तसेच) देवदूत त्याच्या भीतीमुळें (त्याच्या स्तुतींतच लागलेले राहतात). (तोच आकाशांतून) विजा पाठवितो. व मग (भूलोकांपैकीं) ज्याच्यावर इच्छितो त्याच्यावर त्या (विजा) पाडून टाकितो. आणि हे (नास्तिक एरवींच परम समर्थ) परमेश्वरासंबंधानें झगडतात; आणि वास्तविक पाहतां त्याचे डाव (असे) सक्त होत (कीं ज्यांची तोड नाहीं). १३. (संकट प्रसंगीं) त्यालाच (बोलावणें) खरें बोलावणें होय. आणि जे लोक त्याच्याशिवाय अन्य कोणा(उपास्यां)स बोलावितात, त्यांचें ते कांहींच ऐकत नाहींत; परंतु (असेंच

(१) कुराणांत दुसऱ्या जागीं म्हटलें आहे कीं 'जगांतील एकूणेक वस्तु परमेश्वराच्या स्तुतीबरोबर त्याची पवित्रता गात राहते. म्हणजे प्रत्येक सृष्ट वस्तु आपल्या सृष्टीकर्त्याचें अस्तित्व व त्याचें परमसामर्थ्य यांस प्रत्यक्ष प्रमाण आहे. हीच त्याची स्तुति व पवित्रता होय, आणि सृष्ट पदार्थांत मेघ गर्जनाहि येते. ह्या विश्वाच्या सर्व गोष्टींचें यांत वर्णन आहे म्हणून कुराण हाच एक प्रचंड विश्वग्रंथ आहे. विश्वांत ज्या ज्या गोष्टी दृष्टोत्पत्तीस येतात त्यांचें कुराणांत उत्तम प्रकारें निरूपण केलें आहे. मग त्या गोष्टी सामाजिक, व्यवहारिक, बौद्धिक, नैतिक कोणत्याहि असोत. ही गोष्ट, कुराण विश्वग्रंथ असून ईश्वरप्रणित आहे यास प्रत्यक्ष प्रमाण आहे.

निष्फळ ऐकणें कीं) जसें एक मनुष्य आपले दोन्ही हात पाण्याकडे पसरतो कीं पाणी (आपोआप) त्याच्या तोंडांत (उडून) यावें; आणि वास्तविक पाहतां, तें (कोणाहि तऱ्हेनें) त्याच्या(तोंडा)-पर्यंत (उडून) यावयाचेंच नाहीं. आणि नास्तिकांची प्रार्थना तर अशीच भटक्या मारीत फिरते (कीं कोणी तिचा ऐकणाराच नाहीं). १४. आणि जितकी ह्मणून सृष्टि आकाश व पृथ्वींत आहे ती (सर्व) अळें बळें परमेश्वरापुढें साष्टांग नमस्कार घालिते; आणि (अशाच तऱ्हेनें) सकाळीं व संध्याकाळीं तिच्या सावल्याहि. १५. (हे पैगंबरा! या लोकांस) पूस कीं आकाश व पृथ्वीचा पालनकर्ता कोण? (हे लोक तर त्याचें काय उत्तर देतील! तूंच त्यांना) सांग कीं (आकाश व पृथ्वीचा पालक) परमेश्वर. (पुन्हां त्यांना) सांग कां तुम्हीं त्याला सोडून (दुसरे दुसरे) पुरस्कर्ते बनवून ठेविले आहेत कीं ज्यांना आपल्या स्वतःच्या नफ्यानुकसानाचीहि सत्ता

(१) भावार्थ हा कीं परमेश्वरानें जे सृष्टिक्रमाचे नियम बांधून दिले आहेत; ते कोणी मानो अगर न मानो याची त्याला कसलीहि पर्वा नाहीं. उदाहरणार्थ, सावल्या, कीं त्या कधीं इकडे व कधीं तिकडे, आपल्या सत्तेनें जमिनीवर पडत नाहींत आणि आपल्या अधिकारानें लांब रुंद व आंखुड होत नाहींत. तर जे लोक ईश्वरास मानीत नाहींत, ते जरी आपल्या तोंडानें नाकारितात तरी परमेश्वराचे आज्ञेबाहेर जाऊं शकत नाहींत. ते परमेश्वराच्या आज्ञेनें निर्माण झाले आहेत, त्याच्याच आज्ञेनें जगतात व मरतीलहि त्याच्याच आज्ञेनें. याच्या उलट हे लोक जगांत दुसरे कांहीं नवीन कायदेकानू व नियम चालवून दाखवितील तर मात्र त्यांचें परमेश्वराच्या आज्ञेस नाकारणें सकारण होईल. एरवीं कोणी कोणा एखाद्या राज्यअंमलाखालीं राहूनहि त्या राजास न मानील तर तें सकारण होणार नाहीं. कारण कीं शिक्का त्याचा चालतो, फौज त्याची, मुलखाना वसूल तो घेतो, दिवाणी व फौजदारी त्याची व बंदिख़ानेहि त्याचेच. अशाच तऱ्हेनें सृष्टींत राहून सृष्टिकर्त्या परमेश्वरास न मानणें म्हणजे एक प्रकारचा हट्ट व प्रत्यक्षास न मानणें असें होतें.

नाहीं? (यांना) सांग कीं बरें. कोठें आंधळा व पाहताहि बरोबर (होऊं शकतो) आहे? अगर कोठें अंधःकार व प्रकाश बरोबर (होऊं शकतो) आहे? अगर या लोकांनीं परमेश्वराचे असे सरकतदार ठरवून ठेविले आहेत कीं त्याच्या सारखीच सृष्टि, त्यांनींहि निर्माण करून ठेविली आहे; आणि आतां त्यांना सृष्टीसंबंधानें आभास उत्पन्न होऊन गेला आहे (कीं ती कोणाची निर्मिलेली असावी? हे पैगंबरा! यांना) सांग कीं परमेश्वरच हरेक वस्तुचा निर्मिता होय; आणि तो एकटाच (व अद्वितीय असून) महा प्रबल होय. १६. (त्यानेंच) आकाशांतून पाणी वर्षविलें, मग आपापल्या अंदाजाप्रमाणें ओढे वाहूं लागले; व मग (ओढ्यांत जो पाण्याचा पूर आला त्या) पुरानें (पाण्या)वर जो फेण येऊन गेला होता त्याला उचलून (पुढें) घेतलें. आणि हे जे, (लोक) दागदागिने व इतर साजसरंजामा-(च्या बनविण्या)च्या उद्देशानें अग्नींत (धातु) तापवितात त्यांतहि अशाच तऱ्हेचा फेण (म्हणजे हीणकस भाग मिळालेला) असतो (आणि तो तावून सुलाखून वेगळा निघून येतो). अशा तऱ्हेनें परमेश्वर सत्य व असत्य यांचे दृष्टांत सांगतो (कीं पाणी तें सत्य व फेण तें असत्य). तर फेण म्हटला म्हणजे फुकटावारीच जातो; आणि (पाणी) जें लोकांस उपयोगीं पडतें तें जमिनींत तुंबून राहतें. (सारांश,) परमेश्वर (लोकांच्या समजण्यासाठीं) अशा तऱ्हेनें दृष्टांत सांगतो. १७. ज्या लोकांनीं आपल्या पालनकर्त्याचा कह्या मानिला त्यांचें कल्याणच (कल्याण) होय. आणि ज्यांनीं त्याचा कह्या मानिला नाहीं (त्यांची पुनरुत्थानाचे दिवशीं अशी दशा होईल कीं) जें कांहीं भूतळावर आहे जर (तें सारेंचे) सारेंच त्यांच्या अखत्यारांत असेल व त्याजबरोबर तेवढेंच आणखीहि, तर हे लोक आपल्या ऐवजीं तें (खुशाल) देऊन टाकतील. हेच लोक होत कीं ज्यांचा वाईट

(१) अविश्वास व नास्तिकपणास अंधःकाराची व विश्वासास प्रकाशाची उपमा दिली गेली आहे; आणि नास्तिकास आंधळा व विश्वासस पाहता ही उपमा आहे.

तऱ्हेनें (ह्मणजे चोपून) हिशेब घेतला जाईल. आणि त्यांचें (शेवटचें) ठिकाण 'जहन्नम' होय; व ती (फारच) वाईट शय्या होय. १८. (हे पैगंबरा!) बरें, ज्या(मनुष्या)ला या गोष्टीची जाणीव आहे कीं (कुराण) जें तुझ्या पालनकर्त्याकडून तुला प्रकट झालें आहे तें सत्य होय, तर कां हा (मनुष्य), जो कोणी आंधळा आहे (व ज्याला इतकी स्पष्ट गोष्टहि कळत नाहीं), त्याच्या सारखाच (हतभाग्य राहूं शकतो) आहे? जे लोक अक्कलवान होत तेच काय ते (कुराणा-पासून) बोध घेतात. १९. (हे) असे लोक (होत) कीं जे परमेश्वराशीं (त्यांनीं भक्त होण्याचा) जो करार (केला आहे,) तो पूर्ण करतात व (आपलें) करारबंधन मोडीत नाहींत. २०. आणि (तसेंच हे) असे लोक (होत) कीं जे परमेश्वरानें (त्यांना) ज्या-(परस्पर संबंधा)च्या जोडून राखण्याची आज्ञा केली आहे तो जोडून राखतात, व आपल्या पालनकर्त्याचें भय बाळगितात आणि (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) वाईट प्रकारें (ह्मणजे चोपून) हिशेब घेतला जाण्याचा अंदेशा राखतात. २१. आणि (तसेंच हे असे लोक होत कीं) ज्यांनीं आपल्या पालनकर्त्याची मर्जी संपादण्याकरितां[1] (जगाच्या संकटांस तोंड देऊन) सहनशीलता पत्करली व नमाज कायम ठेविली आणि आह्मीं जें कांहीं त्यांना दिलें होतें त्यांतून गपचीप (गपचीप) व जगजाहीरपणें (परमार्थांत) खर्च केला; आणि जे (लोकांचें) चांगलें करून वाईटाचें निरसन करतात; हेच लोक होत कीं ज्यांचा इहलोकींचा परिणाम (उत्तम) होय. २२. (ह्मणजे,) कायमच्या राहण्याच्या बागा, कीं त्यांत ते (आपणहि) जातील आणि त्यांचे वाडवडील व त्यांच्या स्त्रिया व त्यांचीं मुलेंबाळें यांजपैकीं जे सदाचरणी असतील (ते सर्व त्यांजबरोबरच जातील). आणि (स्वर्गाच्या) हरेक दरवाज्यांतून देवदूत त्यांच्यापाशीं

(१) 'पालनकर्त्याची मर्जी संपादण्याकरितां' याच्या मूळवाक्याचा शब्दशः अर्थ हा आहे कीं 'आपल्या पालनकर्त्याचें तोंड शोधण्यासाठीं' ह्मणजे आपल्या पालनकर्त्यास तोषविण्यासाठीं.

प्रवेश करतील. २३. (व ते त्यांस म्हणतील कीं) तुह्मांस सलाम-शांति-असो! कां कीं, (जगांत) तुह्मीं (मुकाट्यानें) सहन करीत राहिला; हा त्याचाच मोबदला होय! तर (वाहवाह! वाहवाह! तुमच्या) इहलोकींचाहि (कसा) उत्तम परिणाम झाला! २४. आणि जे लोक परमेश्वराशीं पक्कें करारबंधन केल्यावर त्याच्या वचनाचा भंग करतात व ज्या(परस्पर संबंधा)च्या जोडून राखण्याची परमेश्वरानें आज्ञा केली आहे तो तोडून टाकतात आणि मुलखांत नासधूळ माजवितात; हेच लोक होत कीं ज्यांच्यावर (ईश्वरी) शाप होय, आणि (शापाखेरीज) त्यांचा इहलोकींचा परिणामहि वाईटच होय. २५. परमेश्वर ज्याला इच्छितो त्याला विपुल निर्वाहसाधन देतो; आणि (ज्याला इच्छितो त्याला) हात राखून देतो. आणि (नास्तिक लोक) इहलोकिक आयुष्यांत (फार) खुष आहेत. आणि वास्तविक पाहतां, इहलोकिक आयुष्य हें परलोकींच्यापुढें अगदींच भिकार चीज होय. २६. आणि (हे पैगंबरा!) जे लोक (तुझ्या पैगंबरीस) नाकारितात ते (हेंहि) ह्मणतात कीं या(गृहस्थावर म्हणजे तुज)वर याच्या पालनकर्त्याकडून (आमच्या मनाप्रमाणें) एखादा चमत्कार कां म्हणून उतरला नाहीं? (तूं यांना) सांग कीं (चमत्कारांनीं काय होतें?) परमेश्वरच ज्याला इच्छितो त्याला मार्गाहून चळवितो आणि जो कोणी (त्याच्याकडे) वळतो त्याला आपल्याकडे (पोहोंचण्याचा) मार्ग दाखवितो. २७. ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व ज्यांच्या अंतःकरणांस ईश्वरस्मरणानें समाधान होतें,—(आणि) ऐकून ठेवा कीं ईश्वरस्मरणानें अंतःकरणांस समाधान होतच असतें— २८. तर ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं त्यांच्यासाठीं (परलोकीं) धन्यता व (स्वर्गांचें) उत्तम निवासस्थान होय. २९. (हे पैगंबरा! ज्याप्रमाणें आम्हीं इतर पैगंबर पाठविले होते) त्याचप्रमाणें आह्मीं तुलाहि (एतद्‌कालीन) लोकांकडे (पैगंबर करून) पाठविलें आहे कीं ज्यांच्यापूर्वीं आणखीहि लोक होऊन गेले आहेत. (आणि तुझ्या पाठविण्यांत उद्देश हा) कीं आह्मीं जें (कुराण) तुजला

प्रकट केलें आहे तें तूं त्यांना वाचून ऐकवावेंस. आणि हे लोक (तुझ्या पैगंबरीलाच नाकारितात असें नाहीं, तर ते मुळांत) परम दयाळू (परमेश्वरा-)लाहि मानीत नाहींत. (तूं यांना) सांग कीं तोच माझा पालनकर्ता होय; त्याच्यावाचून अन्य कोणी उपास्य नाहीं. मी त्याच्यावरच भरंवसा ठेवितों आणि (दरेक गोष्टींत) त्याच्याचकडे माझें वळण असतें. ३०. आणि जरी एखादें कुराण (असेंहि प्रकट झालें) असतें कीं त्या(च्या प्रभावा)नें पर्वत चालूं लागते, अगर त्या(च्या प्रतापा)नें पृथ्वीपर्यटन (अनायासें) होऊं शकतें अगर त्या(च्या प्रभावा)नें मेलेल्यांशीं संभाषण होऊं शकतें तरीहि (हे लोक सरळ मार्ग न पत्करते). किंबहुना, (अस्सल गोष्ट ही होय कीं) सारा अखत्यार परमेश्वरालाच होय. तर कां (अजून) मुसलमानांची शहानिशा झाली नाहीं कीं जर परमेश्वर इच्छिता तर तो सर्व लोकांस सरळ मार्ग दाखविता? आणि जे ('मक्के'चे) लोक नास्तिक होत त्यांना त्यांच्या कर्मांच्या शासनार्थ (कोणी-ना कोणी तरी) आपत्ति नित्य पीडीतच राहील (कीं ती त्यांस मातींत मिळवीत राहील) अगर त्यां(स ती न पिडील तर त्यांच्या राहण्या)च्या वस्तीच्या जवळपास येऊन कोसळेल; येथपर्यंत कीं परमेश्वराचा वायदा (ह्मणजे 'मक्के'चा विजय अखेर) येऊन पुरा होईल. (यांत) संशय नाहीं कीं परमेश्वर वचनाच्या उलट करीत नसतो.[१] ३१. आणि (हे पैगंबरा!) तुझ्यापूर्वींहि पैगंबरांचा उपहास केला जाऊन चुकला आहे. तर मी (कांहीं दिवस) नास्तिकांस अवकाश दिला;

---

(१) भावार्थ हा कीं नास्तिक आपल्या कुकर्मांच्या शासनामुळें सुखासमाधानानें बसून राहूं शकणार नाहींत. कां तर खुद्द त्यांच्यावरच चोहोंकडून नित्य संकटेंच कोसळत राहतील आणि कां तर त्यांच्या जवळ-पासच्या लोकांवरच; येथपर्यंत कीं एक दिवस असा येईल कीं इस्लाम-धर्मास पुरें पुरें प्रावल्य प्राप्त होईल कीं त्याचें परमेश्वरानें वचन दिलें आहे; आणि झालेंहि असेंच कीं मुसलमान विजय मिळवीत मिळवीत अखेर खुद्द मक्का शहरावर जाऊन आनायासें काबीज आले.

व मग (सरशेवटीं) मी त्यांची धरपकड केली. तर (तूं पाहिलेंस कीं) माझी शिक्षा कशी (कडक) होती? ३२. तर कां जो (परमेश्वर) प्रत्येक मनुष्या(च्या शिरा)वर, तो जें कांहीं करितो त्याच्या(निरीक्षणा)-साठीं कायम उभा आहे, (तो त्याला शिक्षा दिल्यावाचून सोडील)? आणि हे लोक परमेश्वराचे (दुसरे दुसरे) सरकतदार ठरवितात (हे पैगंबरा! यांना) सांग कीं तुह्मीं या(सरकतदारां)चीं नांवें तर घ्या. अगर तुह्मीं परमेश्वराला अशा(सरकतदारांच्या होण्या)ची खबर देतां कीं ज्यांस तो जाणित देखिल नाहीं (कीं ते) जमिनींत (कोठें वसतात)? अगर (निव्वळ) वरकरणी (निराधार) बोलणें बोलतां? गोष्ट ही आहे कीं नास्तिकांस आपले छक्केपंजे भले दिसूं लागतात, आणि (म्हणूनच) ते (सरळ) मार्गाहून अडून राहतात. आणि ज्याला परमेश्वर बहकवील, तर कोणीहि त्याचा मार्गदर्शक नाहीं. ३३. या लोकांसाठीं इह लौकिक आयुष्यांतहि शिक्षा होय (व परलोकींहि); आणि परलोकींची शिक्षा (ऐहिक शिक्षेपेक्षां) अर्थात् फारच सक्त होय. आणि परमेश्वरा(च्या कोपा)पासून कोणीहि त्यांचा बचावणारा नाहीं. ३४. (परमेश्वराला) भिऊन चालणाऱ्यांस ज्या (स्वर्गीय) बागेचा वायदा केला जातो तिचा (थोडक्यांत) नमुना हा होय कीं तिच्याखालून नद्या वाहत असतील; तिचीं फळें सदाबहार आणि (अशाच तऱ्हेची) तिची सावली. हा, जे लोक (जगांत परमेश्वराला) भीत राहिले त्यांचा परिणाम होय; आणि नास्तिकांचा परिणाम नरकाग्नि. ३५. आणि (हे पैगंबरा!) ज्या(मुसलमानां)स आह्मीं (हें) पुस्तक दिलें आहे ते तर जे (जे हुकूम) तुला सादर केले गेले आहेत त्या(सर्वां)शीं खुष होतात; आणि इतर मिलाफी

(१) येथें पुस्तक दिलें गेलेल्या लोकांचा आह्मीं मुसलमान असा अर्थ घेतला आहे; पण बहुत करून यहुदी व ख्रिस्ती यांजविषयींहि हा अर्थ घेतला जातो. येथें तोहि अर्थ घेतला जाईल तरी तो ठीकच जुळतो. अशा स्थितींत यहुदी व ख्रिस्ती जे मुसलमान झाले होते त्यांजकडेहि इशारत संभवेल.

पक्षांत कित्येक असेहि होत कीं जे त्याच्या कित्येक गोष्टींची नाकारणी करतात. (तूं या नास्तिकांस) सांग कीं (तुह्मांला मानणें न मानणें याचा अखत्यार आहे;) मला तर हाच हुकूम मिळाला आहे कीं मी परमेश्वराचीच उपासना करावी व (कोणाल्लाहि) त्याचा सरकतदार बनवूं नये. मीं (तुह्मां सर्वांस) त्याच्याचकडे बोलावितों व (हरेक गोष्टींत) त्याच्याचकडे वळतों. ३६. आणि अशाच कारणानें आह्मीं कुराणास अरबी (भाषेचा) हुकूम ह्मणून सादर केला आहे (कीं अरबलोकांस हें सहज समजेल). आणि (हे पैगंबरा!) तुला ज्ञान होऊन चुकलें आहे त्या उपरांतहि. जर तूं त्यांच्या मनोवासनांस अनुसरशील तर (मग) परमेश्वरापुढें कोणी तुझा पुरस्कर्ता होणार नाहीं व कोणी बचावणाराहि नाहीं. ३७. आणि तुझ्यापूर्वीहि आह्मीं (बहुतेक) पैगंबर पाठविले व आह्मीं त्यांना बायकाहि दिल्या व संततिहि (दिली) आणि कोणाहि पैगंबराची ताकद नव्हती कीं ईश्वराज्ञेवाचून तो कोणी एखादा चमत्कार आणून दाखविता. प्रत्येक (नियमित) काळासाठीं (आह्मांसमीप एक प्रकारचा) लेख[1] (राहत) असतो. ३८. (मग त्यांतून) परमेश्वर जें इच्छितो तें खोडून टाकतो आणि (जें इच्छितो तें) कायम ठेवितो. आणि त्याच्यापाशीं अस्सल पुस्तक (ह्मणजे 'लौहे महफूज' उपलब्ध) होय, (कीं त्यांत सर्व कांहीं नमूद केलेलें असतें). ३९. आणि (हे पैगंबरा! शिक्षा वगैरेंचे) जसजसे वायदे आह्मीं या('मक्के'च्या नास्तिकां)स करीत आहों,

---

(१) भावार्थ असा कीं जितक्या गोष्टी होतात—त्यांतल्या त्यांतच चमत्कारहि—सर्वांचा एक वेळ नियमित आहे. घाई केल्यानें कोणतेंहि काम वेळेपूर्वी होऊं शकत नाहीं. वरून येणाऱ्या गोष्टींसाठीं एक प्रकारचा ठराव तर असा आहे कीं त्यांत परमेश्वराच्या मर्जीनें फेरबदल होत राहतो. आणि एक निश्चित हुकूम आहे कीं तो कधीं टळत नाहीं व बदलतहि नाहीं. पहिल्याला 'कज़ाए मुअल्लक' ह्मणजे संकेतबोधक हुकूम व दुसऱ्याला 'कज़ाए मुब्रम्' म्हणजे निश्चयात्मक हुकूम असें ह्मणण्याचा प्रघात आहे.

त्यांतून पाहिजे तर कित्येक वायदे आम्हीं (तुझ्या हयातीमध्यें) तुला (पुरे करून) दाखवूं आणि पाहिजे तर (त्या वायद्यांच्या घडून येण्यापूर्वींच) आम्हीं तुला जगांतून उचलून घेऊं. कांहीं झालें तरी, (आमच्या आज्ञा) पोहोंचविणें हें तुझें काम होय व (त्यांच्यापासून) हिशेब घेणें हें आमचें. ४०. हे लोक कां हें पाहत नाहींत कीं आम्हीं (इस्लामच्या विजयांनीं) पृथ्वीला चारहि बाजूंनीं दाबीत चालले येत आहों? आणि परमेश्वर (इच्छितो तो) हुकूम देतो; कोणीहि (मागें पडून) त्याचा हुकूम टाळूं शकत नाहीं. आणि तो फार जलद हिशेब घेणारा होय. ४१. आणि जे लोक या('मक्के'च्या नास्तिकां)च्या पूर्वीं होऊन गेले आहेत त्यांनींहि (पैगंबरांच्या विरुद्ध आपले) डावपेंच लढविले; पण (यशस्वी) डावपेंच तर सर्व परमेश्वराचेच होत! प्रत्येक मनुष्य जें कांहीं करीत आहे तें (सर्व) परमेश्वराला माहीत आहे. आणि नास्तिकांस पुढें लवकरच माहीत होऊन जाईल कीं इहलोकींचा परिणाम कोणाचा (उत्तम) आहे? ४२. आणि (हे पैगंबरा!) नास्तिक ह्मणतात कीं तूं (परमेश्वराचा) प्रेषित नाहींस. तर (तूं यांना) सांग कीं माझ्या व तुमच्या दरम्यान परमेश्वर, आणि ज्यांच्यापाशीं (दिव्य) पुस्तकांचें ज्ञान आहे (कीं त्यांत माझ्यासंबंधानें भविष्यवचनें उपलब्ध होत) हे साक्षी पुरे आहेत. ४३.

अध्याय १४ वा.

सूरतु-इब्राहीम.

हा अध्याय मक्केंत प्रकट झाला. ह्यांत ५२ आयात वा महावाक्यें आहेत. ह्यांत हजरत इब्राहीम पैगंबरांचें वर्णन करण्यांत आलें आहे; ह्मणून इब्राहीमाचें प्रकरण हें नांव पडलें.

परम दयाळू आणि कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों).

अलेफ-लाम-रा. (अ. ल. र. हे पैगंबरा! हें कुराण एक अत्युच्च दर्जाचें) पुस्तक (होय;) हें आम्हीं तुला यासाठीं प्रकटिलें आहे कीं तूं लोकांस त्यांच्या पालनकर्त्याच्या आज्ञेनें (नास्तिकपणाच्या) अंधःकारांतून काढून (विश्वासाच्या) प्रकाशांत आणावेंस; (म्हणजे) अशा (परम पवित्रा)च्या मार्गाकडे (आणावेंस कीं) जो (सर्वांत) प्रबल (व हरेक वेळीं व हरेक स्थितींत) स्तुत्य होय. १. (म्हणजे) परमेश्वर, कीं जें कांहीं आकाशांत आहे व जें कांहीं पृथ्वींत आहे तें (सर्व) त्याचेंच होय. आणि कडक शिक्षा (जी परलोकीं होणार आहे ति)च्या मानानें नास्तिकां(च्या स्थिति) बद्दल खेद होय; २. कीं हे लोक परलोकीच्यावर इहलोकिक आयुष्यास पसंत करतात व परमेश्वराच्या मार्गा-हून (लोकांस) अडथळा करतात व त्यांत वांकडेपणा आणूं इच्छितात. हेच लोक फार पराकाष्टेच्या चुकींत होत. ३ आणि जेव्हां कधीं आम्हीं

कोणी पैगंबर पाठविला तेव्हां (त्याला) त्याच्याच राष्ट्रीय भाषेंत (बोलता करून पाठविला); अशासाठीं कीं तो त्यांना (चांगल्या प्रकारें) समजावूं शकेल. यावरही परमेश्वर ज्याला इच्छितो त्याला भटकवितो व ज्याला इच्छितो त्याला सन्मार्ग दाखवितो. आणि तो परम समर्थ (व) बुद्धिमान् होय. ४. आणि आह्मींच 'मूसा'लाहि आपल्या निशाण्या देऊन पाठविलें (व त्यास आज्ञापिलें) कीं तूं आपल्या लोकांस (नास्तिकपणाच्या) अंधःकारांतून काढून (विश्वासाच्या) प्रकाशांत आण. आणि त्यांना परमेश्वराचे घडामोडीची आठवण देवीव. कारण, या(वृत्तांतां)त हरेक सहनशील व कृतज्ञ मनुष्यासाठीं (ईश्वर सामर्थ्याच्या बोधपर) निशाण्या होत. ५ आणि त्याच काळाचा मजकूर हाहि होय कीं 'मूसा'नें आपल्या लोकांस ह्मटलें कीं (बंधुजनहो!) परमेश्वरानें तुह्मांवर जे उपकार केले आहेत त्यांचें स्मरण करा; कीं जेव्हां त्यानें तुह्मांस

---

(१) नास्तिकांच्या आक्षेपांत एक निराधार व विजोड आक्षेप हाहि होता कीं कुराण अरबी भाषेंत आहे; आणि अरबी भाषा आमची व या वादी पैगंबराची मातृभाषा आहे. असो नसो, हा गृहस्थ आपणच तें रचितो व परमेश्वराकडे लावून देतो कीं ही त्याची वाणी होय. आम्हीं इच्छूं तर आम्हींहि असें बनवूं. मग जर खरोखरच परमेश्वराला कोणी पैगंबर पाठवावयाचा होता, तर त्यानें अशा मनुष्याला पाठवावयाचें होतें कीं ज्याच्या भाषेंत आम्हांला बोलतां आलें नसतें. परमेश्वरानें याचें समर्पक उत्तर दिलें. या कुराणाचा बोधकटाक्ष विशेषतः अरब लोकांकडेच होय; कीं तेच आक्षेप काढीत होते. आणि परमेश्वराला असें मंजूर होतें कीं या लोकांची नैतिक स्थिति फारच बिघडलेली होती म्हणून, प्रथम यांच्यांतच सुधारणा केली जावी आणि ह्यांनीं अंबवणीचें काम द्यावें कीं त्यांच्यायोगें सर्व जगभर सुधारणा व्हावी.

(२) घडमोडी वा कालचक्र हा 'अय्यामिल्ला' म्हणजे परमेश्वराचे दिवस याचा लाक्षणिक अर्थ होय; म्हणजे मोठमोठ्या मशहूर व स्मरणीय गोष्टी वा वृत्तें असा अर्थ होतो. उदाहरणार्थः—**नूह**चा जलप्रलय, **फिरऔना**चें बुडणें, **कारून**चें घरादारासह जमिनींत घुसून गडप होऊन जाणें, वगैरे, वगैरे.

'फिरऔना'चे लोकां(च्या जुलमा)पासून वांचविलें: ते तुमचा वाईट (वाईट) तऱ्हेनें छल करीत होते, व तुमच्या मुलांस हुडकून हुडकून जबे करीत होते (कीं तुमचा कुलक्षय व्हावा), आणि तुमच्या स्त्रीजाती (ह्मणजे मुलीं)ला (सेवाचाकरीसाठीं) जिवंत राखीत असत. आणि ह्या (संकटां)त तुमच्या पालनकर्त्याकडून (तुमच्या सहनशीलतेची) मोठी परिक्षा होती. ६. आणि (त्या-वेळेचीहि आठवण आहे? कीं) जेव्हां तुमच्या पालकर्त्यानें बजावून दिलें होतें कीं जर (माझी) उपकारस्तुति कराल तर मीं तुह्मांस आणखीहि अधिकाधिकच (देणग्या) देईन. आणि जर तुह्मीं कृतघ्नता केली तर (समजा कीं) माझा मारहि (फारच) सक्त (मार) होय. ७. आणि 'मूसा'नें (आपल्या लोकांस हेंहि) सांगितलें कीं जर तुह्मीं व जेवढे ह्मणून लोक भूतलावर होत ते सारे(चे सारे मिळूनहि परमेश्वराप्रत) अनुपकारी व्हाल, तर परमेश्वर (त्याची यत्किंचितहि पर्वा बाळगीत नाहीं; कारण तो) निरपेक्ष (व सर्व-थैव) सुस्तुत्य होय. ८. कां, जे लोक तुह्मांपूर्वी (होऊन गेले) आहेत त्यांचा अहवाल तुह्मांप्रत पोहोंचला नाहीं? ह्मणजे 'नूह'च्या लोकांचा व 'आद'च्या व 'समूद'च्या? आणि (इतर लोक) जे त्यांच्या मागून झाले त्यांची हकीकत काय ती परमेश्वरच जाणतो. त्यांचे पैगंबर स्पष्ट चमत्कार घेऊन त्यांच्यापाशीं आले; (आणि हात पुढें करून करून त्यांना समजावूं लागले) पण त्यांनीं (रागाच्या भरांत) त्यांचे हात त्यांच्याच तोंडावर उलटून[1] मारले व बोलूं

(१) या वाक्यांत "त्यांचे हात त्यांच्याच तोंडावर" असें जें आलें आहे त्यांतील सर्वनामांची भाष्यकारांनीं वेगवेगळाली उपपत्ति लाविली आहे. सर्वांचा भावार्थ हा आहे कीं नास्तिकांनीं पैगंबरांचें ऐकिलें नाहीं, त्यांना बोलूं दिलें नाहीं व त्यांच्या बोलण्यावर खूप खिदखिदून हंसले, येथपर्यंत कीं हंसें आवरण्यासाठीं आपलें तोंड बंद करून घेतलें; अगर पैगंबरांच्या गोष्टी ऐकून आश्चर्यानें आपल्या अंगुल्या दातांत घातल्या. आणि आम्हांला जी उपपत्ति योग्य दिसून आली ती आह्मीं भाषांतरांत दिलीच आहे.

लागले कीं जो हुक्म देऊन तुह्मीं (परमेश्वराकडून) पाठविले गेलां आहां, आम्हीं तर तो मानीत नाहीं; आणि ज्या (धर्मा)कडे तुह्मीं आम्हांस बोलावितां आम्हीं तर त्याच्यासंबंधानें अशा संशयांत (पडलों) आहों कीं त्यानें (आम्हांस) गोंधळून सोडलें आहे. ९. त्यांच्या पैगंबरांनीं (त्यांना) ह्मटलें, कां (तुह्मांला) परमेश्वरा(च्या अस्तित्वा)त शंका आहे कीं जो आकाश व पृथ्वीचा उत्पादक होय? (आणि) तो तुह्मांस यासाठीं (आपल्याकडे) बोलावितो कीं त्यानें तुह्मांला तुमचे अपराध क्षमा करावेत व एका नियमित कालापर्यंत तुह्मांस (जगांत चैनेनें) राहूं द्यावें. ते ह्मणूं लागले कीं तुह्मींहि तर केवळ आमच्याच सारखीं मनुष्यें आहां; तुमची ही इच्छा आहे कीं ज्या-(देवां)ची आमचे वाडवडील उपासना करीत आले आहेत त्यांच्या-(उपासने)पासून तुह्मीं आह्मांस प्रतिबंध करावा. (बरें तर, जर तुह्मीं आपल्या दाव्यांत खरे आहां) तर आह्मांस (आमच्या मागणी बरहुकूम) कोणताहि एक स्पष्ट चमत्कार आणून दाखवा. १० त्यांच्या पैगंबरांनीं त्यांना सांगितलें कीं निःसंशय आह्मीं तुमच्यासारखींच मनुष्यें आहों. परंतु परमेश्वर आपल्या सेवकांपैकीं ज्याच्यावर इच्छितो त्याच्यावर (मुद्दाम आपली) कृपा करितो; (व पैगंबरी पदावर त्याची नेमणूक करीतो). आणि ईश्वराज्ञेवांचून आमची बिशाद नाहीं कीं आह्मीं कोणचाहि चमत्कार तुह्मांस आणून दाखवूं. आणि परमेश्वरावरच (सर्व) विश्वासूंना भरंवसा ठेविला पाहिजे. ११. आणि आह्मांस काय (सबब होऊं शकते) कीं आह्मीं परमेश्वरावर भरंवसा ठेवूं नये? आणि वास्तविक पाहतां आमचे (हे) मार्ग (ज्यांवर आम्हीं चालतों आहों ते) त्यानेंच आह्मांस दाखविले. आणि जसजशा इजा तुह्मीं आह्मांस पोहोंचवीत राहिलां आहां त्या (अद्यापपर्यंतहि आह्मीं सहन केल्या व पुढेंहि) आह्मीं अवश्यच सहन करीत राहूं. आणि निष्ठा बाळगणाऱ्यांस पाहिजे कीं त्यांनीं परमेश्वरावरच निष्ठा ठेवावी. १२. आणि नास्तिकांनीं आपल्या पैगंबरांना ह्मटलें कीं आह्मीं तुह्मांस आपल्या देशांतून अवश्यच काढून बाहेर करूं: अगर (निर्वाणीस) तुह्मीं पुन्हां आमच्या धर्मांत परत येऊन जाल. यावर पैगंबरांच्या पालन-

कर्त्यानें त्यांच्याकडे आदेश पाठविला कीं आह्मीं (या) शिरजोर लोकांस अगदींच गारद करून टाकूं. १३. आणि त्यांच्या (गारद झाल्या) पश्चात् जरूर तुम्हांस याच भूप्रदेशांत वसवूं. हें प्रतिफल, जो कोणी माझ्यासमक्ष (कर्मांचा जाब देण्यासाठीं) उभा राहा-वयास भ्याला व (तसेंच) माझ्या शिक्षेसही भ्याला त्याच्यासाठीं होय. १४. आणि पैगंबरांनीं इच्छिलें कीं (त्यांच्या व नास्तिकांच्या झगड्याचा) उलगडा होऊन चुकावा. (तात्पर्य, त्यांची इच्छा परिपूर्ण झाली) आणि प्रत्येक हेंकेखोर दंडेलाचा हिरमोड झाला. १५. (हें तर इहलोकींचें शासन होतें व) याच्यापलिकडे (त्याच्या-साठीं) 'जहन्नम' होय; व (तेथें) त्याला पुंवाचें पाणी पाजलें जाईल. १६. तें तो बळेंच ओठांनीं घोट घोट पीईल आणि (तरीहि) तें त्याच्यानें गळ्याखालीं उतरवणार नाहीं. आणि मृत्युहि त्याला चोहोंकडून (येईसा दिसून) येईल व (तरीहि) तो मरणार नाहीं. आणि त्यापलिकडे (त्याला आणखी) सक्त शिक्षाहि आहेच. १७. जे लोक आपल्या पालनकर्त्याला मानीत नाहींत त्यांची उपमा अशी आहे कीं त्यांचीं (सत्)कृत्यें जणूं काय राखेचे ढीग होत; कीं वादळाच्या दिवशीं त्यांला वाऱ्यानें झपाट्यासरशीं विसकटून टाकिलें. (अशींच) जीं (सुकृत्यें) हे लोक (जगांत) करून गेले आहेत तींतूनहि कांहींच त्यांच्या हातीं येणार नाहीं. फारच पराकाष्ठेचें अपेश (ह्मटलें ह्मणजे) हेंच होय. १८. (हे मानवा!) कां तूं या गोष्टीवर नजर केली नाहींस कीं परमेश्वरानें आकाश व पृथ्वी हीं (अवश्य कोणातरी) सत्य संकल्पानें निर्माण केलीं आहेत? तो इच्छील तर तुह्मांसवांस मिटवून हटवून नवीन सृष्टि आणून वसवील. १९. आणि हें परमेश्व-राला कांहीं दुरापास्त नव्हे. २०. आणि (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) सर्व लोक परमेश्वराच्या रुबरू निघून उभे राहतील. तर (जे लोक जगांत) दुर्बल (होते ते त्यावेळीं,) जे लोक मोठेपणाचा ताठा बाळगीत होते त्यांस ह्मणतील कीं आह्मीं तर तुमच्या पावलोंपावलीं चालणारे होतों. तर कां (आज) तुह्मीं ईश्वरी शिक्षेंतून कांहीं (थोडीशीहि) आम्हांवरून हटवूं शकतां? ते म्हणतील कीं (भले

माणसा! आम्हीं तर आपणच शिक्षेंत फसलों आहों.) जर परमेश्वर आम्हांला (सुटकेचा) कोणी मार्ग दाखवून देता, तर (तो) मार्ग आम्हींहि तुम्हांस दाखवून देतों. (आतां तर) आम्हीं अधीरपणानें वागलों काय व सहनशीलपणानें वागलों काय, आमच्या(तुमच्या)ठायीं (दोन्हीहि स्थिति) बरोबरच होत. आह्मांला (शिक्षेपासून) कोणाहि तऱ्हेनें पळण्यास मार्ग नाहीं. २१. आणि जेव्हां (शेवटचा) फैसला होऊन चुकेल (व लोक सैतानास दोष देऊं लागतील) तेव्हां सैतान म्हणेल कीं परमेश्वरानें तुम्हांशीं खरा वायदा केला होता (तर त्यानें तो पुरा केला). आणि वायदा तुम्हांशीं मींहि केला होता; पण मी तुम्हांशीं (वायद्याच्या) उलट केलें. आणि तुमच्यावर माझें कांहीं बळ तर नव्हतेंच; पण इतकें खरें कीं मी तुह्मांस (आपल्याकडे) बोलाविलें व तुह्मीं माझा कह्या मान्य केला. तर आतां मला दोष देऊं नका; किंबहुना, आपणच आपल्याला दोष द्या. (आज) मी तुमच्या फिर्यादीस पोहोंचूं शकत नाहीं व तुह्मीं माझ्या फिर्यादीस पोहोंचूं शकत नाहींत. मला तर (मुळांत) हें मान्यच नाहीं कीं तुह्मीं मला (याच्या)पूर्वीं (जगांत परमेश्वराचा) सरकतदार बनवीत होतां. यांत संशय नाहीं कीं जे लोक आज्ञाभंजक होत त्यांना (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) फार दुःखकारक शिक्षा होईल. २२. आणि ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं ते (स्वर्गाच्या) बागांत दाखल केले जातील कीं त्यांच्याखालून (पाण्याचे) पाट वाहत असतील. (आणि ते) आपल्या पालनकर्त्याच्या हुकमानें त्यांत निरंतर राहतील; तेथें त्यां(च्या भेटीच्या वेळे)चें अभिवंदन शांति! (शांति!) असें होईल. २३.

---

(१) सांगावयाचा अर्थ हा कीं स्वर्गीय लोक जेव्हां एकमेकांशीं भेटतील तेव्हां ते हर्षयुक्त होऊन एकमेकांस सलाम करतील. त्याचा अर्थ हा कीं तुह्मांस शांति असो! हा स्वर्गीयांचा किंवा देवदूतांचा सलाम असेल कीं तेहि स्वर्गीयांस सलाम करतील. एके जागीं 'सूरतो

(हे पैगंबरा!) कां, तूं (या गोष्टीचें) अवलोकन केलें नाहींस कीं परमेश्वरानें उत्तम शब्द (ह्मणजे उदाहरणार्थ ईश्वरैक्यवाचक शब्द) याचा कसा (उत्तम) दृष्टांत दिला आहे कीं (उत्तम शब्द) जणूं एक उत्तम वृक्ष होय; कीं त्याचें मूळ (जमिनींत) भक्कम रोंवलेलें व त्याच्या फांद्या गगनांत (पोहोंचलेल्या अशा) होत. २४. तो आपल्या पालनकर्त्याच्या आज्ञेनें सर्व काळ आपलीं फळें देत असतो. आणि परमेश्वर लोकांस (यासाठीं) दृष्टांत सांगतो कीं कदाचित् ते मनन करतील. २५. आणि गलिच्छ शब्द (ह्मणजे उदाहरणार्थ, अनेकेश्वर वाचक शब्द) याचा दृष्टांत गलिच्छ वृक्षा सारखा होय, कीं (पाहिजे तेव्हां) तो जमिनीच्या वरवरूनच मुळांसह उपटून टाकला गेला; त्याला कांहीं भक्कमपणा तर नाहींच. २६. ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला आहे, त्यांना पक्का भक्कम शब्द (ह्मणजे ईश्वरैक्यवाचक शब्द) याच्या प्रभावानें परमेश्वर इहलौकिक आयुष्यांतहि (विश्वासावर) ठाम व कायम राखितो व परलोकींहि (कायम राखील ह्मणजे प्रश्नोत्तराचे वेळीं त्यांची कोणाहि तऱ्हेनें तारांबळ उडणार नाहीं). आणि परमेश्वर आज्ञाभंजक लोकांस भटकत ठेवितो आणि परमेश्वर जें इच्छितो तें तो करून सोडतो. २७. (हे पैगंबरा!) तूं कां त्या लोकां(च्या स्थिती)चें अवलोकन केलें नाहींस कीं ज्यांनीं

यासीन' मध्यें असेंहि ह्मटलें आहे कीं परमेश्वरहि स्वर्गीयांस सलाम—शांति! शांति! असें ह्मणेल. परमेश्वराचें आपल्या आज्ञांकित सेवकांवर किती तरी हें प्रेम!

(१) या शब्दापासून आणखी एक अर्थनिष्पत्ति होते; ती ही कीं 'जमिनीच्या वरवरून जमून उभा राहिलेला' ह्मणजे अगदीं निर्बल.

(२) ह्मणजे जे लोक परमेश्वर एकच आहे असें पक्कें मनापासून मानतात त्यांचें बोलणें सयुक्तिक व मुस्तकीम होय; आणि जे लोक परमेश्वराला मुळींच मानीत नाहींत अगर त्याच्या समागमें इतर ईश्वरतुल्य असे देव स्थापित करतात त्यांचें प्रतिपादन फारच पोंचट व निराधार होय.

ईश्वरी देणगीचा बदला कृतघ्नतेनें केला व (अखेर) आपल्या लोकांस पूर्ण विध्वंसाच्या घरांत नेऊन उतरलें. २८. (ह्मणजे) 'जहन्नम' कीं ते (सर्व) त्यांत जळण्यास दाखल होतील; आणि तें फारच वाईट स्थल होय. २९. आणि या लोकांनीं परमेश्वरासमागमें इतर (परमेश्वरतुल्य) उपास्य स्थापित केले आहेत कीं (लोकांस) त्याच्या मार्गाहून बहकवावें. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं (बरें, दोन दिवस, जगांत) सुख चैन करा; मग तर तुह्मांस नरकाग्नीकडे जावयाचेंच आहे. ३०. (हे पैगंबरा!) माझे सेवक ज्यांनीं विश्वास धरिला आहे त्यांना सांग कीं त्यांनीं नमाज पढीत असावें; आणि (पुनरुत्थानाचा) असा एक दिवस येऊन ठेपेल कीं ज्यांत (कर्माचा) क्रय विक्रय होणार नाहीं व स्नेह(-मैत्रीहि चालणार) नाहीं त्यापूर्वींच, आम्हीं जें कांहीं त्यांना देऊन ठेविलें आहे त्यांतून त्यांनीं (परमार्थांत) गपचीप (गपचीप) व जगजाहीरपणें खर्च करीत राहावें. ३१. परमेश्वरच (असा परम समर्थ) होय कीं ज्यानें आकाश व पृथ्वी हीं निर्माण केलीं व आकाशांतून पाणी वर्षविलें; मग पाण्याच्यायोगें (वृक्षांस) फळें निपजविलीं कीं तीं तुह्मां लोकांचा आहार होय. आणि त्यानें गलबतें तुमच्या ताब्यांत करून दिलीं; अशासाठीं कीं तीं त्याच्या हुकमानें समुद्रांत

(१) या वाक्यांत कुरेशी नास्तिकांकडे इषारा आहे कीं परमेश्वरानें त्यांच्यांतूनच एक पैगंबर पाठवून त्यांजवर मोठेच उपकार केले होते. त्यांनीं या उपकाराचे ऐवजीं कृतघ्नता केली; आणि पैगंबर साहेबांना येथपर्यंत विरोध केला कीं निरुपाय होऊन त्यांना मक्काशहर सोडून जाणें भाग पडलें. अखेर मुसलमानांशीं त्यांच्या लढाया ठरल्या; त्यांत नास्तिक पराभूत झाले; कांहीं लढायांत मारले गेले, व कांहीं हद्दपार केले गेले. इहलोकीं तर ते याप्रमाणें विध्वस्त झाले आणि परलोकीं जहन्नम ह्मणजे नरकाग्नि त्यांचे नशीबीं आहेच.

(२) गलबतें, नद्या, सूर्य, चंद्र, रात्र आणि दिवस यांस मनुष्याच्या ताब्यांत करून देण्याचा अर्थ हा आहे कीं मनुष्य यांजपासून फायदे घेतो व

वाहत जावींत, आणि (तशाच) नद्याहि तुमच्या ताब्यांत करून दिल्या. ३२. आणि (अशाच तऱ्हेनें एका मानानें) सूर्य व चंद्र हेहि तुमच्या ताब्यांत करून दिले कीं देन्हींहि चक्कर खात राहतात; आणि (अशींच एका प्रकारें) रात्र व दिवस हींहि तुमच्या ताब्यांत करून दिलीं. ३३. आणि तुह्मीं जें जें कांहीं मागितलें त्या प्रत्येकांतून कांहीं (योग्य तें) तुम्हांस दिलें. आणि जर तुह्मीं परमेश्वराच्या देणग्या मोजूं पाहाल तर त्या तुह्मांला पुऱ्या पुऱ्या मोजतां येणार नाहींत. कांहीं संशय नाहीं कीं मनुष्य मोठाच अन्यायी (व) अनुपकारी होय. ३४. आणि (हे 'मक्के'च्या नास्तिकांनों! तो वेळ आठवण करा कीं) जेव्हां 'इब्राहीमा'नें (परमेश्वरापाशीं) प्रार्थना केली कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! या ('मक्का') शहरास (शांति व) अभयस्थान बनीव; आणि मला व माझ्या मुलांबाळांस या (कुमार्गा)पासून वांचीव कीं आह्मीं मूर्तींची उपासना करूं लागावी. ३५. हे माझ्या पालनकर्त्या! कांहीं संशय नाहीं कीं या मूर्तींनीं पुष्कळ लोकांस

या वस्तु आपल्या कल्याणासाठीं व आपल्या उपयोगासाठीं निर्माण झालेल्या आहेत असें समजून आपल्या हितासाठीं अनेक शोध व युक्त्या काढतो. नाहींतर खरें पाहतां, सर्व गोष्टी परमेश्वराच्याच अखत्यारांत होत. परंतु या वस्तूंवर अधिकार चालविण्याचे प्रकार वेगवेगळाले आहेत. गलबतांवर हा अधिकार होय कीं आह्मीं त्यांस जिकडे पाहिजे तिकडे हाकारितों अगर नांगर टाकतों, अथवा भरघोसानें अगर हळुहळु चालवितों. नद्यांवर हा अधिकार होय कीं त्यांचा रोख बदलून टाकतों व त्यांचें पात्र कापून पाणी एकीकडेस लावून देतों. सूर्य व चंद्र यांजवर हा अधिकार होय कीं त्यांच्या प्रकाशानें बहुत कामें काढून घेतों व त्यांच्या खुणेनें जंगलांत व समुद्रांत दिशा जाणतां येतात व भरती ओहटी माहीत होते; आणि महिन्यांचे व वर्षांचे हिशेब लावितों. याच्याचप्रमाणें रात्र व दिवस ह्यांनींहि बरींच कामें निघतात.

(१) मूर्तींनीं बहकवून सोडिलें ह्मणजे लोक मूर्तिपूजा करतात ह्मणून ते आपणच आपल्या चुकीनें बहकले व मूर्ति त्यांच्या बहकण्यास कारणीभूत झाल्या.

बहकवून सोडलें आहे. तर ज्यानें माझें अनुकरण केलें तो माझा होय; आणि ज्यानें माझा आज्ञाभंग केला, तर तूं अर्थात् क्षमाकर्ता (व) दयाळू आहेस. ३६. हे आमच्या पालनकर्त्या! मी तुझें सन्माननीय घर ('काबा') याच्यासमीप (या 'मक्के'च्या) रानांत (जेथें) शेतभात नाहीं (तेथें), आपली कांहीं संतति (आणून) वसविली आहे; अशासाठीं कीं, हे आमच्या पालनकर्त्या! या लोकांनीं नमाज कायम करावी. तर तूं असें कर कीं लोकांचीं मनें यांजकडे प्रेमानें वळतील; आणि (इतर देशांच्या) फळफळादींतून यांना खावयास दे कीं हे (तुझे) आभार मानतील. ३७. हे आमच्या पालनकर्त्या! जें कांहीं आम्हीं लपवितों व जें कांहीं आम्हीं प्रगट करितों तें (सर्व) तुला माहीत आहे. आणि परमेश्वरापासून कोणतीहि वस्तु गुप्त[3] राहतच नाहीं; पृथ्वींतहि (नाहीं) व आकाशांतहि

(१) हजरत इब्राहीमानें प्रथम आपल्या व आपल्या मुलांबाळांसाठीं प्रार्थना केली. नंतर आपणास अनुसरणाऱ्या जनतेलाही प्रार्थनेंत सामील केलें. आणि हें मानवी स्वभावास अगदींच अनुसरून होय; कारण घरांत दिवा तर देवळांत दिवा.

(२) हज्ज-यात्रेसाठीं जाणें हेंच लोकांच्या मनांचें मक्केकऱ्यांकडे प्रेमानें वळणें होय. कारण, लोक हज्ज करावयास जातात तेव्हां ते तेथील लोकांशीं फार उदारतेनें वागतात; आणि एरवींहि मक्केकरांना मुसलमानां-कडून फायदे पोहोंचतच राहतात.

(३) हजरत इब्राहीम पैगंबरांच्या दोन बायका होत्या; एकीचें नांव 'सारा' व दुसरीचें नांव 'हाजरा' होतें. या दोघी सवतींचें आपसांत बनत नव्हतें. म्हणून हजरत इब्राहीम हे 'हाजरा' हिला आपला पुत्र इस्माइल यांसह, आतां जेथें मक्काशहर वसत आहे त्या ठिकाणीं घेऊन आले. तर दिसण्यांत, हजरत इब्राहीम यांच्या सीरिया देशाहून येण्याचें कारण दोघी बायकांच्या बेबनाव हा होता. परंतु मोठा उद्देश हाहि होता कीं मक्केच्या डोंगराळ प्रदेशांत म्हणजे 'पारान' (पाहा उत्पत्ति अ. २१: २१) येथें एकाच अद्वितीय अशा परमेश्वराची उपासना कायम व्हावी. आणि

नाहीं. ३८. सर्व स्तुति परमेश्वरालाच होय कीं ज्यानें मला, वृद्धापकाळ असतांहि 'इस्माईल' व 'इस्हाक' (असे दोन दोन पुत्र) दिले. खरोखरच माझा पालनकर्ता प्रार्थना ऐकतो. ३९. हे माझ्या पालनकर्त्या! तूं मला अशी सुबुद्धि दे कीं मी नमाज पढत राहावें; आणि (केवळ मलाच नव्हे तर) माझ्या संततीलाहि. आणि हे आमच्या पालनकर्त्या! माझी प्रार्थना मान्य कर. ४०. हे आमच्या पालनकर्त्या! ज्या दिवशीं (कर्मांचा) हिशेब होऊं लागेल तेव्हां मला व माझ्या मातापितरांस व (सर्व) विश्वासणाऱ्यांस क्षमा कर. ४१. आणि (हे पैगंबरा!) असें समजूं नकोस कीं परमेश्वर, (या) जालिमां(म्हणजे 'मक्के'च्या नास्तिकां)च्या कर्मांकडून गैरसावध आहे! आणि (ही जी तत्काळ त्यांना शिक्षा मिळत नाहीं त्याचें कारण) केवळ (हें होय कीं) परमेश्वर यांना अशा एका दिवसापर्यंतचा अवसर देतो आहे कीं जेव्हां (भयामुळें लोकांचे) डोळे उघडेचे उघडे राहून जातील. ४२. (त्यांची परिस्थिति अशी होईल कीं) आपलीं डोकीं वर करून ते धांव मारीत चालले जात आहेत, (टक लावून आहेत कीं जिकडे पाहत आहेत तिकडून) त्यांची दृष्टि पुन्हां त्यांच्याकडे उलटून येत नाहीं आणि त्यांचीं मनें (अगदीं) उडालेलींशीं (होत चाललीं) आहेत. ४३. आणि (हे पैगंबरा!) लोकांस अशा एका दिवसा(च्या येऊन ठेपण्या)ची भय सूचना कर कीं जेव्हां त्यांस शिक्षा सादर होईल. तर जे लोक आज्ञाभंग करीत राहिले आहेत ते (काकुळतीस येऊन) म्हणूं लागतील कीं हे आमच्या पालनकर्त्या! तूं आम्हांस जवळच

वरील ३७ व्या वाक्यांत "हे आमच्या पालनकर्त्या! या लोकांनी नमाज कायम करावी" या स्पष्टीकरणानें आमच्या म्हणण्याचें दृढीकरण होत आहे. दुसरा अर्थ हा कीं मनुष्य जेव्हां कोणा एका विचारांत निमग्न असतो व विशिष्ट प्रकारें परमेश्वरापुढें विनवणी करतो, तेव्हां जसजसे विचार त्याला येत जातात तसेच तो प्रगट करीत जातो. आतां आतां हजरत इब्राहीम आपल्या मुलांबाळांसाठीं निर्वाहसाधनाची प्रार्थना करीत होते; इतक्यांत परमेश्वर गोचरागोचराचा ज्ञाता आहे हा विचार मनांत येतांच तोच विचार प्रगट करूं लागले.

थोड्याशा मुदतीपर्यंतचा आणखीहि अवकाश दे; म्हणजे आम्हीं (या खेपेस) तुझ्या बोलावण्यावर (सत्वर) उठून उभे राहूं आणि पैगंबरांच्या मागें मागें चालूं. (तेव्हां त्यांना उत्तर दिलें जाईल कीं) कां तुम्हीं (तेच लोक) आहां ना कीं जे (याच्या)पूर्वी शपथा वाहत होतां (व एकमेकांस सांगत होतां) कीं तुम्हांला कोणाहि तऱ्हेचा धोका नाहीं? ४४. आणि (कां तुम्हींच ते लोक आहां ना कीं) ज्या लोकांनीं (आमची अवज्ञा करून) आपणच आपणावर जुलूम केले होते, त्यांच्याच घरांत तुम्हींहि राहिलां; आणि तुम्हांस (हेंहि) जाहीर होऊन चुकलें होतें कीं आम्हीं त्यांच्याशीं कसें काय (वर्तन) केलें; आणि आम्हीं तुमच्या (समजाविण्या)साठीं (बरेच) दृष्टांतहि सांगितले होते. ४५. आणि ते लोकहि आपले छक्केपंजे लढवीत राहिले; आणि त्यांचे (सारे) छक्केपंजे परमेश्वराच्या नजरेंत होते. आणि जरी त्यांचे छक्केपंजे (इतके जबर) होते कीं त्यांनीं पर्वतहि जागेवरून सरकतील, तरी (पण ते साधले नाहींत.) ४६. तर (हे पैगंबरा!) अशी कल्पनाहि करूं नकोस कीं परमेश्वर, जो आपल्या पैगंबरांशीं वायदा करून चुकला आहे तो त्याच्या विरुद्ध करील! निःसंशय परमेश्वर परम समर्थ (व) बदला घेणारा होय. ४७. (परंतु हा बदला पुरा पुरा तर त्या दिवशीं घेतला जाईल कीं) जेव्हां (ही) पृथ्वी बदलून दुसऱ्या तऱ्हेची पृथ्वी केली जाईल आणि (अशाच प्रकारें) आकाशहि; आणि (सर्व) लोक एकाच (व) महा प्रबळ परमेश्वरासमोर (जाब देण्यासाठीं आपापल्या जागेवरून) निघून उभे राहतील. ४८. आणि (हे पैगंबरा!) तूं त्या दिवशीं गुन्हेगारांस पाहशील कीं ते साकळदंडानें जखडून गेलेले

(१) म्हणजे तुम्हांस कोणत्याहि संकटदशेचें भय नाहीं अथवा तुम्हांला मृत्यु न येतां तुम्हीं नित्य या जगांतच राहाल किंवा फिरून मेलेल्यांतून उठून तुम्हांस कर्मांचा जाब द्यावा लागणार नाहीं; व कोणताहि धोका राहणार नाहीं.

(२) म्हणजे आद आणि समूद कीं ज्यांच्या घरांत तुम्हीं जाऊन राहिलां होतां.

असतील. ४९. डांमराच्या तर त्यांच्या बंड्या असतील व त्यांच्या तोंडांला आग लागलेली असेल. ५०. (ही सारी सक्ती) यासाठीं (केली जाईल) कीं परमेश्वर दरेक मनुष्याला त्याच्या केल्या सवरल्याचा मोबदला देईल. निःसंशय परमेश्वर हिशेबहि चटकनच घेतो. ५१. हें (कुराण) लोकांसाठीं एक पूर्ण संदेश होय; आणि (याच्या प्रकट करण्याचा) हेतु हा होय कीं याच्या द्वारें लोकांस (ईश्वरी शिक्षेचें) भय दाखविलें जावें; आणि हें कीं (सर्व) लोकांनीं जाणून घ्यावें कीं परमेश्वरच एक उपास्य होय; आणि (तसेंच) हें कीं बुद्धिसंपन्न लोकांनीं (त्यापासून) बोध घ्यावा. ५२.

---

(१) कुराणांत मूळ अरबी शब्द 'कतेरान' आहे त्यांत जळजळ, तिखटपणा, अग्नि जवळ येतांच पेट घेणें, वासांत व रंगांत वाईट असे गुण असतात. आपल्या येथें जवळ जवळ असाच पदार्थ ह्मटला ह्मणजे डामर आहे. ह्मणून त्याचें आह्मीं डामर असें भाषांतर केलें आहे.

अध्याय १५ वा.

सूरतुल्-हिज्र.

हा अध्याय मक्का शहरीं प्रकट झाला. यांत ९९ महावाक्यें आहेत. 'अल्-हिज्र,' हा, हिजाज प्रांतांत मदिना व सीरिया यांचे मध्यवर्ती भागांत जेथें समूदचे लोक राहत होते तो भूप्रदेश होय. यांत तेथील लोकांचें विवेचन आहे ह्मणून हिज्रचें प्रकरण हें नांव पडलें.

परम दयाळु (आणि) कृपाळु परमेश्वराच्या नांवानें (मीं आरंभ करितों).

अलेफ-लाम-रा. (अ. ल. र.) हीं (दिव्य) पुस्तकाचीं ह्मणजे सुबोध अशा कुराणाचीं (कांहीं) महावाक्यें होत. १.

पवित्र कुराण

भाग चौदावा.

सूरतुल्-हिज्र (पुढें चालू).

(एक दिवस असा येईल कीं) नास्तिक फारच आस्थापूर्वक चिंतितील कीं (आपणहि) मुसलमान झालों असतों तर (बरें होतें)! २. तर (हे पैगंबरा!) यांना (यांच्याच स्थितीवर) राहूं दे; कीं ते खातील (पीतील) आणि (इहलोकींचा दोन दिवस) सुखोपभोग घेतील व (त्यांच्या अनाठायीं) आस्था त्यांना गाफिल करून टाकतील; मग अखेर (पुनरुत्थानांत) तर यांना माहीत होऊनच जाईल. ३. आणि आम्हीं (कधीं) कोणाहि वस्तीला विध्वस्त केलें नाहीं; परंतु तिच्या (विध्वंसा)-साठीं एक निश्चित काळ (पहिल्यानेंच) लिहिला जाऊन (चुकला) होता. ४. कोणतीहि जनता आपल्या काळाच्या पुढें जाऊं शकत नाहीं व मागेंहि राहूं शकत नाहीं. ५ आणि (हे पैगंबरा! 'मक्के'चे नास्तिक तुला ह्याप्रमाणें संबोधून) बोलतात कीं ज्या(च्या डोकींत हें वेड शिरलें आहे कीं त्या)ला (परमेश्वराकडून) कुराण प्रकट झालें आहे त्या हे मनुष्या! तूं तर वेडा आहेस. ६. जर तूं (आपल्या प्रतिज्ञेंत) खरा आहेस तर तूं देवदूतांस आह्मांसमोर कां आणून उभे करीत नाहींस? ७. पण आह्मीं देवदूतांस पाठवीत नसतों, परंतु सत्यनिर्णयासाठींच आणि (देवदूत पाठविले गेले ह्मणजे) मग त्यांना अवकाशहि दिला जाणार नाहीं. ८. निःसंशय आह्मींच

(१) भावार्थ हा कीं देवदूत अशा प्रसंगीं शिक्षाच घेऊन येतात. आणि शिक्षा आली म्हणजे मग अवकाश कसला?

कुराण प्रकटिलें आहे आणि निर्विवाद आह्मींच त्याचें संरक्षकहि आहों. ९. आणि (हे पैगंबरा!) आह्मीं तुझ्या पूर्वींहि प्राचीन लोकांच्या (बहुतेक) पंथांत (पैगंबर) पाठविले होते. १०. आणि (त्या लोकांचाहि हाच संप्रदाय होता कीं) जेव्हां जेव्हां त्यांच्यापाशीं कोणी पैगंबर म्हणून येई, तेव्हां ते त्याची हंशी उडवीत. ११. (तर ज्याप्रमाणें पूर्वींचे लोक आपल्या पैगंबरांशीं खोडसाळपणा करीत आले) अशाच तऱ्हेनें आम्हीं (या पापिष्ट-) नास्तिकांच्या मनांतहि (तसलाच खोडसाळपणा) शिरवून टाकतों. १२. तर हे कुराणावर विश्वास ठेवणार नाहींत; आणि ही रीत (कांहीं नवखी नव्हे,) प्राचीन लोकां-पासूनच होत आली आहे. १३. आणि जरी आह्मीं या लोकांवर आकाशाचें एक द्वारहि खुलें करून टाकूं व हे लोक दिवसाढवळया त्या द्वारांतून (आकाशांत) चढूनहि जातील; १४. तरीहि ते हेंच ह्मणतील कीं असोनसो, आमचे डोळेच निशाधुंद होऊन गेले आहेत. (अगर) हें नाहीं, तर आह्मां लोकांवर कोणीहि जादू केलेली आहे. १५. आणि आम्हींच आकाशांत राशी बनविल्या व प्रेक्षकां(च्या निरी-

---

(१) हें कुराणासंबंधाचें भविष्य होय; आणि तें कशा उत्तम प्रकारें प्रत्ययास येत चाललें आहे, कीं परमेश्वरानें मुसलमानांस तें तोंडपाठ करणें सोपें केलें आहे व त्यांना त्याची आवडहि दिली आहे. जगांत, कुराण तोंडपाठ म्हणणारे असे इतके बहुत लोक नेहमीं उपलब्ध असतात कीं जर परमेश्वर न करो! असें गृहित धरून चाललें कीं छापील व हस्तलिखित कुराणें भूतळांवरून अगदीं नष्टप्राय होऊन जातील; तरीहि कुराणाचें एक वाक्य कीं एक शब्द कीं एक अक्षरसुद्धां लोपणार नाहीं किंवा बदलतांहि येणार नाहीं. कुराणावांचून अन्य कोणा धर्मपुस्तकास ही महती प्राप्त झाली नाहीं. तर कुराण हें ईश्वरप्रणित आहे यास कां हें पुरतें प्रमाण नाहीं? आहे, आणि अवश्यच आहे.

(२) चंद्र सूर्यादि नक्षत्रांच्या मार्गक्रमणाचे गणितासाठीं खगोलवे-त्त्यांनीं असें गृहित धरिलें आहे कीं आकाशमंडळ सारख्या बारा भागांत विभक्त झालें आहे. प्रत्येक हिशाला राशी वा रास असें म्हणतात

क्षणा)साठीं त्याला (नक्षत्रांनीं) सुशोभित केलें. १६. आणि धोंड-मारानें पिटाळलेल्या अशा प्रत्येक सैतानापासून आम्हीं त्याचें संरक्षण केलें, (कीं तेथें सैतानांपैकीं कोणीच जाऊं शकत नाहीं.) १७. पण चोरी छपीनें जो कोणी (कांहीं) ऐकून पळेल, तर (नक्षत्रांचा) प्रत्यक्ष लालभडक अंगारा (त्याच्या खिद्डण्यासाठीं) त्याच्या पाठीस लागतो. १८. आणि आम्हीं पृथ्वीला विस्तीर्ण केलें (कीं तींत मनुष्य व इतर प्राणी वसावेत) आणि आम्हीं तींत (मेखाप्रमाणें भारी) अचल पर्वत रोंवून टाकिले

आणि प्रत्येक भागाच्या तारकापुंजास एकत्र जुळवून त्यांची एक आकृति ठरविली आहे व त्याच आकृतीचें नांव त्या राशीस दिलें जातें; उदाहरणार्थ सिंहरास, मीनरास, तुळारास, वगैरे. नक्षत्रें परमेश्वरानें बनविलेलीं असून तीं अशा तऱ्हेनें ग्रथित झालीं आहेत कीं जेणेंकरून लोकांस राशींची विभागणी करणें व त्यांस नांव देणें ह्यांची संधि साधली; म्हणूनच परमेश्वरानें राशी बनविणें हें आपल्याकडे लाविलें आहे.

(१) लालभडक अंगारा म्हणजे उल्कापात जो रात्रीच्यासमयीं दृष्टीस पडतो तो. सृष्टिव्यवस्थेची घटना अशी झाली आहे कीं देवदुतांस परमेश्वराकडून सृष्टि व्यवस्थेचे हुकूम मिळतात व दुतांत त्यांसंबंधानें चर्चा होऊं लागतात. पैगंबर साहेबांच्यापूर्वी सैतान वा असुर हे आकाशावर जाऊन दुतांचें संभाषण ऐकून येत होते; आणि जगांत जे लोक 'काहिन' म्हणजे भविष्य सांगणारे होते त्यांना उपयोगच हा असे. ते सैतानापासून ऐकून अगर आपल्यापरी नसत्या कल्पना रचून लोकांस बहकवून टाकीत होते. पैगंबर साहेबांच्या काळापासून सैतानांचें आकाशापर्यंत जाणें बंद झालें. तथापि ते केव्हां केव्हां वर जाऊन ऐकण्याचे प्रयत्न करतात; पण उल्कापात होऊन ते खालीं परतविले जातात. या गोष्टी आमच्या समज शक्तीचे बाहेर आहेत, तरी अद्भुत विश्व-च्छक्ति व पृथ्वीची आकर्षणशक्ति ह्यांचीं कारणें जशीं आह्मांस माहीत नाहीत त्याच कोटींतील ह्याहि गोष्टी असाव्यात. पण हे चमत्कार पाहून एकंदरीत या गोष्टीवर विश्वास ठेवण्यास हरकत नाहीं.

(२) आधुनिक शास्त्रीय शोधानें ही गोष्ट निश्चित ठरविली आहे कीं पृथ्वी गोलाकार आहे व ती चक्राप्रमाणें नित्य फिरत असून सूर्या-

(कीं पृथ्वी एका विशिष्ट आकारांतच रहावी.) आणि आम्हीं तींत
(योग्य त्या) अंदाजाची हरेक चीज उगविली. १९. आणि (या
व्यतिरिक्त) आम्हींच पृथ्वींत तुम्हां लोकांच्या उपजिविकेचीं साधनें
तयार केलीं, आणि (केवळ तुमचींच नव्हे तर) ज्यांना तुम्हीं भक्ष्य
देत नाहीं (किंबहुना आम्हींच देतों,) अशा(इतर प्राण्यांच्या उप-
जिविके)चींहि. २० आणि जितक्या म्हणून वस्तु होत, आम्हां-
पाशीं त्या सर्वांचीं (भंडारेंचीं) भंडारें (भरपूर पडलीं) आहेत.
आणि आम्हीं एका नियमित अंदाजानें (सृष्टीचे उपयोगासाठीं)
त्या पाठवित असतों. २१. आणि वायु जे पाण्यानें परिपुष्ट अशा
आभाळास उभारतात त्यांस आम्हींच पाठवितों; मग आम्हींच
आकाशांतून पाणी वर्षवितों व मग आम्हींच तें (पाणी) तुम्हां
लोकांस पाजतों; आणि तुम्हीं लोकांनीं तर तें संचय करून ठेविलें
नव्हतें. (कीं आम्हीं तेंच वर्षविलें असेल!) २२. आणि आम्हींच
(लोकांस) जगवितों व आम्हींच (त्यांना) मारतों; आणि (सर्वांच्या
मरणापश्चात) आम्हींच (समस्त मालमत्तेचे) वारस होऊं २३.
आणि तुमच्यांतून जे लोक पूर्वी होऊन गेले आहेत त्यांनाहि आम्हीं
जाणतों व जे (तुमच्या) मागून येणार आहेत त्यांनाहि आम्हीं
जाणतों. २४. आणि (हे पैगंबरा!) कांहीं संशय नाहीं कीं तुझा
पालनकर्ताच (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) या(सर्वां)स (आपल्या हुजुरांत)
गोळा करील. निःसंशय, तो बुद्धिमान् (व सर्व गोष्टींशीं) वाकब
होय. २५. आणि आम्हींच, काळ्या मातीचा घाणलेला गारा, जो

भोंवतीं प्रदक्षिणा करते. तें कांहींहि असो, पण ह्यानें पृथ्वी विस्तीर्ण आहे
यास कांहीं बाध येत नाहीं. पृथ्वी गोलाकार अगर चपटी अथवा स्थिर अगर
अस्थिर, कांहीं असो, त्याचा इस्लामधर्मशास्त्रांत कांहींच उल्लेख नाहीं. तथापि
ह्यांत ईश्वराचें परमसामर्थ्य मात्र स्पष्ट दिसून येतें. आतां राहिला हा विचार कीं
पृथ्वी गोल आहे व तिला दुहेरी गति आहे; आणि तिच्या उत्तर ध्रुवाकडील टोंक
कांहींसें वरती निघालेलें आहे; तर पृथ्वीला हा विशिष्ट आकार पर्वतांच्याच
ओझ्यानें प्राप्त झाला आहे. आणि दक्षिण ध्रुवाकडे जास्त ओझें पडलें म्हणून
ती बाजू कांहीं कललेली आहे हीहि ईश्वरी लीलाच होय.

(सुकून) खणखणां बोलूं लागतो त्यांतून 'आदम'ला निर्माण केलें. २६. आणि आम्हीं जिन्नां(च्या कुलपति)स (मनुष्याच्याहि)पूर्वी सूक्ष्म अग्नींतून निर्माण करून चुकलों होतों. २७. आणि (हे पैगंबरा! तो वेळ आठवण कर कीं) जेव्हां तुझ्या पालनकर्त्यानें दुतांस सांगितलें कीं मीं काळ्या मातीचा कुजलेला गारा जो (सुकून) खणखणां बोलूं लागतो त्यांतून एक मनुष्य निर्माण करणार आहें. २८. तर जेव्हां मी त्याला पूर्णपणें बनवून चुकेन व त्यांत आपला (स्वनिर्मित) आत्मा फुंकेन, तेव्हां तुम्हीं त्याच्यापुढें साष्टांग नमस्कार घालीत (भराभर पालथे) पडा. २९. सारांश, दरोबस्त साऱ्याचे साऱ्या दुतांनीं ('आदम'चे पुढें) साष्टांग नमस्कार घातला. ३०. परंतु 'इबलीस' यानें साष्टांग नमस्कार घालणारांबरोबर सामील होण्याचें नाकारिलें. ३१. (यावर परमेश्वरानें) म्हटलें कीं हे 'इबलीसा'! तुला काय (कारण) घडलें कीं तूं साष्टांग नमस्कार घालणारांत सामील होत नाहींस. ३२. तो बोलला, मी असा नव्हे कीं ज्या मनुष्यास तूं, काळ्या मातीचा कुजलेला गारा जो (सुकून) खणखणां बोलूं लागतो त्यांतून निर्माण केलेंस त्याला मी साष्टांग नमस्कार घालीन. ३३. (परमेश्वरानें) सांगितलें (कीं साष्टांग नमस्कार घालीत नाहींस) तर तूं या(स्वर्गा)तून निघ; कारण, तूं धोंडमार करून पिटाळला जाशील. ३४. आणि निर्णयाच्या दिवसापर्यंत तुजवर शाप(-वृष्टि) होईल. ३५. (सैतान) म्हणाला कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! (असो,) ज्या दिवशीं (मनुष्यें पुनरुत्थानांत पुन्हां) उठवून उभे केले जातील त्या दिवसापर्यंतचा तूं मला आवकाश दे. ३६. (परमेश्वरानें) म्हटलें कीं (बरें,) तूं अवकाश दिलेल्यापैकीं आहेस. ३७. (व तोही एका) नियमित काळाच्या (म्हणजे पुनरुत्थानाच्या) दिवसापर्यंतचाच. ३८. (सैतान) म्हणाला हे माझ्या पालनकर्त्या! तूं जशी (मानवाखातर) माझी वाट मारलीस, (तसेंच) मीहि पृथ्वींत त्यांना (संसाराचें) उत्तम चित्र दाखवून या सर्वांस बहकविन तरच सई. ३९. परंतु यांच्या-तून तुझे निस्सीम निवडक सेवक मात्र (माझ्या बहकविण्यांत

येणार नाहींत). ४०. (परमेश्वरानें) बजाविलें कीं हाच (निस्सीम भक्तिचा) एक सरळ मार्ग होय (कीं जो) थेट मजपर्यंत (येऊन पोहोंचतो). ४१. (जे) माझे सेवक (होत), त्यांच्यावर तर तुझा कोणाही तऱ्हेचा जोरा नाहीं; पण बहकलेल्यांपैकीं जो कोणी तुझ्या नादीं लागेल (तर लागो). ४२. आणि अर्थात अशा सर्व लोकांसाठीं (आमच्या येथून शेवटचें) अभिवचन नरकाचेंच होय. ४३. त्याचीं सात द्वारें असतील; प्रत्येक द्वारां(तून दाखल होण्या)साठीं नरकवासी लोकांच्या टोळया विभागलेल्या असतील. ४४. (राहिले, परमेश्वराला) भिऊन चालणारे (हे त्या दिवशीं स्वर्गाच्या) बागा व झरे यांच्यामध्यें असतील. ४५. (आणि बागांत शिरतांच आमचे दूत त्यांना: ह्मणतील कीं) शांति व समाधानानें तुह्मीं या(बागां)त प्रवेश करा. ४६. आणि (जगांत एकमेकांकडून) त्यांच्या मनांत कांहीं चुरस राहिली असेल तर तीहि आम्हीं काढून टाकूं; (आणि हे) एकमेकांच्या समोरासमोर (अशा प्रसन्न वदनानें) तक्तांवर (बसलेले) असतील (जणूं कीं) भाऊ भाऊच. ४७. यांना स्वर्गांत कोणाहि तऱ्हेचे कष्ट पोहोंचणार नाहींत व हे (कधीं) स्वर्गांतून काढलेहि जाणार नाहींत. ४८. (हे पैगंबरा!) माझ्या सेवकांस साफ कळवून दे कीं (एके बाजूनें) मी क्षमाकर्ता (व) दयाळू आहें; ४९. व (दुसऱ्या बाजूनें) माझी शिक्षाहि (फारच) दुःखकारक शिक्षा होय. ५०. आणि यांना 'इब्राहिमा'चे पाहुण्यांचा अहवाल ऐकीव; ५१. कीं जेव्हां ते 'इब्राहिमा'पाशीं आंत गेले, तेव्हां त्यांनीं (प्रथम) सलाम केला. 'इब्राहिमा'नें (सलामाचा जबाब देऊन) म्हटलें कीं आम्हांला तर तुम्हांपासून भीति वाटत आहे. ५२. ते बोलले, तूं (मुळींच) भीति राखूं नकोस, आम्हीं तुला एका शहाण्या सुरत्या पुत्रा(च्या जन्मण्या)ची सुवार्ता ऐकवितों. ५३. ('इब्राहिमा'नें) म्हटलें, कां तुम्हीं मला (पुत्राचे होण्याचें) शुभवर्तमान देतां? आणि एव्हां मला तर वृद्धावस्थेनें येऊन गांठिलें आहे; तर आतां कशाची सुवार्ता ऐकवितां? ५४. ते ह्मणूं लागले कीं आम्हीं तुला सत्यपूर्वक

सुवार्ता ऐकवितों; तर तूं निराश होऊं नकोस. ५५. ('इब्राहिमा'नें) ह्मटलें कीं बहकलेल्या लोकांशिवाय असा कोण आहे कीं जो आपल्या पालनकर्त्याचे दयेकडून निराश होईल? ५६. (मग 'इब्राहीम') ह्मणाला कीं हे (ईश्वरप्रेषित) दुतांनों! (बरें) मग (आतां) तुमचा काय निरोप आहे? ५७. त्यांनीं उत्तर दिलें कीं (शिक्षा ठोठावण्यासाठीं) एका पापी राष्ट्राकडे आम्हांला पाठविलें गेलें आहे. ५८. परंतु 'लूत'चें घराणें, कीं आम्हीं त्या सर्वांस अवश्य बचावून घेऊं. ५९. पण त्याची बायको कीं (जिच्या संबंधीं) आमचा पूर्व संकल्प झाला आहे कीं ती अवश्य (आपल्या लोकांत) मागें राहून जाईल. ६०. मग जेव्हां (ईश्वरप्रेषित) दूत 'लूत'चे कुटुंबापाशीं आले; ६१. तेव्हां ('लूत'नें) ह्मटलें कीं तुह्मीं कांहीं अनोळखीसे लोक (दिसून येत) आहां. ६२. ते म्हणूं लागले, (नाहीं,) किंबहुना ज्या(शिक्षे)संबंधानें (तुझे देशबांधव) शंका करीत होते (कीं ती येईल अगर न येईल); आम्हीं तीच (शिक्षा) घेऊन तुजकडे आलों आहों. ६३. आणि आम्हीं (परमेश्वराचा) निर्णायक हुकूम घेऊन तुजपाशीं आलों आहों; व आम्हीं (तुला) खरेंच सांगतों. ६४. तर कांहीं रात्र राहतांच, तूं आपल्या (कुटुंबाच्या) लोकांस घेऊन (या वस्तींतून) निघून जा व तूं या (सर्वां)च्या पाठीमागें राहा; आणि तुमच्यांतून कोणी (मागें) वळून पाहूं नये व जेथें (जावयाचा) तुम्हांस हुकूम केला गेला आहे (ह्मणजे 'सिरीया' देश) त्याकडेसच (नीट तोंड करून) चालले जा. ६५. आणि आह्मीं 'लूत'कडे या गोष्टीचा निर्णायक आदेश पाठवून दिला कीं (हे जे तुझे जातभाई होत) सकाळ होतां होतां, ह्यांच्या वंशाचा समुच्छेद केला जाईल. ६६. (इकडे तर या गोष्टी होत होत्या) आणि (तिकडे) शहरचे लोक (कुवासनेनें) हर्ष मानीत (मानीत 'लूत'चे जवळ) येऊन ठेपले. ६७. ('लूत'नें त्यांना) सांगितलें कीं हे माझे पाहुणे आहेत; तर (त्यांच्या संबंधानें) तुह्मीं मला फजित करूं नका. ६८. आणि परमे-

---

(१) म्हणजे मी परमेश्वराकडून निराश झालों नाहीं; किंबहुना आपल्या वयाकडे पाहून मला आश्चर्य वाटतें.

श्वराचें भय बाळगा व मला ओशाळा करूं नका. ६९. ते बोलले, कां, आम्हीं तुला अलमदुनियेच्या लोकांविषयीं मनाई करून ठेविली नव्हती (कीं त्यांना येऊं देऊं नकोस)? ७०. ('लूत') म्हणाला कीं जर (असेंच) तुम्हांस करावयाचें आहे तर ह्या माझ्या मुली (हजर) आहेत (यांशीं लग्न करून घ्या). ७१. (हे पैगंबरा!) तुझ्या जिवाची शपथ, कीं हे ('लूत'चे लोक कामांध होऊन) आपल्या धुंदीतच (पडून) झोलत होते. (ते 'लूत'चें ऐकणार कसें?) ७२. सारांश, सूर्योदय होतां होतां, त्यांना एका मोठ्या (भयंकर) गर्जनेनें येऊन गांठिलें. ७३. मग आम्हीं (या वस्तीस उलटून) तिच्या वरच्या भागाला तिचा खालचा भाग करून टाकला; आणि (वरून) त्यांच्या वरतीं खंकरांच्या दगडांचा वर्षाव केला. ७४. कांहीं शंका नाहीं कीं या(वृतांतां)त (गोष्टींचें) मर्म ताडतात अशा लोकांसाठीं (ईश्वर-सामर्थ्याच्या बऱ्याच) निशाण्या होत. ७५. आणि ती (खालवर झालेली वस्ति) नेहमींच्या (दळण वळणाच्या) मार्गावर अद्यापिहि आहे. ७६. निःसंशय या(वस्तीच्या स्थित्यंतरां)त विश्वासणाऱ्यां-साठीं (ईश्वरी सामर्थ्याची मोठीच) निशाणी होय. ७७. आणि ('लूत'चे लोकांप्रमाणेंच 'मदयन'जवळील) अरण्याचे रहिवासी (म्हणजे 'शोऐब'चे लोकहि फारच) शिरजोर होते. ७८. तर त्यांच्या पासूनहि आम्हीं (आज्ञोल्लंघनाचा) बदला घेतला. आणि ('लूत'चे लोकांच्या व यांच्या) उभयतां(च्याहि वस्त्या) खुल्या राजमार्गावर (अजून

---

(१) जगांत जेव्हां जेव्हां कोणा तऱ्हेचा बिघाड पसरला, तेव्हां तेव्हां परमेश्वरानें त्याच्या सुधारणेसाठीं कोणी ना कोणी तरी पैगंबर पाठविला. अरण्यवासी, ज्यांचा उल्लेख या वाक्यांत आहे, ते हजरत **शोऐब** पैगंबर यांचे अनुयायी होते. यांचें मूळ शहर **मदयन** होतें. **मदयन** जवळ एक मोठें अरण्य वा वन होतें; म्हणून ते लोक **मदयन**वालेहि म्हणवितात व अरण्यवासीहि म्हणवितात. त्यांच्यांत इतरांस ईश्वरतुल्य मानणें व मूर्तीपूजा या निंद्य गोष्टींशिवाय तराजूची दांडी मारणे व कमी तोलणें यांची फारशी चाल होती. याच बिघाडाच्या सुधारणेसाठीं हजरत **शोऐब** हे पाठविले गेले होते, पण त्यांनीं हजरत **शोऐब**चें एकदां ऐकिलें नाहीं व

उजाड होऊन पडल्या) आहेत. ७९. आणि (अशाच तऱ्हेनें) 'हिज्र'चे रहिवासी (ह्मणजे 'समूद्'चे लोक) यांनींहि पैगंबरांना पाखंडी ह्मटलें. ८०. आणि आम्हीं त्यांना आपल्या निशाण्या दिल्या तरी देखील, ते त्यांजपासून तोंड चुकवीतच राहिले. ८१. आणि ते (भक्कमपणा व) अभय या दृष्टीनें पर्वत कोरून काढून घरें बनवीत होते. ८२. तर त्यांनाहि सकाळ होतां होतां मोठ्या (भयंकर) गर्जनेनें येऊन गांठिलें; ८३. आणि ते (आपल्या बचावांच्या) ज्या खटपटी करीत होते त्या, त्यांच्या कांहींहि कामा आल्या नाहींत. ८४. आणि आम्हीं आकाश व पृथ्वी व जें कांहीं या उभयतांमध्यें आहे तें, हीं (सर्व, कोणा) सत्य संकल्पानेंच निर्मिलीं आहेत. आणि (पुनरुत्थानाची) घटका अवश्य येईलच येईल; तर (हे पैगंबरा! नास्तिकांच्या खोडसाळपणाची) संभावितपणेंच उपेक्षा कर. ८५. निःसंशय तुझा पालनकर्ताच (सर्वांचा) निर्माणकर्ता (व सर्वांच्या स्थितीशीं) वाकब होय. ८६. आणि (हे पैगंबरा!) आम्हीं तुला ('सूरतुल्–फातेहा'चीं) सात महावाक्यें, कीं जीं (नमाजींत) दोनदां वांचिलीं जातात तीं दिलीं व (तसेंच) महिमाशाली कुराणहि (दिलें. तर ही सर्वांत मोठी देणगी होय). ८७. या नास्तिकांतून अनेक प्रकारच्या लोकांस आम्हीं जे (हे जगाचे क्षणिक) उपभोग देऊन ठेविले आहेत, त्यांजवर तूं आपली

आपणच धरणीकंप व भयंकर गर्जनेनें विध्वस्त होऊन गेले. लूतच्या लोकांच्या वस्त्या सदोम, गमोरा वगैरे व मद्यनवाल्यांच्या वस्त्या ह्या सर्व जवळ जवळच होत्या; आणि अरब देशाहून सीरियाकडे जातांना ह्या सर्व खुल्या राजमार्गावर अजून उजाड पडलेल्या दिसून येतात.

(१) एका पैगंबरास न मानण्यानें सर्व पैगंबारांना पाखंडी ह्मटल्यासारखें अवश्यच ठरतें. कारण, सर्वांचा अस्सल धर्म एकच असून एकाच परमेश्वरानें तो लोकांस पोहोंचविण्यासाठीं त्यांस पाठविलें होतें; आणि आपल्या सेवकांच्या स्थितिगतीकडे दृष्टि देऊन धर्मशास्त्रांत फेरबदल होत राहिला आहे, ह्मणून त्यास खोटें ह्मणणें हें नास्तिकपणाचें द्योतक होय.

नजर दौडूं देऊं नकोस; आणि (धर्माकडून त्यांची निष्काळजी पाहून) त्यांच्या(स्थिती)बद्दल खेद²हि करूं नकोस. आणि मुसलमानांशीं, (ते कसेहि गरीब असले तरी नेहमीं) नम्रतेनें³ वागत जा. ८८. आणि (या लोकांस) सांगून दे कीं मी तर स्पष्टपणें (तुम्हां सर्वांस ईश्वरी शिक्षेचें) भय सांगणारा आहें. ८९. (हे पैगंबरा! तुला न मानणाऱ्यांवर,) जशी आह्मीं विभागणाऱ्या (यहुद्यां)वर (शिक्षा)उतरली होती तशीच (शिक्षा उतरूं); ९०. कीं त्यांनीं (विभागून आपल्या-) कुराणा (म्हणजे त्या पुस्तका)चे तुकडे तुकडे⁴ करून टाकिले (म्हणजे त्यांनीं कित्येक हुकूम मानिले व कित्येक मानिले नाहींत). ९१. पण (हे पैगंबरा!)

---

(१) ह्मणजे त्यांच्या जगिक वैभवाचा व खुशालीचा हेवा करूं नका. तुह्मांला जें कुराण दिलें गेलें आहे हीं सर्वांत मोठी देणगी होय.

(२) यांत संशय नाहीं कीं नास्तिकपणा स्वतःच एक मोठी आपत्ति होय. परंतु नास्तिक लोक तिला आपत्तिच समजत नाहींत व ह्मणूनच ते त्याविषयीं जपण्याचे प्रयत्नहि करीत नाहींत. आणि त्या नास्तिकांला समजावूं पाहाल तर ते उलटें त्याचें वाईट मानतात; तर अशा मनुष्याच्या स्थितींबद्दल खेद करणें ह्मणजे आंधळ्यापुढें रडणें व आपले डोळे गमाविणें यासारखें आहे.

(३) याचा शब्दशः अर्थ असा आहे कीं मुसलमानांसाठीं आपली बाजू झुकती कर; असा अरब लोकांचा बोलण्याचा प्रघात आहे. याचा भावार्थ नम्रता, स्वागत, मनधरणी वगैरे होतो. भाषांतरांत आह्मीं नम्रतेनें वागणें असा अर्थ घेतला आहे.

(४) मक्केचे नास्तिक कुराणाला भिन्न भिन्न नांवें ठेवीत; कोणी जादू ह्मणे, कोणी दिव्य तर्कांच्या भराऱ्या; तर कोणी, प्राचीन कथा व कोणी काव्य रचना. ह्याप्रमाणें विभागून त्यांनीं त्याचे तुकडे तुकडे करून टाकले होते. या शिवाय 'सुरतुल–बकरा:' त्याच्या वाट्यांत, 'अंकबूत' म्हणजे कोष्टी याच्या हिश्यांत, माईद: म्हणजे मिष्टान्नाचें ताट

तुझ्याच पालनकर्त्याची (म्हणजे आम्हांला आपली) शपथ आहे कीं आम्हीं या सर्वांपासून, त्यांनीं जें जें कांहीं केलें सवरलें असेल त्याचा अवश्य जाब विचारूंच विचारूं. (९२–९३). तर मग तुला जो हुकूम दिला गेला आहे तो पूर्णपणें फोडून सांग; आणि मूर्तीपूजकांची बिलकुल पर्वा करूं नकोस. ९४. हे लोक जे (तुला) हंसतात त्यां(च्या शासना)स तुझ्यातर्फें आम्हीं पुरे आहों. ९५. (आणि) जे लोक परमेश्वरासमागमें इतर उपास्य स्थापित करतात (त्यांनाही आम्हीं पुरे आहों). तर पुढें जातां, त्यांना (हें) माहीत होऊन जाईल. ९६. आणि आम्हांस खचित ठाऊक आहे कीं (हे नास्तिक) जसजशा गोष्टी बोलतात त्यांजमुळें तुझें हृदय संकोचित होतें. ९७. तर तूं आपल्या पालनकर्त्याच्या स्तुति बरोबर (त्याचें) पवित्र्य वर्णन कर व (त्याच्यापुढें) साष्टांग नमस्कार घालणाऱ्यांपैकीं हो. ९८. आणि तूं आपल्या पालनकर्त्याच्या भक्तींत लागून अस; येथपर्यंत कीं तुला निश्चयात्मक हुकूम (म्हणजे मृत्यु) येऊन ठेपेल. ९९.

त्याच्या वाटयांत वगैरे असें विनोदानें तुकडे तुकडे करून भाग पाडीत असत. अशीच स्थिति यहुदी आणि ख्रिस्ती लोकांची होती व अजूनही आहे कीं ते आपल्या पवित्र शास्त्राचे कित्येक भाग मान्य करतात व कित्येक नाकारितात.

(१) या वाक्यांत परमेश्वरानें एक भविष्य सांगितलें आहे. तें असें कीं कुरेशी जातीचीं पांच बडीं बडीं मनुष्यें नेहमीं पैगंबर साहेबांचा छल व उपहास करीत असत. शेवटीं पवित्र आत्मा जिब्रिल यांनीं ईश्वराज्ञेनें पैगंबराची कड उचलून घेऊन त्यांच्याकडे कांहीं खुणा केल्या; तों थोड्याच काळांत ते सर्व एका मागून एक असे अद्भुत रीतीनें आपल्या शिक्षेस पोहोंचले; व हें भविष्य पूर्ण झालें.

(२) कुराणांत निश्चय वा निश्चयात्मक हुकूम अशा अर्थाचा शब्द आहे; पण पैगंबर साहेबांच्या वचनसंग्रहां(म्हणजे हदीस)मध्यें त्याचा अर्थ मृत्यु असा आहे. अरबांच्या भाषासरणींत मृत्युला निश्चय म्हणतात; कारण मृत्यु येणें याहून निश्चित दुसरें कांहींच नाहीं; त्याची सर्वांस खात्री असावयाचीच.

अध्याय १६ वा.

सूरतु-न्नह्ल्.

हा अध्याय मक्का शहरीं प्रकट झाला. यांत १२८ महावाक्यें आहेत. या अध्यायाच्या मध्यभागी मधमाशीसंबंधानें परमेश्वरानें जें कांहीं उल्लेखिलें आहे त्यांत असें ध्वनित केलें आहे कीं परमेश्वर मधमाशी सारख्या अगदीं लहानसहान प्राण्यांनाहि स्वयंस्फूर्ति देतो व त्यायोगें त्यांजपासून मोठें चमत्कारिक काम घेतो. तर पैगंबरांपासून जगत्पालक परमेश्वरानें मनुष्याला सन्मार्ग दाखविण्याचें काम घेतलें व त्यांस पैगंबरीचें पद दिलें यांत कांहींच आश्चर्य नाहीं. या ईश्वरदत्त देणग्यांचा भिस्त फारकरून मनुष्याच्या अंगच्या योग्यतेवर असते. यांत लहान, थोर, गरीब व मातब्बर, वगैरे गोष्टींशी कांहींच कर्तव्य नसतें. म्हणून सूरत्-नहल् म्हणजे मधमाशीचें प्रकरण हें नांव आलें.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचें नांवानें (मी आरंभ करितों).

(हे 'मक्के'च्या नास्तिकांनों!) परमेश्वराचा हुकूम (म्हणजे पुनरुत्थानाचा दिवस) आलाच (आला); तर (विनाकारण) त्याच्या-संबंधानें घाई माचवूं नका. (हे पैगंबरा!) हे लोक ज्यांस (परमेश्वराचे) सरकतदार मानतात त्यांजपासून परमेश्वर पवित्र व थोर होय. १. तोच आपल्या आज्ञेनें दुतांस आदेश देऊन, आपल्या सेवकांपैकीं ज्याच्याकडे इच्छितो त्याच्याकडे पाठ-

वितो; कीं (लोकांस) दरदरावून सांगा कीं माझ्याशिवाय अन्य कोणी उपास्य नाहीं; ह्मणून तुह्मीं मला भीत रहा. २. त्यानेंच (कोणा मोठ्या) सत्य संकल्पानें आकाश व पृथ्वी हीं निर्मिलीं. तर हे लोक ज्यांस (परमेश्वराचे) सरकतदार मानतात त्यांहूनहि तो (फारच) थोर होय. ३. त्यानेंच माणसाला एका वीर्यबिंदूतून उत्पन्न केलें; असें असतांहि (पुनरुत्थानाविषयीं) तो एकदम धडधडीत वाद घालूं लागला. ४. आणि त्यानेंच चतुष्पाद जनावरेंहि पैदा केलीं; त्यां(चीं कातडीं व लोंकर यां)त तुम्हां लोकांच्या (थंडी वाऱ्याच्या) निवारणाचीं साधनें होत आणि (इतरहि अनेक तऱ्हेचे) फायदे होत; व त्यांतून (कित्येकांस) तुह्मीं खातांहि. ५. आणि जेव्हां संध्याकाळीं तुह्मीं (त्यांस चारून) घरीं परत आणितां व जेव्हां सकाळीं (रानांत) चारणीस घेऊन जातां, तेव्हां त्यांत तुम्हांसाठीं एक भूषणहि होय. ६. आणि ज्या शहरापर्यंत तुम्हीं स्वतःजिवाला झीज सोसल्यावांचून पोहोंचूं शकत नाहींत त्या(शहरा) पर्यंत हीं(जनावरें) तुमचीं ओझींहि वाहून नेतात. कांहीं संशय नाहीं कीं तुमचा पालनकर्ता (तुम्हांवर) फारच करुणाशील (व)दयाळू होय. ७. आणि (त्यानेंच) घोडे व खेचरें व गाढवें हीं (पैदा केलीं) कीं तुह्मीं त्यांजपासून स्वारीचें काम घ्यावें; व (स्वारी शिवाय हीं सर्व) भूषण-(प्रदहि होत). आणि तोच तुह्मीं जाणत नाहींत अशा (आणखी अनेक चिजा) पैदा करितो. ८. आणि (धर्माचे मार्ग दोन प्रकारचे होत; एक नियत) सरळ मार्ग (जो थेट) परमेश्वरापावेतों (पोहों-

(१) हें वाक्य खलफचा मुलगा उबय याच्या संबंधानें प्रकट झालें आहे. यानें एकदां पैगंबर साहेबांपुढें एक कुजलेलें हाडूक आणून म्हटलें कीं याला कोण फिरून जिवंत करील कीं जेणेंकरून पुनरुत्थान होईल. यावर परमेश्वरानें बजाविलें कीं तूं आपल्या मूळ उत्पत्तीकडे पहा कीं एका अपवित्र व गलिच्छ अशा वीर्य बिंदूतून तुझें उत्पादन झालें आहे. तर लहान्या तोंडीं मोठा घांस घेऊन पुनरुत्थान व परमेश्वरी सामर्थ्य यांच्या विषयीं वाद घालतोस काय? ज्यानें तुला अशा क्षुल्लक बिंदूतून बनविलें तो पुनरुत्थानांत तुला फिरून जिवंत करून उठवूं शकणार नाहीं?

चतो) आहे; आणि इतर कित्येक वेडे वांकडे. आणि जर परमेश्वर इच्छिता तर तो तुह्मां सर्वांस सरळच मार्ग दाखवून देता. ९. तोच असा (परम समर्थ) होय कीं ज्यानें आकाशांतून पाणी वर्षविलें; कीं ज्यांतून कांहीं तुमच्या पिण्याचें होय आणि (कांहीं असें होय कीं) ज्यायोगें वृक्ष (पालनपोषण पावत) आहेत; कीं ते तुह्मीं (आपल्या गुरांढोरांना) चारतां. १०. त्याच पाण्यानें परमेश्वर तुह्मांसाठीं शेत व जीत–वृक्ष (Olive tree) व खजुरी व द्राक्षें आणि हरेक तऱ्हेचीं फळें निपजवितो. निःसंशय जे लोक विचारानें काम घेतात त्यांच्यासाठीं ह्यांत (ईश्वरी सामर्थ्याची) एक (मोठीच) निशाणी होय. ११. आणि त्यानेंच रात्र व दिवस आणि सूर्य व चंद्र यांस (एका दृष्टीनें) तुमच्या ताब्यांत करून ठेविलें आहे; आणि (अशाच तऱ्हेनें) नक्षत्रेंहि[१] त्याच्याच आज्ञेनें (तुमच्या) आज्ञाधीन आहेत. जे लोक अक्कल राखतात त्यांच्यासाठीं ह्यांत (ईश्वरी सामर्थ्याच्या बऱ्याच) निशाण्या होत. १२. आणि (बहुतशा) चिजा, ज्या तुमच्या(उपयोगा)साठीं भूतळावर त्यानें निर्माण करून ठेविल्या आहेत; व त्यांचे निरनिराळे रंग होत; यांतही जे लोक मननपूर्वक विचार करितात त्यांच्यासाठीं (ईश्वरी सामर्थ्याची मोठीच) निशाणी (उपलब्ध) होय. १३. आणि तोच असा (परम समर्थ) होय कीं ज्यानें (एका दृष्टीनें) समुद्रांस[२] तुमच्या अंकित करून दिलें आहे; कीं त्यांतून तुह्मीं (मासे काढून त्यांचें ताजें) ताजें मांस खावें;

---

(१) रात्र, दिवस, चंद्र, सूर्य व नक्षत्रें या सर्वांस मनुष्याच्या आज्ञांकित याकरितां ह्मटलें कीं त्यांच्याद्वारें माणसांचीं मोठमोठीं कामें निवतात. तर या दृष्टीनें पाहतां हीं सर्व माणसाच्या ताब्यांत होत.

(२) समुद्र एका दृष्टीनें यासाठीं माणसाच्या अंकित आहे कीं लोक त्यांत गलबतें व जहाजें हांकारितात, मासे मारतात व त्यांतून मोत्यें, प्रवाळ, वगैरे रत्नें काढतात. शिवाय आपल्या सोई व उपयोगा करितां समुद्राचें पाणी कापून त्याचा रोंख त्यांना फिरवितांहि येतो.

व (तसेंच) त्यांतून (अलंकारिक वस्तु म्हणजे) जडजवाहीर जें तुम्हीं लोक परिधान करीत असतां तेंहि तुम्हीं काढावें. आणि (हे वाचक-श्रोत्या!) तूं गलबतांस पाहत आहेस कीं तीं (पाण्याला) फाडत फाडत समुद्रांत वाहत चाललीं जात आहेत; आणि (समुद्राला यासाठींहि तुमच्या अंकित केलें आहे) कीं तुम्हीं लोकांनीं परमेश्वराचें औदार्य (म्हणजे व्यापारविषयक लाभ) याचा शोध करावा; आणि (शेवटीं या सर्व लाभांकडे दृष्टि देऊन परमेश्वराचे) आभार मानावेत. १४. आणि (त्यानेंच भारी) अचल पर्वत पृथ्वींत रोंविले, कीं पृथ्वी तुह्मांस घेऊन (आणखी कोणीकडे) झुकूं नये; आणि (त्यानेंच) नद्या व मार्ग हीं (काढिलीं) कीं कदाचित् तुम्हीं (आपल्या) उद्दिष्ट मार्गी लागाल. १५. आणि (मुशाफिरांसाठीं आणखीहि अनेक) निशाण्या (नेमून दिल्या आहेत कीं त्यांच्या योगें त्यांना मार्ग आक्रमितां यावा;) आणि लोक नक्षत्रांच्या योगेंहि मार्गास लागतात. १६. तर कां जो (परमेश्वर इतकी सृष्टि) निर्माण करतो तो, ज्या (मूर्ती कांहींच) निर्माण करूं शकत नाहींत त्यांच्या सारखाच होऊन गेला? मग कां तुह्मीं (इतकी गोष्टहि) समजत नाहीं? १७. आणि जर तुह्मीं परमेश्वराच्या देणग्या मोजूं पाहाल, तर (त्या इतक्या विपुल होत कीं तुह्मा लोकांना) त्या पुऱ्या पुऱ्या मोजतां येणार नाहींत. निःसंशय परमेश्वर क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय; (कीं तो तुमच्या कृतघ्नतेवरहि शासन करीत नाहीं व आपल्या देणग्या तकूब करीत नाहीं.) १८. आणि जें कांहीं तुह्मीं लपवितां व जें कांहीं जाहीर करतां तें (सर्व कांहीं) परमेश्वर जाणतो. १९. आणि परमेश्वराशिवाय ज्या (मूर्तीं)स (हे लोक कर्त्या हर्त्या समजून) बोलाविनात, (त्यांची परिस्थिति ही होय कीं) त्या कोणचीच वस्तु निर्माण करूं शकत नाहींत; किंबहुना त्या खुद्द निर्मिल्या जातात. २०. (त्या) मेलेल्या होत, कीं ज्यांत जीव नाहीं. आणि त्यांना इतकेंहि कळत नाहीं कीं केव्हां (पुनरुत्थान होईल व मेलेले) उठवून उभे केले

(१) म्हणजे लोक मूर्तीस आपल्या हातांनीं घडून तयार करतात; त्या आपल्या आपणच होत नाहींत.

जातील? (मग पुनरुत्थानांत ह्या काय उपयोगी पडणार?) २१. (लोकांनो!) तुमचा उपास्य (देव) एकच परमेश्वर होय. तर जे लोक शेवट(च्या दिवसा)चा विश्वास राखीत नाहींत, त्यांचीं मनेंच (कांहीं या प्रकारचीं होत कीं कसलीही वाजवी गोष्ट असो ते) नाकारणीच करीत जातात; आणि ते (फारच) गर्विष्ट होत. २२. तथापि यांत शंकाच नाहीं कीं हे लोक जें कांहीं लपवून करतात व जें जाहीर करतात तें (सर्व कांहीं) परमेश्वर जाणतो. अर्थात् अहंकार करणारे त्याला (बिलकुलच) आवडत नाहींत. २३. आणि जेव्हां या(नास्तिकां)स (कुराणासंबंधानें) पुसलें जातें कीं तुमच्या पालनकर्त्यानें काय हो सादर केलें आहे? तेव्हां ते जबाब देतात कीं (अहो! त्या) प्राचीन लोकांच्या कथा होत. २४. (यांच्या या बोलण्याचा आवश्यक परिणाम हा होय) कीं पुनरुत्थानाचे दिवशीं आपलीं (पापांचीं) संपूर्ण ओझीं, आणि ज्या लोकांना ते बिन समजल्या उमजल्या बहकवितात त्यां(च्या पापां)चीं ओझीं (हीं अवघीं) त्यांनाच उचलावीं लागतील. पाहा! तर (कसें) वाईट ओझें हे लोक आपल्यावर लादलेच चालले जातात. २५. यांच्यापूर्वी जे लोक होऊन गेले त्यांनींहि (परमेश्वराविरुद्ध) छक्केपंजे लढविले होते, म्हणून परमेश्वरानें त्यांच्या (मनसुब्याच्या) इमारतींचा मूळ पायापासूनच खबर घेतली; तर त्या (मनसुब्याच्या इमारती)चें छत (धाडदिशीं) त्यांच्याचवरती त्यांच्यावरून येऊन कोसळलें. (आणि सारे मनसुबे फसले). आणि जेथून त्यांना भास सुद्धां नव्हता तेथून शिक्षा त्यांच्या पुढें आली. २६. नंतर (यावरच पुरें झालें नाहीं, तर) पुनरुत्थानाच्या दिवशीं परमेश्वर त्यांना (आणखीहि) फाजित करील व (त्यांना) विचारील कीं (तुम्हीं जे) माझे सरकतदार (स्थापून ठेविले होते व) ज्यांच्यासंबंधानें तुम्हीं (विश्वासूंशीं) भांडाभांड करीत होतां ते (आतां) कोठें आहेत? (त्यावेळीं त्यांच्यानें तर कांहीं उत्तर देववणार नाहीं; पण) ज्या लोकांस (जगांत सत्याचें) ज्ञान दिलें गेलें होतें, ते बोलूं लागतील कीं आज रोजीं फटफजिती व खराबी (ही सारी आपत्ति) नास्तिकांवरच होय; २७.

कीं (जगांतहि) हे लोक (परमेश्वराचे सरकतदार स्थापून) आपणच आपल्यावर अनर्थ करून घेत होते अशा परिस्थितींतच दुतांनीं त्यांचे प्राण हरण केले होते. तर ते (ज्यांच्याशीं जगांत भांडण करीत होते अंतकालीं त्यांच्याशीं) सलोख्याचें बोलणें चालवितील; (आणि निमित्तास ह्मणतील) कीं आह्मीं तर (आमच्या मतें) कोणाही तऱ्हेचें वाईटपण करीत नव्हतों. (यावर दूत ह्मणतील,) हो होय, (तुह्मीं वाईट केलेंत व) जें कांहीं तुह्मीं करीत होतां, परमेश्वर त्याशीं खूप वाकब होय. २८. ह्मणून 'जहन्नम'च्या दारवाज्यांतून (नरकाग्नींत) जाऊन दाखल व्हा (व) त्यांतच सर्व काल रहा. सारांश, अहंकार करणारांचेंहि (किती तरी) वाईट ठिकाण होय! २९. आणि जे लोक (परमेश्वराला) भिऊन वागतात त्यांच्याशीं (कुराणासंबंधानें) पुसलें जातें कीं तुमच्या पालनकर्त्यानें काय हो सादर केलें आहे? तर ते उत्तर देतात कीं (उत्तमांत) उत्तम. ज्या लोकांनीं सुकृत्यें केलीं त्यांचें ह्या जगांतहि कल्याण होय; आणि अर्थात (त्यांचें) पारलौकिक निवासस्थान (तर याहूनहि) उत्तम होय. आणि (परमेश्वराला) भिऊन चालणाऱ्यांचें (परलोकींचें) घर (कितीतरी) उत्कृष्ट होय! ३०. ह्मणजे (त्यांच्या) नेहमींच्या राहण्या(साठीं स्वर्गा)च्या बागा होत कीं त्यांत ते जाऊन दाखल होतील; त्या(बागांच्या)खालून पाण्याचे पाट वाहत असतील; त्यांत त्यांना जो (पदार्थ) हवासा वाटेल तो त्यांना (उपलब्ध) होईल. परमेश्वर (आपणाला) भिऊन चालणाऱ्यांस अशाच तऱ्हेनें मोबदला देतो. ३१. आणि ह्यांचे प्राण दूत अशा स्थितींत हरण करतात कीं ते (नास्तिक्याच्या अमंगलपणापासून) शुद्ध (व चोखे) असतात; (आणि जेव्हां) दूत (प्राण हरण करण्यासाठीं येतात तेव्हां अत्यादरानें ते त्यांना) तुह्मांस सलाम-शांति-अस्तो, असें ह्मणतात (व सांगतात) कीं जशीं (चांगलीं) कृत्यें तुह्मीं (जगांत) करीत राहिलां आहां, त्यांच्या ऐवजीं तुह्मीं स्वर्गांत जाऊन दाखल व्हा. ३२. (हे पैगंबरा!) का (हे नास्तिक) याच गोष्टीची वाट पाहत आहेत कीं दूत (त्यांचे प्राण हरण करण्यासाठीं) त्यांच्या जवळ

येऊन ठेपावेत अगर तुझ्या पालनकर्त्यांचा (शिक्षेचा) हुकूम येऊन सादर व्हावा? जे लोक ह्यांच्यापूर्वीं होऊन गेले आहेत त्यांनींहि असेंच केलें. आणि परमेश्वरानें त्यांच्यावर (किंचितहि) जुल्म केला नाहीं; किंबहुना ते (नास्तिकपणा पत्करून) आपणच आपणावर जुल्म करीत राहिले. ३३. परीणाम हा झाला कीं (जशीं वाईट कर्मे ते करीत होते तशींच) त्यांच्या कर्मांचीं वाईट फळें त्यांना मिळालीं; आणि ते ज्या (शिक्षे)ची टेर उडवीत, ती त्यांच्यावर येऊन पडलीच (पडली). ३४. आणि जे लोक (परमेश्वराचे) पातीदार स्थापीत करतात ते ह्मणतात कीं जर परमेश्वर इच्छिता, तर आम्हीं त्याच्याशिवाय अन्य कोणा वस्तुची पूजा न करितों व न आमचे वाडवडीलच (करते). आणि आह्मीं त्यांच्या(हुकमा) शिवाय (आपल्याकडून) कोणा वस्तूस निषिद्ध न ठरवितों. जे लोक यांच्यापूर्वीं होऊन गेले आहेत त्यांनींहि असेच (बहाणे) केले. तर पैगंबरांवर (ईश्वरी हुकूम) स्पष्टपणें पोंचते करणें या शिवाय आणखी कांहींच (जिम्मा) नाहीं. ३५. आणि आह्मीं प्रत्येक जनतेंत (कोणी ना कोणी) पैगंबर (या गोष्टीच्या समजाविण्यासाठीं) पाठवीत राहिलों आहों, कीं (लोकांनों!) परमेश्वराची उपासना करा आणि आज्ञाभंजक (सैतानाच्या बहकविण्या)विषयीं जपत राहा. तर त्यांच्यांतून कित्येकांस तर परमेश्वरानें सन्मार्गीं लाविलें व त्यांच्यांतून कित्येक बहकण्यास पात्र ठरले. ह्मणून (लोकांनों!) पृथ्वीवर हिंडा, फिरा आणि पहा कीं (पैगंबरांना) पाखंडी ह्मणाऱ्यांचा कसा (वाईट) परिणाम झाला! ३६. (हे पैगंबरा!) जर तुला या लोकांच्या सन्मार्गावर येऊन जाण्याचा अभिलाष असेल तर (हा विचार तूं सोडून दे; कारण कीं) परमेश्वर ज्याला कुमार्गीं लावूं इच्छितो त्याला तो सन्मार्गाची बुद्धि देत नसतो. आणि अशा लोकांच्या मदतीसहि कोणी उठून उभा राहत नसतो; (कीं तो त्यांना शिक्षेंतून वांचवून घेईल.) ३७ आणि हे नास्तिक लोक परमेश्वराच्या पराकाष्टेच्या शपथा वाहतात कीं जो मरून जातो त्याला परमेश्वर (पुन्हां) उठवून उभा करणार नाहीं. (हे

पैगंबरा! यांना सांग कीं) होय! अवश्यच, (उठवून उभा करील; हें त्याचें) सत्य वचन होय (व त्याचें पुरें करणें) त्याच्यासाठीं (अनिवार्य होय). परंतु बहुतेक लोक (विश्वासपूर्वक हें) जाणित नाहींत. ३८. (मेलेल्यांचें जिवंत उठविणें) यासाठीं (आवश्यक होय) कीं ज्या गोष्टींत हे लोक (जगांत) मतभेद करीत राहिले आहेत (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) परमेश्वर (खरी हकीकत) त्यांना जाहीर करून टाकील आणि हें कीं नास्तिकहि जाणून घेतील कीं ते आपणच लबाड होते. ३९. जेव्हां आह्मीं कोणा वस्तुचा इरादा करतों, तेव्हां आमचें म्हणणें तिच्या संबंधानें फक्त एवढेंच असतें कीं आह्मीं तिला फर्मावितों कीं हो, आणि ती होऊन जाते. (तर आम्हांस मेलेल्यांचें जिवंत करणें काय मुष्किलीचें आहे?) ४०. आणि ज्या(मुसलमानां)वर (नास्तिकांकडून) अनर्थ गुदरण्यांत आले व त्या उपरांतहि त्यांना परमेश्वराप्रीत्यर्थ स्वदेश-त्याग करणें भाग पडलें; त्यांना आम्हीं जरूर जरूर इहलोकींच चांगल्या ठिकाणीं बसवूं. आणि परलोकींचें प्रतिफल (जें त्यांना प्राप्त होणार आहे तें याहूनहि) अति मोठें होय; (हें) जर त्यांना माहीत झालें असतें तर (बरें होतें!) ४१. जे लोक (परमेश्वराचे मार्गांत मुकाट्यानें दुःख) सहन करतात व आपल्या पालनकर्त्यावर भरंवसा राखतात, ते (परलोकींच्या प्रतिफलाचा सविस्तर अहवाल जाणते, तर मनांत संकोचित झाले नसते). ४२. आणि (हे पैगंबरा!) आम्हीं तुझ्यापूर्वींहि हेच (तुझ्याच सारखे) पुरुष (पैगंबर करून) पाठविले होते कीं त्यांना आम्हीं आदेश प्रकट करीत होतों. तर (या नास्तिकांस सांग कीं) जर (ही गोष्ट) स्वतः तुह्मांला माहीत नसली, तर (या पूर्वींची दिव्य पुस्तकें) पठन पाठन करणारांस विचारून पहा. ४३. (आणि आम्हीं पैगंबर पाठविले

(१) इस्लामाचे वर्चस्वाच्या भविष्य वचनांपैकीं हेंहि एक भविष्य होय. मक्का शहर सोडून मदिनेंत आल्यावर या लोकींच परमेश्वरानें मुसलमानांस चांगल्या ठिकाणीं बसविलें व पुढें त्यांची मोठीच उन्नति व भरभराट केली. या प्रमाणें हें भविष्य पूर्ण झालें.

होते तेहि) स्पष्ट प्रमाणें व पुस्तकें यांजसहित. आणि (अशाच तऱ्हेनें) आम्हीं तुलाहि हें कुराण प्रकटिलें आहे; अशासाठीं कीं जे (हुकूम) लोकां(च्या सन्मार्ग दर्शना)र्थ त्यांजकडे पाठविले गेले आहेत ते, तूं त्यांना स्पष्ट करून सांगावेस आणि हें कीं त्यांनींहि (या गोष्टींचें) मनन करावें. ४४. तर कां जे लोक वाईट वाईट कारस्थानें रचितात ते या गोष्टीकडून अगदींच निर्भय होऊन गेले आहेत कीं परमेश्वर त्यांना जमिनींत गडप करून मारील; अगर जेथून त्यांना कळणारहि नाहीं तेथून (ईश्वरी) शिक्षा त्याच्यापुढें येऊन ठेपेल? ४५. अगर त्यांच्या चालण्याफिरण्याच्या स्थितींतच परमेश्वर त्यांना येऊन पकडील; (व असें करूं लागेल) तर (कोणाहि युक्तीनें) ते (त्याला) हरवूंहि शकणार नाहींत. ४६. अगर त्यांना (परमेश्वराच्या पकडण्याचा अंदेशा असेल व) अंदेशा होत्सातांहि तो त्यांना पकडील. ह्मणून (लोकांनों!) यांत संशय नाहीं कीं तुमचा पालनकर्ता फारच करुणाशील (व) दयाळू होय. ४७. कां या लोकांनीं परमेश्वराचे सृष्टींपैकीं कोणाहि वस्तुचें अवलोकन केलें नाहीं कीं तिच्या सावल्या (कधीं) उजवीकडेस व (कधीं) डावीकडेस दोलायमान होतात; (जणूं कीं) त्या परमेश्वरापुढें साष्टांग नमस्कार घालीत आहेत व (आपला) विनय प्रदर्शित करीत आहेत. ४८. आणि जितक्या वस्तु आकाशांत व जेवढे चालते फिरते प्राणी पृथ्वींत होत ते (सर्व) परमेश्वराच्याच पुढें साष्टांग[1] नमस्कार घालतात; व (तसेंच) देवदूतहि; आणि ते (ईश्वराज्ञेपासून) अहंकार करीत नाहींत. ४९. आणि ते आपला पालनकर्ता, जो (अत्युच्च महा सिंहासनावर) त्यांच्यावरतीं होय

---

(१) वस्तूंच्या साष्टांग नमस्कार घालण्याचा अर्थ हा कीं ज्या वस्तूस ज्या प्रमाणें बनविलें आहे त्याच स्थितीवर ती काईम आहे; तींत केंसभरहि फरक येऊं शकत नाहीं.

(२) परमेश्वर त्याच्या महिम्याच्या मानानें वरती आकाशाकडे आहे असें मानिलें जातें. नाहींपेक्षां, तो प्रत्येक स्थळीं आहेच. अग

त्याला (सर्वकाल) भीत राहतात; आणि (त्याच्या हुजरांतून) जो हुकूम त्यांना दिला जातो तो ते बजावितात. ५०. आणि (लोकांनों!) परमेश्वरानें फर्माविलें आहे कीं दोन दोन उपास्य (देव) ठरवूं नका; केवळ तोच (परमेश्वर) एक उपास्य होय. तर केवळ माझेंच भय बाळगून असा. ५१. आणि जें कांहीं आकाशांत व पृथ्वींत आहे तें त्याचेंच होय; व त्याचेंच आज्ञापालन (नित्य) आवश्यक होय. तर कां तुह्मीं लोक परमेश्वराशिवाय (अन्य वस्तूंस) भितां? ५२. आणि जितक्या म्हणून देणग्या तुह्मांला (प्राप्त) आहेत त्या (सर्व) परमेश्वराकडूनच होत. नंतर जेव्हां तुह्मांला कांहीं क्लेश पोहोंचतो तेव्हां तुह्मीं त्याच्याच पुढें रडारड करतां. ५३. मग जेव्हां तो तुमच्या वरून (तो) क्लेश दूर करून टाकतो, तेव्हां तात्काळ तुह्मांपैकीं कांहीं लोक आपल्या पालनकर्त्याचे सरकतदार स्थापित करूं लागतात; ५४. अशासाठीं कीं ज्या (देणग्या) आह्मीं त्यांना दिल्या होत्या त्यांजप्रत कृतघ्नता प्रदर्शित करावी. तर (असो, इहलोकींचा दोन दिवस) सुखोपभोग घ्या; मग अखेर (पुनरुत्थानांत) तर तुह्मांस माहीत होऊनच जाईल. ५५. आणि आम्हीं जें कांहीं यांना देऊन ठेविलें आहे त्यांत, हे लोक ज्या(मूर्तींच्या मूळ हकीकती-)लाहि जाणत नाहींत, त्या (मूर्तीं)चा वाटाहि लावतात. म्हणून परमेश्वराची (म्हणजे आम्हांला आमची) शपथ; कीं जसजसें कुभांड तुह्मीं लोक रचीत राहिलां आहां, त्याची (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) तुह्मांपासून अवश्यच विचारणा होईल. ५६. आणि हे नास्तिक लोक (दुतांस) परमेश्वराच्या मुली ठरवितात. (वाहवाह!) परमेश्वर (जो) परम पवित्र (त्याच्या साठीं मुली) आणि खुद्द आपणासाठीं, जी कांहीं आकांक्षा ते बाळगितात ती (म्हणजे मुलगे)! ५७. आणि जेव्हां यांच्यांतून एखाद्याला मुलगी(च्या जन्मण्या)चें शुभवर्तमान दिलें जाईल, तेव्हां

तो कोणत्या तऱ्हेनें आहे व कसा आहे हें आमच्या बुद्धीला समजण्या-सारखें नाहीं. 'अत्युच्च महा सिंहासनावर' हें जें ह्मटलें आहे त्याचा अर्थ तो आपल्या प्रतापानें सर्वव्यापी आहे; ह्मणून सर्वांत उच्चस्थानहि त्यालाच शोभतें. **कर्मणो गहना गतिः**

(दुःखामुळें) त्याचें तोंड काळें पडून जाईल, आणि तो (जिवाचा घोट घेऊन) गम खाऊन राहील. ५८. तो, ज्या (मुलीच्या जन्मण्या)चें शुभवर्तमान त्याला दिलें गेलें आहे तिचें वाईट मानून लोकांपासून (लज्जेमुळें) लपत लपत फिरेल. (आणि मनांत तर्क करील कीं या) अपमानावरहि मुलीला धरून राहावें कां तिला मातींत दडपून टाकावें? पाहा! तर (परमेश्वरासंबंधानें) या लोकांचा (कसा) वाईट अभिप्राय! ५९. वाईट (वाईट) उपमा तर जे लोक (नास्तिक असून) परलोकींचा विश्वास धरीत नाहींत त्यांसच लागू होत; आणि परमेश्वरा(च्या महिम्या)स (योग्य) तर (अत्युत्कृष्ट व) उंचांत उंच अशा उपमा होत. आणि तोच परम समर्थ (व) बुद्धिमान् होय. ६०. आणि जर परमेश्वर, लोकांस त्यांच्या आज्ञाभंगाच्या शासनांत पकडता, तर तो भूतळावर कोणाही एका चालत्या फिरत्या प्राण्यास (बाकी) न सोडता. परंतु तो एका नियमित काळा(म्हणजे मृत्यु)पर्यंत यांस अवकाश देतो आहे. मग जेव्हां त्यांचा (तो) काल येऊन पोहोंचतो, तेव्हां ते (त्यापासून) एक घटका मागें राहूं शकत नाहींत व पुढेंहि जाऊं शकत नाहींत. ६१. आणि (हे लोक)

---

(१) हुकूम याचा अर्थ निवाडा; पण निवाडा हा एक अभिप्रायच असतो ह्मणून आह्मीं अभिप्राय असा अर्थ केला आहे. ह्मणजे मुलींचें जन्मणें त्यांस लज्जास्पद वाटत होतें; असें असूनही ते परमेश्वराच्या ठायीं मुलींची योजना करीत असत हा निवाडा फारच अयुक्तिक असा होय.

(२) परमेश्वराला मुळांत संततीची अपेक्षाच नाहीं; कारण ही अपेक्षा त्याच्या निरपेक्ष व अद्वितीय होण्यास बाधक आहे. तशांत मुली तर संततीच्या जमेस धरतां येत नाहींत; येथपर्यंत कीं लोकाहि त्यांचें असणें लांछनास्पद समजतात. तर भावार्थ हा कीं अपमान तिरस्कार व अपेक्षा या जेवढ्या गोष्टी होत त्या नास्तिकांच्या स्थितीलाच योग्य व लागू आहेत. राहिला परमेश्वर, तो आपल्या महिम्यास व प्रतापास कमीपणा आणणाऱ्या गोष्टींपासून पवित्र व थोर होय.

ज्या वस्तूंस आपण स्वतः पसंत[1] करीत नाहींत त्यांची परमेश्वराच्या ठायीं योजना करतात; आणि ते आपल्या जिव्हांनीं खोट्या प्रतिज्ञाहि करीत जातात कीं (परलोकींहि) आपलें कल्याणच होय. (कल्याण तर नाहींच;) अर्थात् त्यांच्यासाठीं नरकाग्नि होय; किंबहुना हे (नरकवाश्यांचे) पुढारी[2] होत. ६२. (हे पैगंबरा!) परमेश्वराची (म्हणजे आम्हांला आपली) शपथ आहे कीं तुझ्यापूर्वींहि आम्हीं (भिन्न भिन्न) जनतांकडे पैगंबर पाठविले. सैतानानें (त्या लोकांची वाट मारली आणि) त्यांचीं (दुष्ट) कृत्यें त्यांना सुशोभित करून दाखविलीं. तर तोच (सैतान) आजचे काळीं या(नास्तिकां)चाही मित्र (बनला) आहे आणि (मरतेशेवटीं) यांना दुःखदायक शिक्षा (होणें) आहे. ६३. आणि (हे पैगंबरा!) आम्हीं तुला (हें) पुस्तक याच हेतुनें प्रकट केलें आहे कीं ज्या गोष्टींत (हे लोक आपसांत) मतभेद करीत आले आहेत, त्या तूं यांना स्पष्ट करून समजावव्यास. या शिवाय (हें कुराण) जे लोक विश्वास बाळगितात त्यांच्या ठायीं सद्बोध व दया(यांस कारणीभूत) होय. ६४. आणि परमेश्वरानेंच आकाशांतून पाणी पाडिलें; मग त्या(पाण्या)चे योगें जमिनीला तिच्या मेल्या (म्हणजे पडीत झाल्या) पश्चात (नव्यानें) सजीवें[3] करून टाकिलें. कांहीं संशय नाहीं कीं

(१) याचा अर्थ एक तर याच मुळीं ज्यांचा उल्लेख वरून चालला येत आहे त्या असाव्यात, अगर पातीदार मानणें हाहि अर्थ कदाचित असेल; कारण मनुष्य आपल्या अधिकारांत व आपल्या दौलतींत कोणाचीं पाती पसंत करीत नाहीं. असें असतांही तो परमेश्वराचे सेवक व त्याच्या सृष्ट वस्तु यांस परमेश्वराचा सरकतदार बनवितो वा त्यांजवर सचेतन धर्मारोप करितो व त्यांस ईश्वरतुल्य मानतो हें फारच निंद्य होय.

(२) याचा अर्थ नरकाग्नीवासाच्या अगोदर दुर्जांस ते पोहोंचविले जातील म्हणजे त्यांना अतिशय कष्ट भोगावे लागतील असा आहे. या दृष्टीनें त्यांस पुढारी म्हटलें आहे.

(३) जमिनीवर जेव्हां पिकें टवटवीत होऊन हालूं लागतात व शेतकरी शेताकडे येरझाऱ्या घालूं लागतात त्या स्थितीलाच जमिनीचें सजीव होणें म्हटलें आहे.

जे लोक (गोष्ट) ऐकतात (व समजतात) त्यांच्यासाठीं अर्थातच या(वृत्तांतां)त (ईश्वर-सामर्थ्याची एक मोठी) निशाणी होय. ६५. आणि (लोकांनो!) तुह्मांसाठीं चतुष्पाद जनावरांतहि एक बोधपर धडा होय; कीं त्यांच्या पोटांत जो (आलापाला भरलेला) आहे त्यांतून (ह्मणजे) शेण व रक्त यांजमधून, आह्मीं तुह्मांस चोखें दूध पाजतों कीं तें पिणाऱ्यांच्या गळ्याखालीं अनायासें (गटगट) उतरतें. ६६. आणि (अशाच प्रकारें) खजुरी व द्राक्षें यांच्या फळांतून (आह्मीं तुह्मांला त्यांचा शिरा पाजतों) कीं तुह्मीं त्यांतून मद्यार्के[1] बनवितां व (एरवींहि त्यांस) उत्तम आहार (समजून अनेक प्रकारें उपयोगांत आणतां). जे लोक अक्कल राखतात त्यांच्यासाठीं या(पदार्थां)तहि (ईश्वरसामर्थ्याची एक मोठी) निशाणी होय यांत शंका नाहीं. ६७. आणि (हे पैगंबरा!) तुझ्या पालनकर्त्यानें मधमाशी[2](च्या मनां)त अशी प्रेरणा केली कीं पर्वतांतून व झाडांतून

---

(१) मद्यार्के किंवा दारूचें पिणें निषिद्ध आहे. पण असें असतांहि त्यांत ईश्वरी सामर्थ्य दिसून येतें; कीं द्राक्षें शुद्ध व अनिषिद्ध होत व त्यांचे खाणें कोणताहि वाईट परिणाम उत्पन्न करीत नाहीं. परंतु त्यांच्या कुजल्या सडल्यानें त्यांत ईश्वर प्रतापानें एक कैफ पैदा होतो व त्यामुळें मनुष्याची अक्कल लय पावून जाते. ह्मणूनच कुराणांत दारूचा निषेध केलेला आहे.

(२) मधमाशांचा अहवाल कांहीं चमत्कारिकच आहे. त्यांच्या मोहोळांतील खोल्या भूमिति शास्त्रानुसार बनलेल्या दिसून येतात; अशा कीं लहानाहून लहान जागेंत अधिकांत अधिक मध सांठवितां येतो. मधपोळ्यांत जणुं एका राष्ट्राची व्यवस्था आढळून येते. या माशांची एक राणी असते व मोहोळांतील सर्व माशा तिच्या आज्ञेंत असतात. माशांतही निरनिराळ्या प्रकारच्या माशा असतात. कांहीं मध गोळा करणाऱ्या, कांहीं पाहरा देणाऱ्या, वगैरे. रानटी लोक आपल्या मुलांच्या तुंड्यांत मधपोळें देतात. जें पोळें घावयाचें असेल त्यांतील राणीला धरून हवालीं केलें ह्मणजे सर्व माशा तिच्या बरोबर जातात. मधमाशा वसंत ऋतूंत मध गोळा करतात

व लोक जे उंच उंच तट उभारतात त्यांतून, तूं मोहोळें बनीव; ६८. नंतर हरेक तऱ्हेच्या फळांतून (त्यांचा अर्क) शोषीत फिर; मग तूं (मौजेनें) आपल्या पालनकर्त्याच्या (आंखून दिलेल्या) सुगम मार्गांवर नीट चालली जा. या(माशां)च्या पोटांतून एक पेय निघतें (म्हणजे मध); त्याचे रंग वेगवेगळाले असतात. (आणि) त्यांत लोकां(च्या बहुतेक रोगां)चा परिहार होय. निःसंशय, मनन करणाऱ्या-लोकांसाठीं यांतहि (ईश्वरी सामर्थ्याची एक मोठी) निशाणी होय. ६९. आणि (लोकांनों!) परमेश्वरानेंच तुह्मांस निर्मिलें; मग तोच तुमचे प्राण हरण करितो. आणि तुमच्यांतून कित्येक असेंहि होत कीं जे आयुष्याच्या (सर्वांत) खडतर(अवस्थे)कडे पालटले जातात; अशासाठीं कीं (बहुत कांहीं) जाणल्या(बुजल्या)नंतर (असे साठळलेले होऊन जावेत कीं) त्यांना कांहींच जाणतां येऊं नये.

व शरदृतुसाठीं त्याचा संचय करून ठेवतात. त्यांना जेव्हां पोळें सोडावयाचें असतें तेव्हां त्या शिलक उरलेला मध सारा चाटून जातात. तात्पर्य, ह्या माशांत ईश्वरी सामर्थ्याचे बरेच चमत्कार होत. ज्या रीतीनें माशा मध गोळा करतात व त्याचे संरक्षण करतात, त्यामुळेंच त्यांच्यासंबंधानें ह्मटलें आहे कीं परमेश्वरानें त्यांच्या मनांत अशी अशी प्रेरणा केली आहे.

(१) मध हें एक उत्तम औषध असून कफनाशक आहे व बहुतेक औषधांचें हें अनुपानहि आहे. हजरत **मोहंमद** पैगंबरांचे वेळीं कोणा एका मनुष्याचा भाऊ पोटांतील भयंकर व्याधीनें पिडीत होता. त्यानें पैगंबरांला विचारिल्यावरून त्यांनीं सांगितलें कीं त्याला मध चाटीव. त्यानें तसें केलें. पण पोटाच्या वेदना कमी होईनात. पुन्हां विचारल्यावरून पैगंबर साहेबांनीं उत्तर दिलें कीं जा, त्याला आण-खीहि मध दे; कारण कीं परमेश्वर सत्यवादी होय व तुझ्या भावाचें पोट लबाड आहे. त्या मनुष्याला पुन्हां जास्त मध देतांच तो ईश्वर-कृपेनें बरा झाला.

(२) या ठिकाणों मनुष्याच्या शेवटच्या स्थितीचें वर्णन आहे कीं जेव्हां तो ह्मातारा होऊन साठळून जातो तेव्हां तो मुलांसारख्या गोष्टी करूं लागतो.

निःसंशय परमेश्वरच (सर्व कांहीं) जाणता (व) समर्थ होय. ७०. आणि परमेश्वरानेंच तुमच्यांतून कित्येकांस कित्येकांवर अन्न संपत्तींत श्रेष्ठत्व दिलें आहे. तर ज्यांना जास्त (संपत्ति) दिली गेली आहे, ते आपली संपत्ति उलटून, आपल्या उजव्या हातास ज्यांचें स्वामित्व प्राप्त आहे अशा (दास दासीं)स देत नसतात, कीं अन्न संपत्तींत या(सर्वां)चा हिस्सा बरोबर होईल. तर कां हे लोक परमेश्वराच्या देणग्यांस नाकारितात? ७१. आणि तुमच्यांतूनच परमेश्वरानें तुह्मांप्रीत्यर्थ बायका निर्माण केल्या; आणि (अशाच तऱ्हेनें) तुमच्या बायकांपासून तुह्मांसाठीं पुत्र व पौत्र हे निर्माण केले व तुह्मांस चांगले (चांगले) पदार्थ खावयास दिले. तर कां (हे लोक अगदींच) मिथ्या(उपास्यांच्या अन्नदाते होण्या)चा विश्वास धरतात; आणि परमेश्वराच्या देणग्याप्रत कृतघ्नता दर्शवितात? (आणि वास्तविक पाहतां खरा दाता तोच होय.) ७२. आणि परमेश्वरा-

(१) भावार्थ असा दिसून येतो कीं इहलोकाची व्यवस्था परस्पर स्थित्यंतरावर अवलंबून आहे. जर सर्व मनुष्यें सर्व गोष्टींत सारखीं असतील, तर मग कोणी राजा कां व कोणी प्रजा कां, कोणी गरजवंत कां व कोणी गरज भागविणारा कां, कोणी बहु पुत्रवान कां व कोणी निःपुत्रिक कां, आणि कोणी घरधनी कां व कोणी भाडेकरी कां? परंतु ज्याप्रमाणें हें स्थित्यंतर परमेश्वरानें निर्माण केल्यानें होतें त्याचप्रमाणें या स्थित्यंतरानें जगांत कायम राखणें हेंहि परमेश्वराचे व्यवस्थेनेंच होतें. तात्पर्य, चोर, ठग, भामटे व लोकांचा हक्क बळकावून बसणारे, हे लोक हाच कायदा मोडूं पाहतात कीं जेणेंकरून सार्वजनिक शांतीचा भंग होतो. तर जगांत शांतता जी कायम होय ती, हें स्थित्यंतर जी आपल्या स्वतंत्र अधिकाराची गोष्ट नव्हे ती चालू राहते म्हणूनच होय. म्हणून ही एक ईश्वरानें दिलेली देणगी होय. म्हणून अशा स्वतंत्र देणगी देणारास, तें तूं त्याला कां दिलेंस व मला कां दिलें नाहींस असा प्रश्न करणें चुकीचें होय; व तें निरीश्वर–वादानें घातक होय. कारण माणसानें आपल्या अखत्यारानें हें स्थित्यंतर उत्पन्न केलें नाहीं व तो आपल्या अधिकारानें तें कायमहि राखूं शकत नाहीं. तर मग परमेश्वराची देणगी तर मान्य पण त्या देणगीचा दाता मान्य नाहीं हें कसें बरें होऊं शकतें?

शिवाय ते अशा (देवां)ची उपासना करतात कीं जे आकाश व पृथ्वी यांतून यांना अन्न-संपत्ति देण्याची कांहींच सत्ता ठेवीत नाहींत; आणि (अशी सत्ता) त्यांना शक्यहि नाहीं. ७३. तर (इहलोकिक राजांच्या अनुमानावर) परमेश्वराप्रीत्यर्थ उपमा घडूं नका; (योग्य उपमा देणें हें) परमेश्वराला माहीत आहे व (तें) तुह्मांस माहीत नाहीं. ७४. परमेश्वर एक दृष्टांत सांगतो आहे कीं एक दास होय दुसऱ्याच्या मालकीचा, कीं तो कोणत्याहि गोष्टीवर सत्ता ठेवीत नाहीं; आणि एक (दुसरा) मनुष्य होय (स्वतंत्र), कीं त्याला आह्मीं आपल्याकडून चांगली (मुबलक) संपत्ति देऊन ठेविली आहे; तर तो तींतून

(१) अनेकदेववादी व मूर्तिपूजक हे अनेक देव मानण्याचा असा अर्थ करीत होते व आताहि करतात कीं जसे राजांपाशीं मुद्दमुखत्यार व स्वतंत्र वजीर व कामदार असतात तसेच परमेश्वराचे दरबारांत आमचे इतर उपास्य देवहि होत. परमेश्वरानें त्यांची ही उपमा खोटी पाडिली कीं तुह्मांस योग्य उपमा देतां येत नाहीं; तुमच्या उपमा अगदींच निराधार व बुद्धि रहीत असतात. म्हणून परमेश्वरानें स्वतः दोन उपमा पुढें दिल्या आहेत व त्या फारच प्रमित व न्याय्य अशा होत. 'परमेश्वराला माहीत आहे व (तें) तुह्मांस माहीत नाहीं.' याचा हा अर्थहि होऊं शकतो कीं परमेश्वर लोकांच्या स्थितीशीं वाकब आहे व तुह्मीं मानव वाकब नाहींत. ही वाकबगारी नसल्या मुळेंच तुमच्यांत जे राजे असतात त्यांस साक्ष घ्यावें लागतें आणि जे गरजवंत होत त्यांनाहि ह्याची आवश्यकता भासते कीं कोणी त्यांचा शिफारसकर्ता वा मध्यस्थी असावा व राजापावेतों त्यांची बातमी पोहोंचवावी. परंतु याच्या उलट परमेश्वर स्वतः सर्वज्ञानी व दूरदर्शी होय. तो कसल्याहि साधनां-वाचून तुमचें ऐकतो व तुमची सर्व स्थिति जाणतो आहे.

(२) या दृष्टांतांत, मूर्ती व इतर खोटे कल्पित उपास्य देव यांस परतंत्र दास कीं जे आपल्या सत्तेनें कांहींच करूं शकत नाहींत ते, ठरविले आहेत. आणि परमेश्वरानें आपली उपमा अशा स्वतंत्र इस-माशीं दिली आहे कीं जो आपल्या मालमत्तेत हवी तशी उलाढाल करूं शकतो व जो कोणच्याही अंकित नसतो.

गपचीप (गपचीप) व जगजाहीरपणें (जसा हवा तसा) खर्च करितो. (तर) कां (असलीं दोन मनुष्यें) सारखीं होऊं शकतात? (हा दृष्टांत ऐकून मूर्तीपूजक अवश्य बोलूं लागतील कीं ते लोक सारखे होऊं शकत नाहींत; तर हे पैगंबरा! तूं यांना सांग,) सर्व स्तुति परमेश्वरालाच (योग्य) होय (कीं तुह्मांस इतकी समज तर आहे)! परंतु (या लोकांची स्थिति ही होय कीं) यांच्यांत बहुतेक (इतकेंही) समजत नाहींत. ७५. आणि परमेश्वर (एक दुसरा) दृष्टांत सांगतो आहे (कीं) दोन पुरुष (होत), त्यांच्यांतून एक (जन्माचा) मुका (व मुका असूनहि परतंत्र कीं स्वतः) कांहींच करावयास समर्थ नाहीं, आणि (मुका असल्यामुळें) तो आपल्या मालकाला भारच होय, कीं जेथें कोठें तो त्याला धाडील तेथें त्याला कांहींच श्रेय (प्राप्त) होत नाहीं. तर कां असा (परतंत्र दास) व जो मनुष्य (लोकांस) मध्यम मार्गावर कायम राहण्यास सांगतो व स्वतःहि (मध्यम ह्मणजे न्यायाच्या) सरळ मार्गावर (कायम) होय तो, हे दोन्हीं बरोबर होऊं शकतात? ७६. आणि आकाश व पृथ्वीच्या गुप्त गोष्टी परमेश्वरालाच (माहीत) होत. आणि (पुनरुत्थानाच्या) घटकेची घडामोड तर केवळ अशी होय कीं जसें डोळ्यांचें लवणें; किंबहुना ती (याहूनहि) शिघ्रतर होय. निःसंशय परमेश्वर सर्वशक्तिमान् होय. ७७. आणि (लोकांनों!) परमेश्वरानेंच तुह्मांला तुमच्या

(१) हा दुसरा दृष्टांतहि पहिल्याप्रमाणेंच मूर्तींचा होय कीं त्या केवळ परतंत्र व अधिकाररहित असे गुलाम होत; याशिवाय त्या मूर्ती जसे जन्माचे मुके असतात तशा मुक्या व बुद्धिशून्य होत. धनी अशा गुलामांस ज्या ज्या कामांस धाडून देतो त्यांच्यानें तीं कामें रेटत नाहींत व त्यांत त्यांना यशहि येत नाहीं. आणि दुसऱ्या बाजूस परमेश्वराची अशी उपमा आहे कीं त्यांत परमेश्वरानें आपणास असा एक मनुष्य प्रगट केला आहे कीं जो सरळ मार्ग दाखवितो व आपणहि सरळ मार्गावर होय. आणि सरळ मार्ग दाखविण्यासाठीं मोठें वक्तृत्व व बुद्धिकौशल्य पाहिजे असतें तें या मुक्या व बुद्धिशून्य मूर्तींत नसतें.

आईच्या पोटांतून काढिलें (व त्यावेळीं) तुह्मीं कांहींच जाणते नव्हतां;[१] आणि त्यानें तुह्मांस कान दिले व डोळे (दिले) व हृदयें (दिलीं) कीं कदाचित तुह्मीं (त्याचे) आभार मानाल. ७८. कां लोकांनीं पक्ष्यां(च्या स्थिती)चें अवलोकन केलें नाहीं कीं ते खुल्या अंतरिक्षांत वश होऊन राहिलेले असतात (कीं त्यांतून बाहेर जाऊं शकत नाहींत); त्यांना (उडतांना) मात्र परमेश्वरच सावरून धरतो. जे लोक विश्वास ठेवितात त्यांच्यासाठीं ह्यांत (ईश्वर-सामर्थ्याच्या बऱ्याच) निशाण्या होत. ७९. आणि परमेश्वरानेंच तुह्मांप्रीत्यर्थ तुमच्या घरांस राहण्याचें ठिकाण बनविलें व गुरांढोरांच्या कातड्यांतून तुह्मांसाठीं (तंबू, वगैरे एका विशिष्ट प्रकारचीं) घरें बनविलीं; कीं त्यांस तुह्मीं आपल्या कूच करण्याचे दिवशीं व आपल्या मुक्काम करण्याचे दिवशीं हलकींफूल पावतां; आणि चतुष्पाद जनावरांची लोकर व त्यांची लंव व त्यांचे केंस यांतून (तुमचें) बहुतेक सामानसुमान व उपयुक्त सटरफटर बनविलें (कीं तुह्मीं) अमुक एका वेळेपर्यंत (त्यांचा सुखोपभोग घ्यावा.) ८०. आणि परमेश्वरानेंच तुह्मांसाठीं, आपण सृष्ट केलेल्या वस्तूंच्या सावल्या बनविल्या आणि पर्वतांतून तुमच्यासाठीं (गुहा गुफा वगैरे) एकांताचीं स्थानें बनविलीं; आणि त्यानें तुह्मांसाठीं वस्त्रप्रावरण बनविलें कीं तें तुमचें गरमी(-सरदी)पासून रक्षण करील व (कांहीं लोहमय) वस्त्रें (म्हणजे चिलखतें बनविलीं) कीं तीं तुह्मांस तुमच्या (परस्पर) प्रहारापासून वांचवितील. अशा प्रकारें (परमेश्वर) आपल्या देणग्या तुह्मां लोकांवर परिपूर्ण करितो, कीं कदाचित् तुह्मीं (उपकार मानून त्याच्या) आज्ञाधीन होऊन जाल. ८१. मग जर (लोक इतक्या समजाविल्यावरहि) तोंड चुकवितील, तर (हे पैगंबरा!) तुजकडे (परमेश्वराच्या आज्ञा) स्पष्टपणें पोहोंचविणें होय एवढेंच काय तें. ८२. (हे लोक) परमेश्वराच्या देणग्या ओळखतात व मग (जाणून बुजून)

(१) भावार्थ हा कीं तुह्मीं जन्मताच निव्वळ ज्ञानहीन व बुद्धिशून्य होतां. तर यावरून उघड दिसून येतें कीं तुह्मी आपल्या इच्छेनें पैदा झालां नाहीं.

त्या नाकारितात; आणि यांच्यांतून बहुतेक अनुपकारी होत. ८३. आणि (लोकांनों! पुनरुत्थानाच्या दिवसाची आठवण करा कीं) त्या दिवशीं आह्मीं हरेक जनतेंतून (त्या जनतेच्या पैगंबरास) साक्षी (बनवून) उभा करूं; मग नास्तिकांस (बाहि काढण्याची) परवानगी दिली जाणार नाहीं व त्यांना माफीहि दिली जाणार नाहीं. ८४. आणि ज्या लोकांनीं (परमेश्वराच्या संबंधांत) दांडगाई केली आहे ते, जेव्हां (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) शिक्षा पाहून घेतील तेव्हां (कांहीं केलें तरी) त्यांच्यावरून तर (शिक्षाच) हलकी केली जाणार नाहीं व त्यांना अवकाशहि दिला जाणार नाहीं. ८५. आणि जे लोक (जगांत परमेश्वराचे) सरकतदार स्थापित राहिले ते जेव्हां (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) आपल्या (त्या) सरकतदारांना पाहतील, तेव्हां (त्यांना पाहतांच) ते बोलूं लागतील कीं हे आमच्या पालनकर्त्या! ज्यांना आह्मीं तुझ्याशिवाय (जगांत कर्ताहर्ता समजून) बोलावीत होतों ते आमचे सरकतदार हेच होत. मग ते सरकतदार (त्यांचें) बोलणें (उलटें) त्यांच्याचकडे फेंकून मारतील कीं अर्थात तुह्मीं (नखाशिखांत) लबाड आहां. ८६. आणि ते लोक त्यादिवशीं परमेश्वरासमोर इस्लाम–आज्ञाधीनता पुढें करतील आणि (जगांत) ते जें जें कुभांड रचीत होते तें (सर्व) त्यांच्यापासून नाहींसें होऊन जाईल. ८७. जे लोक नास्तिकपणा करीत व (लोकांस) परमेश्वराचे मार्गाहून अडकवित राहिले ते, जो (हा) फिसाद करीत राहिले त्याच्या शासनार्थ आह्मीं त्यांच्याठायीं शिक्षेवर शिक्षाच वाढवीत जाऊं. ८८. आणि (लोकांनों! पुनरुत्थानाचे दिवसाची आठवण करा कीं) त्यादिवशीं आह्मीं हरेक जनतेंत त्यांच्यांतलाच एक साक्षी (ह्मणजे पैगंबर) त्यांच्यावर

(१) अपराध्यासाठीं हेंहि एक प्रकारचें शासन होय; कीं त्याच्यापासून जबाबहि घेतला जाऊं नये. या जगांत कोणी अधिकारी असें करील तर तो अन्याय होय. पण सर्वज्ञानी परमेश्वरास जाब घेण्याचीहि जरूरीच काय पडणार, तो तर जबाब घेतल्यावांचूनहि सर्व कांहीं जाणतोच आहे.

उभा करूं; आणि (हे पैगंबरा!) तुला (तुझ्या काळच्या) ह्या(नास्तिकां)वर साक्षी बनवून आणूं. आणि (हे पैगंबरा!) आह्मीं तुला (हें) पुस्तक प्रकट केलें आहे, (कीं ज्यांत) हरेक गोष्टींचें (समर्पक) विवेचन (होय), आणि मुसलमानांप्रीत्यर्थ सद्बोध व दया व शुभवर्तमान (हीं होत). ८९. (मुसलमानांनों!) परमेश्वर न्याय करण्याचा हुकूम देतो व (लोकांशीं) परोपकार करण्याचा आणि आप्त नातलगांस (द्रव्य संबंधीं साहाय्य) देण्याचा; आणि निर्लज्जपणा(चीं कामें) व असंभावित वर्तणूक आणि (एकमेकांवर) अत्याचार करणें यांपासून मनाई करतो. तो तुह्मांस (असे असे) बोध करितो कीं कदाचित् तुह्मीं (या गोष्टींचें) मनन कराल. ९०. आणि जेव्हां तुह्मीं लोक आपसांत कौलकरार करून टाकाल, तेव्हां परमेश्वराचा करार पुरा करा; आणि शपथां पक्कया केल्या पश्चात त्या मोडून टाकूं नका; आणि वास्तविक पाहतां तुह्मीं परमेश्वराला आपला जामिन ठरवून चुकलां आहां. कांहीं संशय नाहीं कीं जें कांहीं तुह्मीं करीत राहिलां आहां, तें परमेश्वर खूप जाणून आहे. ९१. आणि (शपथा मोडण्यांत) तुह्मीं त्या स्त्री सारखे होऊन जाऊं नका कीं जिणें आपलें कांतलेलें सूत मजबूत पीळ दिल्यानंतर तुकडे तुकडे करून तोडून टाकिलें; कीं तुह्मींहि आपल्या शपथांस (ह्या मुळें) आपसांतील फिसादाचें कारण बनवूं लागावें कीं एक जनसमूह हा दुसऱ्या जनसमूहापेक्षां जबरदस्त होय. परमेश्वर (ज्यानें कित्येकांस जबरदस्त व कित्येकांस कमजोर बनवून ठेविलें आहे तो) केवळ या(स्थित्यंतरा)द्वारें तुह्मां लोकांस कसून

---

(१) या प्रकारचा मजकूर कुराणांत इतरत्रहि आला आहे. भावार्थ असा कीं ज्यावेळीं कर्मांचा हिशेब होऊं लागेल त्यावेळीं एका एका जनतेला त्यांच्या पैगंबरासह पुढें केलें जाईल; आणि पैगंबर साक्ष देतील कीं आह्मीं या लोकांस परमेश्वराचा हुकूम ऐकविला व समजाविला होता.

(२) लोकांत जो आपसांत कौलकरार होतो त्यांत बहुतकरून शपथाशपथ होत असते ह्मणून ह्मटलें कीं शपथा पक्कया झाल्यावर त्या मोडूं नका ह्मणजे आपले कौलकरार पुरे करा.

पाहतो आहे (कीं तुह्मीं जबरदस्तांचा मान राखतां कीं कौलकराराचा व शपथांचा ?) आणि ज्या गोष्टींत तुह्मीं मतभेद करीत आलां आहां, पुनरूत्थानाचे दिवशीं परमेश्वर तुह्मांस (त्यांची अस्सल हकीकत) अवश्य जाहीर करून टाकील ९२. आणि परमेश्वर इच्छिता तर तो तुह्मां(सर्वां)स एकच जनता करून टाकता. परंतु तो ज्याला इच्छितो त्याला मार्गाहून बहकावितो; व ज्याला इच्छितो त्याला सन्मार्गाची बुद्धि देतो. आणि (लोकांनों!) जें कांहीं तुह्मीं (जगांत) करीत राहिलां आहां त्याची तुह्मांपासून जरूर पृच्छा होईलच होईल. ९३. आणि आपल्या शपथांस आपसांतलि फिसादाचें कारण बनवूं नका कीं (जेणेंकरून लोकांचा) पाय दृढ जमल्यानंतर (इसलामाहून) डगमगेल आणि (सरशेवटीं) परमेश्वराचे मार्गाहून (लोकांस) तुह्मीं प्रतिबंध केलांत ह्मणून तुह्मांस (ईश्वरी शिक्षेच्या) अनिष्टाची गोडी चाखावी लागेल व तुह्मांला मोठी (कडक) शिक्षा होईल. ९४. आणि परमेश्वराच्या आणा शपथांचे ऐवजीं (इहलोकींचे) अल्प स्वल्प फायदे पत्करूं नका. (करार पुरा करण्याचा मोबदला) जो परमेश्वरासमीप (प्राप्त) होय तोच तुमच्या ठायीं उत्तम होय; (पण,) अट ही आहे कीं तुह्मीं (ह्या गोष्टीला) समजावें. ९५. जी (ऐहिक मालमत्ता) तुह्मांपाशीं

(१) हजरत मोहंमद पैगंबरांच्या हातून इस्लामधर्माचा प्रसार होण्याच्यापूर्वीं अरब लोकांची नीति-मत्ता फारच निकृष्ट व वाईट होती. त्यांत, त्यांच्यामध्यें एक मोठा ऐब ह्मटला ह्मणजे विश्वासघात व वचनभंग हा होता; आज एखाद्या लोकांशीं करार केला, उद्यां त्यांच्या विरुद्ध पक्षाचे लोक जबरदस्त दिसून आले कीं तो करार मोडून विरुद्ध पक्षाला जाऊन मिळाले. मुसलमानांस या महावाक्यांमध्यें वचनभंग करण्याविषयीं फार सक्तीनें मनाई केली गेली आहे; कीं ते वचनभंग करतील तर त्यांची उपमा त्या रैता बिन्ते सअद बिन्ते तैम या नांवाच्या मूर्ख स्त्रीसारखी होईल कीं फार श्रमानें तर तिणें सूत काढलें व मग सारें तोडून ताडून बरोबर करून टाकलें. विश्वासघात व वचनभंग याचा सर्वांत वाईट परिणाम हा होय कीं मनुष्य लोकांच्या नजरेंतून

आंहे ती (सर्व एका ना एका दिवशीं) खुंटून जाईल; आणि जो (मोबदला) परमेश्वरासमीप होय तो (सतत) बाकी राहील. आणि ज्या लोकांनीं (ह्या जगीं दुःख) सहन केलें त्यांना (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) ते जें (हें) उत्तमोत्तम कर्म आचरीत राहिले त्याचा मोबदला आह्मीं अवश्य देऊंच देऊं. ९६. जो कोणी सुकृत्य करील, पुरुष असो वा स्त्री; आणि तो (खरा) विश्वासूहि असेल, तर आह्मीं (इहलोकींहि) त्याचें जिवित्व सुखाचें जीवित्व करूं; आणि त्यांना (परलोकीं) त्यांच्या (या) उत्तमोत्तम कर्मांचा मोबदला अवश्य देऊंच देऊं. ९७. तर (हे पैगंबरा!) जेव्हां तूं कुराण वाचूं लागशील, तेव्हां धोंडमार करून पिटाळलेल्या सैताना(च्या भुरळी)पासून तूं

उतरून जातो, त्याच्या बोलण्याचा कोणालाही विश्वास पटत नाहीं. जर प्रथमारंभींचे मुसलमान वचनभंग करते तर त्यांचा आवश्यक परिणाम हा झाला असता कीं ज्या लोकांनीं इस्लामधर्माची दीक्षा घेतली तेहि त्यांचा वचनभंग पाहून त्यांच्या हातांतून निघून जाते व इतर लोक इस्लामधर्मांत येण्यास कचरते. व मग त्या मूर्ख स्त्रीची उपमा त्यांच्या ठायीं सार्थ झाली असती; कीं किती श्रमानें इस्लामाचा प्रसार केला व वचनभंग करून त्यांनीं सारी मेहनत निष्फळ करून टाकली. मुसलमानांची ही स्थिति असती तर लोकांस धर्माचा वीट येऊन गेला असता; कीं ज्यांच्या बोलाचा विश्वास नाहीं त्यांचा धर्मच काय! अरब लोक मुसलमान झाले तेव्हांपासून त्यांच्यांतला हा ऐब नाहींसा झाला. आणि मुसलमान लोक वचनाचे खरे असतात ही गोष्ट जगाच्या निदर्शनास आली. यावरहि जर कोणी विश्वासभंग करील तर इस्लामधर्मास त्याशीं कर्तव्य नाहीं.

(१) कारण संसारी माणूस श्रीमंत असो वा गरीब, कोणत्याही स्थितींत संतुष्ट राहूं शकत नाहीं; फक्त विश्वास वा धार्मिकपणाच एक अशी वस्तु होय कीं जी मनुष्याला इहलोकीं संतुष्ट राखूं शकते; कीं त्याला सुख प्राप्त आहे तर तो परमेश्वराप्रत कृतज्ञता व उपकार-स्तुति दर्शवितो आणि दुःख व संकट आलें तर तो सहनशीलता पत्करतो.

परमेश्वराचा आश्रय मागीत जा. ९८. जे लोक विश्वास धरतात व आपल्या पालनकर्त्यावर भरंवसा ठेवतात त्यांच्यावर सैतानाचा कांहीं जोरा (चालत) नाहीं, हें खचित. ९९. त्याचा जोरा तर जे लोक त्याच्याशीं स्नेहसंबंध ठेवतात व जे परमेश्वराचे सरकतदार स्थापितात त्यांच्यावरच काय तो (चालतो). १००. आणि (हे पैगंबरा!) जेव्हां आह्मीं एका महावाक्याला बदलून त्याच्याजागीं दुसरें महावाक्य प्रकट करितों;–आणि परमेश्वर ज्या (आज्ञा) सादर करतो त्यां(च्या प्रयोजनां)स तोच खूप जाणतो,–तेव्हां (नास्तिक तुला) म्हणूं लागतात कीं बस्स तूं तर आपल्या मनानेंच घडितो आहेस. (त्यांचा हा ग्रह चुकीचा होय;) किंबहुना (गोष्ट ही होय कीं) यांच्यांतून बहुतेक (वेळेचें प्रयोजन) जाणत नाहींत. १०१. (हे पैगंबरा! तूं या लोकांस) सांग कीं खरें तर हें होय कीं हें (कुराण) तुझ्या पालनकर्त्याकडून पवित्र आत्मा (म्हणजे 'जिब्रील') हा घेऊन आला आहे; अशा साठीं कीं जे लोक विश्वास धरून चुकले आहेत त्यांना परमेश्वर याच्यायोगें (विश्वासावर) शाबूद राखील, आणि तें (परमेश्वराचे) आज्ञाधारक सेवकांचे ठायीं सद्बोध व शुभवर्तमान होईल. १०२. आणि (हे पैगंबरा!) आह्मांस (हेंहि) खचित माहीत आहे कीं नास्तिक (कुराणासंबंधानें) हा (संदेह) व्यक्त करतात कीं असो नसो, या मनुष्याला (म्हणजे तुला अमुक अमुक) मनुष्य शिकवित असतो. पण ज्या मनुष्याकडे (हे लोक शिकविण्याचा) आरोप करतात, त्याची भाषा तर परकीय होय; आणि ही (जींत कुराण

(१) भावार्थ असा कीं कुराणाची वर्णनशैली फारच वक्तृत्वपूर्ण व त्यांतील मजकूर फारच सत्य व नीतिमत्तापूर्ण आहे; आणि आरंभापासून आजपर्यंत सर्व जगापुढें त्याच्या तोलाचें पुस्तक आणण्याचें खुद्द कुराणांतच कित्येक स्थळीं आव्हान आहे व तें रास्तहि आहे. शिवाय नास्तिकांस हेंहि ठाऊक होतें कीं हजरत मोहंमद पैगंबर हे निरक्षर होते. तेव्हां कुराण ईश्वरप्रणीत होय असें मानण्याचे ऐवजीं दुराग्रहानें त्यांनीं असे संदेह व्यक्त केले कीं पैगंबरांस अमुक अमुक मनुष्य शिकवीत असतो. पण नास्तिक लोक ज्याच्यावर असा आरोप करीत होते ते परकीय लोक असून त्यांची भाषाहि परकीय होती आणि

आहे ती) सुबोध अरबी भाषा होय. १०३. जे लोक (हट्टानें व दुराग्रहानें) परमेश्वराच्या महावाक्यांवर विश्वास ठेवीत नाहींत, परमेश्वरहि त्यांना सरळ मार्ग दाखवीत नसतो; आणि (परलोकीं) त्यांना दुःखकारक शिक्षा (होणें) आहे. १०४. ज्या लोकांस परमेश्वराच्या महावाक्यांवर विश्वास नाहीं तेच मात्र मनानें खोटें कुभांड रचितात; आणि (मुळांत) हेच लोक लबाड होत. १०५. जो मनुष्य (नास्तिकपणा करण्यास) बळेंच भाग पाडिला जाईल पण त्याचें अंतःकरण विश्वासानेंच संतुष्ट असेल (तर त्याला कांहीं शासनच नाहीं;) परंतु जो मनुष्य आपण विश्वास धरल्यानंतर परमेश्वराशीं नास्तिकपणा करील आणि नास्तिकपणाहि करील तर खूप मन मोकळें करून; तर अशा लोकांवर परमेश्वराचा कोप होय व त्यांच्यासाठीं मोठी (सक्त) शिक्षा होय. १०६. हें यामुळें कीं त्यांनीं इहलौकिक आयुष्यास परलोकींच्यापेक्षां प्रीयतर गणिलें. आणि (तसेंच) या मुळें कीं जे लोक नास्तिकपणा करतात त्यांस परमेश्वर सन्मार्गाची बुद्धि देत नसतो. १०७. हेच ते लोक होत कीं ज्यांच्या अंतःकरणांवर व ज्यांच्या कानांवर व ज्यांच्या डोळ्यांवर परमेश्वरानें मोहोर करून टाकली आहे; आणि हेच (पराकाष्टेचे) बेफाम होत. १०८. तथापि परलोकींहि अवश्य हेच लोक तोट्यांत राहतील. १०९. मग ज्या लोकांनीं संकट व छल यांस फशीं पडल्यानंतर घरेंदारें सोडिलीं व मग (परमेश्वराचे मार्गांत) युद्धें केलीं आणि (स्वदेशत्याग व धर्मयुद्धें यांत जीं संकटें ओढवलीं तीं मुकाट्यानें) सहन केलीं त्या लोकांप्रत, (हे पैगंबरा!) तुझा पालनकर्ता, निःसंशयच तुझा पालनकर्ता या(सर्व परिक्षांच्या)नंतर (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) अर्थात् क्षमाकर्ता (व) दयाळु होय. ११०. त्या दिवशीं प्रत्येकजण आपल्या स्वताहासाठीं वाद घालण्यास येऊन

कुराण हें खुद्द अरबी भाषेंत आहे. तर ज्यांची जन्मभाषा अरबी आहे त्यांच्यानें या आव्हानाचें उत्तर देववलें नाहीं. तर ज्यांची भाषा परकी ते काय पैगंबरांला शिकवूं शकतील? असें सांगून परमेश्वरानें त्यांस निरुत्तर केलें.

हजर होईल; आणि प्रत्येकजणास त्यानें जें केलें सवरलें त्याचा भरपूर मोबदला दिला जाईल व लोकांवर (कोणाहि तऱ्हेचा) जुलूम केला जाणार नाहीं. १११. आणि परमेश्वर एका गांवाचा दृष्टांत सांगतो आहे कीं तें (गांव हरेक प्रकारें) निर्भय व शांततेचें होतें, चोहोंकडून त्याची संपत्ति रेलचेल त्याच्यापाशीं चालली येत होती; मग तें (गांव) परमेश्वराच्या देणग्यांप्रत अनुपकारी झालें, तर (तेथील) लोकांनीं जें जें कांहीं केलें त्याच्याबद्दल परमेश्वरानें त्यांस गोडीहि चाखविली कीं भूक आणि भय यांस (त्यांचें आंथरूण) पांघरूण करून टाकिलें. ११२. आणि त्यांच्यांतलाच एक पैगंबरहि त्यांच्यापाशीं आला, तर त्यांनीं त्याला पाखंडी म्हटलें; यावर (ईश्वरी) शिक्षेनें त्यांना येऊन गांठिलें. आणि तेच अन्यायकारी होते. ११३. तर (मुसलमानांनों!) परमेश्वरानें जो तुह्मांस शास्त्रविहित (व) शुद्ध आहार दिला आहे त्यांतून

(१) परमेश्वरानें ज्या गांवाचा दृष्टांत सांगितला आहे त्याचें नांव स्पष्ट सांगितलें नाहीं. परंतु ज्या स्थितीचें वर्णन केलें आहे ती खुद्द मक्का शहरास लागू पडतेशी वाटते; कारण कीं अज्ञानकाळींहि मक्केचे लोक अभय व शांततेंत राहत होते. साऱ्या अरबी द्विपकल्पांत लुटालूट व यादवी माजलेलीच होती; पण काबा भुवनाविषयींच्या पूज्यबुद्धिमुळें कोणी त्या लोकांकडे डोळा उचलूनहि पहात नव्हता. आणि मक्केचा प्रदेश डोंगराळ आहे व त्यांत शेतभात होण्यासारखें नाहीं, शिवाय तेथें पाण्याचीहि फारच टंचाई असते; असें असतांहि चोहोंकडून धान्यें, फळें, वगैरे रेलचेल मक्केला येत असतात. तर हें अभय व शांतता व आहार संपत्तीची विपुलता मक्केच्या लोकांच्या ठिकाणीं परमेश्वराचा मोठा उपकारच होय ह्मणून तेथील लोकांस त्याची उपकारस्मृति करणें आवश्यक होतें. परंतु खरा अन्नदाता व उपकारकर्ता जो परमेश्वर त्याला विसरून ते मूर्तीपूजा करूं लागले. परमेश्वरानें पैगंबर साहेबांस त्यांच्या सन्मार्गदर्शनार्थ पाठविलें. त्यांची किंमत त्यांनीं जाणिली नाहीं; या अनुपकाराचे शासनार्थ सात वर्षे दुष्काळानें गांजिले गेले. मुसलमानांशीं त्यांचें युद्धही जुंपलें होतें ह्मणून त्यांना त्यांच्याकडून धास्ती लागून राहत होती.

(खुशाल) खा; आणि जर तुह्मीं परमेश्वराच्याच भक्तिचा बाणा बाळगीत आहां तर त्याच्या देणगीबद्दल उपकारस्तुतिहि करा. ११४. त्यानें तर तुह्मांस फक्त आपोआप मेलेलें (जनावर) निषिद्ध केलें आहे आणि (तसेंच) रक्त व डुकराचें मांस आणि ज्या(जनावरा)स परमेश्वराशिवाय अन्य कोणा(च्या सन्मानार्थ व सांन्निध्या)र्थ (वधिलें व) नामजाद केलें जाईल तें (जनावर)हि. मग जो कोणी (भुकेनें) व्याकूळ होईल, (आणि ईश्वराज्ञेचें) उल्लंघन न करतां व (आवश्यक मर्यादेच्या) बाहेर न जातां (निरुपायास्तव तो एखादी निषिद्ध वस्तु सेवन करील) तर परमेश्वर क्षमाकर्ता (व) दयाळू होय. ११५. आणि (नास्तिकांप्रमाणें) खोटें नाटें जें कांहीं तुमच्या जिव्हा उच्चारितील तें (समजल्या उमजल्यावांचून) बोलत जाऊं नका; कीं हें अनिषिद्ध आहे व हें निषिद्ध; कीं (अशा बडबडीनें) तुह्मीं परमेश्वरावर खोटें थोतांड रचूं लागाल. जे लोक परमेश्वरावर खोटें थोतांड रचितात ते (आपल्या मनोरथांत कधींहि) सफल होणार नाहींत. ११६. (हेहि जगाचे दोन दिवसाचे) अल्प-स्वल्प उपभोग होत; आणि (परिणामीं) त्यांना दुःखदायक शिक्षा (होणें) आहे. ११७. आणि (हे पैगंबरा!) आम्हीं ज्या वस्तु तुला पूर्वी सांगून चुकलों आहों त्या आह्मीं यहुद्यांस निषिद्ध केल्या होत्या; आणि (त्या वस्तूंच्या निषेधांत) आम्हीं त्यांच्यावर जुल्म केला नाहीं, किंबहुना ते आपणच आपल्यावर जुल्म करीत असत. ११८. मग जे लोक अज्ञानानें पातक करीत राहिले, व मग त्यानंतर पश्चात्ताप पावले; आणि (पश्चात्तापानंतर ज्यांनीं आपलें आचरण) सुधारिलें त्या लोकांप्रत तर (हे पैगंबरा!) तुझा पालनकर्ता, निःसंशयच तुझा पालनकर्ता (पश्चात्ताप व स्थितिसुधारणा) यांच्यानंतर अर्थात् क्षमा-कर्ता (व) दयाळू होय. ११९. निःसंशय, 'इब्राहीम' हा एक (सत्कु-

(१) या वाक्याचें स्पष्टीकरणास्तव कुराण भाग २, अध्याय २:१७३ या वरील टीप पहा.

(२) याचा उल्लेख कुराण, भाग ८, अध्याय ६:१४६–१५१ पर्यंत पहा.

मांचा) नमुना होऊन गेला आहे; तो परमेश्वराचा आज्ञाधारक सेवक असून एकनिष्ठ असा होता. आणि तो मूर्तीपूजकांपैकीं नव्हता. १२०. तो परमेश्वराच्या देणग्यांप्रत कृतज्ञ होता. परमेश्वरानें त्याला निवडून घेतलें होतें व त्याला (धर्माचा) सरळ मार्गहि दाखवून दिला होता. १२१. आणि आह्मीं त्याला इहलोकींहि (हरेक प्रकारचें) श्रेय दिलें होतें व परलोकींहि तो अवश्य (आमच्या) सदाचरणी (सेवकां) पैकीं होईल. १२२. मग (हे पैगंबरा!) आह्मीं तुजकडे (असा) आदेश पाठविला कीं तूं 'इब्राहिमा'च्या मार्गाचें अनुकरण कर, कीं तो एकनिष्ट होता आणि मूर्तीपूजकांपैकीं नव्हता. १२३. शनवार(च्या दिवसा)चा आदर सन्मान तर केवळ, ज्या लोकांनीं (अखेर) त्याच्या संबंधानें (तऱ्हेतऱ्हेचे) मतभेदहि केले त्यांनाच आवश्यक केला गेला होता. आणि (हे पैगंबरा!) ज्या ज्या गोष्टींत हे लोक आपसांत मतभेद करीत राहिले आहेत, पुनरुत्थानाचे दिवशीं तुझा पालनकर्ता यांच्यांत त्या गोष्टींचा (निर्णयात्मक) निवाडा करून टाकील. १२४. (हे पैगंबरा,

---

(१) यांत 'उम्मत' शब्द ज्याचा अर्थ गण, जनसमूह वा जनता असा होतो तो एकट्या इब्राहीम पैगंबरालाच लाविलेला आढळतो. ह्मणून याचा भावार्थ असा दिसतो कीं लोकांत जे जे श्रेष्ठ गुण होते तें सर्व समुच्चयेंकरून हजरत इब्राहीम पैगंबरांत आढळून येत होते. शिवाय त्यांना नमरूद बादशाहानें अग्नींत टाकून दिलें त्यां पूर्वी सकळ जगांत, परमेश्वर एक आहे असा विश्वास धरणार आज्ञाधारक सेवक कोणीच नव्हता. तर इब्राहिम हा एकटाच गण होता. हें अधिक स्पष्टपणें सांगावयाचें ह्मणजे तो एक सद्धर्माचा नमुना होता; हाच अर्थ आह्मीं येथें स्वीकारिला आहे.

(२) मुसलमानांनीं ईश्वराज्ञेनें आठवड्याच्या वारांतून शुक्रवार पवित्र मानिला; तेव्हां यहुदी व ख्रिस्ती हे यावर आक्षेप काढूं लागले. परमेश्वरानें त्याचें उत्तर दिलें कीं मुसलमान हे इब्राहीम पैगंबरांच्या धर्ममार्गाला अनुसरतात. शब्बाथ म्हणजे शनवारच्या आदर-सन्मानाचा हुकूम इब्राहिमानंतर झाला होता; म्हणून मुसलमानांस या हुकमाची अमल बजावणी आवश्यक नाहीं. मग ज्या लोकांस शनवारच्या आदर सन्मानाचा

तूं लोकांस) शहाणपणाच्या गोष्टी व उत्तम (उत्तम) उपदेशांद्वारें आपल्या पालनकर्त्याच्या मार्गाकडे आमंत्रण कर; आणि त्यांच्याशीं वाद-विवादहि कर, (तर) अशा रीतीनें कीं जी (लोकांस) फारच (पसंत व) शोभेलशी होईल. (हे पैगंबरा!) जो कोणी परमेश्वराच्या मार्गा-हून भटकला, त्या(च्या स्थिती)शीं तुझा पालनकर्ता खूप वाकब होय; आणि (तसाच) तो, जे लोक सरळ मार्गावर होत त्यांच्या(स्थिती)शींहि खूप वाकब होय. १२५. आणि (मुसलमानांनों! धर्माचे वादविवादांत विरुद्धपक्षी यांशीं) सक्तीहि कराल तर जशी सक्ती तुम्हांबरोबर केली गेली असेल तशीच सक्ती तुम्हींहि करा. आणि जर तुम्हीं (लोकांचे छल) सहन कराल, तर कांहीं झालें तरी, सहनशील लोकांच्याठायीं सहन करणेंच उत्तम होय. १२६. आणि (हे पैगंबरा! तूं विरूद्ध पक्षीयांचे छल) सहन कर; आणि तुझें सहन करणें हें परमेश्वराच्या(कृपे)वांचून होणेंहि (शक्य) नाहीं. आणि नास्ति-कांबद्दल तूं खेद करूं नकोस; आणि हे लोक (तुझ्याविरुद्ध) ज्या खटपटी करतात त्यांपासून तूं संकुचित होऊं नकोस. १२७. (कारण कीं) जे लोक (परमेश्वराला) भिऊन चालतात व (लोकां-बरोबर) जे परोपकारानें वागतात त्यांचा परमेश्वर साथी होय. १२८.

हुकूम दिला गेला होता त्यांनींहि याच्यासंबंधानें नंतर त्यांत मतभेद केले. ख्रिस्त्यांनीं आदितवार पाळिला व यहुद्यांनीं शनवार पाळिला; त्यांनीं शनवारासंबंधींहि मोठमोठें निमित्त रचिलें. कारण, शनवारीं शिकार करण्याची मनाई होती. हे लोक आदल्यादिवशीं पाण्याचे बांध कापून टाकित होते व शनवारीं मासे आपोआप त्या ख्यांचांत येऊन गोळा होत व दुसऱ्या दिवशीं ते त्यांस पकडून खात असत.

पवित्र कुराण

भाग पंधरावा.

अध्याय १७ वा.

सूरतु-बनी-इस्राईल.

हा अध्याय **मक्का** शहरीं प्रकटिला गेला आहे. ह्यांत १११ आयात—महावाक्यें आहेत. 'बनी-इस्राईल' ह्मणजे यहुदी यांस त्यांच्या पूर्वस्थितीचें स्मरण देववून तीं त्यांच्या विचारार्थ त्यांच्या डोळ्या पुढें धरून बजाविण्यांत आलें आहे कीं तुह्मीं आपले पूर्वग्रह व चुकीच्या समजुती सोडून, **तौरात** ह्मणजे **जुना** करार यांत **अनुवाद**, अध्याय १८:१५ मध्यें जें भविष्यवचन आहे तें हजरत **मोहंमद** पैगंबरांच्या वर्णनाशीं बरोबर सांगोपांग जुळतें; त्याचा विचार करा व त्या पैगंबराचें ऐका, कारण **इब्राहीमाचे** पुत्र **इस्हाक** यांची पुत्रपौत्र परंपरा **मूसा** वा **मोश्या** आणि **येशू ख्रिस्त** यांजकडे जाते; आणि **इस्हाकचे** भाऊ **इस्माईल** यांची वंशपरंपरा हजरत **मोहंमद** पैगंबराकडेस येऊन मिळते. तेव्हां हजरत **मोहंमद** हे **मूसाच्या** बांधवांपैकीं असून त्यांचें **मूसाशीं** बहुतेक सर्व गोष्टींत सादृश्य दिसून येतें. तसें **येशू ख्रिस्ताचें** नसून **येशू** हे **मूसाच्या** पुत्रपौत्रांत मोडतात, बांधवांत नाहींत. या शिवाय **यूशा बिन-नून** किंवा **जोशूआ** ज्यांना यहुदी किंवा इस्राएल लोक या **अनुवादांतील** या भविष्यवचना प्रमाणें तो पैगंबर वा भविष्यवादी मानतात; तें बरोबर नव्हें. कारण, हजरत **यूशा** हे **मूसाचे** बांधव नसून त्यांचे शिष्य किंवा त्यांचे नोकर होते व त्यांचें **मूशाशीं** कांहींच सादृश्य नव्हतें. तर यहुद्यांनीं पूर्वी प्रेषित वा पैगंबरांचा जसा छळ केला होता, तसा न करतां हा सन्मार्ग ह्मणजे इस्लामधर्म स्वीकारावा वगैरे **बनी-इस्राएलासंबंधीं** विवेचन यांत झालें आहे

ह्मणून बनी-इस्राएलांचें प्रकरण हें नांव. याचें दुसरें नांव, 'सूरतुल-अस्रा'—रात्र पर्यटनाचें प्रकरण—ज्यांत हजरत **मोहंमद** पैगंबरांस परमेश्वरानें **मक्का**-पुराहून **यरुशलेम**पर्यंत रातोरात प्रवास करविला व तेथून पुढें त्यांचें दिव्यारोहण झालें त्याचें दिग्दर्शन आहे.

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचें नांवानें (मी आरंभ करितों).

तो (परमेश्वर दुर्बलता व अशक्तपणा या दोषांपासून) पवित्र होय कीं जो आपला सेवक ('मोहंमद') यास रातोरात पवित्र मशीदी (म्हणजे 'काबा' मंदिरा) पासून त्या लांबच्या पल्याच्या मशीदी (म्हणजे 'यरुशलेम') पावेतों घेऊन गेला; कीं जिच्या सभोंवताल(च्या प्रदेशास) आम्हीं (हरेक ऐहिक व पारमार्थिक प्रसादानें) आशिर्वादित केलें आहे. (आणि ह्या नेण्याचा उद्देश हा होता) कीं आम्हीं त्याला आपले (परम सामर्थ्याचे) अनेक चमत्कार निरीक्षण करवावेत (व त्याला कित्येक गुप्त भेद माहीत व्हावेत; नाहींतर, मुळांत) ऐकता व पाहता (म्हणजे अदृष्टज्ञानी) तोच परमेश्वर होय. १. आणि आम्हीं 'मूसा'ला

(१) ऐहिक प्रसाद हे कीं तेथील जमीन उत्कृष्ट असून तींत नद्या, पर्वत, वगैरे निसर्गाचे सुंदर सुंदर देखावे आहेत व उत्तमांत उत्तम पिकांची त्यांत नित्य रेलचेल असते. आणि पारमार्थिक प्रसाद म्हटलें म्हणजे या पवित्रभूमींतील हें शहर व तेथील मंदिर यहुदी वगैरे सर्व ग्रंथधारी लोकांचें फार प्राचीन काळापासून पवित्र स्थळ आहे अशी प्रसिद्धि चालत आली आहे. शेकडों भविष्यवादी वा पैगंबर या भूप्रदेशांत जन्मले व तेथेंच समाधिस्थ झाले. ह्मणून या प्रदेशाला आशिर्वादित केलें असें ह्मटलें आहे.

(२) या वाक्याचा मागील वाक्याशीं संबंध विचार करण्याजोगा आहे. आमच्या लक्षांत तर हें येतें कीं अदृष्ट ह्मणजे गैबी गोष्टींचें ज्ञान विशेषेंकरून केवळ परमेश्वरालाच होय. पण त्याच्या मर्जीस येईल तर तो पाहिजे तितकें तें पैगंबरांनाहि प्रगट करतो. सारांश, एके जागीं ह्मटलें आहे कीं "तो (परमेश्वर) आपलें अदृष्ट कोणालाही प्रगट करीत नाहीं; पण पैगंबरांपैकीं ज्याच्यावर त्याची मर्जी होईल त्यालाच मात्र

(तौरात) पुस्तक दिलें व तें ‘बनी–इस्राएलां’साठीं सन्मार्गसूचक ठरविलें; (व त्यांना सांगून दिलें) कीं माझ्याशिवाय कोणालाच (आपला) पुरस्कर्ता बनवूं नका; २. (कीं) ज्यांना आम्हीं ‘नूहा’ बरोबर (गलबतांत) स्वार करून घेतलें होतें त्या लोकांचे (तुह्मीं) वंश (आहां). (व) निःसंशय तो (आमचा) कृतज्ञ सेवक होता. ३. आणि आम्हीं ‘बनी–इस्राएलां’स (त्याच तौरात) पुस्तकांत स्पष्ट बजावून ठेविलें होतें कीं तुह्मीं अवश्य मुलकांत दोनदां नासाडी कराल व (दोन्ही वेळां लोकांवर) मोठे अत्याचारहि कराल. ४. मग जेव्हां त्या दोहोंतून पहिल्या (नासाडी)चा वेळ आला तेव्हां आम्हीं तुमच्या सामन्यास आपले असे सेवक उठवून उभे केले कीं जे फारच बलाढ्य होते आणि ते (तुमच्या) शहरांच्या अंतस्थ भागांत पसरून गेले. आणि (परमेश्वराचें) वचन पूर्ण व्हावयाचें तें झालें. ५. मग आम्हीं तुह्मांस शत्रूंवर फिरून वर्चस्व दिलें आणि द्रव्यें व संतांत यांद्वारें

(प्रगट करतो).” वर सांगितल्याप्रमाणें परमेश्वरानें हजरत मोहंमद पैगंबर यांस मक्केहून यरुशलेमपर्यंत रातोरात पोहोंचविलें, या विषयीं सर्वांची एकवाक्यता आहे. पुढील दिव्यारोहणाबद्दल भाष्यकारांनीं बरेच मतभेद केले आहेत. कोणी ह्मणतो तें आत्मिक स्थितींत ह्मणजे जसें स्वप्नांत आलें; कोणी ह्मणतो, शरीरासह; कोणी ह्मणतो केवळ एक वेळच; व कोणी ह्मणतो अनेक वेळ. कोणी ह्मणतो यरुशलेमपर्यंतच मात्र, आणि बहुतेक ह्मणतात कीं प्रथम यरुशलेमपर्यंत व मग आकाशादि गुलोकापर्यंत. याविषयीं सर्वमान्य मत हेंच आहे कीं हजरत मोहंमद पैगंबर यांस शरीरासह हें दिव्यारोहण प्राप्त झालें. पुढें त्यांना परमेश्वराचें साक्षात दर्शन होऊन मानवी उद्धाराच्या नव्या नव्या गोष्टी प्रगट झाल्या; तर पैगंबर साहेबांस दिव्यरोहण झालें हें खास. आणि त्याचा अंतिम हेतु हा होता कीं पैगंबरास अदृष्टाचें कांहीं ज्ञान व्हावें. तथापि कांहीं झालें तरी त्यांचें हें ज्ञान मर्यादित होय; मुळांत अदृष्टाचा खरा ज्ञाता परमेश्वरच होय. त्याचें ज्ञान पूर्ण व अमर्याद होय. ऐकणें व पाहणें यांचें वैशिष्ट्य यामुळें आहे कीं नेहमींच्या व्यवहारांत मनुष्यास ज्ञानाचीं हींच दोन साधनें होत. लांबच्या पल्ल्याची किंवा दूरची मशीद यासाठीं ह्मटलें आहे कीं ती मक्केहून दूर आहे; दुसरें हें कीं सर्व सन्मान्य मशीदींत हिची मान्यताहि अधिक आहे.

**तुमची मदत केली व आम्हीं तुम्हांस बहुसंख्याक लोक केले. ६.
जर (त्यावेळीं) तुह्मीं चांगलें केलें तर आपल्याच (हिता)साठीं चांगलें
केलें; आणि जर वाईट केलें तर तेंहि आपल्याच साठीं. मग
जेव्हां दुसऱ्या (नासाडी)चा वेळ आला, (तेव्हां मग आम्हीं आपले
दुसरे सेवक उठवून उभे केले कीं त्यांनीं तुह्मांस इतकें मारावें)
कीं तुमचीं तोंडें बिघडून टाकावींत (व तुमची शकल ओळखतां न यावी);
आणि ज्याप्रमाणें ते पहिल्यांदां (‘यरुशलेम’च्या) मशिदींत घुसले
होते (व तेथें त्यांनीं लुटालूट चालविली होती) त्याचप्रमाणें (या
प्रसंगींहि पुन्हां) तींत शिरावें आणि ज्या ज्या वस्तूंवर त्यांचा जोरा
चालेल त्यांचा तोडून फोडून अगदीं विध्वंस करून टाकावा. ७.
(आतांहि) नवल नाहीं कीं तुमचा पालनकर्ता तुम्हांवर दया करील,
आणि जर तुह्मीं पुन्हां (तोच पहिल्यासारखा खोडसाळपणा) कराल तर,
आह्मींहि पुन्हां (पूर्वीं केलें होतें तेंच) करूं (म्हणजे शिक्षा देऊं). आणि
आम्हीं नास्तिकांसाठीं ‘जहन्नम’चा बंदीखाना (तयार) ठेवलाच आहे. ८.**

(१) हें कौंसांतील सारें वाक्य आह्मीं अध्याहृत घेतलें आहे; व या अध्याहारास आधारभूत असेंच एक वाक्य वर येऊन गेलें आहे. असें जर न केलें असतें तर अन्वयहि जुळला नसता व अर्थबोधहि झाला नसता.

(२) सकळ पृथ्वीवर यहुद्यांसारखें खोडसाळ कदाचित् दुसरें कोणी राष्ट्रच झालें नसेल; आणि त्यांच्या खोडसाळपणाच्या प्रमाणांत त्यांना पुन्हां पुन्हां शिक्षाहि होत होत्या. एक वेळ असा होता कीं त्यांचें मोठें राज्य होतें आणि आतां ही स्थिति आहे कीं त्यांचें कोठें वीतभर जमिनीवरहि राज्य नाहीं. यांनीं प्रथम आपल्या श्रीमंतीच्या व वर्चस्वाचे गर्वांत इर्मिया· जिरेमिया–या पैगंबरास कत्तल केलें. तेव्हां परमेश्वरानें बाबेल शहराकडून बख्त–नस्सर (Nebuchadnazzar) यास पाठवून त्यांचा पराजय करविला व त्याच्या हातून लक्षावधि यहुदी कत्तल केले व यरुशलेमचें मंदिर जाळून फस्त केलें. पुढें परमेश्वरकृपेनें त्यांचे पुन्हां चांगले दिवस आले व ते ऐषआरामांत निमग्न झाले. नंतर ईश्वराज्ञेचा अनादर करून त्यांनीं जकरीया व यह्या-योहान बाप्तिस्माकार–यांस मारून टाकिलें आणि येशू ख्रिस्तावाहीं घात

**निःसंशय, हें कुराण (धर्माचा) असा (मार्ग) दाखवितें कीं जो सर्वांत
सरळ होय. आणि विश्वासू, जे चांगलीं कामें करतात त्यांस तें
या गोष्टीचें शुभवर्तमान देतें कीं त्यांस महा पुण्यफल (प्राप्त) होईल. ९.
आणि (तसेंच लोकांस) हेंहि (समजावितें) कीं जे लोक परलोकींचा
विश्वास बाळगीत नाहींत, त्यांच्यासाठीं आम्हीं दुःखदायक शिक्षा तयार
करून ठेविली आहे. १०. आणि मनुष्य (आपल्यासाठीं) ज्याप्रमाणें
इष्ट वर मागतो त्याचप्रमाणें (बेदिल होऊन कधीं कधीं) अनिष्ट वरहि**

करण्याच्या बेतांत लागले; त्यांत ते सफल न होतां त्यांनीं भलत्याचाच घात केला. पुढें टायटस नांवाच्या रोमन राजानें त्यांच्यावर स्वारी केली व विजयी होऊन खूप लूटालूट चालविली व यरुशलेमच्या पवित्र देवळाचाहि मारून फन्ना उडवून टाकिला. याच सुमारास मूळचा खरा जुना करार नष्ट झाला व लोकांनीं आपल्या स्मरणशक्तीवरून तो जरी पुन्हां रचिला तरी त्यांत बरीच घालघुसड व ढवळाढवळ झाली हें खास. हीच गत अशीं झरदोश्तच्या झंदावस्थेची (पहा झंदावस्था, Encyclopaedia Britanica) व पुरातन वेदांचीहि (पहा Mr. Tilak's Arctic home in the Vedas, page 457) झालेली आहे. म्हणून परमेश्वर येथें यहुद्यांस व तद्द्वारें इतर राष्ट्रांस समजावीत आहे कीं या कलियुगाच्या पैगंबराबरोबर तशी वर्तणूक करूं नका; नाहींतर, तुम्हांवर तसलेंच संकट ओढवेल. सारांश यहुद्यांनीं तसलाच खोडसाळपणा केला व तसलीच शिक्षाहि पावले.

(१) आपल्याप्रीत्यर्थ अनिष्ट प्रार्थण्याचीं दोन अंगे होऊं शकतात; एक हें कीं माणसाला अदृष्टज्ञान तर दिलें गेलें नाहीं. म्हणून पुष्कळ वेळां असें होतें कीं तो एका गोष्टीला गैर समजुतीनें आपल्या ठायीं उपयुक्त जाणून परमेश्वरापाशीं तिच्या प्राप्तीसाठीं प्रार्थना करूं लागतो; पण वस्तुतः ती गोष्ट त्याच्या ठायीं अहितकारक असते. उदाहरणार्थ, परमेश्वरापाशीं कोणी निपुत्रीक माणूस पुत्राची प्रार्थना करतो आणि तो मोठा होऊन असा नालायक सिद्ध होईल कीं आपल्या घराण्याची दौलत व कीर्ती याचा समूळ नाश करून टाकील. दुसरें अंग असें, कीं पैगंबरसाहेब नास्तिकांस ईश्वरशिक्षेचें भय दाखवीत होते व नास्तिक ते

मागूं लागतो. आणि मनुष्य हा फारच उतावळा होय. ११. आणि आम्हीं रात्रीला व दिवसाला (आपल्या सामर्थ्याच्या) दोन निशाण्या नेमिल्या. मग रात्रीच्या निशाणीला तर आम्हीं पुसट (व मंद) केलें आणि दिवसाच्या निशाणीला आम्हीं प्रकाशित बनविलें (कीं त्यांत सर्व कांहीं पाहतां यावें) कीं (तेणें करून) तुह्मीं (लोकांनीं) आपल्या पालनकर्त्याच्या औदार्याचा (म्हणजे निर्वाह साधनांचा) शोध करावा आणि वर्षांचें गणित व हिशेब जाणावा. आणि आह्मीं एकूणेक गोष्ट (कुराणांत) खूप तपशीलवार वर्णन केली आहे. (व त्यांतल्या त्यांत रात्र व दिवस हीं निर्मिण्याचें प्रयोजनहि होय.) १२. आणि आम्हीं हरेक माणसाचें (बरें वाईट) भाग्य त्याचें त्याच्या गळ्यांत घालून टाकलें आहे; (म्हणजे ज्याचें प्रारब्ध त्याच्याबरोबर होय); आणि पुनरुत्थानाचे दिवशीं आम्हीं (त्याचा कर्म-)लेख काढून त्याच्यापुढें ठेवून देऊं (व) तो त्याला आपल्या रूबरू उघडलेला पाहील. १३. (आणि आम्हीं त्याला म्हणूं कीं हा) आपला (कर्म-)लेख वाचून घे; (आणि) आज आपला हिशेब घ्यावयास तूं स्वतःच पुरा आहेस. १४. जो कोणी सरळ मार्गावर चालला तर तो आपल्याच (स्वतःहाच्या हिता)साठीं सरळमार्गावर चालतो; आणि जो भटकला तर त्याच्या भटकण्याचा दुष्परिणामही त्यालाच भोगावा लागेल. आणि कोणीहि ओझें वाहणारा (कोणा) दुसऱ्या(च्या पापा)चें ओझें वाहून नेणार नाहीं. आणि जोंपर्यंत आम्हीं पैगंबर पाठवून (पदरीं माप घालून) न देऊं, तोंपर्यंत (कोणालाहि त्याच्या पापाची) शिक्षा आम्हीं देत नसतों. १५. आणि जेव्हां आम्हीं कोणाहि वस्तीचा नाश करूं इच्छितों, तेव्हां आम्हीं तेथील सुखवस्तु लोकांस (कोणताहि एक) हुकूम देतों; मग

खोटें समजून तिच्यासाठीं घाई माजवित होते. अशा आशयाचीं वाक्यें हरेक पैगंबराच्या वर्णनांत आलेलीं आहेत; तेथें तेथें पहा.

(१) एक तर हाच भावार्थ होय कीं जो भाषांतरावरून प्रगट होतो, कीं परमेश्वर एक हुकूम सादर करतो व सर्वांत प्रथम अमीर उमराव व श्रीमंत लोक तो हुकूम मोडूं लागतात, म्हणजे आज्ञेचा भंग

ते त्या(वस्तीं)त हुकमाचा भंग करूं लागतात. मग ती वस्ती (शिक्षेच्या) हुकमास पात्र होऊन जाते (आणि) मग आम्हीं मारून त्या वस्तीची धूळधाणी करून टाकितों. १६. आणि 'नूहा'च्या मागून आम्हीं कित्येक पिढ्यांचा नाश करून टाकिला; आणि (हे पैगंबरा!) तुझा पालनकर्ता आपल्या सेवकांचीं पापें जाणण्यास व पाहावयास पुरा होय. १७. जो कोणी (या) क्षणभंगुर संसाराची अपेक्षा बाळगीत असेल, तर आम्हीं ज्याला इच्छितों (व) जितका इच्छितों तितका त्याला या(जगां)तच तूर्तातूर्त देऊन टाकितों. (पण,) मग (अखेर) आम्हीं त्याच्यासाठीं जहन्नम-नरकाग्नि ठरवून ठेविला आहे; त्यांत तो बुरे हाल होऊन (व ईश्वरकृपेपासून) दुरावला जाऊन जळावयास दाखल होईल. १८. आणि जो कोणी परलोकींची अपेक्षा बाळगीत असेल व परलोकींसाठीं जसे प्रयत्न केले पाहिजेत तसे त्यासाठीं प्रयत्नहि करील; आणि तो खरा विश्वासूही असेल; तर हेच लोक होत कीं ज्यांचे प्रयत्न (परमेश्वरासमीप) मान्य होतील. १९. (हे पैगंबरा!) ते (इहलोकाकांक्षी) व हे (परलोकाकांक्षी) या सर्वांनाहि आह्मीं तुझ्या पालनकर्त्याच्या (ह्मणजे आपल्या) दानांतून मदत देतों आणि तुझ्या पालनकर्त्याचें दान (सार्वजनिक होय; कोणाल्याहि) नाकारलें जात नाहीं. २०. (हे पैगंबरा!) पहा! (तर खरें, कीं) आह्मीं (जगांत) कित्येक लोकांस कित्येकांवर कसें श्रेष्ठत्व दिलें

सुखवस्तु लोकांपासून सुरु होतो व मग राव रंक सर्व त्या आज्ञाभंगाच्या दुष्परिणामांच्या लपेटींत येऊन जातात; आणि वास्तविक परिस्थितीहि अशीच पाहिली जाते कीं बहुतेक श्रीमंतच विशेषेंकरून, आज्ञाभंगास व भ्रष्टाचारास बळी पडतात. अगर परमेश्वर सेवकांचा व त्यांच्या कृत्यांचा निर्माणकर्ता होय ह्मणजे सेवक बरें वाईट जें कांहीं करतात परमेश्वरच त्यांना तें करण्याचें सामर्थ्य देतो; ह्मणून सांगितलें असावें कीं आह्मीं श्रीमंतांस आज्ञा करितों व ते आज्ञाभंग करूं लागतात, तर मग "परमेश्वर ज्याला इच्छितो त्याला बहकावितो व ज्याला इच्छितो त्याला सन्मार्गी लावितो" या सुन्नेचीच गोष्ट झाली.

आहे! आणि अर्थात् परलोकींचे दर्जे (याहूनहि) फारच थोर होत व (तसेंच त्या दिवसाचें) श्रेष्ठत्वहि फारच मोठें होय. २१. (हे पैगंबरा!) परमेश्वरासमागमें दुसरा कोणी उपास्य स्थापूं नकोस; नाहीं तर, तूं बदलौकिक होऊन (परमेश्वर, देवदूत व विश्वासू हे सर्व तुझा अव्हेर करतील व तूं) परित्यक्त होऊन बसशील. २२. आणि (हे पैगंबरा!) तुझ्या पालनकर्त्यानें निर्णायक हुकूम देऊन ठेविला आहे कीं (लोकांनों!) तुह्मीं त्याच्याशिवाय कोणाचीच उपासना करूं नका; आणि आईबापांशीं उपकारशील वर्तणूक करा. (हे वाचक–श्रोत्या!) जर आईबापांतला एक अगर उभयतां तुझ्या समोर वृद्धावस्थेस पोहोंचतील, तर तूं त्यांच्यासमोर छिट् म्हणूनहि बोलूं नकोस व त्यांना झिडकावूंहि नकोस; आणि त्यांच्यांशीं (कांहीं) बोलणें (सवरणें असेल तर) सन्मानानें बोल (सवर). २३. आणि दयेनें त्यांच्यापुढें विनयाची बाजू नमीव व (त्यांच्याप्रीत्यर्थ) प्रार्थना करीत अस; कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! ज्या तऱ्हेनें त्यांनीं मला लहानाला पाळिलें (व माझ्यावर दया करीत राहिले) त्याच तऱ्हेनें तूंहि त्यांच्यावर दया कर. २४. (लोकांनों!) तुमच्या मनांतली गोष्ट तुमचा पालनकर्ता खूप जाणतो. जर तुम्हीं (खरोखरींच) सदाचरणी असाल (व तुमच्या हातून आईबापांसंबंधानें चुकून कांहीं दोषहि घडला असेल) तर (तो तुम्हांस क्षमा करील); कांकीं तो पश्चात्ताप करणाऱ्यां(च्या पातकां)चा क्षमाकर्ता होय. २५. आणि गणगोत व गरीब गुरीब व वाटसरूं या (प्रत्येका)स त्याचा हक्क पोहोंचवीत राहा; आणि (द्रव्याची) उधळपट्टी करून अपव्यय करूं नकोस. २६. (कारण, द्रव्याची) उधळपट्टी करणारे सैतानांचे बंधु होत. आणि सैतान हा आपल्या पालनकर्त्याप्रत अनुपकारी[2] होय. २७. आणि तूं

(१) ह्मणजे इहलोकिक कीर्ति व श्रेष्ठत्व, परलोकींच्या कीर्ति व श्रेष्टत्वापुढें कुचकामाचें होय. आणि हा अर्थहि होऊं शकतो कीं जशी जगांत लोकांची स्थिति भिन्न आहे त्याहूनही अधिक भिन्न ती परलोकीं होईल.

(२) सैतान हा देवदूतांच्या समुदायांत गणिला जात होता; या देणगीची त्यानें किंमत जाणिली नाहीं व परमेश्वराचे आज्ञेचा भंग केला.

आपल्या पालनकर्त्याच्या ज्या कृपेची आशा बाळगून असशील त्या कृपेची वाट पाहण्यांत जर तुला या(गरिबां)कडून तोंड फिरविणें भाग पडेल, तर तूं त्यांना (निदान) गोड (गोड) बोलानें समजावून दे. २८. आणि तूं आपला हात इतका (आटपता) धरूं नकोस कीं (जणुं) तो मानेशीं घट्ट बांधलेला आहे; आणि एकदम मोकळा करून तो सुटा ठेवूं नकोस; (नाहींतर) तूं (लोकांच्या) दोषास पात्र होऊन (व) भिकेस लागून बसशील. २९. (हे पैगंबरा!) तुझा पालनकर्ता ज्याला इच्छितो त्याला विपूल अन्नसंपत्ति देतो व (ज्याला इच्छितो त्याला) काटकसरीनें देतो. निःसंशय तो आपल्या सेवकां(च्या स्थिती)शीं वाकब (व त्यांच्या गरजांकडे) पाहतो आहे. ३०.

अशाच तऱ्हेनें द्रव्य हीहि परमेश्वराची देणगी होय. आणि जो कोणी तिची उधळपट्टी करील तो तिची किंमत जाणीत नाहीं. म्हणून या देणगीची किंमत न जाणिल्यानें तो सैतानाचा भाऊ आला; आणि द्रव्याची उधळपट्टी होते ती बहुतेक सैतानी वा असुरी कामांत व शास्त्रनिषिद्ध गोष्टींत होते. या दृष्टीनेंहि द्रव्याची उधळपट्टी करणार सैतानाचे बंधु ठरतात कीं ते त्याच्या कह्यांत चालतात.

(१) बहुतेक वेळां असें घडून येतें कीं वेळेवर मागणाराशीं पैसा नसतो व कोठून कांहीं यावयाचें असतें; पण अजून त्याच्या येण्यांत उशीर आहे. अशावेळीं लोक आपल्या गरजेपुढें वेळ अवेळ पाहत नाहींत व विनाकारण निकडीवर येतात.. तर परमेश्वरानें म्हटलें आहे कीं अशा स्थितींत लोकांचें मन दुखवूं नका व गोड बोलून समजावून लावा.

(२) यांत मध्यमपणाचा बोध होतो कीं मनुष्यानें दान धर्मांत इतका कृपणपणा करूं नये कीं मुठी उघडणारच नाहीं. आणि इतका धर्मादायहि करूं नये कीं आपण दुःख सोसावें व लोकांनी उलटा दोष द्यावा व त्याच्या दानधर्मास उधळपट्टी ठरवावी; आणि शेवटी भिकेस लागून चिंतेत खात बसावें.

आणि (लोकांनों!) दारिद्र्याच्या भीतीनें आपल्या पोराबाळांची
हत्या करूं नका; त्यांजला व तुह्मांला आह्मींच अन्नसंपत्ति देतों.
निःसंशय बालहत्या करणें हें महा पातक होय. ३१. आणि
तुह्मीं व्यभिचाराच्या जवळहि फिरकूं नका; कारण, तो निर्लज्जपणा
असून (फारच) वाईट मार्ग होय. ३२. आणि ज्या कोणा जिवाला
(मारून टाकणें) परमेश्वरानें निषिद्ध केलें आहे त्या(जिवा)ला
हकनाक मारून टाकूं नका. आणि जो कोणी जुलूम केला जाऊन
मारला जाईल, तर आह्मीं त्याच्या वाली(वारसा)स (खुन्या
पासून सूड घेण्याचा) अखत्यार दिला आहे; तर त्याला पाहिजे
आहे कीं खुना(चा बदला घेण्यां)त त्यानें अतिरेक करूं नये.
कारण, (वाजवी बदला घेण्यांतहि) त्याचीच जीत¹ होय. ३३.
आणि अनाथ बालक आपल्या भरतारुण्यास पोहोंचेपर्यंत त्याच्या
मालमत्तेचे जवळहि जाऊं नका; पण अशा रीतीनें कीं जी
(अनाथांचे ठायीं) उत्तम असेल (तर ती गोष्ट वेगळी). आणि (केलेला)
करार पुरा करीत जा; कारण, (पुनरुत्थानामध्यें) कराराची वाजपूस
होईल. ३४ आणि जेव्हां तुह्मीं मापून द्याल तेव्हां माप
पुरें भरून देत जा; व (जोखून द्यावयाचें असेल तर) तराजू(ची
दांडी) सरळ ठेवून जोखीत जा. (व्यवहाराची) ही उत्तम (रीत)
होय व (तिचा) परिणामहि उत्तम होय. ३५. आणि (हे वाचक-

(१) भावार्थ हा आहे कीं उदाहरणार्थ 'अ'नें 'ब'ला जुलमानें मारून टाकिलें. तर अशा स्थितींत 'ब'ची बाजू दबलेली होती; नाहीं तर, 'ब' मारलाच कां जाता? आतां सूड घेण्याची वेळ आली; तेव्हां 'ब'च्या पक्षाला परमेश्वरानें वर्चस्व दिलें व सूड घेण्याचा कायदा चालू करून त्याची मदत केली. तर 'ब'च्या वारसांस वाजवी रीतीनें बदला घेऊन संतुष्ट झालें पाहिजे. आणि वाजवी बदला ह्मणजे त्यांचा पुरा सूड झाला नाहीं, असें समजूं नये अगर त्याच्या पक्षाच्या दुसऱ्या कोणास किंवा मुख्य कुलपतीस मारून टाकूं नये. या कामांत वारसाला सरकारचें व भाविक जनांचें साह्य असतें ह्मणून जीतही त्याचीच होते.

श्रोत्या!) ज्या गोष्टींचें तुला (खात्रीपूर्वक) ज्ञान नाहीं, (केवळ अटकळीनें) त्या गोष्टीच्या नादीं लागूं नकोस. कारण कीं, कान व डोळा व हृदय या सर्वांपासून (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) विचारपूस होणें आहे. ३६. आणि धरित्रीवर ऐटून चालूं नकोस; कारण, (धडाक्यानें चालून) तूं जमिनीस तर फाडूं शकणार नाहींस, व (ऐटीनें चालून) पर्वताच्या लांबीस पोहोंचूं शकणार नाहींस. ३७. (हे पैगंबरा!) या सर्व गोष्टींत ज्या ज्या वाईट होत त्या सर्वच तुझ्या पालनकर्त्या समीप नापसंत होत. ३८. आणि (हे पैगंबरा!) तुझ्या पालनकर्त्यानें तुला ज्या शहाणपणाच्या गोष्टी प्रकट केल्या आहेत त्यांजपैकीं ह्याहि होत. आणि परमेश्वरासमागमें अन्य कोणी उपास्य स्थापूं नकोस. नाहींतर, तूं दोषास पात्र होऊन (व ईश्वरकृपेपासून) दुरावला जाऊन 'जहन्नम' मध्यें झोंकून दिला जाशील. ३९. (मूर्तीपूजकहो!) कां तुमच्या पालनकर्त्यानें तुम्हांसाठीं मुलगे पसंत केले व आपण मुली घेतल्या म्हणजे देवदूत? (हा तर) तुम्ही अर्थातच मोठा बोल बोलतां! ४०. आणि आम्हीं या कुराणांत (लोकांस) नाना तऱ्हेनें समजाविलें कीं हे लोक (कोणाहि तऱ्हेनें) समजतील. पण यानें त्यांचा दुराग्रहच वाढत

(१) कान, डोळा व हृदय या अंतर्बाह्येंद्रियांच्या द्वारें ज्ञान प्राप्त होतें; तरी त्यास बुद्धि व ईश्वरी प्रकटीकरणाची आवश्यकता आहेच. यांच्या नियमनानें खरें व खात्रीपूर्वक ज्ञान होतें. पण ज्याला कांहीं धर्मच नाहीं तो तर्क लढवितो व मनोराज्य रचितो; म्हणून त्याचें ज्ञान खात्रीपूर्वक होऊं शकत नाहीं. सारांश, मरणोत्तर होणाऱ्या स्थिती-संबंधानें मूर्तीपूजक व नास्तिक जे परलोकीं मेलेल्यांतून फिरून उठविलें जाऊं वगैरे अदृष्ट गोष्टी मानीत नाहींत ते, आपल्या ज्ञानाची छाननी, बुद्धि व ईश्वरी प्रकटीकरण यांच्याद्वारें न झाल्यामुळें नेहमीं असलेच तर्क वितर्क करतात. पण ते समजत नाहींत कीं मनुष्याचें ज्ञान मर्यादित आहे व मानवाचा विचार या गोष्टीप्रत पोहोंचूं शकत नाहीं. यांत या गोष्टीचा बोध आहे कीं मनुष्यानें आपल्या स्वभावसिद्ध मर्यादेचें अतिक्रमण करूं नये व तर्क वा अटकळीवर न चालतां ईश्वरप्रणीत शास्त्राधारावरच अवलंबून राहावें.

गेला. ४१. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं जर परमेश्वरा-समागमें, जसे (हे लोक) म्हणतात तसे, आणखी उपास्यहि[1] असते, तर या स्थितींत त्या(उपास्य देवां)नीं (केव्हांचाच) महासिंहासनाधिपति (म्हणजे परमेश्वरा)पर्यंत (पोहोंचण्याचा) मार्ग शोधून काढला असता. ४२. ज्या ज्या (निंद्य) गोष्टी हे लोक परमेश्वराविषयीं बोलून दाखवितात त्यांजपासून तो पवित्र व फार म्हणजे फारच थोर होय. ४३. सात आकाश व पृथ्वी, आणि यांत जे (देवदूत व मनुष्यें) होत ते (सर्व) त्याची पवित्रता गातात. आणि जितक्या म्हणून वस्तु होत त्या सर्व त्याच्या स्तुतिबरोबरच त्याची पवित्रता वर्णित राहतात. परंतु तुह्मां लोकांस त्यांचें पावित्र्यवर्णन समजत नाहीं. यांत शंका नाहीं कीं तो फारच दयार्द्र (व) क्षमाकर्ता होय. (कांकीं तो मनुष्यास त्याच्या आज्ञाभंगाची तात्काळ शिक्षा देत नसतो.) ४४. आणि (हे पैगंबरा!) तूं जेव्हां कुराण वाचीत असतोस, तेव्हां आम्हीं तुझ्या दरम्यान व जे लोक परलोकींचा विश्वास धरीत नाहींत त्यांच्या दरम्यान एक गुप्त (दाट) पडदा घालून टाकितों (कीं त्यांना सन्मार्ग दिसूं नये) ४५. आणि त्यांच्या अंतःकरणांवर आवरण घालून टाकितों कीं त्यांनीं कुराण समजूं शकूं नये. आणि

---

(१) सांगावयाचा अर्थ हा कीं ज्या प्रमाणें एका राज्यांत दोन स्वतंत्र राजे राहूं शकत नाहींत; त्याचप्रमाणें एका सृष्टींत दोन स्वतंत्र परमेश्वरहि होऊं शकत नाहींत. आपण पळभर अशी कल्पना करून चालूं कीं दोन अथवा अधिक परमेश्वर आहेत; तर त्या स्थितींत ते केव्हांचेच लढले भिडले असते. आणि खोट्या उपास्य देवांच्या अंगीं जर कांहीं सामर्थ्य असतें तर ते खऱ्या परमेश्वरावर चढाई करून गेले असते.

(२) जगांत सृष्टि ह्मणून जी कांहीं आहे ती आपल्या सृष्टिकर्त्याच्या अस्तित्वाची साक्ष पटविते. जगाचें सृष्ट होणें हें, बुद्धिलाही पटतें; कीं तें आपोआप अस्तित्वांत आलें नाहीं; किंबहुना कोणी तरी त्यास निर्माण केलें आहे आणि ज्यानें निर्माण केलें तोच एक खरा परमेश्वर होय.

त्यांच्या कानांत (एक प्रकारचा) भार (उत्पन्न करितों कीं त्यांना ऐकतां येऊं नये.) आणि जेव्हां तूं कुराणांत आपल्या पालनकर्त्याचें, (अद्वितीय अशा) एकट्याचेंच नामस्मरण करितोस, तेव्हां नास्तिक (एकट्याचे नांवानें) तिरस्कारयुक्त होऊन पाठ फिरवून फिरवून पळूं लागतात. ४६. जेव्हां हे लोक तुजकडे कान लावितात तेव्हां ते ज्या हेतुनें ऐकतात तो आम्हांस खूप ठाऊक आहे. आणि जेव्हां हे (आपसांत) कुजबुज चालवितात तेव्हां हे अन्यायकारी म्हणतात कीं तुम्हीं तर केवळ एका (खूळ्या) पुरुषाच्या नादीं लागलां आहां कीं ज्याला कोणी जादू केली आहे. (तर त्यांचें हें बोलणेंहि आम्हांस पक्कें माहीत आहे.) ४७. (हे पैगंबरा!) पहा! (तर खरें,) कीं हे तुझ्या संबंधानें कसकशा उपमा देतात! तर (याच गोष्टींमुळें) हे लोक बहकले; आणि (आतां) यांना (सत्याचा) मार्ग मिळणें शक्य नाहीं. ४८. आणि ते म्हणतात कीं, काय जेव्हां आम्हीं (मरूं व गळून सडून) हाडें व रजःकण होऊन जाऊं, तेव्हां (अशा स्थितींत) आम्हांला (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) नव्यानें निर्माण करून उठवून उभें केलें जाईल? ४९. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं तुम्हीं (मेल्यावर) धोंडे व्हा कीं लोखंड; ५०. अगर आणखी एखादी अशी सृष्ट वस्तु होऊन जा कीं जी तुमच्या विचारांत मोठी (अवजड) असेल (व जिचें जिवंत होणें तुमच्या मतें दुष्कर असेल; तरीहि तुम्हीं पुन्हां सजीव व्हालच व्हाल). यावर (हे लोक तुला) पुसतील कीं (बरें असें झाल्यास) आम्हांला पुन्हां कोण (जिवंत) करूं शकेल? (तूं यांना) सांग कीं ज्या(परमेश्वरा)नें तुह्मांस पहिल्या प्रथम सजिलें तोच. यावर हे लोक तुझ्यापुढें डोकीं डोलवूं लागतील व पुसतील कीं तें (पुनरुत्थान) केव्हां होईल बरें? (तूं यांना) सांग, अजब नाहीं कीं तें जवळच येऊन लागलें असेल. ५१. त्या दिवशीं जेव्हां परमेश्वर तुह्मांस

(१) डोकीं डोलविणें म्हणजे माना हालविणें याचे कित्येक प्रकार असतात; कधीं रुकारार्थी व कधीं नकारार्थी; पण येथें नकारार्थी आहे.

बोलावील, तेव्हां तुह्मीं त्याचा हुकूम मानाल (म्हणजे) त्याचीं स्तोत्रें गात गात (थडग्यांतून निघून निघून वर चालले याल;) आणि अशी कल्पना कराल कीं (मेल्यापश्चात) तुह्मीं केवळ थोडेच[1] दिवस (मृत दशेंत) राहिलां. ५२. आणि (हे पैगंबरा!) माझे सेवकां(म्हणजे मुसलमानां)स समजावून दे कीं त्यांनीं (विरुद्धपक्षीयांस एकादी गोष्ट सांगितलीच तर) अशी सांगावी कीं जी (नैतिक दृष्टया) अत्युत्तम असेल. कारण, सैतान (कडक बोल बोलवून) लोकांच्या दरम्यान वांकडें आणितो. यांत संशय नाहीं कीं सैतान माणसाचा धडधडीत शत्रु होय. ५३. (लोकांनों!) तुमचा पालनकर्ता तुमच्या (स्थिती)शीं खूप वाकब होय. तो पाहिजे तर (दयेस पात्र समजून) तुह्मांवर दया करील; अगर तो पाहिजे तर (शिक्षेस पात्र जाणून) तुह्मांस शिक्षा देईल. आणि (हे पैगंबरा!) आम्हीं तुला लोकांवर मक्तेदा[2]र करून तर पाठविलें नाहीं. ५४. आणि (हे पैगंबरा! देवदूत, दैत्य व मनुष्यें वगैरे) जे कोणी आकाशांत व पृथ्वींत होत त्यांच्या(स्थिती)शीं तुझा पालनकर्ता खूप वाकब होय. आणि आम्हीं कित्येक पैगंबरांस कित्येकांवर श्रेष्ठता दिली; आणि आम्हींच 'दाऊद'ला 'जबूर' (हें पुस्तक) दिलें. ५५. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं परमेश्वराशिवाय ज्यांस तुह्मीं (देव) कल्पून ठेविलें आहे त्यांना (प्रसंगविशेषीं) बोलावून पाहा; मग (हे तुमचे उपास्य) तुमचें दुःखनिवारण करण्याची सत्ता ठेवणार नाहींत व तें फिरवून टाकण्याचें (सामर्थ्यहि राखणार) नाहींत. ५६.

---

(१) शिवाय हा अर्थहि होऊं शकतो कीं जगांत थोडेच दिवस राहिलां. भावार्थ हा कीं मनुष्य जिवंत जीव असतांना मृत्यु व परलोक यांजकडून गैर सावध असतो. जरी तो तोंडानें असें बोलत नाहीं तरी त्याचीं कृत्यें अशीं असतात कीं जणू त्याला मरावयाचेंच नाहीं; व तो आयुष्याचा कौलनामा घेऊन आला आहे. परंतु मेल्यावर तो समजेल कीं आपण जगांत फारच थोडें राहिलों.

(२) ह्मणजे परमेश्वराचा निरोप पोहोंचविणें हेंच पैगंबरांचें काम होय. ते लोकांच्या विश्वास धरण्याचे जिम्मेदार नाहींत.

हे लोक ज्यांना, मूर्तीपूजक (कर्तेहर्ते समजून) बोलावितात, तेहि यांच्यांतून कोण (परमेश्वराच्या) अधिक सन्निध होतो, यासाठीं ह्मणून आपल्या पालनकर्त्याचें (आणखीहि अधिकाधिक सान्निध्य प्राप्त करण्याचें) साधनें[1] पाहात राहतात; आणि ते त्याच्या दयेची आशा बाळगितात व त्याच्या शिक्षेला भीत राहतात. खरोखरच तुझ्या पालनकर्त्याची शिक्षा भिणेंची चीज आहेहि. ५७. आणि (आज्ञाभंजक लोकांची) कोणी एकहि वस्ती अशी नाहीं कीं आम्हीं तिचा पुनरुत्थानाचे दिवसाचे आधीं (आधींच आज्ञाभंगाच्या शासनार्थ कां तर) नाश (न) करून सोडूं अगर तिला (आणखी कोणी) सक्त शिक्षा (न) देऊं. (आणि) ही गोष्ट ('लौहे महफूज'या) पुस्तकांत लिहिली जाऊन चुकली आहे. ५८. आणि आम्हांस (विविक्षित) चमत्कार[2] पाठविण्यापासून (आणखी कोण-

(१) यांत जे लोक, पैगंबर वा ऋषि अगर पीर अवलिया वा देवदूत अगर जिन्न-दैत्य वगैरेंस कोणाहि तऱ्हेनें परमेश्वराचें समाईक व पातीदार बनवीत होते, त्यांची चूक त्यांच्या पदरीं घालण्यासाठीं परमेश्वरानें बजाविलें आहे कीं ज्यांना तुह्मीं उपास्य देव ठरवितां हे तर स्वतःच परमेश्वराची मर्जी संपादण्याचीं साधनें शोधित राहतात आणि ईश्वरी शिक्षेला भीत राहतात—हाच सेवकाचा धर्म होय. तर ईश्वराशिवाय हे सारे सेवक होत व सेवक हे सेव्य व उपासनेस योग्य होऊं शकत नाहींत.

(२) हजरत पैगंबर साहेबांपाशीं लोक विविक्षित चमत्कारांची मागणी करीत होते. यांत त्यांचा हारजीत हाच हेतु होता. ह्मणून अशा मागण्या मंजूर झाल्या नाहींत व त्या मंजूर होण्यास योग्यहि नव्हत्या. असल्या चमत्कारासंबंधानें ह्मटलें आहे कीं पूर्वीच्या लोकांनीं त्यांस पाखंड ह्मटलें ह्मणून आम्हीं असले चमत्कार पाठविणें बंद केलें आहे. आणि उदाहरणहि अशा विविक्षित चमत्कृतीचेंच दिलें आहे कीं समूदचे लोकांनीं आपले पैगंबर सालेह यांजपाशीं अशी मागणी केली होती कीं पर्वतांतून सांढणी उत्पन्न व्हावी. हें झालें; तरीहि लोकांनीं मानिलें नाहीं. आमच्या पैगंबर साहेबांच्या वेळींहि अशाच प्रकारचे

तेंच कारण) प्रतिबंधक झालें नाहीं; परंतु हेंच कीं पूर्वींच्या लोकांनीं त्यांस पाखंड म्हटलें. तात्पर्य, आम्हीं 'समूद'(चे लोकां)ला सांढणीचा देखत चमत्कार दिला होता. तरीहि लोकांनीं (तो न मानतां) तिला गांजिलें; (इतकें कीं तिला मारून टाकिलें). आणि (हे जे) आम्हीं चमत्कार (पाठवीत असतों ते) केवळ दरारा[१] बसविण्याच्या हेतुनेंच पाठवीत असतों. ५९. आणि (हे पैगंबरा! तो वेळ आठीव कीं) जेव्हां आम्हीं तुला सांगितलें होतें कीं तुझ्या पालनकर्त्यानें (म्हणजे आम्हीं) लोकांस चोहोंकडून घेरून ठेविलें आहे (कीं त्यांना तुजवर हात टाकतां न यावा). आणि स्वप्न, जें आम्हीं तुला दाखविलें तें

लोक होते कीं चमत्कार पाहूनहि मानीत नव्हते. नाहीं तर, दुसरे चमत्कार तर एकीकडेच, कुराण स्वतःच एक जागती ज्योत व महान् चमत्कृति होय.

(१) ह्मणजे पराक्रम वा चमत्कारांचा हेतु लोकांच्या मनांत धाक बसविण्याचा असतो. तेणें करून प्रेक्षक जनांत व त्यांच्यायोगें त्यांच्या-मागून येणाऱ्या पिढ्यांस, पैगंबराची पैगंबरी अथवा प्रेषितत्वाची खात्री पटते. हजरत मोहंमद पैगंबरानींहि पुष्कळ चमत्कार दाखविले. परंतु चमत्कार एका विशिष्ट समयीं व विशिष्ट लोकांपुढेंच घडून येतात. त्यांतहि विरोधी लोक अनेक संशय काढतात. म्हणून चमत्कार हें एकटेंच कांहीं निश्चित प्रमाण नव्हे कीं त्यावर जोर देतां येईल. शिवाय सर्वच मनुष्यांचे स्वभाव सारखे नसतात ह्मणून त्यांस निरनिराळ्या प्रकारच्या प्रमाणांची अपेक्षा असते. चमत्कारास अरबी भाषेंत 'मोअ-जिज़ा' ह्मणजे ज्याच्या तोडीचें किंवा त्याहून उत्तम काम करणें लोकांस अशक्य व दुर्घट असतें तें अद्भुत असें ह्मणतात. कुराणहि याच कोटींतलें आहे. कौराणिक शिक्षणाचा सार हा आहे कीं आकाश, पृथ्वी, रात्र, दिवस, वायु, मेघ, पर्जन्य, विद्युलता, मरणें, जिणें, पिपीलिका--मुंगी व चिलट वगैरे सृष्टींतील वस्तु व त्यांच्या उत्क्रांत्या पाहून लोकांस परमेश्वर व त्याच्या परमसामर्थ्याचें उत्तम प्रमाण पटावें; व त्यांनीं त्याच्या आज्ञाधीन होऊन जीवन संसार करावा.

तर केवळ लोकांच्या (विश्वासाच्या) कसोटीस आम्हीं कारणीभूत ठरविलें; आणि (अशाच तऱ्हेनें कांटे निवडुंगाचें) झाड कीं जें कुराणांत शापित केलें गेलें आहे तेंहि. सारांश, या लोकांस आम्हीं (तऱ्हे-तऱ्हेनें) भिववितों; तथापि आमचें भिववणें त्यांच्या जबरदस्त शिरजोरींत आणखीहि भरच टाकीत जातें. ६०. आणि (एक वेळ

---

(१) म्हणजे चमत्कार हे लोकांच्या मनांत भीती कौतुक व पूज्य-बुद्धि हीं उत्पन्न करण्यासाठीं पैगंबरांना दिले जातात. परंतु कित्येक लोकांच्या स्वभावांत अशी दांडली व शिरजोरी असते कीं ते चमत्कारांनींहि भीत नाहींत. उदाहरणार्थ समूदचे लोक; आणि हीच परिस्थिति कुरेशी लोकांची होती कीं त्यांना भीति दाखविण्यांतहि कांहींच कमी केली गेली नव्हती. पण ज्यांच्या नशिबांत मानावयाचें नव्हतें त्यांनीं तर अखेर पावेतों मानिलेंच नाहीं. येथें दोन दराव्यांचा उल्लेख आहे. एक इहलौकिक म्हणजे बद्रच्या युद्धप्रसंगाचा व दुसरा परलोकीं पाप्यांस होणाऱ्या शिक्षेचा. बद्रची लढाई झाली तिच्या अगोदरच पैगंबर साहेबांस एक खरें व उघड उघड स्वप्न आलें—आणि पैगंबरांचें स्वप्न नेहमीं ईश्वरी प्रकटीकरण असतें—या स्वप्नांत त्यांना येथपर्यंत साक्षात्कार झाला कीं अमुक अमुक मनुष्य अमुक अमुक जागीं मारलेला पडला आहे. एवंच पैगंबर साहेबांनीं आपलें स्वप्न लोकांस सांगितलें व ती जागाहि दाखविली; आणि पुढें असेंच घडूनहि आलें. तरीहि लोक भ्याले नाहींत; व शिरजोरी करून त्यांची चेष्टा उडवूं लागले. आतां परलोकींचा धाक म्हणजे कांटे निवडुंग ज्याला अरबींत 'झक्कूम' म्हणतात, त्याजविषयीं कुराणांत म्हटलें आहे कीं तें नरकवासी लोकांस खावयास मिळेल व तें त्यांच्या पोटांत उकळेल. हें ऐकून लोकांस भ्यावयास पाहिजे होतें. पण ते आक्षेप काढूं लागले कीं नरकाग्नींत हिरवें झाड हें कसें होऊं शकतें! परंतु त्यांना हें ठाऊक नाहीं कीं परमेश्वर सर्व शक्ति-मान असून जीवनाशक अग्नींतहि सलामंदर (Salamander) नामक अग्निकीटक उत्पन्न करतो. तर मग हिरवें झाड नरकाग्नींत होईल यांत आश्चर्य कशाचें?

तोहि होता कीं) जेव्हां आम्हीं दूतांस हुकूम केला कीं तुह्मीं 'आदम'ला साष्टांग नमस्कार घाला, तेव्हां 'इबलीस' खेरीज करून सर्वांनींच वंदन केलें. तो म्हणूं लागला कीं ज्याला तूं मातींतून बनविलेंस त्याला कां मी साष्टांग नमस्कार घालूं? ६१. (आणि 'आदम'कडे तिरस्कार बुद्धिनें पाहून परमेश्वराशीं) म्हणूं लागला कीं बरें, पाहा तर खरें, तोच ना हा मनुष्य कीं ज्याला तूं माझ्यावर श्रेष्ठत्व दिलें आहेस? जर तूं मला पुनरुत्थानाचे दिवसापर्यंतचा अवकाश देशील तर मी, थोड्या थोडक्यांचें तर सांगवत नाहीं, बाकी, त्याच्या सकल वंशाचें मूलच्छेदन करून टाकीन तरच सई. ६२. (परमेश्वरानें) म्हटलें, चल निघ! (दूरहो!) जो कोण यांच्यांतून तुझें अनुकरण करील, तर तुम्हां(सर्वां)चें शासन 'जहन्नम'–नरक; (आणि) शासनहि पुरें पुरें. ६३. आणि यांच्यांतून ज्यांना तूं आपल्या (मोहक) स्वरानें (बहकवूं) शकशील त्यांना बहकीव; आणि यांच्यावर आपलें (असुरी सैन्य) घोडेस्वार व पायदळ या(सर्वां)सह हल्ला चढीव; व यांचा धनसंपत्तींत व संततींत भागीदार होस आणि यांच्याशीं (खोटे खोटे)

---

(१) ह्मणजे सैतानाचें लष्कर किंवा त्याचे मदतगार; मग ते जिन्न वा दैत्य वर्गांतले असोत किंवा मनुष्यकोटींतले असोत. भावार्थ हा कीं आपलें सर्व बळ खर्चून, होतां होईल ते प्रयत्न करून पाहा; कांहींच कसर ठेवूं नका.

(२) धनसंपत्तींत व संततींत भागीदार होण्याचा अर्थ हा कीं जगांत द्रव्य व संतति ह्या दोनच मोठ्या वस्तु होत. यांच्यामुळेंच मोठमोठालीं पातकें होतात, यांजमुळेंच मनुष्य परमेश्वराकडून गाफिल होतो; व यांमुळेंच जगांत अनेक बखेडे उद्भवतात. द्रव्य व संततीला शास्त्राविरुद्ध अतोनात प्रीय राखणें हें सैतानाचें बहकविणेंच होय; ह्मणूनच त्यास सैतानाची भागीदारी म्हटली आहे. द्रव्य व संततींत सैतानाचे भागीदारीचे अनेक प्रकार आहेत. त्यांतल्या त्यांत हें कीं द्रव्याचा यथाशास्त्र विनियोग न होतां तें उधळलें जातें; जसें परमेश्वरा-खेरीज अन्य कोणाला नैवेद्य दाखविणें किंवा मानता करणें अगर आणखी

वायदे करः आणि सैतान तर या लोकांशीं जेवढे म्हणून वायदे करितो त्या सर्व भूलथापाच असतात. ६४. माझे (जे खरे) सेवक (होत) त्यांच्यावर (तर) तुझा कोणत्याच प्रकारचा जोरा (चालणार) नाहीं. आणि (हे पैगंबरा!) तुझा पालनकर्ता (आपल्या सेवकांचा) पुरस्कर्ता पुरा होय. ६५. (लोकांनों!) तुमचा पालनकर्ता असा (परम समर्थ) होय कीं जो तुह्मांसाठीं समुद्रांत गलबतें वाहवून नेतो कीं तुह्मीं (अनायासें) त्याचें औदार्य (म्हणजे आपलें निर्वाहसाधन) शोधावें. यांत संशय नाहीं कीं परमेश्वर तुह्मांवर (फारच) दयाळु होय. ६६. आणि जेव्हां समुद्रांत तुह्मांस (कोणा तऱ्हेचा) क्लेश पोहोंचतो, तेव्हां ज्या(उपास्यां)स तुम्हीं बोलावीत होतां, ते (सर्व) विस्मृत होऊन जातात; पण तोच (एक परमेश्वर आठवतो). मग जेव्हां (परमेश्वर) तुह्मांस (समुद्रांतून) खुष्कीकडे बचावून आणितो, तेव्हां (त्याच्याकडूनच) तुम्हीं फिरून पडतां! आणि मनुष्य हा फारच अनुपकारी होय! ६७. तर कां तुह्मीं या गोष्टीकडून निर्भय होऊन गेलां आहां कीं तो तुह्मांस खुष्कीकडेस (नेऊन जमिनींत) गडप करील? अगर तो तुह्मांवर (वावटळ चालवून) दगड वर्षवील? मग त्या वेळीं तुह्मीं (कोणालाहि) आपला कैवारी पावणार नाहीं. ६८. अगर तुम्हीं या गोष्टीकडून निश्चित होऊन गेलां आहां कीं परमेश्वर पुन्हां तुह्मांस पालटून दुसऱ्यांदां त्याच समुद्रांत नेईल; आणि (आंत नेल्यावर) तुह्मांवर एक वाऱ्याचा सोसाटा धाडील व तुम्हीं जो अनुपकारीपणा केला त्याच्या शासनांत तुम्हांस गर्क करून टाकील. तदनंतर तुम्हीं कोणालाहि (असा हिमाईती) पावणार नाहीं कीं जो या गोष्टीबद्दल आमचा पिच्छा घेईल. ६९. आणि अलबत आह्मीं 'आदम'चे मुलांस (ह्मणजे मानवांस) इजत अब्रू

एखाद्या गैरवाजवी कामांत खर्चीं घालणें. अथवा आवश्यक खर्चांत कृपणपणा केला जातो. अशाच प्रकारें मुलांबाळांस वाईट रीतानें वाढविलें जातें कीं त्यांना धर्माशीं कांहीं कर्तव्यच नसतें. अगर मुलांसाठीं असले टोणे टोटके केले जातात कीं ज्यांत अनेकेश्वरत्वाचा गंध आढळून येईल.

दिली आणि खुष्की व समुद्रांतून त्यांना (जनावरांवर व गलबतांवर) वाहवून नेलें; व चांगले (चांगले) पदार्थ त्यांस (खावयास) दिले; आणि जितकी ह्मणून सृष्टि आह्मीं निर्माण केली आहे तींतून बहुतेकांवर विशेष सत्ता देऊन आह्मीं त्यांस श्रेष्ठत्व दिलें. ७०. (आणि बडें श्रेष्ठत्व तर त्या दिवसाचें होय कीं) ज्या दिवशीं आह्मीं सर्व लोकांस त्यांच्या (त्यांच्या) पुढाऱ्यांसमवेत (आपल्या समोर) बोलावून हजर करूं. मग ज्यांचा (कर्म-)लेख त्यांच्या उजव्या हातांत दिला जाईल, ते (हर्षयुक्त होऊन) आपले (कर्म-)लेख (घाई घाईनें) वाचूं लागतील; आणि त्यांच्यावर एक तूसभरहि जुलूम केला जाणार नाहीं. ७१. आणि जो कोणी या(जगां)त (जाणून बुजून) आंधळा[१] (बनून) राहिला, तो परलोकींहि आंधळा होईल; व (मोक्ष-)मार्गाहून फारच दूर भटकलेला. ७२. आणि (हे पैगंबरा! कुराण,) जें आह्मीं तुला प्रकट केलें आहे त्याजकडून लोक तर तुला चलबिचल करूं लागलेच होते कीं तेणेंकरून तूं या(कुराणा)शिवाय भलत्याच (खोट्या गोष्टी)घडून आह्मांकडे लावाव्यास. आणि (जर तूं एवढें धाडस करतास) तर हे लोक तुला (आपला जिवींचा) मित्र बनवून घेते. ७३. आणि आह्मीं तुला भक्कम ठेविलें, असें जर न घडतें तर तूंहि कांहीं थोडा (बहुत) त्यांच्याकडे अवश्य झुकूं लागलाच होतास. ७४. (तथापि,) असें होतें तर आम्हीं तुला जित्या व मेल्या दुहेरी दुहेरी (शिक्षेची) गोडीहि चाखवून देतों. व मग तुला आमच्या विरुद्ध कोणी मदतगारहि न मिळता. ७५. आणि ह्या लोकांनीं तर तुला ('मक्के'च्या) भूप्रदेशांतून पळोपळोसें करून सोडिलेंच होतें कीं तुला येथून काढून लावावें. आणि असें होतें तर तुझ्या(गेल्या)मागून ह्या लोकां-

(१) इहपरलोकीं आंधळें होणें म्हणजे डोळे फुटून जाणें हा अर्थ नव्हे, तर इहलोकीं आंधळें होणें हें कीं त्यानें सत्धर्माचा मार्ग पाहिला नाहीं किंवा तो त्याला सुचला नाहीं; आणि परलोकीं आंधळें होणें हें कीं त्याला स्वर्गांत जाण्याचा मार्ग सुचणार नाहीं.

सहि थोड्याच दिवसापेक्षां जास्त, (आपल्या जन्मभूमींत समाधानानें) राहतां आलें नसतें. ७६. तुझ्यापूर्वी जितके पैगंबर आम्हीं पाठविले आहेत त्यांचा हाच दस्तूर राहिला आहे; आणि आमचा (जो) दस्तूर (ठरविलेला) आहे त्यांत तुला (कधींहि) फेरफार होतां आढळणार नाहीं. ७७. (हे पैगंबरा!) सूर्याच्या ढळल्यापासून रात्रीच्या काळोखापर्यंत ('जोहर', 'असर', 'मगरिब' व 'इशा' या) नमाजी पढीत अस; आणि सकाळची नमाजहि. कारण, सकाळच्या नमाजाची वेळ (देवदूतांच्या) हाजिरीची वेळ होय. ७८. आणि तूं रात्रीच्या एका भागांत उठून 'तहज्जुद्'(ची नमाज)हि पढीत जा; (आणि इतर नमाजी तर अवश्य कर्तव्यें होत व ही) तुझी (नमाज) फाजिल (होय). नवल नाहीं कीं (इच्या प्रभावानें) तुझा पालनकर्ता (पुनरुत्थानाचे दिवशीं) तुला प्रतिष्ठित मुकामीं पोहोंचवील. ७९. आणि (ही)

(१) तो दस्तूर हा कीं जेव्हां कधीं कोणा लोकसमुदायानें आपल्या पैगंबरांना छळिलें अथवा त्यांस देशांतून घालवून लाविलें, तेव्हां ही दुष्ट कर्में करणारे लोकहि शिक्षेंतून बचावले नाहींत. ही स्थिति मक्केकरांची होणें आहे. आणि खरोखर झालेंहि असेंच.

(२) 'मश्हूद' याचा शब्दशः अर्थ साक्ष दिलेला किंवा हजर झालेला असा होतो. पण भाष्यकारांनीं अनेक अर्थ केले आहेत. कित्येक म्हणतात कीं जगव्यवस्थेसाठीं जे दूत येतात त्यांत दिवसाचे वेगळे व रात्रींचे वेगळे असतात त्यांची त्या वेळीं बदली होते; म्हणून त्यांस हजर होऊन साक्ष पटवावी लागते. कित्येक म्हणतात कीं सकाळचे नमाजींत नमाजी लोक पुष्कळ हजर होतात. कित्येक म्हणतात कीं सकाळची वेळ मनुष्याच्या सावधान चित्ताची वेळ असते कीं त्या वेळीं नमाजींतहि मन चांगलें लागतें. पण आम्हीं मूळ शब्दापासून जो अर्थ निष्पन्न होतो तोच येथें पत्करला आहे. 'कुर्आनुल्-फज्र' म्हणजे सकाळचें कुराण; पण येथें त्याचा अर्थ सकाळची नमाज असा घ्यावयाचा आहे.

(३) प्रतिष्ठित मुकाम हा 'मुकामे महमूद' याचा शब्दशः अर्थ आहे. आणि 'सहीह् हदीस' म्हणजे ज्याचे सत्वशील लोकांकडून

प्रार्थना कर कीं हे माझ्या पालनकर्त्या! (अखेर तर मला ‘मक्का’ सोडून कोणाहि जागीं जाऊन राहणें आहे तर जेथें तूं मला नेशील तेथें) माझा प्रवेश सत्यमय (व यशस्वी) प्रवेश कर: आणि (जेव्हां मला नास्तिकांच्या गराड्यांतून काढशील तेव्हां) माझें निघणें सत्यमय (व यशस्वी) निघणें कर. आणि तूं आपल्याकडून मला (शत्रूंवर) साहाय्यपूर्वक वर्चस्व दे. ८०. आणि (हे पैगंबरा! लोकांस) सांगून दे कीं सत्य तें आलें आणि असत्य तें नाहींसें झालें.

परंपरागत निवेदन होत आलें आहे असें पैगंबर साहेबांचें वचन; या वचनसंग्रहावरून असें सिद्ध होतें कीं ज्या पदाचें परमेश्वराकडून पैगंबर साहेबांस अभिवचन मिळालें आहे तें पद परमेश्वरासमीप पाप्यांची शिफारस करण्याचें होय; ह्मणजे पुनरुत्थान होईल तेव्हां लोक उद्विग्न होऊन व आपल्या हातून झालेल्या पापांचें कसें काय होईल याची त्यांना तळमळ वाटून, पूर्वींच्या सर्व पैगंबरांकडून शिफारस करवूं इच्छि-तील. पण पैगंबर म्हणजे सर्व मनुष्येंच होऊन गेलीं आहेत मग ते दाविद-दाऊद-असोत कीं येशू खिस्त असोत; प्रत्येकाचे हातून मानवी प्रवृत्त्यनुसार कांहीं ना कांहीं दोष होऊन गेला आहे. म्हणून पूर्वींचे पैगंबर आपापले दोष आठवून शिफारस करण्याची हिंमत करूं शकणार नाहींत. सरतें शेवटीं ही मोहीम आमचे कलियुगाचे पैगंबर हजरत मोहं-मद साहेब (परमेश्वर त्यांना धन्यवाद व शांति देवो!) हेच सर करतील. आणि परमेश्वराकडून त्यांना सकळ लोकांच्या शिफारशींची सदर परवानगी मिळेल आणि परमेश्वराच्या भूत दयेचा अशा प्रकारें प्रादुर्भाव होईल कीं आमचे पैगंबर सर्वांची शिफारस करतील व परमेश्वराच्या सेवेंत त्यांची शिफारस मान्य होईल.

(१) सत्य म्हणजे इस्लाम हा सद्धर्म आणि असत्य म्हणजे मूर्ती-पूजा वगैरे मनःकल्पित उपासनेचे मार्ग. अर्थात ही मिथ्या उपासना विचाराअंतीं असत्यच सिद्ध होते व विचारशील लोकांस अशा बुद्धिशून्य व बलहीन देवांचा म्हणजे मूर्ती वगैरे ईश्वरेतर उपास्यांचा वीट येत

(आणि) अर्थात् असत्य तें नाहींसें व्हावयाचेंच होतें. ८१. आणि आम्हीं कुराणांत अशा अशा गोष्टी प्रकट करितों कीं ज्या विश्वासूंसाठीं (अध्यात्मिक) क्लेश-परिहारक व दयेस कारणीभूत होत. आणि आज्ञाभंजकांस तर ह्यानें आणखी (उलटें) नुकसानच होतें. ८२. आणि जेव्हां आम्हीं माणसाला एखादी देणगी देतों, तेव्हां तो (उलट आम्हांकडून) तोंड फिरवितो व आपलें अंग काढून घेतो. आणि जेव्हां त्याला एखादें अनिष्ट पोहोंचतें, तेव्हां तो (दयेची) आशा सोडून बसतो. ८३. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं प्रत्येक (जण) आपल्या परिपाठाप्रमाणें कार्य आचरतो. मग (तुमच्यांत) जो कोणी थेट सरळ मार्गावर आहे त्याला तुमचा पालनकर्ता खूप जाणतो. ८४. आणि (हे पैगंबरा! लोक) तुला आत्म्याच्यासंबंधानें प्रश्न करतात, तर (तूं यांना) सांगून दे कीं आत्मा हाहि माझ्या पालनकर्त्याचा एक हुकूम होय. आणि तुम्हां लोकांस (परमेश्वराच्या गुप्त गोष्टींपैकीं) केवळ थोडेंसेंच ज्ञान दिलें गेलें आहे. ८५. आणि (हे पैगंबरा!) जर आम्हीं इच्छूं तर जें (कुराण) आम्हीं तुजला प्रकटिलें आहे तें (या भूतलावरून) आम्हीं उचलून घेऊन

असून तीं दिवसें दिवस नाहींशीं होत आहे. पैगंबर साहेबांना मक्केच्या मंदिरांत यशस्वी प्रवेश झाला तेव्हां हें वाक्य उच्चारून हातांतल्या छडीनें स्पर्श करतांच तेथील मूर्ती धडाधड खालीं पडल्या म्हणतात.

(१) पैगंबर साहेबांची सचोटी पाहण्याकरितां यहुद्यांच्या सांगण्यावरून कुरेशी लोकांनीं त्यांस तीन प्रश्न विचारले; एक गुहेंतील लोकांविषयीं, दुसरा जुल करनैन संबंधीं व तिसरा मनुष्याच्या आत्म्यासंबंधानें व त्यांनीं हेंहि सुचविलें होतें कीं पहिल्या दोन ऐतिहासिक प्रश्नांचीं उत्तरें दिलीं व तिसऱ्या प्रश्नाचें उत्तर दिलें नाहीं तर समजा कीं तो खरा पैगंबर आहे व झालेंहि असेंच कीं त्यांनीं दोहोंचीं उत्तरें दिलीं व तिसऱ्या प्रश्नासंबंधीं तो परमेश्वराचा हुकूम 'कुन' म्हणजे हो, असा होय; म्हणजे परमेश्वराच्या इच्छाशक्ति-प्रेरित आज्ञेचा परिणाम हा आत्मा, अदेही व निराकार होय असें उत्तर दिलें.

जाऊं; मग तुला त्याच्यासाठीं आमच्या विरुद्ध कोणी कैवारीहि मिळणार नाहीं. ८६. पण (ही फक्त) तुझ्या पालनकर्त्याचीच दया (होय, कीं तो असें करीत नाहीं). निःसंशय तुजवर त्याची मोठीच कृपा होय. ८७. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं जर मनुष्यें व 'जिन्न' (म्हणजे दैवत) हीं (मुद्दाम) या गोष्टीकरितां गोळा होतील कीं ह्या कुराणाच्या सारखें (आणखी कांहीं रचून) आणावें; तरीहि याच्या सारखें ते (कांहींहि रचून) आणूं शकत नाहींत. (मग पाहिजे) तर त्यांच्यांतून एकमेकांला एकमेकांचा पाठिंबाच (कां) असे (ना)! ८८. आणि आम्हीं ह्या कुराणांत लोकां(च्या समजण्या)साठीं सर्वच (प्रकारचे) दृष्टांत तऱ्हेतऱ्हेनें (फिरवून फिरवून) सांगितले आहेत; तरी देखिल बहुतेक लोक (त्यास) नाकारल्या वांचून राहिलेच नाहींत. ८९. आणि (हे पैगंबरा! 'मक्के'चे नास्तिक तुला) सांगतात कीं आम्हीं तर (कधींहि) तुझा विश्वासच धरणार नाहीं; येथपर्यंत कीं (एक तर) तूं आम्हांसाठीं जमिनींतून एखादा (पाण्याचा) झरा भळभळ (न) वाहवूं लावशील; ९०. अगर खजुरी व द्राक्षें यांची तुझी एखादी बाग (न) होईल व तिच्या मधोमध तूं (पुष्कळसे पाण्याचे) पाट झुळझुळ (न) वाहवून दाखविशील ; ९१. अगर जसें तूं बोलून दाखवीत होतास तसे आकाशाचे तुकडे आमच्यावर आणून (न) कोसळवशील; अगर परमेश्वर व देवदूत यांस (आम्हां)समोर प्रत्यक्ष आणून उभे (न) करशील; ९२. अगर (राहण्यास्तव) तुझें एखादें सुवर्णभुवन (न) होईल किंवा तूं चढून गगनांत (न) जाशील. आणि जोंपर्यंत तूं आम्हांस (परमेश्वराकडून) एखादें पुस्तक सादर (न) करवशील कीं तें आह्मीं स्वताहाच वाचूनहि घेऊं; तोंपर्यंत आह्मीं तुझ्या (गगनांत) चढण्याचाहि कधीं विश्वासच करणार नाहीं. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं माझा पालनकर्ता परम पवित्र होय! मी काय चीज आहें, हाच (परमेश्वरानें) पाठविलेला एक मनुष्यच ना? ९३. आणि जेव्हां लोकांपाशीं (परमेश्वराकडून) सन्मार्ग येऊन चुकला, तेव्हां त्यांना विश्वास धरण्यापासून याच्याशिवाय आणखी कोणत्याच गोष्टीनें प्रतिबंध केला नाहीं कीं ते म्हणूं लागले, काय

परमेश्वरानें मनुष्य पैगंबर (करून) पाठविला आहे? ९४. (हे पैगंबरा! तूं या लोकांस) उत्तर दे कीं पृथ्वींत जर देवदूत (वसत) असते कीं ते (भूतळावर) सुखासमाधानें हिंडते फिरते; तर आम्हीं देवदूतालाच आकाशांतून पैगंबर (करून) त्यांच्याकडे पाठवितों. ९५. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं माझ्या व तुमच्या दर्म्यान परमेश्वरच साक्षी पुरा आहे. निःसंशय तो आपल्या सेवकां(च्या स्थिती)शीं वाकब (असून त्यांचीं कृत्यें) पाहतो आहे. ९६. आणि ज्याला परमेश्वर सन्मार्गाची बुद्धि देईल तो सन्मार्गी होय; आणि ज्याला (तो) बहकवील तर मग (हे पैगंबरा!) अशा(बहकलेल्यां)स तूं परमेश्वराखेरीज कोणी (दुसरे) मदतगारहि पावणार नाहींस. आणि पुनरुत्थानाचे दिवशीं आम्हीं त्या लोकांस त्यांच्या तोंडांवाटे[१] (सरपटत) उठवूं; (असे कीं) आंधळे व मुके व बहिरे, त्यांचें (शेवटचें) ठिकाण 'जहन्नम-' नरकाग्नि. जेव्हां जेव्हां तो विझावयास येईल, तेव्हां तेव्हां आम्हीं त्यांच्यासाठीं (तो) आणखी जास्तच पेटवून देऊं. ९७. हा (नरकाग्नि या साठीं) त्यांचें शासन होय कीं ते आमच्या निशाण्यांस नाकारीत आणि (पुनरुत्थानाचें होणें ऐकून) म्हणत असत कीं जेव्हां आम्हीं (मरूं व गळून सडून) हाडें व रजःकण होऊन जाऊं, तेव्हां कां आम्हीं नव्यानें निर्माण होऊन उठविले जाऊं? ९८. कां या लोकांनीं ह्या गोष्टींचें अवलोकन केलें नाहीं कीं परमेश्वर ज्यानें आकाश व पृथ्वी हीं निर्माण केलीं आहेत तो या गोष्टीसहि समर्थ होय कीं, त्यांच्यासारखीं (मनुष्यें पुन्हां) पैदा करील? आणि त्यानें त्यांच्या(पुन्हां पैदा होण्या)करितां एक वेळ मुक्रर करून ठेविला आहे कीं त्यांत कोणाहि तऱ्हेची शंकाच नाहीं.

---

(१) तोंडावाटे सरपटत ओढून नेणें ही आपल्यापरी एक प्रकारची शिक्षाच होय. मनुष्याच्या शरिरांत तोंड हें मुख्य अंग आहे व पाय हे अगदीं खालच्या प्रकारचें अंग आहे. म्हणून पायांचें काम तोंडानें घेतलें जाणें ही पराकाष्टेची बेअब्रू व मानहानि होय.

यावरहि (हे) दांडगे नकारणी केल्या वांचून राहिलेच नाहींत. ९९. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं जर माझ्या पालनकर्त्याच्या दयेचीं भंडारें तुमच्या सत्तेचीं असतीं, तर खर्च होऊन जाण्याच्या धास्तीनें, तुम्हीं (तीं) बंद करून ठेविलीं असतीं. आणि मनुष्य हा फारच लोभिष्ट होय. १००. आणि कांहीं संशय नाहीं कीं आम्हीं 'मूसा'ला उघड उघड नऊ[२] चमत्कार दिले. तर (हे पैगंबरा!) 'बनी–इस्राएलां'सहि विचारून पाहा; कीं जेव्हां 'मूसा' 'बनी–इस्राएलां'पाशीं आला, तेव्हां 'फिरऔना'नें त्याला सांगितलें कीं हे 'मूसा'! मी तुजसंबंधानें (असा) तर्क करितों कीं कोणी तरी तुजवर जादू करून (तुला खूळ लावून) दिलें आहे. १०१. ('मूसा'नें) जबाब दिला कीं तूं (इतकी गोष्ट मनांत) अवश्य जाणून चुकला आहेस, कीं आकाश व पृथ्वीच्या पालनकर्त्यानेंच हे (चमत्कार) सादर केले आहेत; (आणि लोकांसाठीं हीं) स्पष्ट प्रमाणें (होत कीं हीं पाहून ते परमेश्वराला ओळखतील). आणि हे 'फिरऔना'! (तूं मजसंबंधानें जादूचा तर्क केलास) पण मी तुजसंबंधानें (असा)

---

(१) यहुदी व मुख्यत्वें करून मूर्तीपूजकहि या गोष्टीचा हेवा करीत होते कीं परमेश्वरानें पैगंबर साहेबांनाच पैगंबरीप्रीत्यर्थ कां म्हणून निवडून घेतलें व यांजलाच कुराण कां प्रकटिलें गेलें? तात्पर्य हाच मजकूर कुराणांत आणखी कित्येक जागीं आला आहे व येथेंहि याच गोष्टीकडे इषारत आहेशी दिसते.

(२) मआलिमुत्तंजील या भाष्याचे कर्त्यानें इबने अब्बास व दहहाक यांच्या कथनावरून नऊ चमत्कार या प्रमाणें गणिले आहेत; कीं हातांतल्या काठीचें सर्प बनणें एक, हाताचें शुभ्र प्रकाशमान होणें दोन, मूसाचें अडखळत बोलणें आणि एरवीं तोतरें बोलत असूनहि, फिरऔनाशीं वादविवाद करतांना बोलण्यांत न अडखळतां अस्खलित भाषण करणें तीन, तुफान चार, टोळ पडणें पांच, उवा सहा, बेडूक सात, रक्त वर्षविणें आठ, काठीनें संमुद्राला विभक्त करणें नऊ; याच चमत्कारांचे वर्णन अध्याय ७: १३३ या वरील टीप २ मध्यें आहे तें पाहा.

तर्क करितों कीं तुझा विनाशकाळ येऊन ठेपला आहे. १०२. मग ('फिरऔना'नें असें) योजिलें कीं 'बनी–इस्राएलां'स (कोणाहि तऱ्हेनें) देशांतून पळोपळोसें करावें (कीं त्यांनीं राहतां कामा नये.) तर आम्हीं त्याला व जे त्याच्या संगतीं होते त्यांस–सर्वांस बुडवून टाकिलें. १०३. आणि 'फिरऔना'च्या(बुडविल्या)नंतर आम्हीं 'बनी-इस्राएलां'ना सांगितलें कीं (आतां तुम्हींच ह्या) देशांत वसा; मग जेव्हां परलोकींचा वायदा येऊन ठेपेल, तेव्हां आम्हीं तुम्हां(सर्वां)स एकवटून (आपल्या हुजुरांत) आणून उभे करूं. १०४. आणि (हे पैगंबरा!) सत्यपूर्वकच आम्हीं कुराण पाठविलें आहे व सत्यपूर्वकच तें उतरलें आहे. आणि आम्हीं तुला तर केवळ (सज्जनांस ईश्वरप्रसन्नतेचें) शुभवर्तमान देणारा व (दुर्जनांस ईश्वर-शिक्षेचें) भय सुचविणारा (करून) पाठविला आहे. १०५. आणि कुराणास आम्हीं (थोडें थोडें प्रकटून यासाठीं त्याचे) भाग भाग केले कीं तूं तें (वेळोवेळीं) लोकांस सावकाश वाचून ऐकवावेंस; आणि (म्हणूनच) आम्हीं तें (प्रसंगानुरूप) अंशतः अंशतः प्रकट केलें आहे. १०६. (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं तुम्हीं कुराणास माना अगर न माना; निःसंशय ज्या लोकांस कुराणाच्या पूर्वीं (दिव्य पुस्तकांचें) ज्ञान दिलें गेलें आहे (त्यांची तर ही स्थिति आहे कीं) जेव्हां तें त्यांच्यासमोर वाचिलें जातें, तेव्हां ते हनुवटीवाटे पालथे पडून साष्टांग नमस्कार घालतात. १०७. आणि ते

(१) म्हणजे कुराणांत जितक्या गोष्टी आहेत त्या सर्व खऱ्या व प्रमाणशुद्ध आहेत; आणि तें असें पुस्तक आहे कीं त्यांत कोणतीच गोष्ट विसंगत व पूर्वापरविरुद्ध अशी नाहीं. अशाच तऱ्हेनें कुराण परमेश्वरानें पाठविलें; आणि ज्या तऱ्हेनें पाठविलें त्याच तऱ्हेनें कांहींहि न्यूनाधिक्य न करतां जगांत प्रकट केलें; मध्यें कोणीहि त्यांत पालटफेर किंवा ढवळाढवळ केली नाहीं. कारण, परमेश्वरानें कुराणांत एके जागीं म्हटलें आहे कीं 'आम्हींच हें कुराण प्रकट केलें व आम्हींच त्याचे संरक्षकहि आहों.'

ह्मणूं लागतात कीं आमचा पालनकर्ता परमपवित्र होय. निःसंशय आमच्या पालनकर्त्याचें वचन[1] अर्थात् पुरें व्यावयाचेंच होतें. १०८. आणि ते हनुवटीवाटे पालथे पडून (मस्तक रगडीत) रडत जातात, व कुराणामुळें त्यांच्या विनयांत (आणखीहि) जास्तच भर पडत जाते. १०९. (हे पैगंबरा! तूं या लोकांस) सांग कीं तुह्मीं (परमेश्वराला) 'अल्लाह्' (म्हणून) बोलवा कीं 'रह्मान्' (म्हणून) बोलवा; ज्या कोणाहि (नांवा[2])नें तुह्मीं बोलवाल, तर त्याचीं (सर्व) सुंदरच सुंदर नांवें होत. आणि (हे पैगंबरा!) तूं आपली नमाज मोठ्यानें ओरडून पढूं नकोस व ती अगदीं मंद स्वरानेंहि पढूं नकोस[3]; तर या (दोहोंच्या) दर्म्यान (एक मध्यम) मार्ग पत्कर. ११०. आणि बोल, कीं सर्व स्तुति अशा परमेश्वरालाच (योग्य) होय कीं जो कोणीहि पुत्र बाळगीत नाहीं व (इहपरलोकाच्या) राज्यांत ज्याचा कोणीहि पातीदार नाहीं आणि या कारणामुळें नव्हे कीं तो दुर्बल आहे, कोणी त्याचा वाली–मदतगारहि नाहीं; आणि (वेळोंवेळीं) तूं (त्याची) महती वर्णून त्याचा गौरव करीत अस. १११.

---

(१) ह्मणजे कुराणासंबंधाचें भविष्यवचन पूर्वीच्या दिव्य म्हणजे ईश्वरी पुस्तकांत उपलब्ध होतें; आणि ग्रंथधारी लोक कुराण व शेवटच्या-कलियुगाच्या–पैगंबराची वाट पाहत होते. तर त्यांच्यांत जे सत्यप्रिय व न्यायी होते ते कुराण ऐकतांच समजून गेले कीं ही त्याच वचनाची परिपूर्णता आहे व त्यांनीं त्याचा विश्वास धरिला.

(२) पैगंबर साहेब परमेश्वराला, **अल्लाह्** म्हणजे सर्वगुणसंपन्न असा परमेश्वर व **रह्मान्** म्हणजे परमदयाळु या दोन नांवांनीं बहुधा बोलावीत असत. तेव्हां अनेकेश्वरवादी व मूर्तीपूजकांस असा आभास झाला कीं पैगंबर दोन देवांचीं नांवें घेतात व दुसऱ्यांना याची मनाई करतात. म्हणून परमेश्वरानें सांगितलें कीं ज्या कोणाहि नांवानें तुम्हीं मला बोलवाल तीं सर्व एकत्र होत. व हीं सर्व मज एकाच व्यक्तिचीं नांवें होत.

(३) पैगंबर साहेब **मक्केंत** मोठ्यानें दिवसा नमाज पढीत व तींत ते कुराण वाचीत; तेव्हां अधर्मी लोक गोळा होऊन त्यांचें ध्यान लागू नये म्हणून शिळा व टाळ्या वाजवीत. म्हणून मोठ्यानें वाचण्याची व तसेंच इतकें हळूं वाचण्याची कीं मागच्या विश्वासू लोकांस ऐकूं येऊं नये, मनाई झाली.

अध्याय १८ वा.

सूरतुल्-कह्फ्.

हा अध्याय मक्का शहरीं प्रकट झाला; यांत ११० आयात-महावाक्यें आहेत. 'सूरतुल्-कह्फ्,' म्हणजे गुहेचें प्रकरण या नांवाची उपपत्ति अशी आहे कीं फार प्राचीन काळीं दखयानुस नांवाचा एक मूर्तीपूजक राजा होता; तो लोकांकडून बळेंच मूर्तीपूजा करविण्याचा अंध श्रद्धेनें हट्ट घेऊन त्याच्या हुकमाचा जो अनादर करी त्यावर नाना तऱ्हेचे जाच जुलूम करून छळीत असे. पुढें त्यानें कित्येक सदाचरणी व निस्सीम ईश्वरभक्त अशा कुलीन लोकांवरहि बळजबरी करण्याचा बेत केला. परमेश्वरकृपेनें यांच्या अंगीं नैतिक धैर्य आलें व त्यांनीं मूर्तीपूजा करण्याचें नाकारिलें; आणि पळून जाऊन एका गुहेंत लपून बसले. तेथें त्यांना अशी एक गाढ झोंप लागली कीं ते त्या सुषुप्तीच्या स्थितींतच तीनशें नऊ वर्षें पडून राहिले. एवढ्या अवधींत येथें सारा खेळच बदलून गेला होता; तो राजाहि नव्हता, ते लोकहि नव्हते आणि मूर्तीपूजा तर नांवासहि राहिली नव्हती. आतां राजा व त्याची प्रजा यांचा धर्म ख्रिस्ती होता. परंतु त्या काळीं अस्सल ख्रिस्तीधर्म म्हणजे इस्लामच होता. सद्यां प्रचलित असलेला ख्रिस्तीधर्मच नव्हता. हीं गुहेंतील मनुष्यें जेव्हां जागृतावस्थेंत आलीं तेव्हां त्यांना भूक लागलीशी वाटली व त्यांनीं आपल्या एका सोबत्याला भोजन आणावयास वस्तींत पाठविलें. गुहेंत ३०९ वर्षें राहिल्यामुळें या मनुष्याचा कांहीं चेहराच बदलून गेला होता; आणि तो जो शिक्का घेऊन बाजारांत आला होता त्याचें चलन बंद होऊन गेलें होतें. म्हणून लोक त्याला विचारपूस करूं लागले व होतां होतां ही गोष्ट राजापर्यंत पोहोंचली. त्या मनुष्यानें आपला सारा अहवाल ऐकविला व सर्व खुणा सांगितल्या. हें ऐकून तत्कालीन ख्रिस्ती

लोकांस पुनरुत्थान म्हणजे मेलेल्यांचें फिरून जिवंत होऊन उठणें सत्य आहे असा पूर्ण विश्वास पटला कीं जो परमेश्वर मनुष्यांला तीनशें नऊ वर्षें सुषुप्तीच्या स्थितींत जिवंत राखूं शकतो, तो मनुष्यांला पुन्हां जिवंत करण्यास कां म्हणून समर्थ नसावा ?

परम दयाळू (आणि) कृपाळू परमेश्वराचे नांवानें (मी आरंभ करितों.)

सर्व स्तुति परमेश्वरालाच (योग्य) होय कीं ज्यानें आपला सेवक ('मोहंमद') याजला (कुराण हें) पुस्तक प्रकट केलें आणि त्यांत (कोणाहि तऱ्हेचें) वांकडेपण ठेविलें नाहीं; १. (तर) अगदीं सरळशी गोष्ट होय; कीं परमेश्वराकडून (जी) कडक शिक्षा (नास्तिकांस सादर व्हावयाची, लोकांस त्यानें) तिचें भय दाखवावें आणि जे भाविक जन चांगलीं कामें करतात त्यांना या गोष्टीचें शुभवर्तमान द्यावें कीं त्यांना (परमेश्वरासमीप फार) उत्तम मोबदला (प्राप्त) होईल. २. (म्हणजे स्वर्ग कीं) ज्यांत ते निरंतर राहतील. ३. आणि (तसेंच) जे लोक हें प्रतिपादितात कीं परमेश्वर पुत्र राखतो त्यांसहि (ईश्वरी शिक्षेकडून) भिववावें. ४. यांना या (गोष्टी)चें कांहीं ज्ञान नाहीं व यांच्या वडिलांसहि नव्हतें. बडा बोल होय कीं जो यांच्या तोंडांतून निघतो. हे निव्वळ खोटें बोलतात. ५. तर (हे पैगंबरा!) जर (हे लोक) या गोष्टीचा विश्वास न धरतील, तर कदाचित् तूं संतापाचे भरांत यांच्यामागें आपल्या जिवाचा घात करून घेशील. ६. जें (कांहीं) भूतळावर आहे त्याला आम्हीं पृथ्वीचा शृंगार बनविला आहे कीं जेणें करून आम्हीं लोकांस पडताळावें कीं यांच्यांत कोण (उत्तमांत) उत्तम कामें करितो. ७. आणि (मग एक दिवस) आम्हीं पृथ्वी(तळा)वर ज्या आहेत त्या (सर्व) वस्तु (नष्ट करून पृथ्वीला) सपाट मैदान करून टाकूं. ८. (हे पैगंबरा!)कां

तूं अशी कल्पना करीतोस कीं गुहा व 'अर्रकीम'-शिलालेख-यांतील सोबती (ह्मणजे 'अस्हाबे कह्‌फ्') हे आमच्या (परम सामर्थ्यांच्या) निशाण्यांपैकीं एक अद्भुत होते? ९. कीं एके काळीं, कांहीं तरूण गड्यांनीं गुहेंत आश्रय घेतला; व प्रार्थिलें कीं हे आमच्या पालनकर्त्या! तूं आपल्याकडून आह्मांस दया(-दान) दे; आणि सन्मार्ग दृष्ट्या आमचा (हा) बेत आह्मां प्रीत्यर्थ सिद्धीस ने. १०. यानंतर वर्षोंगणती गुहेंत आम्हीं त्यांचे कान थोपटून दिले (ह्मणजे त्यांस निद्राग्रस्त केलें) ११. मग आम्हीं त्यांस (जागवून) उठविलें कीं तेणेंकरून आम्हीं जाणून घ्यावें कीं उभय पक्षांतून कोणता (पक्ष गुहेंत) विसंबून राहण्याची मुदत अगदीं तंतोतंत आठवतो? १२.

---

(१) अस्हाबे कह्‌फ ह्मणजे गुहेंतील सोबती यांची संक्षिप्त गोष्ट लोकांत प्रसिद्धच आहे; परंतु त्यांचें सविस्तर वर्णन कोठेंच उपलब्ध नाहीं. तथापि इतिहासावरून व कित्येक धर्मग्रंथांवरून त्यांचा कांहीं कांहीं शोध लागतो. कुराणांत त्यांना 'अस्हाबुल्-कह्‌फ व र्रकीम' ह्मटलें आहे. 'कहफ' ह्मणजे गुहा व 'र्रकीम'चें भाषांतर आम्हीं शिलालेख असें केलें आहे: कीं गुहेंतील सोबत्यांचीं नांवें लोकांच्या स्मरणास्तव भिंतीवर कोरलेलीं होतीं अगर दगडाच्या शिले-वर कोरून ती गुहेच्या तोंडाशीं ठेवून दिलेली होती. गुहेच्या संबंधानें त्यांना 'अस्हाबुलकह्‌फ्' व शिलालेखावरून त्यांना 'अस्हाबु र्रकीम' ह्मणतात. मग परमेश्वरानें हेंहि सांगितलें कीं गुहेंतील सोबत्यांचा वृत्तांत आमच्या परम सामर्थ्यांच्या निशाण्यांपैकीं तर आहे; पण त्यांत कांहींच चमत्कारिक असें समजूं नये. जगांतील नेहमीं घडणाऱ्या गोष्टी व सर्व सृष्टीचें अवलोकनानें परमेश्वराचें परम सामर्थ्य प्रगट होतें.

(२) गुहेंतील लोकांनीं सुषुप्तींतून जागृत होऊन या गोष्टींत मतभेद केला कीं निद्रावस्थेंत ते किती उशीर होते. यामुळें दोन पक्ष झाले होते. कुराणांत एका पक्षाचें मत तर पुढें दर्शविलें आहे कीं आह्मीं एक दिवस वा याहूनहि कमी राहिलों. दुसऱ्या पक्षानें ह्मटलें कीं याची खरी हकीकत परमेश्वरालाच माहीत आहे. आह्मांस ती सांगतां येत नाहीं.

(हे पैगंबरा! आतां) आम्हीं त्यांचा अहवाल तुला सत्यपूर्ण निवेदितों; कीं हे कित्येक तरूण गडी होते कीं त्यांनीं आपल्या पालनकर्त्याचा विश्वास धरिला होता; आणि (दिवसें दिवस) आम्हीं त्यांस अधिकाधिक सन्मार्गाची बुद्धि देत गेलों. १३. आणि आम्हीं त्यांच्या मनाचें धाडस बांधविलें कीं जेव्हां (मूर्तीपूजेची बळजबरी करणाऱ्या राजापुढें) ते उभे राहिले; तेव्हां ते बोलूं लागले कीं आमचा पालनकर्ता (तर) आकाश व पृथ्वी यांचा (जो) पालनकर्ता (तोच होय.) आम्हीं तर त्याच्याशिवाय (प्रसंग पडल्यास) अन्य कोणा उपास्यास कधींहि बोलावणारच नाहीं. (आम्हीं जर असें करूं) तर आम्हीं फारच बेताल व फाजिल बोललों असें होईल. १४. (एक) हे आमचे लोक होत कीं ज्यांनीं परमेश्वराला सोडून (दुसरे दुसरे) उपास्य पत्करले आहेत. त्यां(च्या उपास्य होण्या)चें एकादें स्पष्ट प्रमाण ते कां पुढें करीत नाहींत? तर जो कोणी परमेश्वरावर खोटें कुभांड रचील त्याहूनहि अधिक जुलमी आणखी कोण? १५. आणि (मग ते एकमेकांशीं बोलूं लागले कीं) ज्या अर्थीं तुह्मीं (आपल्या) लोकांपासून व परमेश्वराशिवाय ज्या(देवां)ची हे लोक पूजाअर्चा करतात त्यांजपासून अंग काढून घेतलें आहे, त्याअर्थीं (चला, अमुक) गुहेंत जाऊन बसूं या, म्हणजे तुमचा पालनकर्ता आपली दया(रूपी छाया) तुह्मांवर पसरील; आणि तुमच्या (या) इराद्यांत तुम्हांस सुसाध्यता घडवून आणील. १६. (एवंच, मनांत असा निर्धार करून गुहेंत ते अशा जागीं जाऊन लपले कीं, हे वाचकश्रोत्या!) जेव्हां सूर्य उगवेल, तेव्हां तूं पाहशील कीं तो त्यांच्या गुहेपासून उजवीकडेस कललेला राहतो; आणि जेव्हां तो बुडूं लागतो, तेव्हां त्यांच्यापासून तो डावीकडेस कातरून निघून जातो; आणि (हें गुहेच्या तंगीमुळें नव्हे तर) ते गुहेंत मोठ्या प्रशस्त जागेंत (चैनीनें सावलींत पडून) आहेत. हीहि परमेश्वराच्या (सामर्थ्याच्या) निशाण्यांपैकीं (एक निशाणी) होय. ज्याला परमे-

(१) पर्वतात गुहेचें होणें, ती प्रशस्त होणें व अशा तऱ्हेवर असणें कीं सूर्य उगवतांना तो तिच्या उजवीकडेस कललेला राहणें व ढळल्यावर तिच्या डावीकडेस कातरून निघून जाणें या सर्व गोष्टी परमेश्वराच्याच सामर्थ्यानें होत असत.

श्वर सन्मार्गीं नेईल तोच सन्मार्गावर होय; आणि ज्याला तो आडमार्गीं बहकवील, तर (हे पैगंबरा!) तुला त्याचा कोणी मार्गदर्शक असा पुरस्कर्ता आढळणारच नाहीं १७. आणि (हे वाचकश्रोत्या!) तूं त्यांना समजतोस कीं ते जागतात, आणि वास्तविक पाहतां, ते निद्रिस्त होत; व आम्हीं उजवीकडेस व डावीकडेस त्यांची कूस[१] बदलवीत राहतों; आणि त्यांचा (एक) कुत्राहि (होय कीं जो) गुहेच्या तोंडाशीं आपले पुढले पाय पसरून (बसला) आहे. (हे वाचकश्रोत्या!) जर तूं त्या लोकांस (या स्थितींत, वरून) डोकावून पाहशील, तर तूं अवश्य उलट्या पायीं पळत सुटशील व त्यांच्या(परिस्थिती) मुळें तुझ्या(मनां)त दहशत भरून जाईल. १८. आणि (ज्या प्रमाणें आम्हीं त्यांना आपल्या पराक्रमानें निद्रावश केलें होतें) त्याच-प्रमाणें आम्हीं त्यांना (स्वपराक्रमानें जागृत करूनहि) उठविलें, कीं त्यांनीं आपसांत एकमेकांला प्रश्न करावेत. (सारांश,) त्यांच्यांतून एक बोलणारा बोलला, बरें (कां, हो!) तुम्हीं (या गुहेंत) किती (मुद्दत) विसंबून राहिलां असाल? ते बोलले, आम्हीं (फारच) राहिलों (असलों तर) एक दिवस वा एका दिवसाहूनहि कमीच.

---

(१) त्यांचे डोळे उघडे होते व ते एकीकडून दुसरीकडेस आपली कड बदलीत होते ह्मणून लोक त्यांना जागे समजत असत. पण तसें कांहींच नव्हतें; निद्रावस्थेंतहि असें होतें. ते जर जमिनीवर इतका उशीर कड न बदलतां निजून राहते, तर त्यांची कुस राहून गेली असती व कदाचित् कुजूनहि गेली असती.

(२) म्हणजे ज्या वेळीं ते निजले तेव्हां सकाळ होती व जागृत झाले तेव्हां दोन प्रहर होती. म्हणून ते असें समजले कीं काल आम्हीं निजलों असलों तर एक दिवस निजलों; आणि आजच निजलों असलों तर एका दिवसाहूनहि कमीच निजलों. पुढें नख व डोक्यावरचे केस वाढलेले पाहून सर्वच आश्चर्यचकित होऊन बोलले कीं खरें काय तें परमेश्वरच जाणें.

(शेवटीं दुसरे सर्व) बोलूं लागले कीं जितकी मुदत तुम्हीं लोक (गुहेंत) राहिलां, ती तुमचा पालनकर्ताच खूप जाणतो. तर (आतां) आपल्यांतून एकाला हा आपला रुपया देऊन शहराकडे रवाना करा कीं तो (जाऊन) पाहील कीं तेथें कोणापाशीं चांगलें चोखें भोजन (मिळणें शक्य) आहे व त्यांतून (पुरेसें) जेवण आपणांस घेऊन येईल; आणि त्यानें फार हुशारीनें वागावें व कोणालाहि तुमची खबर होऊं देऊं नये. १९. (कारण कीं), जर (तुमच्या जातीच्या) लोकांस तुमची खबर होऊन जाईल, तर ते (येऊन) तुह्मांस धोंडमार करूं लागतील अगर तुह्मांस उलट पुन्हां आपल्या धर्मांत नेतील; आणि असें झालें तर मग तुह्मांस कधींच (जीवन-)साफल्य होणें नाहीं. २०. आणि (ज्या तऱ्हेनें आम्हीं आपल्या प्रतापानें त्यांस निद्रिस्त केलें व उठविलें) त्याच तऱ्हेनें आम्हीं (त्यांच्या) लोकांस त्यांची ओळख पटवून दिली कीं लोकांस माहीत व्हावें कीं परमेश्वराचें वचन खरें होय आणि हें कीं (पुनरुत्थानाच्या) घटके संबंधीं कांहींच संशय नाहीं. आतां (ओळखिल्यावर) लोक त्यांच्या प्रकरणांत[1] आपसांत झगडूं लागले. तर कित्येकांनीं ह्मटलें कीं त्यांच्या(निजणेंच्या जागे)वर (स्मारकापरी) एक इमारत बांधून ठेवा. (आणि त्यांच्यासंबंधीं जास्त चौकशी करूं नका;) त्यां(च्या स्थिती)स त्यांचा पालनकर्ताच खूप जाणतो. यांच्या प्रकरणांत ज्यांचा अभिप्राय (इतरांवर) प्रबळ राहिला त्यांनीं ह्मटलें कीं आह्मीं तर यांच्या(निजणेंच्या जागे)वर एक मशीद बनवून घेऊं. २१. (कित्येक तर) ह्मणतात कीं (निजणारे) तीन (होते), त्यांच्यांतला चौथा त्यांचा कुत्रा. आणि (कित्येक) ह्मणतात, पांच (होते), त्यांच्यांतला सहावा त्यांचा कुत्रा. (हे सर्व) अदृष्ट गोष्टींत तर्क लढवितात. आणि (खरेंच, कित्येक) ह्मणतात, सात (होते) व त्यांच्यांतला आठवा त्यांचा कुत्रा. (हे पैगंबरा! या

(१) कित्येक म्हणूं लागले कीं शरीर व आत्मा यांचें पुनरुत्थान होईल, कोणी म्हणाले, फक्त आत्माच उठेल. पण परमेश्वरानें या निजणारांस उठवून आत्मा व शरीर यांचें पुनरुत्थान सिद्ध करून दाखविलें.

लोकांस) सांग कीं यांची संख्या माझा पालनकर्ताच खूप जाणतो; यां(च्या अस्सल संख्ये)स मात्र फारच थोडे (लोक) जाणतात. तर (हे पैगंबरा!) यां('अस्हाबे कह्फ्')चे संबंधांत (लोकांशीं मुळींच) झगडूं नकोस; पण बाह्यस्वरूपाचा झगडा (असेल तर असो, चिंता नाहीं). आणि यांच्यासंबंधांत यांच्यांतून कोणालाच विचारपूसहि करूं नकोस. २२. आणि कोणत्याहि गोष्टी संबंधानें (हें) ह्मणूं नकोस कीं मी हें (काम) खचित उद्या करून टाकीन; २३. परंतु (असें ह्मणत जा कीं) परमेश्वर इच्छील तर (हें काम उद्यां करून टाकीन). आणि ('परमेश्वर इच्छील तर' असें ह्मणावयास) जर कधीं तूं विसरून जाशील तर (जेव्हां आठवेल तेव्हां 'परमेश्वर इच्छील तर' असें ह्मणून) आपल्या पालनकर्त्याचें स्मरण करीत जा. आणि तूं सांगून दे कीं आशा आहे कीं माझा पालनकर्ता सन्मार्ग दृष्ट्या याहूनहि जवळचा(व थेट) असा मार्ग मला दाखवील. २४. आणि (हे गुहेंतील लोक) आपल्या गुहेंत तीनशें वर्षें राहिले आणि नऊ (वर्षें त्याच्यावर) आणखीहि जास्त राहिले. २५. (हे पैगंबरा! यावरहि लोक या मुदतीस मान्य न करतील तर यांना) सांग कीं जेवढी मुदत (गुहास्थ लोक गुहेंत) राहिले ती परमेश्वर तुह्मांहून जास्तच जाणतो; आकाश व पृथ्वी यांच्या अदृष्टाचें ज्ञान त्यालाच होय. (अहाहा!) कितीतरी (उत्तम) पाहता! व कितीतरी (उत्तम) ऐकता! त्याच्यावांचून लोकांचा कोणी पुरस्कर्ता नाहीं व तो आपल्या हुकमांत कोणालाहि पातीदार करीत नाहीं. २६. आणि (हे पैगंबरा!)

(१) हजरत पैगंबर साहेबांनीं लोकांस जेव्हां इस्लामधर्माकडे पाचारण करण्याचा उपक्रम केला तेव्हां अरबी द्वीपकल्पांत, अनेकेश्वरवादी, मूर्तीपूजक, अग्निपूजक, नक्षत्रोपासक, ईश्वरनिंदक, नास्तिक, पुनरुत्थान न मानणारे, देवदूतांस परमेश्वराच्या मुली म्हणणारे, ख्रिस्ती, यहुदी वगैरे निरनिराळ्या मतांचे लोक वसत होते. आणि परमेश्वरानें पैगंबर साहेबांस यासाठीं पाठविलें होतें कीं ज्या ज्या धर्मानें सत्यास बाध येतो व प्रत्यक्ष

तुझ्या पालनकर्त्याचें पुस्तक जें तुला प्रकट केलें गेलें आहे तें पठनपाठन करीत राहा; कोणीहि त्याच्या शब्दांस बदलूं शकत नाहीं; आणि त्याच्याशिवाय तुला (कोठेंच) आश्रयहि सांपडणार नाहीं. २७. आणि (हे पैगंबरा!) जे लोक सकाळसांज आपल्या पालनकर्त्याचा धांवा करतात (व) त्याची मर्जी संपादूं इच्छितात त्यांच्यासंगतीं (उठण्या बसण्या)ची आपल्या अंगीं चिकाटी आण; आणि तुझी दृष्टी त्यांच्यावरून हटूं देऊं नकोस कीं जेणें करून तूं ऐहिक आयुष्याच्या शृंगार(-वैभवा)ची आकांक्षा बाळगूं लागावीस. आणि तूं अशा मनुष्याचा कधींहि कह्या मानूं नकोस कीं ज्याच्या अंतःकरणाला आह्मीं आपल्या स्मरणाकडून गाफिल करून टाकिलें आहे व तो आपल्या मनोकामनेच्या छंदास लागला आहे आणि त्याचा प्रपंच अतोनात वाढून गेला आहे. २८.

वा अप्रत्यक्ष रीतीनें एका व खऱ्या परमेश्वराशिवाय अनेक कल्पित देवांच्या उपासनेचा बोध होतो, अशा सर्व धर्मांची असत्यता पटवून लोकांस एकाच व अद्वितीय अशा खऱ्या ईश्वराकडे वळवावें. तर जेवढे म्हणून धर्म प्रचलित होते त्या सर्वांशींहि थोडा बहुत विरोध असणें साहजिकच होतें. यामुळें दरोबस्त धर्माधरी पैगंबर साहेबांचे शत्रु होऊन राहिले होते. त्यांत अव्वल दर्जाचे यहुदी व मग अनेकेश्वरवादी मूर्तिपूजक वगैरे शत्रु होते. या लोकांनीं पैगंबर साहेब व इस्लामधर्मास निर्मूलन करण्यांत कोणतीहि कसर ठेविली नाहीं. यहुदी लोकांच्या चेष्टेत एक गोष्ट ही होती कीं ते नाईलाज होऊन पैगंबर साहेबांस अशा गोष्टी विचारीत किंवा इतरांकडून विचारवीत कीं पैगंबर निरक्षर असल्यामुळें त्यांना जबाब देतां येऊं नये व त्यांचें हसें व्हावें. 'असहाबे कहफ' म्हणजे गुहास्थ लोकांचा अहवालहि परीक्षेसाठीं पुसण्यांत आला. पैगंबरांनीं या आशेनें कीं जिब्राईल—पवित्र आत्मा—संदेश घेऊन येईल, वायदा केला कीं उद्यां जबाब देईन. परंतु वायदा करते वेळीं 'इन्शाअल्ला' म्हणजे परमेश्वर इच्छील तर, असें म्हणण्याचा त्यांना विसर पडला. पण मोठ्या लोकांची गोष्टहि मोठीच असते. एवढ्याशा विस्मरणावरहि परमेश्वरानें त्यांना पकडलें. म्हणून प्रकटीकरण झालें पण फार

आणि (हे पैगंबरा! या लोकांस) सांग कीं (हें) सत्य(-पूर्ण कुराण) तुमच्या पालनकर्त्याकडून (प्रकट झालें) आहे. तर ज्याची मर्जी असेल त्यानें (तें) मानावें; आणि ज्याची मर्जी असेल त्यानें (तें) न मानावें. अर्थात् नास्तिकांसाठीं तर आह्मीं असा अग्नि तयार करून ठेविला आहे कीं ज्याच्या कनाती (ह्मणजे लोळ) त्यांना चहूंकडून घेरून टाकतील. आणि जर ते पाणी मागतील तर (ज्या) पाण्यानें त्यांची तृषा परिहार केली जाईल (तें इतकें तापलेलें असेल कीं) जसें वितुळलेलें तांबें (व) तें तोंडें भाजून टाकील. (किती तरी) वाईट पेय हें! आणि ऐषआरामाचे दृष्टीनें (नरकाची किती तरी) वाईट शय्या ही! २९.

उशिरानें झालें. या प्रकटीकरणाचे गोष्टी वरून पैगंबर साहिबांचे सत्यत्वाचें एक उत्तम प्रमाण प्रतितीस आलें कीं यहुदी लोकांनीं गुहेंतील लोकांचा अहवाल विचारला; तेव्हां त्यांना खात्रीपूर्वक माहीत होतें कीं यांचा अहवाल प्राचीन धर्मपुस्तकांत लिहिलेला आहे. तथापि ते हेंहि समजले होते कीं पैगंबर स्वतः निरक्षर असून त्यांचा कोणाशीं असा स्नेह व हित-संबंधहि नाहीं कीं या गोष्टी त्यांना कोणी वाचून ऐकवील व त्यांना त्या कळतील. म्हणून त्या विचारल्या असतां त्यांना निरुत्तर होणें भागच पडेल. आणि जर यहुद्यांस हें माहीत असतें कीं नवल नाहीं, या गोष्टी पैगंबर साहेबांच्या कानापर्यंत पोहोंचल्या असतील अगर पोहोंचूं शकतील; तर यहुद्यांनीं या प्रश्नाचा इरादाच केला नसता. परंतु त्यांनीं विचारिलें व त्यांना सविस्तर व समर्पक उत्तरहि मिळालें. हें उत्तरच या गोष्टीचें प्रमाण आहे कीं पैगंबर साहेबांस प्रकटीकरण झालें. नाहींतर हा अहवाल जाणण्याचें आणखी कांहीं साधनच नव्हतें व ही गोष्ट खुद्द शत्रुहि मानीत होते.

(१) अरब लोक बहुत करून एके जागेहून दुसरे जागीं फिरणारे असून तंबू व राहुट्या मारून राहत होते. त्यांचे दरवाजे व भिंती तंबूच्या कनातीच होत्या. याच विचारानें नरकवासी लोकांसंबंधानें ह्मटलें आहे कीं त्यांच्या नरकीय तंबूंच्या कनाती आगीच्या होतील; ह्मणजे आगीचे लोळ इतके मोठे होतील कीं नरकाचे चारीहि दरवाजे जणुं भिंतीच होत.

निःसंशय ज्या लोकांनीं विश्वास धरिला व चांगलीं कामेंहि केलीं; (परलोकीं त्यांची मोठी मजा होय; कारण,) जो कोणी सुकृत्य करील त्याचा मोबदला आह्मीं वांयां जाऊं देत नसतों. ३०. हेच लोक होत कीं ज्यांच्या राहण्यासाठीं (स्वर्गांच्या) कायमच्या बागा होत; या लोकांच्या (हवेल्या) खालून पाण्याचे पाट वाहत असतील; तेथें त्यांना आलंकारार्थ सोन्याचीं कंकणें[1] घातलीं जातील. आणि ते तलम रेशमाचीं व किनखाबाचीं हिरवीं (हिरवीं) वस्त्रें ल्यालेले असतील; (व) तेथें सिंहासनावर टेंका लावून (खुशाल बसलेले) असतील. (किती तरी) उत्कृष्ट पुण्यफल हें! आणि ऐषआरामाचे दृष्टीनें (स्वर्गाची किती तरी) उत्तम शय्या ही! ३१. आणि (हे पैगंबरा!) या लोकांस दृष्टांतार्थ त्या दोन पुरुषांची गोष्ट सांग; कीं या उभयतांपैकीं एकाला आम्हीं द्राक्षांच्या दोन बागा देऊन ठेविल्या होत्या व त्या दोन्ही(बागां)च्या सभोंवतीं खजुरीचीं झाडें लावून दिलीं होतीं; आणि दोहों(बागां)च्या मधून मधून (धान्याचें) शेतहि पिकविलें होतें. ३२. दोन्ही बागांनीं आपलीं फळेंहि (मुबलक) दिलीं व फळ देण्यांत कांहींच कमी केलें नाहीं; आणि दोन्हीं(बागां)च्या दर्म्यान आम्हीं एक नदीहि वाहून काढली होती. ३३. आणि (याप्रमाणें) बागांच्या मालकापाशीं (हरवख्त तऱ्हेतऱ्हेचें) पीक राहत असे. एके काळीं हा मनुष्य आपल्या (कोणा) मित्राशीं वाटाघाट करीत करीत बोलूं लागला कीं मी तुजहून धनसंपत्तींत अधिक आहें आणि (माझा) जथाहि फार जबरदस्त (जथा) आहे. ३४. आणि (तो असें बोलत बोलत) आपल्या बागेंत शिरला,—व वास्तविक तो (गर्वानें व ईश्वराप्रत

(१) सुवर्ण कंकणांचें परिधान करणें इजतअब्रू व श्रीमंतीचें द्योतक होय. आतांहि जगांतील राजे व अमीर उमराव सोन्याचे व रत्नाचे कडे हातांत घालतात अगर दुसऱ्या अनेक प्रकारांनीं सुवर्ण व रत्नें यांचा उपयोग करतात. पण इस्लामधर्मशास्त्रानुसार या लोकीं पुरुषांस यांचें लेणें निषिद्ध होय.

अनुपकारी होऊन हकनाक) आपणच आपल्या जिवावर जुलूम करीत होता;—तो ह्मणूं लागला कीं मी समजत नाहीं कीं ही (बाग) केव्हांहि लयास जाईल. ३५. आणि मी (हेंहि) समजत नाहीं कीं पुनरुत्थान काईम होईल. आणि यदा कदाचित् (झालेंच तर) मी आपल्या पालनकर्त्याकडे परतलों जाईन (तर) अर्थात् परिवर्तनाच्या मानानें (कांहीं झालें तरी) या (जगा)हून उत्तमच (जागा) मी पावेन. ३६. त्याचा मित्र ज्याच्याशीं तो बोलत होता, तो (बोलतां बोलतां मध्येंच) त्याला बोलूं लागला कीं, कां तूं अशा(पालनकर्त्या)स मानण्याचें नाकारितोस कीं ज्यानें (प्रथमतः) तुला मातींतून व मग वीर्यबिंदूतून निर्माण केलें; नंतर तुला त्यानें संपूर्ण मनुष्य बनविला? ३७. परंतु मी तर (हा भाव धरून आहें कीं) तोच परमेश्वर माझा पालनकर्ता होय; आणि मी आपल्या पालनकर्त्याचा कोणालाहि सरकतदार ठरवीत नाहीं. ३८. आणि जेव्हां तूं आपल्या बागेंत शिरलास, तेव्हां तूं (असें) कां म्हटलें नाहींस कीं हें जें (सर्व) परमेश्वरानें इच्छिलें (तें झालें; नाहींतर,) परमेश्वराचे(साहय्या)वांचून (माझ्या अंगीं तर) कसलीच ताकत नाहीं. जर धनसंपत्ति व संततीच्या मानानें, तूं मला आपल्यापेक्षां फारच कमी समजतोस; ३९. तर नवल नाहीं कीं माझा पालनकर्ता तुझ्या बागेहूनहि उत्तम (बाग) मला देईल, आणि या(तुझ्या बागे)वर (तुझ्या अनुपकारीपणाचें शासन म्हणून) आकाशांतून (अशी) एखादी विद्युत (-रूपी शिक्षा) पाठवील कीं ती खणखणीत सपाट मैदान होऊन जाईल; ४०. अगर तींतील पाणी फार खोल उतरून जाईल आणि तुला तें कोणा तऱ्हेनें काढतांहि येणार नाहीं. ४१. (सारांश, शिक्षा येऊन ठेपली;) आणि त्या(च्या बागे)चीं पिकें (शिक्षेच्या) फेऱ्यांत सांपडलीं. तर बागे(च्या मशागतीं)त त्यानें जें काय (धन) खर्चीं घातलें होतें त्याबद्दल तो (संतापानें) आपले दोन्ही हात चोळीत राहिला. आणि (बागेची-ही स्थिति होऊन गेली कीं) ती आपल्या मांडवांसह कोसळून

(१) राहत्या घरांत जसें छत असतें तसेंच मळ्यांत व बागांत मांडव असतात; व त्यांजवर वेली चढवितात. ह्मणून 'अर्श' हा

पडली होती; आणि (बागेचा धनी) ह्मणत होता कीं अरेरे! मी आपल्या पालनकर्त्याचा कोणालाहि सरकतदार न ठरविला असता(तर बरें होतें)! ४२. आणि त्याचे कोणी पक्षकारहि असे नव्हते कीं परमेश्वरावांचून ते त्याची मदत करते आणि तो (स्वतःहि) बदला घेऊं शकला नाहीं. ४३. ह्या(गोष्टी)नेंच (सिद्ध झालें कीं) सर्व अधिकार खऱ्या परमेश्वरालाच होय. तोच (पुण्याचें) उत्तम फळ (देणारा) आणि (तोच शेवटीं) उत्तम मोबदला देणारा होय. ४४. आणि (हे पैगंबरा!) या लोकांस (एक दृष्टांत हाहि) सांग कीं इहलोकींच्या आयुष्याची उपमा पाण्यासारखी होय कीं आम्हीं तें आकाशांतून वर्षविलें; तों पृथ्वीची वनस्पति पाण्याशीं मिश्र होऊन गेली (अशा प्रकारें कीं पाणी शोषून ती प्रफुल्लित झाली); मग अखेर (तिचा) चुराडा होऊन गेला कीं वायु तिला (जिकडे तिकडे) उधळून टाकतात. आणि परमेश्वर सर्वशक्तिमान् होय. ४५. (हे पैगंबरा!) धनसंपत्ति व संतती हीं इहलोकिक आयुष्याची (क्षणभंगुर) शोभा होय; आणि चिरस्थायी अशीं सुकृत्यें तुझ्या पालनकर्त्यासमीप पुण्यफलाचे मानानें उत्तम होत व (पुढील) आशेच्या दृष्टीनेंहि उत्तम होत. ४६. आणि (लोकांनों!) ज्या दिवशीं आम्हीं पर्वतांस (बुडापासून) चालवूं लावूं (त्या दिवसाचे चिंतनाकडून

शब्द दोहोंसहि साधारण आहे. घराचा मजकूर असल्यास छत व बागेचा उल्लेख असल्यास मांडव असे अर्थ घ्यावयाचे असतात. मांडवासह कोसळणें ह्मणजे आधीं मांडव कोसळून मग बाग कोसळली. त्याचा प्रकार असा कीं स्तंभ कमजोर झाले ह्मणजे अगोदर छत किंवा मांडव कोसळून पडतो; तदनंतर वरून स्तंभ किंवा भिंती पडतात.

(१) चिरस्थायी सुकृत्यें ह्मणजे ज्यांचे पुण्यफळ नेहमी अप्रतिहत प्राप्त होतच राहतें तीं कामें; उदाहरणार्थ; पुत्रपौत्रादि सदाचरणी संतति, मशीद–उपासनालय, पुल, विहीरी, धर्मशाळा, इस्पितळें वगैरे वगैरे बांधणें किंवा एखादें लोकोपयोगी पुस्तक लिहून ठेवणें वगैरे.

(२) पर्वतांस चालवूं लावणें ह्मणजे त्यांची अगदी धुळधाणी करून त्यांना रजःकणाप्रमाणें जिकडे तिकडे उडूं लावणें.

बेफाम राहूं नका;) आणि (हे पैगंबरा!) तूं पृथ्वीला पाहशील (कीं पर्वत, घरेंदारें व बागबगिचे वगैरे जमिनदोस्त होऊन) खुला मैदान (पडला) आहे; व आह्मीं लोकांस एकत्र गोळा करूं व त्यांजपैकीं कोणालाहि सोडणार नाहीं. ४७. आणि (सारेचे सारे) रांगे रांगेनें तुझ्या पालनकर्त्यासमक्ष पुढें केले जातील. (आणि आह्मीं त्यांस बजावूं कीं) जसें आह्मीं तुह्मांस पहिल्यांदां निर्माण केलें, (अखेर) तसेंच तुह्मीं आमच्या हुजुरांत आलाच आला. तथापि, तुह्मीं अशी कल्पना करीत होता कीं आह्मीं तुमच्या(पुनरुत्थाना)साठीं कोणताहि वेळच (मुळीं) ठरविणार नाहीं. ४८. आणि (लोकांच्या कर्मांचें) रजिस्टर (पुढें) ठेविलें जाईल; तर (हे पैगंबरा!) तूं गुन्हेगारांना पाहशील कीं जें कांहीं रजिस्टरांत (नोंदलेलें) आहे (तें पाहून पाहून) त्या(चा जाब देण्या)पासून ते भीत आहेत व ह्मणत आहेत कीं हाय! आमचें दुर्दैव! ह्या रजिस्टराला ह्मणावें तरी काय कीं तें कलम बंद केल्यावांचून कोणा लहानशा(गुन्ह्या)लाहि सोडत नाहीं व न मोठ्यालाच! आणि जें कांहीं या लोकांनीं (जगांत) केलें सवरलें होतें (तें सर्व रजिस्टरां–कर्मपटां–त नोंदलेलें) प्रत्यक्ष पावतील. आणि तुझा पालनकर्ता कोणावरहि (अगदींच) अनर्थ करीत नाहीं. ४९. आणि (एक वेळ तोहि होता कीं) जेव्हां आह्मीं देवदूतांस आज्ञा केली कीं 'आदम'पुढें साष्टांग नमस्कार घाला; तेव्हां 'इब्लीस' खेरीज करून सर्वांनींच तर साष्टांग नमस्कार केला. (हा 'इब्लीस,') 'जिन्न'–दैवतदैत्य–कोटींतला होता, म्हणून तो आपल्या पालनकर्त्याचे आज्ञेतून निघून गेला. तर (लोकांनों!) कां, मला सोडून 'इब्लीस'ला व त्याच्या वंशजाला तुह्मीं (आपले) दोस्त बनवितां, आणि वास्तविक

(१) भावार्थ हा आहे कीं जसें तुह्मीं जगांत उघडे नागवे पाठविले गेलां होतां तसेंच उघडे नागवे सर्व कांहीं सोडून आह्मांपुढें हजर झालां ते झालांच.

पाहतां, ते तुमचे (पुरातन) शत्रु होत? अन्यायी लोकां-(नीं परमेश्वराचे ऐवजीं सैतानास पत्करलें त्यां)च्याठायीं हा अदलाबदल (फारच) वाईट झाली. ५०. मी आकाश व पृथ्वीच्या निर्माण करते वेळेस, किंबहुना, खुद्द सैतानांच्या निर्माण करते वेळेसहि सैतानांस (आपल्या कुमकेसाठीं बोलावून) हाजीरहि केलें नव्हतें. आणि मी (कांहीं असा दुर्बल) नव्हतों कीं बहकविणारांस (आपलें) बाहु(-बल) बनवितों! ५१. आणि (लोकांनों! तो दिवस आठवा कीं) ज्या दिवशीं परमेश्वर (मूर्तीपूजकांस) आज्ञा करील कीं ज्यांला तुह्मीं (आपल्या मतें) माझे सरकतदार समजत होतां त्यांजला (आतां) हाक मारा. तथापि हे त्यांना बोलावतीलहि; पण ते त्यांस जबाबहि देणार नाहींत. आणि आह्मीं या (उभयतां)च्या दर्म्यान एक (दुर्गम व) घातक असा दरा घालून टाकूं. ५२. आणि गुन्हेगार लोक नरकाग्नीला पाहतील व ते समजून जातील कीं आपण त्यांत पडणार आहों; आणि त्यांना त्यापासून (कोठेंहि) गत्यंतरच सांपडणार नाहीं. ५३. आणि आह्मीं ह्या कुराणांत लोकांच्या(समजाविण्या)साठीं हरेक तऱ्हेचा दृष्टांत फिरवून फिरवून सांगितला आहे. पण मनुष्य हा सर्व सृष्टींत अतिशय कज्जेखोर होय. ५४. आणि जेव्हां लोकांपाशीं सन्मार्ग येऊन चुकला, तेव्हां (आतां) विश्वास धरण्यापासून व आपल्या पालनकर्त्यापाशीं क्षमा मागण्यापासून यांना या शिवाय आणखी कोणतें कारण प्रतिबंधक होऊं शकत होतें कीं पूर्वील लोकांचीशी गत यांच्याहि पुढें यावी अगर (आमची) शिक्षा यांच्यापुढें प्रत्यक्ष येऊन ठेपावी. ५५. आणि आह्मीं तर पैगंबरांस केवळ या करतांच पाठवितों कीं (त्यांनीं सज्जनांस तारणाचें) शुभवर्तमान ऐकवावें व (दुर्जनांस शिक्षेचें) भय दाखवावें. आणि जे लोक नास्तिक होत ते मिथ्या

(१) ह्मणजे उदाहरणार्थ मूर्तीपूजक व त्यांच्या मूर्ती यांच्या दर्म्यान एखादा खंदक आलेला असेल व त्यांत आग भरलेला असेल; कीं जो कोणी तो ओलांडून पार जाऊं इच्छील तो जळून भस्म होऊन जाईल.

गोष्टींस आधारभूत घेऊन वाद घालीत असतात कीं तेणें करून सत्याला (निष्फळ व) डळमळीत करून सोडावें; आणि या लोकांनीं माझ्या निशाण्यांस व ज्या (शिक्षे)कडून ते दरडाविले जातात त्या(माझ्या शिक्षे)स हंशी खेळ बनवून ठेविला आहे. ५६. आणि ज्या (मनुष्या)स आपल्या पालनकर्त्याच्या निशाण्यांचें स्मरण दिलें जाईल व तो त्यांजकडून तोंड चुकवील व त्याच्या दोन्ही हातांनीं[१] पूर्वी जें केलें सवरलें आहे तें विसरून जाईल अशा (मनुष्या)पेक्षां अधिक अन्यायी आणखी कोण? (गोष्ट ही आहे कीं,) आम्हींच यांच्या अंतःकरणांवर पडदे पाडले आहेत कीं यांना सत्य उमजूं नये व यांच्या कानांत (एक प्रकारचें) जडत्व (आणिलें आहे कीं त्यांना सत्य ऐकतां येऊं नये). आणि (हे पैगंबरा!) जरी तूं या लोकांस सन्मार्गाकडे बोलाविशील तरी देखिल हे कधींहि सन्मार्गावर येणारच नाहींत. ५७. आणि (हे पैगंबरा! तुझा पालनकर्ता फारच क्षमाकर्ता (व) दयानिधान होय. यांनीं जें कांहीं संपादिलें आहे त्याच्या शासनांत जर तो यांना पकडता, तर तो केव्हांच यांना त्वरेनें शिक्षा ठोठावून टाकता. परंतु यांच्यासाठीं अशी एक वेळ (नियमित) होय कीं जिच्या अलिकडे[२] यांना (कोठेंच) आश्रय सांपडणार नाहीं. ५८.

---

(१) बहुतेक कर्में मनुष्य आपल्या हातांनींच करीत असतो ह्मणून हातांनीं असें ह्मटलें आहे. तात्पर्यार्थ हा आहे कीं परमेश्वराचें स्मरण दिलें जातांहि त्यांस पाखंड समजून त्याप्रमाणें आचरण न करावें व आपण जें कांहीं पूर्वी केलें तें परमेश्वरासमीप मान्य होईल कीं अमान्य याची किंचितहि पर्वा न बाळगावी यापेक्षां अधिक अन्याय तो कोणता?

(२) भावार्थ हा आहे कीं पुनरुत्थानाची वेळ जवळ जवळ येतच चालला आहे ह्मणजे जो दिवस जातो तो कमी होत होत तो नियमित वेळ येऊन ठेपेलच ठेपेल. तर त्या वेळेच्या अलिकडे ह्मणजे पूर्वी कोठेंच आश्रय नाहीं कीं मनुष्य सुरक्षित जागीं बसून त्या पुनरुत्थानाचे वेळेपासून बचावून राहील.

आणि ('आद' व 'समूद'च्या) ह्या वस्त्या (कीं ज्या तुम्हीं अरब-लोक 'सिरीया' देशाच्या मार्गांवर ओसाड पडलेल्या पाहतां त्या) जेव्हां त्यांनींहि शिरजोरी केली, तेव्हां आम्हीं त्यांचा संहार करून टाकला; आणि यांच्या संहाराचीहि आम्हीं एक वेळ मुक्रर केली होती. ५९. आणि (हे पैगंबरा! तो वृत्तांतहि आठवण कर कीं) जेव्हां 'मूसा' ('खिजर'चे भेटीस चालला तेव्हां तो) आपला गडी ('यूशा बिन नून') यास म्हणाला कीं दोन्हीं समुद्रांच्या संगमावर पोहोंचेपर्यंत मीं (आपल्या इराद्याहून) टळणार नाहीं; अगर (ह्याप्रमाणें) मीं वर्षोंवर्षे चालतच राहीन. ६०. मग जेव्हां हे उभयतां त्या दोन्ही समुद्रांच्या संगमावर पोहोंचले, तेव्हां

---

(१) **हदीस** ह्मणजे पैगंबर साहेबांच्या प्रवचनांत असें सांगितलें आहे कीं हजरत **मूसा** हे लोकांस उपदेश करीत होते; तेव्हां त्यांचें ज्ञान, बुद्धिमत्ता व वक्तृत्व पाहून श्रोतृजनांपैकीं कोणी त्यांस असा प्रश्न केला कीं आपल्यापेक्षांहि आणखी जास्त विद्वत्ता कोणी बाळगितो काय? **मूसा** ह्मणाले कीं मी जाणत नाहीं. याचा अर्थ असा होता कीं ते आपणच मोठे ज्ञानी होत. हजरत **मूसा** हे निःसंशय महान व पराक्रमशाली पैगंबरांपैकीं होते; परंतु सेवाधर्मास हें योग्य होतें कीं त्यांनीं कांहीं झालें तरी नम्रता व विनय यांस अंतरलें न पाहिजे. पैगंबरांच्या अशा लहान लहान चुकाहि परमेश्वराजवळ धरल्या जातात. कारण, ते परमेश्वराची मान्यता पावलेले सेवक असतात; आणि जशी त्यांची मान्यता तशी त्यांची नीतिमत्ताहि उच्च प्रतीची असली पाहिजे. हजरत **मूसा**कडून एक अहंपणाची गोष्ट घडून आली; ह्मणून परमेश्वरानें त्यांना या चुकीबद्दल अशी तंबी केली कीं त्यांस **खिजर**पाशीं जावयास आज्ञा केली. परमेश्वरानें प्रकटीकरणाद्वारें हजरत **मूसा**ला इशारा दिला होता कीं जेथें दोन समुद्रांचा संगम होतो तेथें तुझी **खिजर**शीं भेट होईल. आणि **मूसा**ला हीहि खूण दिली गेली होती कीं **खिजर**ची व तुझी ज्या स्थळीं भेट होईल त्या स्थळीं तुझ्या न्याहरीचा तळलेला मासा ईश्वरचमत्कृतीनें सजीव होऊन समुद्रांत चालला जाईल. बाकीची गोष्ट कुराणांत आलीच आहे.

ते आपला (न्याहरीसाठीं तळलेला) मासा (तेथेंच) विसरून गेले; तर माशानें समुद्रांत सुरंगासारखी आपली वाट घेतली. ६१. मग जेव्हां ते उभयतां (तेथून) पार होऊन गेले, तेव्हां 'मूसानें' आपल्या गड्यास म्हटलें कीं (चल), आमची न्याहरी तर आम्हांला दे; आमच्या ह्या (आजच्या) प्रवासानें तर खरोखरीं आम्हांस मोठीच ग्लानीशी वाटली. ६२. (गड्यानें) म्हटलें, तूं हेंहि पाहिलेंस? कीं जेव्हां आम्हीं (समुद्रतिरीं) त्या खडकाजवळ विसावा घेतला, तेव्हां मी (त्याच जागीं) मासा विसरून गेलों; आणि सैतानानेंच केवळ मला त्याचा विसर पाडला कीं मी (तुझ्याशीं) त्याचा उल्लेख करितों; आणि माशानें चमत्कारिक रीतीनें समुद्रांत आपली वाट घेतली. ६३. 'मूसा'नें सांगितलें कीं हीच (ती जागा) कीं जिचा आह्मीं शोध करीत होतों. मग ते उभयतां आपल्या पदचिन्हांचा माग काढीत काढीत मागल्या पायीं फिरले. ६४. तर (दोन्ही समुद्राच्या संगमावर पोहोंचून) ते आमच्या सेवकांपैकीं एक सेवक (ह्मणजे 'खिजर्') यास पावले; कीं त्याला आह्मीं आपल्याकडून (खास) दया-दान दिलें होतें व आह्मीं (खास) आपल्यापासून त्याला एक (गूढ) विद्या शिकविली होती. ६५. 'मूसा'नें ('खिज्र') यास सांगितलें कीं मी तुझ्याबरोबर राहूं, (परवानगी आहे)? (पण) या अटीवर कीं (परमेश्वराकडून) जें सन्मार्गाचें ज्ञान तुला शिकविलें गेलें आहे त्यांतून कांहीं तूं मलाहि

---

(१) हजरत मूसा हे आपल्या या प्रवासांत कोणाहि दिवशीं थकले नव्हते परंतु जेव्हां त्यांचा प्रवास संपावयास आला तेव्हां त्यांना फारच ग्लानि व श्रम लागल्यासारखें वाटलें ह्मणतात.

(२) कुराणांत 'रुष्द' हा शब्द आहे. त्याचा अर्थ आह्मीं सन्मार्ग असा केला आहे. याचा मूळ अर्थ कोणाहि गोष्टीचें खरें मर्म जाणणें व त्याला व्यवहारज्ञान, विवेचकबुद्धि व सत्य अभिप्राय असेंहि ह्मणतां येईल. कित्येक भाष्यकारांनीं याचा अर्थ 'इल्मे लदुन्नी' ह्मणजे खास परमेश्वराकडून जें गुढार्थक ज्ञान प्राप्त होतें तें असा केला आहे. यास केवळज्ञानहि ह्मणतां येईल. या सर्वांचा उद्देश खरा सन्मार्ग प्राप्त होणें हाच असतो ह्मणून पर्यवसानीं सन्मार्ग हाच अर्थ शोभतो.

शिकवावेंस. ६६. ('खिज़्र'नें) सांगितलें कीं तुझ्यानें माझ्या संगतीं मुळींच दम धरवणार नाहीं. ६७. आणि जी गोष्ट तुझ्या ज्ञानाच्या अटोक्यांत येत नाहीं त्या गोष्टीवर तुझ्यानें दम तरी कसा धरवणार ? ६८. ('मूसा'नें) ह्मटलें कीं परमेश्वर इच्छील तर तूं मला सहनशील[1] पावशील; आणि मी तुझ्या कोणा हुकमाचा विरोध करणार नाहीं. ६९. ('खिजर'नें) सांगितलें कीं जर तुला माझ्यासंगतीं राहावयाचेंच असेल, तर मी (आपण होऊन) तुझ्याशीं कोणा गोष्टीचा उल्लेख करीपर्यंत तूं मला कोणत्याच बाबतींत कांहीं विचारूं नयेस. ७०. नंतर ('मूसा' व 'खिज़्र' हे) उभयतां पुढें चालले; येथपर्यंत कीं (वाटेंत एक समुद्र आला व) उभयतांहि जेव्हां गलबतांत चढले, तेव्हां 'खिजर'नें (एक फळी तोडून) गलबत फोडून टाकलें. ('मूसा'नें) ह्मटलें, कां तूं गलबत यासाठीं फोडून टाकलेंस कीं गलबतांतील लोकांस तूं (समुद्रांत) बुडवून टाकावेंस? (हें तर) तूं (फारच) तऱ्हेवाईक काम केलेंस! ७१. ('खिज़्र'नें) ह्मटलें कीं मी तुला कां सांगितलें नव्हतें कीं तुझ्यानें माझ्यासंगतीं मुळींच दम धरवणार नाहीं? ७२. ('मूसा') ह्मणाला कीं मी विसरलों, ह्मणून तूं माझी पकड धरूं नकोस; आणि माझ्या (ह्या) प्रकरणांत माझ्याशीं (इतकी) सक्तीहि करूं नकोस. ७३. (ही गोष्ट झाली गेली;) मग उभयतां (आणखी) पुढें चालले; येथपर्यंत कीं (वाटेंत) त्यांची एका मुलाशीं गांठ पडली तेव्हां (खिजर'नें) त्याला (धरून) मारून टाकिलें. 'मूसा' बोलला, कां, तूं एका निर्दोष जिवाला मारून टाकिलेंसना? (आणि तेंहि) दुसऱ्या कोणा जिवाच्या (खुनाच्या) बदल्यांत नव्हे. (ही तर) तूं फारच गैर गोष्ट केलीस! ७४.

---

(१) येथें सहनशील, कंटक ह्मणजे मला कोणा गोष्टीच्या पुसण्याची इच्छा होईल ती न पुसतां मी आपली इच्छा आवरूं शकेन असा मी आहें, हें तुला माहीत होईल.

(पूर्वार्ध समाप्त.)